

Testvéreink

A SZENTEK

PRUGG VERLAG

EISENSTADT 1980

TESTVÉREINK, A SZENTEK

2. kiadás

PRUGG VERLAG

EISENSTADT 1980

A válogatás német eredetijének címe: **Reformer der Kirche.**
Matthias-Grünwald-Verlag Mainz, 1970. Szerk. Peter Manns.
A magyar kiadásért felel: **Marosi László.**

Egyházi engedéllyel. – **Druck und Verlag: Prugg Verlag - Eisenstädter
Graphische GesmbH, 7000 Eisenstadt, Haydngasse 10, Österreich.**

Fotomechanischer Nachdruck: **Akademische Druck- u. Verlagsanstalt, Graz**

KISÉRETÜL

„Nem ti választottatok engem, hanem én választottalak titeket, és arra rendeltelek, hogy elmenjeteK, gyümölcsöt hozzatok, és az maradandó legyen” (Jn 15,16).

A keresztényeknek kiadványunkban felsorakozó nagyjai bizonyára mind ezt a mottót tűznék életleírásuk homlokára. Hiszen oly különböző vonásaikban mégis csak az Úr Jézus egyetlen arca tükröződik valamiképpen, és mindegyikük életében Isten kegyelme hozott gyümölcsöt. Maradandó gyümölcsöt.

De igaz az is, hogy Isten nem kényszeríti magához a szabadakaratúnak teremtett embert. Szent testvéreink önként feleltek szeretettel, hősies szeretettel hívására.

Kegyelemnek és odaadásnak titokzatos együttműködéséből alakul ki Istennek az a sok élő remeke, akiket régi bibliai kifejezéssel szenteknek nevezünk. Persze nemcsak azokról van szó, akiket az Egyház oltárra emelt, hanem arról a mérhetetlenül többről is, akivel majd csak odaát ismerkedünk meg – az őskeresztény egyházközségek „meghívott szentjeitől” (vö. Róm 1,7) a hallgatag mohamedán misztikusig és a szomszéd házban élő családanyáig. Hogy egyesek közülük különleges reflektorfénybe kerülnek, az bizonyára azért van, mert fontos mondanivalót hordoznak koruk, sőt az utókor számára is.

Az a kis „földrengés”, amelyen az utóbbi években a szentek tisztelete sok mással együtt átment, egyáltalán nem ártott sem nekik, sem nekünk. Ártott azonban sok tisztes szándékú régebbi szentéletrajznak. Ugyanis a mai ember érdeklődésének iránya más. A csodás és rendkívüli elemek helyett inkább a történeti tények érdeklik és főleg az ezek mögött álló ember, beíró harcaival, sokszor kudarcaival, fokozatos kialakulásával. A testvéri szent, akinek életéből vigasztalást és biztatást tud meríteni.

Ilyen történeti és lélektani jellegű életrajzsorozatot kísérelt meg összeállítani Peter Manns sok kitűnő szerző közreműködésével. Négy száz életrajzot tartalmazó gyűjteménye persze csak szerény válogatás a szentek nagy seregéből. Mi pedig még szerényebb lehetőségeink között ebből is csak szemelgetni tudunk. Reméljük, senki sem veszi rossz néven, ha éppen az ő kedves szentje vagy védőszentje maradt ki a sorból. Kárpótlásul bizonyára sok olyan érdekes egyéniséggel ismerkedhetik meg, akiről eddig még nem vagy nem sokat hallott. Az összeállítás során ugyanis kettőre törekedtünk: egyrészt lehetőleg szerepeljenek a történelemnek és a lelkiség történetének legismertebb, legkiemelkedőbb alakjai, másrészt pedig minél inkább kitűnjék Isten virágoskertjének pompás változatossága. Találkozunk ezeken a lapokon királlyal és koldussal, világtól elvonult re-

metével vagy szigorú szemlélődő szerzetessel meg világalakító reformerrel, az Egyház sorsát irányító pápákkal, püspökökkel és az oltárig el sem jutott papjelölttel. Van köztük egyetemi tanár és „sem mire sem való” együgyű szerzetestestvér, kilenc évtizedet megért bölcs és tizenkét éves korában megölt parasztlányka, harcos hitvalló és saját érzékenységén hőssé nevelődött lélek. És sorolhatnánk tovább, vég nélkül. „Csodálatos az Isten az ő szentjeiben” (Zsolt 67,36).

A fordítás munkáját 31 a világon szétszórva élő magyar végezte, Japántól Braziliáig és Kanadától Svédorszáig: papok, nővérek, világiak vegyest. Nevüket felsorolni hosszú lenne; itt együtt köszönjük meg áldozatos segítségüket. Külön köszönetet kell azonban mondunk Békési Istvánnak, aki egymagában a kötetnek majd harmadrészét szolgáltatta izes magyarsággal, és Dr. Vecsey Lajosnak, aki a gyűjteményben szereplő magyar szentek életrajzának lefordításán túl Imre és László önálló élettörténetével egészítette ki könyvünket. A magyar ill. magyar vonatkozású szentek gazdag sorát legalább felsorolásszerűen a függelékben idézzük az olvasó emlékezetébe. A betűrendes és naptári névjegyzék a gyakorlati használatot hivatott megkönnyíteni. És minthogy az emberbe saját megnyilatkozásai világítanak bele legjobban, ahol módunk volt rá, egy-egy jellemző idézetet tettünk az életrajzhoz az illető szent valamelyik művéből, leveléből, imájából.

Rövid négy-öt oldalon óriási egyéniségeket jellemezni, közel hozni bizony nagy feladat. Mindegyik szerző a maga módján iparkodott ezt megoldani. Egyik úgy véli: a tények önmagukért beszélnek, másik lélektani elemzés, elvi megfontolások vagy értékelés útján próbál közelíteni a szent alakjához, a harmadik őt magát igyekszik minél többet szóhoz juttatni. Van, aki a tárgyilagos előadásmód híve, és van, aki élményt szeretne közvetíteni. Mindezt több-kevesebb sikerrel. Jó, hogy nem is sikerülhet egészen, mert „nagyobb az Isten a mi szívünknel” (1Jn 3,20). Ami az írásból kimaradt, azt Isten kegyelme és az olvasó hite hivatott pótolni. Mert hála Istennek nekünk, hívő embereknek ezek az életrajzok nem pusztá dokumentumok, elmúlt idők emlékei. Hőseik ma is élnek, Istennél, Istenben élnek, onnan figyelnek szeretettel ránk és nyújtják felénk testvéri segítő kezüket. Azzal az imádságos jókívánsággal bocsátjuk útjára ezt a kötetet, hogy olvasóiban is hasonlóan munkálkodjék Isten Lelke, mint hőseiben munkálkodott. „Mert nem szakadt le a híd, miután ők átmentek rajta, sem a forrás ki nem száradt, amelyből ittak” (Szent Ágoston).

1976 Mindenszentek ünnepén.

Ignácot, akit Theophorosznak, Isten-hordozónak is neveznek, joggal sorozzuk az apostoli atyák közé. Nemcsak azért, mert valószínűleg ismerte még egyiket-másikat az apostolok közül, hanem azért is, mert egyike volt azoknak a kimagasló férfiaknak, akik az apostolok után a fiatal Egyház alapjait kiépítették és megerősítették. Nemcsak oszlopa volt a fiatal Egyháznak, hanem ránk maradt leveleivel évszázadokon keresztül mind a mai napig megvilágította, fölmelegítette és lángra lobbantotta az emberek szívét. Csak hét levele maradt ránk; de ez a látszólag kevés hagyaték is megbízható utat mutat nekünk Krisztus követésében e világ viszontagságai közt.

Mindenekelőtt meg kell állapítanunk: az igazi püspök mintaképe volt; mondhatni újból megjelent benne a Jó Pásztor, aki életét adta juhaiért, hogy övéi közt maradjon, és nagy szeretettel és gonddal őrizze őket. „A püspököt úgy kell tekintenünk, mint magát Krisztus Urunkat” – írja levelében az ehezusiaknak (Ef 6,1). Életében és halálában példaadóan megfelelt azoknak a magas követelményeknek, amelyek a püspök hivatásának ilyen felfogásából következtek.

Életrajzi adataiból nem sokat ismerünk. Valószínűleg Szíriában született az első század közepén. Vértanúságának módja arra utal, hogy rabszolgasorsból származott. Szent Péter és annak utódja, Euodiosz után ő volt a harmadik püspök Antióchiában. Ez a város a római birodalom keleti részének székhelye volt, a görög kultúra híres otthona; Jeruzsálem mellett korai központja az egyházi életnek. Itt alakult először hitközség pogánykeresztényekből, de volt egy zsidókeresztény csoport is, meglehetősen elzárkózva a többiek-től. Nem lehetett egyszerű egy ilyen egyházközség vezetése: egymás mellett élő zsidókeresztények, akik még az ószövetségi szokásokhoz ragaszkodtak, és pogánykeresztények, akik nem érezték magukat ezekhez kötve (vö. Csel 15). Főleg azonban az ún. gnosztikusokkal kellett egész életében küszködnie, akik a Jeruzsálem pusztulása miatt csalódott zsidók és zsidókeresztények közt dualisztikus tévtanaikat hirdették. Emellett sok gondot okozott Ignácnak Domitianus császár keresztényüldözése, amely alapján ugyan a lázongó zsidók ellen irányult, de alig tett különbséget zsidók és keresztények közt. Domitianus halála után rövid ideig béke virradt az Egyházra, de Trajanus császár alatt megint megkezdődött a keresztények üldözése néhány kisázsiai tartományban. A császár ugyan azt válaszolta Pliniusnak, Bitínia provincia kormányzójának kérdésére, hogy ne kutatassák fel külön a keresztényeket. De ugyanakkor hangsúlyozta: ha feljelentik őket és vonakodnak hitüket megtagadni, akkor el kell őket ítélni.

Valószínűleg e császári intézkedés következtében tartóztatták le Ignácot és vonták felelősségre Krisztusba vetett hitéért. Az időt nem tudjuk pontosan, kb. 110 és 115 közt történt. Valaki a nép közül: egy pogány, zsidó vagy eretnek jelenthette föl a püspököt, akinek már nagy tekintélye volt.

Ignácot megkötözve, szigorú katonai felügyelet alatt hajón Rómába vitték, hogy ott végrehajtsák rajta a halálos ítéletet: vadállatok elé dobják az amfiteátrumban. A hajó ismeretlen okból a kisázsiai kikötővárosokon keresztül vette útját, így az ottani keresztényeknek jó alkalom kínálkozott Krisztus rab hitvallójának köszöntésére. Szmirnában, ahol a hajó hosszabb ideig tartózkodott, Polikárp püspök és az egész egyházközség tisztelettel és szeretettel üdvözölte. Küldött-ségek érkeztek Efezusból, Magnéziából és Tralleszből is. Ignác innen szívélyes köszönő leveleket írt ezeknek az egyházközségeknek, felhasználva az alkalmat, hogy nyomatékos atyai intelmeket intézzen hozzájuk. Mint a tartományi székhely püspöke és mint az egységes Szentegyház pásztora nyilvánvalóan felelősséget érzett a többi kisázsiai egyházközséggel szemben is.

A római egyházközségnek is írt egy levelet Szmirnából. Látjuk belőle, milyen rosszul bántak vele az örök az egész út alatt. „Szíriától Rómáig vadállatok ellen kell küzdenem vizen és szárazföldön – írja. – Tíz leopárdhoz vagyok kötözve, vagyis egy szakasz katonához. Ha jól teszek nekik, csak rosszabbak lesznek. Kegyetlenkedéseik a legjobb iskolám” (5,1). Ebből a levélből nyilvánvaló lesz, milyen izzó szenvedéllyel adta magát a vértanúságra. Egy belső hangról beszél, amely hívogatja és sietteti „az Atyához”, és esdve kéri a római keresztényeket, semmit se tegyenek megszabadulásáért. „Soha többé nem lesz ilyen alkalmam Istenhez jutni – írja Isten szent tanúja. – Milyen szép, hogy elhagyhatom a világot és Istenhez juthatok, hogy őbenne feltámadjak!” A levélben különben egészen világosan elismeri – mint első püspök keleten – a római egyház elsőbbségét.

Troász kikötőjéből, ahol a hajó megint kikötött, még három levelet írt: a filadelfiai és szmirnai egyházközségnek, valamint Polikárp püspöknek.

A hét levélnek ma nagy jelentősége van számunkra, mert világosan mutatják, milyen szerepet játszott már akkor a püspök az Egyházban. Ignác az akkoriban mindjobban terjeszkedő eretnecségek egyedüli megbízható ellenszerét abban látta, ha az egyes egyházközségek szoros kapcsolatban vannak püspökükkel. Boldognak nevezi azt az egyházközséget, amely olyan bensőséges kapcsolatban áll püspökével, „mint az Egyház Jézus Krisztussal és mint Jézus Krisztus az Atyával, hogy minden egységbe csendüljön össze” (Ef 5,1). „Ahol a püspök van – írja a szmirnaiaknak –, ott legyen az egyházközség is, mint ahogy a katolikus Egyház ott van, ahol Jézus Krisztus”

(8,2). Ignác az első, aki a „katolikus”, vagyis „általános” Egyházzól beszél, értve rajta a püspök alatt egyesült közösséget. Nyomatékosan utal arra, hogy a közösség egysége püspökével főleg a közös imában és az úrvacsora közös ünneplésében mutatkozik és erősödik meg: „Ha már az egyesek imájának nagy ereje van, mennyivel nagyobb ereje lesz a püspök és a közösség együttes imájának! Ezért senki se ámítsa magát! Ha valaki nem vesz részt az oltárközösségben, le kell mondania Isten Kenyeréről!” (Ef 5,2) És: „Aki hamis tanítást követ, annak nincs része Krisztus szenvedésében. Ezért buzgón törekedjetez arra, hogy csak egy Eucharisztiaiban vegyetek részt. (Vagyis: ne különválva, mint eretnekek ünnepelejtez az Úr áldozatát.) Mert Krisztus Urunknak csak egy Teste van, csak egy egyesítő kehely az ő Vérebén, csak egy oltár, amint csak egy püspök, a papsággal és a diákonusokkal, szolgatársaimmal együtt” (Filad. 4.). Jellemző a szent püspök szeretetreméltó alázatosságára, aki magát az összes testvérek között a legkisebbnek tartotta, hogy a diákonusokat, hű segítőit és társait a római út alatt is, „szolgatársainak” nevezi.

A legmélyebb bepillantást ennek a valóban jó pásztornak a lelkébe leveleinek azok a részei nyújtják, amelyekben állandóan hangoztatja, hogy fogságát és életét mint váltságdíjat és áldozatot adja övéért. „Váltságdíj vagyok értetek”, „engesztelő áldozat vagyok értetek”, „lelkem áldozatul adja magát értetek”. (Ef 21,1; 8,1; Trall. 13,3.) Jézushoz hasonlóan odaadta életét nyáíjéért. Levelei a vértanúság utáni izzó vágy kifejezői, így akar tanúságot tenni Krisztusról és az Egyházzól. Ezért hatnak még ma is olyan lelkesítően és megragadóan. A szmirnaiakat biztosítja: bízik abban, hogy a benne lakó Krisztus segítségével minden kint el fog tudni viselni: „Aki közel van a kardhoz, közel van Istenhez is, a vadállatok közt Isten is ott van. Egyedül Jézus Krisztus nevében! Mindent elviselek, hogy együtt szenvedhessek vele. Ő erőt ad nekem, ő, aki mindenestül ember lett” (4,2). „Ő, a mi Istenünk, bennünk van” – írja az efezusiaknak (15,3). És mégis ugyanakkor megragadó őszinteséggel vallja be, hogy emberi gyöngeségből veszélyeztetve érzi magát a rá váró szenvedések miatt, és kéri az összes testvérek imáíját, hogy jól megállíja ezt a próbát: „Imádkozzatok értem, nehogy elvetésre legyek méltó! Most még veszélyben vagyok; de hűséges az Atya Jézus Krisztusban, teljesíteni fogja az én és a ti kéréséteket” (Trall. 12,3; 13,3).

Végre megérkezett Rómába; rövidesen az amfiteátrumba vitték, mert az egyik pogány állami ünnepen a játékokhoz „gladiátorokra” volt szükség. A néptömeg szeme láttára széttépték a vadállatok.

A keresztények a szent vértanú földi maradványait magukhoz vették és Antióchiába vitték. Többször áthelyezték, végül az ifjabbik Theodosius császár uralkodása alatt a bazilikává alakított volt Fortuna-templomban helyezték nyugalomra. A római martirológium sze-

rint később csontjait a római San Clemente-templomba vitték át. Nyugaton régebben vértanúsága napján, december 20-án ünnepelték emlékezetét. Később (valószínűleg a martirologium leírása közben becsúszott íráshiba következtében) február 1-én volt az ünnepe.

O. Hagemeyer

Minden egyháznak írok és mindegyiknek meghagyom: szívesen halok meg Istenért, csak ne akadályozzatok meg benne. Esdve kérek, ne tanúsítsatok irántam túlságos jóakaratot. Engedjétek, hogy a vadállatok étele legyek: Istenhez jutok általuk. Isten gabonája vagyok, öröljön meg a vadállatok foga, hogy Krisztus tiszta kenyérévé legyek. Könyörögjétek érettem Krisztushoz, hogy ezek által az eszközök által áldozata legyek Istennek.

Semmit sem használnak nekem a világ gyönyörűségei, sem a föld birodalmi. Jobb meghalnom Krisztus Jézusban, mint az egész világon uralkodnom. Őt keresem, aki érettünk meghalt; őt akarom, aki érettünk feltámadt. Születés előtt állok. Bocsássatok meg nekem, testvérek. Ne akadályozzátok meg, hogy éljek, ne akarjátok, hogy meghaljak. Arra vágyom, hogy Istené legyek, ne adjatok hát át a világnak, ne csábítsatok az anyaggal. Engedjétek, hadd látom meg a tiszta világosságot; amikor oda eljutok, akkor leszek ember. Hagyjátok utánaozni Istenem szenvedését. Akinek ő a szívében lakik, érte meg, hogy mit akarok, és legyen részvétellel irántam, hisz az tudja, mi szorongat. (Rómaiakhoz 4, 1–2.)

POLIKÁRP (POLUKARPOSZ)
(febr. 23)

* valószínűleg 75–82 közt
† feltehetően 161–168 k. Szmirna

Polikárpnak, Szmirna püspökének erőteljes és egyben szeretetreméltó alakja érzékelteti velünk, milyen szellemi ösztönzés árad ki az olyan egyéniségből, aki két lábbal benne áll az életben. Antióchiai Ignác írta neki búcsúlevelében: „Boldognak tartom magam, hogy láthattam tiszta arcodat, és szeretném, ha (tovább) örvendhetnék látásának Istenben.” Dicséri Polikárpot, mert „lelke horgonyát Istenbe vetette, mint rendíthetetlen sziklába”, és biztosítja: korának akkora szüksége van rá, mint a vihartól szorongatott hajósnak a kikötőre.

Ezek a szavak jellemzők. Polikárp az ő egyenes magatartásával közvetlen befolyást gyakorolt a maga korára. Csak úgy, mint Szent Ignác, igazi jelnek bizonyult nemcsak tanításával, de még inkább cselekedeteivel, életével és halálával. Igazi püspök volt, méltó helyettese Krisztusnak az Egyház vezetésében. Nyomatékkal hirdette és védelmezte a püspök jelentőségét az Egyház egységének megóvásában. De pásztori tevékenységének igazi tetőfokát élete odaadásában látta: „mint kedves áldozatot” ajánlotta nyájáért Istennek.

Ifjú korában hallgatója és tanítványa volt János apostolnak és valószínűleg más apostoloknak is. Tanításukat szóban és írásban hamisítatlanul tovább adta. Sőt egy korábbi hagyomány szerint „az apostolok”, talán maga Szent János, Szmirna püspökévé rendelte. Iréneusz, aki Polikárpot még személyesen ismerte, biztosít róla, hogy ennek az igazán apostoli püspöknek tanítása teljesen egybehangzott azzal, amit a szemtanúktól és Jézus tanítványaitól hallott az Úr életéről, csodáiról és tanításáról. (Euzébiosz: Egyháztörténet V. 20) Eszerint Polikárp az őskeresztény hagyomány megalapításában jelentős szerepet játszott. „Mindig ugyanazt tanította”, amit Róma püspökei képviseltek, „úgy, ahogy ő az apostoloktól tanulta és az egyházra hagyta, mint egyedüli igazságot”, amint másutt Iréneusz bizonyítja (Adversus Haereses III. 4), és hozzáfűzi: „Ázsiában az egyházak mind egyetértenek tanításával”.

Szent Ignácnak Polikárphoz és a szmirnaiakhoz intézett leveleiből azonban tudjuk, hogy ez a püspök nemcsak nemkeresztény polgártársai ellenségeskedéseinek volt kitéve, hanem még saját egyházközségében is nem csekély nehézségekkel kellett megküzdenie. Ott is, mint az idő tájt más kisázsiai egyházközségekben, súlyos nézeteltérések álltak fenn egy eretnek csoporttal. Ezek ellenszegültek annak a fejlődésnek, amely az Egyházban mind jobban kiemelte a püspöki tekintélyt. Kezdetben az egyházi feladatok megoszlottak a püspök me a „próféták és tanítók” között. Az első volt az egyházközség vezetője és hivatalból „felügyelője” (episcopus), az utóbbiak az istentiszteletnek és az igehirdetésnek szentelték magukat. Lassanként azonban, látva a prófétáskodás túlkapásait, mindinkább megerősödött az Egyházban a rend és a törvény elve. Ez a fejlődés magától vitt a püspök vezető szerepének kialakulására.

Mindez történelmi szükségszerűség volt. Ellenzői azonban még a püspöktől vezetett liturgián sem vettek részt, külön istentiszteletet tartottak. Ezek a szektások nemcsak mértéktelenül szigorú erkölcsöt vallottak, hanem elutasították az ószövetséget is. Továbbá doketista nézeteket vallottak: Jézusnak csak látszólagos teste volt, ennél fogva az Oltáriszentségben sem lehet testileg jelen.

Polikárp egész életében az eretnekek megtérítésén fáradozott, s megtett mindent, ami hatalmában állt, hogy egyházát püspöki tekintélyével kifelé és befelé egyesítse. Minden zűrzavar közepett is tévedhetetlen türelmével és szeretetével mindjobban megnyerte az igazhívők ragaszkodását és tiszteletét. Ahol viszont szükségesnek bizonyult, ott példás tetterőt és szilárdságot tanúsított. Így utasította rendre erős szavakkal a gnosztikus Markiont is, aki elismerését próbálta elérni. Komoly intő levelet írt a szomszéd egyházközségeknek is, amelyek hasonló nehézségekkel viaskodtak, mint a szmirnaiak; de ez sajnos nem maradt meg.

Nekünk már csak a filippieknek írt levele van birtokunkban. Ez az egyházközség arra kérte, oktassa őket a keresztény hitben, és küldje el nekik Ignác leveleit. Polikárp ebben a levélben nyomatékosan felhívta őket: vallják meg „a kereszt vértanúságát”, vagyis ismerjék el, hogy Jézus Krisztus keresztthalála valódi testi mivoltát bizonyítja, és „dicsőítsék meg őt, aki bűneinket testében fölvitte a keresztfára, a nevéért elszenvedett bántalmak által”. Itt van először szó a keresztény irodalomban „vértanúság”-ról, éspedig egy püspök szájából, aki később maga is vértanúja lett a Keresztrefeszítettnek.

De előzőleg Polikárpnak még az egyetemes egyház történelmében fontos feladatot kellett végrehajtania. A 2. század közepén elment Rómába, hogy Anikétosz pápával gyakorlati egyházi kérdésekről tárgyaljon, különösen a húsvéti ünnepek időpontja felől. Polikárp, mint a többi kisázsiai egyházközség, a Szent Jánostól átvett húsvétot ünnepelte, Niszán hó 14-én. A rómaiak és a többi nyugati egyházközség viszont a Szent Pétertől átvett hagyomány szerint a rákövetkező vasárnap tartotta. Habár ezen a ponton nem jött egyezés létre, „mindketten közösségben maradtak”. „Anikétosz, tiszteletből Polikárp iránt, megengedte neki, hogy az ő templomában eucharisziát ünnepeljen (nyilván a húsvétit), és békében elváltak egymástól.” (Sz. Iréneusz levele Viktor pápához. Euzébiosz: Egyháztörténet V. 24.) Milyen testvéri megértés, a különböző hagyományok kölcsönös elismerésével!

Rövidesen hazájába való visszatérése után Philippus, az ázsiai tartományi gyűlés képviselője, népünnepélyt rendezett. Ilyenkor átlatviadalok és egyéb látványosságok voltak szokásban. Ekkor fogták el Polikárpot, és telt színház előtt felelősségre vonták, mert kereszténynek vallotta magát. A kihallgatás Polikárp vértanúhalálával végződött. Az eset előzményeiről és részleteiről értesít a szmirnai egyháznak az ázsiai testvéregyházakhoz intézett részletes levele. Eszerint Polikárpot elővezették a szenzációéhes színházi közönségnek, amely ezt erőszakosan követelte.

A püspök tudta, hogy veszélyben forog, azért röviddel elfogatása előtt egy kis falusi birtokra húzódott vissza, ahol éjt nappá téve imádkozott. Mikor a poroszlók végre egy rabszolga árulása folytán a nyomára akadtak, nem akart tovább menekülni, hanem így szólt: „Legyen meg az Isten akarata!” Az érte küldött lovas csapatot előzékeny házigazdaként fogadta, enni- és innivalót rakatott elébük, amennyit akartak. Ezalatt – majd két óra hosszat – a szent püspök kitárt karokkal imádkozott „minden emberért, akivel valaha is találkozott, kicsikért és nagyokért, előkelőkért és egyszerűekért, sőt az egész katolikus egyházért a föld kerekiségén.” Az őrző katonák szégyenkeztek, hogy egy ilyen tiszteletreméltó öreg embert vezessenek elő, azért engedték, hogy számaron lovagoljon a városba. Útközben a rendőrfőnök, Heródes és annak apja, Niketész felvette

kocsijukba. Megpróbálták hitének megtagadására bírni. Mikor nem sikerült, a végén újból lelőtték a kocsijukról.

A stadionban a nézőtömeg hangos ordítással fogadta. A személyesen jelen lévő prokonzul, Statius Quadratus maga vezette a kihallgatást, és megpróbálta eltántorítani a kereszténységtől. „Gondolj magas korodra – unszolta –, szállj magadba. Kiáltsd: Le a hitetlenekkel!” Az agg püspök utána mondta ugyan ezeket a szavakat, de közben jobbát sóhajtván a dühöngő néptömeg felé emelte. A prokonzul további kívánságára, hogy átkozza el Krisztust, így válaszolt: „Nyolcvanhat éve szolgálok neki, és soha nem bántott meg. Hogy tehetném, hogy átkot mondjak királyomra és üdvözítőmre?” A prokonzul mind jobban elveszítette önuralmát, és végül a hírnökkel kikiáltatta: „Polikárp beismerte, hogy keresztény.” Ekkor a hitetlenek tömege felkiáltott: „Ez egész Ázsia tanítója! Ez a keresztények atyja, isteneink megvetője! Mindenkit rávesz, hogy ne hozzon többé áldozatot (a császároknak), és ne imádja őket!” És követelték, hogy a játékvezető engedje rá az oroszlánt. De mikor az kijelentette, hogy a vadállatokkal rendezett program már befejeződött, azt kívánták: égessek el elevenen.

A fanatikussá csöcselék gyorsan fát és rőzsét hordott össze a szomszédos műhelyekből és fürdőszobákból. Polikárp saját maga vetette le a ruháit, és húzta le a cipőjét. Mikor egy oszlophoz akarták szegezni, kérte: „Hagyjatok így! Aki erőt ad nekem, hogy kibírjam a tüzet, azt is megadja majd, hogy erős szegeitek őrsége nélkül is erős lélekkel kitartsak a máglyán.” Így csak megkötözték. A levélíró szerint „hátrakötött kezével hasonlított a hibátlan koshoz, amelyet a tömött nyájából elkészítettek a szeplőtelen, Istennek tetsző áldozatra”. Vagyis Krisztushoz hasonlított, Isten bárányához, akit megölték a világ bűneiért. Polikárp pedig feltekintett az égre, és a dühöngő csöcselék között elmondta halotti imáját, egyesülve – mint az eucharisztia bemutatásakor – Jézus áldozatával.

Mikor a máglyarakást meggyújtották, „a lángok kemenceként vették körül, mint a szélről dagasztott hajóvitorla csavarodtak a vértanú teste körül”, anélkül, hogy érintették volna. Olyan volt a lángok közepén, „mint a sült kenyér vagy a kemencében olvadó arany.” Végül is egy hóhért küldtek oda, aki tört döfött a mellébe. Azután elégették a szent holttestét, mert attól féltek, hogy a keresztények esetleg „elhagyják a Megfeszítettet, és most ezt (Polikárpot) fogják imádni!” A keresztények pedig összegyűjtötték a csontjait, hogy méltó helyen eltemessék. Itt azután évente meg akarták ülni vértanúsága emlékét.

Polikárp halálával az üldöztetésre mintegy „pecsétet nyomtak és véget ért”. Vértanúhalála nem maradt hatás nélkül. Halálával életénél is inkább atyja lett mindazoknak, akik tanúságát elfogadták. Nagyságának alapja példaadó ragaszkodása volt Krisztushoz. Jé-

zus Krisztus mondta el Polikárpban és rajta keresztül azt a megkapó hálaadó imát a halál színe előtt, amely Isten ügye hű szolgájának életáldozatát mintegy konszekrálta. Az Istennel eltelt püspöknek ez az utolsó imája így hangzott:

*„Urísten, Mindenható,
Atya a te szeretett és áldott Fiadnak, Jézus Krisztusnak,
akín keresztül rólad tudomást szereztünk,
te Istene az angyaloknak és hatalmasságoknak és az egész teremtés-
nek,
és az igazak egész nemzetségének, akik előtted élnek.
Áldalak téged,
hogy erre a napra és erre az órára méltattál,
hogy részt nyerhessek a vértanúk között
Krisztusod kelyhében
a testnek és léleknek az örök életre való feltámadására
a Szentlélek romolhatatlanságában.
Fogadj el, kérlek, közöttük ma engem is,
mint igaz és neked tetsző áldozatot,
ahogy te előre elkészítetted és megjövendölted,
és most beteljesítetted,
te hazugságot nem ismerő, igaz Isten.
Ezért és mindenért dicsérlek, magasztallak és áldlak
az örök mennyei Főpap,
Jézus Krisztus, a te szeretett Fiad által.
Altala és Vele ragyog előtted a Szentlélekben a dicsőség fénye
most és mindenkor és mindörökké. Amen.”* O. Hagemeyer

JUSTINUS (JUSZTINOSZ)
(április 14)

* a 2. sz. elején, Flavia Neapolis
(= Szichem, ma Nablusz)
† 166 Róma

Justinus, a filozófus és vértanú, egészen új embertípus a kereszténység második évszázadában. Keresztény intellektualistának is nevezték. Nem szabad ezt úgy érteni, mintha neki a szellemi működés öncél lett volna, és kitöltötte volna egész életét. Inkább olyan emberrel találkozunk benne, aki azáltal találta meg a hitet, hogy őszinte és odaadó fáradozással kereste az igazságot. Ha szabad így mondanunk: éppen ezzel talált egészen önmagára, fejlődött ki érett, önálló személyiséggé, amely azután a hit igazságainak továbbadásában érte el teljes kibontakozását. Mint keresztény sem adta fel a görög filozófus gondolkodásmódját és életstílusát, hanem hasznossá tette a hithirdetésben.

Hazája a Palesztinában fekvő Szamaria volt. Szichemi pogány családból származott. Atyját Priscusnak hívták, nagyapját Bacchiusnak. Nevük arra utal, hogy családja vagy római származású volt,

vagy vonzódott a római kultúrához. Ennek a római szellemiségnek köszönhette a nagyvonalú nevelést is, amelyben ifjúságában és főleg férfikora kezdetén részesült. Saját bevallása szerint maga kereste magának az utat élete kialakítására mint filozófus, mint a bölcsesség kedvelője, tekintet nélkül a helyi felfogásra és szokásokra.

„Beszélgetés a zsidó Tryphonnal” c. könyvében leírja, hogyan látogatta mint fiatalember a tudásvágytól hajtva különböző filozófusok iskoláit. Először hosszabb ideig egy sztoikus iskolájába járt. „Möglegzősen sokáig jártam hozzá – írja –, anélkül, hogy ismereteim Istenről gazdagabbá lettek volna, – ő maga nem ismerte Istent, és nem is tartotta fontosnak, hogy tudjunk róla. Ezért otthagytam őt, és egy másikhoz mentem, egy ún. peripatetikushoz, vagyis Arisztotelész tanítványához, aki szellemiekben gazdagnak tartotta magát. Ennek csak az első napokban volt türelme hozzám, aztán már azt kívánta, állapítsuk meg, mit fogok fizetni, hogy a társalgásunk ne legyen haszontalan. Ez volt az oka, hogy ezt is otthagytam. Véleményem szerint egyáltalán nem volt filozófus.” Ezután egy híres Püthagorasz-tanítványhoz ment, aki „nagyon felvágott a bölcsességével”. De ez azt követelte tőle, hogy először zenével, csillagászat-tal és geometriával foglalkozzék, így függetleníse magát az érzéki világtól, és készüljön elő az isteni, az abszolút jó és szép szemléletére. Mivel be kellett vallania, hogy ehhez semmi előképzettsége sincs, a tanár elküldte – nagy bosszúságára, mert erről azt hitte, hogy „ért valamit a dologhoz”. De nem is akarta az igazságot ilyen kerülő utakon keresni. „Tanácstalanságomban – írja tovább – elhátároztam, hogy felkeresem Platón követőit, mert nekik is jó hírük volt. A városunkban rövid idő óta lakott egy tudós, akinek a platonisták közt nagy tekintélye volt. Sokat voltam vele együtt, haladtam előre minden nap, tökéletesíttem magam, amennyire csak tudtam. Nagyon érdekelt a test nélküli szellem fogalma, az ideák szemlélete szárnyakat adott gondolkodásomnak. Rövidesen azt képzeltem, hogy bölcs lettem, és korlátoltságomban azt reméltem, közvetlenül tudom látni Istent. Ez ugyanis Platón filozófiájának a célja.”

Végül is egy egészen más élmény hozta a fordulatot Justinus életébe. Az egyik napon séta közben a tengerparton találkozott egy tiszteletreméltó öreg emberrel, aki meggyőzte, hogy Platón filozófiája sem tud minden problémát megoldani. Nyíltan szemébe mondta a fiatal bölcsességkeresőnek: „Te ugyan szeretsz jó beszédeket hallgatni, de nem vagy a cselekvés és a valóság barátja” (3,3). Ez a komoly figyelmeztetés jó talajra talált. Justinus megértette, hogy az ismeretlen öreg édesapaként a helyes szót mondta ki neki. Készségesen engedte beszélni. Az pedig utalt Izrael népének prófétáira, mint jobb tanítókra, akik üzenetükkel egyenesen az egyedül igaz Istenhez vezetnek, és egyengetik az utat a hithez az Isten Fiában, Jézus Krisztusban.

Justinus már mint Platón tanítványa megcsodálta a keresztény vértanúk rendíthetetlenességét. Most arra a meggyőződésre jutott, hogy Krisztusnak, az igazi Üdvözítőnek tanítása, amit most hallott először, „az egyetlen megbízható és hasznos filozófia”. Megkeresztelkedett, és ezután életét az evangélium hirdetésére szentelte. Filozófusköpenyben, vándorprédikátorként járt városról városra, és a nyilvános helyeken beszédbe elegyedett a legkülönbözőbb rendű és rangú emberekkel, hogy megnyerje őket a hitnek Jézus Krisztusban. Efezusban a villák mögött húzódtó sétányokon egyszer két napig beszélgetett egy tudós zsidóval és tanítványaival a zsidó nép jelentőségéről Isten terveiben és arról, hogy Krisztus a megígért Messiás-e vagy nem. E beszélgetés emlékére írta húsz évvel később művét: *Beszélgetés a zsidó Tryphonnal*. Ebben Krisztus istenségét bizonyítja, és kimutatja, hogy a pogányok is hivatva vannak a keresztény hitre.

Hosszú vándorlás után elérte a fáradhatatlan hitszónok és miszcionárius a fővárost. Rómában, a filozófusok és hithirdetők központjában végre megtelepedett, és egy iskolát alapított, amely nagyon látogatott volt. Tanítványa volt a későbbi apológéta, Tatianus. Justinus azonban most már nemcsak szóval tanított, hanem filozófiai értekezéseket is adott ki; összehasonlította keresztény hitét a pogány filozófiával, hogy ennek elégtelenségét kimutassa. Sajnos ezek az írások elvesztek. Címüket és tartalmukat csak Euzébiosz Egyház-történetéből ismerjük.

De megvan mindmáig két Apológiája, amelyekben a vallás időszerű kérdéseiben felvilágosítást és útmutatást ad. E két írása egyben közvetlen beavatkozás az üldözött keresztények érdekében. A mindig újból fellángoló üldözések láttán ebben a két terjedelmes kérés és védőiratban személyesen fordult a császárhoz és a római szenátushoz segítségért. Gyekozett cáfolni a keresztények ellen emelt istentelenség és államellenesség vádját. A császár, Antoninus Pius (és talán még Marcus Aurelius) filozófiai lelkiismeretére és megértésére appellált, és rámutatott arra, hogy a pogány filozófusok legkiválóbbjai már a kereszténység csíráját hordozták magukban. Ebben az összefüggésben alkotta meg Justinus az azóta híressé vált kifejezést a „csírában elrejtett Logosz”-ról: Isten már sok pogány filozófus által közölte magát az emberiséggel, és így előkészítette az üdvösség ismeretét. Justinus azt állította, hogy mindazok, akik a Logosznak megfelelően éltek, alapjában véve keresztények, „pl. a görögöknél Szókratész, Hérakleitosz és hasonlók”, más népek között pedig Izrael prófétái (Apol. I. 46; II. 13). Ezeknek a megállapításoknak ma is nagy értékük van, mert egy korai keresztény laikus apostol igazi ökumenikus gondolkodásáról tesznek tanúságot.

Ez a tudós laikus sokat közöl velünk az akkori keresztény istentiszteletről is. Ezzel nagy érdemeket szerzett az egyházi élet továbbfejlesztésében egészen a mai napig. Első Apológiájában röviden le-

írja a keresztség és az Eucharisztia (a vasárnapi istentisztelet) szertartását, hogy megcáfolja a hamis híreszteléseket a keresztények állítólagos erkölcstelen szertartásairól. Így az Egyház birtokában van az ókeresztény liturgia megbízható leírásának. Ez alapul szolgál, hogy felülvizsgálja és szabályozza a legfontosabb kultuszmegnyilvánulásokat. Ebben az összefüggésben világos bizonyosságot tesz, hogy már akkor hitték Krisztus valóságos jelenlétét az eucharisztikus adományokban. *Beszélgetés a zsidó Tryphonnal* c. művében (41. és 117. fejj.) kifejti, hogy az Eucharisztia az a szellemi áldozat, amit a pogány filozófusok már régen óhajtottak. Amikor ima és hálaadás közben szenvedése emlékét ünnepeljük, az emberré lett Logosz feláldozza magát, mint Istennek egyedül kedves áldozati adomány. Ez a fogalom: szellemi áldozati adomány, amely minden más, tisztán anyagi jellegű áldozatot felülmúl és pótol, a szentmise római kánonjába is belekerült.

Justinus műveinek maradandó értékük van. Stílusuk ugyan száraz, néha szinte nehézkes benyomást tesz, de teológiai tartalmuk bámulatosan világos. Ilyen nyílt, szókimondó hangot eddig még nem hallottak a pogányok és zsidók egy keresztény szájából. Modern egyháztörténészek ezért joggal állapítják meg, hogy Justinus a dinamikus elem megtestesítője a korabeli egyházban. A második század többi nagy embere arra korlátozta magát, hogy a hit tanítását érintetlenül megőrizze és tovább adja: Justinus új utakat keresett, hogy a még meg nem tért zsidók és pogányok tömegéhez közel vigye a hitet Krisztusban, az egész emberiség Megváltójában.

De aki olyan nyíltan szembeszállt a pogánysággal, az nem kerülhette el az ellentmondást. Római működése alatt heves ellenségek keltek föl ellene. A legelkeseredettebb a filozófus Crescentius volt; az ő feljelentésére fogták el végül tanítványaival együtt (nevüket is ismerjük: Chariton, Charito – ez nő volt –, Euelpisztosz, Hierax, Paion és Liberianus), és a városi prefektus, Rusticus elé vitték ítéletre.

Az akták a törvényszéki tárgyalásról hű tudósításként ránk maradtak. A kihallgatás elején megadták Justinusnak a lehetőséget, hogy röviden kifejtsen keresztény hitvallását, amelyhez tanítványai egyhangúan csatlakoztak. Kíváncsiságát nem titkolva kérdezte a prefektus: „Ide figyelj, te, akit a szó emberének hívnak! aki azt hiszed, hogy az igazi bölcsesség birtokában vagy! Gondolod, hogy ha most megkorbácsolnak és kivégeznek, a mennyországba jutsz?” Justinus így válaszolt: „Erősen hiszem, hogy odajutok, ha mindezt elszenvedem.” A prefektus tovább kérdezte: „Hát valóban hiszed, hogy a mennyországba fogsz fölmenni, hogy ott biztos jutalomban legyen részed? Justinus: „Ezt nemcsak hiszem, hanem egész bizonyosan tudom is. Teljesen eltölt ez a biztonság.” A prefektus megfenyegette, hogy meg fogja őket büntetni, hacsak rögtön nem hozzák meg a kötelező áldozatot az isteneknek. Erre kijelentette: „Mi vágyva vágyunk

az után, hogy Urunkért, Jézus Krisztusért szenvedjünk és így üdvözlünk. Ez bizalommal fog bennünket eltölteni a mi Urunk Jézus Krisztus félelmetes ítélőszéke előtt, ahol egyszer az egész világ meg fog jelenni.” Tanítványai is egyhangúan kijelentették: „Tégy, amit akarsz! Mi keresztények vagyunk, és nem áldozunk bálványképeknek.”

Erre Rusticus kimondta az ítéletet: „Mivel ezek az istentelenek nem akarnak áldozni és a császár parancsainak nem akarnak engedelmesskedni, a törvény szerint meg kell őket korbácsolni és kivégezni.”

Ez az ítélet megtalálható a hivatalos törvényszéki jegyzőkönyvben. Onnan idézi a régi, tiszteletreméltó tudósítás, és még csak néhány tömör mondatot fűz hozzá:

„A szent vértanúk dicsőítették Istent, és rögtön kimentek a kivégzés helyére. Ott lefejezték őket. Így töltötték be vértanúságukat, amellyel megvallották hitüket a mi Megváltónkban.

Néhány hívő titokban magához vette a holttesteket, és eltemette őket egy méltó helyen a mi Urunk Jézus Krisztus kegyelme segítségével, akinek tisztelet és dicsőség most és mindörökké. Amen.”

O. Hagemeyer

Mi, akik egykor aljas dolgokban gyönyörködtünk, most mindenestül a tiszta életet karoljuk át; akik varázslással éltünk, az önmagától való jó Istennek szenteltük magunkat; akikbe belerögződött a pénz és vagyon keresése, most azt is közösbe adjuk, amink van, és megosztjuk minden nélkülözővel: Eddig gyűlöltük és öldöstük egymást, és eltérő szokásaik miatt nem fogadtuk be azokat, akik más törzsből valók; most, miután Krisztus megjelent, együtt lakunk és el-lenségeinkért imádkozunk, aki pedig ellenséges gyűlölettel üldöz, azt rábeszéléssel próbáljuk meggyőzni, hogy próbáljanak ők is Krisztus nagyszerű parancsai szerint élni, mert akkor jó reménnyel lehetnek, hogy ők is hozzánk hasonló jutalmat kapnak a mindenek Urától, Istentől. (Az Apológiából)

PERPETUA ÉS FELICITAS
(március 7)

† Karthágó 202 v. 203 márc. 7.

Két fiatal mártír, társaikkal együtt a krisztusi szeretetben összeforrott, mindhalálig tartó testvériség ragyogó példaképei. Ez a magatartás az első századok fiatal egyházában általános volt. „Ti mindannyian testvérek vagytok” – mondta Jézus tanítványainak (Mt 23,8), és feltámadása után kifejezetten és hangsúlyozva „testvéreinek” nevezte őket (Jn 20,17). A keresztények ezért kezdettől fogva testvéreknek tudták magukat, a szónak ebben az új és mélyebb értelmében. A nőtestvér a férfitestvérrel egyenrangú volt, s ugyan-

olyan méltó a szeretetre. Ez az akkori felfogás számára hallatlan, addig elő nem forduló dolog volt. Az a fiatal baráti csoport, amelyről itt szó van, az ifjúság előjogának megfelelően természetes emberességgel vallotta ezt a keresztény felfogást.

Perpetua, a Karthágó vidékéről nemesi családból származó fiatalasszony az ugyancsak új házias rabszolganővel, Felicitással együtt jelentkezett felvételre az általánosan megvetett keresztény közösségnél. Saturus katekéta elvállalta a két fiatal nő és még egynéhány ifjú előkészítését a kereszttség felvételére. De a fiatal csoport már rövid idő múlva áldozata lett Septimius Severus császár egy rendeletének, amely súlyos büntetés terhe alatt megtiltotta a zsidó vagy keresztény vallás felvételét. A császár nyilvánvalóan így akarta ezeket a terhes „szektákat” kihálásra ítélni. Perpetuát és Felicitást Saturninus, Secundulus és Revocatus (utóbbi rabszolga) hitjelöltekkel együtt hamarosan letartóztatták. Perpetua akkor még maga táplálta első gyermekét, Felicitas pedig közel állt első gyermeke megszületéséhez. Saturus, értesülve a rábízott hitűjoncok letartóztatásáról, rögtön önként jelentkezett védencai erősítésére.

Perpetua mint magasrangú hölgy kiváló nevelésben részesült, s írni is tudott. Így a fogságban társaival együtt elszenvedett élményekről naplót vezetett. Ez szenvedésük történetével együtt szószerint megmaradt. Az előkelő fiatal hölgy, a rabszolganő, a rabszolga, két született szabad ember és fiatal csoportvezetőjük (ha Saturust így akarjuk nevezni) testvéri egységben mind megállja a rájuk rótt közös, nehéz próbát. Saturus nemcsak tanítómesterüknek bizonyul, hanem fiatalabb testvéreinek hűségese gondozója, mintegy bátyja is.

Perpetua elbeszéli, hogyan próbálta atyja hitének megtagadására bírni, de hiába. Majd röviden leírja a foglyoknak – a legelső kínálkozó alkalommal történt – megkeresztelését a börtönben, hozzáfűzve a következő szép szavakat: „A Lélek (Isten Lelke) azt sugalmazta, hogy a víztől (a keresztvíztől) ne kérjek egyebet, mint a test türelmét.” Nem a szabadon bocsátást, hanem „a test türelmét” kéri a fiatal keresztény nő önmaga és testvérei számára, hogy elviselhesék mindazt, ami következik.

A foglyokat rövid ideig tartó enyhébb bánásmód után egy földalatti sötét tömlöcbe zárták. „Rémülten hökkentem vissza – írja Perpetua –, mert még sohasem tapasztaltam ilyen sötétséget. Borzalmas nap! Tikkasztó hőség az embertömegben! A katonák szorongató, zaklató erőszakoskodása! Hozzá még távollevő gyermekem gondja emésztett. Később kivittem, hogy a gyermek nálam maradhasson a börtönben. Lassanként feléledtem, és gyermekem gondozása erőt adott. Sőt a börtön hamarosan palotává vált számomra, szívesebben tartózkodtam ott, mint bárhol másutt.” Jövendő sorsuk bizonytalanságában Perpetua fivére kérésére az Úrhoz fohászodott felvilágosí-

tásért: vértanúság vár-e rájuk vagy szabadon bocsátás. Erre álmodt: Egy magas létra tövében vészjósló sárkány hevert. Ők a létrán egymásután mindannyian fellépkedtek az égbe, ahol örvendező fogadtatásban részesültek. Saturus ment fel elsőnek, s lekiáltott: „Perpetua, várok rád! De vigyázz, meg ne harapjon a sárkány!” „Azt feleltem – írja Perpetua –: Nem fog bántani! Jézus Krisztus nevében! A fejére léptem, mintha az volna a létra első foka.” „Így tudtuk meg – írja tovább –, hogy a vértanúság áll előttünk. Ettől kezdve többé nem reménykedtünk a világban.”

Egy napon a foglyokat „reggelijüktől hirtelen kihallgatásra hurcolták” a város fórumára. Perpetua atyja váratlanul megint megjelent. Magával hozta a fiatal nő gyermekét, s e szavakkal próbálta leráncigálni az emelvényről: „Könyörülj a fiadon!” A kihallgatás vezetője, Hilarius helytartó hasonlóképpen beszélt: „Légy tekintettel ősz atyádra! Kíméld kicsi gyermekedet! Mutasd be az áldozatot a császár üdvére!” De Perpetua kurtán csak ennyit felelt: „Nem.” Határozott visszautasítása láttán a helytartó már csak a szokásos kérdést intézte hozzá: „Keresztény vagy-e?” „Igen – felelte –, keresztény vagyok.” Hilarius hamarosan kihirdette az ítéletet: „Vessétek őket a vadállatok elé!” „Ekkor vidáman tértünk vissza a tömlöcbe” – írja Perpetua.

A napló ókeresztény kiadója kimerítően ismerteti az elválaszthatatlan baráti csoport végső napjait és vértanúságát. Többek között azt mondja: „Ami Felicitast illeti, ő is részese lett az isteni kegyelemnek. Ez így történt: Miután már 8 hónapos állapotos volt, s a játékok (az állatviadalok) napja közeledett, nagy gond kínozza, hogy vértanúságát állapotja miatt későbbre halasztják. Ti. állapotos nők kivégzése tilos volt. De társai is gondban voltak, hogy egymagában kell otthagyniok a közös remény útján jó társnőjüket, nem fogja tudni elkísérni őket. Ezért két nappal a játékok kezdete előtt közös imával sóhajtottak fel Istenhez. Közvetlenül az ima után Felicitason születési fájdalmak vettek erőt. Minthogy erős fájdalmai voltak – ami nyolcadik hónapos szülésnél természetes dolog –, kínlódásában a börtönőrök egyike így szólt hozzá: „Ha már most így óbégatsz, mit csinálsz majd, ha a vadállatok elé vetnek?” Felicitas így válaszolt: „Amit most szenvedek, azt én szenvedem; ott azonban más lesz bennem, aki értem szenvedni fog; hiszen én is érte fogok szenvedni.” Így született meg leánykája, akit egyik nővérünk magához vett és felnevelt.”

Végre azonban felragyogott „a dicsőség napja.” Először vadállatok elé vetették őket, azután törrel ölték meg. O. Hagemeyer

IRÉNEUSZ (EIRENAIOSZ)
(június 28)

* 115–150 közt, vlsz. Szmirna
† vlsz. 202 v. 203 febr. 28, Lyon

Iréneusz az volt, amit a neve mond: a béke embere. A béke a keresztények életében már kezdettől fogva mindannak az üdvösségnek összefoglalását jelentette, amit Krisztus hozott. Ezért a békéért, és ha megszűnt, visszaszerzéséért és megszilárdításáért dolgozott Iréneusz egész életében, ennek szentelte minden erejét. A békét mindenek fölött szerette, és különös kegyelmi adottsága volt arra, hogy békét tudjon közvetíteni. A békéért és az Egyház egységéért tevékenykedett fáradhatatlanul, ez tette életét gazdaggá, emlékét mindörökké áldottá. De nem jelenti ez, hogy „minden áron”, akármilyen békét keresett. Ellenkezőleg! Mindazok ellen férfiasan harcolt, akik az Egyház békéjét veszélyeztették és megrendítették. A béke szolgálatában megcáfolta az akkori tévedéseket, és – roppant alkotó tett! – először állította össze írásban a keresztény tant. Ezzel elismerten a keresztény hittudomány megalapítója és „a katolikus dogmatika atyja” lett.

Iréneusz a kisázsiai keresztény egyházközségekből származott, ahol az apostolok működésének emlékét különösen elevenen őrizték. Görög származású keresztény volt, már ifjúságában széleskörű szellemi kiképzést kaphatott. Ennek köszönhette alapos ismereteit a Szentírásban és az őskeresztény irodalomban, azonkívül óriási olvasottságát a pogány és eretnek filozófia és irodalom terén. Ráadásul mint fiatal ember abban a nagy szerencsében részesült, hogy az aggastyán Polikárp püspök lábánál ülhetett, aki az apostolok tanítványa volt, és szívébe fogadhatta tanítását. Ezt később maga mondta el. Polikárp személyisége olyan nagy benyomással volt rá, hogy még késő öregkorában is emlékezett a tiszteletreméltó püspök föllépésének és működésének minden részletére. Főleg pedig emlékezetből szóról szóra el tudta mondani Polikárp elbeszélését: hogyan találkozott János apostollal és a többi férfival Jézus környezetéből.

Férfikorában Dél-Galliában találjuk Iréneuszt, Lyon városában, mint a kisázsiai kivándorlók egyik egyházközségének papját. Ott telepedtek le, hogy a régi kereskedelmi kapcsolatokat tovább építsék Kelet és Nyugat közt. Lyon akkoriban Galliának legnépesebb városa lett, de a keresztények, püspökük, Potheinosz vezetése alatt, még meglehetősen elszigetelt életet éltek. E keresztény újtelepések közt Iréneusz megtalálta állandó működési helyét. Papi tevékenységében már nemsokára tűzpróba kellett keresztülmennie. Lyon lakossága ugyanis 177-ben elkezdte az ott letelepedett keresztényeket szenvedélyes dühvel, kegyetlenül üldözni. Potheinosz püspököt és az egyházközség számos tagját bebörtönözték, s embertelen kínzásokban és bántalmakban részesítették.

Iréneusz kapta a megbízatást, hogy a foglyoknak gondját viselje, és a kapcsolatot köztük és az egyházközség közt fenntartsa. Hogy milyen nagy bizalmat élvezett már akkor, mutatja, hogy Potheinosz püspök a többi fogollyal egyetértésben ebből a kavarodásból mint követüket a pápához küldte. Rá kellett vennie Eleutherus pápát, hogy enyhébben járjon el a kisázsiai montanistákkal szemben, akiknek a hibája alapján véve csak a szenvedélyes fanatizmus volt. Iréneusz ezt a békemissziót Krisztus vértanúságra kész hitvallói nevében vállalta magára, és eredményesen el is végezte.

Ennek a római útnak volt köszönhető, hogy nem részesült püspöke és a többi letartóztatott lyoni testvér sorsában. Távolléte alatt mind kegyetlen vértanúhalált szenvedtek. A nyolcvan éves Potheinosz püspököt egy nyilvános kihallgatáson annyira bántalmazták rúgásokkal, ökölcsapásokkal és kövekkel, hogy két napon belül meghalt. A nagytekintélyű Vettius Epagathus, aki a keresztények védőjéül jelentkezett, és ezért nyomban letartóztatták, Sanctus diakonus Vienneből, az újonnan keresztelt Maturus, Alexander orvos, a hősiek rab-szolganő Blandina, a tizenöt éves bátor Ponticus, Attalus Pergamonból, „aki mindig a testvérek oszlopa és támasza” volt és a lyoni egyházközség sok más tagja, összesen mintegy negyvennyolcan, egy népünnepély keretében hihetetlen kínzások közt az amfiteátrum-ban áldozták fel életüket, ha már nem előbb, a börtönben haltak meg.

Amikor Iréneusz Rómából visszatért, egy elárvult és kicsire zsugorodott egyházközséget talált, amely őt, „Krisztus szövetségének általánosan tisztelt és szeretett buzgó szolgáját”, püspökévé választotta. Az üldözés hulláma ugyan elapadt, úgyhogy akadály nélkül gyakorolhatta felelősségteljes új hivatalát, de mégis állandó kísérője lehetett a következő években a félelem és aggodalom, hogy váratlanul újabb üldözés tör ki. Püspöki tevékenységéről kevés hírünk van. Minden valószínűség szerint nem elégedett meg egyházközsége vezetésével, hanem buzgón gondoskodott Gallia további misszionálásáról is, és az ország különböző részeibe hithirdetőket küldött. Míg Dél-Gallia megtérítése eddig csak nehezen haladt előre, most keresztény egyházközségek keletkeztek Tours-ban, Chalons-ban, Autunban, és valószínűleg Besançonban, Dijonban és Langres-ban is kezdett a keresztény élet felvirágozni. A lyoni vértanúk vére nyilvánvalóan nem folyt hiába: a szent vetés ezerszeres termést hozott Gallia kereszténységében, amely Iréneusz püspöksége alatt nagyszerű fejlődésnek indult.

Kb. 14 évvel később, hogy Iréneusz Eleutherus pápánál járt, ismét Rómában találjuk, mint békeközvetítőt a pápa és a kisázsiai egyházközségek között. Viktor pápa ugyanis a húsvét ünnepének ideje körül keletkezett vita során a kisázsiai püspököket „mint eret-

nekeket” ki akarta zárni az egyetemes Egyház „közösségéből és egységéből”. Iréneusz püspök ekkor egy levelet intézett a pápához „a neki alárendelt gall testvérek nevében”, amelyben „méltóságteljesen és nyomatékosan kérte, ne zárjon ki egész egyházakat, amelyek a régi, hagyományos szokásokhoz ragaszkodnak”, hanem inkább „a béke, egyesülés és szeretet érdekében lépjen fel”. Euzébiosz megjegyzi Egyháztörténetében (V. 24), hogy Iréneusz ebben az ügyben mint igazi békeapostol lépett föl, és méltó volt nevéhez. Fáradozásai ez alkalommal is eredményre vezettek: a két vitázó fél véglegesen kibékült egymással.

Újfajta feladat várt a felelősségével tisztában levő püspökre, amikor a korban divatozó gnosztikus eretnokségek az ő galliai egyházmegyéjében is terjedni kezdtek, és sok kárt okoztak. Egyik barátja kérésére terjedelmes művet írt az ún. gnosztikus tanról, „A hamis gnózis leplezése és cáfolata” címmel (*Adversus haereses* néven is emlegetik). Ebben megcáfolta azt a hamis tanítást, hogy az anyag rossz, és hogy az emberek csak megfelelő megvilágosodás és tudás útján képesek az üdvösséget elérni. Kifejti, hogy Krisztus üdvözítő működése nem a tudás közvetítésében áll, amely senkit sem tesz boldoggá, hanem csakis az Üdvözítő önzetlenül szerető cselekedetében, amellyel föláldozta magát, egészen a halálig. Hangsúlyozza, hogy nekünk az Urat ebben követnünk kell, és hogy „jobb és hasznosabb, ha az ember egyszerűségében keveset tud és emellett szeretettel Istenhez közelebb jut, mint ha magát tudósnak tartja, és minden felhalmozott tudományával Isten káromló ellenségévé válik” (II. 26). Igazából a szeretet indította arra, hogy megírja ezt a művét. „Jóllehet az íráshoz nem vagyok szokva – mondja a bevezetésben –, és semmi gyakorlatom sincs az írói mesterségben, de a szeretet hajt.” Nem az volt a célja, hogy a tévelygőket tönkretégye, hanem hogy megnyerje őket „Jézus Krisztusnak, aki mérhetetlen szeretetből irántunk azzá lett, ami mi vagyunk, hogy bennünket azzá teljesítsen ki, ami Ő”. (Előszó az V. könyvhöz.)

A szeretet tette Iréneuszt az egység és béke lelkes szónokává és hirdetőjévé az Egyházban. Csalhatatlan jele volt számára a keresztény hit hirdetés megbízhatóságának a püspökök egységes tanítása, akik ebben közösen az egységes, egészen az apostolokig és Krisztusig visszamenő hagyományra támaszkodtak. Szinte ujjongva mutat rá, hogy az Egyház ezt az egységet a hitben „a legnagyobb gondal őrzi, mintha csak egyetlen házban laknék, és mintha csak egy szíve, egy lelke és csak egy szája lenne” (I. 10,2).

Világosan látta és írásaiban kifejezésre is juttatta a keresztény hitvallás egységének belső okát: Krisztus az, „aki mindent és mindenkit személyesen összefoglal magában”; ő, akin az egész teremtés alapszik, és aki éppen ezért vele és benne „az egész üdvösségtör-

ténetet áthatja" (III. 16,6), és továbbra is velünk van, hogy a megváltottak közösségét mindjobbban egygé olvassza.

Mindaz, amit Iréneusz írt, mindenestül a keresztény hitoktatás szolgálatában állt. Jellemző rá, hogy nem akart ügyes szónoknak látszani. Semmi más nem érdekelte, mint a rábízott lelkek üdvössége. Egyéb írásai közül sajnos csak egyetlen egy maradt ránk: Az apostoli hitvallás bemutatása. Itt a keresztény örömhír igazságát az Ószövetség ígéreteivel való belső összefüggéséből mutatja meg.

Iréneusz püspök írásait már életében mindenütt ismerték és olvasták. Az egyházatyák és régi írók dicsőítve magasztalják, a Nyugat fényének nevezik. Az igazságot mindenképp szerette, és csak azt állította, amit megbízható forrásból tudott meg, ezért megállapításai megállják a helyüket még a mi kritikus korunk oknyomozó kutatásaival szemben is. Így ma is időszerűek mindazok számára, akik hitüket el akarják mélyíteni.

Sajnos nincs semmi biztos tudomásunk a béke és egység nagy előharcosának utolsó életszakaszáról. Egy tiszteletreméltó régi hagyomány szerint egyházközségével együtt Septimius Severus császár alatt vértanúhalált szenvedett. A várost állítólag császári parancsra katonák vették körül, a keresztényeket mind elfogták és kivégezték. Így halt meg Iréneusz is súlyos bántalmazások közt. Már Jeromos is tud egy ilyen híradásról, mert a szent püspököt kifejezetten vértanúnak nevezi (Izaiás-kommentár 64. fejt.). Tours-i Gergely közvetítette számunkra az adatokat Iréneusz püspök vértanúhaláláról. Ezek alapján az Egyház mint vértanút tiszteli és ünnepli. O. Hagemeyer

Isten dicsősége az élő ember, az ember élete pedig Isten szemlélete.

Az egész világon szétszórt egyház ezt a kapott igehirdetést és hitet szorgosan megőrzi, mintha csak ugyanabban a házban laknék; úgy hisz benne, mintha egy szíve, egy lelke volna, olyan egybehangzóan hirdeti, tanítja és hagyományozza át, mintha egy szájjal beszélne. A világon a nyelvek ugyanis különfélék, de a hagyomány ereje egy és ugyanaz. Sem a Germániában alapított egyházaknak nincs más hitük és hagyományuk, sem spanyol földön vagy a keltáknál, keleten vagy Egyiptomban, Líbiában vagy a világ közepén. Hanem mint Isten teremtménye, a nap az egész világon egy és ugyanaz, éppen úgy ragyog mindenütt az igazság hirdetésének világossága, és megvilágosít minden embert, aki el akar jutni az igazság ismeretére. És az Egyház élén állók közül sem az nem mond egyebet, aki nagyon tehetséges a beszédben (mert „senki sem följobbvaló meszterénél”), sem a gyatra szónok nem kisebbíti a hagyományt. Hiszen a hit egy és ugyanaz: sem a sok szó nem tesz hozzá, sem a kevesebb nem kisebbíti. (Adversus haereses 1,10,2)

KONON
(júl. 2 vagy 3)

† 251 vagy valamelyik rákövetkező
év márc. 6-án a pamfíliai Magüdoszban

Az Egyház vértanúi között egy kertészt is számon tart: Konont, a kisázsiai kikötőváros, Magüdosz (Pamfília) császári kertjeinek egyszerű munkását.

Maga a feltámadott Úr mint kertész jelent meg Mária Magdolnának. És egyszer kertésznek nevezte mennyei Atyját. „Én vagyok a szőlőtő, ti meg a szőlővesszők – mondta tanítványainak –, és Atyám a kertész” (Jn 15,1). A kereszténynek minden, ami szépet és jót Isten teremtésében lát és átél, az ő jószágos, tervszerű üdvözítő működésének tükröképe. És éppen a kertész alakja különösen élő szimbólum. Antióchiai Ignác úgy szólítja meg egyházközségét, mint a mennyei Atya „ültetvényét” (Philad. 3,1; Trall. 11,1k stb.). Csak olyan emberek beszélhetnek így, akiknek a kertészkedés örömteli, meghitt kép. És Kisáziában meg a szomszédos országokban, tehát Szent Ignác Szíriájában is, csakugyan valóságos szenvedéllyel szentelték magukat az emberek szépen ápolt kertek ültetésének, az ún. perzsa „paradicsomok” mintájára.

Ilyen békés környezetben, ilyen szerény és vonzó hivatásban töltötte tehát Konon csendes életét egészen késő öregkorig, a nagyvilág eseményeivel mit sem törődve. Ezenkívül csak annyit tudunk, hogy Názáretből származott, az Úr Jézus rokonai közé számította magát, és – mint vértanúsága igazolja – jámbor és szilárd jellemű keresztény volt.

Mert egy napon váratlanul rátört a zivatar. Nem tudjuk pontosan, Decius vagy már Valerianus császár uralkodása alatt történt-e. Hirtelen egy Publius nevű császári helytartó érkezett Magüdoszba, hogy az úgy látszik túlnyomóan keresztény városban szigorú razziaát tartson. Először hírnökökkel összehívatta a lakosságot. De azok nem engedelmeskedtek a parancsnak, hanem lélekszakadva, mindenüket otthagynva elmenekültek a városból, és elrejtőztek a környéken. Erre a törvény fanatikus öre körülvetette az egész várost, és házról házra, a pincétől a padlásig kutattak a keresztények után. A katonák azonban feladatuk végeztével azt jelentették a helytartónak, hogy egy lelket sem találtak.

Ekkor a pogány polgármester, Naodorosz, katonai őrzőket kért, hogy kíséretében felkutassák a keresztényeket. Vele tartott a római templom egyik főembere, aki dühös volt a keresztényekre az állami istenek iránti közönyük miatt. A helytartó nyomban melléjük adta szárnysegédjét, Origenészt és egy rendőrcsoportot. Egy Karmena nevű helyen rábukkantak Kononra, aki éppen öntözött a császári kertben. Képmutató barátsággal köszöntötték: „Jó napot, Konon!” Ő gyanútlanul válaszolt: „Jó napot, gyerekek!” Erre Origenész: „Apácska, a helytartó hívat.” Mire Konon: „Minek van a helytartónak szük-

sége rám? Idegen vagyok neki, és mindenekelőtt keresztény. Ha magafajta keres, másfele keresse, nem pedig egy naphosszat gürcölő szegény földmunkásnál.” Naodorosz erre kijött a sodrából, lovához köttette Konont, és kényszerítette, hogy így megkötözve fusson vele a helytartóig. Konon nem ellenkezett. Futott, ahogy bírt. Naodorosz ezzel fordult Origenészhez: „Vadászatunk nem volt eredménytelen. Megtaláltuk, akit kerestünk. Ez itt majd viseli a felelősséget minden keresztényért.” Mély igazságot mondott ki ezzel. A vértanú helyettesként mindig közbenjár testvérei üdvösségéért.

A helytartóhoz érkezve Naodorosz dicsekedve jelentette ki: az istenek kegyéből, némi szerencsétől kísérve, a császári parancs szerint (ez nyilván Decius keresztényüldözési rendelete) megtalálták az istenek ellenségét, akit kerestek, és az most kész engedelmeskedni a törvénynek és a császári rendelkezéseknek. Konon azonban hangosan tiltakozott: „Ez nem igaz! Én csak a nagy királynak, Krisztusnak engedelmeskedem!” Origenész, mintegy mentegetőzve a szegényes zsákmány miatt, így beszélt: „Magasztos helytartó, felkutattuk az egész vidéket, de csak ezt az öreg embert találtuk a kertben.” Erre a helytartó: „Ember, beszélj! Honnan való vagy? Milyen családból? Mi a neved?” Konon: „Galilea Názáret nevű városából vagyok, rokona Krisztusnak, akinek őseimtől fogva szolgállok, és akit a mindenség Istenének ismernek.” Hogy Konon Jézus rokonai közé tartozott, nagyon is lehetséges. Hiszen az Úr tágabb családi köre a palesztinai keresztény egyházközségek első buzgó tagjai közül való volt. De a helytartót nem érdekelték az ilyen összefüggések. Kurtán kijelentette: „Ha elismered Krisztust, ismerd el a mi isteneinket is!” És felszólította Konont, vegyen csak egy csipetnyi tömjént és egy kevéske bort, és mondja: „Legfölségesebb Zeusz, mentsd meg ezt a népet!” „Hallgass a tanácsomra – próbálta meggyőzni a helytartó az öreget –, hagyd el ezt az istentelen kultuszt! Vess véget ennek rendbontásnak, és élj boldogul velünk!” De Konon az égre nézett, halkán imát mondott, azután bátran válaszolt: „Hogy mered így káromolni a mindenség Istenét, akinek kezében van az életed? Bár csak örökké énekelhetném és dicsőíthetném az egész világ üdvözítő Istenét, mindazokkal együtt, akik bátran megvallják az ő nevét!” Amikor a helytartó látta, hogy sem a rábeszélés, sem a heves fenyegetés nem használ, rövid megbeszélést tartott tanácsadóival, utána pedig megparancsolta, hogy verjenek szökeget Jézus Krisztus ártatlan hitvallójának izületeibe. Azután átszögezett lábbal kocsija előtt futtatta, miközben két katona ostorcsapásokkal űzte. Konon most sem ellenkezett. Csak a zsoltár versét imádkozta: „Az Urat hívtam szüntelen, – hozzám hajolt, hogy kiáltásom hallja” (39,2).

A piactér közelében a borzalmasan megkínzott ember kimerülten földre roskadt, még egyszer föltekintett az égre, és így szólt: „Úr Jézus, vedd életemet! Ragadj ki a vérszomjas kutyák közül! Adj ne-

kem nyugodalmat minden igazaddal, akik megtették akaratodat! Igen, én Istenem, örökkévalóság Királya!” Azután keresztet vetett, és meghalt.

A keményszívű bíró mélyen megindulva látta be, hogy ez az egyszerű ember szellemileg győztes maradt vele szemben. Hamarosan fölkerekedett és tovább vonult. Így Kononnak, a kertésznek áldozati halála megmentette a várost. O. Hagemeyer

CIPRIÁN (CYPRIANUS)
(szeptember 16)

* 200/10 vlsz. Karthágó
† 258. szept. 14. Karthágó

Kevesek életéről vannak viszonylag pontos értesüléseink az ősegyház nagyjai közül. Ezek közé tartozik Thascius Caecilius Cyprianus. A harmadik század legjelentősebb alakjának nevezték. Pedig külsőleg felmérhető sikerek alig árulják el jelentőségét. Ellenkezőleg! Az afrikai kereszténység súlyos megpróbáltatásának idején Isten vezetőnek rendelte. Mi egyebet tehetett volna, mint hogy – önmaga teljes bevetésével – szilárdan kézben tartotta az Egyház már-már alámerülő hajócskájának kormányát, hogy így átvezesse a szakadatlan viharok között. Higgadtan és megzavarhatatlanul irányította egy nyugalmasabb korszak felé, bár ezt maga már nem érthette meg. Ciprián pontosan az az ember volt, aki az ötven éves békében túlságosan is gondtalanná és harcképtelenné vált keresztény közösségnek segítségére tudott lenni, amikor püspökségének idején megpróbáltatások és szenvedések szakadtak az Egyházra. Ha valaki a kereszténységhez való megtérésekor olyan gyökeresen szakított addigi életének minden szokásával, mint ő, az jellemében elegendően meg volt acélozódva ilyen feladatra.

Ciprián mint egy vagyonos karthágói arisztokrata család leszármazottja kiváló nevelést kapott. Mint a szónoklattan tanára nagy sikerrel működött, azonkívül valószínűleg ügyvéd is volt szülővárosában. Anyagi jóléte megengedte, hogy a pogány élet minden örömét kiélvezze. De ilyen gondtalan élet közepette sem hagyta nyugton valami belső üresség érzete. A szentéletű pap, Caecilius hatására – iránta való barátságát a halálon túl is megőrizte – megnyitotta szívét a Krisztusban való hitnek. A kereszténységet valószínűleg 246. ápr. 18-án, húsvét éjjelén vette fel. Keresztény műveinek zsongéjében, az „Ad Donatum” c.-ben örvendezve mondja el, hogy maradéktalanul szakított múltjával, és megkezdte a Krisztusban való életet; hiszen „második születése által (a keresztségben) új emberré” alakult át.

Ciprián már kezdettől fogva megmutatta, milyen komolyan veszi a keresztény életet. Már mint hitjelölt letette a tisztaság fogadalmát,

és vagyonának nagy részét kiosztotta a szegények között. Azonkívül lemondott megszokott olvasmányairól, a pogány írókról, és kizárólag a Szentírás tanulmányozására szentelte idejét. Az újonnan megért hajdani szónok komoly törekvése nem maradt titokban. Hamarosan pappá szentelték, Donatus püspök halála után, 248-ban pedig a község – hiába ellenkezett – püspökének választotta. Karthágó ekkor már az egész latin Afrika fővárosává fejlődött ki, és így Ciprián püspöki hivatalának átvételével maga is bizonyos elsőbbséghez jutott. Csaknem százötven afrikai püspöknek lett a vezetője.

Rövid tíz éves püspöki működése szinte szakadatlan harc és szenvedés volt. Ciprián előtt nem volt titok, hogy nemcsak a keresztény község, hanem a papság tagjai között is mindenféle visszaélés kapott lábra. A bűn elleni harcban a maga példamutató életmódja és nagyarányú szeretetvétekenysége volt a leghatékonyabb fegyver. Kemény szigorúság és túlságos elnézés között nagy megkülönböztető képességgel mindig az arany középutat kereste meg.

Püspöki tevékenységének áldásos kezdetét hamarosan megszakította a Decius-féle üldözés. Decius császár úgy tekintette a keresztényeket, mint az államrend veszélyes ellenségeit. Ezért elhatározta, hogy ezt az „államot az államban” minden eszközzel kiirtja. A 250. év elején felszólította a római birodalom helytartóit: kényszerítsék a keresztényeket az állami istentiszteleten való részvételre. Aki egy bizonyos időpontig az előírt áldozatot a birodalom isteneinek nem mutatta be, azt mint az állam ellenségét börtönbe vetették és kegyetlenül megkínozták. Különösen egyházközségek vezetőit vették célba azzal a reménységgel, hogy a tömegekkel könnyebb lesz elbánni, ha pásztor nélkül maradnak. Ezért Ciprián közel egy évig Karthágó közelében egy bűvőhelyen élt. Onnan jól gondoskodhatott nyájáról. De bizony minden fáradozása ellenére nagyon sok keresztény elpártolt a hittől. A nagy csapat hitvalló és vértanú mellett, akik állhatatosan kitartottak, talán még sokkal nagyobb volt azoknak a száma, akik megtagadták a hitet. És sokan voltak, akik a pogány áldozaton való állítólagos részvételükről állami igazolványt tudtak maguknak szerezni.

Később számos hitehagyott kérte, hogy az Egyház vegye vissza őket. Ez aztán megindított egy új egyházzakadást. Ciprián azt kívánta, hogy az elbukott keresztények az Egyházzal való kibékülésük előtt szigorú bünbánatot tartsanak. Azt remélte, ezáltal megerősödnék a hit fegyelmében. Felicissimus diákonus vezetése alatt az elégedetlenek pártja szembeszállt vele. 252-ben Fortunatus papot mint ellenpüspököt szembeállították Cipriánnal. Egy másik pap a csoportból, Novatus, Rómába ment. Ott aztán az egyházzakadásban az ellenpápát, Novatianust támogatta. Néhányan a római szakadárak közül átmentek Karthágóba, és ott Maximusnak, a fanatikus papnak személyében még egy ellenpüspököt neveztek ki. Így az afrikai fő-

városnak egyszerre három püspöke is volt; a törvényes püspök, Ciprián, és mellette két ellenpüspök.

Hiába kísérelte meg Ciprián dühöngő ellenfeleit szeretettel és türelemmel lecsillapítani. Így nem maradt más lehetősége, mint hogy a karthágói szinoduson kizárta őket az Egyházból. De ugyanitt engedélyezte, hogy a hitelhagyottaknak egy esetleges újabb üldözés alkalmával, vagy ha halálveszélyben vannak, ki lehessen szolgáltatni az Eucharisziát még bűnbánati idejük letelte előtt. A vitás kérdést így végső soron az irgalmasság útjára terelte, ahogy egyébként is szerető gondoskodással mindig egyenesbe akarta hozni egyházközségét, lelki és világi dolgokban egyaránt. Mikor az egész birodalomra pestis szakadt két teljes éven át (252–254), és Afrikától is számtalan áldozatot követelt, Ciprián nagyvonalú beteg- és segítő szolgálatot szervezett meg, úgyhogy sok pogány nagybecsülését is megszerezte. A pogány tömegek viszont a keresztényekre háritották a vétket a megpróbáltatásokért, és követelték: „Az oroszlánok elé Cipriánnal!”

Mikor Gallus császár 252-ben új keresztényüldözési ediktumot bocsátott ki, Ciprián az afrikai szinodális gyűlés nevében kimondta, hogy a hitelhagyottak bűnbánati ideje véget ért, és újra felvette őket az Egyház közösségébe, hogy „felvértezzük és felfegyverezzük őket a közeledő új harcra”, és hogy „Krisztus testének és vérének erejével megerősítsük őket”. „Hiszen – mondta – hogyan tennénk képessé őket arra, hogy a szenvedés kelyhét kiigyák, ha előbb nem nyújtjuk nekik a közösség törvénye szerint az Úr kelyhét az Egyházban?” (57. levél)

Ciprián az összes ilyen tárgyú kérdésről értekezett Cornelius pápával. A pápát és a szentet – ahogy a rómaiak tisztelettel szólították: „Ciprián atyát” (szószertint „Papa Cyprianus”, Ciprián pápa) – őszinte és kölcsönös rokonszenv, jó egyetértés fűzte egymáshoz. De miután Cornelius pápa 252-ben vértanúhalált halt, heves összeszólközás támadt az akkori kereszténység két fő középpontja, Róma és Karthágó, az új pápa, István és Ciprián között. Az ún. „eretnek-keresztség” érvényességéről folyt a vita. Ciprián és a többi afrikai püspök a tévhitűeket megtérésükkor újra megkeresztelte, mert igen gyakran nem kapták meg érvényesen a keresztség szentségét. A pápa ezt egyáltalán nem tudta megérteni. Ugyanis azok a szakadárok, akikkel Rómának dolga volt, nem voltak igazából tévtanítók, hanem valamilyen fegyelmi kérdés miatt váltak ki. Ciprián nem tágitott attól, hogy ilyen kérdésekben a helyi egyházakra tartozik a döntés. Végül is keresztülvitte az afrikai szokás hallgatolagos eltűrését. Később az afrikaiak a megváltozott korviszonyokra való tekintettel csatlakoztak a rómaiakhoz.

Hogy Cipriánt mennyire áthatotta az Egyház egységének ideálja, mutatja értekezése „Az Egyház egységéről”. Többi írásában is hű-

séges követőjeként áll előttünk annak a jó Pásztornak, akinek semmi sem inkább szívügye, mint hogy nyája békében éljen.

Sajnos, hamar elmúlt az a néhány év, amely Ciprián püspöknek rendelkezésére állt, hogy energikus tevékenységével biztosítsa az Egyház valódi egységét, külső és belső békéjét. Mikor 257-ben Valerianus császár alatt ismét kitört a keresztényüldözés, augusztus 30-án az elsők között volt, akiket Aspasius Paternus prokonzul elé ítéletre elővezettek.

A jó állapotban ránk maradt jegyzőkönyv szerint a prokonzul a kihallgatást ezekkel a szavakkal nyitotta meg: „A szentséges császárok, Valerianus és Gallienus egy levelet juttattak el hozzám, amelyben megparancsolják: mindenkit, aki a római istenek tiszteletében nem vesz részt önként, a szertartás bemutatására elő kell vezetni. Rólad ilyen értesüléseim vannak. Mi a válaszod erre?” Ciprián így felelt: „Keresztény vagyok és püspök. Semmi más istent nem ismerek, mint az egyetlen igaz Istent, aki az ég és föld, a tenger és minden benne lakó alkotója. Ezt az Istent szolgáljuk mi keresztények. Hozzá imádkozunk éjjel-nappal magunkért és minden emberért, a császár üdvösségéért is.” A prokonzul: „Megmaradsz ennél az elhatározásodnál?” Ciprián: „Az Isten melletti valódi döntést nem lehet megváltoztatni.” Paternus: „Kész vagy-e Valerianus és Gallienus parancsa szerint a curubisi száműzetést vállalni?” Ciprián: „Igen, megyek.” Paternus: „Nemcsak a püspökökről, hanem a papokról is kegyeskedett a császár neked írni. Akarom tudni a városban élő papok nevét.” Ciprián: „A ti törvényeitek jó okkal megtiltják a besúgást. Így hát nem árulhatom el őket. Rájuk találnak majd úgyis az egyházközségekben.” Paternus: „Még ma át fogják kutatni a várost.” Ciprián: „A fegyelem megtiltja nekik, hogy feljelentsék saját magukat. Neked magadnak is visszatetsző lenne ilyen cselekedet. Ezért nem jelentkezhetnek maguktól. De ha keresteted őket, meg is fogod találni.” Paternus: „Biztos, hogy megtalálom.” Aztán még hozzáfűzte: „A császárok azt is megtiltották, hogy bárhol is közösen összejöjjenek, és hogy a temetőbe lépjenek. Aki ezt az üdvös parancsot áthágja, kivégzik.” Ciprián: „Tedd csak, amit parancsoltak neked!”

Ciprián csüggedetlenül tovább vezette hivatalát Curubisból. De álomlátás útján megbizonyosodott: ezúttal vérével hivatott tanúskodni Krisztusért. Mikor Valerianus császár 258 nyarán szigorított üldözési parancsot készített elő, az új prokonzul, Galerius Maximus, előrelátó óvatosságból visszahozatta Cipriánt Karthágóba, hogy adott időpontban azonnal ítéletet hozhasson. Ciprián – Isten hívó szavának tudatában – ettől fogva nem hagyta el lakását és kertjét, hogy a poroszlók bármikor megtalálhassák. Hamarosan le is tartóztatták. Közben a megbetegedett prokonzul Sextibe, egy Karthágó közelében lévő helyre utazott üdülésre, ott vezette maga elé 258. szept. 14-én Krisztus Egyházának hajthatatlan képviselőjét. Szokás

szerint így szólította meg: „Te vagy Thascius Cyprianus?” Ciprián így válaszolt: „Én vagyok.” Galerius Maximus: „Úgy tüntetted fel magad, mint ezeknek az istentelen embereknek a pápája?” Ciprián: „Igen, ezt tettem.” Galerius Maximus: „A legszentségesebb császárok azt parancsolják, hogy áldozz nekik.” Ciprián: „Ezt nem teszem.” Galerius Maximus: „Gondold meg!” Ciprián: „Tedd, amit megparancsoltak neked! Ilyen igazságos dolog nem szorul semmiféle megfontolásra.”

Galerius Maximus ekkor tanácskozott a szavazóbírákkal, aztán nyögve kihirdette a halálos ítéletet. (Akkor már a halál révén volt, néhány nappal később meg is halt.) „Szentségtörő eszméiddel hosszú időn át társakat gyűjtöttél ebben az összeesküvésben magad köré. Most elrejtettő példakép leszel büntársaidnak. Véred árán álljon helyre a fegyelem.” Az ítéletet egy tábláról olvasta fel: „Thascius Cyprianus kard által fog meghalni.” Ciprián csak annyit válaszolt: „Istennek legyen hála!”

A jelenlevő testvérek nagy serege azonban így kiáltott: „Vele akarunk meghalni!” Erre nagy kavarodás támadt. Tömegestül kísérték el a vértanút. Sextiből kivezették a mezőre. Ott levetette piros köpenyét, és imára borult le az Úr előtt. Dalmatikáját aztán átadta a jelenlevő diákonusnak. Lenvászon tunika maradt csak rajta, úgy állt és várta a hóhért. A szemét maga kötötte be, két kezét Julianus pap és Julianus alszerpap kötötte hátra. Azután vértanúsága beteljesedett.

O. Hagemeyer

Nem törhet házasságot Krisztus jegyese, a romlatlan és tiszta. Csak egy otthont ismer, szent hűséggel ragaszkodik urához. Ő őriz meg bennünket Istennek, eljuttatja fiait országába. Aki elkülönül az egyháztól és házasságtörőhöz (azaz eretnek közösséghez) csatlakozik, annak nem lesz része az egyház ígéreteiben. Nem juthat el Krisztus jutalmára, aki elhagyta Krisztus egyházát. Az ilyen idegen, profán, ellenség. Nem lehet atyja az Isten annak, akinek az egyház nem anyja. . . . Aki nem őriz meg az egységet, az nem tartja meg Isten törvényét, nem tartja az Atya és a Fiú hitét, nem kap életet és üdvösséget. (De catholicae ecclesiae unitate 251)

Nem akkor születik meg az ember, amikor a kézföltétellel megkapja a Szentlelket, hanem a keresztségben. A már megszületett ember kapja meg a Lelket, ahogyan az első ember, Ádám esetében volt: Isten először megformálta, azután arcába lehelt az élet lehelletét. Mert csak akkor lehet megkapni a Lelket, ha van, aki megkapja. A keresztyének születésének helye pedig a keresztség. A keresztség életadó és megszentelő ereje viszont egyesegyedül Krisztus jegyesénél található, ő tud lelkiileg gyermekeket szülni Istennek. Hol,

kitől, kinek született hát az, aki nem fia az Egyháznak? Hogy valakinek Isten lehessen az atyja, először az Egyház kell, hogy legyen az anyja! (Epist. 74. Pompeiushoz)

MARIANUS és JACOBUS
(a római martirológiában
tévesen ápr. 30; a karthá-
gói naptár szerint máj. 6)

† valószínűleg 259 (vagy 262)
máj. 6-án, Lambaesis (Numidia)

A karthágói püspök, Ciprián mellett dolgozott ez a két klerikus. Marianus lektor volt, ami azt jelentette, hogy a liturgikus olvasmán-
nyok felolvasására szentelték fel. Jacobus Karthágó sok diakonusa
közül az egyik. De mindkettőjüket ugyanaz az apostoli szellem ha-
totta át, mint püspöküket, aki a vértanúságban megelőzte őket.
Karthágó környékének messze ágazó határáig hirdették az evangé-
liumot püspökük megbízásából. Manapság szokatlannak tetszik, hogy
egy diakonus és lektor mint hithirdető tevékenykedik. Azonban a
harmadik évszázadban a diakonus és a lektor életfontosságú felada-
tokat látott el az Egyházban. A diakonus közvetlen segítője és mun-
katársa volt püspökének, kivette részét feladataiból és kötelességei-
ből. Nemcsak az istentiszteletben működött közre, hanem az ő vál-
lán nyugodott a község gondozása lelkiekben, szolgált a szegények-
nek, a betegeknek és rászorulóknak. Minden tétével mintegy az
emberi érintkezést kellett elevenen tartania a hívek és a püspök kö-
zött. Hivatása volt, hogy „a püspök füle, ajka, szíve és lelke” legyen,
ahogy az egyik legrégebbi egyházi előírás feljegyezi (Didaszkalia 48).

Éppen Ciprián püspök igen nagyvonalú volt a diakonusaival való
együttműködésben. Mindenütt felhasználta őket, ahol csak új és szo-
katlan feladatok kerültek elő, ahol a helyzet tetterős cselekvést kí-
vánt. Így került arra sor, hogy Jacobus és vele Marianus lektor mint
vándor lelkipásztorok és misszionáriusok küldetést kaptak, hogy Nu-
midia pogány falusi lakosságának Krisztus örömhírét meghirdessék.
Messzemenő lelkipásztori hatalommal ruházták fel őket ezekre a
missziós utakra. Egy lektor közreműködése ilyen lelkipásztori úton
egyáltalán nem volt szokatlan Ciprián püspöki kormányzása alatt.
A lektorokat külön szentelés rendelte a papság mellé, és Ciprián ki-
szélesítette feladatkörüket, hogy a mindinkább igénybe vett diakonu-
sok terhét könnyítse. Abban az időben a püspökök segítőkinek hiva-
tali ügyköre nem volt még olyan szorosan körülírva és elhatárolva,
mint ahogy ma szokásos. Még minden alakulóban volt, és így a napi
követelményekhez minden nehézség nélkül alkalmazkodni tudtak.

A két vándorapostol tevékenysége Valerianus császár 257-ben
kiadott rendelkezése után nagyon veszélyes lett. Halálbüntetés terhe
alatt tiltotta meg a keresztények minden istentiszteleti összejövetelét.

Látva hajlíthatatlanságukat, 258 júliusában kiadta második ediktumát. Ebben elrendelte minden püspök, pap és diákonus kivégzését, aki parancsának ellenszegül. Numidiában és Egyiptomban erre dühöngő üldözés tört ki. De a két klerikus lelkiismeretesen teljesítette tovább is, mint előbb, hivatalától rárótt szent kötelességét. Prédikáltak, ösztözhívták a keresztényeket istentiszteletre, sőt fokozott buzgósággal végezték missziós munkájukat a nép között.

Numidia régi fővárosa, Cirta közelében azután elérte őket a végzet. Az ottani pogány lakosság nagyrésze kiszolgált római katonákból állt, akik ugyancsak felbőszültek az állítólagos állam- és császárelles keresztények ellen. A tartományi kormányzó is hasonlóképpen gondolkodott; sietett, hogy a császári rendeleteket teljes szigorral végrehajtsa. Számtalan letartóztatásra került sor, és ezekben a felizgatott lakosság buzgón közreműködött. Marianus és Jacobus menedéket talált egy kicsi külvárosi szálláson. Akkoriban visszahozták sok mással együtt a száműzetésből a két hitvalló püspököt, Agapiust és Secundinust, hogy újra elítéljék őket. Így történt aztán, hogy az őrszolgálat emberei ugyanabba a fogadóba helyezték el őket, ahol a két misszionárius lakott. Ugyancsak megörültek a klerikusok és kísérőik ennek a találkozásnak, és nagy tisztelettel köszöntötték a szent hitvallókat. Több napon át volt lehetőségük a beszélgetésre.

Feltehető, hogy az őrség katonái Cirtában a foglyok átadásakor arról is jelentést tettek, hogy az ottani utasok és a foglyok között ugyancsak nagy beszélgetés folyt. Mert már két nappal a püspökök elutazása után megjelent egy jókora rendőrkielégítő a fogadó előtt, a megvadult néptömegtől kísérve. Az összes ott tartózkodó utast a csőcselék nagy tetszése közben egy-kettőre elvitték az úgynevezett cirtai településre. Amíg a rendőrség felé haladtak, Jacobus és Marianus nem állhatta meg, hogy ne szóljanak fogolytársaikhoz. Szavaikkal bátorságot öntöttek beléjük. Így elárulták magukat, hogy keresztények. A kihallgatáskor erőslelkűen vallották meg hitüket. Ezután börtönbe vetették őket, míg a többi fogoly egy részét elbocsátották.

A börtönben a két klerikust egy rendőrkáplár egy századosnak és Cirta város tanácsának felügyelete alatt borzalmasan megkínozták. Jacobus nyíltan bevallotta nemcsak azt, hogy keresztény, de azt is, hogy diákonus. Marianust azonban még keményebben kínozták, mert az igazsághoz híven nem akarta elismerni, hogy diákonus, hanem csak lektornak vallotta magát. Felfüggesztették hüvelykujja végénél fogva. Így egész testének súlyát az hordozta. A hóhér, hogy fokozza a kínt, még nehéz súlyokat is kötött lábaira, úgyhogy teste csaknem ízekre szakadt. Később visszavitték Marianust és Jacobust a fogdába. Ott találtak még néhány testvért a tömlöc piszkos padlóján.

A szörnyű kínzást követő éjszaka Isten „az üdvösségbe vetett bizalmának megerősítésére bátorító álmot küldött” Marianusnak. Mikor felébredt, elmesélte, társainak, mit álmódott. A bírák tanácsa elé vezették. És íme, mit látott: A bírák egyike Ciprián volt, vértanúhalált halt püspöke. A szent püspök mosolyogva biztatta egykori lektorát: „Jöjj! Úlj mellém!” Marianus így maga is a bírák sorába került. Mikor befejezték a törvényszéki tárgyalást, együtt távoztak. Ciprián paradicsomi szépségű tájra vezette őt. Egy kúthoz értek, amelyet egy sugárzóan tiszta forrás táplált. A püspök vizet merített, és inni adott belőle Marianusnak. Az örömmel itta ki az üdítő italt, és azt mondta: „Áldott legyen az Isten!” Erre fölébredt.

Ez az álom megerősítette bizalmukban a foglyokat, hogy Isten kegyelme szenvedésük végéig kísérni fogja őket. Velük is az történt, mint szent Perpétua és társnői megpróbáltatásában. Isten szűkösükben és külső elhagyatottságukban bátorító álomlátásokkal erősítette meg őket. Századunk egyes vértanúitól is tudjuk, hogy a börtön gyötrelmeiben nem ritkák az ilyen álmok. Egészen emberi, de egyben emberfeletti vigasz sugárzik belőlük azoknak, akikkel olyan embertelenül bántak; belső támasz és biztonság, hogy Isten a legvégső megpróbáltatásban is segítőtjük marad. „Nem lehet kikapcsolni a kereszténység történetéből a prófétai és látnoki elemet” – mondja Karl Rahner. – „A kereszténység természetfeletti és történelmi kinyilatkoztatott vallás, és ezek a jelenségek megfelelnek karakterének.”

A börtönben Jacobus is emlékezni kezdett, hogy korábban, mikor még utakat járták, álmódott arról, hogy elnyeri a vértanúságot. Krisztust látta, aki neki és Marianusnak egy-egy bíbor övet vetett az ölébe, és azt mondta: „Nyomban kövessetek engem!” Ez jele volt Krisztus katonáivá választásuknak. Ugyanis a katonákat egy öv átadásával „öltöztették be” a hadseregbe.

Néhány nappal később ismét kihallgatásra vezették a két klerikust Cirta városának tanácsa elé. Azok egy kísérőlevéllel, hogy mindkettő hajthatatlan hitében, tovább küldték őket a helytartóhoz, aki a közelben fekvő Lambaesis római helyőrségi városban állomásozott. Ez, mint az igazságszolgáltatás hivatalos képviselője, halálra ítélte Marianust és Jacobust. Azonban az ítéletvégrehajtásra még hosszabb ideig kellett a börtönben várakozniok, olyan nagy volt az elítélt keresztények száma. A halálra kijelöltek között számos laikus is volt. Ezeket a helytartó különválasztotta a papoktól és elsőnek végeztette ki, abban a hiábavaló reményben, hogy ha nem támogatják őket lelki vezetőik, gyengeségükben visszavonják hitvallásuk tanúságtételét. Így esett aztán, hogy Marianusnak, Jacobusnak és még más klerikusoknak is nehéz és hosszú várakozási időt kellett kiállaniok.

A kivégzés helye egy folyó szűk völgye volt. A nagyszámú fegyencet a folyó mellett hosszú sorban állította fel a hóhér, egymás után vágta le őket kardjával, és a folyóba taszította.

Cirta városában hamarosan virágzó keresztény egyházközség alakult. A két vándorprédikátor emlékezete, akik Numidiában Krisztus keresztjének dicsőségét meghirdették, mindig eleven maradt ott. Mai napig is láthatók a – hajdan nemes mozaikdíszítésekkel ellátott – keresztény templomok romjai, mint az eleven kereszténység tanúi ebben a régi afrikai városban.

O. Hagemeyer

EUPLUS (EUPLIUS)
(*augusztus 12 a Martyrologium Hieronymianum szerint*)

† 304. aug. 12. Catania (Szicília)

Euplus a szicíliai Cataniában élt a Diocletianus-féle keresztényüldözés idején. A mártíraktákon kívül semmit sem tudunk róla. És ezekben sincs más, csak rövid értesítés elfogatásáról, későbbi elítéléséről és kivégzéséről. Mivel elfogatásakor az evangéliumos könyvet tartotta a hóna alatt, az akták egy későbbi változata diákonusnak mondja. Egyes történészek ebből arra következtetnek, hogy az evangélium hirdetésekor ütöttek rajta, és ezért vezették elő. A 303. febr. 23-án kihirdetett első Diocletianus-féle üldözési parancs szigorú büntetéssel fenyegette a szent könyvek tartását éppúgy, mint magános vagy nyilvános felolvasását. Így hát könnyen lehetséges, hogy Euplust mint diákonust liturgikus szolgálata közben meglepték és azonnal el is fogták. De a szűkszavú hagyományt másként is fel lehet fogni. Jónévű egyháztörténészek szerint Euplus talán a népből származó férfi volt, és szabad akaratból jelentkezett a római hatóságok képviselőinél mint keresztény.

Bármi volt is az oka letartóztatásának, a vértanúságban hűen helytállt. Odaadóan bízott az Úr kegyelmében, és így Isten valódi tanújának bizonyult. Még ha csakugyan saját belső ösztönzésére jelentkezett is a bírónál, türelmes kitarása a szenvedésben bizonyítja, hogy igazán Isten hívta és vezette a vértanúságra.

A vértanúságra való önkéntes jelentkezés azokban a zavaros időkben néha valóban megtörtént. A kormányzat kegyetlen keresztényellenes intézkedései láttán itt-ott erős vallási felindulás vett erőt a népen. Az emberek azt gondolták, elközelgett az idők vége, és jól teszi, aki a saját vértanúságával sietteti az antikrisztus feletti győzelmet. Tertullianus elbeszéli, hogy egy napon nagy sereg keresztény hívatlanul jelentkezett Arrius Antonius, az ázsiai prokonzul törvényszéke előtt. Azonban mind elküldték. Origenésről is tudjuk, hogy alig jutott még felnőt sorba, mikor „egyenest ki akarta tenni magát a veszélynek és a harcba rontani” (Euzébiosz Egyháztörténel-

méből, 6,2.3). Csak erőskezű anyjának közbelépése akadályozta meg jelentkezését. De amikor ilyen szélsőséges megnyilvánulásokról beszélünk, hangsúlyoznunk kell, hogy a püspökök, az Egyház hivatalos képviselői egyáltalán nem így gondolkoztak. Mint valódi pásztoroknak inkább az egész nép üdvösségére volt gondjuk, és nagyon jól tudták: a vértanúságra szóló meghívás nem mindnyájuknak lehet része. Már Szent Polikárp vértanúsági aktáiban – az egyik legrégebb tudósítás kora keresztény vértanúságról – intő szó esik egy férfiról, aki maga jelentkezett a bírónál. De amikor megpillantotta a vadállatokat, amelyeket rá akartak uszítani, megtagadta hitét. „Ezért, testvérek – írja a szmirnai egyházközség a többi katolikus községnek – nem dicsérjük azokat, akik magukat jelentik fel; ez különben nem felel meg az evangélium tanításának sem.” Hiszen az evangélium csak boldognak mondja, aki üldözést szenved, de arról nincs szó, hogy az ember kiszolgáltassa magát üldözőinek. Ennek ellenére lehetséges olyan határeset, amit nem lehet a megszokott sablonba beilleszteni. Az isteni felhívás, hogy valaki vérével tegyen tanúságot, mindig közvetlenül szól az emberhez, anélkül hogy a hatalom képviselői itt közvetítsenek. Így természetesen nem igen jöhet szóba emberi ellenőrzés sem. Végső fokon a vértanúi hivatás – bárhogyan is kapta valaki – meghalad minden emberi megértést. Csak végső kifejlődése mutatja meg, vajon tanúságtétele Isten akarata szerinti volt-e, vajon az ember valóban „Krisztus szenvedésének tanúja” volt-e, vagyis Krisztus maga szenvedett és győzött benne, vagy sem.

A régi törvényszéki jegyzőkönyvben megtalálható a kétszeri kihallgatás szövege, amelynek Euplust alávetették:

„Diocletianus kilencedik és Maximianus nyolcadik konzulása idején, 304. április 29-én Cataniában ez történt: Euplus (a diakonus) a törvényszéki terem titkársága előtt hangosan így kiáltott: ‚Meg akarok halni, mert keresztény vagyok!’ Calvisianus, a nagyméltóságú helytartó így szólt: ‚Az a kiabáló jöjjön bel!’ Euplus belépett, hóna alatt a szent evangélium könyvei. A nagyméltóságú Maximosz így beszélt hozzá: ‚A császárok parancsa ellenére hordozol magaddal tiltott írást!’ Calvisianus helytartó: ‚Honnét valók ezek a könyvek? A házadból hozod?’ Euplus: ‚Az Úr a tanúm: nekem nincsen házam. (Euplus neve azt jelenti: ‚a szerencsés tengerész’. Vajon tengerész volt a hivatása?) Calvisianus: ‚Magaddal hoztad őket?’ Euplus: ‚Itt vannak velem, amint magad is láthatod.’ Calvisianus: ‚Tudom, hogy jelenlétemben, a szemem láttára hoztad ide őket. De hát milyen könyvek ezek? Olvass valamit fel!’ Euplus tehát felolvasott Máté, Márk, Lukács és János szent evangéliumából. Calvisianus: ‚Mi ez?’ Euplus: ‚Istennek, az én Uramnak a törvénye. Tőle kaptam.’ Calvisianus: ‚Kitől kaptad az írásokat? Ki veled!’ Euplus: ‚Már mondtam neked: Isten fiától, az én Uramtól, Jézus Krisztustól.’ Calvisianus: ‚Ez világos és nyílt vallomástétel. Vigyétek a börtönbe!’ ”

A második kihallgatás:

„304. augusztus 12-én történt . . . Calvisianus helytartó: ‚Vallo-másod régebben már jegyzőkönyvbe vettük. Mit szólsz ma hozzá?’ Euplus: ‚Amit akkor mondtam, azt mondom ma is.’ Calvisianus: ‚A tiltott írásokból van-e még nálad valami?’ Euplus: ‚Nálam vannak.’ Calvisianus: ‚Hol?’ Euplus: ‚Nálam.’ Calvisianus: ‚Ha nálad vannak, add elő!’ Euplus: ‚Itt vannak.’ (Beszédes mozdulattal jelezte, hogy a szent írásokat a szívében őrzi, bár írott szöveg nincs többé nála.) Calvisianus: ‚Függesztétek föl és ostromoztatók meg, míg csak kész nem lesz arra, hogy az isteneknek áldozzon!’ “

Hosszasan kínozták. Bizonyoságot akartak szerezni, vajon meddig tart ki keresztény hitében. Végül is azt mondta Calvisianus:

„Aki nem engedelmeskedik a fölséges császároknak, az az istenek ellensége. Aki ezt olyan keménynyakúan kimutatta, azt a leggyorsabb úton ki kell irtani. Azért megparancsoljuk, hogy az istenkáromló Euplust, aki a mi fölséges törvényszékünket olyan eszelős beszédekkel terhelte, kemény kínzás után ki kell végezni.”

Az ítéletet nyomban végrehajtották.

Szent Euplus vértanúságának aktáit sokszor lemásolták, és egész Szicíliában elterjesztették, A keresztények néhány másolathoz rövid jegyzeteket fűztek arról, mit mondott Euplus kínzatása alatt:

„Amikor kínozták, azt mondta: ‚Köszönöm neked, Krisztus! Őrizz meg engem, hiszen éretted szenvedek!’ “ A helytartónak, aki a kínzás alatt ismételtelen felszólította az istenek tiszteletére, azt felelte: „Krisztust tiszteltem, a démonokat megvetem. Tégy velem, amit akarsz! Keresztény vagyok! Ezeket, amiket most szenvedek, már régen kívántam. Csak tedd, amit akarsz! Tégy még többet is! Keresztény vagyok!” Majd az újabb sértő ajánlatra, hogy áldozzon az isteneknek, így szólt: „Magamat áldozom itt fel Krisztusnak, az én Istenemnek.” Szüntelenül imádkozott: „Köszönöm neked, Krisztus! Segíts nekem, Krisztus! Mindezt érted szenvedem el, Krisztus!” Mikor elhalt a hangja, ajka mozgásával még tovább is ismételte ezeket a fohászokat.

O. Hagemeyer

SZÍR EFRÉM
(június 9)

* 306 Niszibisz (Törökország)
† 373. jún. 9. Edessza

Szír Efrém a 4. században élt, mikor az egyházon belül heves viták folytak, állandó harcot vívtak sokféle tévtan ellen, s csaknem szakadatlan háború dúlt Róma és a perzsa birodalom között. Efrém szülőföldje, Niszibisz is gyakran hadszínterré vált. Kora egyháza szívósan viaskodott hatalmas ellenfelekkel. A pogányság ugyan visz-

szaszorult, de semmiképp sem enyészett el, s Hitehagyott Julianus császár alatt még egyszer megmutatta erejét; a Mezopotámiában már régóta otthonos asztrológia nagy hatással volt a keresztényekre; a gnózisnak különösen Edessza környékén volt sok híve, ahol Bardaiszan († 222) és fia, Harmoniosz ügyesen toborozott neki követőket. De még az egyház kebelén belül is egy új tévtan lépett fel, az arianizmus. Ez ugyan a távoli Egyiptomban keletkezett és a niceai zsinat (325) elítélte, ezzel azonban még nem szenvedett végleg vereséget. A közeli perzsa határon át jöttek a manicheizmus buzgó hirdetői. Ez a tanítás kb. egy évszázaddal előbb keletkezett Perzsiában, gyorsan elterjedt, s az egyházat is komolyan veszélyeztette, mivel Mani többnyire szírül írt munkái Efrém honfitársai részére nyelvi- leg minden további nélkül hozzáférhetőek voltak. Ugyanabban az időben Róma és a perzsa birodalom között századokon át elkeseredett határmenti harcok tomboltak, különösen mióta a tetterős II. Sapur király (309–379), Efrém kortársa, elszánt keresztényüldöző és a rómaiak engesztelhetetlen ellenfele vette át az uralmat. E háborúk folyamán többször ostromolták Efrém szülővárosát, Niszibiszt. Végül is 363-ban, Hitehagyott Julianus Perzsiában szenvedett veresége után átengedték a perzsáknak. Ez Efrém életében is fordulatot jelentett.

Amit Efrém életéről tudunk, az egyrészt több életrajzán, másrészt saját kijelentésein alapul. Az életrajzok igen legendás színezetűek, s ezért csak óvatosan használhatók. Nyilatkozatai elszórtan fordulnak elő a sok neki tulajdonított írásban (pl. ún. *Végrendeletében*); eredetiségük természetesen részben vitatott. Forrásaink szerint 306 körül született Niszibiszben, Mezopotámiában (ma Nuszabín, Délkelet-Törökország). A város akkor erős és fontos végvárként a római birodalomhoz tartozott. Szülei keresztények voltak és a keresztény hitben nevelték fel, jóllehet csak 18 éves korában kapta meg a keresztséget. Később Niszibiszi Jakab (303–338) hírneves püspöknél tartózkodott. Ugyancsak nagy hatással volt rá Vologesz püspök (346–361). Nemsokára ünnepelt tanárként működött Niszibisz híres iskolájában, ahol elsősorban a Szentírás tanulmányozásával foglalkoztak. Ez bizony nem volt alkalmas idő nyugodt tanulmányok folytatására: a perzsák Niszibiszt, bár eredménytelenül, háromszor ostromolták, – Efrém erről *Niszibiszi Énekeiben* számol be. Ő azonban kitartott az ostromzár alá vett városban, és a tanítás mellett még gazdag írói tevékenységet is fejtett ki, – itt keletkeztek pl. a *hitről szóló beszédei*. Végül azonban Niszibisz átengedése a perzsáknak Jovianus császár alatt (363) arra kényszerítette, hogy a nyugatabbra fekvő Edesszába vonuljon vissza (ma Urfa, Délkelet-Törökország). A városnak régi keresztény múltja volt, s arameus nyelvjárásában jött létre a szír irodalom, amelynek Efrém egyik alapítója és legjelentékenyebb képviselője.

Előbb egy sziklabarlangban élt itt remeteként, de nemsokára az edesszai iskolában folytatta tanári munkásságát. Aszketikus művei nagyrészt itt írta. Visszavonult életmódja ellenére tevékenyen részt vett Edessza egyházi ügyeiben. Bár csak diákonus volt, jámborsága és tanultsága folytán nagy tiszteletben állt, mindenekelőtt azonban rendkívüli költői adottsága miatt. Állítólagos utazásait Cezárei Vazulhoz, valamint Egyiptomba legendáknak kell minősítenünk; ilyenek már korán körülfonták ezt a kivételes embert. 372/373 telén lép fel nyilvánosan még egy alkalommal Edesszában: az akkori éhség idején vállalta az élelmiszerek szétosztását a szegények között. A megértető tevékenység, úgy látszik, felőrölte erejét. Barlangjába visszatérve állítólag már egy hónap múlva elhunyt. Az ún. *Edesszai krónika* állítása érdemel leginkább hitelt; eszerint halála 373. június 9-ére esik.

Már életében nagyra becsülték, és ez az egész keresztény világban a mai napig így maradt. Szent, aszketikus életet élt. Lelkiéleti eszményeit számos írásában fektette le. Megállta helyét a háború viszontagságaiban is, kitarzott az ostromlott Niszibiszben annak keserű végéig, és Edesszában az éhség idején társadalmi segélynyújtási művet szervezett.

Legfontosabb feladatának a Szentírás tanulmányozását és tanári működését tekintette Niszibiszben és Edesszában, mindenekelőtt pedig írói munkásságát, amelyre egészen különös tehetsége volt. Efrém nemcsak időbelileg egyike a legkorábbi szír íróknak Afrahat, a perzsa bölcs után, hanem bizonytalannal nagyban és egészben a szír irodalom legjelentékenyebb alakja. Ha egyik-másik neki tulajdonított mű nem is tőle ered, irodalmi hagyatéka már terjedelmével is bámulatot kelt. Hát még ha azokra a nyugtalan időkre gondolunk, amikor megalkotta őket. Művei részben szír eredetiben, részben régi örmény, latin és görög fordításokban maradtak ránk. Éppen az utóbbiak között azonban számos nem valódi szerzemény rejtőzhet.

Mindenekelőtt a Szentírás magyarázatával foglalkozott. Az evangéliumokat egy „harmónia” (diatesszaron, négyes összeállítás) alakjában ismeri. Ehhez fűzött jelentős magyarázata hosszú ideig csupán örmény fordításban volt ismeretes, míg nemrég a szír eredeti töredékei napvilágot nem láttak. Nála az igaz hit bemutatása a Szentírásra támaszkodik; messzemenően szentírási idézetekkel vívja meg harcát kora tévtanai ellen számos költői és több prózai művében. Efrém itt ügyesen átvette ellenfelei módszerét. A híres gnosztikusok, Bardaiszan és Harmoniosz azzal szereztek számos követőt tanaiknak, hogy gnosztikus gondolatvilágukat népies, jól énekelhető dalokba öltöztették. Efrém átvette a hithirdetésnek ezt a formáját, de költői lendület dolgában felülmúlta ellenfeleit. Nemsokára az egyszerű nép az ő dalait kedvelte jobban. Egy szűkebb és igényesebb körnek szánt mélyebbre ható cáfolatait prózában írta. A keresztényekre akkor a

gnózion kívül nagy hatást gyakorolt a Mezopotámiában régtől fogva otthonos asztrológia is. Efrém fáradhatatlanul rámutat a csillagokba vetett hit és más babonás szokások értelmetlenségére. Perzsiából a manicheizmus hatolt be; Efrém írásaiban szembeszállt e veszélyes ellenféllel is. Ilyenformán az ő mozgalmas korában világosan állást foglalt minden jelentős vallási kérdésben. Munkássága azonban nem merült ki csupán végeredményben meddő polémiában, hanem ezekkel a tévtanokkal szembesítette az igazi, a helyesen magyarázott Szentírás alapján alapuló hit képét, s a gnosztikusok, asztrológusok és manicheusok szokásai ellenében odaállította a keresztény aszkéta eszményét. Számos költői alkotása nemcsak az eretnekségek elleni harcot szolgálta, hanem egyben az igazhitűek oktatását és az istentisztelet szebbé tételét. Sok éneke még ma is megtalálható a szír egyház liturgikus szövegeiben, s költői szépségük meg teológiai tartalmuk miatt is nagy becsületnek örvendenek. Elsősorban ezeknek köszöni megtisztelő jelzőjét: „a Szentlélek hárfája”, amellyel a szírek illetik.

Efrém a szír irodalom legnagyobb alakja a szakadás előtt. Nemsokára azután, hogy a szír egyház elszakadt az egyetemes egyháztól, a nyugati monofizita és a keleti nesztoriánus egyházra bomlott fel. Ő egyaránt sajátja mind a kettőnek, valamint egyesült testvéreiknek is. A keleti ortodox és a katolikus egyház is magáénak tekinti, s ő az egyedüli szír nyelvű szent, akit a katolikus egyház az egyháztanító méltóságára emelt (1920).

J. Assfalg

Ki tudna elméjével csak egyetlen mondásodba is behatolni, Uram? Többet hagyunk ott, mint amennyit befogadunk, akár a szomszédok, akik a forrásból isznak. Mert az Úr ígéje a tanulmányozók sokféle felfogása szerint sokféle oldalról jelenik meg. Az Úr sok színnel ékesítve adta elénk igéjét, hogy aki tanulmányozza, azt nézze, amelyik neki tetszik. Különböző kincseket rejtett el igéjében, hogy mind egyikünk onnét gazdagodjék, ahonnét hasznot iparkodik meríteni.

Isten ígéje az élet fája, telistele áldott gyümölcscsel, amelyet nekünk kínál, mint az a szikla, amely a pusztában meghasadt, bensejéből lelki italt fakasztva. Azt mondja az apostol: „Mindnyájan ugyanazt a lelki ételt ették, ugyanazt a lelki italt itták” (1Kor 10,3).

Aki tehát hozzájut ennek a kincsnek egy részéhez, ne higgye, hogy csak az van ebben az ígében, amit ő talált, hanem arra gondoljon, hogy ő csak ezt tudta megtalálni a sokból. És azért, mert csak ez az egy rész hatolt bele és lett osztályrésze, ne mondja, hogy maga az ige silány és terméketlen, ne vessze meg, hanem legyen hálas felfoghatatlan gazdagságáért. Örvendj, hogy vereséget szenvedtél, ne pedig szomorkodj, hogy alulmaradtál. A szomszéd, ha ihat, örül, és nem szomorkodik, hogy nem tudta kimeríteni a forrást.

Amit kaptál, amire eljutottál, az a te részed, ami pedig megmaradt, a te örökséged. (Kommentár a Diatesszaronhoz 1,18-19)

MASTOC (MESZROP)
(Szentháromság vas. u. 4. csüt.)

* 361 táján Hacikk (Örményo.)
† 440. febr. 7.

A kereszténység már a 2. és 3. században behatolt Örményországba. 300 körül sikerült Világosító Gergelynek Trdat királyt, a fejedelmeket és sok embert a népből megnyernie az új tannak és az örmény egyházat felépítenie. A síkságon és az örmény hegyvidék félreeső völgyeiben azonban még többnyire tartotta magát a pogányság. Ezenkívül az is nehezítette a nép számára az új tan elérését, hogy a Szentírás és a liturgia csak szír és görög nyelven volt hozzáférhető; hiányzott ugyanis még az örmény ábécé s ezzel örmény szövegek leírásának lehetősége. Maga Örményország a 4. században veszítette el állami önállóságát, és 384-ben felosztották Róma és Perzsia között. Azóta különösen a perzsák fáradoztak azon, hogy Örményországot iránizálják, és megnyerjék vallásuknak, Zarathusztra tanításának és a tűz kultuszának. Éppen ebben az időben született az az ember, akinek hivatása volt a kereszténység elterjesztése Örményországban. Mindenekelőtt megalkotta az örmény ábécét. Ez lehetővé tette az örmény irodalom létrejöttét, s az örmény népnek – amely politikai önállóságát, rövid megszakításoktól eltekintve, már nem nyerte vissza – a nyelvi és vallási együvértartozás tudatát adta. Így ez a századok óta az egész világra szétszóródott nép máig ragaszkodik fajtájához és jellegéhez.

Az a férfiú, akinek az örmény egyház és az örmény nép mindezt köszönheti, Mastoc; később Meszrop néven lett ismeretes. Életéről jól és megbízhatóan tájékoztat bennünket egykorú életrajzában tanítványa, Koriun. 361 körül született Taron örmény tartományban (a Van-tótól nyugatra, ma Kelet-Törökország), amely 384-ben, Örményország felosztásakor Perzsiáé lett. Itt örmény földön görög és szír kultúra érintette és hatotta át egymást; a Perzsiához való hozzátartozás után perzsa hatás is erősen érvényesült művelődési és vallási téren. A fiatal Mastoc így ismerkedett meg az itt egymásra találó kultúrákkal és nyelvekkel. Ezenkívül jó hellenisztikus kiképzésben is részesült, valószínűleg Antióchiában, ahol Mopszuesztiai Theodorossal is megismerkedett. Ez a sokoldalú kiképzés nagy hasznára volt későbbi működése szempontjából. Egyelőre azonban katona lett. Később széleskörű ismeretei lehetővé tették, hogy az Örményországban székelő perzsa helytartó titkárává legyen. De mindez nem elégítette ki a fiatal embert. Magányba vonult vissza, szerzetes lett, s végül is Nagy Szahak katolikosz (örmény pátriárka) pappá szentelte. Egy hosszú missziós utazás során rokonérzelmű társak csoportjával eljutott Örményország legtávolabbi vidékeire.

Tevékenysége közben hamarosan rájött, mennyire hátrányos a hithirdetésre, hogy hiányzik az örmény írás és örmény nyelvű irodalom. Ezért életfeladatának ismerte fel az örmény ábécé megalkotá-

sát. Nyilván előtte sem hiányoztak kísérletek, hogy a hangokban gazdag örmény nyelvet ismert ábécék segítségével leírják, de egyik sem ért el tartós sikert. Hosszas fáradozás után Mastoc végül is meg tudott szerkeszteni egy teljesen kielégítő ábécét az örmény nyelv 36 hangja számára. Most megnyílt az út az örmény irodalom kifejelesztésére. Ekkor hozta meg gyümölcsét az a sokoldalú és alapos kiépítés is, amelyben a fiatal Mastoc részesült.

407 körül kezdetét vehette az örmény nyelvű írói munkásság. Mastoc és az általa kiképzett, az örmény írásban és idegen nyelvekben jártas fiatalemberek csoportja, közöttük későbbi életírója, Koriun, fordították a Szentírást, liturgikus szövegeket és a görög meg a szír egyházatyák legfontosabb műveit. Mégpedig olyan nyelven, hogy tisztaságát és szépségét az utókor megcsodálta, de többé el nem érte. Így tehát az örmény irodalom kezdete egyben csúcspontja, ún. „aranykora” is. Emellett Mastoc fáradhatatlanul munkálkodott, hogy új iskolákat alapítson, és lehetőleg sok örményt, mindenekelőtt tehetséges fiatalembereket megismertessen az örmény írással és irodalommal. E törekvéseiben tőle telhetőleg támogatta Nagy Szahak katolikosz, valamint Vramsapuh király, mert méltányolták a saját írás és irodalom jelentőségét országuk egyháza és népe számára. Mastoc maga utazott II. Theodosius császárhoz Konstantinápolyba, megbízható kéziratokat szerzett be örményre való fordítás céljából, fordítókat küldött külföldre, s ilyenformán nagyszabású fordító munkásságot szervezett. Az ún. „szent fordítók” csoportja néhány évtized alatt átültette örményre a görög és szír keresztény irodalom legfontosabb műveit. Az örmények hamarosan egyéni művekkel is felléptek, mint pl. Koghbi Eznik művével „A szekták ellen”, vagy Koriun „Szent Mastoc életé”-vel. Mindez végeredményben Szent Mastoc tevékenységének köszönhető.

Emellett Mastoc újra meg újra a pogányok megtérítésének szentelte magát. Eljutott a georgiaiakhoz és a kaukázusi albánokhoz. Koriun beszámolója szerint létrehozta a georgiai és albán írást, s mindenütt iskolákat alapított, hogy a keresztény hittenyésztést tartóssá tegye.

Nagy Szahak katolikosz halála után helyettesként átvette az örmény egyház vezetését. Erre mindenki másnál hivatottabbnak látzott. De már hat hónap múlva, 440. febr. 7-én meghalt.

Hogy a régi fordítások közül melyek az ő művei, ma már nem állapítható meg. A neki tulajdonított beszédek, himnuszok és a nevét viselő szertartáskönyv sem az ő alkotásai. Ezzel szemben az Agathangelosz örmény írónál található „Világosító Gergely tanítása” valóban Mastoc egyik ráánkmaradt műve lehet.

Az örmény egyház azzal tiszteli meg Mastocot mint tanítót, hogy nevét a menológiumban, valamint a liturgiában említi, és az örmény ábécé feltalálásának emlékére külön ünnepet ül. J. Assfalg

ALEXANDRIAI ATANÁZ (ATHANAZIOSZ) * 295 táján
(május 2) † 373 máj. 2. Alexandria

Keresztény szülők gyermeke volt és az egyiptomi Alexandriában született 295 táján. Gyermekkorában megérte még a borzalmas Diocletianus-féle egyházüldözést, de ez nem tudta megingatni, inkább hajlíthatatlan szilárdságot adott jellemének. Ellenfelei később gyakran szemére is vetették, hogy túlságosan kemény.

Semmi közelebbit nem tudunk kiképzéséről. Nem tudjuk, kik voltak a tanítói, milyen tanulmányokat végzett. Nazianzi Gergely így ír erről: „Csak kevés időt fordított tanulmányokra. De éppen eleget ahhoz, hogy ne legyen tudatlan.” Atanáz maga elmondja, hogy néhány tanítója az üldözésben életét veszttette; tehát keresztényeknek kellett lenniök.

Mint diákonus ment püspökével, Alexandrosszal a niceai zsinatra. Végigélte tehát az első egyetemes zsinatot, és ott az igaz hit győzelmét Arius tévtana fölött. Valószínűleg a „kulisszák mögött” szerepet is vitt a tanítás kérdésében. Mindenesetre a niceai hitvallás embere volt és az is maradt. Teljesen azonosította magát az igaz hit ügyével. Ez magával hozta, hogy sok ellentétbe keveredett, és ezeket az ellentéteket magatartása kiélezte.

Alexandrosz püspök 328-ban meghalt, Kétségtelenül az volt a szándéka, hogy Atanáz legyen az utódja. A választás mégsem zajlott le ellenállás nélkül. Túl fiatal volt, csak 32 éves. Jelleme, világos és megingathatatlan magatartása az ariánusokkal való küzdelemben – mindez nem volt jó előjel. Teljes még előtte álló életében – negyvenöt hosszú éven át – ezt a küzdelmet folytatta. Eleinte a világi felsőbbség támogatásával; mikor az elárulta az ortodoxia ügyét, akkor ellene. Ötször száműzték. De még ez sem volt képes megtörni ellenállását és kikezdeni erejét.

Az új püspök azzal kezdte, hogy iparkodott hívei lelkében a niceai hitet megerősíteni. Egyházmegyéjészte püspöki látogatást végzett, és élt az alkalommal, hogy találkozzék Szent Pachomiosszal, az egyiptomi koinobita (közösségben élő) szerzetesség atyjával. Pachomiosz szerfölött nagyrabecsülte Atanázét. Azt mondotta felőle: „Ő a Krisztusról vallott igaz hit atyja.”

A küzdelem 330-ban vette kezdetét. Elsőül Meletius követőivel került heves vitába. Ezek Alexandriában és környékén hitbéli szakadást idéztek elő. Atanáz nem bánt velük valami nagy szeretettel. Egész életében nehezen ment nála, hogy a tévedő ember és tévedése között különbséget tegyen. Egy idő múlva jött első összecsapása a császári hatalommal: Konstantin császár centralizáló törekvése miatt minden erejével azon volt, hogy a különböző pártokat összekétfesse. Kész volt visszafogadni kegyeibe Ariust, ha új hitvallást tesz

le. Írást küldött, hogy iktassa újra hivatalába. Atanáz ezt kereken megtagadta. Állásfoglalását így fejezi ki a császárhoz küldött válasza: „Lehetetlen, hogy újra felvegyük az egyházba azokat az embereket, akik az igazságnak ellentmondanak, tévitanítást terjesztenek, és akiket az egyetemes zsinat kiközösített.” Alexandriában újból kezdődtek a mesterkedések Atanáz ellen, és pedig oly mértékben, hogy a püspök kénytelen volt a várost elhagyni, és egyik észak-egyiptomi kolostorba tűnt el. A császár 335-ben a Szentföldre zarándokolt. Atanáz ellenségei most ezt az alkalmat használták fel. Tírusz a császár útjába esett. Ott zsinatot rendeztek azzal a céllal, hogy kiközösöljék a nézetellentéteket. Alexandria püspöke megkapta a felhívást, jelenjék meg a zsinat előtt. Atanáz csak vonakodva jött el, és valami ötven egyiptomi püspököt is hozott magával. Ezeket – mert nem voltak hivatalosak a zsinatra – nem is hallgatták meg. A helyzet komoly volt, hiszen több jelenlevő püspök ellenségesen volt hangolva Atanáz ellen. Azt vetették szemére, hogy erőszakosan és törvényellenesen járt el. Mikor felismerte a kedvezőtlen fordulatot, elmenekült, mielőtt még letették volna.

De rövid időre rá egyszer csak ott termett a rettenthetetlen püspök Konstantinápolyban. A császár váratlanul szembe találta magát vele a főváros egyik utcáján. Atanáz felvilágosította helyzetéről. Erre Konstantin magához hívatta a Tíruszban összegyűlt püspököket. Ezek azonban nem ismételték meg az ott felhozott vádakot, hanem most azzal vádolták Atanáz: az egyiptomi gabona felvásárlását és kivitelét befolyásolja, és azzal fenyegetőzött, hogy leállíttatja a szállításokat. A császár emlékezett ilyenfajta megisméltendő kellemetlenségekre, feldühödött és az alexandriai püspököt Trierbe küldte számkivetésbe. Ez volt öt száműzetése közül az első.

Mint a Meletius-hívők esetében, most is segíthetett volna Atanáz, hogy a helyzet ne éleződjék ennyire ki. Egy kicsit több simulékony-sággal és kevesebb keménységgel, anélkül, hogy valamit is feláldozna az alapelvekből. Így ellenfelei kezébe ő adta a bizonyítékokat, és ezek most a császár előtt – aki eddig jóindulattal volt iránta – úgy tűntethették fel: íme, makacs és békebontó ember. Később békebébb lett. De ebben a percben a fiatal püspök még vad elszánt-sággal rontott a küzdelemben.

Alexandria városa a püspök távollétében sokfajta zűrzavart élt meg. Antal, a híres remete a császár elé járult Atanáz érdekében. A császár azt felelte: nem hiheti, hogy egy akkora püspöki gyülekezet, mint a tiruszi, tévedhetne abban a kérdésben, hogy Atanáz „túlságosan magabiztos, kevély és ellentéteket szító ember.” Így a püspöknek várnia kellett Konstantin haláláig (337), hogy székhelyére visszatérhessen.

Nagy baj volt, hogy az új császár jóindulatú volt az ariánusokkal szemben, és kedvezett nekik. Így az egyik zsinat, amelyet 339-ben

tartottak Antióchiában, újra letette Atanáz. Rómába menekült, I. Gyula pápához. A pápa visszahelyezte püspökségébe. Római tartózkodását arra használta fel, hogy nyugaton is barátokat szerezzen az ortodoxiának. Csak 348-ban térhetett vissza váosába. Diadalmenetben fogadták, úgy ünnepelték és tisztelték, mint hitvallót. Most tíz évig ott maradhatott Alexandriában. Ezek voltak püspöksége legszebb és leggyümölcsözőbb évei.

Az események arra készítették, vonuljon vissza a császári hatalom elől. De a császár gyakran beleavatkozott az egyházi ügyekbe. Ez veszélyeztette az igaz hitet. Azért követelte Atanáz elsőt és szokatlan szilárdsággal, hogy az Egyház legyen szabad a világi hatalmtól.

Püspöksége területén megújította a niceai szellemet. Azon dolgozott, hogy elmélyítse a keresztény életet, és a szerzetesekkel testvéri kapcsolatot tartott. Emellett azon is fáradozott, hogy Etiópiát és az arabokat megtérítse. A viszonylagos nyugalom idejét arra is felhasználta, hogy megírja több igen jelentős írását.

Tíz év után újra menekülnie kellett. Most az egyiptomi pusztá remetéinél talált menedéket (356–361). Mikor Julianus lett a császár, visszatérhetett; közben az alexandriai néptömeg megölte Györgyöt, akit ott helyébe püspöknek megtettek. De csakhamar Julianus alatt is számkivetésbe küldték (362–363). Ez alkalommal került közelebbi kapcsolatba a szerzetesi szellemmel és intézménnyel. Találkozott Szent Antallal, a szerzetesség atyjával. Megírta életrajzát. Arra szánta ezt, lenne a példaképe a szerzetesi és általában a keresztény életnek. Megragadta a lelkét ennek a nagy mozgalomnak, amely egész Egyiptomot áthatotta, és az üldözések idején a vallási áhítatot a sivatag magánosságában elpalántálta. Szerzetesi cellájából éberén örködött egyházmegyéje fölött, harcolt a niceai igaz hit érdekében, és „láthatatlan pátriárkája” maradt Egyiptomnak.

Egy végső, négy hónapig tartó száműzetés után, 366-ban véglegesen visszatérhetett városába, és most békében kormányozhatta egyházmegyéjét, amely haláláig hű maradt hozzá. 46 évig volt püspök, ebből huszat számkivetésben töltött el. Mikor ez a rettenthetetlen harcos meghalt, nem győzött még mindenütt az igaz hit. Csak pár évvel később írta elő az új császár, Nagy Theodosius, minden alattvalója számára kötelezőnek a niceai hitvallást. Ez volt a harc megkoronázása, amelyet ez a nagy püspök tevékenységével és írásaival vezetett.

Kortársai megcsodálták állhatatossága és határozottsága miatt. Ellenállás vagy sikertelenség nem állíthatta meg működésében. „Az Egyház oszlopa” néven ünnepelte a történelem. Abban áll érdeme, hogy felfogta, mi a jelentősége a konstantini békének, és mik a következményei. De felismerte a veszélyeket is teljes nagyságukban, amelyeket az államegyház magában rejt a hit és az Egyház szabad-

ságára nézve. A császárral és a politizáló teológusokkal szemben védte a hit érinthetetlen alapigazságait, amelyeket Niceában kihirdettek. Védte az Egyház szabadságát sajátos küldetése érdekében: hogy üdvösséget vigyen a világnak.

Nem könnyű dolog ma helyesen ítélnünk Atanáz és kora felől. Epiphanius így ír Atanázról: „Rábeszélte, intett, erőszakhoz nyúlt. Mikor megtámadták, védte magát. Ha ő volt az erősebb, rossz órák virradtak ellenfelére. A rettenhetetlenül bátor emberek gyengéje, hogy nem mértek fel erejüket, és így sokszor elhibázzák a helyes mértéket. Atanázban nem volt semmi szelídség és gyöngédség. Az állandó harc harciassá tette; mert újra és újra támadták, hajlott arra, hogy önmagát védelmezze; mert örökösen ütésekert kapott, végül maga is ütésekert osztogatott, és pedig keményen.”

Az alexandriai püspök sokszor állt egyedül a tévhitel szemben. Ki tehet neki szemrehányást, hogy ilyen körülmények közt egynek vélte magát az igaz hittel? Igazáról szilárdan meg volt győződve; azért használt fel minden eszközt, hogy a győzelem az ő oldalán legyen. Jól értett ahhoz, hogy játszóját nagy jártassággal vezesse, és közben kétes értékű eszközöket is felhasználjon. Julianus azt vette a szemére, hogy ármánykodó. Meg kell engednünk: nagyon kényelmetlen alattvaló volt a császár részére.

De ez a zord harcos közel állt népéhez. Nem volt arisztokrata, mint Vazul. Népvészér volt és az igazi püspök példaképe. Legfőbb gondja az volt, hogy tehet eleget pásztori feladatának, hogyan dolgozzák hívei előhaladásán. Számára a hit nem volt a művelt körök és csoportok számára fenntartott terület. Bármennyire is becsülte elődje, Kelemen ezeket a köröket, Atanáz szemében a hit a nép ügye és kincse volt. Az értelmi finomságok iránt nem volt benne érzék. Az ő teológiája nem spekuláció volt, hanem hitszilárdság. Inkább állítás, mint fontolgatás. Még ékesszólása is inkább a cselekvés egy formája volt neki.

Szívügye volt Atanáznak, hogy az aszkézis és a szüzesség gondolatát közel vigye népéhez. Az *ariánusok történetében* maga beszéli el, hogy „magános nők, akik házasságra készültek, most Krisztus szerelméért szüzek maradtak; fiatal emberek a példa hatására szerzetesnek mentek; atya és gyermek egymást biztatták az aszketikus gyakorlatokra. Az özvegyeket és árvákat, akiknek ennekötte nem volt ruhájuk és élelmük, most a nép szeretettevékenysége felruházta és ellátta élelemmel.”

Környezetében egymással ellentétes hatásokat váltott ki: egyesek csodálták és barátai voltak, mások ellene mondtak és visszautasították. Az egyszerű nép és a szerzetesek megértették, hogy az igaz ügyért harcol és szavai igazak. Nem személyisége varázserejével hatott, de szenvedélyes meggyőződésével. Meggyőzött, mert bizalomra indított. Ebben áll ellenállhatatlan ékesszólásának titka.

Kímélet nélkül élt hatalmával. Tetterős volt, sokszor erőszakos. Az Isten országát védte viharos férfi erejével. Nem elégedett meg azzal, hogy keményen, de mégis nagylelkűen harcoljon a hitért. Egészen egybeforrott Isten ügyével, olyannyira, hogy mindent feláldozott, mindent elviselt érte. A megpróbáltatások tisztították, és megtanították hallgatagon tűrni. Hibáiért életével fizetett: Egész élete hitvallás volt.

A. Hamman

Amikor az Ige fölvette, ami a mienk (emberi természetünket), és felajánlotta áldozatul, egészen elvette tőlünk, és utána a sajátjába öltöztetett. Ezért mondja az apostol: „Ennek a romlandó testnek fel kell öltönie a romlatlanságot, ennek a halandónak a halhatatlanságot” (1Kor 15,52). Ez pedig nemcsak színelég történt, mint egyesek vélekednek. Távol legyen! A Megváltó valósággal emberré lett, és így vált lehetővé az egész ember üdvössége. Nem valami képzelődés üdvösségünk, nem is csak a test dolga, hanem az egész ember, test és lélek, üdvösségre jutott az Igében. Tehát – így mondja a Szentírás – emberi természet született Szűz Mária méhéből, és az Úrnak igazi teste volt; igazi, mondom, mert ugyanaz volt, mint a mienk. Mária a mi nővérünk, hiszen valamennyien Ádámtól származunk.

A Szentháromság azonban mindenkor Szentháromság, akkor is, amikor az Ige Máriából testet ölt. Sem hozzá nem lehet adni, sem elvenni nem lehet belőle. Mindenkor tökéletes, háromságban egy Isten. Ezért hirdeti az Egyház az egy Istent, az Ige Atyját. (Levél Epiktetoszhoz 5-9)

POITIERS-I HILARIUS
(január 13)

* 315 táján
† 367 Poitiers

Hilarius idejében Poitiers álmos városka volt. A római kormányzók unatkoztak benne: mulatságra és szórakozásra csak kevés lehetőség kínálkozott, nem voltak híres iskolák, még kevésbé híres tanárok. Tehetséges fiatalok Bordeaux iskoláit részesítették előnyben. Lakosai meglehetősen jómódúak voltak, természetük higgadt, az emberi lét örömeit jóleső érzéssel élvezték, anélkül, hogy az érzéki világot meghaladó problémákkal terhelték volna meg magukat. A város távol feküdt a forgalmi csomópontoktól. A kereszténység itt a 4. század előtt alig bontakozott ki.

Hilarius vidéki nemes volt, szorosan összenőtt parasztjaival és földjével. A hosszú téli nappalokat és éjjeleket művelődésre és lelki továbbképzésre fordította. Tudásszomját csak előmozdította a nyugalom és az elszigeteltség. Jól ismerte a latin szerzőket, akik nyervadón befolyásolták saját határozott, de ellentétekben gazdag stílusát. Később tudatosan és akarva emelte kifejezésmódját az ünneplésség színvonalára, mikor Isten nagyságáról kellett szólnia.

Amint Venantius Fortunatus költő jelzi, Hilarius pogány volt, nő és egy leány atyja. Sajnos csak keveset tudunk életének keresztelése előtti szakaszáról.

Érett ember volt már, mikor egy este a Szentírás olvasása közben mélységesen megilletődött Istennek önmagáról adott tanúságától.

Elhatározta: megváltoztatja életét, hogy elnyerje Istentől a tökéletes boldogságot, amely után vágyódott. A közbeeső időben talán a kis helyi keresztény közösséghez közeledett. A halál gondolata azonban még mindig üldözte: „Megkaphatom-e Istentől jutalmamat, ha minden érzést és életet kiolt bennem a halál? Eszem a kételyt visszautasította; azzal a szilárd meggyőződéssel töltött el, hogy Isten sohasem hívott volna életre, s ezzel nem nyújtotta volna a gondolkodásnak és a bölcsesség megszerzésének lehetőségét, ha a másik oldalon kilátásként csupán erőm elkerülhetetlen hanyatlását és az örök halált akarta volna adni.”

Hilarius felvetette magát a hitújjoncok lajstromába. Feleségéről és leányáról semmit sem tudunk. A kereszttségben hamarosan rá, húsvét éjszakáján részesült. Ez nagy esemény volt Poitiers városában, ahol az ő társadalmi szintjén csak kevesen tartoztak a keresztény közösséghez. Külsőleg semmi sem változott meg az új keresztény életében. Folytatta megszokott életét, azonban új szellemtől áthatva. János evangéliuma után, amely megszabadította utolsó kételyétől is, figyelmesen olvasta Szent Máté evangéliumát.

350 körül meghalt a város püspöke. Még a nevét sem ismerjük. A keresztény nép összegyűlt és közfelkiáltással Hilariust választotta püspökének. A választást különös lelkesedés nélkül ugyan, azonban feladata éber tudatában elfogadta. Erre célozva beszél később egyszer „a tisztségről, amelyet ráruháztak”.

Lényeglátó érzékével mindenekelőtt a hithirdetés feladatának szentelte magát. Az éppen elolvasott Máté-evangéliumot magyarázta híveinek, úgy, hogy a szöveg szellemi értelmét tárta fel előttük. E magyarázat szövege szerencsénkre ránk maradt. Gondolatai és fejtegetései követése nem volt mindig könnyű, viszont tekintélye mindinkább emelkedett. Őt vagy hat éven át építette ki egyházmegyéjét. Eredménytelenül kísérelte meg, hogy Mártont, Gallia későbbi apostolát diakonusaként magához kösse. Feltehető, hogy papjait közösségben egyesítette. Igen távol volt Rómától, és messze az ariánusokkal folytatott vitáktól. Maga vallotta be, hogy „sohasem hallott a niceai hitvallásról, amíg csak számkivetésbe nem küldték”. Poitiers a birodalom másik végén feküdt.

353-ig Galliában egy lélek sem törődött az ariánusokkal. Csak a trieri püspök, aki a száműzött Atanázst befogadta, sodródott bele a keresztény kelet küzdelmeibe. Hilarius távol maradt az arles-i (353) és a milánói (355) zsinattól. Ezek Konstantius császár indítványára

gyűltek egybe. Atanázrt másodsor is megfosztották hivatalától, és szabad utat engedtek az arianizmusnak.

355-ben Hilarius a galliai ellenállás élére állt Arles-i Saturninus-sal, az arianizmus főképviselőjével szemben. Megszervezte a gall püspökök gyűlését, és rábírta őket, hogy változtassák meg arles-i határozataikat, szakítsák meg a kapcsolatot az ariánus püspökökkel és utasítsák vissza Atanáz elítélését. A császárnak Saturninustól sugalmazott ellenintézkedése nem váratott sokáig magára: Hilariust száműzetésbe küldték Kis-Ázsiába.

356-tól 359-ig ebben az országban élt. „Rabságomban nagyon vidám vagyok, mert Isten ígését nem lehet bilincsbe verni.” Száműzetésében a püspöknek valóban nagy mozgási szabadsága maradt. Ezt messzemenően ki is használta, hogy a kelettel jobban megismerkedjék. Mikor keletre utazott, jóformán semmit sem tudott a birodalom ottani országairól. Lassacskán megismerkedett a Kelet egyházi helyzetével és hittudományi kérdéseivel, és otthonossá vált a keleti gondolkodásban. A tanítás terén uralkodó zavar és a tévedések elharapózása láttára elhatározta, hogy nagy világossággal írásban feltárja a Szentírásra vonatkozó helyes tanítást és a teológiai érveket. Már száműzetése első hónapjaiban hozzáfogott *A Szentháromság*ról (*De Trinitate*) c. főműve megírásához. Eredeti, talán szerencsésebben választott címe „A hitről az ariánusok ellen” (*De fide adversus Arianos*) volt. „Arra kényszerültem, hogy alkalmatlan szavaimat a kimondhatatlan titkok kifejtésére használjam, és az emberi nyelv esetleges voltára bizzam azt, amit tulajdonképpen hittel és lelkünk tiszteletével kellene őriznünk.” Hilarius számára a hittudomány sohasem volt csupán a tudásvágy dolga, hanem közeledés az élő Istenhez.

Keleti tartózkodása nyomán a püspök veszített nyugati merevségéből. Nagyszabású békítő munkához látott; a 325 óta kihirdetett hitvallásszövegekben a tényleges igazságtartalmat próbálta felfedezni. Ami nem volt egészen helytelen, azt igazolta, és azon fáradozott, hogy ahol csak mód volt rá, ortodox magyarázatot adjon. Az ellenféllel is érintkezésbe lépett: „Nem tekintettem bűnnek sem azt, hogy beszélgessek velük, sem pedig hogy templomukba lépjek, persze anélkül, hogy osztottam volna hitüket, s nem is reméltem, hogy velünk együtt a béke helyreállításán munkálkodhatnak.”

E fáradozások folytán Hilarius népszerűtlenné vált ortodox körökben, mert azok nem tudták egymással összhangba hozni az igazságot és a keresztény szeretetet, a tanításhoz való feltétlen hűséget és a mások iránti tiszteletet.

Hilarius részt vett a szeleukiai zsinaton, azonban nem sikerült ott a józan gondolkodást érvényre juttatnia. Épp oly kevés sikerrel járt találkozósa a császárral Konstantinápolyban. Végül is saját,

nyugatról jövő honfitársai árulták el, akiknek igazhitűségét pedig annyira dicsérte. Ez súlyos megaláztatást és sértést jelentett. Keserűségének élénk szavakkal adott kifejezést egy erős hangú vitairatban, amelyből a nyugodt ember igazi szenvedélyessége tör elő: „Egy rabszolga – nem mondom, hogy jó rabszolga, csak egy átlagos rabszolga – nem tűri, hogy urát gyalázzák; megbosszulja, ha módja van rá. Egy katona megvédi királyát, még élete kockázatásával is, sőt még akkor is, ha saját testét kell védőfalként elébe állítania. Egy házőrző eb ugat, mihelyt szimatol valamit, és a legkisebb gyanúnál felugrik. Ti azonban halljátok, amint azt állítják, hogy Krisztus, isteni igazi Fia, nem Isten! Hallgatástok ennek a káromlásnak helyeslése; és ti valóban hallgattok. Mit? Hallgattok? Ellene mondotok azoknak, akik a gyalázkodókkal szembefordulnak; hangotok egyesül azokéval, akik az igazság védőinek hangját el akarják némitani.”

Végül is a Kelet ariánusai gondoskodtak arról, hogy ezt a „keleti izgatót” visszaküldjék Nyugatra. Fő törekvése most az igaz hit visszaállítása volt nyugaton. Sulpicius Severus arról értesít, hogy Poitiers püspökének ebben az időben a kétely és félelem szakasztát is át kellett élnie. A száműzetés és kora eseményei szemé elé állították, milyen védtelenek a hittudomány elvei egy elszánt államhatalommal szemben. A párizsi zsinaton (361) elérte a galliai arianizmus mindkét vezetőjének, az arles-i és a périgueux-i püspöknek kiközösítését. A többi ariánus érzelmű püspökkel szemben – a túl szigorú beállítottságúak nagy bosszúságára – ismét mérsékletet és bölcseséget tanúsított. Alapelve volt, hogy azokat a püspököket, akik múlt tévedéseiket elismerték, meg kell hagyni a helyükön. Ez volt a galliai kereszténység szerencséje. „Az egész világnak el kellett ismernie – írta Sulpicius Severus –, hogy galliai szülőföldünk Hilarius püspök buzgólkodása folytán szabadult meg az eretnység bűnétől.”

Püspöki székvárosába való visszatérésekor ott találta Mártont, aki őt az igazhitűségnek Észak-Itáliában való összeomlásáról értesítette. Az új császár, Valentinianus uralomra jutásakor, 364-ben, a poitiers-i püspök alkalmasnak találta az időt arra, hogy beavatkozzék Itáliában. Milánóban megszervezte az itáliai püspökök gyűlését, amely – persze eredménytelenül – azon fáradozott, hogy az ariánus Auxentiust eltávolítsa a város püspöki székéről. Ez az ember ügyessége révén el tudta érni, hogy haláláig (373) meg tudta tartani a helyét.

A vereség mélyen érintette Hilariust. Rögtön visszatérése után egy röpiratot írt *Contra Maxentium*, amelyben a legélesebben megbélyegezte a császár beavatkozását a vallási ügyekbe. Utána azonban elhagyta a harcmezőt, és visszahúzódott az egész vitából.

Élete utolsó éveit békében töltötte. Az igazhitűség mindinkább előrehaladt. A püspök a Szentírás elmélkedésének szentelhette ma-

gát. Ismét folytathatta oktatását, és híveinek magyarázhatta a zsol-tárokat, amelyek szellemi értelmét kielemezte a szöveg szavaiból.

Hogy arra (az örök boldogság nyugalmára gondol) előkészüljünk, imádkoznunk, virrasztanunk kell, sokat kell olvasnunk a Szentírást, böjtölnünk kell, alázatosnak lennünk, s jócselekedeteket művelnünk, minden viszontagságban türelmesnek és tisztának maradnunk. Ott már nem lesznek zsarnok szenvedélyek, sem becsvágy, hiú dicsőség, tájdalmas szenvedés vagy küszködés; a testnek nincs már szüksége táplálékra, sem pedig álmra a fáradság ellen. Hanem az örök világosság lesz a mienk, és szüntelenül megvilágosítja életünket. Közösen birtokoljuk majd a legnagyobb jót. Mindnyájan meghalljuk Isten szavát s örök kórusban, az angyalokkal együtt magasztaljuk fenségét.

Hilarius liturgikus himnuszokat is írt azzal a szándékkal, hogy a hívek jártassá váljanak a hit tanaiban, és szorosabban egyesüljenek a liturgiával. Ezzel viszont nem volt nagy sikere. Túl teológiai volt ahhoz, hogy a nép ízlését eltalálja. A milánói Ambrusnak ebben nagyobb volt a szerencséje. De mit is jelentettek neki kudarcok vagy sikerek: szemét erősen az Úrra szegezte „irgalmassága beteljesedéséig”.

Elmúlt a vihar. Hilarius élvezte a békét. Már csak az igazak nyugalmára való várakozás maradt az osztályrésze. 367-ben halt meg püspöki székhelyén, Poitiers-ben. Pogány korában a halál még félelmet váltott ki belőle. Most azonban olyanak tűnt, mint egy soha el nem enyésző hajnalpír fénye, „amelyben vég nélkül az Úr szeretetét és hűségét hirdetheti”.

A. Hamman

*Nagy szót énekel énekünk:
Isten minden örök fénye sugárzatát,
Mindent egy Fia részeül
Egyben általadott, ami csak isteni.*

*Isten, ő maga, egyedül
Jó, önzéstelenül adja magát oda,
Önnön isteni lényegét,
Élő mása gyanánt szülve meg a Fiút.*

*Boldog kettesen-egy Valól
Egy a másik ölen teljesen elmerül.
Egyé kettejük így leszen,
Egyikben ami van, megvan a másban is*

*Engedelmesen a Fiú
Intést lesve teszi Atyja akaratát
Nincsen tudni előtte gát,
Mit vár tennie az, mert hiszen egy vele.*

(Himnusz a Szentháromságról. Sík Sándor fordítása)

A régi zsidó Jeruzsálem területén a rómaiak új várost alapítottak, Aelia Capitolinát. A zsidó templom a Capitoliumnak adott helyet, amelyet a rómaiak három istenségének, Jupiternek, Junónak és Minervának szenteltek; nyomai még ma is láthatók. Ahol a keresztények Jézus keresztre feszítésének és temetésének helyét keresték, Vénusz temploma emelkedett. E változásokra való tekintet nélkül a keresztények továbbra is Aelia templomába gyűltek össze, ahol az Úr az utolsó vacsorát ünnepelte. Cezárea püspöke, *Őzséb Palesztina vértanúiról* szóló írásában elmondja azokat a megpróbáltatásokat, amelyeket ennek a keresztény egyházközségnek elsősorban Diocletianus üldözése alatt el kellett szenvednie.

A helyzet azonban 313-ban, a milánói ediktum nyomán megváltozott. Valószínűleg ebben az évben született Cirill Jeruzsálemben. Csak keveset tudunk családjáról, neveléséről, kiképzéséről. Kiművelt ékesszólása azonban arra enged következtetni, hogy jó iskolai képzésben volt része.

Jeruzsálemben szentelték pappá, s hamarosan nagy szónoki tehetség hírében állt. A nagybőjti idő alatt egyszerű papként püspökét helyettesítette a hitűjoncok keresztelési előkészítésében. Katekézisei, amelyek szerencsénkre ránk maradtak, megerősítik hírneve megalapozottságát. 350 körül, Maximosz püspök halála után, a metropolita beleegyezésével Jeruzsálem püspökévé választották.

De már igen hamar kezdődtek a viták Cirill és metropolitája, Cezáriai Akakiosz között. Minden arra utal, hogy itt az elsőbbség kérdéséről volt szó. A niceai zsinatnak nyilván nem volt szándékában, hogy ezt eldöntse, így csak homályosan beszélt róla. Amennyiben Szozomenosz történetírónak hihetünk, Cirill nem volt kellemes alattvaló. Püspöki székhelye apostoli eredetére hivatkozott, hogy kivonhassa magát Akakiosz joghatósága alól. Ez viszont azt a szemrehányást tette neki, hogy az éhínség idején eladta az egyház tulajdonát, hogy az árával segítse a híveket. A színházban ugyanis láttak egy színésznőt olyan anyagból készült ruhában, amelyet annak idején Konstantin Makariosznak, Cirill elődjének ajándékozott. Ez azonban hajánál fogva előráncigált szemrehányás volt.

A valóságban Akakiosz az ariánusokkal szűrte össze a levet. A császári udvarnál jó hírből állt, és ezt a helyzetét arra használta, hogy egybehívjon egy zsinatot, amely Cirillt elmozdította hivatalából. Az viszont nem volt olyan fából faragva, hogy ilyet ellentmondás nélkül elfogadjon. Tiltakozott az igazságtalannak tartott intézkedés ellen, és fellebbezett. Erre Akakiosz egy osztag katonával jelent meg a színhelyen, elűzte a püspököt a székhelyéről, és azt ka-

tonai védelem alatt egy ariánus püspökkel töltötte be (357). Cirillt száműzetésbe küldték.

A Jeruzsálemből elűzött püspök először Antióchiába menekült, azután Tarzusba. Ennek püspöke, Szilvánusz, jóllehet maga is az ariánusok felé hajlott, barátságosan fogadta, sőt azt is megengedte neki, hogy püspöki tevékenységet fejtsen ki és prédikáljon. Szentbeszédei nemsokára nagy közkedveltségnek örvendtek Tarzusban.

Szeleukiában egy zsinat rehabilitálta Cirillt, de egy másik, amely hamarosan rá Konstantinápolyban Akakiosz elnöklete alatt ülésezett, ismét letette. Julianus császár uralomra jutásakor Cirill kihasználta a fordulatot és az új határozatokat, hogy Atanázhoz hasonlóan visszatérjen püspöki székvárosába. Szenvedései azonban még nem értek véget. Valens császár alatt újra elűzték, ami eléggé tanúsítja, hogy az arianizmus nyílt ellenfelének számított. Csupán 378-ban tudta véglegesen elfoglalni püspöki székét. A 381-es konstantinápolyi zsinat, amelyen részt vett, minden tekintetben törvényes püspöknek ismerte el. A hitért való üldözést öntudatos magatartással viselte el.

Visszatérése után a püspöknek elsőként azokat a visszaszállásokat kellett megszüntetnie, amelyek a szakadások és pártoskodások nyomán keletkeztek. Nisszai Gergely igen sötét helyzetképet ad az akkori Jeruzsálemről: „Nincs itt egyetlen gaztett sem, amely szemtelenül fel ne ütné a fejét – írja 378-ban –: perverzítások, házasságtörés, rablás, bálványimádás, mérgezés, rágalmazás és gyilkosság, egyszóval a bűnözés minden neme elterjedt itt és makacsul tartja magát.”

A város továbbá megoszlott ariánusok és ariánusellenesek között. Magának Cirillnek a személye is nagyon vitatott volt. Szemére hányták a fél-ariánusokkal való kapcsolatait, jóllehet a konstantinápolyi zsinat, amely semmiképpen sem gyanúsítható barátsággal az ariánusok iránt, kifejezetten megállapította a „nagyon tisztelendő és jámbor Cirill” személyéről, hogy „sokat küzdött az ariánusok ellen”.

A tényleges helyzet kétségtelenül az, hogy Cirill mérsékelt és mérsékletre intő egyéniség volt. Az igazhűség szeretete sohasem vitte arra, hogy megfélemedezzen a keresztény szeretet szabályairól és az egységre viselt gondjáról, ahogy az egyes túlzóknál előfordult.

Élete utolsó éveit a béke helyreállítására és a harcos évek fájdalmas sebeinek gyógyítására fordította. Állandó gondja volt a hitben való egység. „A tévedésnek – mondotta előszeretettel – sok alakja van, de az igazságnak csak egyetlen arca.”

387-ben halt meg. Püspöksége harmincnégy évéből tizenhatot számkivetésben töltött. XIII. Leó 1893-ban az egyetemes egyház tanítójává nyilvánította.

A jeruzsálemi püspök nagy mértékben belesodródott az ariánusok elleni küzdelembe. Inkább a külső körülmények járultak hozzá, hogy harcossá váljon, mint természetes hajlama. Az Akakiosz elleni harc heves visszahatásokat váltott ki belőle, s a békeszerető embert keménnyé és sértővé tette. Ez a keménység azonban inkább abból a szándékából eredt, hogy a hitet megvédje, mint hogy dülőre vigye az elsőbbség kérdését. Jelleme mégis inkább szilárdnak tűnik, mint simulékonynak, inkább érdes, mint gyengéd. E férfias tulajdonságok minden szentbeszédében is megnyilvánulnak.

Még ismertebb mint katekéta. Huszonnégy katekézisében a hitigazságokat, majd a keresztény életbe beavató három szentséget, a keresztséget, bérmálást és az eucharisziát fejti ki. Útmutatásai értékes felvilágosításokat adnak az akkori Jeruzsálem liturgiájáról.

Beszédstílusa világos, közvetlen. A bizalmas hangnem megfelelt az elemi oktatásnak. Rendszerint arra szorítkozott, hogy a hitigazságokat a nagyközönségnek hozzáférhetővé tegye. Gyakran használt képeket és hasonlatokat. „Ne várj addig, míg megvakulsz, mielőtt az orvoshoz mégy.” Vagy más helyen: „Lelketeket kovácsolni kell, a hitetlenség keménységét kalapácsnak kell ütögetnie, hogy lehulljon a salak és visszamaradjon, ami tiszta, hogy a rozsdá leeseék és a megdolgozott acél megmaradjon.”

Amilyen kemény volt, mikor az igazhitűség megvédéséről volt szó, annyira megértő az emberek iránt. „Elfogadlak, bár nem a jó szándék vezetett, mégis jó a reményem, hogy üdvözülsz. Talán nem tudtad, hová jössz és milyen háló fog be. Az egyház hálójába estél. Engedd, hogy foglyul ejtsen élve, és ne menekülj. Jézus horgán tart, nem hogy megöljön, hanem hogy életet adjon, miután meghalni hagyott. Engedi, hogy meghalj és újra feltámadj. Hiszen hallottad, hogy mit mondott az apostol: ‚Holtan a bűnnek, de élve az igazságosságnak‘. Halj meg tehát a bűnnek és élj az igazságosságnak, mégpedig a mai naptól kezdve.” Erőteljes, konkrét és mindig a Szentírásra támaszkodó tanítás az övé.

Cirill katekézise belső kiegyensúlyozottságra vall. Nem esik azokba az ő korában annyira gyakori túlzásokba, amelyek a házasság és a test ellen fordultak. Nem szidja a testet, hanem a teremtés csodáját látja benne. Egész oktatása optimizmust áraszt. Nemcsak finom megfigyelő: fejtegetései költői magaslatra emelkednek, mikor megénekl a virágokat és a tavaszt.

Jeruzsálem püspöke lelki táplálékát a Szentírásból merítette, amelyet önkéntes magánya éjjeli virrasztásai alatt – ezekre különböző alkalmakkor céloz – kimerítően végigmélkedett. A szentírási idézetek így egész természetesen, mintegy maguktól jöttek ajkára. „Mit kell tehát tenni? Melyek a bűnbánat gyümölcsei? – Hogy az, akinek két köntöse van, egyet annak adjon, akinek nincsen.”

Kár, hogy beszédeiből Jeruzsálemben való végleges visszatérése után semmi sem maradt reánk. Az évek bizonyára nyomot hagytak benne. Volt rá bőséges alkalmunk, hogy megvallja azt a hitet, amelyet a hitűjónoknak előterjesztett, és hogy üldözést szenvedjen érte. Hite szilárdabb, szellemi magatartása hajlékonyabb lett. Az élet-tapasztalat megtanította, hogy szeretet nélkül az igazság csak fél-szemű.

Maga fogalmazta úgy, hogy Isten megtisztította „minden (tisztá-talan) elemtől”. Túl sokat szenvedett ahhoz, hogy ne tudott volna együtt szenvedni másokkal. Mert a megpróbáltatás elkeseríti a gyen-géket, de megacélozza az erőseket. Miután visszatért Jeruzsálemben, Jézus városába, jobban meg tudta érteni, milyen közel fekszik a feltámadás helye a Kálvária hegyéhez.

A. Hamman

Urunk, irgalmas Isten, szentséges, hatalmas, Te vagy a békesség, Te vagy az egység, Te vagy a tisztaság, Te vagy a jóság. Atyja és Ura vagy mindazoknak, akik a békesség gondolatait táplálják szívükben. Adj nekünk alázatosságot, reményt és erős hitet! Engedd, hogy a testvéri szeretet lelke, a Te lelked ékesítsen bennünket, úgy közelítsünk egymáshoz tiszta szeretetben, mert ez minden parancs-nak foglalata és beteljesítése. Hogy a békesség és az egység fiai legyünk és így méltók legyünk rá, hogy boldognak mondjon ben-nünket a Te egyszülött szent Fiad. Általa és vele legyen neked dicső-ség és hatalom a jóságos Szentlélekkel együtt. Amen.

MAKRINA
(július 19)

* 327 táján Cezárea (Kappadócia)
† 379/80 Irisz

Makrina a 4. század hírhedt Kappadóciájában nőtt fel, mint elő-kező és jó módú, de hitük próbáját is megálló szülők és nagyszülők kegyelmi ajándékokkal megáldott gyermeke. Nagyanyja atyai oldal-ról az idősebb Szent Makrina volt. II. Maximianus üldözése alatt férjével együtt éveken át a pontuszi erdőkben kellett bolyongania, és egy császár rendelet következményeként elvesztette vagyonát. Egyik fia volt az idősebb Bazileosz (Vazul). Ez Emmeliát vette fele-ségül, aki az üldözések alatt elvesztette szüleit, és eredetileg szüzi életet szándékozott élni. Abban az időben az Istennek szentelt szü-zek többnyire még családjuk védelmében éltek. Emmeliának apát-lan-anyátlan árvaként nélkülöznie kellett ezt az oltalmat, és emiatt ez veszélynek volt kitéve. Így elhatározta: férjhez megy Bazileiosz-hoz, hogy életének legyen oltalmazója. Számos kérő közül válasz-tása reá esett, mert kifogástalan életmódja mindenütt ismeretes volt.

Házasságukból az első gyermek az ifjabb Makrina volt. Nevét szent nagyanyjáról kapta, de igazán előjele volt Krisztusnak szen-telt életének. A gyermek mellé dajkát adtak, de tulajdonképpen

nevelője maga az édesanya volt. Ugyancsak ő részesítette az elemi oktatásban. Tananyagként az szolgált, ami a Szentírásból gyermekfejjel is érthető volt, „mindenekelőtt Salamon bölcsessége”. „A zsoltárok könyvének egy részlete sem maradt előtte ismeretlen; megszabott időközökben mindig elővette: mikor felkelt fekhelyéről, mikor tanulmányait kezdte vagy abbahagyta, ha étkezett, és mikor imába kezdett.” Egyszóval: a zsoltároskönyv útítársa lett, s minden-hová elkísérte.

Makrina további kiképzése valószínűleg szintén a család védett légkörében folyt le, szülei gondjára bízva. Határozottan női jellegű életre nevelték, messze elkerülve az egyoldalú tudásközvetítést. A leány gyakorlatot szerzett a szövészekén, s végezte a háztartásban előforduló összes munkákat, anélkül, hogy a „tudomány” hátrányt szenvedett volna. Csak minden tudása az élet közelségében maradt és belőle táplálkozott.

Mikor Makrina felserdült, nagyon körülrajongták szépsége és magas műveltsége miatt. Atyja az összes kérő közül egy fiatalembert választott, aki az ínségesek és nélkülözést szenvedők szószólója volt. Mielőtt azonban sor került volna a házasságra, a vőlegény meghalt, és Makrina megfogadta, hogy soha többé nem megy férjhez. Minden házassági ajánlatot visszautasított, mert felfogása szerint a szüleitől neki szánt vőlegény nem halt meg: Istenben él, csak más országba utazott, és jogtalanságnak tartotta volna, ha távolban tartózkodó vőlegényéhez nem marad hűség.

Ettől kezdve élete egészen egybeszővődött édesanyjával. Cso-dálatos kölcsönös adás és elfogadás volt ez. A leányt védte anyja társasága, az ő szerető szolgálata pedig nem egy gondtól mentesítette anyját. Különösen atyja halála után lett Makrina anyjának nélkülözhetetlen segítőtársa. Munkája révén előteremtette a megélhetés egy részét, s anyjával együtt vette ki részét fiatalabb testvérei neveléséből. Fivéreit: (Nagy) Vazult, Naukratioszt, Nisszai Gergelyt és Petroszt (aki atyjuk halálakor született) fellelkesítette Krisztusért. Vazul neki köszöni élete nagy fordulatát. Mikor „a retorikában és logikában szerzett tudása miatt iszonyúan felfuvalkodottan” a főiskoláról hazajött, rövid időn belül megnyerte a szerzetesi életnek, „a bölcsesség életének”, amint azt Szent Makrina életrajzában Nisszai Gergely nevezi. Legfiatalabb öccsének, Petrosznak pedig mindene lett: „apa, tanító, nevelő, anya, minden jóban tanácsadó”, és az, példáját követve, már korán „a vagyontalan életet” választotta.

Makrina a maga részéről engedélyt kér édesanyjától, hogy fel-hagyhasson megszokott életével, eddigi rabszolganőt és alárendeltjeit „egyenrangú nővéreivé” tegye, s velük együtt Krisztusnak szentelt szűzi odaadással az ima és munka életét élje. A család Irisz melletti birtoka szinte kolostorrá vált. Mikor édesanyja a gyermeknevelés gondjától mentesült, leánya rávette, hogy eddigi életmódját

felcserélve „együtt éljen a nagyszámú szűzzel”, ugyanúgy, mint ők, és megoszson velük asztalt, fekvőhelyet és mindent, ami az élethez szükséges. Édesanyja, Emmelia örömmel választotta ezt „az angyalok nyomán járó” életet, és a leány anyja vezetője lett; mindkettő lelki vezetője Petrosz volt, a család benjáminja.

Mikor az édesanya magas korban hazatért Istenhez, Makrina és Petrosz állt halálos ágya két oldalán. Megfogta kezüket és így imádkozott: „Rád bízom, Uram, szülőfájdalmaim első ajándékát és tizedét. Első ajándékom ez az elsőszülött leányom, tizedem ez a fiam itt. A törvény értelmében neked vannak szentelve, és tied ők áldozati ajándék gyanánt. Hadd szálljon hát szent áldásod erre az elsőszülöttre és a tizedet képviselőre!”

Haldokló anyja áldásával Makrina a szűzeknek, akik vele együtt lemondtak a világról, még inkább magával ragadó példájává vált. Midőn a halál sora reá került, Vazul már megelőzte, Gergely pedig Nissza püspöke volt. Már nyolc éve nem látta nővérét. Mintegy belső indításra egy nap útra kelt és elment hozzá. Halálos betegen találta. A földön feküdt egy deszkán, testi erőit a láz majdnem teljesen felemésztette, de lelke töretlen maradt. Gergely írása „A lélekről és a feltámadásról” valószínűleg a nővérel folytatott utolsó beszélgetés gyümölcse.

Minél közelebb jött az elköltözés órája, annál inkább felujjongott Makrina. Mindannyian, akik fekvőhelyét körülállták, világosan megértették, milyen isteni, szűzi szeretet égett benne, és vonzotta ahhoz, akinek szegénységében és rejtettségében szolgált. Fekvőhelyét kelet felé fordíttatta, jelezve, hogy a soha le nem nyugvó világosság fölkelését várja. Nem beszélt többé a jelenlevőkhöz, hanem szüntelenül Istenhez szólt. Maga imádkozta el halotti imáját: „Te, Uram, elvetted tőlünk a halál félelmét. Te földi életünk végét az igazi élet kezdetévé tetted. Te megmutattad nekünk a feltámadás útját, összezúztad a pokol kapuit és megfosztottad hatalmától azt, aki a halál hatalma, a sátánt. Örökké élő Isten! Feléd törekszem anyám méhétől kezdve. Téged szeretett lelkem egész erejével. Neked szenteltem testemet és lelkemet ifjúságomtól kezdve a mai napig: állítsd most fényes angyalodat oldalamba, hogy kézen vezessen a felüdülés helyére, ahol a felfrissülés vize folyik, a szent ősatyák keblére. Ne vegyék szemeid észre bűnadósságomat, ha valami módon természetünk gyengesége folytán szóval, tettel vagy gondolatlanul vétkeztem! Te, akinek hatalmad van, hogy a földön megbocsásd a bűnöket, bocsáss meg nekem, hogy felüldüljek és testemtől megválvá szined előtt lelki szenny nélkül találtassam! Igen, feddhetetlenül, seplőtelenül fogadd lelkemet tömjéndíjazatként kezdedbe!” Miközben ezeket a szavakat mondotta, a kereszt jelével jelölte meg szemét, száját és szívét. Ezután már láztól kiszáradt nyelve semmit sem tudott tisztán kiejteni.

Mikor este behozták a lámpát, kinyitotta szemét, belenézett ragyogó fényébe, és megkísérelte elvégezni az esti hálaimát. Hangja azonban felmondotta a szolgálatot. Csupán szívében és keze mozgásával mondotta imáját, és szokás szerint a kereszt jelével végezte be. „Ezután még egyszer mélyen felsóhajtott, és így az imádsággal együtt fejezte be életét.”

Hogy Makrina mennyire túladdott minden tulajdonán, a következő történet mutatja: Miután kilehelte lelkét és holttestét rendbe kellett hozni, Gergely ragyogó fehér vászonba akarta takarni és ékszerrel feldíszíteni. De a szűzek kórusának főnöknője, Lampadia, könnyek között azt mondta neki: „A szent szűz szemében az ékszer, amelyért fáradozott, a tiszta élet volt. Ez volt élete ünnepi öltönye, ez most halálában drága szemfedője.” Gergely ezt kérdezte: „Nincs hát semmi a hagyatékban, amivel szebbé tehetjük a temetést?” – „Milyen hagyatékban?” – volt az ellenkérdés. „Kezedben tartod egész hagyatékát. Látod, ez a ruhája! Látod, ez a fátyola és nyűtt szandálja! Ez volt gazdagsága, ez volt feleslege. Gazdagságának csak egy raktárát ismerte: mennyei kincsestárát. Oda rakta mindenét, a földön nem maradt semmije.”
Th. Schneider

NAGY VAZUL (BAZILEIOSZ)
(január 2)

* 330 táján Cezárea (Kappadócia)
† 379. jan. 1. Cezárea

Hosszú időn keresztül Kappadóciának és fővárosának, Cezaréának lakóit úgy ismerték, mint műveletlen és nehéz felfogású embereket. Azonban a 4. században Cezárea már a civilizált városok közé emelkedett. Mint más jelentős városokban, itt is voltak már színházak, fürdők, ünnepélyek. Ebben az időben a város filozófusokkal és rétorokkal is dicsekedhetett. A kereszténység három tanítómestere pedig, a három nagy kappadóciai, Vazul, Nisszai Gergely és Nazianzi Gergely, egyszersmindenkorra megalapozta hírnevét. A tartomány a 3. századtól kezdve megnyílt az evangélium befogadására. A kereszténység eljutott minden társadalmi réteghez, az előkelő családokba – Vazulé ezek közé tartozott – éppen úgy, mint a kisemberekhez. Vazul nagyszülei a tartomány apostolának, Csodatevő Gergelynek tanítványai voltak, és Diocletianus császár üldözésében hitükért szenvedniök is kellett.

Vazul tehát mélységesen keresztény szellemű család gyermekeként jött világra. Volt négy fiú- és öt leánytestvére. Jómódú atyjuk tekintélynek örvendett. Foglalkozása szerint rétor volt. A már fiatal korában gyenge egészségű Vazul egész életén keresztül májbjában szenvedett. Betegsége a szigorú telek, valamint aszkéta életmódja következtében csak súlyosabbá vált.

Családja fejedelmi gazdagsága lehetővé tette, hogy hosszú időn keresztül a tanulmányoknak szentelhesse magát. Először Cezáreában, majd Konstantinápolyban tanult. Végül Athénben egészítette ki műveltségét, testi-lelki jóbarátjával, Nazianzi Gergellyel együtt. A tanulmányoknak ebben a központjában költőkkel, filozófusokkal, történetírókkal és szónokokkal került baráti kapcsolatba, jelentős műveltségre és szellemi kultúrára tett szert. Bár ismerte a veszélyeket, amelyeket a klasszikus irodalom magában rejt, észrevette benne az értékeket is, amelyek előkészítik a talajt az evangélium befogadására. Ilyen értelemben adott szakszerű tanácsokat unokaöccsének a pogány szerzők megválogatásában.

Tanulmányai befejeztével visszatért Cezáreába. Vagyonos, művelt és megbiztos volt. Minden rendelkezésére állt, ami csak egy fölfelé ívelő pályán a felemelkedést szolgálhatta. Több város magas állást ajánlott fel neki. De ő kitért minden meghívás elől, és megkeresztelkedett. Így írt életének erről a döntő fordulójáról: „Olyan volt ez, mintha mély álomból ébredtem volna fel, hogy az evangéliumi igazság csodálatos fényét szemléljem.”

A fiatal kappadóciai szerzetessé lett. A szerzetesi aszkézis számára visszatérést jelentett az ősegyház életerős hitéhez, és megfelelt tökéletességre törekvésének.

Visszavonult az Irisz partjára, egy félreeső völgyben fekvő birtokára. Társakat gyűjtött maga köré. Őket is ugyanaz az eszmény lelkesítette. Elgondolása szerint ugyanis az istenszeretet a közösségi életben és a testvéri szeretetben igazolódik. Ezért tartotta a magányos remeteségnél (anachoréták) előbbre valónak a közös életet (koinobiták).

Szerzetesi szabályokat állított fel. (A görög szertartású katolikusok máig ezt az egy szerzetesrendet, a bazilitákat ismerik.) A fegyelem szigorú volt, és feltétlen engedelmességet követelt. Tevékenységüket imának és munkának szentelték. Mindamellert az egyesek belső, szellemi szabadsága érintetlen maradt. Ez az életmód a pusztai atyák gyakorlatával szemben fontos újítást hozott, mert nagyvonalúan teret engedett a szellemi munkának, főként a Szentírás tanulmányozásának. Vazul azonban nem sokáig élvezhette ezt a nyugalmat. Nagy Konstantin biztosította az Egyház számára a békét, de ennek voltak negatív következményei is: Az üldözések helyére az Egyház tanítását kikezdő viszálykodások léptek. A császárok beavatkozása az Egyház életébe a niceai hitvalláson alapuló hit épességét fenyegette. Vazul sokkal inkább a tett embere volt, semhogy télen maradhatott volna, amikor az Egyház ilyen veszélybe került. 360-ban Konstantinápolyba kísérte püspökét. Ott részt vett egy teológiai megbeszélésen. A püspök felfigyelt rendkívüli tudására és tehetségére. Két év múlva Cezárea új püspöke rábírta Vazult, hogy az Egyház szolgálatába lépjen. 364-ben pappá szentelték. Azonban a

vezetésre született Vazul irányítása nem volt könnyű dolog. Viszályba keveredett a püspökkel, de ez csak rövid ideig tartott. A főpásztor ügyes megoldással megtette helyettesévé. Végül 370-ben egy meglehetősen nehéz lefolyású választás eredményeképpen ő lett Cezárea püspöke.

Ettől fogva a szó legteljesebb értelmében főpásztor lett. Örkdött az egyházi fegyelem megtartásán. Keményen fellépett a simóniával és egyéb visszaélésekkel szemben. Megszüntette a botrányokat, és gondja volt rá, hogy méltó személyeket válasszanak püspökké. Nem elégedett meg azzal, hogy püspöki tekintélyére támaszkodják, hanem arra törekedett, hogy intézkedéseinek értelmét megmagyarázza, és bebizonyítsa, hogy megvan az alapjuk. Volt benne annyi emberi nagyság, hogy beismerje tévedéseit. Viszont energikus jelleme ellenére is szenvedett törekvéseinek kudarcaitól. Sőt panaszát nem tudta magába fojtani. Ilyen szavakkal fordult a nyugati egyházhoz: „Szenvedéseink terhén egy kissé könnyítünk akkor, amikor veletek, szerető Testvérek, közöljük azt a sok szerencsétlenséget, amely bennünket ért.”

Cezárea püspöke hamar népszerű lett egyházmegyéjében. Már régen kiosztotta vagyonát a szegények között. Az előkelő család gyermeke a szűkölködők szószólója és atyja lett. Prédikációiban a legnagyobb nyomatékkal felhívta a figyelmet a tulajdonjog értelmére, jelentőségére és határaitra: A gazdagok csak vagyonkezelők. Istentől csupán a javaikkal való gazdálkodásra kaptak küldetést. Megbízatusuk van arra, hogy úgy gondoskodjanak a szegények szükségleteiről, mint a magukéiról. Így valósul meg az embertárs szeretetében az igazi testvériség. Felemelte szavát a gazdagok mohósága ellen: „Az a ruha, amit szekrényeidben őrzöl, elég lenne ahhoz, hogy egy egész didergő népet felruházzál.” Különös erővel támadt az uszorásokra: „Te más könnyei árán szerzed pénzedet, megfojtod a ruhátlant, vered az éhezőt.”

Nem elégedett meg azzal, hogy prédikáljon a társadalmi igazságosságról: tevékenyen küzdött a nyomor ellen, jótékony intézményeket szervezett. Felállított egy népkonyhát. Ez mindenkinek, zsidónak és pogánynak nyitva állt. Karitatív tevékenysége főként egy nagy szociális központ megalkotásában érte el csúcspontját. Helyet kaptak ebben segélyszervek, szálláshelyek, otthonok, menhelyek, valamint különböző kórházak. Az utókor ezt az alapítványt Baziliasznak, Vazul-telepnek nevezte.

Azonban több joggal nevezhetjük őt lelkipolitikusnak és teológusnak, mint szervezőnek. A görög egyházatyák között ő volt az első iradalmitag képzett szónok. Elsajátította a szónoklattan szabályait, és értett hozzá, hogyan veheti hasznát athéni műveltségének. Homíliáihoz a Szentírásból merített anyagot; ezek a beszédek ma is időszerűek.

Az összeütközésnek ebben a korszakában a teológiai vita soha nem szolgált nála csupán értelmi kielégülést. Tudatában volt ismeretei hiányosságának, és főként azon fáradozott, hogy híveit Isten titkának imádására indítsa. Ebben látta az egész teológia célját. Meggyőződése volt, hogy a parancsok megtartása fogékonyabbá teszi lelkünket Isten iránt, mint azoknak a kutatásai, „akik értelmünket meghaladó dolgokon törik a fejüket”.

Korának összeütközései belekeverték őt is a teológiai vitákba. Ezek az állam közbelépésével csak élesebbé váltak. Vazul tudta, hogy az Egyház egységéről és békéjéről van szó. Nem ringatta illúziókba magát: tudta, milyen veszélyekkel fenyeget az Egyháznak nyújtott császári kegy. Nem hátrált meg Valens császár előtt, és a császár végül is visszariadt attól, hogy ilyen rendkívüli és tiszta jellemű férfit száműzetésbe küldjön.

Vazul simulékonyabb magatartást tanúsított, mint Alexandriai Atanáz, és természeténél fogva árnyaltabb, diplomatikusabb jellem volt. Amikor nem hátrált meg, azt nem a saját akaratának érvényesítése érdekében tette, hanem azért, hogy az igazságot szolgálja. Kappadóciában győzelemre segítette az igazhitűséget (ortodoxiát). Amellett állandóan gondja volt az egész keleti és nyugati egyházra, az egyetemes testvériség szellemére, valamint a látható és hatékony egységre is. Hűséggel és éles elmével védelmezte a niceai hitvallást, de ugyanakkor a jövőért munkálkodó ember nyitottságával is, aki magától értetődően elismeri a megfordíthatatlan történelmi átalakulásokat. A valóságnak ez a tág látókörű szemlélete avarta őt az egész kereszténység tanácsadójává. Több száz fennmaradt levele tanúskodik erről.

Az antióchiai egyházat megbontó szakadárság megszüntetése érdekében Rómához fordult. Az ügyben döntő ítéletet kért. Azonban Damazus pápában csalódott. Magatartása erre a keserű megjegyzésre készítette: „Ez az ember nagyon öntelt.”

379-ben halt meg. Nem volt még ötven éves sem. Kemény életmódja, a megfeszített munka és betegsége felemésztette erejét. Törekvéseit csak két év múlva koronázta siker: a konstantinápolyi zsinat Vazul és Atanáz teológiájának megbízhatóságáért a maga tekintélyével kezekedett.

Mind lelkivilága, mind stílusa lassanként józanná, egyszerűvé vált. Megtisztult a sallangoktól abban az állandó törekvésben, hogy szolgáljon és az isteni tökéletességet keresse.

Felnőtt korban tért meg, és soha vissza nem tekintett. Szemét mindig az Úrra szegezte. Tántoríthatatlan hűsége megbízhatónak bizonyult az élet minden helyzetében, és hősi fokra emelkedett. Ugyanakkor kivált kezdeményező erő és felelősségérzet tekintetében. Így

lett szerzetesből a gyakorlati cselekvés embere és lelkipásztor. A legkiműveltebb és legnemesebb szerzetes püspökök egyike volt.

A. Hamman

Mert miben tanúsítja az alázatosságot, akinek senkije sincs, hogy nálánál kisebbnek ismerje magát? Ki iránt van részvétellel, ha el van szigetelve és elvágva a többiek társaságától? Hogyan gyakorolja magát a türelemben, ha senki sem áll ellen akarátának? Ha azt mondja valaki: elég a Szentírás tanítása erkölcsaink megjavítására, úgy tesz, mint aki megtanul ugyan építeni, de sohasem épít, kitanulja a rejtjeleket, de a kapott utasításokat nem akarja megvalósítani. Az ilyennek az apostol azt mondhatja: „Nem a törvény hallgatói igazak Isten előtt, hanem a törvény cselekvői igazulnak meg.” Íme az Úr nagy jóvoltában nem elégedett meg szóval tanítani bennünket, hanem hogy kifejezetten és nyilvánvalóan nyújtsa nekünk a tökéletes szeretet és alázat példáját, felövezte magát és megmosta tanítványai lábát. Hát te kit mosol meg? kiért szorgoskodik? kinek a kedvéért leszel utolsó, ha magad vagy? Remeteségben hogyan teljesedik be, hogy édes és gyönyörűséges együtt lakni a testvéreknek? Pedig ezt a Szentlélek a főpap fején illatozó kenetkez hasonlítja. A testvérek együtt lakása tehát küzdőpálya, a haladás gyors útja, állandó gyakorlat és az Úr törvényén való elmélkedés. (Regulae fusius tractatae 7,4)

NISSZAI GERGELY
(GREGORIOSZ)
(március 9)

* 334 táján Cezáreában (Kappadócia)
† 394/95

Vazul mindenekelőtt a tett és szervezés embere, Nazianzi Gergely pedig szónok és költő. Nisszai Gergelyt úgy jellemezhetjük, hogy misztikus és – ha Origenészt nem vesszük számításba – a lelkiélet első nagy teológusa az Egyház életében. Mint Vazul testvére, ugyanannak a környezetnek a befolyása alatt nőtt fel. Makrina családját csodálatos módon megáldotta az Isten: Három fiából püspök, négy gyermekéből szent lett.

Gergely sokban különbözött testvérétől, Vazultól. Az utóbbi a maga nagyságával és egyéniségével kissé háttérbe szorította őt, és nyilvánvalóan bizonyos alacsonyabbrendűségi érzést keltett benne. Ezért testvérétől függetlenül kell őt szemügyre vennünk, ha valóban igazságosak akarunk lenni irányában.

Ifjúságáról és tanulmányairól nem sokat tudunk. Saját személyét illetően Gergely nem volt valami közlékeny. Mindenesetre szülei neki nem teremtették elő a hosszúra nyúló tanulmányok költségeit, mint

Vazulnak. Kappadóciában maradt, és Cezárea iskoláiban kellett a műveltségre szert tennie. Igen fiatalon már lektor volt. Azonban ahelyett, hogy egyházi pályára lépett volna – az előjelekből erre lehetett volna következtetnünk –, rétor lett. Hiányzott az önbizalma? Alkalmra volt szüksége, hogy saját maga előtt is beigazolódjék az értéke? Ez az irányváltztatás nem a határozatlan, félnék karakter jele? Nehéz válaszolni ezekre a kérdésekre. Úgy tűnik, hogy hatalmába kerítette a Julianus császár alatt ismét virágzó pogány kultúra és főként Libaniosz vonzóereje. Feleségül vett egy jámbor és művelt nőt, Theoszébiát, és lángoló szerelemmel viseltetett iránta egészen a haláláig.

Nem vehetjük teljesen szóserint azokat a szemrehányásokat, amelyeket önmagának tett a szüzességgel kapcsolatban azért, mert a „közönséges életutat” választotta. Ezekben a kijelentésekben nagy adag szónoki pátoz van. Akkor viszont lemondott a rétorságról, amikor testvére 371-ben Kelet-Kappadóciának kis városába, Nisszába püspökké nevezte ki. Úgy látszik, hogy a házaselet vallásos lelki fejlődését nem befolyásolta hátrányosan, mint Poitiers-i Szent Hilariusé sem. Theoszébia azonban 385-ben meghalt. Kezünkben van Nazianz püspökének részvételevele. Ebben a megboldogultat „igazi szentként és papi hitvesként” magasztalja.

Nisszai Gergely helyesen értékelt a házasság megengedett örömeit, megkapó leírást hagyott ránk erről. Úgy látszik, hogy azok az aggályok, amelyeket a testtel és a nemi élettel szemben hangoztat, nem személyes tapasztalatából származnak, hanem inkább filozófiai beállítottságából, amelyre hatást gyakorolt a platonizmus.

Csak keveset tudunk Gergely életéről. Úgy látszik, hogy Theoszébiával együtt visszavonultan élt. A tanulmányoknak és a lelkiélet ápolásának szentelte magát. Szerzetesi elvonultságban élő testvérét, Vazult nem látogatta meg, még ismételt meghívás ellenére sem. Ellenben állandó kapcsolatot tartott fenn leánytestvérével, Makrinával, aki a szomszédságban egy női kolostor főnöknője volt. Gergely „lelki tanítójának” nevezte.

Ebben az időben már Nissza püspöke volt. 371-ben vállalta ezt a tisztséget, mert – mint maga említi – testvére, Vazul rákényszerítette. Vazulnak olyan emberekre volt szüksége, akiknek igazhitűségére építhetett, és Gergelyt teológiai műveltsége miatt is mindenki alkalmas személynek tartotta. Ha hiányzott is belőle a diplomata ügyessége, igazhitűségéhez semmi kétség sem fért, és tudományos felkészültségének színvonala figyelemreméltó volt. Már pedig ez fontos volt abban a korban, amelyben küzdelmet kellett vívni az ariánusokkal. Igaz, Nissza kis püspöksége nem játszott különösebb szerepet. Ennek megfelelően Gergely csekély lelkesedéssel költözött oda, és ugyancsak szigorúan ítélte meg a városka lakóit. Még panaszkodott is, hogy így a „pusztába” küldték.

Az ariánusok nem kímélték. Hogy eltegyék az útból, vádat emeltek ellene: elkótyavetyéli az egyházi javakat. Furcsa vád olyan emberrel szemben, aki egész élete folyamán a szegények ügyét képviselte. Ezután hamarosan elmozdították, és csak Valens császár halála (378) után térhetett vissza püspöki székhelyére. A kis város diadalünnepélyt rendezett fogadására. Meghatottsága ott cseng még egyik levelében: „Szeretetük és ragaszkodásuk túláradó kitörésében majd hogy agyonnyomtak.”

Testvérének, Vazulnak halála után ő vette át a nagy cezareai püspöknek teológiai és szerzetesi örökét. Úgy látszik, hogy az idősebb testvér halála adta meg neki a teljes önbizalmat. Ettől kezdve az igazhitűség védelmében kimagasló szerepet vitt.

379-ben Antióchiában zsinaton vett részt. Ezen a nyugati egyházhoz való közeledésről volt szó. Ő kapta azt a feladatot, hogy látogassa meg Pontusz egyházait. Szebasztéban ott akarták tartani, hogy mint püspök köztük maradjon. De rá tudta venni őket, hogy testvérét, Pétert válasszák püspökké.

381-ben barátjával, Nazianzi Gergellyel részt vett a konstantinápolyi zsinaton. Ez volt pályájának csúcspontja. Ő tartotta a megnyitó beszédet. A császár kinevezte a pontuszi kerület egész területére főmegbízottá az igazhitűség ügyében. Ebben a minőségben ítélkezett a püspökök igazhitűsége tekintetében, ariánus püspökök elmozdításában és a niceai hitvallás követőinek kinevezésében.

Ezekben az utolsó években Gergely a császár bizalmát élvezte. Több külön megbízatást is kapott, bár időpontjukat nehéz meghatározni. Biztos, hogy végrehajtásuk során eljutott egészen Arábiáig, és felhasználta az alkalmat arra, hogy fölkeresse Jeruzsálemet. Azonban a császár bizalma nem tette őt jobb diplomatává, sem kevésbé elnéző kritikussá. Prédikációiban és más beszédeiben nem tért el a szokásostól, viszont azokban a leveleiben, amelyekben beszámolt jeruzsálemi zarándoklatáról, rendkívül éles hangon ítélte el az ott uralkodó állapotokat.

Ebből az időből származnak legjelentősebb teológiai írásai. Tartós módon ezek szilárdították meg az iránta megnyilvánuló elismerést a teológia területén, és egyben személyes tekintélyét is. Ünnepeket szónok is volt. Beszédeinek túlszűfolttsága és szónoki pátosza ma már ellenszenves előttünk, akkor azonban nagy sikert aratott, és föllekesítette Konstantinápolyt. Egyébként itt találkozott korának legjelentősebb asszonyával, Olimpiással. Ő volt az, akivel Arany-szájú János is kiterjedt levelezést folytatott. Számos gyászbeszédet tartott ezekben az években, egyet a fiatal Pulcheria hercegnőről. Ez a beszéd adott ihletet Bossuet-nak egyik halhatatlan gyászbeszédének megalkotására. Gergely ebben a beszédeiben az egész udvar mély gyászát ecsetelte. Flaccilla császárnő halála alkalmával is ő beszélt.

Később azonban Aranyszájú János dicsősége elhalványította Gergely csillagát. Lassan a feledés homálya borult rá, és a nyilvános életben betöltött szerepe elvesztette időszerűségét. Szenvedett emiatt. Tudjuk ezt néhány mély csalódást eláruló megjegyzéséből.

Miután így megszabadult a felelősség terhétől, egészen a belső élet felé fordult. Átment a tisztulás folyamatán, és a lelkiélet teológiájának szentelte erejét. Ezen a téren a tapasztalat és az elmélkedés felülmúlhatatlan mesterré és páratlanul eredeti egyéniséggé tette. Ebben az időben írta sokszor megcsodált műveit: Mózes élete, Énekek éneke – ezek a misztikus teológia mesterművei. A lelkiélet tárgykörében átvette testvérének szerzetesi örökségét, és megajándékozta a szerzetességet a mindaddig hiányzó misztikus tanítással.

Gergely saját kijelentése szerint megérte a „fehér haj” életkorát. Origenész nyomán úgy írta le a lelkiélet fejlődését, mint újabb és újabb tisztuláson keresztül vezető utat. Ezek nyitnak meg a kegyelemnek, egészen a végleges és teljes kiüresedésig. Ott tárul fel az ember Isten előtt a tiszta szeretet extázisában. Isten elismeri barátjának, és ez – mondja – „számomra az élet kiteljesedését jelenti”.

394-ben utolsó alkalommal vett részt zsinaton. Hamarosan utána halhatott meg, valószínűleg 395-ben.

A történettudomány Nisszai Gergellyel szemben igazságtalanul járt el. Gyakran volt hallható a neve a tanítómestere, Origenész körül kialakult vitákkal kapcsolatban. Azonban ez a kevéssé méltányolt, mindig lekicsinyelt férfi úgy áll előttünk, mint egy teológusokban gazdag korszak legerőteljesebb szellemeinek egyike.

Nem könnyű dolog egy olyan szent portréjának felvázolása, aki saját személyére vonatkozólag oly kevéssé közlékeny. Ebben a vonatkozásban maguk a művei is rossz szolgálatot tesznek. A szofisztika erős hatása következtében beszédeiben nem kerülnek kellő megvilágításba gondolatai. Nála a stílus és mindenekelőtt a szónok nem azonos az emberrel. E kettő mögött kell keresnünk. Természeténél fogva igen tartózkodónak kellett lennie, és az ügyetlenségig becsületesnek.

Igazi nagysága nem külső szereplésének csúcspontján mutatkozott meg, hanem éppen a császári színpadról való lelépése után: a kiüresedés, a lelki elmélyülés, a szellemi gazdagság és a természetes behordása idején. Minden csalóka kép elröppent: csupán az egyenes út maradt – Isten felé.

A filozófusok és a rétorok messze hátramaradtak a Sínai hegyes lábánál. Ő megmászta a hegyet. Azok nyelvet és kifejezéseket kölcsönöztek neki, de hosszú életének tapasztalata és hite a Megismerhetetlen közelségét hozta meg. Így talált rá arra a barátira, aki nem csal meg.

A. Hamman

Fény volt szemünknek, amit ma láttunk, a tűzoszlop fénye, amit éjszakai gyertyák adtak tovább. Az egész éjszakát betöltő zsoltározás és himnuszéneklés, a fülekben zsongó dallamok beáradnak a lélekbe, és jó reménységgel töltenek el minket. A mondottak és látottak fölött örvendező szív a kimondhatatlan boldogságot jelenti, amely a láthatók által a láthatatlanokra vezet. Így e nyugalom jóságának képe azon javaknak a képe, amit szem nem látott, fül nem hallott, emberi szívben fel nem merült, amely által a számunkra tartogatott kimondhatatlan reményt hisszük. Mert ragyogó éjszaka ez, a gyertya sugara egyesül a felkelő nap sugarával, egyetlen nappallá válik, nem osztja meg a közbeeső sötétség. Gondoljunk a jövendőlésre, testvérek, amely azt mondja: „Ez az a nap, melyet az Úr alkotott.” Ezen a napon a munka nem súlyos és nem nehéz, hanem öröm, örvendezés és ujjongás. Ezért mondja az Írás: „Örüljünk és örvendezzünk benne” (Zsolt 117,24). Ó mily szép tett! Mily édes parancs! Ki tudná túltenni magát rajta? Ki tudna nem engedelmeskedni az ilyen parancsnak? Ki ne tekintené kárnak az ünnep megzavarását, akár apróságokkal is? Öröm, munka és öröm a parancs, általa nyer feloldást a bűnre kimondott átok és fordul örömmre a gyász Mondjuk: hatalmas Úr az Isten és nagy király mindenek felett, aki jószágosságának koronájával minden évben megáld minket, összegyűjt ebbe a lelki karba Jézus Krisztusban, a mi Urunkban, akinek dicsőség örökkön örökké. Amen. (Húsvéti beszéd)

NAZIANZI GERGELY (GREGORIOSZ) * 329/30 Arianz, Nazianz m.
(január 2) † 389/90 Arianz

Gergely, éppen úgy, mint barátja, Vazul, a kappadóciai arisztokráciából származott. Kettőjüket rendszerint együtt szokták emlegetni. Családja jó módú volt. Atyja egy zsidókeresztény szektához tartozott. Anyja, Nonna jámbor keresztény volt, és Gergely majdnem nőies érzékenységet örökölt tőle. Csak a legválasztékosabb kifejezésekkel tudott róla szólni. Szülei hosszú ideig gyermektelenek voltak, és ez sok bánatot okozott nekik.

Nonna mindent megkísérelt annak érdekében, hogy férjét megnyerje a hitnek. Végül is elérte célját. A családapa megtért, sőt Nazianz püspöke lett. Első fiuk, Gergely születésével nagy öröm köszöntött be a házukba. Anyja Istennek szentelte őt. Könnyen alakítható jelleme volt. A pogány erkölcsök egyáltalában nem hatottak rá, viszont Isten szavát annyira szerette, hogy „a méznél édesebbnek” tartotta. Mindezek megkönnyítették anyjának a vallásos nevelést.

Azonban Gergelyt hívő lelkülete nem akadályozta meg abban, hogy az antik pogány kultúra kincseiből is merítsen. Felhasználta

mindazt, amit csak kaphatott belőle. Tette ezt anélkül, hogy bármikor erkölcsi befolyása alá került volna. Később megvallotta, hogy „már akkor lángoló lelkesedést érzett az irodalom iránt, amikor még legénytoll sem pelyhedzett állán”. Ezt a szenvedélyét sohasem tagadta meg, és így összebékítette egymással az Egyházat meg az antik világ pogány költészetét és kultúráját.

Korának leghíresebb iskoláiban tanult: a kappadóciai Cezaréában, a palesztinai Cezaréában, Alexandriában és végül Athénben. Tanulmányai alatt kötött barátságot Vazullal. Utolsó utazásakor Görögországba – ez kissé veszélyes körülmények között ment végbe – saját nevében megújította anyja ígérését, hogy életét Istennek szenteli.

Szerette a diákéletet. Szívesen beszélt később fiatalkori élményeiről, a „gólyákkal” elkövetett csínyekről, valamint a tanulmányi rend tartalmi gazdagságáról. Mindez azonban vallásos meggyőződését soha nem sodorta veszélybe. Vazul sokban segített neki. Gergely szerette a tanulást, mindig jobban vonzotta, mint a gyakorlati cselekvés. Szerette a filozófiát, a nyelvet mint a kifejezés eszközeit és a költészetet. Ehhez az utóbbihoz különösen vonzódott. Még barátja nélkül is továbbra is ott maradt Athénben. Sőt felkínálták neki egy szónoklattani tanszéket.

Visszatérte után Kappadóciában rétori állást vállalt. „Táncoltam a barátaimért” – jegyezte meg irónikusan és minden illúzió nélkül abban a vallomásában, amelyet *Életem költeményének* nevezett. Született szónok volt. Képzettsége, érzékenysége és lelkesítő képessége egyaránt segítette ebben. Ékesszólása inkább megfelelt saját korának, mint a mienknek. Nekünk a stílusa kicsit tekervényesnek tűnik.

Azonban nagyon is sok lelki és szellemi tartalom volt benne ahhoz és nagyon is kevés hajlam az önelégültségre, hogysem a szavak hangzása és a képek pompája rabul ejtette volna. Már hazatérte után a kontemplatív és az aktív életforma között hányódott. Ez a belső megosztottság természetének lényeges vonásai közé tartozott. Mély nosztalgiát érzett mindig a gondtalan diákélet után. A mindennapi élet a maga kényszerűségeivel és kötelezettségeivel elkeserítette. Egész élete folyamán megoldásért küzdött, anélkül, hogy a végleges döntésig eljutott volna. A magányos élet, amelyet a filozófia és lelki szemlélődés tölt ki, nagy erővel vonzotta. „Számomra – állapítja meg – semmi sem csodálatosabb, mint ha az ember minden érzékét elhallgattatja. Távol az érzékektől, a testtől, a világtól, átszellemülten magába száll, s a tapasztalati világ felett önmagával és Istennel párbeszédet folytat.”

Szüleivel nem akart szembeállni, és ezért unszolásukra végül is Nazianzban telepedett le. Ott apja megkeresztelte. Az apa már

idős volt, és püspöki feladatköre kelleténél nagyobb terhet rakott a vállára. Szükségét érezte annak, hogy fiatal segéderőben támaszt kapjon. A hívek is ezt kívánták. Ezért azután Gergelyt az apja pap-pá szentelte. Nehezen tudott ebbe beletörődni, még később is felpanaszolta és „zsarnokságnak” nevezte. El is menekült, és Vazulnál keresett menedéket. Barátja erőt öntött beléje, így néhány hónap múltán visszatért.

Ettől kezdve apjának támasza lett. Gergely, ez az érzékeny, sőt mondhatjuk túlérzékeny ember csillapító hatást gyakorolt a teológiai viták heves légkörében akkor, amikor azok az egységet és a békét fenyegették. Érzékenysége mögött mély emberszeretet húzódott meg. Ez tette alkalmassá olyan mértékű tevékenységre az Egyház érdekében, amely a cselekvés nagy embereihez is méltó lenne. Több tehetség rejtőzött benne, mint maga is hitte volna.

Közben Vazul lett Cezárea püspökévé, de több gondja volt műve megszilárdítására, mint arra, hogy egyes emberek sajátosságaira tekintettel legyen. Szaszimában egyházmegyét alapított, és az élére Gergelyt állította. Az tűrte a dolgot. Püspökké szentelték, azonban sohasem foglalta el egyházmegyéjének püspöki székét. Vonakodott attól – mint csipős nyelvvel megjegyezte –, hogy „a cezareai püspök baromfipásztora” legyen. Ismét meneküléssel vonta ki magát a felelősség terhe alól. Szidta barátját, hatalomvágygal és önzéssel vádolta. Ismét eltévesztette a mértéket, és saját határozottsághiánya, jellemgyengesége és talán hiúsága csapdájába esett.

Visszavonult a magányba. Azonban csak rövid ideig. Azután visszatért Nazianzba, hogy apja mellett maradjon. Az öreg püspök 374-ben, majdnem száz éves korában halt meg. Gergely azonban vonakodott apja örökébe lépni. Anyja is meghalt ugyanebben az évben. Magányosabban, mint bármikor, Szeleukiába vonult vissza, hogy az aszkézisnek és szemlélődésnek szentelje magát. De itt sem talált több boldogságot, mint máshol. Kiterjedt levelezésben keresett vigaszt. Szüksége volt arra, hogy emberek legyenek környezetében. Vazul halála után a niceai hitvalláshoz hűséges egyházi közösségeknek a feje lett.

Gergely szenvedett magányossága következtében. Egyszerre vesz-tette el szüleit és barátait. Kimerültnek és öregnek érezte magát. Melankólikus és pesszimista lett. „Számomra csak egy kivezető út van, amely véget vet fájdalmaimnak, és az a halál. De a másvilág is visszariaszt, ha azt a jelen élet szerint kell megítélnem.”

Ekkor azonban a külső körülmények új erőt öntöttek bele. Az arianizmust támogató Valens császár a gótok támadásának esett áldozatul. Theodosius, az új császár, a niceai hitvallás követője volt. Így elérkezett a pillanat, hogy császári segítséggel a helyzeten változtassanak. Gergely felismerte, mi forog kockán, és a helyzet magaslatára emelkedett. Konstantinápoly templomai, még a Hagia

Sophia is, az ariánusok kezén voltak. A főváros hűséges híveinek kis közössége Gergelyhez fordult, mint nagyműveltségű és vitathatatlan tekintélyt élvező férfihez. Ismét felpanaszolta, hogy kényeszerítik, de mégis elvállalta a konstantinápolyi püspöki tiszteletet.

A fővárosban siralmas állapotok uralkodtak. A katolikusoknak már csak egyetlen templomuk maradt. Gergely arra kényszerült, hogy a híveket egy magánkápolnába gyűjtse össze. Semmitmondó külseje ellenére értett hozzá, hogy a népet buzgalmával, szavának erejével és vonzó kedvességével megnyerje. Ebben az időben tartotta öt nagy *teológiai beszédét*. Ezek igen mély benyomást tettek a hallgatókra.

De újra nehézségek támadtak egy kalandornak, Maximosznak megjelenésével. Gyanútlanul fogadta őt, pedig Alexandriából küldték, és mindent megtett, hogy Gergelyt az Anasztaszisz (Feltámadás) templomból eltávolítsa, és helyére saját magát választassa meg. Ebből nem kis botrány kerekedett. Ám a nép és a császár Gergely pártját fogta.

A 381-es zsinat hivatalosan konstantinápolyi püspökké nevezte ki. Életében először történt meg, hogy egy tisztséget ellentmondás nélkül elvállalt. A zsinat alatt meghalt Meletius antióchiai püspök. Gergely az elhunyt utódának megválasztására irányuló fáradozásaiban nagyon ügyetlenül járt el. Ellenzéke támadt, és nem hagyott ki egyetlen lépést sem, amellyel Gergely pozícióját gyengíthette. Szemére vetették, hogy Szaszimából Konstantinápolyba törvénytelen módon került át. Nem tudta, hogyan védekezzék, mert hiányzott belőle a taktikai sakkhúzásokhoz szükséges találékonyság. Felmentését kérte, és meg is kapta. Méltósággal teljes beszédben búcsúzott el a zsinattól. Ezt a Feltámadás-templomban tartotta, ott, „ahol a niceai hitvallás hitét a fővárosban újból életre keltette”.

Hosszú időre mély sebet hagyott lelkén az ostobáknak és fecsegőknek ez a gyülekezete, amely „károgott, mint egy raj szarka”. Mielőtt elhagyta volna a fővárost, megírta végrendeletét. Ebben egész vagyonát „a nazianzi katolikus egyházra hagyta azoknak a szegényeknek a gondozására, akik ahhoz az egyházhoz tartoznak.” Egészen haláláig gondját viselte a szerencsétleneknek, mindig támogatta és védte őket, éppen úgy, mint barátja, Vazul.

Kappadóciába visszatérve egyideig a megüresedett nazianzi egyházat kormányozta. Utána Arianzba vonult vissza. Innen kiterjedt levelezést folytatott. Kizárólag a filozófiának és költészetnek élt. Megírta saját életének költeményét. Ez lehetővé teszi érzékeny, szorongásuktól és gondoktól marcangolt lelkének jobb megértését. Ha Jeromos híradása hitelt érdemel, 389-ben vagy 390-ben halt meg.

Ekesszólásánál még jobban megfog bennünket gyengéd szívének érzékenysége. Írásaiban úgy mutatkozik be, mint állandóan meg-

rendült, bensejében mindig remegő lélek. Nem szemlélhetjük benne a művészt és a költőt anélkül, hogy fel ne fedoznánk a misztikust, aki megszakítás nélkül Istent keresi.

Egész életében ezt tette. Saját maga leírta istenkeresésének lépéseit és szorongásait. „Mim van? Mi vagyok én? Mivé leszek? – Erről nem tudok semmit. Mondd meg nekem, vajon nem halál-e az élet, és a halál nem élet lesz-e, ellentétben azzal, ahogyan feltételeznéd?” Ebben a 14. költeményben megtaláljuk forró vágyát, hogy Istenhez közelebb jusson, és benne „szíve sebére” gyógyulást találjon. Itt a költészet elárulja a lélek titkát.

Ha megérdemli a „teológus” nevet, akkor talán mindenekelőtt azért, mert megvolt az érzéke Isten misztériumának megsejtésére. Ezért tulajdonítják neki a *Himnusz az Istenhez* szerzőségét. De még ha nem is ő írta volna, akkor is ez a költemény tipikusan rá jellemző gondolati és nyelvi fordulatokban fejezi ki sokszor elmondott vágyát és törekvését Isten után:

Te, aki mindenben túl vagy,
Hogyan nevezhetnénk más szóval?
Van dal, amely megénekelne?
Nincs szó, amely kimondhatna.
Van szellem, mely felfoghatna?
Nincs értelem, hogy felérne . . .
Minden lénynek sóvárgása, minden teremtmény sóhajtása
csak feléd tör.
Minden, ami van, csak hozzád esd,
és minden lény, amely teremtésedben olvasni tud,
hozzád küldi a csend néma himnuszát.

Abban a történelmi órában, amelyben a krisztológiai küzdelmek Jézus titkának elhomályosításával fenyegettek, Gergely izzó Krisztus-imádatával Clairvaux-i Szent Bernát előfutára lett. Minden vitán és különbségtételen túl számára Krisztus egyszerre valóságos Isten és valóságos ember. A megpróbáltatás órájában hozzá tért meg, Krisztushoz, aki szenvedett, de a halálban a bűn és emberi gyengeségeink felett diadalt aratott.

Költeményei tanúságot tesznek egész életének szorongó aggodalmairól. Megszakítatlan keresés volt ez az élet – addig a napig, amelyn az Isten lett békéje és nyugalma.

Tégy erőssé, Krisztus, engem,
szolgád fáradt halálosan.
Dicsérő hangom elhallgatott.
S te ezt mind elviselheted?
Adj erőt, papod ne hagyd el,
Hadd legyek újból egészséges,

zengjem dicséreted és tisztítom meg néped.
Én erőm, ne hagyj el többé.
S ha vihar sodort hűtlenségbe,
vissza – ez minden törekvésem.

A. Hamman

REMETE (NAGY) ANTAL
(január 17)

* 251/52 Kome (Egyiptom)
† 356

Aki a régtől fogva „Nagy” jelzővel megtisztelt Antal életének kutatásához hozzá akar látni, készüljön el különféle meglepetésekre. Még ha az újkori racionalizmus szófogadó követőjeként megszire el is utasítja magától azt az egész csodálatos színjátékot, amely legendáját át- meg átszövi, akkor is elkerülhetetlenül csodálatba esik sok mindenben, ami tisztán áll a történelem világos fényében. Már az is tulajdonképpen érthetetlen, hogy még 1600 év múlva is emlékszünk a nevére. Hiszen Antal csupán szegény fellah volt Közép-Egyiptomból, s egyetlen történelmi jelentőségű tettet sem vitt végbe, mint a nagy hadviselők, államférfiak vagy egyházi vezetők. Közlebről megtekintve észrevevesszük, hogy neve milyen mélyen bevésődött a még meg nem osztott kereszténység történetébe, hogy alakja mennyire megbűvölte mind Konstantin császárt, az új keresztény egység építőmesterét, mind pedig Atanáz érseket, az igazhitűség rettenhetetlen előharcosát. Azt is fölismerjük, hogy ez a világot kerülő remete, aki állandóan még teljesebb magányt keresett, a szerzetesi életforma hatalmas mozgalmát váltotta ki, amely megtévészhetetlenül halad előre külső és belső akadályokon át évszázadok során, és még ma is ugyanolyan életerős, mint valaha. Mindezek láttán mégis „csodára” kezdünk gondolni. És ha tudatosul bennünk, hogy a 14. és 18. század között a nyugati kereszténység is különböző válfajokban hódolt Antal tiszteletének, akkor magától ébred bennünk a kívánság, hogy erről a férfiúról közelebbit és pontosabbat halljunk.

A korai kereszténység legtöbb más szentjénél is sűrűbb legendakoszorú veszi körül. Költők és művészek merítettek ebből ihletet – említsük csak Matthias Grünewald festőt († 1528). A legenda – amint Walter Nigg „Glanz der Legende” (A legenda ragyogása, Zürich 1964) c. kötetében kifejtette – alkalmas kifejezési mód, hogy az érzékföltöltinek konkrét alakot adjunk, mint ahogy a lírai költemény alkalmas forma, hogy a lélek ráhangoltságát magányában vagy szerető megilletődöttségében megszólaltassa.

Antalról azonban nemcsak az áll rendelkezésünkre, amit a legenda el tud róla mondani, hanem vitathatatlan történelmi értékű, más múltbeli személyek dokumentumaival vetélkedő tanúbizonyosságok is. Ez ugyan nem áll minden további nélkül életrajzáról,

amelyet érseke, Alexandria-i Atanáz írt 365 körül, tehát alig tíz évvel a szerzetesség nagy atyjának halála után. Bármennyire útmutatóvá vált is ez az életrajz minden későbbi szentéletrajzra nézve, mégis (talán ókori regényformák nyomán) túlságosan irányzatos írás ahhoz, hogy a beleszórt történelmi utalásokra gyanútlanul támaszkodhatnánk. Ebből a szempontból túlságosan kiviláglik a szerző szándéka, hogy keresztény hősi eposzt alkosson.

Vannak azonban más tanúbizonyságaink, amelyekben nyugodtabban bízhatunk. Ezek a 4. század szerzetesi irodalmának utalásai, különösen a pachomioszi írásokban. Megmaradt továbbá hét levél magától Antaltól. Persze személyisége háttérbe szorult az ügyek mögött. Mindenekelőtt azonban „az atyák mondásai” (Apothegmata Patrum) világhírű gyűjteményében maradt fenn nagyszámú mondása. Ezek sokkal inkább elárulják bensejét, mint hosszú beszédek és beszámolók.

Antal 251/252-ben született Komében, egy közép-egyiptomi faluban. Épp akkor ment át a régi kereszténység értékének egyik legnehezebb próbáján. Nemzeti restaurációs politikája folyamán Decius császár (249–251) az egész birodalomra kiterjedő keresztényüldözést hívott életre. Aminek eddig csak határolt helyi jellege volt, mindenütt fellépő jelenséggé vált. Egyetlen keresztény sem volt többé biztonságban a római birodalom egyetlen táján sem, hogy ma vagy holnap nem hurcolják-e majd poroszlók a császári törvényszék elé. Nagyon sokan megtántorodtak. Annál fényesebben ragyogott a hűségesekek hősiessége. A rákövetkező évtizedekben, egészen 313-ig, amikor Konstantin kibocsátotta milánói türelmi rendeletét, kereszténynek lenni „veszélyes életet” jelentett. Aki meg akarta állni a helyét, annak mindenkor készen kellett állnia vére ontására.

Antal jó módú családi házban nőtt fel. Húsz éves korában meghaltak szülei, és ráhagyták családi öröksége kezelését, valamint hűga gondját. Ezután történt az, ami a fiatalember békés életének hirtelenül véget vetett. Mikor egyszer ismét megjelent az istentiszteleten és Isten ígéje felolvasására figyelt, egy pillanat alatt átjárta a felismerés, hogy őt illetik a szavak: „Ha tökéletes akarsz lenni – olvassa a lektor Máté evangéliumából –, add el mindenedet, amid van, s az árát add a szegényeknek. Azután jöjj és kövess engem!” A mondas nem volt ismeretlen előtte, de hirtelen úgy érezte, mintha itt és ma először hangzott volna el és kiáltották volna szívébe. Annyira ellenállhatatlan volt a hatalma, hogy nem hátrálhatott meg előle. Megette, amit hallott. Eladta szülei vagyonát, és ami nem kellett kis hűga eltartására, a szegényeknek juttatta. Azután pedig elkezdte az új életet, amelyről még nem is tudta, merre fogja vezetni.

Hogy mi a „lelki élet”, még teljesen ismeretlen volt előtte. Mi jobbat tehetett, mint hogy utánozta azokat, akiket az egyházközösségben különösen istenfélő emberekként tiszteltek? Ezek az „aszkéták” vol-

tak. Mindegyikük a maga módján Istennek tetsző életet akart élni. Hozzájuk hasonlóan Antal is visszahúzódott a mindennapi életből, s osztatlanul vallási gyakorlatoknak, főképpen a zsoldáraknak szentelte magát. Kezdetben még a falu közelében élt. Nemsokára rá azonban egy sziklasírba húzódott vissza a líbiai pusztába, később egy rombadőlt kastélyba. Egyik barátja hozta neki azt a szűkös táplálékot, amelyre szüksége volt. Különb minden kapcsolatot megszakított környezetével. De minél szabadabbá tette magát mindentől, ami a földhöz kötötte, annál elviselhetlenebbekké váltak belső kísértései. Régi keleti elképzelés szerint sírok és magányos helyek, mindenekelőtt azonban a pusztaság, a gonosz szellemek birodalmához tartoztak. (Jézus megkísértésének történetében is ennek visszhangja csendül fel.) Antal behatolt erre a területre, és itt vert tábort. Mi mással is lehetett volna számolni, mint hogy a démonok a maguk részéről támadásba mentek át! Antal azonban – az apostol buzdítására – felvértezte magát „Isten egész fegyverzetével, hogy a sátán cselvetéseinek ellenállhasson” (Ef 6,11). Így ő maradt a győztes. Mikor végül is húsz év múlva ismét az emberek közé ment, olyannak tűnt, mint aki „nagy titkokba van beavatva és Istennel eltelve” (Antonios-vita, azaz Atanáz életrajza). A kemény vezelekék ellenére külseje nem változott meg. Arcán azoknak a hatalmas élményeknek visszfénye ragyogott, amelyek belsőleg átalakították.

Nevét nemsokára mindenki emlegette. Mindenfelől tömegével zúdultak hozzá az emberek, akik hatalmas közbenjárásának ajánlották magukat, vagy vezetése alatt szerzetesi életet akartak élni. Nem tudott kitérni az esedezők sürgetése elől. Mindenfelé, a közelebbi és távolabbi környéken remeteségek keletkeztek. A világtól menekülő anachorétából (remetéből) ilyenformán „a szerzetesek atyja” lett. Mindenesetre ez még nem volt a szerzetesi életnek az az alakja, amely nemsokára rá Thebaiszban Pachomiosz kezdeményezésére indult meg. Ambár sok tanítvány sereglett Antal köré, mégsem egyesítette őket állandó, egy közös szabály erejével összefogott közösségben. Ami az ő nevével szerzetesi szabályzat gyanánt ránk maradt, a valóságban későbbi időből ered.

Bármennyire is a pusztaságot és „az egyedüli Istennel való egyedüllétet” választotta, ez mégsem akadályozta, hogy az emberek közé menjen, mikor a keresztények szorult helyzete megkívánta. Ez történt, mikor Maximinus Daja császár (308 körül) idejében az alexandriai börtönökben sínylődő hitvallókat a hitükért való kiállításra serkentette. Egy másik alkalommal, élete vége felé, püspök barátja, Atanáz kérésére bejött a fővárosba, hogy nyilvánosan fellépjen az ariánusok ellen. A másik tény az a már bevezetőben említett vonzóerő volt, amely hatását a lakosság minden rétegében érezte, a főpapságot és a császári udvart is beleszámítva. Még Konstantin és fiai is levelezésben álltak vele. (Erről mondta: „Ne lepődjete meg,

hogya a császár ír nekem – ő is csak ember, mint én. De döbbenjetelek meg, hogy Isten írt nekünk, és beszélt hozzánk Fia által.”) Nem véletlen tehát, hogy későbbi idők népies vallásossága a tizennégy segítő szenthez és „a négy szent marsallhoz” sorolta.

Körülbelül 105 éves korában halt meg. 356-ot írtak akkor. Két-száz évig sírja ismeretlen volt, míg 561-ben fel nem fedezték. Ereklýei ma Franciaországban, Arles-ban, Szent Júlián templomában nyugszanak.

Antal lelki útja, valláserkölcsei törekvése megalkuvást nem ismerően elszánt. De éppenséggel nem volt vak lelkesedő vagy a világtól idegen rajongó. Önmagával szemben támasztott igényeinek minden radikalizmusa mellett ugyanakkor meggyőzően józan és mértéktartó volt. Tudta, hogy az ember határok közé van szorítva: Isten titkainak és végzéseinek kifürkészése nem a mi feladatunk. Jobb, ha elismerjük tudatlanságunkat mindarra vonatkozóan, ami túl van az emberen. Még ha egy szerzetesnek csodás gyógyító hatalma volna, akkor is remegnie kellene üdvössége miatt. Az ördög fondorlatos támadásaival szemben csak egy dolog segít, az alázatosság. Aki tudni óhajtja, igaz-e egy ember erényessége, próbálja ki, tud-e elfogadni megaláztatásokat. „Az atyák mondásai” az Antalról szóló fejezetben így tudósítanak: Szerzetestársai rendkívül megdicsérték egy szerzetest Antal jelenlétében. A szent magához hívatta, és próbára tette, el tudja-e viselni a sértést. S mivel nem tudta, azt kellett hallania: „Hasonló vagy egy faluhoz, amely szemre ugyan fel van díszítve, de a belsejét rablók fosztották ki.”

Ezzel a józansággal párosult Antalnál a helyes mértéktartás érzéke és az okosság, illetőleg a megkülönböztetés képessége. Íme egy példa a sok közül: Egy világi tanúja volt, hogyan fogadta Antal – szerinte nem aszketikus módon – a látogatóba jövő szerzeteseket. Az illető vadász volt. Antal arra kérte, fektessen ijára egy nyilat és feszítse meg az íjat. Az megtette, de megjegyezte: „Ha túlságosan megfeszítem, eltörik.” Erre az aggastyán így szólt: „Így törnek meg a szerzetesek is az „isteni mű” végzésekor (opus Dei ebben az időben a szerzetesek aszketikus törekvését jelentette), ha mértéken túl megfeszítjük őket.” Egy másik alkalommal ezt mondta: „Egyesek testüket sanyargatással örlik fel. Mivel azonban nincs megkülönböztető képességük, mégis messzire kerülnek az Istentől.”

Antal vallásosságának másik jellemző vonása testvériessége volt. Nem véletlen, hogy a „testvér” szó a szerzetességben kezdettől fogva ismét új csengést kopott. Az egyházban régen megfeledeztek Jézusnak az evangéliumban feljegyzett buzdításáról (Mt 23,8). Ismét különbséget kezdtek tenni a „fent” és „lent” levők között. A szerzetesek viszont a keresztény magatartás eredeti formájához akartak visszatérni. Ezért „testvér”-nek nevezték egymást, és testvérként igyekeztek bánni egymással. Antal övéit arra oktatta, hogy élet-halál kérdése

a felebaráthoz való viszony. A bűnbe esett testvért se zárjuk ki a szerető gondoskodásból. Egy történet „az atyák mondásaiból” ezt beszéli el: Illés apát „kolostorában” bűnbe esett egy szerzetes és elkergették. Visszatért Antalhoz és azt mondotta: „Nem akarnak befogadni.” Ekkor Antal követet küldött hozzájuk és ezt üzent: „Egy hajó hajótörést szenvedett és elvesztette rakományát. Csak nehezen tudott a partra menekülni. Ti azonban még azt is megint a tengerbe akarjátok süllyeszteni, ami biztonságba került.” Mikor a szigorú szerzetesek megértették, hogy Antal áll a dolog mögött, ismét befogadták testvérüket.

Antal meggyőződése szerint a szerzetesnek nincs joga, hogy erőfeszítései miatt magában bízzék. Az ember nagy műve ugyanis az, hogy Isten előtt magára vállalja vétkeit és utolsó leheletéig számoljon a kísértésekkel. Mikor egy szerzetes egy napon megkérdezte tőle, mit kell tennie, ezt a választ kapta: „Ne bízzál saját igaz voltodban, ne aggódjál amiatt, ami elmúlt, légy azon, hogy nyelvedet és hasadat fékezd!” (Azaz hallgass és böjtölj.) H. Bacht

AZ IDŐSEBB PACHOMIOSZ
(május 14)

* 287 táján Sne (Felső-Egyiptom)
† 346. máj. 14. Pbau

Pachomiosz életrajzában (a 4. század vége felé keletkezhetett) benne van, miképpen kereste föl néhány szerzetes Alexandria felé vezető útjában a szerzetesek nagy atyját, Antalt, hogy hírül adják neki atyjuk, Pachomiosz halálát. Ekkor Antal elkezdte magasztalni az elhunytat. „Mikor annak idején – mondotta – szerzetes lettem, még nem léteztek kolostorok, hogy ott lelki vezetést találhattunk volna. Az akkori szerzetesek közül mindenki inkább saját belátása alapján törekedett lelki előmenetelre. A ti atyátok azután véghez vitte azt a jó művet (a kolostoralapítást) az Úr meghagyására. Gyakran beszélték nekem, milyen kiemelkedő módon élt a Szentírás szellemében. Hiába óhajtottam, hogy még a földi életben egyszer láthassam. Isten kegyelméből meglátjuk majd egymást az összes szent atyákkal együtt a mennyek országában, mindenekelőtt azonban Urunkat és Istenünket, Jézus Krisztust.”

Antal aligha beszélt pontosan így. Azonban mindez mutatja, mekkora megbecsülésnek örvendett Pachomiosz a maga idejében. Tudtak sajátos küldetéséről és teljesítményéről. A szerzetesi életmód koinobita (együttélő) típusának alapítójaként megvolt a maga helye a keleti szerzetesség nagy atyái között. Azonban Antallal ellentétben Pachomiosz neve sohasem vált népszerűvé a nyugati kereszténységben. Mikor 1948-ban megülték halála 1600. évfordulóját, a legtöbbször errefelé előbb fáradtságosan kellett a fejét törnie, tulajdonképpen ki is az ünnepelt. Pedig megérdemli, hogy emléke fennmarad-

jon az egész világon. Mert ő az, akire az összes későbbi kolostor- és rendalapítók építettek, legyen a nevük Vazul, Ágoston, Benedek vagy Loyolai Ignác. És mikor az egyház szerzetessége elfáradás vagy hanyatlás után megújódást keres, mindig hasznára válik, ha Pachomiosz és első tanítványai szabályzatát és lelkiségét tanulmányozza.

Pachomiosz – kopt neve tulajdonképpen Pakhōme és sólymot vagy királysast jelent – sokkal inkább a történelem világos fényében áll, mint Antal. Nemcsak néhány írása maradt ránk, főképpen kolostori szabályzata, részben még kopt eredetiben is, hanem egy sok megfogalmazásban és fordításban fennmaradt életrajz is, amelyet valószínűleg nem sokkal halála után írhattak tanítványai. Végül különféle tanúbizonyságaink vannak kortársaktól és tanítványaitól. Közük különleges helyet foglal el Horsiesiusé, a szent közeli munkatársáé és utódjáé. Mindamellett néhány probléma válasz nélkül marad, így az élete kronológiáját illető. Hazája Thebaisz, tehát az a vidék, amely Egyiptomot az ókorban még ismeretlen Belső-Afrikától elkülönítette. Szülei pogányok voltak. Otthona vagyoni viszonyai, úgy látszik, szűkösek. Mindenesetre nem részesült magasabb iskolai kiképzésben. Csupán előrehaladott korban tanult valamelyes görögöt.

Az ifjú Pachomiosz életében a fordulat kívülről következett be. Az egyik napon – nem tudjuk az évet – egy császári sorozó külfönmény jött Thebaiszba. Pachomioszt is „elcsípték”. Az újoncokat hajón szállították a Niluson. A bánásmód durva és szívtelen volt. Annál hálásabban fogadta azt a segítséget, amelyben útközben őt és társait a keresztények részesítették. Ez az első érintkezése a kereszténységgel döntő lett életére. Mikor szabaddá vált, nem tért vissza szülőházába, hanem egy elhagyott Szerapisz-templomba húzódott vissza. Nemsokára rá felvette a keresztiséget.

Azokban az évtizedekben Egyiptom szerzetesélete hatalmasan fellendült. Ennek okai még mindig felderítetlenek. A mozgalom Pachomioszt is magával ragadta. Szerzetessé úgy lett valaki, hogy csatlakozott egy tapasztalt atyához (abba). Pachomiosz Palamon remetéhez fordult, akinek Chenoboszkeion közelében volt cellája. A fogadtatás nem volt túlságosan barátságos, és az az életmód, amelyre Palamon újoncaint kötelezte, majdnem embertelen: gyakori éjszakai virrasztás, szüntelen kézimunka, állandó imádság, majdnem szakadatlan böjtölés . . . Pachomiosz azonban nem adta fel szándékát. Több év múlva egy terv érlelődött meg benne: tanítványokat gyűjt maga köré, hogy a szerzetesi tökéletességre való törekvésükben támaszt és vezetést adjon nekik. Az életrajzírók egy látomásról számolnak be, amelyben Tabennészi helység közelében állítólag része volt. Ez arra buzdította, hogy építsen ott kolostort. Mert sokan jönnek majd, hogy vezetése alatt szerzetessé váljanak. Így keletkezett tehát az első kolostor, azaz szoros szerzetesi közösség, közös élöl-

járó alatt és mindenkire kötelező szabályzattal. Közösségük külső jele a fal volt, amely a kolostor egész területét a „világtól” elhatárolta, és az egyetlen kapu, amelyen keresztül a külvilággal minden forgalom lebonyolódott.

Az új kezdeményezés hamarosan felkeltette a figyelmet. Sokan odatódultak, hogy Pachomiosz lelki vezetésének alávéssék magukat. Nemsokára új kalostoralapítások váltak szükségessé. Olykor egész közösségek is csatlakoztak Pachomiosz követőihez, amelyek eredetileg más feltételekkel álltak össze. Pachomiosz életében végül is kilenc település keletkezett, ehhez járult még két női zárda. Az összes kolostor Pachomiosz határozott vezetése alatt maradt. Rendszeres látogatások és évenként kétszer tartott általános gyűlés alakjában gyakorolta az irányítást. Bármilyen csodálatosan hangzik is, Pachomiosz nemcsak kolostoralapító, hanem a későbbi évszázadok fejlődését megelőzve igazi rendet alapított, amely életerejéről még sokkal a szent halála után is tanúskodott.

A szervezési teljesítménynél azonban fontosabb, hogy elsőként fogalmazott meg szerzetesi szabályokat. Ez egészen új dolog volt, méltán váltott ki a kortársak között meglepetést és csodálatot. Nem meglepő tehát, hogy már hamar elterjedt a legenda: Pachomiosz szabályzatát érc táblára felírva egy angyaltól vette át. Ezzel a koinobita szerzetesség alapítóját az izraeli hajdankor nagy törvényhozójához akarták hasonlónak tenni. Külső igénytelensége ellenére nagy dicséretet érdemel ez a szabály. Mert életképes csíra, amely századokon keresztül hatott a szerzetesi törvényhozásra. Némelyik rendelkezése, pl. a szegénységre vagy a szerzetesi életmódra vonatkozó előírása, azóta az összes rendi szabályzat közös kincsévé lett. A karoling idők nagy reformapátja, Aniani Benedek, „Concordia regularum”-ában nem hiába utal mindig újra Pachomiosz szabályzatára, és Pachomiosz tanítványa, Horsiesius (latinul Orsiesius) „Liber”-jére. Nyilván felismerte ezeknek az írásoknak el nem avult időszerejét.

Pachomiosz nem volt „intellektualista” vagy éppen rendszerező, hanem a gyakorlat embere. Így nem is szabad szabályzatában valamilyen általános rendező elvet keresnünk, vagy mélyen szántó elmélkedéseket a lelki életről. Helyesen értelmezve nem is szabad külön tekintenünk szabályzatát. Mint később Vazul és Benedek, ő is arra törekedett, hogy megmutasson a szerzeteseknek egy módot, amely szerint valóra válthatják az evangélium üzenetét. Benne útmutatást kellett találniuk, hogy miképpen „állhatnak meg az igazság zsinórmértéke (az evangélium) és az apostolok és próféták hagyományai szerint.” Pachomiosznak ezt a megfogalmazását tanítványa, Horsiesius a maga részéről ezzel a formulával fejezi ki: A szabály a szerzeteseket abban akarja segíteni, hogy „tökéletesebben kövessék a tökéletes Jézust.” Nem követhetnénk el nagyobb igazágtalan-

ságot a keresztény szerzetesség alapítói ellen, mint hogyha rájuk fogjuk, hogy útmutatásaik és szabályaik emberi bölcsességgel kívánták helyettesíteni a Szentírásban megnyilatkozó isteni bölcsességet.

Pachomiosz húsz évnél tovább vezette rendjét körültekintéssel és erős kézzel. Az életrajzírók mindig újra elmondják, mennyire iparkodott ezekben az években, hogy övéinek az okos törvényeken kívül mindenekelőtt saját példájának magával ragadó erejét közvetítse. Nem hiába ment keresztül Palamon kemény iskoláján. Azonban távol állott attól, hogy a szerzeteseket, akik vezetésére bízták magukat, saját mértéke szerint kezelje. Bizonyára örült annak, ha szent versengéssel akartak hasonlóak lenni. De még nagyobb fontosságot tulajdonított annak, hogy higgadtn és okos mértéktartással teljesítsék „a közös élet törvényét”.

346-ban, tehát abban az évben, amikor Alexandria megérte Szent Atanáz diadalmas visszatérését a száműzetésből, Thebaiszban a pestis dühöngött. Sok szerzetest elragadott. Végül magát Pachomioszt is elérte. Sokáig vívódott a halállal, tanítványai imájától támogatva. Végül meghagyta nekik, hagyják abba az imádkozást, mert Istennek az az akarata, hogy hazatérjen hozzá. Kedves tanítványa, Theodor előtt azt a kívánságát fejezte ki, hogy egy a többiek előtt ismeretlen helyen temesse el. Ezzel nyilvánvalóan meg akarta akadályozni, hogy sírja fölé emlékművet emeljenek. 346. máj. 9-én halt meg.

Éltető erejének gyökérszálai nagy karizmatikus adottságából indulnak ki, természetfölötti szentségéből, amely persze titkos törvény folytán belső összefüggésben áll az áldozat és lemondás életével. A szervező tárgyilagos higgadtságával egyesítette a misztikus izzó hevét. Önkéntelenül merül fel a párhuzam Loyolai Szent Ignáccal, akivel különben is vannak közös vonásai. Tanítványai azt rebesgették, hogy bele tud látni a lelkekbe, látomásai vannak, meg tudja különböztetni a szellemeket, kiúzi a démonokat, s megvilágított bölcsességével és prófétai adottságával tévedhetetlenül járja az akkor kitört teológiai harcok közepette az igazhitűség útját.

Éppen ez a megállapítás nagy fontosságú a Kelet egész korai szerzetessége szempontjából. A rendalapítókat karizmatikus adottságuk miatt olykor az egyháztól idegen rajongókként akarták beállítani, akik a dogmához és a fegyelemhez való minden kötöttség nélkül, a hierarchikus és szentségi egyház határain túl individualista vallási eszménynek hódoltak. Emögött alapjában véve a „szellem” és a „hivatal” állítólagos ellentéte rejlik, amely az ősegyház eseményeinek értelmezésében annyira félreértéshez vezetett. Aki csupán felületesen olvassa el a Pachomios-vita-t, Pachomiosz életrajzát, valóban találhat néhány részletet, amely a hivatalos egyházzal szemben ellenzéki helyzetre enged következtetni. Ilyen helyi püspökével való összetűzésének története a kolostoralapítások kérdésében. Még fon-

tosabb, hogy Pachomiosz nemcsak maga utasította vissza a pappá szentelést, hanem azt sem akarta, hogy közösségeibe papokat vegyenek fel. Aki azonban ezekből és hasonló tényekből az egyházzal való elvi feszültségre következtetne, az csalódnék. Mert a helyi püspökkel való összeütközés egyáltalában nem tipikus. A többi püspökkel, így Alexandria érsekével, Atanázsal, Pachomiosz Antalhoz hasonlóan jó viszonyban volt. És ha a pappá szentelés elfogadása és a klerikusok felvétele iránt akkora tartózkodást tanúsított, akkor ez csak alázatosságának jele és arra az aggodalmára vall, hogy a közösségekben fel ne üsse fejét az egyházi méltóságok utáni becsvágyó törekvés. A szerzetesség a századok folyamán kétségtelenül elmélyítette és erősebbé tette az egyházhoz való viszonyát. Ez azonban nem jogosít fel arra, hogy a szerzetesi élet első úttörőit az egyházas érzület hiányával vádoljuk.

H. Bacht

POIMEN
(augusztus 27)

* A 4. század közepén, Egyiptom
† 450 k. Egyiptomban v. Szketiszben

Poimen szerzetes életútjának külső körülményeiről nem sokat tudunk, és az egyes, sokszor bizonytalan adatokat elszórt jegyzetekből kell összeszednünk. Ifjúkora teljesen ismeretlen, de valószínű, hogy még nagyon fiatalon, kb. 355 körül, tehát Szent Antal halála előtt egy évvel került a szketiszi sivatagba, ahol éppen abban az időben az egyiptomi Makariosz nagy tevékenységet fejtett ki. Majdnem mindenütt, ahol Poimen felbukkan, vele együtt hat testvére is megjelenik.

Az 5. század elején, valószínűleg 407/408 körül, a Szketisz nagy megpróbáltatásnak volt kitéve. A mazikok rabló nomád törzse, évszázadok óta Egyiptom réme, megtámadta a békés szerzetestelepülést, elpusztította a templomokat, kolostorokat és remetekunyhókat. Sok szerzetest meggyilkoltak, köztük az egykori híres rablót, Mózeszt, a többieket elűzték. Poimen testvéreivel a Nílus deltájának délnyugati sarkában fekvő Terenuthébe költözött, – ez szintén ismert központja volt a régi szerzetességnek.

A hét testvér ottani életéről szemléletes beszámoló maradt ránk. Vezetőjük – mint bizonyára egész életén keresztül – Anub, a legidősebb volt. Számkivetésükbe való megérkezésük után először elrendelte, hogy egész héten keresztül egyes cellákba oszljanak szét, és csak a hét végén gyűljenek össze.

A testvérek elhatározták, hogy együtt maradnak, és Anub hozzáfogott a kis csoport – a testvéreken kívül valószínűleg néhány tanítvány is tartozott hozzá – megszervezéséhez. Gondnokot nevezett ki, és kidolgozta a napirendet. Éjszaka négy órát aludtak, négyet zsol-

tároztak, és négy órán át dolgoztak. Nappal a hatodik óráig (vagyis délig) dolgoztak, a kilencedikig (du. háromig) az írást olvasták, aztán elkészítették szegényes edelüket, amely vadon termő gyümölcsből és növényekből állt. Poimen később elbeszélte: „Mindent, amit (a gondnok) elénk rakott, megettünk, s lehetetlen lett volna egyikünknek azt mondania: Hozz valami mást! vagy: Ezt nem szeretjük! És egész idő alatt nyugalomban és békességben éltünk.”

Poimen övével együtt valószínűleg még egyszer visszament a Szketiszbe, amikor ott helyreállt a nyugalom. De a mazikok második támadása 434-ben megint menekülésre kényszerítette. Hogy ezúttal hova ment és hol halt meg nagyon idős korban, azt nem tudjuk. Azt mondják, 110 évig élt.

Poimen élete az akkori egyiptomi szerzetesek szokásos módján folyt le, ahogy ezt mindenképp egyiptomi Makariosz a Szketiszben bevezette. Egész életén át szerzetes volt és semmi más. Aligha volt magasabb műveltsége, görögül mindenesetre nem tudott. Nem is volt szervező tehetség vagy kifejezetten vezető egyéniség, – vagy legalábbis nem akart vezető lenni. De ahogy testvére, Anub egyszer kifejezte, nagy mértékben megvolt benne a szó adománya, „a logosz karizmája”. Ennek következtében éppen ő volt az, aki a szketiszi szerzetesség lelkiségét a későbbi nemzedékeknek úgy tudta tovább adni, mint senki más.

Személyes aszkézise szigorú és következetes volt. Bevallotta, hogy sokszor több napon keresztül, sőt egy egész héten át is böjtölt. A testvéreknek mégis egy könnyebb utat ajánlott, a „királyi utat”, amennyiben hosszú tapasztalat alapján azt tanácsolta, hogy minden nap, de mértékletesen egyenek. Különben is mindig hajlandó volt a mértéktartásra. Egyszer azt a kijelentést tette: „Nem arra tanítottak bennünket, hogy testünket öljük meg, hanem szenvedélyeinket.” Egy testvérnek, aki súlyos hibáért három évig akart penitenciát tartani, kijelentette: „három napi őszinte bűnbánat elég arra, hogy Istent kibékítse.” Egy másik testvér a böjti időben cellájában fölkereste lelki nehézségeivel, és ott tanácsot és vigaszt kapott. Elmenetelekor megvallotta, hogy szinte nem is mert eljönni, mert attól félt, hogy a böjti idő miatt Poimen nem fogadja. Erre azt a jellegzetes választ kapta: „Nem azt tanultuk, hogy a faajtót zárjuk be, hanem inkább a nyelv ajtaját.”

Szigorúság önmagával, irgalmasság másokkal szemben! Minden nagy szívnek ez az ismertetőjele Poiment is jellemezte. Példaképpen egy kedves kis történet: Egynéhány testvér egy napon a következő kérdést intézte Poimenhez: „Atyánk, ha azt látjuk, hogy testvérek az istentiszteleten elbóbiskolnak, meglökjük őket?” Poimen így válaszolt: „Ha azt látom, hogy egy testvér elbóbiskol, fejét a térdemre fektetem, és hagyom aludni.” Mikor azt kérdezte egy testvér: „Ha testvérem bűnét látom, jó, ha fátyolt vetek rá?” – az öreg így felelt:

„Abban az órában, amikor testvérünk bűnére fátyolt vetünk, Istent is befödi a mienket; és abban az órában, amikor testvérünk bűnét felfedjük, Isten is felfedi a mienket.”

Poimen, mint minden valódi szerzetes, került a személyes fel-tűnést. Alázatossága oly nagy volt, hogy el lehetett róla mondani: „Poimen apát alázatosságából feláldozta saját akaratát és mások akaratának engedelmességet.”

Nem morzsolódott fel külsőséges aszkézisben, hanem mélységes belső élete és valódi misztikus adottsága volt. A szent titkok meg-ünneplése, amelyben Krisztus megváltó tette az ünneplők közösségében valósággá válik, életének központja volt. A Szentírás az ő életében is döntő szerepet játszott, mint az egész szerzetesi világban. Már láttuk, mennyi időt töltött övével együtt naponta a Szentírás olvasásával. Az volt számára minden keresztény és szerzetesi élet vezérfonala és a valódi istenfélelem útja. Találó képből hasonlított össze egyszer Isten szavának hatását a víz hatásával: „A víz természete szerint lágy, a kő pedig kemény. De ha egy vizesedény egy kő felett függ, a víz cseppenként kivájja a követ. Az Isten szava is finom és lágy, a szívünk pedig kemény. De ha az ember sokszor hallja az Isten szavát, akkor megnyílik a szíve az istenfélelemnek.”

Ennek az istenáldotta tanítómesternek különös ereje rövid és nagyon találó mondásaiban rejlett. Igen sok ilyen maradt fenn:

„Éberség, vigyázat önmagunkra és a szellemek megkülönböztetése – ez a három erény jó útitársa a léleknek.” – „A szórakozottság minden rossznak kezdete.” – „Az ember akaratát acélfal Isten és öközötte, és az ellenállás sziklája. Ha az ember ezt (az akaratát) feladja, akkor mondhatja: „Istenben átugrom a falat!” – „Tanítsd meg szájadat, hogy azt mondja, ami a szívedben van.” – „Fogd be a szelet! Ha erre nem vagy képes, a gondolatokat sem akadályozhatod abban, hogy jöjjenek. De a te dolgod, hogy ellenállj nekik.” – „Megtörténhetik, hogy egy ember látszólag hallgat, de szíve elítél másokat: az ilyen ember szüntelenül beszél. Egy másik reggeltől estig beszél, és mégis hallgat, mert csak arról beszél, ami a lélek javára szolgál.” – „Aki Istenért beszél, jót tesz; ugyanúgy aki Istenért hallgat.” – „Ha önmagadat kevésre becsüled, nyugalmad lesz, bárhol telepszel is le.” – Egy testvér megkérdezte: „Mit tegyek belső nyugtalanságomban?” Poimen: „Az irgalmas Isten előtt sírjunk minden nyomorúságunkban, amíg ő irgalmassága szerint cselekszik velünk.” – „Mindenek előtt ez a három dolog fontos: Istent félni, imádkozni és felebarátunkkal jót tenni.” – „Minden túlzás az ördögtől való.” – „Nincs másra szükségünk, mint éber szellemre.” – „Ne vess meg senkit, ne ítélj el senkit, ne beszélj senkiről sem rosszat, és Isten nyugalmat fog adni.”

A kép, amelyet Poimen szerzetesről alkothatunk, apró mozaik-szemekből áll. De ezek az apró forgácsok elegendők arra, hogy

megmutassák: egy nagy, tisztalelkű és nagyon alázatos embertől származnak, aki szíve bőségéből beszélt és tanított, s irgalmas és szeretőteljes tudott lenni, mert ő maga irgalmasságot és szeretetet tapasztalt Krisztusban. S. Feldhohn

HALLGATÓ JÁNOS
(május 13)

* 454. jan. 8. Nikopolisz (Örményo.)
† 558 Szabaszlaura, Jeruzsálem m.

Származása inkább politikai vagy papi pályára jelölte ki, mint arra, amelyen mély egyéni hajlamból már korán elindult. Szülei gazdag, politikában nagy befolyással rendelkező polgárok voltak az örmény Nikopolisz városban. Testvérei körében nőtt fel, és jó keresztény nevelést kapott. Viszonylag korán elvesztette szüleit. Haláluk után hamarosan szétosztja örökségét a szegényeknek. Templomot épít, és mindössze 18 éves korában tíz fiatal társával kolostort alapít. Közös szerzetesi életet élnek. Erről nem sokat tudunk. Mértékletesen és céltudatosan gyakorolta be magát és a rábizottakat abba a testi-lelki fegyelembé, ami minden szellemi élet szükséges előfeltétele. Korán kifejlődött tanítói bölcsessége ismertté tette. Így történt, hogy a püspök halálakor a 28 éves Jánost kérte a község püspökének. A metropolita a mit sem sejtő embert fel is szentelte.

Kilenc évig töltötte be a nem önkéntesen püspökké lett szerzetes a rábizott hivatalt. Der szerzetesi életmódját megtartotta. Jó példájával megnyeri közvetlen környezetét. De befolyása ezen túl egészen a császári udvarig terjed, ahol rokonai magas állást töltenek be. Viszont éppen egy másik rokona, nővérének, Máriának férje, Paszinikosz teszi olyan nehézé életét, hogy nem tudja tovább tartani a helyét. Sógora, aki közben a legmagasabb állásba emelkedett, mindenféleképpen üldözi az örmény egyházat. János végül kénytelen a tartományt elhagyni. Konstantinápolyba megy a császártól kihallgatást kérni. De ezeknek az éveknek a nyugtalansága arra vezettet, hogy az amúgy is magányra és szemlélődésre vágyó ember mindenestül megalégtelte a felelős hivatalban való működést. Euphemiosz érseknél és Zénó császárnál beszámol az örmény helyzetről, utána pedig – köd előttem, köd utánam – egy kis hajón, titokban a Szentföldre menekül.

Remekül értett nyomai eltörléséhez. Évtizedeknek kellett eltelnie, míg titkát fölfedezték. Rövid ideig egy jeruzsálemi öregotthonban tartózkodott, majd megtalálta az utat egy nem messze fekvő sivatagi kolostorhoz a júdeai sivatagban, Szabasznak éppen első virágkorát élő Nagy Laurájába. Későbbi életrajzírójának, a szkütopoliszi Kürillosznak elbeszélte, hogy álomlátás vezette oda: „egy fénylő kereszt alakjában feltűnő csillag.”

Szabasz, aki a jelentkező multjáról nem tudott, püspöki méltóságát nem is sejtette, a gondnokra bízta a jelöltet. Az a legalacsonyabb szolgálatokra fogta be a gyorsan növekedő kolostorban. János azonban odaadó buzgalommal szolgált neki és a laura atyáinak. Vizet hordott a patakról, segített a főzésnél, sütésnél és főleg az építkezésnél. Úgy megállta a helyét mindenütt, hogy egy idő múlva a vendégmester és konyhafőnök sok elfoglaltsággal járó, felelősségteljes tisztét bízták rá. Így nemcsak a kolostor nagyszámú lakójának testi jólétéről kellett gondoskodnia, hanem az építőmunkások ellátásáról is, akik a noviciusok részére egy kis koinobiumot ácsoltak nem messze a laurától.

Amikor egy év múlva az épület elkészült, Szabasz a fiatal szerzetesnek, aki immár a haladók közé számított, a laura egy remetecelláját utalta ki, egy sziklabarlangot vagy egy kunyhót a körülvevő sivatag szakadékaiban. Itt töltötte – mint hosszú évekig maga Szabasz is – rendszeresen a hétfőtől péntekig terjedő napokat. Szombatvasárnap a közös szentmiseáldozat megünneplésére visszatért a közösségbe. De már három év múlva még egyszer el kell egyidőre hagynia a csendes szemlélődést: Szabasz rábizza az ökonómus vagy cellerárius hivatalát. Tehát éppen azt, ami minden kolostori foglalkozás között leginkább megköveteli az élet külső ügyeivel való erős törődést. János ezt is olyan körültekintéssel, odaadással és szeretettel végzi, hogy a laura virágkorát érte el gondos irányítása alatt.

Szabasz – aki még mindig nem tudta, milyen kincset rejtenek kolostora falai – most elérkezettnek látta az időt János pappá szentelésére. A Golgota dombján emelkedő templomban nyilvános kézrátétellel kellett volna a pátriárkának ezt elvégeznie. János szorult helyzetében félrehívta a szentelő pátriárkát, feltárta titkát, és könyörögve kérte: ne árulja el őt. Az érsek erre röviden csak annyit közölt Szabasszal, hogy a jelöltet nem szentelheti pappá, és elbocsátotta mindkettejüket.

János ettől kezdve teljesen visszahúzódott kellionába. Még hét végén sem tért vissza a házba, tehát nem vett részt a közös istentiszteleten sem. Így élt négy évig tökéletes magányban és elhagyottságban. Sőt 503-ban, amikor a Szabasz-laurában az első nagyobb nyugtalanság kitör, elhagyja kellionát és átköltözik a Holt-tenger nyugati partjára, a Rubán sziklasivatagba. Hat évet tölt itt teljesen egyedül egy sziklabarlangban. Tápláléka a sivatag gyéren hajtó gyökerei, vadon termő bogyói, valamint jó emberek alkalmi adományai. Kírilloz, aki Jánost magas korban ismerte meg, és személyesen is beavatott volt a remeteélet titkába, így összegezi ezeknek az éveknek tartalmát: „Vágyott a csendben Istennel társalogni, emelkedett filozófiával a szellem szemét megtisztítani, hogy fedetlen arccal visszatükrözze az Úr dicsőségét, és mindig nagyobbra vágyva

azon fáradozott, hogy egyik dicsőségétől a másikig haladjon." Az Istennel való érintkezésnek ez az „édessége”, amelybe kívülálló bele nem hatolhat, bizonyára bőségesen ellensúlyozta életének minden nehézségét: a sivatagi magányt, távol minden emberi melegségtől és biztonságtól, állandó veszélyben a vadállatoktól és főleg a félvad nomádoktól. Ez az utóbbi veszély megsokszorozódott, mióta a perzsák Amidát elfoglalták, és a Holt-tenger egész környéke a nomád szaracén hordák miatt bizonytalanná vált.

Mikor azonban Szabasz a kolostor vezetését ismét kezébe vette, fölkereste magányában Jánost, akiért gondban volt, és kijelentette: már elég sokáig bízott Isten rendkívüli gondoskodásában, most adjon teret az embernek is, és jöjjön vissza a testvérek oltalmazó körébe. János engedelmeskedett. Feladta hön szeretett magányát, és a laura közelében egy előreugró szikla alatt apró kellionjába csukatta magát. Ekkor mintegy 58 éves volt.

Haláláig – még negyvenhét évet élt – nem hagyta el celláját. Még agg tanítómesterének, Szabasznak halálakor sem. Mi maradt ránk e hosszú évtizedekről? Nagyon kevés: néhány anekdotikus történet, csodálatos gyógyítások felsorolása, különösen megszállottaké. Mit is tudhatnánk valójában egy olyan életről, amely egészen rejtekbe húzódott, és olyan területen játszódik, ahová idegen betolakodó nem juthat el többé?

János mégsem volt elzárva a világtól. Ablaknyílásán nemcsak tanítványai, szerzetestársai kopogtak, hanem tanácsért könyörgők, segílyt kérők mindenhol. És senki sem ment el vigasztalás nélkül. Gyógyító erő áramlott kezéből és imájából. Tanácsot, vigaszt nyújtott mindenkinek. Nem a saját ereje sugárzott itt, hanem Krisztus ereje, akihez hosszú, fáradságos, mindenről lemondó élete során mindig hasonlóbba törekedett válni. Fény áradt ki a kereszt haláljeléből, amely a fiatal vezeklőnek egykor megmutatta a pusztába vezető utat. A feltámadás fénye tündökölt keresztül az öreg barát szelíd, alázatos alakján: teljesen áttetsző lett a Pneuma Christi számára. Azoknak lesz osztályrésze ez a Lélek, akik Krisztussal és Krisztusban meghalnak.

S. Feldhohn

ARANYSZÁJÚ JÁNOS
(JOANNESZ KRUZOSZTOMOSZ)
(szeptember 13)

* 344/347 Antióchia (Szíria)
† 407. szept. 14. Komana

János a kozmopolita Antióchiából származott, amely népességre a birodalom harmadik városa volt az Orontész folyó partján. A család jómódnak örvendett. Atyja, magasrangú tiszt, fiatalon halt meg. A gyermeket anyja nevelte fel, ez a csodálatos asszony, aki húsz éves fejjel lemondott az új házasságról csak azért, hogy telje-

sen fiának szentelhesse magát. Mély hatással volt rá, és nemcsak vallási, hanem klasszikus képzésére is gondot viselt. A nagyváros veszélyeitől gondosan őrizte, és a kemény életmódot, amelyre fogta, azzal édesítette meg, hogy itt-ott egy kicsit kényeztette.

János 18 éves korában felvette a keresztséget – döntő dátum életében, amelyet később az újonnan megkereszteltetekhez intézett egyik beszédében fel is említett. Az utat az Evangéliumhoz Isten iránt teljesen megnyílt hitének erejében találta meg. Nála nem volt ide-oda ingadozás Platón és Jézus között. Ha szellemi képzettsége görög volt, lelke viszont keresztény. És nincs egyházatya, aki kevésbé lett volna a hellenizmus rabja, mint ő.

Retorikai és filozófiai tanulmányainak befejeztével, amelyekben Libaniosz ragyogó tanítványának bizonyult, a városban telepedett le. De nemsokára lemondott egy sokat ígérő pályáról, hogy ahelyett felvegye a kisebb rendeket. A pusztába szándékozott vonulni. Anyjának azonban, aki érte mindenét feláldozta, sikerült erről lebeszélnie. A város forgatagából ugyan visszavonult, de mégis a város kapuja közelében vett lakást. Ott akart nyugalmat és békességet találni, hogy aszkézisre és a Biblia tanulmányozására adhassa magát.

Antióchia híres teológiai iskolával és hagyománnyal rendelkezett. Tarzusi Diodorosznál, a kor legelső tanítómesterénél hallgatott János bibliamagyarázatot. Eközben különös figyelmet szentelt a szent szövegek szó szerinti értelmének. Allegorikus magyarázatokkal szemben épp oly gyanakvó volt, mint a teológiai vitatkozások iránt. Amit ő az Evangéliumban keresett, az Krisztus szava és hívása volt. Egész különösen drága volt neki Máté evangéliuma. Szent Pál iránt pedig olyan csodálattal volt eltelve, hogy leveleit minden két hétben elolvasta. Ezekből az olvasmányokból merítette kétségtelenül azt az apostoli lendületet, amely később kiragadta önelégült magányából.

Anyja akarata ellenére végül mégis a hegyekbe vonult, hogy ott a szerzetesek között böjttel és virrasztással teli szigorú életet éljen. De ez egészségét teljesen aláásta. Ő itt a belső békét kereste és azt a hajtóerőt, amely olyan közösségekből árad ki, ahol a tagok teljesen egyvalamire adják magukat. Később tett néhány célzása arra enged következtetni, hogy végül is belátta: a világ elhagyására nem utolsó sorban az önzés hajtotta. Nem is vonakodott aztán, hogy a papi hivatásnak adjon elsőbbséget a remeteélet felett. E kettő között – mondotta később – akkora különbség van, mint „az alattvaló és a császár helyzete között”.

János most már elég próbán ment át ahhoz, hogy missziós tevékenységet merjen vállalni. Visszatért Antióchiába, ahol az ősz Meletiosz püspök 380-ban vagy 81-ben diákonussá szentelte. Ez idő tájban 34 éves lehetett. Csak öt évvel később kapta meg a papi rendet. Különösképp a prédikációs tevékenységnek szentelte magát. Gyak-

ran kellett püspöke helyett beszélnie, akinek a szó adománya csak kis mértékben adatott meg.

Így prédikált ő 12 éven át, „alkalmasan vagy alkalmatlanul“, egy célt tartva állandóan szem előtt: a pogány szokások kiirtását, a cirkuszi játékok meg a színház régi szenvedélye és a pogány ünnepek elleni harcot. Néhány visszás állapotot név szerint is szóvá kellett tennie és megbírálnia: így a papság gyengéit és hibáit vagy azt a szokást, hogy Istennek szentelt szűzekkel egy háztartásban éltek. Fel kellett lépnie továbbá a szegények érdekében és a szociális igazságtalanságokat kipellengéreznie. Egyidejűleg erőteljes irodalmi tevékenységet is fejtett ki.

Aranyszájú János született szónok volt. Tudott festői és szemléletes leírást adni; tudott gúnyosan ostorozni; művésze volt a szójátékoknak is – amit később drágán meg kellett fizetnie –, és mestere a közvetlen, kertelés nélküli, szenvedélyes szívhez szólásnak. Ez a kiváló szónok ugyanakkor moralista is volt, aki a szívek titkait éleselméjűen és nagy lélektani hozzáértéssel tudta vizsgálni. Jellemrajzaiban és főként a bűnös szenvedélyek leírásában kérlelhetetlen realizmus nyilatkozik meg.

Más szónok szájában ez a maró irónia a híveket valószínűleg visszataszította volna. De Jánostól Antióchia népe ezt nem vette fel. Tudták: azért fogja őket olyan keményen, mert jobb útra akarja vezetni és megtéríteni; érezték, hogy papiukat őszinte érdeklődés és résztvevő szív vitte erre. Főleg a kisember érezte, hogy itt olyasvalaki beszél, akinek ő is jelent valamit. Hányszor lépett fel mint a szegények szószólója, akik éhen és szomjan halnak! Nem szűnt meg ostorozni a szegények szemeláttára fitogtatott túlzott gazdagság és fényűzés botrányát. Valóban megosztotta a nép életét és gondját. Tudta, mik az örömei és szenvedései.

Hírneve csakhamar túlterjedt Antióchia határain, és elérte magát az új fővárost is. Emberileg tekintve ez jelentette felemelkedését és bukását is.

397-ben meghalt a pompaszerető és jelentéktelen Nektáriosz, a főváros püspöke. Eutropiosz, az ugyancsak jelentéktelen Arkadiosz császár mindenható minisztere, Jánost nevezte ki az elhunyt utódjául. De cselhez kellett folyamodnia, hogy az antióchiai papot Konstantinápolyba csalja és beleegyezését kikényszerítse.

Antióchia kedvelt szónoka így egyik napról a másikra a birodalom legkívánatosabb posztjára emelve látta magát: a főváros püspöke volt Kelet első püspöki székhelyén és a császár udvari szónoka. Feltehetőleg kiválasztásánál mindenekelőtt kiváló szónoki képességei jöhettek számításba. De nemsokára nyilvánvaló lett, hogy ő szerzetes és lelkipásztor is. Ezzel megkezdődött megpróbáltatásának ideje, amelynek a végső magányban és száműzetésben kellett vég-

zódnie. János személyes szigorával és temperamentumával igazi reformátor volt. Tudott kemény lenni, ha a reform megkívánta. Lehet, hogy új felelőssége is nyereségre és szigorra indította.

A reformot önmagán kezdte. A püspöki udvartartást megszabadította minden fényűzéstől, amit elődje összehalmozott. A költséges, pazar fogadások megszűntek. Ez a magatartás egyáltalán nem felelt meg az egyháziak ízlésének, akik a mutatós életstílusban a császári hivatalnokokkal versenyeztek. A papoknak azt a szokását, hogy nem közvetlen rokonságukhoz tartozó nőkkal egy háztartásban éljenek, a legszigorúbban üldözte, és nyomatékkel gondoskodott arról, hogy a fővárosban kóborló szerzeteseket visszavigyék kolostoraikba. A 381-i zsinat elismerte püspöki székének elsőbbségét. Így tekintélyét egész Kis-Ázsiára kiterjesztette, beleszólt egyes egyházmegyék vezetésébe, a méltatlan püspököket letette, és megszervezte a patriarchátust.

Mint Antióchiában, itt is törődött a szerencsétlenek és a szegények sorsával. Nagylelkű és gazdag hölgyek bőkezűségétől segítve szociális szervezeteket hozott létre támogatásukra. Azon is fáradozott, hogy az evangélium hirdetését a vidékre is kiterjessze, és mindent megtett, hogy az ott lakó nagyszámú gótot az igaz hitnek megnyerje. Az eretnek szekták, a novatiánusok és az ariánusok ellen is felvette a harcot, és pedig az ő meglehetősen kíméletlen buzgóságával és a világi karhatalom segítségével. Minden megértése ellenére, amelyet az emberek iránt mutatott, hajthatatlan, sőt kemény tudott lenni az eretnekséggel szemben.

Ha ellenállással találkozott, megmerevedett, sőt görcsösen magába zárkózott. A vezető osztályok nyilvános szórakozásaival és fényűzésével is szembeszállt, és ezzel magára haragította a befolyásos köröket. Erkölcsi kívánalmai maga ellen hangolták a püspököket és a papságot; kezdtek áskálódni a főváros püspöki székébe került kényelmetlen szerzetes ellen.

A rendszeres aknamunka a reformátor ellen az udvar hölgyei részéről indult ki, akik befolyásolták a császárnőt. De Alexandriából is, amelynek püspöke, Theophilosz, sohasem tudta kudarcát Jánosnak megbocsátani. Egyiptomnak ez az egyházi feje érkezettnek látta az alkalmat, amikor János befogadott négy szerzetest, az ún. Nagy Testvéreket, akiket ő üldözött. Theophilosz két kézzel kapott a nem várt, rá nézve oly szerencsés eseten. Emellett az elégedetlen püspökökre is támaszkodott, akiket ügyesen megvásárolt, hogy Jánost támadják.

Amikor az ügyes alexandriai püspököt Konstantinápolyba hívták, hogy igazolja magát, egy csomó egyiptomi püspök kíséretében jelent meg, és diadalmenetben vonult be a fővárosba. János a politikai érzék teljes hiányában vonakodott elnökölni a szinoduson,

amely hivatva lett volna a püspök fölött ítélkezni. Végzetes melléfogás volt ez. Ellenfele olyan agyafúrt volt, hogy értett a helyzet megfordításához, úgyhogy a vádlottból vádló és bíró lett.

403-ban Theophilosz egybehívta az ún. „tölgy-szinodust”, amely Krüosztomosz Jánost letette. A császár olyan gyenge és jellemetlen volt, hogy aláírta a határozatot, és a főváros püspöke száműzésbe kényszerült. De ez a megpróbáltatás csak rövid tartamú volt. Az általános elégedetlenség arra bírta a császárnét, hogy a száműző rendeletet visszavonja.

De a fegyverszünet is csak rövid tartamú volt. A kétségtelenül elkeseredett és bosszús püspök egy nagyon pogány jellegű népmulatságot hevesen kipellengérezett. Erre Eudokia császárné elhatározta, hogy túlad a kényelmetlen hitszónokon. A húsvéti ünnepségek idején a püspököt saját székesegyházában letartóztatták. Néhány búcsúszó után elhagyta püspöki templomát, amelyet soha többé nem látott viszont.

Az új száműzés fájdalmas volt: Jánost egy kaukázusi városba vitték, közel az örmény határhoz. A püspök egészsége erősen megrendült. De szeretete „mindent elviselt”. Tovább hirdette az evangéliumot azokon a vidékeken, ahol áthaladt. Erre a császári hatóság engesztelhetetlen ellenségességében még távolabbra vitette: egészen a Fekete-tenger partjáig. Meggyengült egészségi állapota ellenére kénytelen volt égető napsütésben és szakadó záporban róni a végelehatatlan utakat.

Halálának előestéjén Komanába érkezett, ahol nagy jóssággal és kedvességgel fogadták. Aztán folytatta útját, de öt kilométer után összeesett. Baziliszkosz vértanú kápolnájába vitték, fehér halotti lepellet takarták le, és utoljára magához vette az Eucharisziát, amelyről mindig oly benső tisztelettel beszélt. Majd keresztet vetett magára, és e hálaszavakkal halt meg: „Dicsőség Istennek mindenért. Amen.”

Az, akit élete folyamán annyi ellenmondás ért, halála után általános és egyhangú elismerésben részesült. Nagy ünnepélyességgel hozták vissza Konstantinápolyba. Ha nem is volt teljesen önálló teológus, lekipásztornak hasonlíthatatlanul nagy volt. Az összes egyházatya közül ő az, akinek beszédei az idők folyamán legkevesebbet veszítettek üdeségükből és hatásukból. A. Hamman

Ha a lisztbe belekevert kovász nem keleszti meg az egész tésztát, kovász-e igazából? És ha a kenet nem árasztja el illatával azokat, akik közelednek hozzá, vajon kenetnek mondjuk-e?

Ne mondd: nem tudok jóra bírni másokat: mert ha keresztény vagy, lehetetlen, hogy meg ne tedd! Mint ahogy a természet dolgaiban nincs ellentmondás, úgy van ezzel is, mert ez a keresztény ember természetében rejlik.

Ne illesd gyalázattal Istent. Ha azt mondod, hogy a nap nem adhat világosságot, gyalázattal illeted; ha azt mondod, hogy a keresztény nem használhat, Istent illeted gyalázattal és hazudtál. Mert könnyebben lehetséges, hogy a nap nem ad meleget, sem világosságot, mint hogy a keresztény ne világoskodjék; hamarabb lesz a világosságból sötétség, mint hogy ilyesmi megtörténjék.

Ne mondd, hogy ez lehetetlen: inkább az ellenkezője az. Ne illesd gyalázattal Istent. Ha a magunk dolgát helyesen végezzük, mindez megvalósul, és szinte természetszerűen bekövetkezik. Nem maradhat rejtve a keresztény világossága, nem rejtőzhet titokban egy ilyen ragyogó lámpás. (Homília in Acta Apostolorum 20,4)

MILÁNÓI AMBRUS
(december 7)

* vlsz. 339 Trier
† 397. ápr. 4. Milánó

Az ariánus püspök, Auxentius épp meghalt. Jóllehet izzig-vérig ariánus volt, diplomata ügyességével értett ahhoz, hogy állását mindvégig megtartsa. Utódjának megválasztása viharosnak ígérkezett. Azzal kellett számolni, hogy az ariánusok és az igazhitűek pártja, amely a városban képviselve volt, össze fog ütközni. Ambrus, aki mint a város kormányzója felelős volt a nyilvános rendért, személyesen megjelent a helyszínen, kétségtelenül azért, hogy a legrosszabbat elkerüljék. Neki magának nem volt szavazati joga a választó gyűlésen, hiszen még csak hitújonc volt, kereszttség nélkül. Mégis a gyűlés alatt egy hang, talán egy gyermek hangja, felhangzott a tömegből: „Ambrus (legyen a) püspök!” A jelenlevők azon módon meg is egyeztek ebben.

A megválasztott egyáltalán nem értett egyet megválasztásával. Azt hozta fel ellenvetésül, hogy ő még csak hitújonc, sőt hogy megválasztása tisztára önkényes. Minden hiába! A közkivánság előtt meg kellett hajolnia, és püspök lett akarata ellenére. Felvette tehát a keresztiséget, és nyolc nappal később, valószínűleg 374. dec. 7-én püspökké szentelték.

Addigi életében egyáltalán semmi sem vallott erre a hivatalra. Mint Pált Damaszkusz kapuja előtt, úgy választotta ki az Úr és határozta meg pályáját. Mint feddhetetlen hivatalnok mindenestül becsületes és tisztességes volt anélkül, hogy valaha is különösebb keresztényi buzgóságot mutatott volna: már 30 éven túl volt, és még mindig nem keresztelkedett meg. Egyenesen élő képe volt kora társadalmának, amelyet akkor a kereszténység még csak tökéletlenül járt át.

Ambrus Trierben született, ahol atyja egykor mint Gallia prétori prefektúrájának vezetője működött. Anyja csodálatraméltó kereszt-

tény asszony volt. Férje halála után két fiával és egy leányával Rómában telepedett meg. Leányának maga Liberius pápa nyújtotta át a szűzek fátylát.

Az arisztokratikus, de emellett szigorú környezetben Ambrus fiatal korában rendezett életmódot folytatott, s idejét klasszikus és jogi tanulmányoknak szentelte. Pályafutása gyors és ragyogó volt, és 30 éves fejjel Milánónak, a fővárosnak élére emelte. Megvesztegethetetlensége, energikus fellépte és cselekvése hamarosan rendet teremtett a városban.

Most új élet kezdődött számára. A szinte második természetévé vált becsülettel és lelkiismeretességgel tanult bele új hivatalába. Nem elégedett meg azzal, hogy csupán jó adminisztrátora legyen az Egyháznak, hanem komolyan kezdte venni életének megváltoztatását, amelyet új állapota követelt meg tőle. Vagyonát szétosztotta a szegények között és szigorú, munkával és tanulmányokkal teli életet folytatott. Egy Simplicianus nevű tapasztalt pap vezetésének vetette alá magát, aki később utódja lett, és teológiát kezdett tanulni, főként a görög atyák nyomán, anélkül azonban, hogy Philót és Plotinoszt elhanyagolta volna. Origenész olyan erősen befolyásolta teológiáját és exegézisét, hogy néha szinte azt a benyomást kelti, mintha az alexandriai tanítót fordítaná.

Ambrus azonban elsősorban híveinek püspök és atya volt. Ágoston egyszer úgy festette le, mint akit „úgy körülzárt a szegények tömege, hogy csak nagy nehézséggel lehetett közelébe férközni”. Mindenekelőtt az ige szolgálatában fáradozott és hirdette az evangéliumot; ebben főleg Lukácshoz tartotta magát. Magyarázta a Szentírást, és a keresztény tanítást bibliai személyiségek: Ábrahám és Jákob, Illés és Nábót példáján mutatta be. Magyarázta a szentségeket és a liturgiát; itt mint tökéletes római mindenekelőtt arra törekedett, hogy a hitigazságok erkölcsi és gyakorlati oldalát mutassa be.

Műveinek legnagyobb része kiadásra készült prédikációk. Sajnos utólagos javítgatás folytán veszítettek közvetlenségükből és abból a természetes üdeségükből, ami Ambrust oly megcsodált szónokká tette, hogy Ágoston – maga is szakember ezen a téren – nem fáradt bele hallgatásába.

Szerette a liturgiát és azon fáradozott, hogy az istentiszteleteken népénekeket vezessen be. Ő maga is írt himnuszokat, és görög énektől ihletve dallamot is szerzett hozzájuk.

Személyes tapasztalatból tudta, mily kevéssé hatotta át a kereszténység a IV. század társadalmát. Ezért mindenekelőtt az evangélium erkölcsi követelményeit hirdette nyomatékosan. Az erkölcsi magatartást illető fejtegetéseiben észrevehetően Cicero ihlette, akinek tanítását igyekezett „megkeresztelni”.

Egész különös gondja volt a keresztény élet előmozdítására. Mindenekelőtt a szüzi állapotra utalt előszeretettel mind prédikációiban, mind különböző írásaiban.

Az új milánói püspök a szociális igazságosság apostolának mutatkozott korának társadalmi viszonyaival szembeesítve, amelyekben az anyagi javak elosztásának különbsége még egyházi körökben is észrevehető volt. Nagyon is kevésbé ismert szociális tanítása a jogász szigorával és a moralista komolyságával pellengérezte ki a pénz káros hatásait és a túlzott vagyonhalmozást. Ezméinek és gondolatmenetének merészsége talán túlszárnyalta még Szent Vazulét is.

„Te a szegénynek egyáltalán nem abból adsz, ami a tiéd – így érvel a szegény Nábótról tartott homíliájában –, csak abból, ami az övé. Te csak eltulajdonítottad, ami mindenki használatára szól. A föld mindenkié és nemcsak a gazdagoké. Csak éppen kevesebben vannak, akik jogos tulajdonukat nem használják, mint akik használják. Ezért csak azt fizeted meg, amivel tartozol, nem kötelező nagylelkűségről szó sem lehet.”

A történelem azonban mindenekelőtt azt tartotta feljegyzésre méltónak, ahogyan Ambrus püspök fellépett az egyházi függetlenség biztosítására az állammal szemben. Az ariánus küzdelmek egész ideje alatt az állam oly sok és súlyos túlkapást követelt el az Egyház ellen, hogy a milánói püspök kénytelen volt ismét emlékezetbe idézni egy túlságosan feledésbe ment elvet: „A császár az Egyházban van és nem fölötté.” Amikor az evangéliumot vagy az igazságosságot érte sérelem. Ambrus félretett minden személyes és baráti érzelmet. Ez szokatlanul bátor magatartás volt az egykori magasrangú állami tisztviselőtől. Magát Nagy Theodosiust is kényszerítette, hogy ezt a jogot elismerje és alávesse magát neki. A császár ugyanis Szalonikiben 7000 embert, köztük asszonyokat és gyermekeket kardélre hányatott, hogy bosszút álljon egy népi felkelés alkalmával megölt gót parancsnokért. Ambrus ezt a bűntényt erősen elítélte, és kiközösítette a császárt. Az előbb ellenszegült, de később megbánta bűnét. 390 karácsony éjszakáján a föld leghatalmasabb császára megjelent a vezeklők ruhájában, hogy nyilvánosan levelezze bűnét és így elnyerje újrafelvételét az Egyházba. Öt évvel később Ambrus tartotta felette a gyászbeszédet.

Különlegesen finom érzékkel beszélt Ambrus a szüzességről és Szűz Máriáról. Ágoston sohasem ért el idáig. „Krisztus a Szűzben azt találta meg, amit magáévá akart tenni és mint mindenek Ura, elfogadni: a szüzességet. A test, amely egy férfiban és egy asszonyban a Paradicsomból kiűzetett, egy szűz által újra egyesült Istennel.”

De sehol annyira el nem árulja lelkének legmélyét, mint az imában. Itt tárul fel hitének titka. Origenésztől függ, illetőleg pontosabban: saját lelkét találja fel benne újra.

„Jézusom, engedd, hogy megmossam szent lábadat. Bepiszkotad, mióta lelkemben jársz. Engedd meg, hogy lemossam a piszkot, amellyel lépteidet meggyaláztam. De honnan vegyem a forrásvizet, hogy lábadat megmossam? Nincs ilyen vizem. Csak a szemem marad, hogy sírjak. És ha lábadat könnyeimmel nedvesítem, bárcsak magamat is megtisztíthatnám vele.”

Egy-egy szövegben olyan bizalmas kijelentésekre bukkanunk, amelyek elárulják szívének alázatát, tiszteletét minden ember, még a bűnös iránt is, az Evangélium szellemét, amely soha cserben nem hagyja. „Uram, adj hát nekem részvétet minden esetben, amikor tanújának kell lennem, hogy egy bűnös elesik, nehogy dölyfösen és fennhéjázóan büntetni merjem, inkább vele sírjak és szomorkodjam.”

397 elején, már igen gyenge egészségben, lediktálta a 44. zsoltár kommentárját. A 24. vershez érve így ír: „Nehéz ezt a testet, amelyet már a halál árnyéka övez, ilyen soká hurcolnom. Kelj fel, Uram! Miért alszol? Még mindig vissza akarsz utasítani?”

Ezek voltak utolsó sorai. Mutatják, hogy a milánói püspök élete egyetlen hosszú várakozás volt Urára és Mesterére. Kiüresedésben, hitben és odaadásban fejezte be.

Irodalmi műve igen tekintélyes. Lelkipásztori működése az Egyház egyik legtekintélyesebb püspökévé tette. Ám titka nem működésében van, ez személyiségének csak külső oldala. Inkább a kegyelem-től áthatott lelkében, amely egész életén át Isten iránti hálától izzott.

A. Hamman

*Ágnes, a boldog szűzleány
Születésének napja van.
Az égnek adta vissza ma
Vérben megszentelt életét.*

*Nőnek a nászra zsenge még,
Megért a mártírságra már,
Ingott a férfiak hite,
S a fáradt agg is engedett.*

*Szorosabbra zárják riadt
Szülők szemérme zárait.
Nem ismer megbúvást a hit:
Kitárja őrző ajtait.*

*Vezetik: arca oly derült,
Azt vélnéd, menyegzőre megy,
Uj nászi kincseket hoz ő,
Vérét viszi mint hozományt.*

*Bálványoltárhoz cipelik,
Gyűjtsen fáklyával illatot.
„Nem ily fáklyákkal – feleli –
Járnak a Krisztus szüzei.*

*Gonosz tűz ez: hitet kiolt,
Istentelen láng: fényt rabol.
Omló vérrel hadd oltom el!
Itt vagyok, ide sujtsatok!”*

*Hogyan hajolt a bárd alá!
Szorosra vonta köntösét,
Ott is csak az volt gondja még:
Ne lássa szem lepletlenül.*

*Szemérme holtában is élt!
Arcát takarta két keze.
Térdhajtva siklott földre le:
Estében is szemérmesen!*

(Sík Sándor fordítása)

JEROMOS
(szeptember 30)

* 347 táján Stridon
† 419/420 szept. 30

347-ben született a dalmát-pannon határon fekvő Stridonban, kb. ott, ahol ma az olasz-jugoszláv határ húzódik. Jóllehet szülei keresztények voltak, fiukat nem kereszteltették meg.

Eleinte szülőhelyének iskoláját látogatta. Tehetséges, de nehezen kezelhető, fegyelmezetlen és meglehetősen fennhéjázó tanuló volt; élénk intelligenciájú, jó emlékezetű és rendkívül érzékeny, szenvedélyes, gyanakvó és féltékeny jellemű. Kora fiatalságában Milánó, majd Róma jelesebb iskolájába került, hogy grammatikát, retorikát és filozófiát tanuljon. Főként Róma varázsolta el a távoli Dalmáciából idevetődött vidéki ifjút: „Ő hatalmas város, a világ úrnője, kit dicsőítenek az apostolok!”

Itt megtanulta az emelkedett és művészi beszéd alapelemeit. Egyenesen mohón nyelte a latin klasszikusokat, akik beszédmódját és szellemét erősen befolyásolták. Amikor később kritizálta Cicerót, azt is csak azért tette, mert el akarta határozni, hogy lemond róla. Valóságban azonban sosem tudott megszabadulni azoktól a tanítóktól, akiknek képzettségét köszönhette. Róma és írói sokkal szorosabb kapcsolatban voltak emlékeivel és élményeivel, mint hogy a kappadóciaiak könnyed elfogulatlanságát megőrizhette volna az antik világgal szemben.

A megfeszített tanulmányok mégsem akadályozták meg a fiatal Jeromost abban, hogy a mulatozásból ki ne vegye részét. Úgy látzik, viharos temperamentumának minden hevességével vetette magát bele: még Chalkisz sivatagjában is kínozták könnyelmű és olcsó szeretkezéseinek emlékei. De barátságai már mélyebbek voltak. Így megismerte Bonosiuust és Rufinust. Barátaival meglátogatta a katakombákat is, mert Róma a vértanúk városa.

De a fiatal Jeromos lelke sokkal igényesebb volt, semhogy valami könnyelmű életmóddal megelégedhetett volna. Bonosiusszal együtt 366 nagyböjtjének kezdetén felvétette magát a hitűjoncok listájára. Húsvét éjjelén Liberius pápa kezéből felvette a keresztséget. Ez új élet kezdete volt.

Nemsokára Galliába utazott. Célja Trier volt. Itt újra elkezdte tanulmányait, ugyanakkor felfedezte a szerzetesi életet. Ennek hatást alatt elhatározta: visszatér Milánóba, hogy ott teljesen a szemlélődésnek és az aszkézisnek szentelje magát. „Itt az ideje, hogy Isten dolgaival foglalkozzam.” Családja szkeptikusan nézte, hogyan veti magát alá barátaival együtt Chromatius vezetésének. A kis csoportnál az írás tanulmányozása állt első helyen. De ez a vallásos idill nem soká tartott. „Vihar tört ki” – meséli később ő maga, és a közösség szétszóródott. Jeromos a próbát a nála megszokott szívós-

sággal állta ki, és nem vesztette el bátorságát. Útra kelt kelet felé, ahol a sivatagban számos kolostor virágzott. Könyvtárát és a Rómában nagy számmal készített kéziratmásolatokat magával vitte. Ez az utazás egyben szakítást jelentett családjával, ami nem múlt el felettelé fájó sebek nélkül. Később így írt Heliodorosznak: „Éppen azt a fájdalmat kellett elviselnem, amelytől félsz.”

Keleti tartózkodása megengedte Jeromosnak, hogy bibliai tanulmányait Antióchiában befejezze, és héber tudását tökéletesítse. Onnan Chalkisz sivatagjába vette be magát, ahol sok szerzetes remeteéletet élt. Itt magányt, éjjeli virrasztást, vezeklést és munkát keresett. De temperamentuma és hajlamai ellentétben álltak ezzel az életmóddal. Szelleme és lelke közt harc gyúlt ki: ide-oda ingadozott a profán és a szent iratok iránti érdeklődés között. „Amikor a prófétákat olvastam, azt kellett magamnak mondanom: milyen bárdolatlanok ezek a beszédek és milyen hanyag a kidolgozásuk! És miután egy éjjelt virrasztásban és imában töltöttem, visszatértem Vergiliushoz, Ciceróhoz és Platónhoz.”

Egy álom, amelyet szívesen festett le drámai módon, megrendítette. Maga beszéli el: Egy lázroham alatt „lélekben a Mindenható ítélőszéke elé kerültem. Fényességet vettem észre, amely oly sugárzó volt, hogy szememet nem mertem fölemelni. Kérdeztek, milyen hitű vagyok. Keresztény vagyok – feleltem. Hazudsz, válaszolta az, aki a bírói székben ült. Te ciceróniánus vagy és nem keresztény. Ahol a kincsöd, ott a szíved is.”

Más kísértések is megrohanták. Róma varázsos táncmulatságainak emlékei makacsul szorongatták. „Mikor a sivatagban letelepedtem, ebben a határtalan pusztaságban, amelyet átizzít a nap és csak szerzeteseknek nyújt keserves otthont, hányszor idéztem képzeletben magam elé, hogy ott vagyok a római gyönyörök és élvezetek között! Táncoló leányok közt láttam magam. Arcom kiaszott a böjttől, jéggé fagyott testem mégis égett az érzéki vágytól, és a szenvedély tüze magasan lobogott egy majdnem elhalt ember testében. Még most is emlékezem erre. Odáig jutottam, hogy éjjel-nappal szakadatlanul vad ordításra fakadtam. Mellemet megállás nélkül vertem. Cellám ijedséggel töltött el, mintha csak tudomása lett volna gonosz gondolataimról. Haraggal és kegyetlenséggel eltelve magam iránt vonultam mindig mélyebbre a sivatagban.”

Hasonló kísértésekről részletesen értesít több más levele. De ez még nem volt minden. Az ariánus viszály és az antióchiai skizma zűrzavara a sivatag békéjét is megzavarta, és a szerzeteseket több táborra osztotta. A remeték pártállást foglaltak el. „Zsákruhába öltöztünk és hatuban hempergettünk, de püspököket közösitettünk ki” – jegyzi meg ironikusan Jeromos. Végül is nem akart többet tudni a piszkos, tudatlan és veszekedő szerzetesekről, s visszatért Antióchiába. Paulinus, a város püspöke, pappá akarta szentelni. Kell-

lenül adta hozzá beleegyezését, de azzal a feltétellel, hogy szerzetesi hivatásához azért hű marad, s megőrizheti mozgási szabadságát. Ezzel megint útra kelt. 380/81-ig Konstantinápolyban volt; itt a város nevezetes könyvtáraiban dolgozott. Mély hatással volt reá Nazianzi Gergely, aki lelkesedést oltott bele Origenész, ez iránt az „ércből való szellem” iránt.

Lelkesedésében lefordított tőle 28 homíliát. Később épp ily hevesen fordított neki hátat.

Eközben Damasus pápa 382-re új zsinat összehívását eszközölte ki a császártól. Jeromos Paulinus püspököt kísérte erre az egyházi összejövetelekre. Onnan kedves könyveivel és kézírataival ismét Rómba ment. Harmincöt éves volt, és nagy feladat állt előtte: a pápa, maga is költői tehetségű és nagy műveltségű ember, nagyra becsülte, tanácsát kérte és titkárává tette. De nemsokára nagyobb terv lebegett előtte. Arra kérte Jeromost, vizsgálja felül az evangéliumok latin fordítását. Ez a feladat, amely lassankint az egész Bibliára kiterjedt, húsz évig foglalkoztatta a tudóst. Ezalatt az Egyház szolgálatába állította képzettségét és tudását, amelyet hosszú évek intenzív munkájával szerzett.

Jeromos nemsokára általánosan ismert ember lett. Voltak, akik a jövő pápáját látták benne. Eközben szentírástanító lett, és ugyanakkor keresett lelkivezetője előkelő római hölgyeknek, mint Paulának, Marcellának és Eustochiumnak. Az Aventinus domb fényűző viláiban a Szentírást magyarázta nekik. Szigora vonzóerőt gyakorolt a vallásos hölgyekre, s ugyanakkor biztosságot kölcsönzött neki magának. Ez a tevékenysége annál több bírálatot váltott ki, minél feddhetetlenebb volt ő maga. Mindenféle hírek jártak szájáról szájra. Jeromos csak ennyit válaszolt: „Kevesebbet beszélnek az asszonyoknak, ha a férfiak többet kérdezősködnének nálam a Szentírás felől.”

Róma jobb társadalma és főként a város hanyag papjai rossz szemmel néztek a tudós szerzetesre, aki az ő kisdud játékaikat megzavarta, és ráadásul még arra is kényszerítette őket, hogy a megszokott bibliafordítást másikkal cseréljék fel. A pápa jóindulata olyan kiváltságot jelentett, amelyet az udvari emberek nem tudtak neki megbocsátani.

Am a hiba mégsem volt csak az egyik oldalon. Jeromos melléfogásaival a legjobban kezdetet is elrontotta. Könnyen fellobbanó természetű és vitára hajló jelleme, gúnyos hangja és szarkazmusa sok ellenséget szerzett neki.

Amikor Damasus pápa meghalt és utódja nem tanúsított hasonló nagyrabecsülést Jeromos iránt, elhagyta Rómát és testvérével együtt Közel-Keletre utazott. Követte őt néhány római arisztokrata hölgy barátnőivel és szolgaszemélyzetével együtt. Betlehemben egy férfikolostort alapított, vezetését maga vette át. Ezzel kezdetét vette éle-

tének hosszú, termékeny irodalmi szakasza: harminc év. Gazdag könyvtárral és tekintélyes karterekkel rendelkezett, állandó tanulmányútjainak és zarándoklatainak gyümölcseként. Legelőször is lefordította a Biblia összes könyveit az eredeti héber szövegből. Ez a teljesítmény nyugaton annyira feltűnő és szokatlan volt, hogy szélsőségesen csodálkozást váltott ki. Ezekhez aztán kommentárt is kezdett írni. Magyarázatai gazdag történelmi és archeológiai tudásról tanúskodnak, de teológiai tartalmuk szegényes, forma tekintetében pedig meglehetősen hanyagok. Jeromos tudományosan képzett ember volt és olvasottsága meghaladta az átlagot, de sem teológus nem volt, sem misztikus. Innen ered, hogy amikor teljes mértékben és világos tudatossággal magára talált, végérvényesen szakítania kellett Origenésszel. Történelmi írásai, egész különösen a *De viris illustribus* című, sok értékes és érdekes tájékoztatást tartalmaznak. 157 levele maradt hátra. Minden oldalról és minden elképzelhető ügyben fordultak hozzá tanácsért.

Levelei olyan embernek mutatják, akinek életmódja ízig-vérig aszkéta, keménykező lelkivezető, a metsző irónia kését jól tudja kezelni, de ugyanakkor képes mélyen megindulni és forró könnyekre fakadni.

Ebből a munkával bőségesen telített visszavonultságból csakhamar újra harcba kényszerült, éspedig a ciprusi Szalamiszban székelő Epiphanosz püspök miatt. Ez kiadott egy gyűjteményt az eretniségekről. Címéül ezt választotta: „Méregszekrény.” A 64. pont alatt Origenész is helyet kapott. Ebben az ünnevelt alexandriai tudós ellen rosszhiszemű támadást intézett, ami aztán egész Palesztinában széthúzást okozott. Az így támadt veszekedés olyan hullámokat vert, hogy Jeromos is jónak látta beavatkozni, éspedig az Origenész-ellenes párt oldalán, és így összekülönbözött Jeruzsálem püspökével, öreg barátjával, Rufinusszal is.

Heves harc keletkezett, amelyet csak rövid fegyverszünet szakított meg. Az egész Egyház megbotránkozott ezen, főként Ágoston. De Jeromos hajthatatlan maradt. Még egykori barátjának, Rufinusnak halála (411 körül) sem volt ok számára, hogy letegye kezéből a fegyvert.

Utolsó éveit fájdalomak árnyékolják be. Egészsége meggyengült, szeme világa mind jobban és jobban kialudt. Elvesztette leghűségesebb barátnőit. Ehhez járultak a politikai események, amelyek őt éppúgy nyugtalanították és lelki egyensúlyának elvesztésével fenyegették, mint az egész Nyugatot: a barbárok betörték Itáliába és Róma elesett (410). A kortársak a világ egykori őrjönének halálát nem kevésbé mélyen és nem kisebb fájdalommal érezték át, mint annak idején Jeruzsálem elestét. És Jeromos ettől szíve legmélyéig megrendült. „Róma ostrom alá került – írja –, könnyek fojtják el szavaimat, mialatt diktálok. Az a város esett el, amely egykor az egész világon uralkodott.”

Ezekhez a kívülről jövő aggodalmakhoz járult gyatra egészsége. Ezekielhez írt kommentárjában találjuk ezt a bizalmas feljegyzést: „E néhány oldalt lámpám reszkető fénye mellett diktálok. Ez az exegetikus munka némileg eloszlatja mélyen zaklatott lelkem szomorúságát. A kívülről szorongató aggodalmakhoz járulnak azok, amelyeket a kortól meggyengült és vakságtól fenyegetett szemem okoz, meg az a nehézség, hogy lámpám gyöngye fényénél olvasni tudjam a héber szöveget, amelynek írásjelei oly finomak, hogy teljes napvilágnál és napfényben is csak nehezen lehet kibetűzni.”

Fosztogató szaracén hordák fenyegették a kolostort, és egy napon (410–412) sietős menekülésre kényszerült. A pelagianizmus elleni harc még egyszer, utoljára fölkelte benne régi szenvedélyességét. Csak az eretnokség feletti győzelem nyugtatta meg újra. Utolsó levelében gratulált ehhez Ágostonnak. Az élet lassankint mindent elvett tőle és rászoktatta, hogy mindattól, amit elvesztett, bizonyos távol-ságba tudjon kerülni. „Aki mindig a halálra gondol – írja –, az gyakran megvet mindent.”

Kimerülten, vakon, magára hagyottan, egy állandó harcban telt élet után, 419 vagy 420 szept. 30-án végre az Urban nyugalmat talált.

Jeromos úgy jellemzi magát, mint aki „egyszerre filozófus, szónok, grammatikus és dialektikus, a héber, a latin és a görög nyelv ismerője és három nyelvet beszélő”. Mindenekelőtt ez az utóbbi teljesen egyedülálló az ő idejében olyan embernél, akinek anyanyelve latin volt. Az irodalmilag képzett ember tipikus kiválóságai és hibái voltak meg benne, és ezeket olyan kedvteléssel mutogatta, mintha csak ezáltal komplexumoktól akart volna megszabadulni.

Egészen élete végéig megtartotta a szigorú aszkézissel együtt majdnem beteges ingerlékenységét és szokatlanul felfokozott érzékenységét. Polémiáiban bántóan éles tudott lenni.

Az előkelő római hölgyeknek sikerült ezt a heves vérű aszkétát kissé megszelídíteni, és pedig azzal, hogy saját területén, a Bibliában győzték le. Tudományos műveltsége általánosan elismert volt, és nem tudott ellenállni a kísértésnek, hogy ne állítsa őket személyes szolgálataiba is. Ha nem is tudta az evangéliumi szelidséget megtanulni, a nők legalább ösztönösen megérezték, hogy ennek a merev embernek a lelke érzékeny, sőt gyengéd.

Jeromos annál erősebben hat reánk, mert lefegyverző módon elismerte hibáit. A munkaerő, az önképzés szomja, amit mind a Szentírás szolgálataiba állított, életmódjának tiszteletet parancsoló és a rágalmakat kizáró szigora, az Egyház iránti szeretete és soha meg nem ingó igazhitősége – mindez nyomatékosan közel hozza az utókorhoz ezt a tudós aszkétát. Elviselt szenvedései megtisztították, Isten kegyelme pedig megtette a többit.

A. Hamman

Az az igazi méltó viszonzás, ha vért adunk a vérért, és mint Krisztus vérével megváltottak szívesen áldozzuk életünket Megváltónkért. Melyik szent kapott küzdelem nélkül koronát? Az igaz Ábelt megölik, Ábrahám abban a veszélyben forog, hogy elveszíti feleségét. És hogy ne vesszek vég nélküli felsorolásba, nézz utána magad, meglátod, mi mindent szenvedtek el valamennyien. Csak Salamon élt gyönyörűségben; talán azért romlott meg. „Mert megfenyíti az Úr, akit szeret, s megostoroz mindenkit, akit fiává fogad” (Zsid 12,6). Nem jobb-e egy keveset harcolni, sáncot emelni, fegyvert hordani, páncélban sanyarogni és azután élvezni a győzelmet, mint egyetlen órai türelmetlenségért örökké szolgálni? Semmi sem kemény annak, aki szeret, semmi munka nem nehéz a vágyakozónak. Nézd, milyen egyezségnek tett eleget Jákob feleségéért Ráchelért . . . Szeressük mi is Krisztust, mindig az ő ölelését keressük, és könnyűnek látszik majd minden, ami nehéz, rövidnek mindaz, ami hosszú, s dárdájától megsebezve óránként mondogatjuk: „Jaj nekem, mert zarándoklásom meghosszabbodott” (Zsolt 119,5). „Mert nem méltók e világ szenvedései . . .” stb. (Róm 8,18) (Levél)

MONIKA
(augusztus 27)

* 332 Tagaste (Afrika)
† 387 Ostia

Szent Ágoston egy bűbájos apróságot mesél el „A rendről” c. könyvének első kötetében, úgy a vége felé. Néhány barátjával beszélgetett éppen a fent jelzett könyv témája felől, ami akkor volt készülöben. Ekkor belépett Monika, aki előtt az eszmecsere tárgya nem volt idegen. Érdeklődve kérdezte, mennyire haladtak már a munkában? Ágoston erre kijelentette: anyja megjelenését és kérdését a szokáshoz híven fel kell jegyezni. Monika felháborodottan kiált fel: „Hát ez meg mi? Ki hallott valaha is arról, hogy olyanfajta írásokban, amiket ti olvastok, ilyen vitában asszonyok szerepet kaptak volna?” Monika nyilvánvalóan vonakodott attól, hogy neve egy tudományos, filozófiai műben szóba kerüljön. Ágoston megnyugtatója és egyben felvilágosítja anyját: „A görög „philosophia” szó azt jelenti: a bölcsesség szeretete. Ha nem szeretnéd a bölcsességet, mellőznélék írásomban. Azonban te jobban szereted a bölcsességet, mint engem, bár nagyon is jól tudom, mennyire szeretsz. Előmeneteled a bölcsességben olyan nagy, hogy még a halál előtt sem remegsz meg, ami pedig mindenki tanúsága szerint a filozófia legmagasabb csúcса. Miért is ne lehetnék hát ezen a téren önként a tanítványod?”

Monika a szent könyvekből szívta magába az isteni, emberré lett bölcsesség szeretetét; ez életének titka. Már a tagastei szülői házában, amely az Egyház testének élő sejtje volt, szívébe ültették ezt a szeretetet. Nem is annyira édesanyja, mint inkább egy idősebb

szolgáló, aki már apját is a hátán hordta, s tele volt szent komolysággal és józan, gyakorlati bölcsességgel. Egyszer később Monika elmesélte fiának, hogy a gondos nevelés dacára is csaknem áldozatul esett az iszákosság szenvedélyének. Ugyanis a szülők – mint ez szokásban volt – a serdülő leányt küldték bort hozni a hordóból. Fiatalos pajkosságában „mohón hajtotta fel egyik teli poharat a másik után”, amíg egyszer a szolgáló, „akivel együtt járt a hordóhoz”, egy veszekedés alkalmával odakiáltotta neki: „Te részeges!” Monikát elevenén találta a nyers szó, és ettől a perctől kezdve megsza badult szenvedélyétől.

Mikor felserdült, felesége lett Patriciusnak. Férje még pogány volt, de Monika buzgón fáradozott, hogy megnyerje Krisztusnak azzal, hogy saját magatartásával Krisztust próbálta megjeleníteni számára. Házassági hűtlenségét, hirtelen haragjának kitöréseit türelmes hallgatással viselte el. A megbocsátó szeretetnek ez a nyelve hallgatólag ékesszólással bizonyította a kereszt bölcsességét és erejét. Patricius nem tudott tartósan elzárkózni hatása elől. Katekumen lett, halálos ágyán pedig felvette a keresztséget.

Az özvegy Monika tevékeny szeretettel az Úrnak szentelte életét. Erőt ehhez az oltárról merített. Egyetlen nap sem mulasztotta el a szent áldozatot, reggeli, esti imádságra a templomba sietett.

Hogy milyen megingathatatlan volt a hite és legyőzhetetlen a türelme, az Ágoston körüli gondjaiban vált nyilvánvalóvá. Születése után hamarosan fölvetette a hitjelöltek közé, ami a kereszt jelével és a só odanyújtásával történt. Így hát, mint Ágoston később maga magyarázta, már kora gyermekiségében megfoganta őt az Egyház anyai öle. De a „fogantatás” és a későbbi „megszületés” között ott volt Ágoston kicsapongó élete. Éveken, sőt évtizedeken át gyötrődött Monika ezzel a második világrahozatallal, és fia örökkétartó életének még sokkal nagyobb szeretettel lett anyja. Könnyek között kiáltott szüntelen Istenhez, és soha nem kételkedett abban, hogy imái meghallgatást fognak találni. Bizalmában álomlátások erősítették meg, és egy püspök jól ismert szavai: „Lehetetlen, hogy ennyi könny gyermeke elveszen!” Monika szívébe zárta ezeket a szavakat, mint égből jövő hangot, és velük táplálta bizakodását.

Mikor Ágoston válni akart anyjától, hogy Rómában telepedjék meg mint tanár, Monika megkísérelte erőszakkal magához láncolni fiát. Szerette volna visszatartani vagy vele utazni. De Ágoston már torkig volt anyai gondoskodásával, és mindent elkövetett, hogy lerázza magáról. Monika egészen a karthágói kikötőhöz követte, akkor Ágoston egy hazugsággal becsapta anyját, és nélküle vitorlázott tova. Mialatt Monika Szent Ciprián sírjánál imádkozott egész éjszaka, könyörögve Istennek, ne engedje, hogy fia útra keljen, annak hajója már a tenger hullámain szelte. Reggel rájött, hogy fia rászedte. „Fájdalmában szinte esztét veszve”, „sóhajtozással és panasszal töl-

tötte el Isten fülét”. Isten nem adta meg neki azt, amit azon az éjszakán kért, mert véghez akarta vinni Ágostonban azt, amit szüntelenül kért. Azon a karthágói kikötőben megélt reggelen ismét „a test és vér kívánsága” tört át, és az uralkodott Monika szíve felett. Az anyák módján, „sőt még sokkal jobban, mint sok más anya”, maga mellett, a maga számára kívánta megtartani fiát. De amit szenvedett, azon megtanulta, hogy fiát Isten kezére bízva, végre egészen odaajándékozta.

Monika egy idő után követte Ágostont. Milánóban, Szent Ambrus hallgatói között találta meg. Éreznie kellett, hogy fiát a nagy püspök szavain keresztül mint ragadja meg és alakítja át a kegyelem. Monika ezért úgy megszerette Ambrust, „mintha Isten anygala lenne”, és úgy csüngött ajkán, „mint élő vizek szökellő forrásán.” Milánóban végre megélhette Isten választ kitaró könyörgésére. Többet kapott, mint amennyit kért. 387-ben Ágoston, házasságon kívül született fia, Adeodatus és barátja, Alypius húsvét hajnalán együtt vette fel a keresztséget.

Monika ujjongott és hálát adott Istennek. Egy ideig visszavonultan élt Ágostonnal és annak barátaival Cassiacumban. Hamarosan elhatározták, hogy visszatérnek afrikai hazájukba. De útközben Monikán alattomos láz vett erőt. Ostiában meghalt, és így valódi, mennyei hazájába tért vissza. Saját kívánságára Ostiában helyezték örök nyugalomra.

Ágoston a következő szavakkal zárja le anyjának életrajzát:

Nyugodjék hát békességben férjével, akin kívül sem korábban, sem annak elhunytá után nem volt házastársi kapcsolata. Őt szolgálta és türelmének gyümölcsét learatta, mikor megnyerte őt neked, Istenem. Engedd, hogy mindazok, akik ezeket a sorokat olvassák, oltárodnál megemlékezzenek Monikáról, a te szolgálódról, és vele együtt Patriciusról, aki egykor férje volt, és akiknek testéből, magam sem tudom, hogyan, engemet életre hívtál. Szenteljenek egy buzgó megemlékezést azoknak, akik nekem ebben a mulandó életben szüleim voltak, most pedig testvéreim tebenned; tebenned, az Atyában és közös anyánkban, a katolikus Egyházban, polgártársaim a mennyei Jeruzsálemben, ahová zarándok néped, mióta csak elindult, hazaértéig szünet nélkül sóhajtozik.

Th. Schneider

Mikor már közel volt a nap, hogy távoznia kellett ebből az életből – Te ismerted ezt a napot, Uram, előttünk azonban ismeretlen volt –, úgy történt (hiszem: a Te rejtett gondoskodásodból), hogy mindketten, ő meg én, egyedül álltunk az ablaknak támaszkodva. Látni lehetett onnan a ház belső udvarát, amelyben laktunk, ott a tiberisi Ostiában, ahol a tülekedésből visszahúzódva ki akartuk pihenni a hosszú út fáradalmait az átkelés előtt. Magányos társalgá-

sunk szerfölött kedves volt. „Elfelejtve, ami mögöttünk volt, és neki-
lendülve annak, ami előttünk” (vö. Fil 3,13), kérdezgettük egymást a
jelenvaló igazság fényénél, vagyis a Te fényednél, Uram: milyen
lesz vajon egyszer a szentek örök élete, amelyet „szem nem látott,
fül nem hallott, ember szívébe föl nem hatolt” (1Kor 2,9) . . . Fokról
fokra keresztülvándoroltuk az egész testi világot és magát az eget,
ahonnét a nap, a hold és a csillagsereg a földre ragyog. De még
beljebb hatoltunk, gondolkodva, beszélgetve és megcsodálva mű-
veidet. Így jutottunk el szellemünkhöz, de átléptünk azon is, hogy
végül is elérjük a kimeríthetetlen termékenység birodalmát, ahonnét
az örök igazsággal táplálad választott népedet. És ahogy így be-
széltünk és az igazság után vágyódtunk, könnyedén megérintettük
azt szívünk teljes dobbanásával. Ekkor felsóhajtottunk, és – ott hagy-
va szellemünk kérébe kötött zsengeit – visszatértünk ajkunk levegő-
verdeséséhez, oda, ahol születik és elhal a szó. Mert mi lenne ha-
sonló a Te Igédhez, a mi Urunkhoz, aki állandóan megmarad és el
nem avul, sőt mindeneket megújít? (Vallomások IX, 10, 23-24.)

AGOSTON
(augusztus 28)

* 354. nov. 13. Tagaste (Észak-Afrika)
† 430. aug. 28. Hippo

Numidia (a mai Algéria) egy kis városában, Tagastéban született
354. nov. 13-án. A kispolgári földbirtokos család talán római szár-
mazású volt. Anyagilag az életük mindig nehezebb lett, mert a római
birodalom őket is, mint összes alattvalóját, ugyancsak súlyos adó-
teherrel nyomasztotta. Ágoston később állítólag csak egy pártfogó-
ja segítségével tudta tanulmányait befejezni, aki tandíját és a lét-
fenntartási költségeket is fedezte. Onérzetét ez olyannyira megse-
bezte, hogy mindvégig nyomot hagyott érzékeny kedélyén.

Apja nem volt keresztény. Csak röviddel halála előtt vette fel a
keresztiséget. Feleségének ugyancsak sok fájdalmat okozott indula-
tos, lobbanékony természetével. Ágoston édesanyja, Monika buzgó
keresztény volt.

A fiatal Ágostont élénk szellem, rendkívül heves vérmérséklet és
mértéktelen érzékenység jellemezte. Egyáltalán nem volt fegyelme-
zett tanuló, és nagyon is tudatában volt, milyen könnyen tanul. Az
első osztályokat még Tagastéban végezte. Később Madurában egy
nyelvész előadásait látogatta, mert szónok akart lenni. Homérosz
és a görögök semmi hatással nem voltak rá. Viszont Vergilius szár-
nyakat adott érzelmvilágának, és megsiratta a boldogtalan király-
nő, Dido sorsát.

Mikor tizenhat éves lett, elfogyott a pénze és hazatért. A semmit-
tevés egyáltalán nem vált hasznára. Ebben az időben fiatal garáz-
dák egy bandájához csatlakozott. De 371-től ismét folytathatta szó-

noki és jogi tanulmányait Karthágóban, ahol akkoriban „a szegénytelen szerelem mint mocsárgőz bugyborékol.” Egy ismeretlen leánnyal való viszonya, aki fiával, Adeodatusszal ajándékozta meg, egyidőre a városhoz kapcsolta.

Tanulmányainak sikere dagasztotta büszkeségét. Anyjának valása most már „dajkamesének” tűnt fel előtte. De hitetlensége nem hozott neki békét. Valami ellenállhatatlan nyugtalanság élt lelke mélyén. Hajszoltnak és üldözöttnek érezte magát anélkül, hogy mindezek mögött Isten kezét felismerte volna. Mikor Cicerót megismerte, felébredt lelkében „a bölcsesség szeretete.” Olvasta ugyan a Bibliát is, de nyelvének kulturálatlanságától visszariadt, csakúgy, mint Jeromos és sokan mások.

Hamarosan Mani tanítványainak, a manicheusoknak hálójába került. A világnak a ziláltsága – magyarázták – a jónak és rossznak kettős elvéből ered, ami kormányozza. Ez a Közép-Ázsiából származó vallás akkor már két évszázada terjesztette tanát a Földközi-tenger vidékén, és súlyos vereséget okozott a kereszténységnek. Ágoston kezdetben nagyon fellelkesedett. Aztán lassan-lassan iparkodott megszabadítani lelkét hatásuktól, látva a tan tisztán mitológiai gondolatmenetét. Hamarosan felfedezte a tanításban a zavaros részeket és az erkölcsi dekadenciát. Nyugtalan lelkének igényei magasabbak voltak, az emberi lét talányainak kutatása sokkal inkább a lényegesre irányította figyelmét, semhogy hosszabb időre megelégedhetett volna az ilyen titokzatos mesékkel.

Eközben tanári állást kapott Tagastéban. Tizenhárom éven át viselte hivatalát. A fiatal férfi ragyogó pályafutása során kikerült a tartományból Karthágóba, onnan Rómába és végül az akkori római birodalom fővárosába, Milánóba (384). Ágoston olyan tanár volt, akit tanítványai csodáltak. Értett ahhoz, hogy magához kösse őket. Ez nem zárta ki, hogy alkalomadtán, főként Karthágóban, ki ne fűtyüljék, – ami persze a legrátermettebbekkel is megesik néha. Minden megvolt benne, ami a fiatalságot lebilincselheti: korárett volt és képzett, hatott a szó varázsával és a szellem élességével. A hajdani ösztöndíjással ezek a sikerek elfeledtették a régi nehézségeket, és felébresztették nagyravágyását. Nem restellt Rómában előszobáznai, abban a reményben, hogy valamiféle kormányzói hivatalt kaphat. De sem nyugalmat, sem megelégedettséget nem lelt törekvéseiben. Titkos sóvárgásai és reményei, a test és a szellem vágyai ide-oda rángatták. „Két ember él bennem . . .”

Azon az úton, amin Isten Ágostont vezette, Milánó lett a döntő szakasz. Anyja, Monika utána jött. Erősen sürgette, hogy szakítson Adeodatus anyjával. Vajon igazán szerette őt Ágoston? „Vallomásai-ban” egyetlen gyöngéd szóval sem emlékezik meg róla; bár ez még nem bizonyít semmit. Úgy látszik, a nemek kapcsolatában még mindig csupán a testi érintkezést látta, és ez képtelenné tette arra, hogy

felfejlődjék a házasság teológiájáig, amely a szerelmet igazolja. Még most is a maga ifjúkori kapcsolatain keresztül ítélte meg a szerelmet.

Milánóban akkoriban a napi újdonságok közé számított Ambrus püspök személye. Ez a római arisztokrata, aki a kicsinyeknek és szegényeknek a pásztora lett, szónoklataival magával ragadta hallgató-ságát. Fellépése biztos volt, képzettsége és műveltsége választékos. Nagyon mély hatást gyakorolt Agostonra. Beszédeinek varázsától elbűvölve eljárogatott a püspök prédikációira. Micsoda felülmúlhatatlan szónok! De szónoki képességén keresztül az evangélium is elért a fiatal afrikai tanár tudatába. Értelmi és lelki fejlődésének – a kettő nála mindig kéz a kézben járt – Plotinosz Enneadesza adta meg a végleges irányt. De még mindig ellenállhatatlanul vonzotta a tisztelet, siker, pénz és házasság.

Azonban mindig számosabbak lettek az útjelzők Isten felé. Szent Antal életrajza Atanáz tollából mélyen megrendítette, mert szeme elé tárta a szerzetesi eszményképet. Elhatározása már érlelődött. Csupán egyetlen lépés volt még hátra. De ezt a lépést Istennek kellett megtennie, aki kereste őt. Soha nem felejtette el ezt a lépést, akkor sem, amikor később a kegyelem tanáról vitázott a pelagiánusokkal.

A Vallomások így ecsetelik a jelenetet: Agoston magányt keresve milánói házának kertjébe vonult vissza. Az egymásnak ellenálló vonzalmak és hajlamok tépték a szívet és sírásra készítették. Útvesztőjéből felkiáltva így imádkozott: „Uram! mit tegyek hát? és még meddig?” A zoltáros felkiáltása mindig visszhangra talált benne. Akkor mintha valami gyermekhangot hallott volna, amely sajátos refrénszerűséggel ismételten énekelt: „Tolle – lege, tolle – lege; vedd és olvasd, vedd és olvasd!” Kezébe vette az előtte fekvő szentírást, és kapásból kinyitotta: „Legyen vége a dőzsölésnek és kicsapongásnak. Legyen vége az élvezetek keresésének és feslettségnek. Öltsetek magatokra Urunk Jézus Krisztust, és ne keressétek többé a testnek és vágyainak kielégítését” (Róm 13,13k).

Isten válasza volt ez kiáltására. Békét és nyugalmat hozott. „Szívemet úgy árasztotta el, mint az erős fény, minden bizonytalan sötétségét eloszlatta.” Az út, amely harminckét éves fejjel vezette Urának fölfedezésére, saját magának is túl hosszúnak tűnt. De maga a fölfedezés oka és indoka lett a soha véget nem érő hálaadásnak. Vallomásainak alap gondolata ez: „Későn szerettelek, Szépség: örökké régi és örökké új! Későn szerettelek! Lásd, Te bennem voltál, én pedig kívül voltam, és ott kerestelek. Idomtalansággommal belegázoltam gyönyörű teremtedbe. Te velem voltál, de én nem voltam Veled. Az vonzott Tőled messzire, ami nem is volna, ha nem Tebenned volna. Hangosan hívtál, és széttépted süketségemet; villámokat szórtál és fény sugarral vertél, és elűzted vakságomat. Édes illatot árasz-

tottál felém, belelegeztem, és most sóhajtok Utánad. Megkóstoltalak, és most éhezem és szomjazom Rád. Megérintettél, és vágyban égek békességed után.”

A szónoklattan tanára még néhány hétig folytatta előadásait, aztán lemondott. Anyjával, fiával és néhány barátjával elvonult Cassiacumba, barátjának birtokára, Milánótól 30 km távolságra észak felé. Húsvét hajnalán, 387 ápr. 23-án Ambrus püspök kezéből felvette a keresztséget.

Közösen akartak Afrikába visszatérni, de anyja, Monika útközben meghalt. A következő év, 388 őszén látta csak viszont hazáját Ágoston. Eladta atyai birtokát, maga mellé vette barátait, és közösen szerzeteséletet éltek, egészen úgy, mint Basilius. Ennek elemei voltak: egyfelől aszkézis, másfelől filozófiai és vallásos hivatásának elmélyítése. Életének ez a szaka három évig tartott (388–391). Isten jelére várt. És Isten olyan irányt szabott életének, amelyet legkevésbé várt.

Egy nap Ágoston Hippóba (a mai Bône), a templomba ment. Az összegyűlt közösségnek éppen azt javasolta Valerius, az agg püspök: válasszanak egy papot, aki alkalmas lenne segítőként mellette állni, mindenekelőtt a prédikálásban. Ágoston jelenléte nem maradt észrevétlen. Hirtelen felhangzott a kiáltás: „Ágoston legyen a pap!” A jelölt tiltakozott, ellenszegült, könnyekre fakadt. Mindhiába: bevezgett tény volt, hogy felszentelik.

Igy ruházták rá az aszkézisnek ezt az új és nem várt formáját, az egyetlen, amit nem kívánt. Le kellett mondania szeretett tanulmányairól, a szemlélődő élet örömeiről, – és mindezt csupán azért, hogy egy fáradságos szolgálatot vegyen a vállára. De ez a lemondás lehetőséget adott neki, hogy testvérei szolgálatában mélyebben ragadja meg Krisztus misztériumát. Hiszen az Úr egy testet alkotott övével, Hippónak egyszerű, lármás és korlátolt embereivel.

Érdeklődését és kutatásait hivatala most az írások és a hagyomány, úgyszintén a teológia és a lekipásztorkodás kérdései felé fordította. Ágoston most érte el harmincötödik életévét. Öt évvel később követte Valerius Hippo püspöki székébe. A római fennhatóság alatt álló Afrikának ez volt a második legjelentősebb városa. De befolyásának hatása messze kisugárzott a város határain túlra. Az afrikai püspöki karnak vitathatatlan vezetője, az egész Egyháznak teológiai öntudata és lelkiismerete lett.

Az új püspök azonban mindenekelőtt a hippói egyháznak volt a szolgálója. A püspök szerepét előszeretettel fogalmazta meg így: „Nem elnökösködni kell, hanem szolgálni!” Papjaival, a diakonusokkal és az összes lekipásztori munkakörben vele együtt működő társakkal szigorú kolostori fegyelmű közös életet vezetett be. A szerzetesélet mindig is a szemé előtt lebegett. Ennek az életnek követ-

kezetes, de mértékletes aszkézise szükségképpen bizonyos elvonultságot és szegénységet vont maga után. Ezért minden egyes tagja a közösségnek adta át személyes vagyonát.

A liturgikus istentiszteletet Ágoston napról napra maga irányította. Kiszolgáltatta a szentségeket. Vasár- és ünnepnap szentbeszédet mondott, gyakran kétszer is. Csaknem ezer ilyen prédikáció maradt utána. Ezek irodalmi örökségének tartalmilag leggazdagabb részei, és a Szentírás területén szinte egyedülállóan alapos jártasságot bizonyítanak. Ezenkívül a hitjelölteket kellett a keresztségre előkészítenie; sáfárkodott az egyház vagyonával; igazságot osztott az árvák és szegények ügyében, akik szorongatást szenvedtek a hatalmasoktól; szeretetműveket irányított és szervezett. Gyakran mondta: „nyögve hordom püspöki hivatalom terhét”.

Nemcsak egyházi hivatalát látta el, hanem másik, teológiai hivatását is betöltötte. Mikor meghalt, 113 könyvből és 218 levélből álló tekintélyes életmű maradt utána hátra. Ezeket az írásokat át- meg átszövik az afrikai egyháznak és az egész keresztény világnak elvi vitái. Különösen a donatista szakadás nyomai láthatók, amely az afrikai kereszténységet széttépte, valamint a pelagianizmusé, amely a kegyelem teológiáját fenyegette. De teológiai működésének sem volt más célja, mint hogy saját kora és a jövő egyházának szolgáljon. Jóllehet műveinek nagyrésze saját korának egyházi kérdéseivel foglalkozik, mégis messzemenően visszatükröződnek bennük saját lelki tapasztalatai is.

426-ban Ágoston segédpüspököt vett maga mellé. A vandáloktól ostromolt püspöki városban, Hippóban, az ostrom harmadik hónapjában halt meg 430. aug. 28-án. Miután Hippo elesett, földi maradványait először Szardíniára vitték, később Luitprand 722-ben Paviába vitte át.

Az antik világ emberei között kevés van olyan, akit jobban megismerhettünk, mint a „Vallomások” szerzőjét. Alig van még egy mű, amely írójáról hűségesebb képet közölne.

Ágoston hosszú ideig volt „útközben”, és nagyon testiesen szeretett, hogy őt is szeressék. Ez megmagyarázza aszkézisének szigorát és buzgalmának némi túlzását. Egész életében gyanakodva állt szemben az érzékek alá eső dolgokkal és a testtel. Úgy tetszik, egész teológiáját a saját testén szerzett tapasztalatokra vezeti vissza, és elgondolásaiban mindvégig érezte saját korlátainak utóhatásait.

Hasonlíthatatlan módon ecseteli Ágoston Istenhez vezető útját. Vallomásaiban hűségesen feltárja Isten fölfedezését „olyan mélységekben, ami mélyebb, mint minden bennem levő mélység és magasabb, mint minden bennem lévő magasság”. A misztikus olyan formában foglalta össze tapasztalatait, hogy már szinte Pascalt elővételezi: „Isten és a lélek! És semmi más? Nem, semmi más!”

Agoston lelki és vallási magatartása nagyon mélyen van beleágyazva saját tapasztalataiba. Istenszeretetének kifejezőmódja az a gyöngéd szeretet, amellyel „Krisztust annak tagjaiban” szolgálja. De ezeket azzal a szeretettel szereti, amellyel Isten szereti őt. Egyedül Istenért, aki maga a szeretet!

Testvéreiben ez az Isten van jelen, de saját lelkének legmélyén is ez az Isten él. Egész lényé feléje nyúlik ki, és szeretetének tüzétől lángra lobban.

Saját magáról úgy ír, mint aki Isten sátorában állva „elragadtatva hallja a belső muzsikát, és annak harmóniája elbűvöli”. Ez készleti hallgatásra a test és a vér nyugtalanságát, és arra az útra irányítja őt, „amely Isten házába vezet”. De jól tudja: az ilyen elragadtatás csupán egy szempillantásnyi időre terjed. Sóhajtozik gyarló testének terhe alatt, de ennek ellenére is szárnyakat ad neki az a várakozás, amely életútjának végső mozgatója. „Énekelj és menj tovább!” – mondogatta gyakran, – „az út végén Isten vár!”

Ezek ennek a rendkívüli embernek jellemző vonásai. Túlságosan gazdag ahhoz, hogy egyetlen formulába lehetne sűríteni. Túlságosan igazmondó, de ugyanakkor olyan lebilincselő, hogy szívesen megbocsátjuk túlzásait és korlátait.

A. Hamman

A testet a súlya húzza a helyére. Nemcsak lefelé húz a súly, hanem mindent a maga helyére. A tűz felfelé tart, a kő lefelé: súlyuk hajtja őket a maguk helye felé. Ha olajat öntesz a vízbe, szétterül a színén; ha vizet az olajba, belehatol: súlyuk hajtja őket a maguk helye felé. Amíg nincs rendben valami, nyughatatlan; ha rendeződik, megnyugszik. Az én súlyom a szeretet: az víz arra, amerre tartok. A Te ajándékod felgyullaszt és fölfelé visz; lángra gyúlunk és Feléd tartunk. (Soliloquia 13,9,10)

NOLAI PAULINUS
(június 22)

* 353/54 Bordeaux közelében
† 431. jún. 22. Nola

Majdnem ugyanabban az időben, amikor Észak-Afrikában Agoston jött a világra, született meg Paulinus Bordeaux közelében, mint egy magasrangú római tisztviselő gyermeke. A római nemességhez tartozó családnak kiterjedt birtokai voltak a birodalom nyugati részében, Dél-Olaszországban, Galliában és Spanyolországban. Paulinus kiváló oktatásban részesült, mindenekelőtt a keresztény szónoktól, Ausoniusától, bár ennek lelkületébe még nem hatolt mélyebbre a kereszténység a késői római pogány kultúrától kialakított formák alá. A tanító és tanítvány közötti barátság megmaradt, s ebből később irodalmi gyümölcsök fakadtak. Ausonius 365 körül, mint I. Valentinianus császár fiának, Gratianusnak nevelője, a császári udvarba, Trierbe költözött. Valószínűleg ez az udvari összeköttetés hozta

magával, hogy a tisztviselő pályára szánt Paulinus már fiatalon szenátor és kb. 26 éves korában Campania tartomány kormányfője lett. A lakosság itt már jóval nagyobb mértékben volt keresztény, mint nyugat-galliai hazájában. Itt tapasztalta először a keresztény népnek szentjeivel való mélységes kapcsolatát, Félix hitvalló tiszteletét, aki Nola közelében volt eltemetve. Ez az élmény döntő volt számára.

378-ban, a gótoknak Adrianopolisnál kivívott győzelme után, nyilvánvaló lett a birodalom összeomlása. Világvégi hangulat terjeszkedett mind a pogány, mind a keresztény körökben. Ágostonnak a következő években többször kellett harcba szállnia azok ellen, akik a világ végét pontosan meg akarták jövendőlni. Vajon Paulinust is magával ragadta ez a hullám? Magas állását mindenesetre rövid idő múlva feladta, feleségül vette a spanyol Teréziát, és visszavonult bordeaux-i birtokaira, hogy – amint az a római nemesi körökben akkor sokhelyütt szokásos volt – teljesen a szépirodalomnak és műkedvelő költészetnek adja át magát. 389-ben testvérével együtt Delphinus bordeaux-i püspöktől kérte a keresztséget. Bár keresztény szülők fia volt, a szentség felvételét érett férfikoráig halasztotta. Ezzel szülei és ő maga is az akkor idők szokásának feleltek meg; rendszerint megvárták, amíg a „fiatalkori viharok” lecsendesedtek, hogy Jeromos szavaival éljünk, aki szintén férfikora kezdetén vette csak fel a keresztséget. Ugyanígy Ambrus, Ágoston, Nazianzi Gergely és még sokan mások. Paulinus számára a keresztség a belső megtérés kezdetét vagy megerősítését jelentette. Szegény akart lenni, mint Krisztus, és egyúttal keresztényi szeretetből a szegényeken segíteni. Kezdte eladni roppant birtokát, és a kapott összeget keresztény szertetszolgálatra fordította. Tanítójánál és társadalmi osztálya sok más tagjánál nem talált ebben megértésre. Feleségével együtt a következő években Spanyolországba költözött, ahol szintén birtokai voltak. Egyetlen fiuk, Celsus, csak néhány napig élt. Alcalában (Complutum), Justus és Pastor vértanú sírja közelében temették el. Ez a nagy bánat és a férj testvéreinek meggyilkolása még inkább megerősítette Paulinust és feleségét abban, hogy a szegénység, a lemondás és a visszavonultság útját válasszák. A barcelonai nép sürgetésére (bizonyára a vagyonára is pályáztak, mert akkoriban szokásos volt, hogy a pap felszentelése alkalmával vagyonát az egyháznak ajándékozza) 394 karácsonyán vagy hamarosan utána az ottani püspök, Lampius által pappá szenteltette magát; azonban nem volt szándékában a lekipásztorkodás, hanem teljesen a magányba akart vonulni. Az I. Theodosius és a trónkövetelő Eugenius között 394-ben vívott döntő csata határozott arról, megújuljon-e a római kor a pogányság szellemében. Az ütközet a kereszténység javára dőlt el. De nemsokára azután meghalt I. Theodosius is, és a bizonytalanság és nyomor semmivel sem enyhült. Paulinus Jeromostól kért tanácsot, aki

akkor már Betlehemben visszavonult remeteségébe. Ez megerősítette elhatározásában. 395-ben Paulinus és Terézia véglegesen a campaniai Nolába költözött, de nem a városba, a kormány székhelyére, hanem kedves szentjük, Szent Félix sírjához. Paulinus elfoglalta az egyik ott lévő cellát, és megkísérelte, hogy teljes visszavonultságban, egyszerűségben és aszkézisben éljen, feleségétől, Teréziától külön. Az asszony hasonló életkörülmények között egészen közel tartzkodott.

A Nolába költözéssel megkezdődött életének második szakasza. Nyugaton abban az időben még nem ismerték a szigorú szabályok szerint élő kolostori közösséget. A szerzetesi ideál: a szegénységben és nőtlenységben folytatott élet, nyugaton is ismeretes lett – különösen amióta a többször száműzött Athanasiosz itt időzött –, és sok követőre talált. Az asszonyok gyakran a családban maradtak, és – különösen ha több családtag választotta ezt az életet – mintegy „házi kolostort” alkottak. Az egyforma szándékú férfiak közös életmód vezetésére baráti körbe tömörültek. Ágoston 10 évvel azelőtt Cassiacumban vezetett ilyen kört, és Észak-Afrikába való visszatérése után hasonló életmódot akart folytatni Tagastéban. Püspökké szentelése azonban semmivé tette ezt a tervet, illetve arra kényszerítette, hogy ezután papi barátaival és munkatársaival szoros életközösségben a püspöki palotában éljen. Paulinus is ilyen életmódot szándékozott megvalósítani. Levelében leírja életmódjának egyszerűségét a lakást, ételmet és ruházatot illetően. Minden fölösleges költsékezést elkerült. Még mindig igen magas jövedelmét más célokra használta fel. Amikor másodszor jött Nolába, Szent Félix sírja felett csak egy igen szegény templomocska állt, amely a számos zarándoknak túl kicsi volt. Paulinus előbb a régi épületet hozatta rendbe saját költségén, azután új és nagyobb templomot épített hozzá, amely pompájával Félix dicsőségét messze földre elterjesztette. Szent Félix sírja középpontja maradt az egész épületnek, amelyet Paulinus terjedelmesen leírt. A 60-as évek elején keresztülvitt ásatások megerősítették adatait. Paulinus az első emeleten úgy helyezte el celláját, hogy egy kis résen keresztül mindenkor a szent sírjára tekinthetett. Nem kímélt semmi költséget, hogy ezt az istenházát méltóképpen díszítse. Az addig szokásos puszta ornamentális díszítést falfestményekkel cserélte fel. Ezek a Szentírásból ábrázoltak jelenefeket. Ezzel megdöntötte a 90 évvel azelőtt Spanyolországban, az elvirai zsinaton hozott határozatot, amely megtiltotta a templomok falainak képekkel való díszítését. Különösen gazdagon volt díszítve a szentély íve; ez alatt volt a bazilika oltára, gazdag ereklyékkel, többek között a szent kereszt egy szilánkjával: ezt Paulinus rokonának, Melániának közvetítésével kapta. Számos klasszikus formájú verses felirat magyarázta a képeket, vagy felvilágosítást adott a mellékhajók fülkéinek és az apszis oldalán levő melléktereknek céljáról.

Az épület nagyszerűsége még jobban kitűnik, ha tekintetbe vesszük, hogy az egészhez még 3 oratórium és egy keresztelőkápolna tartozott, azonkívül a cellák, amelyekben Paulinus barátaival élt, végül pedig a szállások, amelyeket építtetett vagy helyrehozott, hogy a zarándokok ne legyenek kénytelenek – különösen a hideg évszakban – az éjszakát a szabadban tölteni. Ezeknek viselkedését a kegyhelyen sok versben leírta Paulinus.

Az 5. század első évtizedében Dél-Olaszországban is megszűnt a béke. A nyugati gótok átportyázták és kifosztották a félszigetet. Ezekben a nyugtalan napokban a nolai püspök, Paulus meghalt. Utódának 409-ben Paulinust választották. Alig foglalta el hivatalát, a nyugati gótok azzal az ürüggyel, hogy a Ravennában székelő Honorius császár becsapta őket, megrohanták és kifosztották Róma városát (410. aug. 24), amely hétszáz év óta nem látott ellenséget falai alatt. A pogányoknak is, a keresztényeknek is elállt a lélegzetük, és azt hitték, hogy a győzhetetlen város elestével kezdetét vette a világ vége. A nyugati gótok az impérium gabonás kamrája, Észak-Afrika felé nyomultak. Ezen az úton Nola is a kezükbe került, és Paulinus valószínűleg rövid időre túszként fogságba esett.

Paulinus püspöki tevékenységéről keveset tudunk. Lelkipásztori kérdésekben egy-két levelet intézett Észak-Afrikába Ágostonhoz. Sok írása azonban elveszett. Utolsó püspöki évei a teológiai viták idejére estek: szükséges-e az isteni kegyelem az üdvösség elnyerésére. Ágoston az egyik, Pelagius a másik oldalon küzdött, hogy meghúzzák a helyes határvonalat egyfelől az emberi szabadság önrendelkezési joga, másfelől az isteni kegyelem előrerendelése között. Paulinus nem avatkozott írásban a teológiai vitába, de ismerte Ágoston legélesebb ellenfelét, Julianus püspököt, aki azelőtt a nolai egyházban tevékenykedett.

Paulinus tíz hónappal Ágoston halála után, 431. június 22-én halt meg, tanítványa, Uranius szerint. Nem tartozott idejének nagyjai közé, mint Ágoston és Ambrus, mégis nagy püspököknek kell neveznünk. Mások szolgálatában töltött élete a szó legszorosabb értelmében igehirdetés volt. Isten szava a Szentírásban volt a tápláléka. Az a felszólítás, hogy hagyja el mindenét és adja oda a szegényeknek, életelve lett.

B. Kötting

*Krisztus testének lettem a részese én.
Értem gyötrődött, értem kelt sírja öléből
S felvitt Atyja elé, túlhan a csillagokon.
Mit vonakodnám hát eltérni e drága reményben?
Istentől ezután már mi rekesztene el!
Nem magamért merek én, Binned van a bizakodásom,
Harcra te szólítasz, győzni te gyámolítasz.
Istenben bízom én egyedül; neki hinni: az élet,
Ő polgárrá tett jobb haza népe között.*

*En hű társam, jöjj, öveződjünk együtt a harcra,
 Gyámolomul téged hisz nekem Isten adott.
 Búmban vigasztalj, csigass, ha a gög szele elkap:
 Jámbor példa legyünk egyik a másik előtt.
 Kézben a kéz: légy gondviselődnek a gondviselője,
 Fogd fel az ingadozót, kelj, ha emelne karom.
 Hogy ne csupán festünk, hanem egy legyen abban a lelkünk
 És egyazon Szellem lángja az életerőnk.
 (Köszöntő vers feleségéhez. Sík Sándor fordítása)*

TOURS-I MÁRTON
 (november 11)

* 316/17 Sabaria (a mai Szombathely)
 † 397. nov. 8. Candes

Tours-i Márton, Gallia és a frank birodalom nemzeti szentje, egy szellem- és egyháztörténelmi szempontból egyaránt jelentős átmeneti korszakban született, 316-ban vagy 317-ben a pannóniai Sabariában. Csak három évvel azelőtt adta ki Konstantin és Licinius császár a „milánói rendeletet”, amely a kereszténységnek teljes elismerést és szabadságot, híveinek pedig politikai, polgári és társadalmi egyenjogúságot biztosított. Az egyház fejlődése eddig nem ismert ütemben haladt előre, nemcsak számbeli növekedésében, hanem befolyásában is, mind polgári és társadalmi, mind pedig politikai vonalon. Az egyházi törvények egyúttal birodalmi törvények is lettek, s akik egyházi büntetés alá estek, az állam részéről is büntetést és száműzetést várhattak. Az üldözött, az élet útjából félrelökött katakombá- és vértanúközösségből néhány évtized lefolyása alatt mindent meghatározó birodalmi egyház és államvallás lett. Az államnak és egyháznak ilyen szoros szövetsége természetesen mindig veszélyeket von maga után.

Márton születésekor még csak éppen megkezdődött ez a folyamat. Atyja, a császári haderő katonai tribunusa és édesanyja még pogányok, s így Márton első éveit a felsőolaszországi Paviában (akkor Ticinum) túlnyomórészt pogány környezetben töltötte. Tizenkét éves korában, szülei akarata ellenére, a keresztésre készülők (katekumenok) közé kérte felvételét. Itt kapta meg a keresztény hit első alapjait. Hat évig várt a keresztiségre, – ez az egyház akkori gyakorlatához képest is elég hosszú idő volt. Tizenöt éves korában a hadsereg szolgálatába lépett. Severus és Probus császár rendeleteinek értelmében ez volt a veteránok fiainak sorsa. Hamarosan a gárda lovasági tisztje lett. Már ezekben az években dicsérték az emberek nagy szerénységét, tiszta életét (amit meg tudott őrizni a kaszánya durva légkörében is), s főként önmagáról megfélelkező felebaráti szeretetét. Jellemének utóbbi vonása miatt zárta a hívő nép különösképpen a szívébe, és nem feledte el soha. Még ma is vannak vidékek, ahol a gyerekek Márton napján este lámpásokkal és fáklyákkal vonulnak

végig az utcákon, énekkel dicsérve az egykori római tisztet, aki egy hideg téli napon Amiens város kapui előtt fél köpenyét egy didergő koldusnak adta. Ez 334-ben történt. Utána éjszaka álmában az Urat látta ebbe a fél köpenybe burkolózva, aki így szólt hozzá: „Márton katekumen ruházott föl ezzel.” Hamarosan ezután fölvette a keresztiséget. Mihelyt lehetett, búcsút mondott a császár szolgálatának, s Hilarius poitiers-i püspökhöz jött. Ez exorcistává szentelte. Ezzel kezdődött Márton nyilvános szolgálata az egyházban. De rövidesen elhagyta Poitiers-t, és otthoni látogatásra utazott. Ott a kereszténységre térítette édesanyját. Utána Milánó közelébe, majd a Genova melletti Gallinari szigetre ment, hogy régi álmát valóra válta, remeteként éljen. Elhatározásában valószínűleg közrejátszott az a körülmény is, hogy ebben az időben nyilvános hithirdetés a lehetetlenséggel volt határos. Az arianizmus okozta viszályok és zavarok tetőpontjukat érték el. Márton maga is otthonlétekor sok sértést, sőt korbacsolást szenvedett el az ariánus püspökök részéről.

Ebben az időben Hilarius püspök is száműzetésben élt az ariánusok miatt. Mikor végre egy császári rendelet értelmében visszatérhetett egyházmegyéjébe, Márton is felhagyott a genovai öböl közelében folytatott remetéletével, s visszatért Hilariushoz. De hogy itt se kelljen lemondania meghitt magányáról, Poitiers közelében egy remetecellát épített magának. Minthogy itt sok követője akadt, a cella hamarosan Ligugé kolostorává nőtt. A marmoutier-i kolostorral együtt, amelyet 375-ben Tours közelében alapított, ez lett a gallus-frank monasztikus mozgalom anyaháza és központja. Évszázadokon keresztül sok kiváló püspököt adott az egyháznak, s hatósugarai kiterjedtek az egész ország vallásos fejlődésére, egészen az Alpokig.

371-ben megüresedett a tours-i püspöki szék. A nép és a papság nagy többsége Mártont választotta meg új püspöknek. Néhány klerikus és püspök ugyan megbotránkozott szegényes és aszketikus külsején, életstílusán, és ezért ellenkezett, de ez nem változtatható a tényeken. Ettől a naptól kezdve Márton nyájának szeretett és hűségesen szorgoskodó pásztora volt. Állandóan vizitációs körúton járt; fáradhatatlanul dolgozott hívei vallásos életének reformján. Prédikált és csodákat művelt. A nép mint atyját tisztelte és szerette. Márton úgy élt közöttük, mint a legszegényebbek; minden igyekezetével békét teremtett és segített, erejének korlátain belül, ahol csak szükség volt rá. Az egész ország az ő csodás gyógyításairól, ördögűzéseiről és halottfeltámasztásairól beszélt. Élettörténete tele van ilyen csodatettek megragadó elbeszélésével, s a mi időnkben is néhez lenne hitelüket mindenestül kétségbe vonni. A tours-i püspök azonban erőskezű is tudott lenni, ha a szükség kényszerítette. Ha a hit tisztasága forgott veszélyben, ha a szentek és vértanúk tiszteletét túlzásba vitték, ha a pogány erkölcsök és elképzelések a keresztény hit terjedését akadályozták, nem habozott teljes határozottság-

gal, keménységgel, sőt életének veszélyeztetésével is síkra szállni az igaz hitért, s bebizonyítani a pogány bálványok tehetetlenségét.

Papságának és püspöktársai egy részének ellenzékiisége (mint már püspökké választásakor) végigkísérte élete utolsó napjait. Az egyház megtanulta, hogyan kell az újonnan megnyert szabadságban berendezkednie, „helyezkednie”. Vagyonra, sőt igen nagy vagyonra tett szert. A császár ellátta minden jóval (ezzel persze, ha talán nem is szándékosan, mindinkább függő viszonyba hozta magával), s őt utánozva a többi fejedelem is gazdagította ajándékaival, alapítványokkal. A klérus természetesen igen hamar hozzászokott a kényelmes élethez, a jó ruhákhoz és a főhelyekhez az asztalnál. Így egyenesen botrányos dolognak látszott, hogy egy püspök remete-, sőt vezeklő életet él, s az istentiszteleteken a püspöki trónus mellőzve csak egy kis ülőkét használ, mint egyszerű hívei. Vele együtt többen éltek szerzetesi életet. Egy font ezüstöt sem volt szabad elfogadniok, hogy új ruhát vehessenek néhány testvérnek.

Alázatos püspök volt. Büntetés, sőt ellenkezés nélkül tűrte, hogy némelyek alárendelt papjai és az alsópapság közül gyalázták, nyilvánosan sértegették. Ha azonban nem a saját személyéről, hanem az egyház javáról és tekintélyéről volt szó, meg nem alkuvó határozottsággal tudott fellépni. Sulpicius Severus, tanítványa és első életrajzírója elmondja: az önféjű és erőszakos Maximus császár udvarában nyüzsgtek az egyház érdekeivel nem törődő, kellemesen élő, hízélgő udvaronc klerikusok. Ezt látva Márton sokáig nem akarta elfogadni a császár ebédre szóló meghívását, annál is inkább, mert nem jogszerűen jutott hatalomhoz. A császár ismételtén biztosította őt arról, hogy nem önérdékből cselekedett: katonái kényszerítették méltóságának átvételére. Ekkor végre elfogadta a meghívást, mert remélte, hogy sikerül kegyelmet elérnie néhány igazságtalanul elítélt részére. Minthogy a császár jobbján ült, neki nyújtották az első pohár bort. A császár most azt várta, hogy Márton őt tiszteli meg; de az a kíséretében levő papnak nyújtotta a serleget. Ugyanis „nem tudta lelki ismeretével összeegyeztetni, hogy a császárt vagy egy udvaroncát paptársával szemben előnyben részesítse.” Ez a világos és félreérthetetlen magatartás közbeszéd tárgya lett, és csak növelte tekintélyét a császár és egész udvara előtt.

Mindenben apostoli feladata vezérelte: a rábízottak örök üdvösségének gondja s az igaz hit megőrzése. A szorongatásban lévőkről és ártatlanul üldözöttekről való gondoskodása, az igehirdetés tisztaságát illető buzgósa néha olyan lépésre kényszerítette, ami miatt később szemrehányást tett magának. Csakugyan csak úgy érthetjük meg ezeket a lépéseket, ha meggondoljuk, hogy a lehetőséghez képest minden igazságtalanságot csírájában akart elfojtani.

Az újonnan megszerzett és szokatlan szabadság, amely az egyházi élet minden területén virágzott, a hit és erkölcsök számára ve-

szélyt is jelentett: a búza közé konkoly keveredett. A harc az igaz hit és az eretnek tanok között mindkét oldalon keményen és hevesen folyt. Spanyolországban egy Priscillianus nevű gazdag, magas képzettségű, szigorú aszkézisben élő világi egy a montanizmushoz hasonló, rajongó tanítást hirdetett. Különösen szigorú volt az erkölcsi felfogása. Hamarosan sok követője akadt, úgyhogy Avila püspökévé választották. A császári udvarban azonban Ithacius püspök vezetése alatt nagy volt az ellenzéke. A cselszövésnek oda vezettek, hogy Maximus császár 385-ben Priscillianust varázslás vétké miatt halálra ítélte. Ez volt az egyháztörténelemnek első ilyen szomorú esete az eretnekekkel kapcsolatban. Márton 384-ben több más püspökkel együtt Bordeaux-ban elítélte Priscillianus tanítását. Most azonban Trierbe utazott Maximus császárhoz az eretnekek élete és szabadságuk megmentése érdekében. Ithacius pártja, amely Priscillianus és eretnektársai elítélésében oroszlánszerepet játszott, a császár udvarában igen befolyásos volt. Nagy volt a veszély, hogy hasonló véres ítéletek következnek. Márton mindezekig kerülte az udvari pártot keménysége és igazságtalanságai miatt. Most azonban, mindezt látva, nehéz szívvel ugyan, de elhatározta, hogy fölveszi a kapcsolatot velük. Csak így tudta megmenteni Narses comes és Leucadius praeses életét. Ez a magatartása elérte ugyan a kívánt sikert: a császár annyira megörült a tours-i püspök „engedékenységének”, hogy mindent megadott neki, – de Márton élete végéig szemrehányásokat tett magának. Pedig igazán csak külső látszatra és a legnemesebb indítékokból támogatta Ithaciusnak és társainak egyáltalán nem keresztényi és testvéri viselkedését.

A keresztény nép sohasem vádolta Mártont emiatt. A történelem lapjai úgy emlékeznek meg róla, mint az irgalmas szamaritánusról (hisz saját köpenyét ajándékozta egy koldusnak) s a példaadó jó pásztorról, aki a legnagyobb külső és belső szorongatásban is a testvéri szeretetet tette meg istenszeretetének mércéjévé. A nép már hamarosan halála után szentként tisztelte. Egyike az első nem-vértanúnak, akiknek az ógyház megadta ezt a tiszteletet. A templomok, kolostorok, városok, várak ezreit nevezték el róla. Tours-i sírja a középkor egyik legismertebb zarándokhelye lett. Franciaország egyik védőszentjévé választotta. (1913-ban Mikes János szombathelyi püspök ereklyéinek egy részét megszerezte a székesegyház számára, amely az egyházmegyével védőszentjét tiszteli benne.) B. Kilian

I. (NAGY) LEÓ
(november 10)

† 461. nov. 10. Róma

Leónak a római papság körében már igen hosszú idővel pápává választása előtt nagyrebecsült helyzete volt. Mindazok a tulajdonságok, amelyek később hivatalában oly kiválóvá tették, már I. Cölesz-

tin és III. Sixtus pápa földiakonusában is megvoltak: alapos teológiai képzettség, a vizsgálódó elmélkedésre való hajlam, biztos ítélőerő, az idők jeleinek felismerése, gyors reagáló képesség. Mindezek a jellemvonások még igen kifejezett tekintélytudattal is párosultak. Röviden: nagy belső dinamikától fűtött jellem volt. És egész lényét állandóan áthatotta hivatása.

Joannes Cassianus „a római Szentszék és Isten szolgálata díszének” nevezi, mikor egyik írását neki ajánlja. Kőrillosz alexandriai pátriárka őt kérte fel, figyelmeztesse I. Cölesztin pápát az erőszakos jeruzsálemi püspök, Juvenalis túlkapásaira, hogy a pápa segítsen a helyzetben. A császári udvar a földiakonust közvetítőnek küldte Galliába, hogy az Aetius hadvezér és Albinus szenátor közötti viszályt elsimítsa. E békemissziója alatt lepte meg római püspökké való választásának híre.

440. szept. 29-én foglalta el Péter székét, miután püspökké szentelték. Felszentelésének évfordulóját mindig jó alkalomnak tekintette, hogy a püspököket, papokat és a hívő népet egy szentbeszédre összegyűjtse. Gyakran beszélt a római püspök feladatáról és helyzetéről. Ezek a beszédek bepillantást engednek a péteri hivatal gazdagságáról alkotott felfogásába. Azok közül a püspökök közül, akikre Krisztus, az örök Főpap és legfelsőbb Püspök, mint pásztorokra juhait őrzését rábízta, kiemelkedik egy, mert benne Péter apostol él tovább: „Mint ahogy örökre érvényes az, amit Péter Krisztusról hitt, éppúgy örökre fennáll az is, amit Krisztus Péterben megalapított.” Ez a megkülönböztetés a hivatal és viselője között majdnem úgy hangzik, mint az újabb idők szava. Leó burkoltan saját belső alázatosságára utal, amikor kijelenti: Péter utódában annak adózunk tisztelettel, „aki magában örökre egyesíti az összes pásztor gondját a rábízott nyáj őrizetével, és aki még méltatlan utód esetében sem veszít semmit méltóságából.”

Püspöktársaihoz való viszonyát a pápának az egész Egyház iránt érzett szeretete határozza meg: „Valamennyivel együtt viseljük a gondot, és részt veszünk mindegyikük hivatali tevékenységében. Mert az egész földkerekségről Szent Péter székéhez menekülnek, és mindenki elvárja a római püspöktől, hogy az egész Egyházat összességében szeresse, úgy, ahogy az Úr kötötte Péter szívére.”

Az egész Egyház iránti izzó szeretetében és nem egyéni tekintélykeresésben találjuk meg a belső egyházi szervezési kérdésekben tanúsított határozott cselekvésének rugóját.

Már I. Damasus pápa a tesszalóniki püspököt nevezte ki a görög és dákiiai egyház apostoli helynökévé, hogy ezáltal a Kelettel való egységet erősítse. A mindenkori tesszalóniki püspök lett volna arra hivatva, hogy a pápa megbízásából bizonyos fokú felügyeletet gyakoroljon felettük. Anastasius, az akkori vikárius, III. Sixtus pápa halála után utódához, I. Leóhoz fordult, és felkérte, erősítse meg apos-

toli vikáriusi tisztében. Leó örömmel tett eleget a kérésnek. Egyszersmind intette Illíria püspökeit, engedelmeskedjenek Anastasiusnak az egyházfegyelem kérdéseiben. De mikor az túlkapásokat engedett meg magának, és hatáskörét kartársai rovására igyekezett kiterjeszteni, Leó pápa levélben világított rá feladatainak határaitra: „hogyan az egész Egyház mindenütt kapcsolatban maradjon fejével”.

Leó trónra lépésének idején Arles városában Hilarius volt az apostoli vikárius. Ez buzgón igyekezett, hogy püspöki székét Aquileia mintájára független pátriárkátussá építse ki. Egy vizitációs útja alkalmából minden tüzetesebb vizsgálat nélkül elmozdított egy püspököt, egy másik, beteg püspök helyébe pedig még életében utódot nevezett ki. A panaszok Rómába futottak be. A pápa elnöklete alatt egy zsinat maga elé idézte Hilariust, és megsemmisítette elsiusztet rendelkezéseit. Ezenfelül elvesztette apostoli vikáriusi hatalmát is. Még sokkal fontosabbá tette a Leó-féle zsinat döntését, hogy III. Valentinianus császár egyik rendeletében erre a határozatra hivatkozva kijelenti: „Amit az apostoli szék tekintélye elhatározott vagy el fog határozni, az mindenki részére törvényerejű.” Ezzel az állam elismerte a pápa joghatóságának elsőbbségét.

Leó pápa szemében az Egyház szervezeti egysége a hit egységének fontos biztosítéka volt, különösen mert ezt az egységet Rómában és egész Itáliában a manicheusok, Spanyolországban a priszcillianusok és Egyiptomban a monofiziták a legnagyobb veszélybe sodorták.

Alig lépett Leó Péter trónjára, első gondja érthetően a püspöki városra és a szent helyekre irányult, ahol Péter „ugyanabban a testben alusssa boldog örök álmát, amelyben az Egyház feje volt”. Ebben a városban láthatóan megnőtt az Észak-Afrikából idemenekült manicheusok befolyása. Tanításuk a jó és a rossz elvének áthidalhatatlan ellentétéről szól, ezért testellenesek. Leó pápa örömmel fogadta, hogy a császár megvonta a polgárjogot azoktól a manicheusoktól, akik nem hajlandók megbánást mutatni. A pápa ugyanis az állam kötelességének tartotta a kétségtelen tévtanítók megbüntetését. Megértjük ezt a magatartását, ha meggondoljuk, hogy a manicheusok praktikái szembelyezkedtek minden polgári erkölccsel. Leó pápa olyan bizonyítékokról számol be, amelyekből egész határozottan kitűnik: „Ebben a szektában nem található sem a tisztesség, sem a szegyenérzés, sem a becsület semmi nyoma. Törvényük a hazugság, vallásuk az ördög és áldozatuk: gyalázat.”

Néhány évvel a manicheusoknak Rómából való kiüldözése után Turribius püspök a galíciai Astorgából kérte Leó pápa segítségét a priszcillianusok ellen, akik Spanyolországban léptek fel. A püspökhöz intézett válasziratában Leó tizenhat fejezetben pontról pontra megcáfolja ezt a pogány asztrológikus és keresztény gnosztikus ele-

mekből összeállított eretnokséget, és a címzettnek további megfelelő intézkedéseket javasol a tévtan legyőzésére.

A legsúlyosabb viszály azonban még Leó pápa előtt állt. Eutühész személye és tanítása képviselte ezt a veszélyt. Eutühész nézetei szerint Krisztusban csak egy természet volt: igazi Isten volt, de nem volt igazi ember. Ez a tanítás kérdéssé tette Krisztus egész megváltói művét, és lázas izgalmat idézett elő keleten. Még jobban kiélezte a monofizitizmus (monosz = egy, fűzisz = természet, görögül) veszélyét, hogy II. Theodosius császár udvarában a képzetlen kolostori előljáró, Eutühész egy Krüszaphiosz nevű kamarás intrikái következtében nagy előnyöket élvezett.

448 novemberében Flavianus konstantinápolyi pátriárka egyik zsinatán (ezeket meghatározott időközönként tartották) Eutühészt az egy természetről vallott eretnek tanítása miatt bevádolták, elítélték és állásából elmozdították. Ő azonnal Leó pápához és a császárhoz fellebbezett. A pápát először félrevezette az események önkényes beállításával, röviddel utána azonban már nem habozott, és Flavianust igazolta híressé vált tanító iratában, a 449. jún. 13-áról kelt dogmatikus levélben. Mesterien domborítja ki a Szentírásra és a keresztségi hitvallásra való utalással azt a tant, hogy Krisztus egy személyben két természet, amelyek azonban nem vegyülnek. Mindegyik természet, az isteni és az emberi a másikkal közösen fejt ki saját hatását.

Eutühésznek és barátjának, az alexandriai pátriárkának, Dioszkurosznak durva visszavágása nem váratott sokáig magára. Dioszkuros a császár segítségével 449-ben Efezusban zsinatot hívott össze. Ezen a zsinaton nem volt szabad a pápa tanító levelét felolvasni, sőt egyes püspököket brutális erőszakkal arra kényszerítettek, írjanak alá egy üres papírlapot. Flavianus pátriárkát olyan súlyosan bántalmazták, hogy néhány nappal később belehalt. Leó pápa tiltakozása a császárnál a „rablózsinat” ellen süket fülre talált.

450. júl. 28-án azonban II. Theodosius császár baleset áldozata lett és meghalt. Nővére, Pulcheria a hadsereg helyeslésével az érdeemes Markianus tábornokot emelte maga mellé mint férjét és császárt. Az új császár a birodalom egységét a hit egységének segítségével kívánta biztos alapokra helyezni.

A császár közölte Leóval tervét: Niceába új zsinatot hív össze. Leó pápa eredetileg maga is egyetemes zsinatot akart, de lemondott tervéről, mert időközben a helyzet általában erősen megjavult, s így most csak vonakodva alkalmazkodott a császár tervéhez.

Végül 451. okt. 8-án megtartották Chalkedonban az első ülést. Leó pápát nagyobb küldöttség képviselte: vezetője, aki egyszersmind az elnökletet is átvette, Paschasius püspök volt, társai Lucentius és Julianus püspök, valamint Bonifatius és Basilius presbiter. A

császári biztosok erős kézzel gondoskodtak a gyűlések sima lefolyásáról. Amikor Eutühész és Dioszkurosz ügye került napirendre, a császári tisztviselők kénytelenek voltak a püspököket meginteni, miután a gyűlés zabolátlan csőcselékhez méltó ordítózássá fajult.

451. okt. 10-e lett Leó pápa életének legdicsőségesebb napja. Ezen a napon olvasták fel a pápa dogmatikus levelét, és a résztvevők kitörő lelkesedéssel, egyhangúan kiáltották: „Ez az atyák hite, ez az apostolok hite! Péter beszélt Leó ajkával! Mindannyian ebben hiszünk!” Leó és az igaz hit győzedelmeskedett.

A zsinat azonban nem mindenben folyt le a kívánságoknak megfelelően. A 28. sz. határozati javaslat szerint Anatolius konstantinápolyi pátriárka a keleti egyházban különleges előjogokat kapott volna a nyugati Róma mellett. A pápai legátusok azonnal bejelentették tiltakozásukat, és Leó pápa így írt a császárnak: „Személyemben lennék megvádolható, ha az atyák rendelkezéseit hozzájárulásommal sértenék meg, és ha egy testvéremnek kívánsága többet jelentene nekem, mint az Úr házának közös java.”

Anatolius eléggé belátó volt, és alkalmazkodott, amikor Leó pápa megszüntette vele a kapcsolatot. Talán a császár figyelmeztetése is segített, miután Leó pápa a császári udvarral közvetlen kapcsolatokat tartott fenn megbízottján (apokriziar) keresztül.

A 451-től 460-ig terjedő évek újabb zavarokat és gondokat hoztak. A monofizita szerzetesek, akik változatlanul ragaszkodtak a száműzött Eutühész és Dioszkurosz tanaihoz, Palesztinában nyílt forrongást idéztek elő. Egyiptomban, különösen pedig Alexandriában addig nem állt helyre a nyugalom, míg Aelurus Timotheust, Dioszkurosz barátját, véglegesen ki nem utasították. Aelurus ugyanis a csőcselék támogatásával elfoglalta az alexandriai pátriárkai széket. Trákiai Leó, a császár, csak többszöri pápai felszólítás után határozta el magát arra, hogy az igazhitűek védelmét rendőri eszközökkel átvegye és a rendet helyreállítsa.

452-ben Leó pápa Rómát és lakóit mentette meg. Mikor Itália abban a veszélyben forgott, hogy Attila húnjaival lerohanja, a pápa egészen Mantováig eléje utazott, és elérte azt, hogy visszaforduljon. Ezenkívül még azt is megígérte, hogy a császári birodalommal békét köt. Ma már nem tudjuk eldönteni, mi gyakorolt nagyobb benyomást Attilára: Leó pápa vagy a hún seregben kitört betegségek, vagy azok a nehézségek, amelyekkel a lovasság betetése járt volna a középolaszországi hegyvidéken. Esetleg attól is félt, hogy úgy ne járjon, mint Alarik, vagy talán Markianus császárnak a hún felségterület elleni elterelő célú támadásai befolyásolták.

Miután a nyugatrómai császár, III. Valentinianus, hirtelen haragjában 454-ben leszúrta hadvezérét, Aetiust, és 455-ben ő maga is meghalt, Geiserich, aki időközben egész Észak-Afrikát meghódította,

elérkezettnek látta az időt, hogy vandáljaival megtámadja Rómát, a gazdag zsákmány biztos reményében. Rómában minden rend felbomlott. Aki tudott, menekült. Petroniust, az új császárt, saját katonái gyilkolták le. Megint Leó pápa állt egy küldöttség élére, és 455 július végén elérte, hogy Geiserich biztosította: a várost nem fogják felégetni, a lakosokat nem hányatja kardélre, és az apostoli bazilikákat megvédi a megsemmisítéstől.

Leó pápa tulajdonképpen nagysága azonban minden sikeres politikai akciója mellett is másutt keresendő. Elsősorban az a módszer tette nagyvá, ahogyan lépcsőről lépésre, céltudatosan kiépítette a pápai hivatal szerepét. Mint Péter apostol utódának szabályoznia kellett a püspöktársakkal kapcsolatos viszonyt, tisztázni a pápai szék szerepét a belső egyházi szervezési kérdésekben, a tévtanok elhárításában, valamint az igaz hit hirdetésében. A cél jogos volt: hogy ténylegesen „pápa” legyen, a hozzá vezető út azonban a későbbi idők megítélése szerint nem volt mindig minden szempontból aggálytalan.

Leó levélváltásai azt mutatják, hogy ez a pápa harcosan küzdött az Egyházzért, és hivatalának erejében keleten is, nyugaton is többször közbelépett, hogy a dogma és a fegyelem kérdéseiben rendet csináljon. Szentbeszédeiből olyan püspököt ismerünk meg, aki buzgón tanította a népet. Nyelve gazdag jó meghatározásokban, mindenkor tekintetbe veszi a hallgatóság felfogóképességét, és csak mértékkel használja az ókori retorika leginkább bevált fordulatait. Tanításában sikerült a teológiát leglényegesebb elemeire visszavezetnie. Valószínűleg ez a képessége készítette 1754-ben XIV. Benedek pápát, hogy az egyháztanítók sorába iktassa, ezzel adva tiszteletet ennek a szentéletű embernek, aki hivatalánál fogva mindenkinek mindene volt.

W. Gessel

Igaz, hogy Isten egyetemes egyháza különböző fokozatokra oszlik, különféle tagokból alakítva ki a szent test egységét. De azért – mint az apostol mondja – „egyek vagyunk Krisztusban”, és hivatala senkit sem választ el úgy másoktól, hogy a legszerényebb tag is ne játszana szerepet a fővel való összeköttetésben. Így hát, kedveseim, a hit és a keresztség egységében van a mi bonthatatlan közösségünk és egyetemes méltóságunk, amint a boldog Péter apostol szava mondja (1Pét 2,5.9). Mert mindazokat, akik újjászülettek Krisztusban, a kereszt jele királlyá teszi, a Szentlélek kenete pedig pappá szenteli. A mi szolgálatunk (ti. a papságé) egészen sajátos; de ezen túl minden értelmes és lelki keresztény ismerje föl, hogy királyi nemből való és a papi hivatal részese. Hiszen mi olyan királyi, mint amikor az Istennek alávetett lélek irányítja a testet? És mi annyira papi, mint tiszta lelkiismerettel állni az Úr elé, és szívünk oltáráról bemutatni a szeplőtelen jámborság áldozatát? Mindez Isten kegyelméből mindnyájunkkal közös.

Ismerd meg, ó keresztény, méltóságodat. Az isteni természet részesévé lettél: ne térj vissza méltatlan viselkedésed régi hitványságához. Jusson eszedbe, kinek a testében vagy tag és milyen fő alatt. Emlékezzél, hogy kiragadtak a sötétség hatalmából és átkerültél Isten világosságába és országába. A keresztség szentségével a Szentlélek temploma lettél: ne üzd el ezt a fölséges lakót gonosz tettekkel magadtól, hogy újból az ördög szolgáságába kerülj; hiszen Krisztus vérével fizetett érted. (Sermo 1. in Nativitate Domini.)

NURSIAI BENEDEK
(július 11; rendjében márc. 21)

* 480 táján Nursia
† 547. márc. 21. Montecassino

A szerzetesség lelkesítő gondolata minden nagy vallásban megvalósult valamilyen formában. A keresztény nyugat monasztikus szerzetesi eszménye Benedekben testesült meg. Ő alakította ki abban a formájában, ahogyan máig is él. Az utolsó másfél évezred története bizonyítja eszményének időt álló érvényességét.

Nagy Sz. Gergely pápa († 604) az első, aki a „Benedictus” nevet értelme és tartalmának teljessége szerint vonatkoztatja Sz. Benedekre: „„Áldott” a neve, és valóban kegyelemmel áldott volt Isten embere.” Benedek több, mint „az utolsó római”, több, mint „a nyugat atyja” vagy „Európa védőszentje”. Ezek a címek mintha gúzsba kötnék, minden évszázaddal jobban ledobja magáról őket. Valóban „Isten áldottja” ő, megszámlálhatatlan szerzetes ősatyja a világ minden táján, ahogyan Ábrahám „sok nép atyja” lett.

Amit életéről tudunk, az Nagy Sz. Gergelytől származik, aki mielőtt pápa lett, maga is bencés volt Benedek kolostorában, az ő harmadik utódja alatt. Természetesen nem várhatunk a nagy pápától mai értelemben vett életrajzot. Korának irodalmi törvényeit követve Benedekről mint a Lélek hordozójáról fest képet, és a szerzetesség prófétai lelkű atyjának rendkívüli szentségét akarja bemutatni léleképítő elbeszéléseivel. De azért Benedek életének külső eseményei és belső fejlődése is kivehető az életrajzból.

Benedek 480 körül született Nursiában (ma Norcia), a szabin hegyvidék kis püspöki székhelyén. Szülei elég jómódúak és széles látókörűek voltak ahhoz, hogy fiukat már kora ifjúságában Rómába küldjék tanulni. Így kerül Benedek abba a városba, amelyben még él a régi Róma fénye és pompája, de már ott vannak az apostolok és vértanúk sírjai is. Hatalmas bazilikák épültek: a lateráni, a vatikáni Szent Péter sírja fölött, Szent Pál bazilikája az apostol sírja fölött a város falain kívül és a legősibb keresztény bazilika az Esquilinuson az Istenanya tiszteletére. De a kereszténység győzelmének ezek a bizonyítékai nem tudták eltakarni a nursiai ifjú elől a romlást, amely már rányomta bélyegét Róma városára. A császári szék-

hely áthelyezése Konstantinápolyba vidéki várossá süllyesztette Rómát. Ehhez járult, hogy az 5. századtól kezdve a germán barbároktól reszket a város. Theoderik, a keleti gótok vezére és széles látókörű minisztere, Cassiodorus csak 526-ig hozott átmeneti békét. Az egyházi állapotok is csalódást kelthettek Benedekben, főleg a városi papság életének visszásságai és az egyházpolitikai viszályok a 498-as pápaválasztás körül. Politikai, egyházi és gazdasági téren egyaránt sok minden rosszul állt, de kulturális és erkölcsi vonalon is hanyatlóban volt Róma. Ez az „Örök Város”, az általános élvezethajhászás és a diáktársak üres mulatozása nem tetszett Benedeknek. Annyira nem, hogy otthagya a várost és tanulmányait, mert úgy találta, hogy ez a diákélet nem megfelelő keret egy Isten felé törekvő élethez. Az istenkereső ifjú nagy elhatározása igazi lemondás volt Isten országáért. Lelke elfordult Rómától, ahogy Nolai Sz. Paulinus († 431) tanácsolta: „Menekülnünk kell Rómától, ha nem akarunk Krisztus országáról lemondani.” Benedek szabaddá tette magát mindentől, hogy csakis Istent keresse.

Fokozatosan elszakadt környezetétől, és megismerkedett a monasztikus szerzetesélet különböző formáival. Hosszú volt az út, amíg Montecassino szentje lett belőle. De Gergely szerint már az első idők csodálatos eseményei is bizonyítják, „milyen tökéletes volt már a kezdet is a hivatás szent kegyelmében.”

Rómából Enfidébe (ma Affile) ment, ahol a kis falusi templom papja mellett élt. Csakhamar azonban egy csodálatos imameghellgatás következtében általános tiszteletben állt a falu népe előtt. Hogy csodálólítól megszabaduljon, egy éjjel titokban otthagya a falut, és egy subiacói barlangban vonta meg magát, most már teljesen egyedül. Bizonyára a sivatagi atyák kemény életéről szóló olvasmányai is hatottak rá, hogy a teljes magányt és lemondást keresse. Úgy látszik, személyes tapasztalatból kellett megismernie az Istennek szentelt élet és a lelki fejlődés minden fokozatát.

Három évig tarthatott ez a tanulmányidő, amikor belső fejlődése döntő fordulóhoz érkezett. Isten kivezette a remetét a barlang sötétjéből, hogy életét „példaképpül állítsa az emberek szeme elé, hogy mint a fény a gyertyatartón, világítson mindazoknak, akik Isten házában vannak.” Gergely elmondja, hogyan lett Benedek remetéből a nyugati cenobiták atyja, akik közösségben próbálják megvalósítani a szerzetesség istenkereső életét. Bizonyára Nagy Sz. Vazul († 379) regulájából tanulta meg, hogy a monostor közössége maga is egyház kicsiben: a szerzetesek mindnyájan egy test tagjai, amelynek feje Krisztus. A különböző kísértések legyőzésén keresztül pedig eljutott arra az érettségi fokra, hogy a lelki élet tanító mestere lehessen.

A hegyoldalban legeltető pásztorok találnak rá, és felismerve bölcsességét, hozzá járnak lelki tanácsért. Hamarosan szétviszik a hírét. A közeli Vicovaro szerzetesei küldöttségileg keresik föl, hogy legyen

vezetőjük meghalt apátjuk helyett. Csak nehezen és hosszas könyörgésre vállalja el ezt a feladatot. Mikor azonban a saját kényük-kedvük szerint élő szerzeteseket kolostori fegyelemre akarja szoktatni, ezek mérget kevernek italába. Ekkor tapasztalja meg, milyen veszélyes a szerzetesélet közösségben meghatározott szabályok nélkül. Visszamegy subiacói remeteségébe.

Nemsokára más, a környéken élő szerzetesek keresik fel, és kérik, hogy legyen lelki atyjuk. Benedek 12 kisebb közösségre osztja a szerzeteseket. Mindegyik monostorban 12 szerzetes él egy „atya”, azaz apát vezetésével. Az egésznek a vezetését pedig ő veszi kezébe. „Az Úr szolgálatának ebben az iskolájában” a jeruzsálemi ősegyház szelleme élt. Az engedelmesség, imádság és munka szerzetesi erényeit gyakorolták ebben az „apostoli élet”-ben. A monostorok életének külső és belső felépítése közben tapasztalja meg Benedek, mennyi gondba és fáradságba kerül a szabályozott közösségi élet kialakítása. Mikor azonban egy közeli templom papja, Florentinus féltékenységében minden módon ártani próbál a monostorokban, Benedek kitér: néhány tanítványával elköltözik a környékről, és Monte Cassinón alapít új kolostort.

Teljes érettségében itt nyilatkozik meg Benedek, mint „az építő ember” (W. Nigg). Subiacóban megvalósította a szerzetesnek a világtól való elfordulását, elnyerte az uralmat önmaga fölött, és az istenkeresők tanítómestere lett. Most Isten benne lakó Lelke Monte Cassinóra vezeti, a hegyre, amelynek „a hegyen épült város” történelmi szimbólumává kell lennie. Tanítványaival egyszerűen újból kezdett mindent. Egy régi vár romjaiból meg egy pogány szentélyből felépítette az új kolostor tekintélyes épületét, és közösséget alkotott; mindkettőt egységes szerkezet szerint, világos tervek alapján, monasztikus elvekkel, ugyanakkor nyitva a kor, annak embere és feladatai felé. Mindnyájan az egységes „szent regula” alapján éltek, amely Montecassinón nyerte el végleges alakját. Ez pontosan meghatározta az ima, az olvasás és a munka, az étkezések és az alvás idejét. Benedek hosszú éveken át kipróbált aszkétikus eszményét fektette le a Regulában. Imádkoztak és dolgoztak, mindennap újra kezdve a „tökéletes szerzetessé válás” törekvését. A nyugati emberre szabott egyesítése volt ez a szemlélődő és tevékeny életnek. Benedek továbbá „állhatatosan hirdette Isten szavát, és hívta a népet a hitre” és Isten házába, mondja Gergely. Benedek, akinek „„áldott” a neve és valóban kegyelemmel áldott”, „építő ember” külső és belső értelemben egyaránt, vezető az Isten felé vivő úton. A szívek ismeretének prófétai adományával fölfegyverezve vezeti, neveli, formálja szerzeteseit, akik „az Úr szolgálatának iskolájában” testvéri küzdő közösséget alkotnak, mint „Krisztus Urunknak, az igaz Királynak harcosai.” A Regula szelleme megmutatja Benedek eszményét a szentségről. A szerzetes közösségben éli az ima és munka életét, az alá-

zatosság és engedelmesség szellemében, amelyre az istenfélelem és a szeretet alapvető ereje hajtja a mindenütt jelenvaló szent Isten iránt. Az apát a jó pásztor atyai alakjának megfestesítője. És mindent átjár a mértékletesség és megkülönböztető képesség (discretio) erényének szelleme.

Valóban, a nyugati szerzetesség atyjának szelleme ma is elevenen él és hat Regulájában. Annyi életbölcesség és Krisztus-szeretet van benne, úgy sugárzik belőle az Istenről megragadott lélek, hogy 1400 év óta máig megszámlálhatatlan keresztényt ragadott magával szelleme, a sok Szent Benedek reguláját követő szerzetesen kívül is. Amellett tudjuk, hogy Benedek nagysága és a Regula jelentősége nem eredetiségében rejlik. Az utolsó fejezetben külön hangsúlyozottan is túlmutat önmagán és a Regulán. Ez a nyíltság könnyítette meg, hogy a Regula bejusson a történelembe. Épp a történelem mutatja, milyen lehetőségek rejlenek benne.

Benedeket „rendalapítónak” nevezni ellenkeznek a történelem tanúságával, már csak azért is, mert az akkori aszkéták és közösségek „szerzeteseknek” nevezték magukat, „akik az Atyák regulája szerint élnek, különösen szent N. N. regulája szerint.” A mindenkori apát határozta meg az élet rendjét, ő pedig rendszerint nemcsak egy, hanem több regulából is merített. Ezért itt csak a vegyes regulák szerint élő szerzetesek idejéről beszélhetünk. Pl. 600 körül Galliában kb. 20 regulát használtak vegyesen. Benedek maga is világos jelét adja regulájában, mennyire ebben a gondolatvilágban él. Nem akarja reguláját abszolútnak, egyedül érvényesnek elfogadtatni, csak kezdetnek ajánlja. „Akik egyébként a szerzetesélet tökéletességére igyekeznek, azok számára ott vannak a Szentatyák tanításai . . .” (73. fej.) Benedek tehát nemcsak alapul veszi Pachomius, Cassianus, Vazul és más atyák tanítását, de nem is akarja kiszorítani vagy fölöslegessé tenni őket.

Regulája csakhamar a nyugat regulája lett. 547. március 21-én befejezte életét Montecassino szerzetespátriárkája. Nagy Sz. Gergely elmondja, hogy mikor közeledni érezte halálát, „a templomba vitette magát, ott magához vette erősítőül a halálra az Úr testét és vérért, miközben gyenge tagjait tanítványai tartották. Rájuk támaszkodva állt ég felé tárt karokkal, és imádkozva lehelte ki lelkét.”

B. Senger

Krisztus szeretetének semmit elébe ne tégy! (Regula 4. fej.)

Ha valami jót látsz magadban, Istennek tulajdonítsd, ne magadnak. A rosszat ellenben mindig ismerd el a magad tettének, és magadat okold (uo.).

Az üdvösség útjának kezdete nem lehet más, mint szűk és szoros. De ha a lelkiéletben és a hitben előre haladunk, akkor majd szárnyaló szívvel és a szeretet kimondhatatlan édességével sietünk előre az Isten parancsainak útján (Előszó).

Az apát bölcs tapintattal rendezzen el mindent (41). Akár lelki, akár testi dologra ad rendelkezést, szelíd mérséklettel határozzon és irányítson, hogy legyen, ami után az erők vágyódjanak, de a gyengék se ijedjenek vissza (64). A bölcs mérsékletnek, az erények anyjának (szentírási) példáit mindig vegye figyelembe (uo.).

I. (NAGY) GERGELY
(szeptember 3)

* 540 táján Rómában
† 604. márc. 12. Rómában

Járványok, éhség és inség voltak a hatodik század Rómájának mindennapos vendégei. A népvándorlás kora tetőpontját érte el: a háborúk és különféle dúlások kíméletlenül kikezdték az antik világ amúgyis düledező épületét. Állandó keserves érzés jellemezte azt, akinek ebben a korban kellett élnie: irigyelte azt, aki meghalhatott, mert egyszer s mindenkorra megszabadult a földi élet katasztrófáitól.

A régi népek ellenálló ereje már-már fogytán volt, s a fiatal, történelem nélküli, de elhasználatlan erejű népek elhódították tőlük az életteret. Így vonultak 568-ban Alboin király vezetése alatt a fél pogány, fél ariánus longobárdok is Pannóniából (a mai Magyarországból) Itáliába. Birtokukba vették egészen a ravennai exarchátusig (amelynek élén akkor egy gyenge császári helytartó állott) meg a római hercegségig, valamint néhány kisebb déli földterületig, amely a bizánci császársághoz tartozott.

A század utolsó évtizedében olyan férfi lépett Szent Péter trónjára, aki a történelemtől joggal kapta „az utolsó római” és „a középkor első pápája” nevet, s akit az utókor a „nagy” jelzővel tisztelt meg.

Az ő alakjában még egyszer felragyog a pusztulásnak induló római mivolt, és ugyanakkor egészen új, más értelmű hivatástudatra emelkedik.

Gergely családja hosszú római főnemesi családfára tekinthet vissza. Szentünk a család Clivus Scauri (Monte Celio) dombi palotájában látott napvilágot. Már kora fiatalságától hivatalnok volt. A rokonszenves patrícius gyors egymásutánban kapaszkodott fel az állami méltóságok létrafokain. Harminc éves lehetett, mikor 572–573-ig Róma városának legmagasabb polgári méltóságát ruházták rá. Ennek a magas és befolyásos állásnak köszönhette a későbbi Gergely pápa azt a tájékozottságot, amelynél fogva Róma, sőt egész Itália áldására tevékenykedhetett – akkor, amikor a császári hatalom hivatali szervezete teljesen csődöt mondott, s a zsold meg utánpótlás nélkül maradt katonák a birodalom határain egymás után az ellenességhez pártoltak át. Róma városának fiatal prefektusa fáradtságot

nem ismert, s munkáját becsülték is. De mindez nem elégítette ki bensőleg. Egy vágy kerítette mindinkább hatalmába: a magányos, csendes, minden külső zaklatás nélküli élet. S ez a vágy elérhetetlen ideálként végigkísérte egész életét. De az álmodozás sohasem jutott túlsúlyra realizmusával szemben. Az idők parancsa azt várta el tőle, hogy „Isten konzulja” legyen (így hívja sírfelirata a Szent Péter-templomban): „Szívből kell ugyan a csend után vágyódnunk, de a sokak megnyerése mégis fontosabb számunkra.”

Minden látható külső ok nélkül lemondott Róma prefektusi méltóságáról, s visszavonult szülei palotájába. Édesapjának három nővére, Trusilla, Gordiana és Aemiliana már ott élt, távol a társasági eseményektől. A Monte Celio-i palotát Gergely Szent András-kolostorrá alakította. Hogy már ekkor ismerte-e nursiai Szent Benedek rendjének szabályait, azt nem tudjuk biztosan. Bizonyára ebben az időben alapított hat további kolostort a családjától örökölt szicíliai birtokon.

I. Benedek vagy II. Pelagius pápa hamarosan véget vetett szemlélődő nyugalmának, amennyiben a római egyház diákonusává szentelte. Gergely diákonus most Róma hét egyházi kerülete egyikének élén állott; mindenekelőtt egyházkormányzati és karitatív téren kellett ellátnia. Ügyesség és szerencsés kéz jellemezte új feladatainak végrehajtásában, és ez alkalmassá tette arra a legfontosabb feladatra, amelyet Róma püspöke akkoriban valakire bízhatott. II. Pelagius pápa kinevezte apokriziárnak (kb. a mai nuncius) II. Tiberius kelet-római császár udvarába. Az ő személye volt most a legfontosabb kapocs a pápa és a császár között. Barátságos, lekötelező egyénisége hamarosan tekintélyt biztosított neki mértékadó udvari körökben. Személyes tekintélyének volt elsősorban köszönhető, hogy fáradozásait siker koronázta: a minden oldalról szorongatott itáliai nép könnyítést és segítséget remélhetett a császár részéről. A ravennai helytartó gyengesége volt a sajnálatos oka, hogy nem ért el még többet ezen a téren.

A rabláshoz szokott longobárdokat, miután néhány győzelemtől felbuzdultak, a csábító zsákmány láttán mind nehezebb lett sakkban tartani.

585 vagy 586 körül Gergely búcsút vett szolgálatától, s megint visszavonult a Szent András-kolostorba. II. Pelagius pápa sokszor fölkereste őt itt beszélgetésre, tanácskérésre.

589 őszén kiáradt a Tiberis, pusztító hullámai elárasztották Rómát. Azok jórésze pedig, akiket az árvíz megkímélt, a pestisnek és más járványoknak esett áldozatul. II. Pelagius pápa is egy járvány következtében hunyt el.

Utódjául most csak egy ember jött számításba Róma papsága és népe számára: I. Gergely (590–604). Megválasztásakor ugyan elő-

szőr vonakodott a méltóságot elfogadni. Mauritius császár, akit még Gergely keresztelt meg konstantinápolyi nuncius korában, nyomatékosan helyeselte a választást. Csak erre mondta ki végleges „igen”-jét. 590. szept. 3-án szentelték püspökké (ezért van legújában ezen a napon az ünnepe). Közvetlenül utána már kezdtek beteljesülni a rómaiak beléje vetett reményei. Nem az egyházon való uralkodás, hanem az egyházszolgálat volt a célja. A hízelegve felkínált „egyetemes pápa” címet elutasította; éppen így nem ismerte el a konstantinápolyi pátriárka magafabrikálta „ökumenikus pátriárka” címét. Püspöktársaira való tekintettel csak „Isten szolgáinak szolgálója” akart lenni.

Róma és Itália népe volt a fő gondja. Kínzó éhínség fenyegette az anyagilag gyöngéket. Rendeletére a „patrimonium Petri”, a római egyház terjedelmes birtokainak termése Campaniában, Alsó-Itáliában és Szicíliában a római nép segítségére állott. A longobárdok rablóhadjáratai, a császári hivatalnokok túlkapásai és az egyházi vagyonkezelők rossz gazdálkodása következtében azonban a patrimonium csak igen kevés hasznot hozott. Az emberismerő és reális érzékű Gergely pápa alkalmas tisztviselőket talált, s a birtokok hamarosan nagyobb hasznot hoztak. Ezért nem szabad azon sem csodálkoznunk, hogy utasította vagyonkezelőit: a kölcsönös viszony javítására ajándékaik a császári tisztviselőknek ne legyenek szűkmarkúak. Szigorúan ügyelt arra, hogy az egyházi szolgálatban álló bérlők és parasztok emberi és igazságos bánásmódban részesüljenek. Kamatmentes kölcsönökkel könnyítette meg számukra a kezdést. Félreérthetetlenül tudatta ebben az összefüggésben egyik jószágkormányzójával: „Hallottad, mi az akaratom, nos, láss, hozzá, és vidd keresztül.”

Az akkori Itália számára szokatlan gazdaságpolitikája lenyűgöző eredményeket mutatott fel. A most már gazdagon befolyó jövedelmek és feleslegek a templomok, papságuk és a menekült szerzetesek, valamint nem utolsó sorban a város lakossága eltartására szolgáltak. (A longobárdok előtt menekülő s Rómában élő apácák száma egymagában elérte a háromezret. S ezeket mind el kellett látni.) Sikertült a longobárdok kezéből foglyokat kiváltania.

A körülmények hamarosan úgy hozták, hogy bele kellett szólnia a „nagy politikába” is. Magatartását a longobárdok irányában a reális lehetőségek józan érzéke határozta meg. A rosszul tájékozott Maximus császár heves dorgálása nem tudta őt megakadályozni abban, hogy az elnyomottak sorsának enyhítésére magas adókat és váltásdíjakat fizessen. A bajor hercegnővel, Theodolindával való sűrű levélváltása nagyban elősegítette az egész törzs későbbi megterését. (Theodolinde Authari longobárd király, majd utóda, Agilulf felesége volt.) A trónörökösnek, Adelwaldnak megkeresztelkedése tevékenysége helyességének bizonyítéka. További bizonyítékot szol-

gáltatott a nyugati gótok későbbi királyának, az ariánus Rekkarednek áttérése a katolikus hitre (Spanyolország 589).

Kicsinyes kortársak rossz szemmel nézték kapcsolatait Brunhildével, a frankok hatalmas királynőjével. Igaz ugyan, hogy Brunhilde erőszakos természetű zsarnok volt, s nem igen bántotta lelkiismereti aggály, ha a saját előnyéről volt szó. De Gergelynek a tényleges viszonyokat kellett szem előtt tartania, ha valamit el akart érni. Feladatát nem elítélésben látta, hanem annak hangoztatásában, ami az embereket egymással össze tudja kötni.

Politikájával elérte, hogy Ágoston apát vezetésével az angolszászok földjére küldött misszionáriusai szabad átvonulást és támogatást élvezhettek. Sajnos Ágoston apát szangvinikus természete inkább csak akadály volt az angolszász egyházkormányzat sürgősen szükséges felépítésében Kent vidékén. A misszionálandó népek sajátosságai és hagyományai iránt megértést tanúsított, és elrendelte, hogy messzemenően kedvezzenek ezeknek. A keresztülvitelt sajnos nagyon fékezte az emberi középszerűség.

Ami irodalmi munkásságát illeti, azt egészében lelkipásztori szempontok határozták meg. 854 levelet hagyott az utókorra. Mind beszédes tanúi, milyen fáradhatatlanul tevékenykedett a rábizottakért. *Regula pastoralis*-ában megrajzolta a papi méltóság képét, s ez egészen a középkor derekáig ösztönzőül és irányítóul szolgált. 35 kötetben írta meg gondolatait Jób könyvéről; ezek mély emberismeretének és érett életbölcességének tanúi. Kevésbé szerencsések „Az itáliai szentatyák életéről és csodáiról” írt párbeszédei. Túlzott ókori csodavárás érvényesül itt. A középkorban alig olvastak keresztény írók annyit, mint Gergelyt. Ez lehet annak a ténynek a magyarázata, hogy VIII. Bonifác pápa a nagy nyugati egyháztanítók, Ambrus, Ágoston és Jeromos mellé sorolta, jóllehet Gergelytől eredetiséget és önállóságot aligha várhatunk.

Felelősségtudattól átitatott tevékenységének alapját és vezérvonalat egyházfelfogásában találjuk: az élő Krisztus testével találkozunk közvetlenül benne. Krisztus testéhez elsősorban a jelenlegi Egyház hívei tartoznak. Ezek különböznek ugyan feladatkörükben, de kölcsönösen szolgálniuk kell egymást. A diakonusok, áldozópapok és püspökök Krisztus testének felépítői. W. Gessel

Hallgassuk csak, mit mond az Úr, mikor igehirdetőket küld: „Az aratás ugyan sok, de a munkás kevés. Kérjétek hát az aratás Urát, hogy küldjön munkásokat aratásába.” A nagy aratáshoz kevés a munkás. Nem beszélhetünk erről mélységes szomorúság nélkül: mert vannak, akik hallgatnának a jóra, de nincs, aki mondja nekik. Ime tele a világ papokkal, mégis milyen ritka a munkás az Isten aratásában: mert elvállaltuk ugyan a papi hivatást, de nem teljesítjük hivatásunk kötelességét. De gondoljátok meg, kedves testvéreim, gon-

doljátok csak meg, mi következik: „Kérjétek az aratás Urát, hogy küldjön munkásokat aratásába.” Ti imádkozzatok értünk, hogy hozzátok méltóan munkálkodjunk . . . (Homília)

RADEGUNDE
(augusztus 13)

* 518 táján Thuringia
† 587. aug. 13. Poitiers

Gyermekkorát rokoni viszálykodások és háborús inség sötét felhői homályosították el. Atyját, Berthachar thuringiai fejedelmet, saját fivére, Hermanefried ütötte agyon, édesanyját és majdnem minden testvérét árulás ölte meg. Csak Radegunde és egy öccse menekült meg a vérfürdőből. Atyjuk gyilkosa hurcolta őket saját várába. Kevéssel később a Meroving királyok, Theuderich és Klotár, akiket Hermanefried kijátszani törekedett, rabló- és bosszúhadjáratra Thuringiába törtek. Végigpusztították az országot és elűzték a királyi családot. A tizenkét éves Radegundét és fivérét hadifogolyként magukkal hurcolták. Klotár, Neustria királya Radegundét a királyi birtokra, Athiesra küldte, hogy ott jövődó királynét neveljenek belőle. Talán csak ekkor részesült a keresztségben. Mindenesetre föltárult itt előtte a keresztény hit mélysége, és igénye meghatározóan hatott egész életére. Hozzáférhetővé lett számára a még mindig élénken élő antik műveltség is: latinul és görögül tanult, olvasta az Írást, a szentatyákat és a latin klasszikusokat.

Ez a békeséges élet azonban végetért, amikor tizenkilenc éves korában a király esküvőre Soissons-ba rendelte. Radegunde nagyon is jól tudta, ki ez a Klotár, akihez feleségül kell mennie: a borzalmas Meroving-törzs legkegyetlenebb sarja. Ő volt az, aki hazáját földülta és rokonait elűzte vagy megölte. Ő szúrta agyon saját kezével mind a két kis unokaöccsét. Hatalomvágyóan és alattomosan, fáradhatatlanul halmozott büntényt büntényre. Az anyakirályné, Klotild elhagyta udvarát és Tours-ba vonult vissza. A királyi palotában két ágyas és gyermekeik veszekedtek uruk kegyeiért. Radegunde megkísérelte a menekülést, de elfogták. Soissons-ban azután megtartották az esküvőt.

A király nagyon szerethette. Nagyszerű nászajándékkal ajándékozta meg, gazdag ingatlanokkal, köztük a félreeső királyi villával, Athiesszel, ahol Radegunde az Istennel való találkozásban önmagára ébredt. De az ajándékok nem voltak képesek kitölteni azt a szakadékot, amely a házastársak között tátongott. Radegunde több mint tíz évig élt együtt ezzel a rettenetes emberrel, aki bár meg volt keresztelve, mégis úgy látszott, hogy szívében megtéríthetetlen pogány maradt, aki ma durván és kegyetlenül kínozza, másnap ékszerekkel és értékes ruhákkal akarta mosolyra kényszeríteni. Bizonyos, hogy házassága vértanúságot jelentett számára. Isten bizonyára azt akarta, hogy Klotár az ő oldalán – ha csak homályosan is – meg-

sejtse, milyennek kellene lennie valójában egy kereszténynek. Látta őt az istentiszteleten és a Szentírás olvasása közben, hittől és szeretettől föllekesülve. Kemény vezeklése, éjszakai imádságai, böjtölése nem maradhatott előtte tartósan rejtve. Azt is sejtette, hogy az ő gonosztetteiért vezekel. A férj ajándékai Radegunde kezén keresztül szünet nélkül áradtak tovább a szegényekhez és rászorulókhoz. Tapasztalta, milyen szelíden tűrte el vágyait, szeszélyeit, durvaságát. De csak rosszkedvűen morgott: „Apácát vettem én feleségül, nem királynét!”

S azután egy napon, amikor Radegunde rövid távollét után ismét hazajött, tudomására jutott, hogy Klotár meggyilkolta öccsét, az egyetlen, aki még atyafiságából megmaradt, a legközelebb álló és legkedvesebb embert, akiben még bízhatott, akivel anyanyelvükön még megérthették egymást. Ez több volt, mint amit egy ilyen vérből való asszony abban a korban elviselhetett. Úgy érezte, hogy betelt a mérték. Minden kockán forgott. Ezekben az órákban talán feledésbe merült egész addigi élete, minden magasba feszülő bátor hite, minden egyesülés Krisztussal elmélkedésben és áldozatban, imádságban és szeretetszolgálatban. Semmi sem maradt valóságos belőle – és ebben a borzalmas ürességben felhangzott a vérbosszúra szólító ősi kötelezettség követelő hangja. Már csak két lehetőséget látott: vagy megölni öccsének gyilkosát, vagy elhagyni őt, és ezzel a meneküléssel mindent megmenteni, ami hazájának elvesztése óta tulajdonképpen életét alkotta. Elmenekült. Benső szükségétől űzve Noyonban behatolt a templomba, szentmise közben az oltárhoz rohant, térdre roskadt Medárd püspök előtt, és a reszkető öreg embertől kikényszerítette az áldást, amely őt Istennek szentelte és a dühöngő király karmaiból kimentette. Hogy mennyire tudatában volt a veszélynek, amely e pillanatban keresztény létét fenyegette, mutatja a sikoly, amellyel a püspököt akarata teljesítésére bírta: „Ha most Istennek nem szentelsz, Isten egyszer tőled fogja számon kérni a lelkemet.”

Jellemző az akkori idők különös megosztott lelkületére, hogy Klotár, akinek politikai játszmái közben egy gyilkossággal több vagy kevesebb igazán nem okozott gondot, hogy visszaborzadt a feleségének feje fölött lebegő láthatatlan áldás keresztjétől. Minden erőszakról lemondott, csak kérésekkel és tárgyalásokkal próbálkozott, és végül teljesen békében hagyta. Sőt később egy nagylelkű hangulatában bőkezűen magajándékozta a poitiers-i kolostort, amelyet Radegunde a maga és társnői számára berendezett. A király eyegekben tovább folytatta kicsapongásait és erőszakosságait, egészen élete végéig. 561-ben halt meg a csodálkozó szavakkal ajkán, ami valójában csupán esetlen hitvallása volt: „Micsoda úrnak kell lennie annak a mennybeli Istennek, hogy egy olyan hatalmas embert, mint a frankok királya, meg merészel ölni!”

Radegunde átmenetileg egy ideig Tours-ban és Saix-ben élt, beteget, főleg leprásokat ápolt. Ebben az időben minden személyes tulajdonán túladott, elsősorban ékszereinek és udvari köntöseinek súlyosan értékes pompáján, a hatalomnak ezeken a jelein, amelyeket kora emberei annyira szerettek. Az utolsó ékszerdarabot, egy gyönyörű vert arany hajcsatot, egy remeténél vezeklő ruháért cserélte be. Végül belépett Poitiers-ben a Miasszonyunk kolostorba. Ettől kezdve kenyér és fűvek voltak egyetlen eledele. Keveset aludt, és mindig a csupasz földön. Ostorozta magát, nehéz vezeklő láncokat hordott. Ez a saját tisztulásáért való küzdelem hősiez túlzottságában sejtetni engedte: azon fáradozott, hogy egyúttal elhagyott hitvestársát is képviselje Isten előtt.

Egész Franciaországból sereglettek kolostorába az asszonyok és leányok. Az a lángoló odaadás, amely Radegundét emésztette, mintegy tüzes jelként hatott a vad és mégis olyan üdvösségre éhes korra. Már akkor, mint halála után is, szaporodott a csodák híre, amelyeket imáinak és érintésének tulajdonítottak. Kolostorát alázatos határozottsággal tartotta rendben. Miután az arles-i Szent János konventben meggyőződött Szent Cezáriusz szabályának előnyeiről, az ottani apátnőtől, Cezáriától elkérte és meg is kapta ezt a szerzetesi szabályt apácai részére. Ő maga minden előjogról lemondott, és alázatosan alávetette magát a fiatal apátnő, Ágnes vezetésének, akinek megválasztását ő tette lehetővé.

Radegunde így végre békeességben élt Isten csendjében, végre abban a világban, amelyre igazi rendeltetése szólt. Évtizedek álltak még előtte, hogy szellemének távlatát és rugalmasságát, erős és szenvedélyes szívének gazdagságát, érett egyéniségének egész teljét kifejtse és termékenyvé tegye. Így kolostora titokzatos erőforrassá vált, és egy szép napon a nagytehetségű Ventantius Fortunatust is odavonzotta, akit az idők nyugtalansága és saját állhatatlan lelke hosszú kerülő utakon egész Itálián és Gallián keresztül a kolostor kapuihoz űzött. Ott is maradt, és a Szent anyai barátsága a kóbor költőt szelíden, de ellenállhatatlanul átalakította. Pap lett, és végül Poitiers püspöke. A római liturgia értékes dalszövegeket köszönhet neki, ő írta meg Radegunde életrajzát is.

A nagy Szent Kereszt-ünnepség Radegunde számára életének csúcspontja lehetett. Justianianus, Bizánc császára a királyi vérből való poitiers-i apácának egy részecskét ajándékozott a Szent Keresztből. Amikor az ereklyét ünnepélyes körmenetben a kolostor templomába vitték, akkor csendültek fel először Venantius keresztimnuszai: a *Vexilla regis prodeunt* és a *Pange lingua*. A frank királyné, Radegunde sötét sorsa és a szentéletű apáca kegyelemtől és szeretettől áradó élete mindegy beleszövődött ezekben a nagyszerű énekekbe: a szenvedés fájdalma és a megváltás örömujjongása egyesült a Kereszt jelében.

Radegunde 587-ben halt meg, és saját kolostorában, Poitiers-ben helyezte örök nyugalomra Tours-i Gergely. Sírtemploma mind a mai napig a nevét viseli.

L. Brede

*Királyi zászló jár elől,
Keresztfa titka tündököl,
Melyen az élet halni szállt
S megtörte holta a halált.*

*Kegyetlen lándzsa verte át
Gonosz vasával oldalát,
S mely szennyet, vétket eltörölt:
Belőle víz és vér ömölt.*

*Az ősi jóslat itt betelt,
Mit a hű Dávid énekelt:
„Az Úr – halljátok, nemzetek! –
Kereszten trónol köztetek.”*

*Rajtad tündöklök, drága fa,
Királyi vérnek bíbora.*

*Ó választott jeles faág,
Ki szent testét karoltad át!*

*Világ bűnének zálogát
Te hordoztad, te boldog ág.
Az ellenség gonosz fejét
Meváltónk rajtad zúzta szét.*

*Kereszt, üdvözlégy, egy remény,
A szenvedés ez ünnepén.
Kérünk, kegyelmet adj nekünk,
Add vétkünkért vezeklenünk.*

*Szentháromság, dicsérjenek,
Üdvösség kútja, mindenek.
Legyen győzelmünk, add meg ezt,
A diadalmas szent kereszt.*

(Venantius Fortunatus: A Szent Keresztről. Sík Sándor fordítása)

PATRIK
(márc. 17)

* 385 táján Britannia
† 461. márc. 17. Írország

Írország ugyan már a kora középkortól kezdve mint a „szentek szigete” volt ismeretes, mégis csak egy szenttel szerepel a szentek általános kalendáriumában; és ez az egy, Patrik, nem is ír származású. Csak 1200 évvel halála után vették fel ünnepét az egyetemes egyházi naptárba; és mert a nagybőjt idejére esik, ma sokféle már alig ülik meg az Egyházban.

Patrik életéről és munkásságáról pontos képet festeni ma még nehezebb feladat, mint bármikor volt. Már éppen valamiféle nyugvópontra jutott a személyét érintő, erősen politikai jellegű katolikus és protestáns vita (ez utóbbiak gyakran úgy néztek rá, mintha egy Rómától független ír egyháznak lett volna az alapítója), amikor a hagyományos képet az új kutatások megingatták, főleg az alapvető kronológiai adatok terén. A régi kép főként különféle életrajzokból alakult ki, és ezek részben hosszú idővel a szent halála után keletkeztek. A fent jelzett adatokat ismerték el legmagasabb egyházi helyen a leghitelesebbeknek halála 1500. évfordulójának megünneplése alkalmából.

Szerencsénkre Patrik maga ránk hagyta önvallomását írásában, főleg önéletrajzában, a Confessióban. Bár apja szerep és Britan-

niának akkor római kormányzás alatt álló részén hivatalnok volt, nagyapja meg pap – abban a korban még a papi nőtlenség sok helyt nem volt kötelező az Egyházban –, nem volt iskolázott ember. Hogy mégis elfogadhatóan írt latinul, csak jellemző arra, milyen életrevaló volt.

Minden bizonnyal jómódban élt a család, hiszen a 16 éves ifjút akkor fogták el és vitték rabszolgának ír tengeri rablók, mikor a család nyári birtokán időzött. Elhurcoltatását Patrik később úgy fogta fel, mint Isten igazságos büntetését, mert „Istentől elfordult, parancsaival nem törődött, és nem hallgatott a papokra, akik az üdvösségre intették.” Már csak azért sem átkozta elhurcolóit, mert jól tudta: azok csak a kor kegyetlen szokásait követték, és – mint mondja – ezreknek kellett hasonló sorsot eltűrniök. Nyilvánvalóan erős hite volt, hogy az idegen szolgaságban „fontolóra vette bűneit, és teljes szívéből megtért”, kérve Istent, „gyakoroljon kegyelmet ifjú és tudatlan szolgálójával”.

A családi otthon biztonságából és jólétéből kiszakítva, a fogoly-nak birkákat kellett őriznie Irsország nyugati partján, a hegyekben. Máig sem jók ezek a barátságtalan hegyek másra, mint birkatartásra. Patrik azt írja, akkor még erdők borították a hegyeket. De a szél és az eső ellen, mikor a nyílt óceán felől végigszáguldott rajtuk, nem sok védelmet nyújthattak. Az ír klíma aránylag enyhe. A pályák így a telet is a szabadban töltik, és bizony a pásztorok – mint Patrik is beszámol róla – alkalmilag fagyban-hóban kénytelenek munkájukat ellátni. Műveletlensége ellenére is hű maradt külső szerencsétlenség okozta megtéréséhez. Minden reggel napkelte előtt kelt és imádkozott. Egészségének nem esett ez kárára, mert mint mondja, „felmelegített a bennem élő Lélek.”

Hat éves fogság után egy éjjel álmában hangot hallott: „Jól teszed, hogy bőjtölsz. Hamarosan visszatérsz hazádba.” Rövid idő múlva a hang folytatta: „Készen áll a hajód.” A hangtól bátorítva elmenekült. Az ismeretlen és ellenséges országon át megtett hosszú út végén elérte a tengert, nyilván a sziget keleti partján. Úgy lát-szik, a fogságban kapott valami zsebpénzt, mert megtakarított pénzét ajánlta fel a kapitánynak, ha magával viszi. Az visszautasította. Minden bizonnyal látta, hogy szőkevénnel van dolga. Végül mégis úgy döntött, magával viszi a fiatalembert. Valószínűleg észrevette, hogy Patrik tud bánni az agarakkal. A hajó rakománya ugyanis ez volt. A cél pedig Gallia. Ott egy ideig még a hajó legénységének kellett szolgálnia. Keresztény hitét férfiasan megvallotta előttük, és így megszerezte becsülésüket. Végül is visszatérhetett szüleikhez Brittanniába.

Élő hite most arra indította: kövesse apja és nagyapja példáját, és készüljön egyházi pályára. Egyik éjjel egy ember jelent meg előtte. Ruhájáról nyilvánvalóan felismerte, hogy ír az illető. Az ember-

nél sok levél volt, abból egyet átadott Patriknak. A levélből az írek hangját hallotta meg, akik közt dolgozott, és akik most így kiáltottak feléje: „Arra kérünk, jöjj és élj ismét közöttünk!” De a rá jellemző józansággal nem ment nyakló nélkül a hívás után, hanem várt, míg küldetését illetőleg további megerősítést kapott. Azután kérte, vegyék fel az egyházi rendbe. Ez lesz az alapvetés, hogy a neki szánt feladatot betölthesse. Abban látta ezt a feladatot, hogy a pogány írek között kell missziós munkát végeznie. Előbb visszautasították. Egyik régebbi barátja ugyanis visszaélt bizalmával, sőt még a gyónási titkot is megszegte: nyilvánosságra hozta egy bűnét, amelyet még gyermekkorban követett el, de ami alól már régen feloldozták. Jellemző az egész ügy arra, mennyire igazmondó és lelkiismeretes volt Patrik.

Úgy látszik, mikor hazájában elutasították, Galliában folytatta tanulmányait. Nyilvánvalóan olyan kedvezőek voltak a jelentések, amelyeket előljárói Britanniába küldtek felőle, hogy őt választották Celesztin pápa tervének kivitelezésére: püspököt kell Írországba küldeni, aki az ország kereszténnyé tételének eddig szörványosan elkezdett művét végrehajtja. Kiképzése idején Patrik különösen a Szentírásban tett szert jártasságra. Az ír egyháznak később is egyik sajátos ismertetőjele lett a Biblia ismerete.

Patrik missziós munkája Írországnak páratlan eredménnyel járt. A törzsfőket csakúgy megnyerte, mint az egyszerű népet. Felkereste az embereket a sziget legfélreesőbb sarkában is. Meglepő készséggel fogadták. Ennek a ténynek köszönhetjük, hogy Írország valójában az egyetlen ország Nyugateurópában, ahol a keresztény hitre térés nem követelt vértanúkat. Patrik így értelmezte feladatát: Tény, hogy az isteni meghívás, amelyet kapott, meglepő megerősítést nyert az egyházon át, még az egyházban tapasztalt ellenállás ellenére is. Ebből a tényből származott személyes felelősségtudata, ezen nyugodt tekintélye, amellyel vezetőszeropét érvényesítette. Természetesen nem maradt ez az igénye ellentmondás nélkül. Ő azonban nyugodt határozottsággal szerzett érvényt akarátának, amint néhány fennmaradt leveléből láthatjuk. Nyilván tudta – talán már fogoly éveiből –, mennyire szükséges, hogy az ír temperamentum élénkségét szilárd keretekkel fékezze. Világos rendelkezéseket adott ki, mind az egyháziak, mind a világiak életmódját illetőleg. Ezzel megvetette alapját annak a szokatlanul kemény fegyelemnek, amivel az ír egyház századokon át kitűnt, és ami képessé tette, hogy kiállja a félelmetes üldözést.

Amint Patrik egyéni életében egyensúlyban volt a mély személyes meggyőződés és a közösség által rárótt rend, éppúgy gondja volt arra is, hogy az írek ne maradjanak csak külsőleg keresztények. Példaadó módon megkövetelte: a megtérés legyen valóságos és gyökeres. Mikor azokra az ezrekre gondolt, akiket megkeresztelt, nyu-

godt lélekkel kijelentette: „Isten a tanúm: én soha egyet sem szedtem rá. Isten és az Egyház érdekében rá sem szedhetném, mert akkor magam ellen lázítanám őket (a hitjelölteket), magunkat pedig (a misszionáriusokat, a papokat és a keresztényeket) üldözésnek tenném ki, és bűnnömmel az Úr nevének ártanék.” Sikerét nyilvánvalóan annak a körülménynek kell tulajdonítanunk, hogy bár egykor az írek foglya volt, most pedig egy püspök teljes hatalmával tért vissza hozzánk, semmi jelét nem mutatta, hogy büszke erre a győzelmére. Az írek mindig finom érzékkel rendelkeztek, hogy észrevegyék, mikor igaz egy emberi magatartás, és éppen úgy megvolt bennük a természetes hálaérzés is az olyan ember iránt, aki a rosszért jóval fizet.

Patrik átérezte, milyen nehéz a feladata. Ő maga élvezte a római civilizáció áldásait. Írország szinte érintetlen maradt ebben a tekintetben. A barátságatlan éghajlatot már fogsága idejéből ismerte. Azt is tudta, hogy hiányoznak a fejlettebb gazdasági formák. Azt is bizonyosan tapasztalta már akkor, milyen nehéz az íreknek egymással békében élniük a törzsi háborúságok, az irigység és az alkalmilag előtörő erkölcsi zabolátlanság következtében. Másrészt számos keresztény tant könnyen bele tudott illeszteni az ír jellem alapvonásaiba, különösen a gyengék, a női nem és az idősek megbecsülését és a szellemi képzettség értékelését.

Hogy Írország kereszténnyé tételének feladatával Patrikot bízták meg, abban föltétlenül messzemenő része volt, hogy az országot fogsága idejéről jól ismerte. Hat éves ír tartózkodás után bizonyára kifogástalanul beszélt a kelta nyelvet. Nyugateurópában Írország lett az első ország, ahol a nép nyelvén fejlődött ki egyházi nyelv és irodalom. Csak néhány alapfogalmat vettek át a latinból, ahol a megfelelő fogalmak nem voltak meg az ír nyelvben. Mindenesetre a keresztény gondolkodás nem úgy lépett be az írek életébe, hogy idegennek, kívülről jövőnek vagy éppen rájuk kényszerítettnek találták volna, hanem számukra teljesen érthető formában.

Az az elismerés, amelyet munkájával kivívott, annál figyelemreméltóbb, mert hiszen Patrik nem volt ír. Hogy mégis sikerre vitte vállalkozását, az sokat mond Patrik felől, de sokat mond az írekről is. Alkalmadtán megélte, hogy idegenkednek tőle. Ezt felindulás nélkül elviselte. Még mikor életére törtek, akkor sem fordult el tőlük gyűlölettel.

Az a kép, amelyet saját írásaiban ad maga felől, egyszerűbb, mint amit a későbbi hagyomány festett. De világosabban hordja a történelmi és egyéni valóság jegyét. Confessiója, amit a halállal szembenézve írt, a világirodalom nagy önéletrajzai közé tartozik.

A korai középkorban Írország nagy szerepet játszott az egész keresztény Nyugateurópában. Mégsem lett Patrik tisztelete népszerű az íreken kívül sehol. A sajtóságos aránytalanság, ami Írország anya-

gi és szellemi jelentősége között fennáll, Patrik életében is megvan. Megszívlelendő példája annak, hogy a történelemben az igazi győzelmek másképpen valósulnak meg, mint a világ gondolja.

J. Hennig

Szent Patrik mellvértje (részlet)

*Én ma reggel fölserkenek
Isten vezérlő erejéből:
Isten hatalma fenntartson,
Isten, a bölcs, kormányozzon,
Isten szeme vigyázzon rám,
Isten füle hallgasson rám,
Isten szava szóljon értem,
Isten keze megőrizzen,
Isten ösvényeit járjam*

*Isten pajzsa oltalmában,
Isten serege megvédjen
ördög kelepccéje ellen,
bűnök kísértése ellen,
természet ösztöne ellen,
minden rosszakaróm ellen
közel s távol,
egyedül vagy csapatosan.*

GALLUS
(október 16)

* 550 táján (Irország)
† 620. okt. 16. St. Gallen mellett

Kevés szentnek jutott ki a megtiszteltetés, hogy nemcsak egyes helységeket, de egész országrészt neveztek el róla. Ha eltekintünk a kis városállamtól, San Marinótól, Európában a svájci kanton, St. Gallen az egyetlen példa. A sok ír közül, akik szülőföldjükön kívül tiszteletben részesültek, Gallus az, akinek tisztelete a legszélesebb körű lett, és még ma is az. Ünnepe Délnémetországban, Ausztriában és Svájcban sokhelyütt megülik és egész Irországban, legalábbis a 18. század óta.

Gallus tisztelete – amely egykor a Keleti-tengertől Rómáig és az Atlanti-óceántól Stájerországig terjedt – jól mutatja, hogy a szentek történetében más a mérték, mint a világéban. Hiszen élete külsőleg jelentéktelen volt. Ami gyermekkoráról ránk maradt egy kéziratban (a St. Gallen-i bencés könyvtárban még a családfáját is megtalálhatjuk), az legenda. Történelmileg annyi biztos, hogy egyike volt Szent Kolumbán tizenkét társának, akikkel az 590 körül a bangori kolostorból nekiindult, hogy az európai szárazföldön – akkor még Irországhoz képest civilizálatlan terület – penitenciában éljék életüket. Amikor Kolumbán – mert svájci tevékenysége kudarcba fulladt – tovább indult Lombardia felé, Gallus éppen súlyosan megbetegedett. Kolumbán a rá jellemző keménységgel ezt mint gyöngeséget hányta szemére. Gallus a Bodeni tó mellett, Arbonban maradt. Kolumbán megtiltotta neki, hogy misézhessek. Ezt a tilalmat csak akkor fűggesztette fel, mikor már maga is halálán volt.

Gallus egy kis remeteséget épített a Bodeni tó délnyugati oldalán, Steinach völgyében. Az Istenanya, a Burgundiából való Szent Desiderius (Didier) és a Franciaországban és Svájcban nagy tisztelet-

ben álló Mauritius tiszteletére szentelte. Hívták apátnak Luxeuilbe. Ezt a kolostort a Vogézek nyugati peremén építette Kolumbán, és közben igen nagy jelentőségre tett szert. Gallus visszautasította a meghívást. Püspöknek akarták Konstanzban. Ezt a meghívást áthárította tanítványára, Jánosra. Bizonyára azért is, mert belátta, hogy egy odavalósi sikeresebben működhet ebben a tisztségben, mint ő, az idegen. Hogy milyen érzülettel voltak Gallus iránt tanítványai, annak éppen ez a János püspök adott meghatározó módon kifejezést. Ma is olvassuk Gallus ünnepi officiumában azokat a szavakat, amelyekben kitört mestere koporsója mellett: „Jaj, jaj, szeretett atyám, jaj nekem! Miért vezettél ki az apai házból, ha most árván itt hagysz?”

Száz évvel Gallus halála után Otmár kolostort alapított azon a vidéken. Akkor jegyezte fel a hagyományt Szent Gallus környékbeli tiszteletéről. Ez a tisztelet annál meglepőbb, mert mint életrajzaiból kiderül, Kolumbán távozása után Gallus lemondott mindenfajta missziós tevékenységről. St. Gallen apátsága, amit Otmár alapított, igazi meneoékhelye lett az író tudósoknak és művészeknek, mikor menekülniök kellett hazájukból a vikingek és a dánok elől. Itt, mint a védőszent honfitársait, nagy megbecsüléssel fogadták őket. A Rajna-vidék martirológiumában már a 9. században ott találjuk Sz. Gallus nevét. A 16. században a papok St. Gallenben a szent ünnepén, de már a vigiliáján is három misét mondhattak. St. Gallen alapítványi temploma egyike a legszebb barokk épületeknek Svájcban. Ott megtalálhatjuk a szent életének különböző jeleneteit. Az alapítványi könyvtár világhírű az író hazájából származó kéziratok miatt. Itt tanulmányozhatják azokat a művészet és a történelem kutatói. Mindmáig igen széleskörű tudományos és költői hagyomány foglalkozik Sz. Gallusszal, írországi eredetével és svájci működésével.

„A boldogemlékü Gallus – beszéli életrajzírója, Walafrid – nagy buzgalommal törekedett az életszentségre. A tó környékén (amely korábban Tuggennél a Zürichi tóhoz tartozott), felperzselt a pogány szentélyeket, amelyekben az ördögnek áldoztak, és az ott talált áldozati adományokat a tóba vetette.” Hogy ez a leírás történelmi hitélű, kitűnik az apró részletekből: A szentélyek fából épültek, de az adományok fémtárgyak voltak. Ez utóbbiak tehát nem égtek el, azért kellett a tóba dobni őket. A kultuszhelyek megsemmisítése – amint az Sz. Bonifác történetéből is ismert – döntő eszköze volt a pogányok megtérítésének. Ezzel ugyanis nyilvánvaló lett – csak úgy, mint az Ószövetségben – a bálványok tehetetlensége. Az ünnepi officium egyik antifonája így ünnepli Gallus bátorságát: „Nem félt, pedig ezrek voltak ellene, ment, hogy a pogányokat megtérítse.”

A feldühödött alemannok elhatározták: Gallust megölik, Kolumbánt megostorozzák és csúfsággal borítva kizavarják határunkból.

Kolumbán Gallust bízta meg a vállalkozás véghezvitelével, átkot mondott a pogányokra, és hátat fordított nekik. Nem jellemző-e a más vérmérsékletű Gallusra, hogy bár őt sokkal keményebben fenyegették, még sincs róla feljegyezve, hogy az üldözöket megátkozta volna? Sőt úgy szól a tudósítás, hogy később békésen lakott közöttük.

Mikor Kolumbánt elűzték Tuggenből és Willimar pap Arbonban barátságosan befogadta társaival együtt, megint egy különleges feladatot bízott Gallusra: „Az apát parancsára Gallus az isteni dolgokról beszélt, és feltárta az igazság mélységeit. Az üdvösséghez tanításnak ezeken a lakomáin a pap (Willimar) nem tudta könnyeit visszatartani.” Ez az elbeszélés sem egyszerű történelmi klisé. Kolumbán inkább a toll embere volt, Gallus az élőszó gyújtó mestere. Az alemannok nem indultak meg egykönnyen. Az a pap, aki közöttük akart dolgozni, nem lehetett lágyszívű. Gallusnak tehát valóban a lelkük mélyét kellett megmozgatnia. Mennyire megfelel a beszámoló a történelmi tényeknek, bizonyítja az a megjegyzés, hogy Gallus ezt a bizonyos „isteni beszédet” akkor tartotta, mikor már „asztalhoz feküdtek”. Arbon ugyanis latin jellegű város volt, ahol a régi szokás szerint keveretekre dőlve étkeztek. Mindkét életrajzíró, Wetti és Walafrid is csak hallomásból ismerhette már ezt a régi szokást. „Az isteni tanítás vendégsége” tehát mint valami mai igentisztelet kapcsolódott a közös étkezéshez.

Hallunk még egy harmadik megbízatról is, amelyet Gallus Kolumbántól kapott. Kolumbán Bregenzben is megkísérelte a missziós munkát. De a két név, „St. Gallusstift és St. Gallensteine”, inkább tanítványára emlékeztet. Gallusnak kellett beszélnie a néphez. És pedig mind latinul, mind „a törzs nyelvén”. Gallus mindkét nyelven „tetszetősen” ki tudta magát fejezni. A várost még a rómaiak alapították. Így a latin a lakosok számára a mindennapi érintkezés megszokott nyelve volt. Gallus az első missziós Középeurópában, akiről fennmaradt, hogy a népnyelvnek előttünk olyan jól ismert kérdése foglalkoztatta. Gondoljuk csak meg: a nem latin eredetű nyelveknek akkor még nem volt semmiféle irodalma Közép-Európában, ennek megfelelően ezerféle tájszólásra oszlottak. Csak így tudjuk ennek az ír embernek a teljesítményét igazán értékelni. Alkalmadtán még a Kolumbán kísérői közt levő burgundok is az idegen Gallusra bízták, hogy ő prédikáljon germánul.

Alighogy az arboni plébánián kapott gondos ápolás visszaadta egészségét, Kolumbán hátrahagyott tanítványa otthagya a várost és annak műveltségét. Azt kérte a környéket jól ismerő Hiltibod diákonustól, vezesse olyan helyre, amelyet a Gallus-ünnep zsolozsmájában az egyik karvers „pusztának, úttalannak és elhagyottnak” mond. Odafelé és még további három napon át – amikor Hiltibod, kéréséhez híven, már magára hagyta – böjtölt, hogy előkészüljön az új

életre. A szűkös étel és a kevés alvás korlátozása az akkori bűnbánati fegyelem vonásai közé tartozott. Gallus megtartotta ezt a maga részéről is és a lassanként köréje seregülő – saját ír kolostori neveléséből eredő – közösségben is, csak úgy, mint a hóraimádság szigorú rendjét és abban a zsoltárok bőséges alkalmazását.

Emellett azonban a tudományokat is ápolták. Ezen a téren a korabeli Írország messze Európa fölött állt. Gallusról azt halljuk, hogy még a legnehezebb külső körülmények között is szorgalmasan olvasott. A papok még a városokból is eljöttek hozzá a remeteségbe, hogy ott oktatást kapjanak „az isteni könyvek értelmezéséről”. Mikor tanítványát, Jánost püspökké szentelték, Gallus beszélt. A beszédről szóló beszámolóból megtudjuk, hogy különösen az Öszövecségben volt elsőrangúan járatos. Újból igen jellemző Gallusra az a kis vonás, amit ebből az alkalomból elmesélnek. A beszédet latinul Gallus tartotta, de tapintatosan ráhagyta az odavaló Jánosra, hogy lefordítsa alemannra.

Gyakran ábrázolják egy medvével. A legenda szerint ez segítette felépíteni a celláját. Azt is mondják még, hogy halászás közben meg egy vidra segített neki. Gallus a fogás egy részét odaadta az állatnak. Ezek a legendák azt mutatják, amit annyi forrásból tudunk: milyen szoros kapcsolatban voltak az írek a természettel, jelesül az állatokkal. Olyan jellemvonás, ahol közelebb állnak a germánokhoz, mint a rómaiakhoz. De a Gallusszal kapcsolatos állatlegendákban sajátos egyéni szeretetreméltósága és barátságossága is kifejezésre jut. Ez a vonás teljesen megegyezik azzal a képpel, amit különben is alkothatunk felőle, és ezt jellegzetesen írnek mondhatjuk. A sok apró vonásból előttünk áll egy szentnek igazi mély emberisége. Ez sugárzik – túl minden külső eredménnyen – át a századokon, és ez hat még ma is a keresztény nép szívében. J. Hennig

BONIFÁC (BONIFATIUS)
(június 5)

* 672/75 Wessex (Anglia)
† 754. jún. 5. Dokkum (Hollandia)

A korai középkor hithirdetői közül Németországban Szent Bonifác alakja hatolt be legmélyebben a köztudatba. Ha nagyjelentőségű életmunkáját tekintjük, hajlunk arra, hogy személyiségében elsősorban az imponáló nagyságú, hatalmas hőst lássuk. Ránk hagyott leveleiben azután ez a merész misszionárius feltárja mélységesen érzékeny lelkét, alázatát és egyszerűségét.

Winfrid névre keresztelték, 672 és 675 között, a wessexi királyság nyugati felében, Exeter közelében. Élete első negyven évéről nem sokat tudunk. Életrajzából is csak az általános kereteket kapjuk külső életéhez. Ezt az életrajzot az angolszász pap, Willibald valami tíz évvel a hithirdető halála után írta meg Mainzban. Exeter

és Nursling bencés kolostoraiban kapta neveltetését. Így nőtt bele hazája szellemi légkörébe. Itt a Rómához hű hazai egyház néhány évtized óta igazán felvirágozott. A döntő vonások ebben a nevelésben a szerzetesi fegyelem és bölcsesség, az egyház szilárd rendje, a Rómával való kapcsolat eleven tudata, jártasság a Szentírásban. Kb. harminc éves korában szentelheték pappá. Úgy látszik, Winfridben egészen sajátos módon lángolt a vágy, ami környezetében is égett: az irodalmi művelődés vágya. Maga is tanított Nurslingban; összeállított egy nyelvtant és több verset is írt. De mint szónok a lelkipásztorkodásban is tevékenykedett. Tudunk arról is, hogy alkalmasan egyházpolitikai megbízatásokat kapott.

Negyven éves fejjel fogta el a vágy: a „szent hontalanság” aszketikus ideálját úgy valósítja meg, hogy az európai kontinensre, a rokon német törzsek közé megy missziós munkára. „Isten iránti szeretetből”, „Krisztusért”, „az Úrért”, „Istenért”, „hogy az örök hazát elérhessük”, „a lelkek megmentésére” – ezek az indítókok vitték rá az ír-skót és angolszász szerzeteseket, hogy szeretett hazájukat elhagyják. Ez a lelkület vezette őt is, mikor 716 elején néhány társával nekivágott az útnak a frízek földje felé. Willibrord missziós munkáját éppen akkor döntötte itt romba a frízek fejedelmének, Radbodnak egy betörése. Winfrid hiába hatolt előre egészen Radbodig, Utrechtbe. Még annak az évnek őszén visszatért saját kolostorába, Nurslingba. Vállalkozása ugyan sikertelen volt; de jövődő kezdeményezéseire fontos tapasztalatokkal gazdagodott. Nem szegte kedvét, hogy a missziós munka ilyen kemény feladat. Nem akart mint apát ott maradni Nurslingban, pedig 717-ben azzá választották. 718-ban másodszor is, és most véglegesen elhagyta hazáját. A tapasztalt Willibrord példája szerint most mindenekelőtt az eredményes missziós munka előfeltételeit akarta tisztázni: a világi hatalom támogatására és a pápa felhatalmazására van szükség. Ezért annyi angolszász római zarándok nyomában útra kelt az apostolok fejedelmének, Péternek egyháza felé. II. Gergely pápa 719. máj. 15-én megadta a kért teljes felhatalmazást ennek a nagy angolszásznak a „pogánymissziókra”. Hogy kifejezze, mennyire ragaszkodik a római egyházhoz, felvette a római Szent Bonifác nevét, akinek ünnepe a megelőző napon volt. A pápa azt kívánta, tudósítsa őt nehézségeiről. Ennek a kívánságnak Bonifác később igen lelkiismeretesen megfelelt.

Először Thüringiában próbálkozott. Itt össze tudta kapcsolni munkáját Willibrord előbbi tevékenységével. Azután maga is csatlakozott a frízek földjén Willibrordhoz. Radbod 719-ben meghalt. Most itt új helyzet állt elő, és ez kedvezett a misszióknak. Itt élhette végig a jövődő missziós munkája számára annyira fontos „inaséveket” igazán hasznosan a tapasztalt Willibrord szolgálatában. Abból is megtudhatjuk, milyen eredményes volt itt Bonifác munkája, hogy

Willibrord püspöktársává akarta tenni, és utódjául szemelte ki. De két év után Bonifác elhagyta Willibrordot és a frank uralom alatt álló fríz földet: itt a győzelem a pogányság fölött már eldőlt. Őt vitte a vágy: nagyobb munkaterületen és önállóan tevékenykedni.

721-ben Hessenbe ment. Most kezdetét vette a missziós munka mellett a nagy szervezési tevékenység is. Megreformálta a túlságosan világias szelleművé vált egyházközségeket, és Amöneburgban megalapította első kolostorát. Miután 722-ben Rómában püspökké szentelték és a frank uralkodótól, Martell Károlytól védelmelet kapott, kettős teljhatalommal folytathatta a missziós munkát Hessenben. Azóta, hogy Geismarnál kivágta Donar tölgyfáját, és abból Fritzlarban megépítette Szent Péter templomát, a pogányság alapiában megingott. 725 után Thüringiában dolgozott. Ezzel a szervezés munkájában teljesen az egyház megerősítése, a vallási megújulás és a kereszténység elmélyítése lépett előtérbe. Nem kisebb dolgról volt itt szó, mint az egyház újjáépítéséről Hessenben és Thüringiában. Már itt is és később is nagy szerepet játszottak a frank egyháziakkal való viták. A messzetekintő III. Gergely pápa megerősítette a nagy angolszász missziós tekintélyét: 732-ben érsekké nevezte ki, és megadta neki a megbízatást és a jogot, hogy a Rajna jobbpartján lévő missziós területnek püspököket szenteljen. De éppen ez – hogy egy érsekséget akart felállítani alája tartozó püspökökkel – ütközött a legerősebb ellenállásba. Tíz hosszú éven át nem tudta Bonifác ezt a pápai megbízatást valóra váltani. Ehhez arra lett volna szükség, hogy az államhatalom a szorosan vett védelmező szerepén túl is ténylegesen beleszóljon a dolgokba. Egy angolszász misszionárius azonban ezt nem várhatta el Martell Károlytól és környezetétől. Emellett a bennszülött, igen világias szellemű klérus mindinkább átment a nyílt ellenállásba, sőt ellenségeskedésbe az „idegennel” szemben. Annál élénkebb lett Bonifác kapcsolata hazájával. A szigetországból jött levelek nemcsak azt az ígéretet hozták, hogy imádkoznak érte. Ajándékokat is küldtek barátai. És ami a legfőbb: nagyobb számmal jöttek a segítők. Mindnyájukat megragadta a „szent vándorút” gondolata. Névszerint csak néhányat ismerünk közülük.

Azzal, hogy a munkatársak száma gyarapodott, egész sereg új kolostor létesült. Amöneburgban és Fritzlarnál a templomok kolostorrá épültek ki. Ez utóbbi Wigbert apátsága idején (732-től) egészen Fulda megalapításáig a legjelentősebb szerzetestelep volt, és egyben az utánpótlás iskolája. Átmenetileg Wigbert a thüringiai Ohrdruf kolostorát is irányította. A női kolostorok közül Tauberbischofsheim nevét kell említenünk. Ezt Lioba vezette: az a rokon, akit a bizalomnak egész saját kapcsolata fűzött Bonifáchoz. Lioba valószínűleg egész sereg Tauberbischofsheimből alapított kolostor fölött volt főapátnő. A Kitzingenben és Ochsenfurtban alapított két kolostort Bonifác Teklára bízta.

Harmadik római útján (737–738) új munkatársakat szerzett Bonifác: Wunibaldot, Lullust és más honfitársakat. A pápa most azzal bízta meg, hogy mint Németország pápai legátusa Bajorországban, az alemannok földjén, Hessenben és Thüringiában adja meg az egyháznak a jogi szervezetet. A bajor és thüringiai püspökségek pontos határai Bonifáctól származnak: Passau, Salzburg, Freising, Regensburg, Eichstatt, Würzburg, Buraburg, Erfurt. Martell Károly halálával (741) megnyílt az út a frank egyház reformjára. Karlmann és Pippin támogatja ezt a munkát. Ők – nem úgy, mint Martell Károly – érvényt tudtak szerezni hatalmuknak a frank nemességgel szemben. A Német Zsinat (Concilium Germanicum) (743) és az Estinnes-ben tartott zsinat (744) Austrasia területén, a Soissons-ban tartott (744) Neustriára hozott kötelező határozatokat. Ezek voltak az ősz hithirdető életének csúcspontja. Azt jelentették, hogy győzött a reformellenes erők felett. De azért a frank körökben az ellenállás a „külföldi” angolszász ellen növekvő mértékben érvényesült. Bonifác nem kapta meg Kölnit érseki székhelynek Austrasia részére. Mainzi püspök lett, személyére szóló érseki címmel. Még sok más határozatot sem hajtottak végre.

Annál nagyobb jelentőségű lett most számára az a terv, amire már 742 óta törekedett: a régi missziós területen férfikolostort létesít Sturmiussal. A 744-ben megalapított fuldai kolostor mintegy új hazája lett. Újra éledt számára az a világ, amelyben felnőtt. Fulda be is töltötte azt a szerepet, amit Bonifác elvárt tőle. A missziós munka erődje lett, és keresztény szellemmel, kultúrával hatotta át az országot.

Újra kiéleződött az ellentét Bonifáccal szemben, amikor 747-ben Karlmann lemondott, Pippin pedig annyira tekintetbe vette a frank körök ellenállását a „külföldi” angolszászszal szemben, hogy Rómával való érintkezésében csak a bennszülött erőket használta fel. Nem is szólva azokról az alattomos mesterkedésekről, amelyeket a frank klérus méltatlan képviselői a „reformátorral” szemben kiagyaltak. Ezekről a fríz Liudger később így számol be: „Sok mindent kezdtek beszélni ellene; gyalázták, ahogy csak tudták. Azt állították: nem is méltó a püspöki méltóságra, hiszen idegen.”

Bonifácnak ez az egyéni „csatavesztése” – ha jobban belenézünk – nem jelenti azt, hogy műve is csatát veszített volna. Az éppen most hozta legnagyobb történelemformáló gyümölcszeit. Akármennyire ki is kapcsolták Bonifácot, Pippin a frank egyház reformpártjával tartott; nem engedte, hogy a Rómával már 746-ban megvalósult közvetlen kapcsolatok megszűnjének. 748 után két férfi lép előtérbe a bennszülött főnemesség köréből. Bennük őt testet a frank állam és egyház új szelleme. Chrodegang, Metz püspöke és St. Denis apátja, Fulrad apát ez a kettő. Fulrad Bonifác tanítványával, Burkhard würzburgi püspökkel 750-ben Zakariás pápához ment a kérdéssel:

királlyá lehet-e Pippin, hiszen valójában ő gyakorolja a hatalmat. Hogy Pippin 751-ben történt felkenésének egyházi szentelését Bonifác végezte-e, az vitatott kérdés és – ha tekintetbe vesszük a tényleges helyzetet – nagyon kétséges. De mindenesetre az ő munkája teremtette meg az előfeltételeket, hogy ez a korszakalkotó esemény létrejöhesse. Ez lett a királyi papság oly mélyértelmű szimbolikus kifejezője, a középkor keresztény világrendjében a birodalom és az egyház bensőséges szövetségének jele. Bonifác és a reformbarát frankok működése teremtette meg azt a légkört, amelyben II. István pápa Franciaországba utazhatott, és ezzel a pápaság történetében a nagy átmenetet megvalósíthatta: a bizánci kor után jöhetett a frankok kora. Mikor a pápa Pippint St. Denisben királlyá kente, az már ide tartozott.

Míg Bonifác életműve ilyen történelemalakító módon hat, egyéni sorsa továbbra is tragikus megvilágításban áll. Abban az időben, amikor a pápa Franciaországban időzik, ő a frízek földjén jár. Lullust utódjának kérte Mainzban; intézkedéseket tett még Fulda bebiztosítására; és most európai munkái kiindulópontja, a frízek földje felé fordult. Willibrord halála után, 739-ben Karlmann Utrechttet is az ő felügyelete alá helyezte. Mint ahogy az öreg ember háza felől rendelkezik, Mainzban búcsút vett Bonifác Lullustól. Liobát is rábízta. Fulda sorsa biztosítva volt; az utrechti püspökséget majd Eoban irányítja. Könyvesládájába beletetett egy szemfödőt is.

Utrechtben áttelelt. Majd Eobannal és ötven társával a frízek földjének északi részén prédikált, keresztelt, fel egészen a tengerpartig. Pünkösdi szerdájára, 754. jún. 5-ére nagy sereg új hívőt rendelt Dokkumba bérmálásra. Reggel azonban egy zsákmányéhes pogány horda jelent ott meg. Bonifác és társai számára ez egy volt a vértanúsággal. A hithirdető arra intette társait, fogadják a véres halált megadással. Őt magát kard sebezte halálra. A vértanú testét Utrechtben és Mainzon át diadalmenetben vitték Fuldába. Ez volt a legkedvesebb alapítványa. Ott akart pihenni az ő szerzeteseinél. A vértanúság helyén csakhamar templom emelkedett.

Bonifác az egyik főszereplő abban a történelmi fordulatban, hogy az antik latin-görög világ átment a középkorba, a Nyugat latin-germán korszakába. Világtörténelmi változás ment itt végbe. A Karolingok birodalmának Rómához kapcsolódó egyházát ő vezette be. Nem mintha valami zseniális távolbalátással a politika váltóját akarta volna átállítani. De azzal, hogy átadta magát az óra hívásának, egyben megérezte kora történelmi feladatait, megragadta és célba irányította – jobban, mintsem sejthette volna. Megyannak Bonifácban a germán erények: hűség, odaadás, bátorság és hősiesség, és pedig a legmagasabb fokban. Készen volt a legnagyobb és végső odaadásra is. Ő maga így ír erről: „Hadd haljunk meg atyáink szent törvényeiért. Ne legyünk néma ebek; ne legyünk hallgatag örök;

ne béresek, akik elfutnak a farkas elől. Hű pásztorok legyünk, akik éberren őrzik Krisztus nyáját: az előkelőt csak úgy, mint az egyszerű hívőt; a gazdagot úgy, mint a szegényt; minden életállapotot és kort, akár alkalmas, akár alkalmatlan. Hirdessük Isten minden végzését, amennyire Ő erőt ad hozzá.” Másrészt úgy is kell látnunk ezt az embert, a pogányok apostolát, a nagy egyházi szervezőt és vértanút, „mint a római hivatalos egyház tekintélyhívó, látszólag lendület nélküli, aggályosan kicsinyes, önállótlan megbízottját” (Th. Schieffer). Az idő túlhaladt rajta, bármilyen kitartóan küzdött is, hogy régi terveit megvalósítsa. Látszólag sok külső dologban hajótörést szenvedett, mégis önzetlen szolgálata erejében „Nagy Károly előtt és mint annak útverője, a Nyugat alapítója lett” (J. Lortz). De ami még több és fontosabb: a Keresztrefeszítettnek és a Feltámadottnak lett szent útverője az eljövendő idő számára. B. Senger

LIOBA
(szeptember 28)

* 700/710 körül
† 782. szept. 28. Schornsheim, Mainz m.

Szent Bonifác térítő társai közül Leobgith, becenevén Lioba, egyedülálló helyet foglal el. A 9. század első felében élő életrajzírója, Fuldai Rudolf, sajnos túlságosan is közhelyeknél reked meg. Mégis munkájában már szemléletesen ragyog föl ennek a nőnek különös varázsa, kiegyensúlyozott, finom műveltségű egyénisége. Lioba értett hozzá, hogy határozott, de jóságos tekintéllyel vidám nyugodtságot, mértéktartó aszkézist kapcsoljon össze.

Korán elhunyt atyja, Dynne, Bonifác egykori barátja volt, anyja, Aebbe, Bonifác vérbeli rokona. Lioba szüleinek hosszú időn át hön óhajtott egyetlen gyermeke volt. A nyugati százsz kettős kolostorban, Wimborne-ban nőtt föl, a szigorú apátnő, Tetta szeme előtt. Egyideig a kenti kolostorban, Thanetben is volt, amelynek nagyműveltségű apátnője, Eadburg († 751), megtanította a költészet iránti szeretetre, mint maga elárulja. Ezekkel a körökkel Bonifác mindig élénk összeköttetésben maradt, tőlük szerzett be könyveket, szerszámokat, ruhát, pénzt és más segítő eszközöket. Levelek mentek ide-oda. Ha Bonifác látta, hogy „mindenünnen szorongatja fáradság és bánat, külső harcok és belső félelem”, annál bensőségesebben kérte hazájában élő barátaitól mindenekelőtt az imádság segítségét.

Rokoni kapcsolatai és kolostori világa Lioba figyelmét a legélénkebb módon Bonifác térítő tevékenységére irányították. Érdeklődéssel vesz részt lélekben nemcsak a munka nehézségeiben, hanem a római utakon is, a pápához való kapcsolatokban, püspökké szentelésén és érsekké való kinevezésén. Barátai unszolására végül is bátorságot vesz magának, hogy nagy rokonát levélben felkeresse:

Bonifácnak, a legtisztéletreméltóbb és legfőbb egyházi méltósággal kitüntetett úrnak, a Krisztusban szeretett és nekem családi kötelek által drága rokonnak, Leobgith, mindeneknek, akik Krisztus könnyű igáját hordozzák, legalázatosabb szolgálója, az örök üdvösség üdvözlését küldi. – Jóságodhoz fordulok, hogy emlékezzél a régi barátságra, amely atyámmal sok évvel ezelőtt egybekapcsolt. Nyolc éve már, hogy mindörökre lehunyta szemét. Szíveskednél lelkéért Istennek felajánlani imáidat. Ugyancsak szívügyem, hogy édesanyámat is emlékezetedbe idézzem. Aebbe a neve és Veled, amint Te magad jobban tudod, a vérrokonság kötelei kötik össze. Édesanyám él még, de fáradságosan és meggörnyedve az évek terhe alatt. En szüleimnek egyetlen gyermeke vagyok, és minden óhajom – bár jól tudom, nem vagyok rá méltó –, hogy Téged fivéremnek tekinthesselek. Az emberek között ugyanis senkiben sincs olyan reményem és olyan bizodalom, mint Tebened. Egy egészen kis ajándékot mellékelek. Nem mintha ez méltó lenne Hozzád, hanem csupán azért, hogy emlékezetemet szívedben elevenen tartsa. A közöttünk lévő nagy távolság miatt ugyanis könnyen megfeledkezhetnél rólam. Az én kívánságom pedig az, hogy az igazi szeretet köteleke szövődjék közöttünk egész életünkre. Még bensőségebben kérlek Téged, szeretett Testvér, hogy imádságod pajzsa védelmezzen a titkos ellenség mérgezett nyilai ellen. Végül van még egy kérésem: Szíveskednél kijavítani e faragatlan levelet, és jószágon eljuttatni hozzám néhány példaképpül szolgáló sort. Vágyva vágyom utána. A levél végén lévő pár verssort megkíséreltem a költészet szabályai szerint írni, nem tehetségemben bízva, hanem annak a kívánságnak engedve, hogy gyöngye költői tehetségemet gyakoroljam. E tekintetben is segítségére van szükségem. En ezt a művészetet Eadburgtól tanultam, aki testestől-lelkestől a szent írások tanulmányozásának szenteli magát. Most már Isten veled. Kívánok Neked igen hosszú, boldog életet, és imáidba ajánlom magam.

Isten, mindeneket teremtő és megítélő,
és vele Krisztus, ki Atyjának jobbjá felől ül,
tündöklő dicsfényben örökre hozzája hasonló,
áldjon meg téged, s minden lépésedet óvja.

A levél kb. a 732. év körül íródott. Ugyan ki állhatott volna ellent ennek a nyílt bizalomnak és ennek a bájos elfogulatlanságnak? Bonifác Lioba szellemében válaszolt, és ezzel a barátság mindörökre megpecsételődőtt.

A kontinensen élő angolszász misszionáriusok levélváltása az óhazával mindig új erőket lelkesített fel és ösztönzött a missziókkal való együttműködésre. A harmincas évekkel az angolszász segítők új, erősebb áramlása kezdődött. Az érsek toborzó hívása a „zarándoklás” új hullámát váltja ki. És ezekkel a férfiakkal és nőkkel „minden nemes, jámbor és finom, amit az angolszász egyház létre hozott,

átáramlik a német földre, és megtermékenyíti azt” (von Schubert). Ezekkel a férfiakkal és nőkkel kellett Bonifác hívására Liobának is Germániába jönnie. Ezzel az angolszász női kolostorok művelt világa közvetlenül a hittérítés szolgálatába állott, mert Bonifác az ő nemesítő erejüket meg akarta honosítani missziós országában. „Kb. a 732 és 735 közötti időben kezdett Bonifác Würzburg körül a Main völgyében női kolostorokat berendezni, az akkori Thüningiának a határtól távoli, védett déli részén, régi ókeresztény frank település helyén, Mainz körül a Rajna vidéke felé nyitott térségben. A nyugati elővéd Tauberbischofsheim volt, nyilvánvalóan új alapítás. Ezt rokonának, Liobának vezetése alá rendelte, akivel szívélyes, bizalmas kapcsolatba lépett” (Th. Schieffer). A leányok nevelése és oktatása volt különös feladata. Tauberbischofsheim más kisebb kolostorok egész sorának kisugárási és középpontja lett; főapátnőjük Lioba maradt.

Mielőtt Bonifác utolsó útjára, Frieslandba vonult, Mainzban búcsút vett Liobától. Intette, hogy tartson ki ott egészen élete végéig, s Lullus püspök és a fuldai kolostor szerzeteseinek oltalmába ajánlotta. Saját maga és Lioba számára Fuldában közös sírhelyet jelölt ki.

Bonifác halála után Lioba Lullus püspök és a fuldai apát, Sturmius viszálykodása közé került; úgy látszik, hogy inkább Fulda pártján állott. Befolyása és tevékenysége azonban mindenki javára változatlanul tovább folytatódott. Fuldai életírója tekintélyét e szavakba foglalja: „Fejedelmek szerették, előkelők szívesen fogadták, püspökök örömmel vették látogatását, társalogtak vele az Élet Igéjéről és gyakran megbeszélték vele az egyházi intézkedéseket, mivel az írásokban nagyon jártas, a tanácsadásban pedig iróatos volt.” Nagy Károly – folytatja – nagy tisztelettel viseltetett irányában, felesége, Hildegard pedig úgy szerette, mint saját lelkét.

Amikor Lioba, mint agg nő, a hivatalokra és feladatokra már nem érezte magát alkalmasnak, a királyi udvari birtokra, Schornsheimbe vonult vissza, Mainztól délre. „Itt az Úrnak szolgált éjjelnappal, böjtöléssel és imával”, míg 782. szept. 28-án az Úr magához nem hívta. Holttestét nem Szent Bonifác sírjába temették, amint azt a Szent akarta, hanem egy másik helyre a fuldai kolostortemplomban. Rabanus Maurus 838-ban a közeli Petersbergre vitette át maradványait, ahol még ma is tisztelik. B. Senger

TISZTELETREMÉLTÓ BÉDA
(BEDA VENERABILIS)
(május 26)

* 672/3
† 735. máj. 26. Jarrow kolostor

Észak-Angliában született, Northumbria királyságban, a Wear torkolatához közel eső kolostori birtokon, 672-ben vagy 673-ban.

Hét éves korában szülei Biscop Benedek apát gondjaira bízta (vagy elhaltak, és így került oda, hiszen a szülők az apátság birtokán dolgoztak). Ő alapította négy év előtt a kolostort.

Béda maga így írt erről: „A kolostor birtokán születtem. Mikor hét éves lettem, családom először a nagyon tisztelendő Benedek apátúrnak adott át, később pedig Ceolfrith apátúrnak, hogy ők neveljenek és tanítsanak. Egész életem hátra levő részét ebben az egy kolostorban éltem le; magamat egészen a Szentírás tanulmányozására szenteltem. A szabály megszabta fegyelem keretében éltem; napról napra részt vettem a kórus közös imáiban, életem nagy öröme az állandó tanulás, a tanítás és az írás volt.”

Külső eseményekben nem volt tehát gazdag Béda élete. Egy kolostorban élő tudós volt. Nem utazott távolabb kolostorából, mint York vagy Lindisfarne. Kora nyilvános életében nem vett részt. Mégis: halála után csak néhány év telik el, és neve, híre az egész Nyugat egyházában ismertté lesz. Mert Béda volt kora legnagyobb tanítója. Anglia megtérítésének munkáját 597-ben Canterbury Sz. Ágoston kezdte meg; 680 és 686 között Wilfrid megtérítette a déli szász királyság pogány népeit is; ezzel a térítés munkája befejeződött. Mikor Béda 735-ben meghalt, már számottevő idő óta tevékenykedtek angolszász missziós papok az európai kontinensen; a frizek között, a német törzseknél és Galliában. Béda mint tanító és író vette ki részét Anglia megtérítéséből. A jarrowi kolostoriskolából, tanítványai közül került ki Egbert, aki később Yorkban lett érsek. Ott iskolát alapított, és ezt látogatták a német területekről és Európa újonnan megtérített országaiból a növendékek. A következő nemzedék idején innen, Yorkból került ki Alkuin, akit Nagy Károly hívott meg a frank népek tanítómesteréül. Béda kora jelzi azt az időt, mikor Nyugat-Európában az új keresztény életrend és az új tudomány meg az új tudósok kora elkezdődik. Béda ennek az új rendnek a megteremtésében döntő szerepet játszott.

Egy évvel később, hogy belépett a wearmouthi kolostorba, 681-ben Ceolfrith northumbriai király újabb földbirtokot adományozott Benedek apátnak Jarrowban, a Tyne folyó mellett, hogy ott új kolostort alapítson. Ceolfrith apát vezetésével 17 szerzetest küldtek ki az új kolostor benépesítésére. Még abban az évben vagy kevéssel később Bédát is ide küldték, és itt is töltötte el élete hátra levő részét.

692-ben, szokatlanul fiatalon – hiszen csak 19 éves volt – diákonussá szentelték. Tanulmányairól keveset tudunk. De ott volt Jarrowban a nagyszerű könyvtár, amit Benedek apát hozott össze. Béda tanítói között volt Trumbert is, Theodor érsek és a canterbury Hadrián apát egykori tanítványa. Közben Béda már el is kezdte azt a tevékenységét, ami életfeladata lett: tanítani és írni. A kolostori iskola tanítója volt, és tanítványai számára írta első munkáit is: egy

nyelvtant, egy könyvet a helyesírásról és egyet a rímek művészetéről. Ezenkívül már akkor dolgozott azon is, hogy megírja hazája megtérítésének történetét és a korai angol szentek életét. Ugyanerre az időre esik az a verses életrajz, amit Szent Cutberth életéről írt és kolostora első apátjainak az élettörténete.

János püspök Beverleyből 703-ban pappá szentelte. Hamarosan azt a megbízatást kapta, hogy készítse elő tanítványait a papi hivatásra. Ezért kezdett bele abba a munkába, hogy a Szentírás könyveihez magyarázatot ír. Az egész középkoron át főleg ezzel volt kapcsolatos hírneve. Különleges módon alkalmas volt erre a feladatra: Ismerte a szükséges nyelveket, kitűnően tudott latinul és tudott görögül, héberül is. Olvasottsága széleskörű volt. Mindenekelőtt pedig rendelkezésére állt az a rendkívüli gazdag és választékos könyvtár, amelyet sok évi türelmes fáradozással Benedek apátúr állított össze. Pappá szentelésétől haláláig – szó szerint halála napjáig – közel harminc éven át, mint maga is elmondja, szinte kizárólagosan a Szentírás tanulmányozására és tanítására szánta idejét. Többször elhangzott bíráló szándékkal, hogy teológiai művei nélkülözik az eredetiséget. Aki így beszél, félreértette Béda szándékát. Ő elsősorban azzal a céllal írt, hogy tanítsa növendékeit, azután pedig hogy így vigye közel nemzedéke embereihez a régi kereszténység ismeretét. Munkájának célja tanítói és nevelői volt. Ezért figyelt mindig nagy gonddal arra, hogy hallgatóival megismertesse saját tudása forrásait. Munkájának ismerete rendkívül messze terjedt; ezt korai kéziratok széles elterjedtségéből tudjuk bizonyítani. Kortársai és a későbbi nemzedékek számára ő nyitotta meg – és pedig széles körben – az egyházatyák tanításához az utat. Bonifác még messzi németországi missziós földjéről is azért ír barátjának, Egbert yorki püspöknek, küldjön neki egy másolatot Béda homíliáiból prédikációs segítséggel.

Számottevő Béda munkája, amit szentírásmagyarázatával alkotott. Még jelentősebb 731-ben befejezett angol egyháztörténete (*Historia Ecclesiastica gentis Anglorum*). A középkori tudományosság egyik nagy emlékműve ez a könyv. Amit ma az angol nép korai történetéből tudunk, jórészt innen vesszük. Albinus canterbury apát egy kéreése adott alkalmat megírására. Olyan feladat volt ez, amely egészen megfelelt szellemének. Felvázolja itt Anglia történetét Julius Caesar partra szállásától (Kr. e. 5) saját koráig. Majd részletesen és szembeötlő büszkeséggel elmondja hazája megtérítésének történetét. A legrégebbi időkről szóló fejezetekben arra a kevés tényre kellett támaszkodnia, amit a régebbi történetírók feljegyeztek, vagy amit népe hagyományaiban megtalált. A térítés történetéről hiteles kútfők álltak rendelkezésére: korábbi szentek élete, beszámoló a hivatalos zsinatokról, pápai iratok. Ezekből a forrásokból bőven idéz is. Béda olyan történelmet akart írni, amit ma tudományos történet-

írásnak mondanánk. Forrásai megbízhatóságát gondosan mérlegelte, ha azok korábbi időkről szóltak. Mikor szóbeli hagyományra hagyatkozik, vagy hallomásból ismer valamit, arra maga hívja fel a figyelmünket. De mindig gondja van arra, hogy megadja, milyen forrásból való, amit tud. Természetes, hogy bőven ír saját koráról. De itt azt írhatta, amit első kézből tudott, vagy azoktól hallott, akik bizonyíthatták, amit leírt. Nyelve itt is – mint mindig – világos és egyszerű. Leírását átszövi a tértítés főszereplőinek szemléltető, vázlatos képeivel: Gergely pápáról, Aidanról és a szentéletű Oswald királyról, Jakab szerpapról és Cutberthről. Itt vannak azok a kedves történetek, mint pl. Nagy Szent Gergely és az angolszász rabszolgák a római piacon; Caedmon, a költő és tehénpásztor; Coifi, a pogány pap és Edwin király zsinata, a királyi teremben átrepülő madárka esete stb., az angol történelem legismertebb anekdotái. De Béda nemcsak ahhoz értett, hogy érdekes történeteket meséljen és egyéni esetekről számoljon be. Jogosan megérdemli a címet: az angol történetírás atyja.

De ez a kolostorlakó tudós Northumbria egész egyházi életét is nagy érdeklődéssel és mély megértéssel követi nyomon. Későbbi éveiben világossá lett előtte: a királyság és az Egyház aranykora véget ért; reform kell ide, éspedig sürgősen. A halála előtti évben, 734-ben ír erről egykori tanítványának, Egbert yorki püspöknek egy terjedelmes levélben és inti őt, el ne hanyagolja feladatát – mint sok más püspök –, hogy ti. rendszeresen látogassa egyházmegyéjét és prédikáljon. Tanácsolja neki, hívjon össze egy zsinatot, és készüljön fel arra, hogy túl nagy és áttekinthetetlen egyházmegyéjét felosztsa. Intőleg figyelmezteti arra is, hogy máris túl sok kolostor van az országban, sok közülük csak névleg kolostor; a gazdagok csak azért alapították, hogy megtarthassák azokat a kiváltságokat, amelyek az istentisztelet célját szolgáló földbirtokoknak és tulajdonoknak jártak. Arra is felhívta még a püspök figyelmét, hogy a nép mind fokozottabb mértékben elhanyagolja a szentségek vételét, és sürgetőleg kérte, beszéljen a napi áldozás szokásáról. Hiszen az ma is gyakorlat a kontinensen és a római egyházban.

Már beteg ember volt Béda, mikor ezt a levelét írta. De még élete utolsó napján is Szent János evangéliumának fordításán serénykedett. Mikor a többi szerzetes a könyörgő körmenetre a templomba ment – áldozócsütörtök előtti nap volt –, ő a cellájában maradt, mert az utolsó fejezet fordítását diktálta. Este világosan látta, hogy közel van élete vége. Cellájába hívatta a kolostor papjait, és szétosztotta köztük csekélyke kis személyi holmiját: néhány szem borsot, pár zsebkendőt, pár szem tömjént. Azután cellája padlójára fektették, hadd lásson oda, ahol a kórusban imádkozni szokott. Az Úr mennybemenetele napján halt meg, 735-ben.

Jarrowban temették el. A XI. században maradványait átvitték a székesegyházba, Durhamba. Ott Cutberth mellé temették. Később a katedrális nyugati oldalán levő galileai kápolnába kerültek földi maradványai. Ott láthatják ma is Béda sírját a látogatók.

Ünnepét XIII. Leó 1899-ben az egész Egyházra kiterjesztette, és Bédát egyháztanítónak minősítette. Méltó cím olyan embernek, akiről azt mondotta honfitársa, Szent Bonifác: „Fény volt ő az egész Egyház javára. Maga a Szentlélek gyűjtötte.” G. Culkin

„Ti azonban választott nemzetség, királyi papság vagytok.” Azt a dicséretet, amellyel Mózes Isten régi népét illette, helyesen adja meg most a nemzeteknek Péter apostol. Mert hittek Krisztusban, aki szegletkő gyanánt egyesítette a pogányokat az Izraelnek biztosított üdvösségben.

„Választott nemzetségnek” hívja őket hitük miatt, hogy megkülönböztesse azoktól, akik elvetették az eleven szegletkövet, és így maguk is elvetésre méltók lettek.

„Királyi papságnak”, mert annak testével egyesültek, aki a legfőbb király és az igazi pap; mint király országot osztogat övéinek, mint főpap vére áldozatával mossa le bűneiket. „Királyi papságnak” nevezi őket, hogy emlékezetükben tartsák: örök hazát kell remélniök és mindenkor szeplőtelen életet ajánlaniok fel Istennek.

„Tulajdonul kiválasztott nép” lettünk Megváltónk vérében, mint egykor Izrael népét az egyiptomi bárány vére szabadította meg.

Izrael fiainak megszabadulása és a megígért hazába jutása összevág a mi megváltásunk titkával, amely által a mennyei otthon világgossága felé tartunk Krisztus kegyelmének vezetésével. Ennek a kegyelemnek fényét mutatta nekünk a felhő- és tűzoszlop, amely egész útjukon bevilágította az éjszaka sötéttségét és kimondhatatlan ösvényen elvezette őket az ígéret földjére. (Kommentár Péter 2. levelének 2. fejezetéhez.)

HITVALLÓ MAXIMOSZ
(augusztus 13)

* 580, valószínűleg Konstantinápoly
† 662. aug. 13. Semarion

A bizánci birodalom politikai helyzete a 7. század első felében úgy jellemezhető, mint a perzsákkal és az arabokkal vívott háborúk kora. Herakleiosz császárnak sikerült egy átütő erejű támadással mélyen behatolni a perzsa birodalom területére. Jeruzsálem kifosztását a zoroaszteri tűzimidó kultusz főtemplomának lerombolásával bosszulta meg. Jeruzsálem visszafoglalásával és Krisztus hiteles keresztjének visszahelyezésével (630) úgy érezte, teljesítette életcélját: a keletrómai keresztény császárság végleges győzelmét a keleti pogány világot megszemélyesítő perzsa birodalom felett.

Ténylegesen azonban Herakleiosz kortársa volt Mohamed próféának, akinek ösztönzésére már megkezdődött az arab világ észak felé forduló vallási és politikai előnyomulása, s utóda, Abu Bakr (633) alatt mint „szent háború” tovább folytatódott. 636-ban Jeruzsálem ismét az ellenség, ezúttal az arabok kezére került. 642-ben Alexandriát kellett szerződésileg átengedni; 648-ban elesett Karthágó; 655-ben Herakleiosz utóda, II. Konstanciusz idejében került sor a döntő tengeri csatára, amely biztosította a Földközi-tenger fölötti uralmat az arabok számára.

Ebbe a politikai háttérbe szövődnek szorosan az egyháztörténelmi események. A kalkedoni zsinat nem tudta a monofiziták mozgalmát teljesen kiküszöbölni. Szerintük Krisztus emberi természete teljesen feloldódott, mondhatnók: megsemmisült istenségében, mint egy csepp víz a kemence tűzében. A bizánci császár igen fontos birodalmi érdekelt látott abban, hogy ezeket a különálló csoportokat kibéktse a hivatalos, ortodox egyházzal, s így szorosabban fűzze őket az összbirodalomhoz. Hiszen ezek főként a birodalom peremén egyre kevésbé álltak a császár politikai befolyása alatt, és külföldi támogatás révén erősödtek. De miután egy nagyon vitatott kiegyezési kísérlet Vigilius pápa (537–555) idejében meghiúsult, a császári politika 571-ben arra az elhatározásra jutott, hogy szigorúbb eszközökhöz nyúl a monofizitákkal szemben. Ez azonban csak a fővárosra és Kis-Ázsiára korlátozódott.

Ebben a korban született Maximosz az 580. év táján Konstantinápolyban. Előkelő szülei gondos nevelésben részesítették, a platóni és arisztotelészi filozófia alapos megismerésével. Harminc éves volt, amikor a császári udvar szolgálatába hívták. Ott Herakleiosz uralma kezdetén (610) első titkári minőségben szerepelt. Három vagy négy év után azonban már leköszönt magas hivataláról, és elvonult egy kisázsiai kolostor, Krüszopolisz magányába. Valószínűleg ott írta lelki írásait. 626-ban, az előretörő perzsák elől menekülve, Egyiptomba került. Ott találkozott Alexandria közelében egy Szophroniosz nevű palesztinai szerzetessel, aki első ízben hívta fel figyelmét egy új tévtanítás, a monoteletizmus veszélyeire.

Szergiosz konstantinápolyi pátriárka Herakleiosz császárral egyetértésben – aki politikai megfontolásból kiegyezésre akart jutni az egyiptomi monofizitákkal – 628-ban Alexandriában létrehozott egy uniós megegyezést, olyan alapon, hogy a személyes egység révén Jézus Krisztusban csak egy akarat és egy tevékenység van – az isteni. Szophroniosz e megfogalmazás ellen hevesen tiltakozott azzal, hogy ellenkezik a kalkedoni zsinat tanításával. Szergiosz pátriárka, hogy ezt az akadékoskodó prófétát kiküszöbölje, olyan jelentést küldött a pápának, amely az unió lelkipásztori jelentőségét vonzóan ecsetelte. A pápa, nem látva tisztán a politikai és teológiai háttérrel,

Szophroniosz ellenkezésében csak szóharcot látott, amelyet át lehet engedni a nyelvészeknek.

Ebben a viszonylagosan nyugodt időszakban (632) Maximosz Karthágóban tartózkodott; ott fejezte be *Beavatás a hit titkaiba* c. művét. 638-ban azonban újra fellángolt a nyílt küzdelem: Herakleiosz császár elrendelte, hogy a Szergiosz pátriárka által megfogalmazott „Ekthészisz”-t függesszék ki rendelet formájában a Hagia Szophia székesegyházban. Ebben megtiltotta, hogy a Krisztusban levő „egy vagy kettős tevékenységmód” kifejezést használják; ehelyett a „Krisztusban levő egyetlen akarat” elfogadását írta elő. A keleti püspökök mind aláírták ezt, és egy konstantinápolyi zsinat az új pátriárka, Pürrhosz elnöklete alatt megerősítette. A pápa azonban, hivatkozva a kalkedoni zsinatra, elutasította. Maximosz szintén nem látott mást az egy vagy két akarat körüli vitákban, mint a monofizitizmus újjáéledését, amelyet a kalkedoni zsinat egyhangúlag elítélt.

645 júliusában ment végbe Karthágóban, a Bizánc-ellenes párt központjában, Gregoriosz császári helytartó elnökletével – aki maga is a császári méltóságra pályázott – a híressé vált nyilvános vita Maximosz és az időközben Konstantinápolyból száműzött Pürrhosz pátriárka között. Maximosz – hivatkozva a kalkedoni zsinat dogmatikai döntéseire és az egyházatyák hagyományos tanításainak főlényes ismeretében – kimutatta, hogy a monoteletista (monosz = egy, telosz = akarat) tan a krisztusi hittitok megcsonkítását jelenti. Érvelése súlyának Pürrhosz nem tudott ellenállni. Hogy mennyiben vezet-e politikai opportunizmus, az nyílt kérdés marad. Mindenesetre az ellenállást feladta, s így az afrikai zsinat Maximosz és a kalkedoni zsinat szellemében tudott határozni.

Az Ekthészisz a nyugati egyházban tehát meghiúsult. De II. Konstantin császár Paulus pátriárka sürgetésére 647-ben újabb kísérletet tett a kiegyezésre. Egy új császári rendelet, az ún. „Tüposz” megtiltott minden vitatkozást és a vitatott kifejezések használatát. Ehelyett a Szentírás kijelentéseihez és a szentatyák bevált fogalmazásaihoz tartsa magát mindenki. A keleti püspököket a szokásos önkény nyel kényszerítette a Tüposz aláírására. De a pápai követek ellenálltak a császárnak, mire aztán igen kegyetlen elbánásban lett részük.

Ennek hallatára I. Márton pápa 649 októberében összehívta a lateráni zsinatot. Előkészítésében és lebonyolításában nagy része volt Maximosznak. A zsinat élesen elítélte az Ekthészisz, a Tüposzt és a monoteletizmus minden formáját. Ennek hírére a császár utasította itáliai helytartóját, Olümpioszt, hogy kényszerítse ki a Tüposz elfogadását, szállja meg a Lateránt és fogja el a pápát. Olümpiosz csakugyan hatalmába kerítette a római katonaságot, ezt azonban a császár elleni puccskísérletre használta fel, s ebbe a pápát is bele-vonta. Bukása után, 653-ban a pápát és Maximoszt társaival együtt Bizáncba hurcolták. A pápa nyakába politikai pert akasztottak, a

helytartóval való összejátszással vádolták, s ezt nehéz volt mindenestül tagadnia. Ezért számkivetésre ítélték, ahol aztán 655-ben meg is halt. Maximosz szimpatizálása az összeesküvőkkel már nem volt bizonyítható. Mindamellett az ő pere is politikai jellegű volt: azzal a váddal illeték, hogy a monoteletista gondolkozású császár iránti gyűlöletében Egyiptomot, Alexandriát és Afrikát elárulta az araboknak.

Az alaptalan vádaskodásnál jobban bántotta Maximoszt az a híresztelés, hogy a számkivetésben meghalt I. Márton pápa utóda az ő megkerülésével próbált Bizánccal diplomáciai egyezségekre jutni. Szilárd elhatározással utasította vissza még a lehetőségét is egy ilyen csalfa, politikai opportunizmusból származó dogmatikai megalkuvásnak. Hívő meggyőződéssel támaszkodott a kalkedoni zsinat hitvallására; számára a „két akarat” nem csupán üres formula volt. Rettenthetetlen magatartása úgy látszik a pápát is arra bírta, hogy engedékenyebb viselkedésén változtasson, neki magának viszont a Thrákiába való száműzetést hozta.

Még egy kísérlet történt, hogy Maximoszt megnyerjék a Róma és Bizánc közötti megegyezésnek. Amikor ez is meghiúsult, újra számkivetésbe kellett mennie. 662-ben harmadszor is Konstantinápolyba hozták, és 82 éves korában még egy végső zsinati kihallgatásnak vetették alá. Mivel hitvallásához ragaszkodott, társaival együtt megkorbácsolták, nyelvét kimetszették, jobb kezét levágták, s így megcsonkítva a város utcáin csúfságul körülvezették. Majd a Fekete-tenger keleti partvidékén lévő Semarion erődítmény egy magánzárkájába internálták. Még ugyanazon év folyamán belehalt sebeibe.

Maximoszt tekinthetjük százada legjelentősebb görög teológusának. Az Egyház később, a második konstantinápolyi zsinaton (680) felfogását ünnepélyesen megerősítette, és a megtisztelő „hitvalló” címmel ruházta fel. Teljes joggal. Hiszen egész élete a kalkedoni hitvallás: „egy Krisztus – két természetben” képviselője volt, és bátran harcolt az evangéliumi hit szabadságáért, szemben a hatalom igényével, amely politikát és vallást, világi és papi tekintélyt szoros egységbe kívánt foglalni.

De Maximosz nagysága nemcsak a monoteletizmus tudományos legyőzésére szorítkozik. Irodalmi működése sokrétűbb. A Krisztus személyét illető teológiai vitán kívül – amelyben felsorakoztatja a már elfogadott meghatározásokat, az egyházatyák tanítását, bőven merítve a keresztény múlt gazdag kincstárából, önállóan feldolgozva annak meglátásait – ott van párbeszédes formában megírt műve: *A lelkiélet könyve (Liber asceticus)*, továbbá a karthágói tartózkodása idején írt *Mystagogia (Beavatás a hit titkaiba)*: válogatás a puszták bölcsességéből. Mindkét mű mint a lelkiélet mesterét állítja őt elénk.

A lelkiéletre vonatkozó teológiájának központja: Jézus Krisztus, a testté lett Ige, „a mindenség centruma, az egyesítő erő, amely minden ellenségeskedést felold és mindenütt barátságot teremt”. A megtestesülés titka: ez az isteni világterv éltető szíve, amely az egész emberiség megújódását célozza Krisztus, mint fő alatt, s feltárja a gyakran ellentmondásokkal terhes emberi történelem rejtett értelmét. A megtestesülés Isten végtelen szeretetének kinyilatkoztatása. Isten emberré létével megkezdődik az ember átistenülése, feltéve, hogy nem zárkózik be természet adta korlátai közé, hanem megnyílik a természetfölötti feszültség felé.

Az az állandó tisztulási folyamat, amelyet az ember magára vállal, egyre közelebb viszi Istenhez, kifejleszti benne az igazság megismerése utáni vágyat, mintegy tágra nyitja a lélek szemét. A világ nem csupán elménk, filozófiai szemlélődésünk tárgya, hanem – Maximosz szemében – „az érzékelhető világ Isten csodálatos műalkotása, a bölcsesség forrása, a tudás kimeríthetetlen kincsháza, magának Istennek hallgatag hirdetője”, aki sokféle teremtményéből tekint reánk, mint végső közös ősminta. A szemlélődés révén egyre magasabbra emelkedve eljutunk örök, üdvözítő tervének mélyebb felfogására, fölségének megtapasztalására, végül pedig a teljes egyesülésre: hitben, imában és csendben. Krisztus, aki eddig elrejtve élt bennünk, mert bűneink eltakarták őt előlünk, most szemtől szembe láthatóvá válik.

Ha Isten az embert az egyesülés és a szemlélődés kegyelme által önmagához hasonlóvá teszi, akkor kibontakozik benne a tevékeny szeretet élete örömben, békében, lelkesedésben. Különleges isteni karizma ez, mert maga Isten teremti meg bennünk a szeretetet iránta és embertársaink iránt, és Ő sürget, hogy másokkal is közöljük. Ez a szeretet mély alázatra épül, mivel áthatja Isten nagyságának megrendült csodálata és saját korlátoltságunk tudata. Ugyanakkor teljes benső szabadság jellemzi minden dologgal szemben. – Így ível vissza Maximosz gondolataiban a lelkiélet hídja a kiindulópontához: A világ sokféleségéből az állandó tisztulás révén felemelkedő embert Isten, minden teremtett lény egyesítő ősforrása, visszaküldi embertársainak szeretetben való szolgálatára.

Maximosz megvédte Jézus Krisztus személyét mindenféle lefokozó vagy félremagyarázó törekvés ellen. Mint kiváló lelkiezőtető mindnyájunkkal megsejteni az Istenember titkának kifürkészhetetlen mélységét és lelkünk mélyén való titokzatos munkálkodását.

F. Hengsbach

Isten Igéje hozzánk hajló jóindulatában és emberségességében egyszer született testben, de mindig szívesen megszületik azok lelkében, akik akarják. Gyermek lesz, alkalmazkodva képességeikhez. Annyira nyilvánítja ki magát, amennyire csekélységünk – amelyet ismer – be tudja fogadni, irigység és féltékenység minden foltja nél-

kül, megkisebbitve határtalan nagyságát, mintegy kikutatva, milyen mértékben és hogyan képes látni őt a vágyakozó lélek. De mindent felülmúló titkával állandóan utolérhetetlen marad mindenkinek.

Ezért mondja az apostol, a nagy titok bölcs szemléletében: „Jézus Krisztus tegnap és ma és mindörökké”. Ezt úgy kell érteni, hogy ez a titok mindig új, sohasem avul el azzal, hogy elménk megérténé. (Centuria 1,8)

DAMASZKUSZI JÁNOS
(március 27)

* 650 táján Damaszkuszt
† 750 táján

Talán különösen hangzik: a „Damaszkuszi”-nak sem születési évét, sem halálának évét nem ismerjük. Csak sejtjük, hogy úgy 650 körül, tehát alig húsz évvel Mohamed halála után született, és 750 táján halt meg. Ez természetesen még nem jelenti azt, mintha élete az akkori világ valamelyik ismeretlen, félreeső sarkában folyt volna le. Ellenkezőleg: szülővárosa, ahol életének első felét töltötte, 660 óta az iszlám világi és szellemi fejének, a kalifának volt a székhelye. Ezt a jellegét egészen 750-ig megtartotta; akkor át kellett engednie kintutató címét Bagdadnak. János apját Szargun ibn Manszurnak hívták. Keresztény volta ellenére a kalifa udvarának pénzügyminisztereként működött. Nagyon szíven viselte, hogy fia – Kozmással, fogadott fiával együtt – minden tudományágban és a művészetekben alapos kiképzést kapjon, amint ez egy jövődöbeli magasrangú hivatalnokhoz illett. Az ellen sem volt semmi kifogása, hogy a későbbi kalifa, Jazíd játszótársaként az udvarba vigyék. Ott együtt étkezett a kis trónörökösrel.

Jánosból érett férfi lett. Először apjának munkatársa, majd utóda. A század vége felé nagyot változott a kalifátus keresztényeinek a helyzete. Az új uralkodó, Abd el Malek (685–705) megvonta kezét a keresztényektől. Jánosék családja csakhamar megtapasztalta ezt a változást. Hogy az egyre erősödő nyomástól szabaduljon, fogadott testvérével Jeruzsálembé költözött. Mindketten beléptek a város közelében fekvő világhíres Mar Szaba kolostorba. Ez valószínűleg 700 körül történt. Valamivel később Jeruzsálem pátriárkája, V. János (706–735) pappá szentelte damaszkuszi Jánost. Ettől kezdve egyre nagyobb mértékben kellett magáévá tennie az egyház érdekeit, mindenekelőtt mint a főpásztor tanácsadója és teológiai író. Mindenfelől segítséget kért tőle az akkortájt általánosan vitatott kérdésekben. Mikor Damaszkuszt otthagyta, arról álmodott, hogy a kolostori magányban majd kizárólag a jámbor szemlélődésnek szentelheti magát. Most pedig akarata ellenére világhírű vitateológus lett belőle, akinek tudását az egész keleti kereszténység magasztalta.

Bár Jánost mind kortársai, mind az utókor fennen dicsőíti: ő nem a 4-5. század szülötte, a régi Egyház nagy lángelméinek a koré, hanem teljesen az epigonok korába tartozik. Ebben a korban már csak az volt az emberek minden törekvése, hogy a rájuk maradt szellemi hagyatékot összegyűjtsék, rendezzék és csorbíthatatlanul tovább adják. Túlzás volt azért, ha a Damaszkuszi olykor mint a kelet Aquinói Tamását emlegették. Ő maga tiltakoznék a legerélyesebben az efféle túlzó cím ellen. Hiszen ismeretes, hogy szinte az aggályosságig alázatos volt. Teljesen tudatában volt annak, hogy neki magának sem új meglátásai nincsenek, sem új szintézist nem képes teremteni. Ő egyedül a veszélyben forgó igazságot akarta szolgálni. Egy ízben a méhecskéhez hasonlítja magát, amely mindenhol fáradozhatatlanul hordja a mézet. Teológiai főműve, *A megismerés forrása*, nem más, mint az Egyház teljes tanítói hagyományának a régebbi keleti atyák írásaiból, valamint a zsinati határozatokból mérhetetlen szorgalommal összegyűjtött foglalata. János ebben a művében olyan dogmatikát ajándékozott a görög egyháznak, amelyet az mindmáig kéznél tart és használ. Ebben a művében található „Az igaz hit magyarázata” című fejezet is, amely miatt a keleti egyház Jánost kezdettől fogva egyházatyái közé sorolta. Mint Hitvalló Teofánész már a 9. század elején följegyezte: „a Szentléleknek tanításában és életében kivirágzó, aranyként csillogó kegyelme miatt” egyszerűen csak az „aranyfolyamnak” szokták nevezni. A 12. századtól kezdve többször latinra is lefordították, s így nyugaton is ismertté vált. Aquinói Szent Tamás is szorgalmasan forgatta. A 12. és 13. században is újra meg újra erre a műre fognak hivatkozni a keleti és nyugati egyház újraegyesülése miatt folytatott tárgyalásokon. XIII. Leó csak az egész kereszténységnek tett szolgálatát ismerte el azzal, hogy 1890-ben egyháztanítónak jelentette ki.

A maga korában azonban János mégis főleg a képvitában tanúsított bátor föllépése miatt lett híressé. Ebből az időből való a szentek képeit védő három nevezetes beszéde. A képrombolók ui. III. Leó császár támogatásával (717–741) éppen az ezeknek a képeknek kijáró tisztelet ellen harcoltak szenvedélyesen. Ismeretes, hogy már a legrégebbi időkől fogva sok vita folyt az Egyházban arról: vajon szabad-e Isten és a szenteket képekben ábrázolni, és ezeket a képeket vallásos tiszteletben részesíteni? Ami érthető is, ha meggondoljuk, hogy a kereszténység az ószövetségből eredt. Mózes törvényében vagy még pontosabban a tízparancsban kifejezetten tiltva volt Istennek faragott képekben való ábrázolása és az ilyenek imádása. Hozzá még állandóan fennállt a veszély, hogy az egyszerű nép nagy mértékben azonosítja a képet magával az ábrázolt személlyel, és így a tiszteletből merő babonát csinál. Keleten ezen kívül még egy igen jelentős mozzanatot kell megemlítenünk: az iszlám elindult világhódító útjára, és csakhamar az egész kelet szellemisége érzi a hatását. Már pedig az iszlám mindenestül megtiltotta a képeket.

Nem lehetetlen, hogy III. Leó császár (tárgyilagosan ítélve mindenestre nagy tehetségű államférfi és hadvezér) a mohamedánok kritikus magatartására való tekintettel fordult a képtisztelet ellen. Ezek ui. bálványimádással vádolták a keresztényeket. Mindenesetre aligha véletlen, hogy a császárnak a képtisztelet elleni fellépése egybeesik a kalifa, II. Jazíd 720-as rendeletével, amelyben kárhóztatja a képek tiszteletét. A döntő ösztönzést azonban egyházi részről kapta. A képtisztelet helyessége vagy helytelensége körül folyó hosszú háborúskodásban a császár az ellenzőknek fogta pártját. Meg volt róla győződve, hogy a szentek képeivel történő bálványozó visszaélések miatt sújtja a birodalmat az isteni harag. Kötelességének tartotta az államhatalom igénybe vételét. 726 óta egyre szigorúbban lépett fel, míg végre 730-ban megjelent rendeletében kifejezetten megtiltotta a szentek képeinek készítését és tiszteletét. (A kereszt, Krisztus és Mária képei ekkor még nem estek bele ebbe a tilalomba.) A rendelet az egész keleti birodalomban felkelésekhez és zűrzavarhoz vezetett.

Ebben az órában jelent meg a porondon Damaszkuszi János a képprombolók ellen írt beszédeivel. Természetesen esze ágában sem volt ezzel a sokfelé előforduló visszaéléseket szentesíteni. Éles határt vont a csakis Istennek kijáró imádás és a szentek képeinek, illetőleg az ábrázolt szenteknek tisztelete között. De ezt a megkülönböztetést fenntartva kifejezetten az Egyháztól jóváhagyott szokás mellett tört lándzsát. Így lett „az utókor számára a képtisztelet klasszikus teológusa”.

Bár a császári hatalom hatáskörén kívül esett, mégis minden tiszteletet megérdemel vele szemben tanúsított bátor magatartása. Attól sem riadt vissza, hogy kiközösítéssel fenyegetse. De tudatában volt annak, hogy nem magáért, hanem Isten és az Egyház ügyéért harcol.

Már említett műveihez képest egyéb írásai jóval kisebb értékűek. Mégis érdeklődésének és tudásának széles skálája bámulatos. Nemcsak dogmatikus és apológéta, hanem exegéta, filozófus és életrajzíró egy személyben. Ezen kívül mint egyházi himnuszköltőnek kitörőképpen ott ragyog a neve mind a mai napig a keleti egyházban: nem egy himnuszát még most is éneklik a liturgiában.

Kíváncsiak vagyunk ennek a rendkívüli férfinak műveiben elénk táruló személyiségére? Különösen három jelentős vonást kell kiemelnünk. Mindenekelőtt egyszerű alázatát. Gazdag és tekintélyes családból származott, élete első felét nagy nyilvánosság előtt élte le, mégis elvetett minden csillogó önmutogatást. Mikor pedig a Mar Szaba magányába vonult, már csak egy érdekelte: szerzetesi csendességben, elrejtve szolgálni Istennek. Bár tudása csodálatos volt, „haszontalan, hitvány szolgának” tartotta magát, akihez „jobban illenek Isten előtt bűneit megvallani”, mint a teológia és egyház-

politika kérdéseibe avatkozni. Csakis az engedelmesség és a kereszténység szorult helyzetének gondja adott neki bátorságot merész fellépéséhez.

Alázatossága után a ránk hagyományozott tanítás iránti hűségét kell megemlítenünk. Igaz, hogy ez korában az egyházi élet törvénye volt: csupán a hagyományos örökség megőrzésére legyen gondod, ne pedig azon jártasd az eszed, hogy valami újat és egyénit alkossál! Am János számára ez a törvény erkölcsi magatartássá vált. Az igazság tisztelete tanította meg rá, hogy önmagát és vágyait is föláldozza, ha az evangéliumról volt szó. Hiszen ezt volt hivatva hirdetni és megvédeni. A tanításhoz való hűsége teszi őt közvetítővé a régi egyház és a virágzó középkor között.

Utolsó vonásként egyháziás érzületét, a „sentire cum Ecclesia”-t kell megemlítenünk. Ezen a bajban lévő Egyházért való éber készenlétet kell érteni, még akkor is, ha ez a készség a hatalmasokkal való összeütközés veszélyébe sodorta. Látjuk ezt az iszlámmal és még inkább a képrombolókkal szemben tanúsított magatartásában. De még jobban gondolunk most egészséges érzékére az iránt, hogy mi igazán keresztény, valamint arra a képességére, hogy egy ilyen pártoskodó, egymás ellen áskálódó korban is meg tudta különböztetni egymástól az eltérő „szellemeket”. Ugyanide tartozik a hitért vívott küzdelemben tanúsított tántoríthatatlansága és csalhatatlan érzéke. Nem kereste a harcot, de nem is menekült tőle, hiszen tudta, hogy az Úr ügyéről van szó. H. Bacht

Föltámadás napja a Pászká, az Úrnak pászkája, világosodjunk fel, népek, mert a halálból az életre és a földről az égbe átvitt minket Krisztus Istenünk, kik az ő győzelmét énekeljük.

Tisztítsuk meg érzékeinket, és meglátjuk a feltámadás megközelíthetetlen fényében tündöklő Krisztust, és tisztán halljuk, midőn mondja: Örvendjete! kik az ő győzelmét énekeljük.

Jertek, igyunk új italt, nem a kemény sziklából csodásan fakasztottat, de a Krisztus sírjából csörgedező halhatatlanság forrását, kiből megerősödünk.

Ma mindenek betelnek világossággal: az egek, a föld és az alvilág; ünnepeljék tehát az összes teremtmények Krisztus föltámadását, melyben megerősödnék.

Tegnap veled temetkeztem el Krisztus, veled ébredek ma, a feltámadóval; tegnap veled fölfeszítettem: dicsőíts meg engem is, Udvözítő, a te országodban.

Szépséges Pászká, az Úr Pászkája, Pászká! legtisztesebb Pászká tűnt föl ma nekünk; Pászká, örömmel egymást öleljük; ó Pászká, a szomorúság váltsága! mert ma a sírből, mint palotából, felragyogott Krisztus és az asszonyokat örömmel eltölté, mondván nekik: Ezt hirdessétek az apostoloknak!

Feltámadás napja van, világosodjunk fel ezen ünnepélllyel, és egymást, mint testvérek, öleljük. A feltámadás által gyűlölőinknek is bocsássunk meg, és így énekeljünk: Feltámadt Krisztus halottai-ból, legyőzte halállal a halált és a sírban lévőknek életet ajándékozott. (A húsvéti kánonból)

CIRILL ÉS METÓD
(KÜRILLOSZ ÉS METODIOSZ)
(február 14)

* 827 ill. 815 Tesszaloniké
† Cirill 869. febr. 14. Róma
Metód 885. ápr. 6. Welehrad

A nyugati szlávok politikai egyesüléséből született nagy morva birodalom már a 9. sz. elején elérte a politikai és kulturális fejlődésnek azt a fokát, ahol a kereszténység fölvétele elkerülhetetlenné vált. De minthogy bajor hittérítők vezették őket a hitre, politikai függőségbe kerültek a német birodalomtól. Ezt mindenképpen el akarták kerülni. Ratiszláv, a nagy morva birodalom uralkodója, egy nem német kereszténységet szeretett volna megvalósítani. Úgy látzott, kívánsága teljesül, amikor a bizánci kormány egy csoport misszionáriust küldött szét térítő munkára. Két testvér különösen ki-magaslott közöttük: a már pap Konstantin és Metód, aki szerzetes volt.

A két testvér a császári tisztviselő, Leó családjából származott. A fiatalabbik, Konstantin (szerzetesi nevén Kürillosz = Cirill), először szülővárosában, Tesszalonikében, majd Konstantinápolyban nyerte kiképzését. A császárváros tudós köreiben csak úgy emlegették, mint a „filozófust”. 858-ban felhagyott a tanítással, és egyideig abba a kolostorba vonult vissza, amelyben bátyja, Metód (keresztnevéen valószínűleg Mihálynak hívták) már sok év óta szerzeteskedett.

860-ban a császári udvar Konstantint testvérével együtt a Fekete-tenger mellékére küldte, a kazárokhoz. Valláspolitikai misszióról volt szó. Ekkor bukkant rá Konstantin Kherszonban Kelemen vértanú ereklyéire. Legalábbis ő és kortársai azt hitték, hogy Szent Péter harmadik utódjának, a római Kelemen vértanúnak az ereklyéiről van szó.

Morvaországba 863 elején érkeztek meg a görög missziósok. Konstantin drága ajándékot vitt magával: a szláv nyelvre fordított evangéliumi szakaszokat (perikópákat) és ugyancsak szláv nyelvű liturgikus szövegeket. Ezeket ő maga tette át görögből. Az írás-jeleket is (glagolica) ő szerkesztette hozzá („cirill betűs írás”). A testvérek a magukkal hozott misszionáriusokkal egyetemben három évig működtek áldásosan. Térítő munkájuk azonban nem nagyon tetszett a bajor püspököknek. Főleg a liturgia szláv nyelvét kifogásolták. A rítuskérdés ugyanis – római vagy bizánci – akkoriban még meglehetősen mellékes ügynek számított.

Ratiszláv álma a német birodalomtól független, önálló morva egyház volt. Cirill és Metód jól tudta, hogy csak a kereszténység egyik nagy központjában tudnák ezt a valláspolitikai kérdést kielégítően rendezni. Fölkerekedtek hát és Rómába mentek. Szent Kelemen ereklyéit is magukkal vitték, így a pápa, II. Hadrián nagy ünnepelességgel fogadta őket. Fényesen megvédték missziós módszereiket, és a pápa jóváhagyta a szláv misét.

Cirill kevéssel ezután megbetegedett és 869. febr. 14-én, 42 éves korában meghalt. Testét a Szent Kelemen-bazilikában helyezték nyugalomra. Itt tisztelik őt mind a mai napig.

Kocel sürgetésére Metódot Morvaország és Pannónia érsekévé nevezték ki. Ezzel visszaállították a népvándorlás folyamán megszünt szirmiumi püspökséget (Sremska Mitrovica, a mai Jugoszláviában). Metód a Szentszék legátusaként ment a szlávokhoz. Ez azonban még korántsem szüntette meg a keletfrank és a szláv egyház közti feszültséget. Metód védekezve mondta, hogy ő Szent Pétertől kapta a neki jutott missziós területet, és nincs szándékában beleavatkozni a birodalmi egyház jogaiba. Mégis elfogták, elítélték, és két és fél éven át az ellwangeri börtönben tartották, míg végre VIII. János pápa erőteljes fellépésére 873-ban szabadon engedték. Végzetes volt, hogy Szvatopluk, Ratiszláv utóda, semmi érdeklődést nem mutatott a görög misszió nagy ügye iránt. Úgy látszik, a német hittérítők elnézőbbek voltak az ország nagyjainak erkölcsi fogyasztásaival szemben, mint Metód.

885 virágvasárnapján halt meg. Székesegyházában temették el. A katedrális valószínűleg Staré Město-ban (Welehrad) volt, Morvaországban. Az újabb ásatások sokszorosán igazolták az ősrégi hagyományt. A nagy morva birodalom másik középpontja a Hodonin melletti Mikulčice-ben volt, alig 43 km-re délre Staré Město-tól. Itt a 9. századból való templomok alapjaira bukkantak.

A szlávok közti görög misszió lelke Cirill volt. Korának egyik legtudósabb görögje. Megnyerő személyiség; a sikerben is megőrizte egyszerűségét. Nem csoda tehát, ha a morva újkeresztények szerették a két testvért. Sokkal figyelemreméltóbb, hogy maguk a rómaiak és a pápa környezetében élő papok is meghajoltak Cirill meggyőző ereje előtt, pedig a két testvér missziós módszereit a hagyománytól eltérőknek találták.

Cirill gyöngédsége sohasem vált gyöngeséggé. Kész volt a túlerővel szemben is felvenni a harcot, mert meg volt győződve, hogy a helyes úton jár. Szívós küzdelmében nem engedte magát elretteníteni a „háromnyelvűek”, a „pilátusiak” szűkkeblűségétől. Ezeken azokat a latin papi embereket kell érteni, akik csak a Pilátus keresztfeliratán szereplő három nyelvet: a latint, görögöt és a zsidót engedélyezték a liturgia nyelveként. A kolostor csendje helyett nagy-

lelkűen a harcot választotta, hogy az embereket megnyerje Krisztusnak. S mikor az Úr az aratás kellős közepén szólította magához, örvendező szívvel sietett elébe.

Fordításai műalkotások. Költő volt, legalább is az akkori bizánci elképzelés szerint. Van benne valami tartózkodó, majdnem sztoikus vonás. Csak akkor lobbant benne magasra a lelkesedés lángja, mikor a „szophiáról”, az isteni Bölcsességről beszélt. Határozottan fellépett mindenkivel szemben, aki el akarta zárni a Krisztushoz vezető utat. Jellemző ilyen szempontból a haldokló Cirill imája: Rontsd le a háromnyelvűek eretnekségét... hallgasd meg imádságomat, őrizd meg hűséges nyájadat, amelynek élére állítottál engem...”

Metód öccsének haláláig csak ritkán került előtérbe. Azután azonban tizenhat éven át kellett pannón-morva egyházát az ellenség ellen védelmeznie. A kisázsiai Olümposzon álló kolostor magánya mindig vonzotta. De haldokló testvérenek megígérte, hogy kitart a kemény missziós területen. A testi fájdalmakhoz, börtönhöz, üldözésekhez és az általános bizonytalansághoz még lelki szenvedések is járultak. Ellenségei megrágmalták, eretnekséggel vádolták. A kétség, hogy talán maga a pápa is elhagyta; Wichingnek, az áruló nyitrai püspöknek a cselszövései (saját fennhatósága alá tartozó püspök volt!) csak növelték az érsek szenvedéseit. Metód nemes, önzetlen személyiség volt. Nagyságát ellenségei is kénytelenek voltak elismerni.

A két testvér már gyermekkorától jól beszélt szlávul, bár görögnek született, és műveltség, érzelem dolgában is megmaradt görögnek. Ennek ellenére hiányzott belőlük a bizánci szűkkeblűség. Mélyen meg voltak győződve, hogy minden nép hivatott az üdvösségre, és Krisztus minden emberért meghalt. Ez szabta meg térítő munkájukat is. Cirill a saját egyéni filozófiai-teológiai elveiből vezette le ezt az egyetemes látásmódot. Számára a filozófia az isteni és emberi valóságok bölcsességét jelentette, ami minket embereket Istenhez tesz hasonlóvá. Lényege a „szophia”, a világ szemlélődő látása, amely eljuttat az istenihez. Az „emberszerető Krisztus” mindenkit el akar vezetni az igazság ismeretére, és részesíteni szeretne a „szophiában”, akár görög, akár barbár. Csak ebből az igazán „katolikus” elgondolásból nézve lesz érthető a két testvérnek a szláv liturgiáért folytatott harca. „Vajon nem süt-e a nap ugyanúgy mindenkire? Nem szívjuk-e mindnyájan ugyanúgy a levegőt?” – mondták ellenségeiknek Velencében.

Nem azért halt-e meg Krisztus, hogy visszaadja mindnyájunknak „ősszüleink dicsőségét” (Cirill kedvelt kifejezése), az Istennel való paradicsomi egyesülést, amelyet Ádámban elvesztettünk? Nem kelene-e Isten mindent átfogó szeretetének áthidalnia a népek és az osztályok közt tátongó mélységeket?

Cirill és Metód aligha tudta volna ezt az egyetemes, tág felfogást koruknak bizánci gondolkodásmódjából, még kevésbé a nyugaton divatos gondolkodásmódból levezetni. A két testvér mind a gazdag népi liturgiáért való küzdelmében, mind pedig a nép nyelvének az istentiszteletbe való bevezetésében az őskeresztény hagyomány örököse volt. Egyedül ők sugallhatták azt a váratlan kijelentést, amellyel VIII. János pápa 880-ban a szláv liturgiát jóváhagyta: „Aki a három fő nyelvet: a hébert, a görögöt és a latint teremtette, Ugyanaz alkotta az összes többi nyelvet is a saját dicséretére és dicsőségére.”

J. Krajcar

Uram Istenem, aki minden anygali rendet és testetlen erőt teremtettél, kiterjesztetted az eget, megszilárdítottad a földet, és minden létezőt a nemlétből a létbe vezettél, te mindenkor meghallgatod azokat, akik megteszik akaratodat, félnek téged és parancsaidat megtartják. Hallgasd meg hát imádságomat és őrizd meg hűséges nyájadat, amelynek élére állítottál engem, alkalmatlan és méltatlan szolgádat. Szabadítsd meg őket azoknak istentelen és pogány gonoszágától, akik káromolnak téged. Gyarapítsd, sokasítsd Egyházadat, és egyesíts mindenkit egységben. Tedd, hogy a nép feddhetetlenül éljen, egyetértő legyen a te igaz hitvedben és annak helyes megvallásában, és sugalld szívükbe tanításod igéjét. Mert a te ajánlékod, hogy elfogadtál minket Krisztusod evangéliumának hirdetésére, és arra készítettél, hogy jókat és neked kedveseket tegyünk. Aki- ket neked adtál, azokat most átadom neked mint tieidet: kormányozd őket erős jobboldal, rejtsd el szárnyaid árnyékában, hogy mindannyian dicsérjék és dicsőítsék a te neved, az Atyáét és Fiúét és Szentlélekét. Amen. (Cirill imája halálos ágyán. Szláv nyelvű élet- rajzából.)

ATHOSZI ATANÁZ
(ATHANAZIOSZ ATHONITÉSZ)
(július 5)

* 925–30 k. Trapezusz
† 1002 táján Athosz hegyén

A szent hegynek, Athosznak ezeréves évfordulója 1963-ban sokak érdeklődését irányította ismét a keleti kereszténységnek erre az ősi központjára. Így merült fel nagy alapítójának, szent Athanaziosznak alakja is a feledés homályából, amelybe – legalább is a római egyházban – eléggé elmerült.

A X. század első felében született a Fekete-tenger partján fekvő Trapezuszban, jó módú és nagytekintélyű szülők gyermekeként. A kereszttségben az Abraamius nevet kapta. Szüleit már korán elvesztette, és anyjának egyik rokona vette magához. Abraamiusnak nagyon jó nevelésben volt része, a világi tudományok terén is. Szerencsés kö-

rülmények folytán még fiatalkorában a császárvárosba, Bizáncba került. Jóképességű tanítókra bízták, akik a nyílt és rendkívül tudományszomjas ifjúból fiatal tudóst képeztek. Alig nőtt fel, ő maga is tanszéket kapott, és keresett tanító lett. Nyitva állt előtte az eredményekben gazdag tudósi pálya. De aszketikus életre való hajlama erősebb volt benne minden világi becsvágynál. Gazdag rokonai visszatetszésére, akik felvették őt házukba – titokban szigorú aszkezésre törekedett.

Amikor Abraamius egy utazás alkalmával először pillantotta meg a Fekete-tenger felől a sűrű erdővel borított Athosz hegyét, mély vágy fogta el, hogy ott a vadonban letelepedjen. Mintha akkor anélkül, hogy felismerte volna, élete hívása szólalt volna meg. Hazatérte után Bizáncban megismerkedett a híres Maleinasz Mihállyal, aki egy virágzó bithiniai kolostornak: Küminasznak hegumenje (ortodox kolostor előljárója) volt, és felfedte neki régi, most újra fellángolt vágyát a szerzetesi élet után. További fejlődése számára épp ily fontos az is, hogy megismerkedett Nikephorosz Phokasszal, Maleinasz Mihály unokaöccsével, aki hadvezér volt, és később bizánci császár lett. Alig hagyta el Maleinasz Mihály Bizáncot, hogy visszatérjen kolostorába, amikor – köd előttem, köd utánam – Abraamius is eltűnt Konstantinápolyból. Belépett Küminaszba. A beöltöztésnél egykori tanítója, Athanasiosz nevét kapta. Így kezdte meg a már oly régóta óhajtott szerzeteséletet akkori teljes szigorúságában. De először ennek alapjait kellett megtanulnia: az imát, a hallgatást, az alázatosságot és az engedelmességet. Az élet Küminaszban a remeték élete volt, a kiképzés a kolostorban csak előkészület az anachoréták életére. Szabad idejében Athanasiosz könyveket másolt.

Négy évi tanulás, gyakorlás után előljárói a „csend nagy harci pályájára” küldték, vagyis ezután mint remete élhetett a laurától (kolostortól) egy bizonyos távolságra egy parányi kellionban (remetelakban) kenyéren és vizen, kemény önmegtágadásban. Előljáróinak továbbra is engedelmességgel tartozott.

Nem tartott soká, és Athanasioszt is elérte a zavartalan Isten-keresés sok és nagy kedvelőjének sorsa: ismert és híres lett. Előljárója nemcsak rendi testvéreit küldte hozzá, hanem az egész világról érkező magasrangú látogatókat is, hogy az üdvösség eligazító szavát hallják tőle. Maga Nikephorosz Phokasz is – aki Athanasioszt egész életében rendkívüli módon tisztelte –, azok között volt, akik a szerzetest csendes remetecellájában felkeresték. Akkoriban fedte fel Athanasiosznak első ízben azt a szándékát, hogy lemond a világról és maga is szerzetes lesz, amint el tud szabadulni a császár szolgálatából. A zárdában magában pedig terjedni kezdett a híresztelés, hogy Maleinasz Mihály Athanasioszban utódját, a laura jövőendő vezetőjét látja.

Athanaziosz másodszor is elmenekült – most Athosra, ahová már régóta titokban vágyódott, hogy itt egyedül legyen a magányban Istennel. De éppen itt fogja majd utolérni Isten keze – ha maga még nem is sejtette.

A szent Hegyen ekkor már voltak szerzetesek, de csaknem teljesen szervezetlen remeteségben éltek, amely a maga vad egyszerűségében pontosan megfelelt a menekülő elképzeléseinek. Az egyes remetek ott ütötték fel a maguk szegényes kellionját, ahol akarták, éltek minden törvény, minden védő – és épp ezért beszűkítő közösség nélkül, abból, amit a vad hegyvidék éppen adott. Egy szerzetesi tanács-szerűség, élén a protosszal gondoskodott a közös ügyek elengedhetetlen szabályozásáról. Athanaziosz álnéven, mint állítólagos hajótörött csatlakozott az egyik szerzeteshez, aki tudott kicsit olvasni és írni. Az ő vezetésének vetette alá magát, azt állítva, hogy kezdő és írástudatlan.

De kiléte nem maradhatott sokáig titokban. Nikephorosz Phokasz, aki akkor leit a keletrómai birodalom csapatainak legfőbb hadvezére, kerestette az eltűntet; egy darabig eredménytelenül, mert Athanaziosz valahogyan mindig el tudott tűnni. Bár az állítólagos analfabéta egyszer hűsvétkor elárulta magát egy szentírási rész szép előadásával, mégis sikerült a protoszt rávennie, hogy titkát megőrizze. Amikor azonban Nikephorosz bátyja, Leo Phokasz a szkíták felett aratott nagy győzelme után (958–959) Athosra jött, hogy Istennek hálát adjon, felfedezte a keresettet. Athanaziosznak vissza kellett térnie kellionjába. A múlt eseményei megisméltődtek: Ismét áradtak hozzá az emberek, ismét kitért a dicsőség és hírnév elől. Ezúttal Athosz császára, a mély erdőkbe menekült. „Melana“-nak, „Fekete föld“-nek hívták ezt a vidéket. A hagyomány az ifjú bűnbánó nagy és talán döntő jelentőségű kísértését e névhez köti: az acédia támadta meg, a szinte ellenállhatatlan kísértés arra, hogy mindent adjon fel; a belső kedvetlenség, az elkedvetlenedés, csaknem minden Isten-keresőnek, de főleg a remeteknek nagy rémképe. Egy teljes évig tartott a kínos küzdelem, míg Isten megváltotta és visszaadta elhivatottságának örömét és biztonságát. Ebben az esztendőben Athanaziosz saját magán tapasztalhatta meg a remeteélet minden veszélyét. Ez a tapasztalat volt a közös élet kifejlődésének kezdete.

Lépésről lépésre, kérlelhetetlenül közeledett az Istentől elrendelt sors a még mindig ellenállóhoz. Azzal kezdődött, hogy Nikephorosz Phokasz, aki Szicíliában a szaracénok elleni döntő hadjárat előtt állt, sürgősen magához kéretett néhány Athosz-hegyi szerzetest, mindenekelőtt Athanazioszt. Megbízta és a szükséges pénzzel is ellátta, hogy az Athoszon egy laurát építtessen templommal együtt; ő maga, Nikephorosz, később mint szerzetes be fog oda lépni. Még egyszer védekezett Athanaziosz, mivel – mint ő maga írja – „szabadon és egyedül akar élni“, az emberek hozzátódulását és az azzal kapcsó-

latos szétszórtságot kerülni akarja. Sem a megbízatást, sem a pénzt nem fogadta el, és visszatért kellionjába a szent hegyre. Röviddel ezután azonban, ha még mindig ellenkezve is, de meg kellett magát adnia Nikephorosz utána küldött követének. Ez volt életének döntő fordulata.

Valószínűleg a 962-es év vége felé kezdődött az első építkezés Athosz hegyén. Athanaziosz először a „kathizma“-t, a remeteséget állította fel nagy barátja, Nikephorosz számára, kis oratóriummal, majd megkezdte az Istenanya tiszteletére szentelt keresztalakú főtemplom építését. Az építkezés gyorsan haladt előre: a munka megkezdése után négy hónappal már a feléig jutottak. Ekkor, 963-ban jött a hír Bizánctól, hogy Nikephorosz felcserélte a katonamundért a keletrómai császár bíborával. A szerzetes ezt úgy fogta fel, hogy Phokasz megszegte hűségesküjét, amelyet Istennek tett, mikor szerzetesi életre tett fogadalmat. Athanaziosz félbeszakította a templom-építkezést és felkerekedett, hogy a császárvárosba menjen, ahol lelkére beszélt a császári fenségnek. A császár higgadtan és alázatosan hallgatta meg barátja előadását és megesküdött, hogy szándékát egyszer majd mégis végre fogja hajtani. Nagy nehézséggel sikerült Athanazioszt annyira megnyugtatnia, hogy az visszatért Athoszra és folytatta munkáját.

Miután visszatért a szent hegyre, nagy buzgalommal sürgette az építkezést. Ezzel Athosz képe és sorsa döntően megváltozott. A nagy templom elkészült, és két kis oratóriumot kapcsoltak hozzá; majd a cellák készültek el a templom körül, úgy, hogy a templom, „mint egy szem, minden oldalról nézte őket.“ Ezután következett a malom, a konyha, a refektórium (ebédlő), a betegház, a vendégek szállása és a fürdő a betegek számára. Fáradságos munkával kellett a sűrű erdőket kiirtani, a szakadékos talajt elegyengetni. A vizet messze távolról, az Athosz csúcsáról vezették mesterséges patakágyakban, még kikötő is készült. Azonban az építőhöz mindenfelől áramlottak a munkások, akik közül sokan maguk is szerzetesek lettek. Athanaziosz erősen tartotta kezében a fiatal alapítást. Okos vezetése alatt gyorsan és állandóan növekedett a szerzetesi közösség; a régi hegylakók közül is sokan csatlakoztak hozzá. Császári föld- és pénzadományok – okmányaik máig fennmaradtak – biztosították a külső fennállást. Ehhez járultak más jötevők pénz- és természetbeni adományai is. A művel kapcsolatos végtelen fáradozást azonban – ahogy később maga a szent bevallja – egyedül Isten ismeri, „aki könnyedén vezet mindent a semmiből a létbe.“ Az évek folyamán a „laura“ példájára, mely valójában cönóbium (kis remetelakok sora) volt, más cönóbiumok is keletkeztek Athoszon.

Amikor Nikephorosz Phokaszt, – aki mint a keletrómai birodalom császára is szerzetes módjára élt – 969-ben meggyilkolták, Athanaziosz ezt Isten rendelésének tekintette, aki a szándékot – hogy Atho-

szon felveszi a szerzetesek ruháját – „mártírhálál”-lal helyettesítette. A trónon gyilkosa, Joannes Tzimitesz követte. Ugyanebben az időben Athoszon kitört a rég lappangó nyugtalanság. A szent hegy régi lakóinak – de különösen a protosznak, az előljárónak szemében Athanaziosz tevékenysége már rég túske volt, mert a régi monasztikus hagyományok szétrombolásának látták. A szerzetesi élet két különböző ideálja, a remeteség és a közös élet ebben az ütközetben keményen összecsapott. „Miért tűritek Athanazioszt? – tüzeltek egymást az új irányzat ellenzői. – Drága építkezéseket vitt végbe, víz- és kikötőberendezéseket épített, a világot bebocsátja Athoszra és szétrombolja a régi szokásokat, még kerteket és szőlőt is telepít.” De a kísérlet, hogy az új császárt Athanaziosz megrendszabályozására rávegyék, nem sikerült. Amikor Athanaziosz maga is Konstantinápolyba utazott, hogy magát és művét igazolja, Tzimitesz császár is nagylelkűen támogatta a mű további kiépítését.

Athanaziosz elhivatottságának biztos tudatában járta végig a számára előírt utat, minden ellenségeskedés és intrika dacára, amely később is mindig újra fel-fellángolt. A külső felépítést ugyanolyan célratoréssal és energiával követte a belső; és éppen ez a Szent döntő, lényeges műve. A háborítatlan csend szenvedélyes szeretője, aki kezdetben semmi mást nem akart, mint „saját lelkét megmenteni” és lehetőleg mentesülni mások vezetésétől, az események hatása alatt a cönobita élet úttörője és előharcosa lett Athosz hegyén.

Szabályaiban – amelyek hamarosan császári pártfogója halála után keletkeztek – a közösség áll egészen a középpontban. Ez a közösség számára – mint ismételten mondja – az „Ekkleszia” (egyház), és belső egysége, az alapító legfőbb gondja, nem más, mint Krisztus testének egysége. A hegumen szerzeteseinek atyja és testvére. „Tesztet és lelket, és még sokkal inkább minden mást, oszd el a szeretet egyenlőségében azok között, akik gyermekeid, testvéreid és atyáid a Szentlélekben” – vési bele jövődó utódai lelkébe. A testvéreknek mindenük közös: ház, asztal – és mindenekelőtt az istentisztelet. Előljáró alá tartoznak tökéletes engedelmisségben és mély alázatban. A szeretet a mindenkit egyesítő kötelék. A testvérek számát 120-ban szabja meg. Ezek közül mindig csak öt lehet az, aki az előljáró engedélyével a környező remetecellákba vonulhat vissza, mint „hesychastos”, hogy a szemlélődésnek és imának szentelje magát. Itt még egyszer megérezzük Athanaziosz lángoló szeretetét a zavartalan csend élete iránt. De saját bevallása szerint a magányosság veszélyeit saját magán túlságosan megtapasztalta, és „hosszú évek alatt fáradságosan felismerte és hasznosan találta, hogy a legjobb, ha valamennyi testvér közösben él, ha egy szív lesznek a cönobiumban, egy akarat, egy vágy és egy test, sok tagból összetéve; így teljesül be a testvéri közösség teljessége.” A közösségnek ezt a teljességét szolgálta a néhány remete is „imájával, tanácsával és

korholásával a Szentlélekben". Így békítette ki Athanasiosz termékeny feszültségben életének két pólusát. A Szentnek három írása maradt ránk, amelyben behatóan szabályozza kolostora felépítését és lelkiségét.

Hátralévő napjait egészen életművének szentelte. Tekintélye egyre jobban növekedett. Mindenfelől áramlottak az Istent keresők a szent hegyre: jöttek Rómából, Itáliából, Kalábriából, Amalfiból, Ibériából, Arméniából. Mindnyájan kaptak tanácsot és segítséget. Az utókor emlékezetében a Szent mindig mint Krisztusnak szeretetreméltó, vidám és rendkívül alázatos szolgája élt tovább.

Tanítványai Athanasiosz halálát úgy tekintették, mint egyfajta önkéntes vezeklő halált. Mindenáron személyesen akart segíteni, amikor a templom egyik megnagyobbításakor a kupola zárókövét fel akarták tenni. Hat testvérével együtt lezuhant, és az utánuk zuhanó törmelék betemette őket.

Számunkra, később élők számára nem mindig könnyű a hagyományok tömegéből kihámozni a Szent benső útját. De talán „Testamentum”-ának egyik vallomása fényt vet ennek az embernek szenvedéssel teli küzdelmére: „Mérhetetlen szenvedésben töltöttem életem minden napját, mert nagyon is jól tudtam, hogy lelkem gyengeségében teljesen alkalmatlan volt mások vezetésére.” Nagyságát és szentségét éppen az adja, hogy az Istentől rárakott terhet hitben, mély alázatban és nagy szeretetben engedelmesen magára vette, és ezáltal az athoszi szerzetességnek sok évszázadon át utat mutatott.

S. Feldhohn

PRÁGAI ADALBERT * 956 táján Libice (Kelet-Csehország)
(április 23) † 997. ápr. 23. Tentikken (Danzik közelében)

Adalbert kora a német-római szent birodalom fölemelkedésével és a keletnémet területek evangelizációjának kezdetével esik egybe. Eppen az ő személyében és életében ütköznek ki egészen jellegzetes módon s érvényesülnek hatásosan korának kelet felé irányuló, hódító és befolyásolni akaró nemzeti, politikai és egyházi áramlatai. A germánok és a szlávok, a kereszténység és a pogányság közötti egyre gyakoribb összeütközések kora ez; bizonyos tekintetben a későbbi középeurópai feszültségeknek, a kelet-nyugat ellentétének előre vetett árnyéka és előíze.

Már származásában is ez a polaritás játszik szerepet: nem egyszer termékenyítő keveredésnek bizonyult jellemében és működésében; máskor káros ellentmondásokban nyilatkozott meg. Apja, a cseh Szlavnik fejedelem révén szláv, anyja, Adilburg részéről meg – aki I. Henrikkel volt rokonságban – szász, tehát germán vér folyt

ereiben. A jómegjelenésű kis Vojtěch (így hívták) már származásánál fogva kitűnő világi pályára volt kiválasztva. Főleg ha hozzávesszük, hogy szellemi és érzelmi síkon is jóval az átlag fölé magasodott. Isten azonban áthúzta az emberi számításokat, és megkerülte a földi lehetőségeket, mert nagyobbakat akart vele és képességeivel megvalósítani: magasztos apostoli hivatásra szemelte ki. Súlyos betegséggel látogatta meg a fiút. Életéért aggódó és küzdő jámbor szülei az ég felhívását látták ebben: a gyermeket az Isten Anyjára kell bízni, és a szent szolgálatra adni. Az efféle fogadalom: „megváltás, kiváltás”, nagyon jellemző a keresztény középkor gondolkodására és magatartására. Talán megkönnyítette az a kilátás is, hogy egy tehetséges fejedelmi sarjat a papi ruha nagy jövővel kecsegtet.

Apja tehát a magdeburgi dóm jónevű iskolájába küldte felépült fiát, hogy ott nevelődjék és készüljön a papi hivatásra. 972-től kezdve itt találjuk Vojtěchet. Kitűnt vallásosságával és okosságával. Bér-máláskor eddigi cseh keresztnevét atyai pártfogójának, a magdeburgi érseknek nevével, Adalberttel cseréli fel. Az érsek halála után (981) visszatért az „Aranyvárosba”. Az első prágai püspök, Dietmar szentelte pappá. A püspöknek 982-ben bekövetkezett halála után II. Boleszláv fejedelem, a püspökség alapítója, a papság és a nép egy akarttal Adalbertet kiáltotta ki utódjának a püspöki tisztségben (983). Daliás alakja, főnemesi származása, cseh nemzetisége, a társadalmi érintkezésben való jártassága, szelidsége és képzettsége mind-mind jó ajánló levél volt szemükben. II. Ottó császár is jóváhagyta a választást. Ez érthető is, tekintve Adalbert családi kapcsolatait és német műveltségét. Különben sem akart ellentmondani az általános óhajnak, hogy ti. a püspökségnek hazai gazdája legyen. Így hát a veronai birodalmi gyűlésen, 983. febr. 22-én beiktatta őt. A mainzi érsek, Willigis szentelte püspökké még ugyanabban az évben, június 29-én.

Az otthoni fogadtatás örömmámorával szöges ellentétben állt a pásztor és a nyáj között csakhamar érezhetővé vált feszültség. Adalbert kissé lány természete, aszkéta életmódja, befelé fordultsága, a kolostor csendjére áhítózó lelke nem volt valami jó készület a határozottságot kívánó küzdelemre. Nem volt ereje megbirkózni a még csak félig-meddig civilizált néppel, a sok pogány maradvánnyal, mint pl. a soknejűség, rabszolgakereskedés és a varázslás, valamint a papok házasodásával. Lelkipásztori sikertelensége és a különféle oldalról fölbukkanó ellenállás elkedvetlenítette a püspököt. Sőt a világ hullámverésében találva magát, elkezdett aggódni saját lelki üdvösségéért is.

Végül is feladta a hiábavalónak tűnő s amúgy se nagyon ínyére való küzdelmet, és elhagyta egyházmegyéjét. 988-ban Rómába ment a pápához. Kérte őt, engedné el zarándokként Jeruzsálembe. Ott szeretné szegényen a magányban az Urat szolgálni. De a monte-

cassinói apátnak sikerült őt eltérítenie szándékától, rámutatva az ilyen lelki vándorérettel járó nagy kísértésekre. Neilusznak, Grottaferrata apátjának tanácsát követte hát (akinél felvételét kérte a szerzetbe), és 990-ben a Rómában fekvő aventinói görög kolostorban bencés szerzetes lett. Itt a magányban néhány évre megtalálta a békét, és kedvére foglalkozhatott a másvilág dolgaival.

De a csehek, a mainzi érsekkel szövetkezve, újból megostromolták kéréseikkel. A pápa és apátja iránti engedelmességből megint rálépett hát a Prágába vezető keresztútra. A római kolostorból 12 barátot vitt magával, és megalapította velük a cseh fővárosban a brewnovi apátságot. Ez az apátság valóságos szellemi-lelki központja lesz majd a jövőben: sok püspököt, apátot, szerzetest ad Csehországnak, Morvaországnak, Lengyel- és Magyarországnak, és számos misszionáriust küld Oroszországba is. Évszázadokon keresztül, egészen 1945-ig a keresztény vallás és kultúra sugárzó központja volt a nyugati szlávok számára. Adalbert már ezzel az egyetlen alapításával is kitörölhetetlenül beírta nevét Kelet-Európa civilizációjának és hitterjesztésének történetébe.

Közben azonban az otthoni állapotok nem igen javultak. A sok ünnepélyes ígéretet elfújta a szél. Akárcsak régen, úgy most is baj volt az erkölcsökkel. Alig törődtek az egyházi előírásokkal, pl. a menedékjoggal és a lelkipásztorok erőfeszítéseivel. Akarva, nem akarva belekerült a szlavnikidák (saját családja) és a premyslidák közt dúló harc heves összetűzéseibe. Mindez hamarosan újra elkekerítette a szerzetes-püspököt. A békére és kiengesztelődésre vágyó Adalbert félig beletörődésből, félig kényszerből feladta az egyetlen küzdelmet.

994/995-ben Magyarországon térítgetett. Ő keresztelte és bérmálta meg Esztergomban többek közt a későbbi Szent Istvánt. Máig ő az esztergomi egyházmegye védőszentje. 996-ban megint római kolostorában találjuk. Itt élte át májusban III. Ottó császárrá koronázását. Mély jámborsága és őszinte vallásossága maradandó benyomást tett a császárra. Barátokká lesznek.

De újra kiragadják meghitt szerzetesi cellájából. A császár, a pápa, az érsek erélyesen sürgeti, hogy folytassa tovább prágai működését. A bencés szerzetesnek szent volt az engedelmesség. Hazafelé menet elkísérte III. Ottót Németországba, és hosszabb ideig nála maradt Mainzban. Jelentős szerepet játszott a császár vallásos és politikai gondolkodásának formálásában, és megnyerte őt a keleti misszió ügyének. Útközben érte a hír, hogy legközelebbi rokonait Csehország hercege, II. Boleszláv kegyetlenül meggyilkoltatta. Látva, hogy a családja nyújtotta hátvéd és semmivé lett és nemzetségének esküdt ellensége van hatalmon, újabb tevékenység lehetőségét teljes képtelenségnek tartotta. Úgy látta, a Prágába vezető út véglegesen bezárult előtte. Prága helyett így hát először Lengyelországba ír-

nyitotta lépteit, és megalapította Meseritz kolostorát. Boleszláv Chrobry fejedelem támogatta, hogy tovább utazhassék missziós útra az északon lakó balti törzshöz (Pruzzi, Prussen, később Preussen = poroszok). Ezek idáig még nem kerültek érintkezésbe a kultúrával, pogányság és erkölcsi elvadultság uralkodott mindenfelé. 996/997 telén működött köztük. A térítés azonban legyőzhetetlen akadályokba ütközött. Rövid idő múlva úgy döntött tehát a hithirdető, hogy társaival együtt othagyja a terméketlen ugart, és a szomszédos „liutiz“-ekhez (litvánokhoz) mennek. De még az indulás előtt áldozatul esett a pogányok lándzsájának: 997. április 23-án halt vértanúhalált a Nogat és az elbingi Weichsel közti Tentikkennél Krisztusért. Ez lett ennek a valóban szent életnek a koronája: a nagy cél, amely után ő is, mint minden tökéletességre törekvő keresztény, annyira vágyódott.

Lelkipásztori fáradozása sem egyházmegyéjében, sem a misszióban nem ért el igazi eredményt. Talán nem is volt ezen a téren igazán helyén: kifejezetten befelé fordult ember volt, és előkelő származása következtében kénytelen-kelletlen belesodródott a nemesi intrikákba. Lelki nagyságot és életszentséget azonban nem szabad holmi földi sikertelenségek mércéjével mérni. Az igazi ismérv csak az Istenért való személyes önfeláldozás, testi-lelki képességeinknek Krisztus követésében való maradéktalan bevetése lehet. Az örökkévalóság fényében nézve nem az számít, amit elértünk, hanem amire törekedtünk. És ebben Adalbert igazán nagy volt: mind szellemi, mind erkölcsi tekintetben igazi fejedelmi, mélyen keresztény egyéniség. Az élete folyamán adódó csekély vagy nem feltűnő sikereket különben is messze túlragyogja eleven példájának, vértanúhalálának és említett bencés alapításának utólagos hatása; a kelet-európai egyháztörténelem és lelkiség mindmáig tanúskodik erről.

A lengyel herceg kiváltotta a holttestet a gyilkosoktól, és Gneznóban eltemettette. Már 999-ben a szentek sorába iktatta őt II. Szilveszter pápa. Sokan elzarándokoltak csodatévő hírben álló sírjához, többek közt barátja és tisztelője is, a zarándokok legelőkelőbbje, III. Ottó császár (1000). A császár, élve ezzel az alkalommal, a szent helyre való tekintettel Gneznót érsekségi rangra emelte. És ami életében nem adatott meg Adalbertnek, hogy ti. Prágában ott-hont és békés működési lehetőséget találjon, azt megadta az utókor földi maradványainak. Mikor vi. a csehek 1039-ben betörték Lengyelországba, a szent csontjait is magukkal vitték Prágába. „Szentjük” tisztelete nőttön nőtt: nem csoda, hiszen saját vérük volt, saját földjükről származott. Hazájuk pártfogóját tisztelik benne.

K. Hofmann

KUNIGUNDA
(március 3)

* 980 Luxemburg
† 1033 (1039?) Kaufungen

Az a Bamberg, amit ma néha Németország közepének neveznek, a tizedik században egy kicsi vártelepülés volt Franciaország keleti határa mentén. De a Mainz és Regnitz összefolyásánál fekvő helyet fontos kereskedelmi útvonalak metszéspontjává tette fekvése. Amikor a német birodalom kezdte kiterjeszteni határait kelet felé, növekedett a település jelentősége. Henrik bajor herceg biztos pillanattal felismerte ezt. Mikor Bamberget, a koronának ezt a drága kincsét feleségének, Kunigundának adta jegyajándékként, ezzel nem lett kisebb vonzódása a város iránt. Ellenkezőleg, most már mindketten azon versengtek, hogyan lehetne a kis telepet fényes várossá alakítani. Megindító ragaszkodással hálálta meg alapítóinak ezt a város. Évszázadokon át folyton újabb formában hódoltak a császári párnak; képmásukat megtalálhatjuk kapukon, házak falán, síremlékeken és hídfőkön. Ezek közül a dóm Ádám-kapuja nemcsak a legrégebb, de talán a legszebb műemlék. Henrik a császári méltóság jelvényeivel, koronával, országalmával és jogarral, közvetlenül a kapu mellett áll. (Ma már a keresztfolyosón, hogy védve legyen az idő viszontagságaitól. Ford.) Kemény, tiszta arca a bambergi dóm belsejében álló „lovasnak” nyugalmából és erejéből sugároz vissza valamit. A császár mellett áll Kunigunda. Dúsan ráncolt ruhájában és a koronája alól előbukkanó fürtökkel szinte leányosnak hat. Egy templomnak a modelljét, alapító tevékenységének szimbólumát tartja jobb karján. De baljának nagyon beszédes mozdulata férjére irányul. Könnyedén feléje fordított feje és lágyan nyílt szája csak megerősíti a benyomást: Kunigundát azért állították oda, hogy rámutasson Henrikre. A művész, aki csaknem kétszáz évvel Kunigunda halála után alkotta meg ezt az alakot, szinte jobban megfogta itt a szent lényét, mint korának legendaírói: Kunigunda nem képzelhető el Henrik nélkül.

Kevés az, amit ifjúságáról biztosan tudunk. Luxemburgi grófi családból származott. Jámbor szülei és nagyszámú testvér között nőtt fel. A kolostori élet, amit neveltetése folyamán ismert meg, közel állt szívéhez, de készségesen követte szülei óhaját, amikor később Henrik bajor herceggel eljegyezték. Néhány év múlva, már mint Henrik felesége, német királynő lett, és 1014-ben Henrik oldalán császárnővé koronázták Rómában. Fáradhatatlanul kísérte útjain a királyt és császárt a hatalmas birodalomban. Okos és képzett volt, szívesen látott tanácsadója férjének fontos politikai döntésekben. És ha tenger kötelessége túlhaladta Henrik erejét, néha még egyes országrészek kormányzását vagy ügyintézését is ráruházta.

Kunigunda igazi feladata azonban nem az volt, hogy a császárnak politikai tevékenységében segítőtársa legyen, hanem kísérője és

fokozatosan vezetője az életszentségre vezető útján. Az Egyház jólétét szolgáló műveknél és alapításoknál egész lelkével mellette állt. Kedves városuk, Bamberg iránti bőkezűségükről már volt szó. Mint özvegyi birtokot később megkapta Kassel királyi udvarát. Ennek környékén építette fel a kaufungeni bencés nővérek apátságát, amire fogadalmat tett egy súlyos betegségében. Henrik maga erősítette meg az alapítási okiratot, és felesége kolostorát többször megajándékozta. Hiszen, mint az egyik okmányban írja, „mi ketten egy test vagyunk.” Milyen bensőséges lehetett Kunigunda és Henrik kapcsolata, ha ilyen kijelentés egy nyilvános okiratban is helyet kapott! Annál nagyobb lehetett a bánatuk, hogy gyermekáldásra hiába vártak, valószínűleg Henrik betegeskedése miatt. Ezt már 1007 körül tudhatták. Ugyanis a bambergi püspökség alapításakor Henrik – mivel semmi reménye sincs, hogy saját örököse legyen – Krisztust nevezi meg egyetlen örökösének. Egy clunyi szerzetes tanúsága még világosabbá teszi a szöveget. Dicséri Henriket, hogy mindazokat a földi javakat, ami gyermekeit illette volna meg, Krisztus egyházára hagyta, bár a kor szokása szerint elbocsáthatta volna feleségét, aki nem szült neki gyermeket.

A tizenkettedik századból származó legenda a császári pár házasságát másként festi, mint a történelmi források. Arról szól, hogy Kunigunda és férje megtartóztatást fogadott közös életük kezdetén. Ezek a „József-házasságok” hozzátartoztak a középkori szentek eszményképéhez. Henrik és Kunigunda szent élete közismert volt, így hát gyermektelenségüket ezzel hozták kapcsolatba. Nos, a legenda keletkezését így lehet értelmezni, de el kell ismernünk: gyökerében rejtezik valami igazság. Ezt a két embert hűséges összetartozása nem hogy akadályozta volna Isten felé, hanem szinte híd voltak egymás számára Hozzá, akihez szívük tévedhetetlenül vágyódott. Ez a mélyszélesen szűzies magatartás jobban bizonyítja életük valódi szentségét, mint a pusztán festi megtartóztatás.

Ezért nem törés Kunigunda életében, mikor Henrik halála után, 1024-ben – miután a birodalmat az utód megválasztásáig erős kézzel vezette – belépett a tőle alapított kaufungeni kolostorba. Férje halálának évfordulóján, a kolostor új templomának felszentelésekor, az ünnepi misén letette a császári ruhákat és átvette a püspök kezéből a bűnbánat ruháját, a fátylat és gyűrűt. Mint egyszerű nővér illeszkedett be a zárdába, és felemésztette magát odaadó istenszeretetében. Krisztus-követésének komolysága talán nem is annyira abban nyilvánult meg, hogy az apátnői kormánypálcát nem fogadta el, hanem még sokkal inkább abban a fejedelmi özvegytől szokatlan cselekedetben, hogy lemondott az alapításokról és jótékonykodásról is. Visszavonultan élt még tizenöt évig szegényen és aláztatosan a kaufungeni kolostor rejtékében. De aláztatossága semmiképpen sem engedékeny gyöngeség volt. Ezt mutatja az a kis epizód, amit élete

csodálatos eseményeinek felsorolásában találunk. Kunigundának volt egy Uta nevű unokahúga, akit gondosan és nagy szeretettel nevelt fel, és aki később követte a kolostorba. Buzgónak és jámbornak látszott, ezért a nővérek megválasztották apátnőnek. Ehhez Kunigunda is hozzájárult, és magától értetődően alávetette magát neki. De Uta „túl korán jutott magas méltóságába”, idővel hanyag lett, jobb kosztót, szebb ruhát kívánt magának. Anyai szigorral figyelmeztette őt többször is Kunigunda. Egy napon a nővérek körmenetre gyűltek össze, csak az apátnő hiányzott. Kunigunda keresésére indult, és néhány fiatalabb nővér társaságában találta, amint nyalánkságot eszegettek. Szent haragjában pofonütötte. És erre történt a csoda. Uta arcán pecsétként látszott meg Kunigunda ujjainak nyoma, állandó figyelmeztetésként neki magának, de a konventnek is!

Minél inkább elfelejtették a világ nagyjai hajdani császárnőjüket, annál inkább vonta sugárzó szeretete búvkörébe nővértársait és a kolostor környékén lakó egyszerű hívőket. Mikor halála közeledett, a ház megtelt szomorkodókkal. Már mindent előkészítettek, hogy az egyszerű nővért császári méltóságát megillető pompájával helyezék majd nyugovóra. Szenvedélyes buzgósága ekkor a haldoklónak még egyszer erőt adott a parancsolásra: „Vigyétek ezeket innen, nem, ezek nem az én ruháim! Mindez idegen lett nekem. Amit most hordok, azzal tartozom az éghez.” Egyetlen kérése volt csupán: hogy Bambergben temessék el. Életében ott volt a helye, és szeretne a halálban is ott lenni szeretett testvére és férje, Henrik császár oldalán.

A császári párt 1200-ban avatták szentté, amikor III. Ince pápával az Egyház a legnagyobb világi hatalomhoz jutott, és így a szent uralkodók tanúságtétele különösen érdekelte. Szent Kunigunda ünnepe március 3-án tartja az egész kereszténység. H. Fritzen

ISTVÁN KIRÁLY
(aug. 20; a világegyházban aug. 16)

* 969/970
† 1038. aug. 15. Esztergom

A magyar törzsek fejedelmei között az Árpád-sarj Géza különleges hatalmi állást vívott ki magának. Elsősorban politikai megfontolásból kifolyólag fordult nyugat felé és nyitotta meg a kereszténységnek az ország kapuit, amiben már keresztény feleségének, erdélyi Saroltának befolyása is érvényesült. Beengedte az országba Pilgrim passauai püspök követeit. A bajor papok egyike keresztelte meg őt, Mihály testvérét és 973-ban vagy 974-ben fiát, Vajkot, aki a keresztység vizében és lélekben történt szent újjászületésekor a passauai egyházmegye védőszentje után az István nevet kapta. Az országban azonban még túlsúlyban volt a pogányság, és a pogány elem keveredett – egymásnak ellentmondva – a kereszténységgel. A

királyi udvarban, Gézánál éppúgy, mint uralomra vágyó feleségénél, a keresztény gondolat sokkal inkább dinasztikus és állami célt szolgált, kevésbé volt a szív ügye. Hogy a keresztény hitre térést és ezzel kapcsolatban a nyugati orientációt biztosítsa és házának hatalmát megszilárdítsa, Géza kizárta a trónöröklésből versenytársát, Koppányt, és termetre ugyan kicsiny, de a jellemet, bátorságot és vezéregyéniséget tekintve messze kiemelkedő fiát, Istvánt jelölte utódává. Prágából magához hívta Adalbert püspököt tanácsadói és, térítői minőségben, hogy a megtérést elmélyítse és István további képzését előmozdítsa. Adalbert volt az is, aki a fejedelmi ifjút megbérmálta és vallási szempontból erősen befolyásolta. Ő közvetítette 995-ben az István és Gizella (a bajor herceg, a későbbi II. Henrik császár nővére) között létrejött házasságot is. Amikor az ifjú trónörökös atyja halálakor, 997-ben átvette a hatalmat, a keresztény szellem és vallásos világnézet már szilárd gyökeret vert benne.

Egyelőre még véres csatákat kellett vívnia az ellene felkelt törzsfőkkel. A Veszprém melletti győzelem és Koppány halála a csatában legfőbb belső ellenségétől szabadította meg, az országot pedig a pogányságra való visszaeséstől. A Konstantinápolyban megkeresztelt Gyula és Ajtony leverése viszont a Bizánchoz csatlakozás tervét hiúsította meg. Azonkívül István megszerezte magának a Tiszán és Dunán túl fekvő területeket, valamint Erdélyt, és ezáltal gyarapította országát, uralmát és birtokát.

Ezzel megteremtette messzenéző uralkodói programjának előfeltételeit, és épp oly szívós energiával, mint okos taktikával fogott hozzá nemzetpolitikai főfeladatához. Történelmi keresztúton álló országában négy nagy probléma állt előtte: a kereszténység megkedveltetése és szívüggé tétele, közösségben az apostoli székkal és nyugattal; az állam önállósága, nemzeti függetlenség mind a németrómai, mind a bizánci császársággal szemben; erős monarchia és politikai egység felépítése a törzsi önállóság és hűbéri hatalom megszüntetése, valamint központi kormányhatalom alapítása által; és mindamellet, amennyiben lehetséges, a magyar népi jelleg és szokások megőrzése, Nyugat-Európába való egyidejű beilleszkedéssel.

Hogy ezeket a gyakorlatban sokszor egymásnak ellentmondó célokat általában sikeresen megvalósította, az elsőrangú politikai mestermű, és őt valóságos diplomata lángésszé avatja, korának legnagyobb magyar államférfiává, – nem, egészen máig a legnagyobb. Tulajdonképpen ő teremtette meg Magyarországot politikai, vallási és társadalmi szempontból. Ő jelölte ki és biztosította a jövőbe vezető utat népének. A magyarságnak négy különböző szomszédos kultúra feszültséggel teli területén kellett ezek ostromló befolyásával és ellentmondásaival küzdelmet folytatnia: a török-mohamedán keleten, a görög-szláv a Balkánon, a latin-német nyugaton és a pogány-szláv északon. Azt a változást, amelyet ő előidézett, jól meg-

világítja egy világpolitikai jelentőségű tény: Trónralépése előtt nem egészen félszázaddal a magyar lovascsapatok még halálosan fenyegették a nyugatot és a kereszténységet, egészen az Augsburg melletti Lech-mezőig hatolva előre. Az Istvántól alkotmányában, kiterjedésében, kultúrájában és történelemformáló erejében át- és újjáalakított Magyarország ezzel szemben a keresztény nyugat előre tolt bástyája lett az előnyomuló mongol és török veszély ellen, és évszázadokon keresztül védőfal az ázsiai hódítók barbárságával szemben.

Nagy érdemeket szerzett az ország katolikus egyháza érdekében kifejtett munkájával is. Szerzetes papokat hívott be Bajorországból, Csehországból, Olaszországból, és pedig bencéseket, kiváltképpen a clunyi reform követőit, Dél-Magyarországba pedig a görög szertartású bazilita rend férfi és női tagjait. Szent Márton hegyén (Pannónhalmán) apátságot alapított, létesített egy sereg kolostort, amelyek missziós központjai és gyűjtőpontjai lettek a vallásos és kulturális életnek. Elrendelte a vasárnap megszentelését és minden tíz falu számára templom építését. Saját költségén emelt Esztergomban, palotája közelében egy gyönyörű székesegyházat, Veszprémben egy női apátságot és Budán a Szent Péter és Pál templomot székeskapitallannal együtt. Más templomokat gazdagon megajándékozott, javaikat közvetlen védelme alá vette. Ami a keresztény vallással és keresztény törvénnyel nem volt összeegyeztethető, az ellen hadat üzent és büntetéssel sújtotta. Ebben ő és pogány ellenlábasai egyformán koruk gyermekei voltak, nem számított előttük a vallásszabadság joga. Mindazáltal nem nyúlt a régi mondákhöz és énekekhez, amelyek a pogány őseket és hőseket dicsőítették; a pogány korból származó népszokásokat megőrizte, ha az új hittel nem ellentettek, vagy megtöltötte őket keresztény tartalommal. E tekintetben a bölcs alkalmazkodás módszerét követte: enyhébb, józanabb, eredményesebb volt, mint Magyarország első hithirdetői.

Az állami törvényhozásban, a kormányzásban és gazdasági vonalon sikerült szerencsésen összeolvasztania a nyugati elemeket, mindenekelőtt a frank grófságalkotmányt a hazaiakkal. Ugyanolyan messzenéző megértéssel képviselte népe sajátosságát és érdekeit még a határon túl is. Gondolt Európa és a keresztény világ egységére, és Magyarországot a külföldön is láthatóvá és jelenvalóvá tette: Jeruzsálemben bencés kolostort, Rómában zarándokházat, Konstantinápolyban díszes templomot építtetett.

A 993-ban Prágából érkezett Asztrik szerzetes, egyik főmunkatársa útján II. Szilveszter pápához fordult Rómába jogai megerősítéséért és teljhatalom kieszközléséért. Célja ezzel az volt, hogy a keresztény királyság méltóságára emelkedjék, nemkülönben, hogy már eleve kizárjon mindenféle függőséget a német birodalomtól és a szomszédos bajor egyháztól, és országa egyházát az állammal szo-

rosabban egybekapcsolja. Asztrik valóban kieszközölte urának a koronát, az előtte hordozott keresztet és azt az apostoli kiváltságot, hogy püspökségeket alapíthasson és egyházi főméltóságokat nevezhessen ki. Az 1000. év karácsonyán kenték föl és koronázták királlyá Istvánt Esztergomban. Ez egyenlő volt szuverén királyi méltóságra emelésével és apostoli küldetésének elismerésével. A pápától kapott előjogra támaszkodva, birodalmának szilárd egyházi szervezetet adott: tíz egyházkerületet alapított (12 volt tervbe véve), köztük két érsekséget: Esztergomban és Kalocsán, valamint nyolc püspökséget.

Két fájdalmas esemény árnyékolta be élete alkonyát; mindkettő legbensejéig érintette. Imre fiát, egy rendkívül erényes ifjút rendelte és készítette elő trónörökösévé. Még halála előtt meg akarta vele osztani az uralmat. Akkor, közvetlenül uralkodótársává koronázása előtt, 1031-ben egy vadászat alkalmával vadkan támadta meg és halálra sebezte. István másik gyermeke már korábban meghalt. Így nem maradt közvetlen örököse. Az Árpád-nemzetség egyetlen leszármazottja most még Vazul volt, java férfikorban; ő azonban ifjúkori ballépéseiért börtönben ült. A súlyosan beteg király megkegyelmezett neki, kiengedte a fogságból, sőt azon gondolkodott, hogy még életében maga mellé veszi és trónra emeli. A rossz tanácsra hallgató hálátlan rokon azonban egy galád összeesküvésbe keveredett: a királyt meg kell gyilkolni és visszaállítani az országban a pogányságot. Ilyen gaszágot István nem hagyhatott büntetlenül, életművét nem engedhette ilyen aljasul elpusztulni. Királygyilkosságért halálbüntetés járt. István az összeesküvés három fejének kiszúratta a szemét és levágatta a kezét: ez abban az időben súlyos gonosztevők szokásos büntetése volt, és a megérdemelt halálbüntetés esetén, mint itt, kegyelmi aktusnak számított.

Amikor halálát közeledni érezte, magához hivatva tanácsosait, s velük egyetértésben Pétert, Velencében élő nővérének fiát tette utódjává. Mindenkit arra intett, hogy maradjanak meg az igaz hitben, szeressék az igazságosságot, és főleg hűségesen ápolják a kereszténység zsenge vetését. Közel hetven éves korában – a 11. században ritka magas kor –, 42 évi uralkodás után halt meg Mária mennybevitelének napján, akit oly bensőségesen tisztelt és akinek tiszteletére több templomot épített. Halála előtt neki ajánlotta az országot. Az egész nemzet gyászolta. Temetésére az egész országból seregltek az emberek Székesfehérvárra. Ott, az általa alapított gyönyörű bazilikában – az éppen akkor készült el és ebből az alkalomból gyorsan felszentelték – helyezték ünnepélyesen nyugalomra földi maradványait.

Az általános gyász igazi és megalapozott volt. A nép érezte: benne a dinasztia megalapítója, a kimagasló uralkodó és államalapító hunyt el, az erős és igazságos király eszménye, aki a szigort szelídséggel tudta párosítani. Tudott harcolni, ha a szükség úgy kí-

vánta; mindazonáltal alapjában véve békeszerető volt, ezért támadó hadjáratot nem kezdeményezett, harcias nemzetét a gyümölcsöző béke világába vezette, és a még túlnyomóan nomád életet élőket az egy helyben lakásra szoktatta. Az ország határain kívül is nagy tiszteletnek örvendett. Egyrészt történelmi teljesítménye miatt, másrészt azért, mert a politikai menekülteknek és más sorsüldözötteknek menedéket nyújtott, a Szentföldre, Konstantinápolyba, Ravennába vagy Rómába zarándokló idegeneknek pedig vendéglátást és kedvező átvonulást biztosított. Mint uralkodó tudatában volt felelősségének Isten előtt. Ragyogó példája ennek, hogy hivatalát évente Szent István templomában letette, annak jeléül, hogy csak kölcsön kapta Istentől, annak jelképeül, hogy feláldozza neki hatalmát. Lelki arculata abban a „fejedelemtükörben” is visszatükröződik, amelyet fiának hagyott hátra latin nyelven. Talán nem ő maga írta, de mindenestre az ő közelében, politikai s erkölcsi elvei értelmében szerkesztették. Az akkori Magyarországon mindenképpen a legjelentősebb irodalmi alkotás. Ezekben az *Intelmekben* (*Admonitiones*) többek között a következő uralkodói szabályok találhatók: „Uralkodjál szelíden, alázattal, békésen, harag és gyűlölködés nélkül! A király koronájának legszebb ékszerei a jótettek; azért illő, hogy a király igazságossággal és irgalmassággal, valamint a többi keresztény erénnyel ékeskedjék. Minden nép saját törvényei szerint él; add meg az országnak a szabadságot, hogy aszerint éljen!”

Halála után még egyszer lázadást szított a pogány visszahatás; a császári hatalom nyomása is erősödött Magyarországgal szemben. Végül azonban az itt-ott felbukkanó zűrzavar után különösen László és Kálmán király visszavezette az országot István nyomdokaiba. Azóta István a nép szívében mindinkább legendás hőssé, népe apostolvá, védelmezőjévé és Magyarország eszményévé magasztosodott föl. Benne és vele a korona, királyság és nemzet szinte misztikus egységé olvadt össze. Sírja sokat látogatott nemzeti búcsújárárhellyé vált; számos imameghallgatás és csoda történt ott. Ünnepe nemzeti ünnep lett.

László király 1083-ban pápai engedéllyel, nagy ünnepségek között, a magyar püspökök, apátok és előkelők jelenlétében határozatot hozatott, hogy emeljék fel Istvánnak, Imre fiának és nevelőjének, Gellért csanádi püspöknek földi maradványait. Ez akkor egyenértékű volt a szentté avatással.

István tisztelete nemsokára elterjedt az ország határain túl is. Különösen Scheyernben és Bambergben, a bajor hercegi házsal való házassági kapcsolata következtében; azután Aachenben és Kölnben, egyes ereklyéi odavitele alapján; Montecassinóban a bencés rend előnyben részesítéséért, és a belgiumi Namurben. Budának a török kezéből való visszafoglalása alkalmával XI. Ince pápa 1686 novemberében az egész Egyházra kiterjesztette ünnepét, és – kivéve Ma-

gyarországot – szeptember 2-ára tette. A legújabb liturgikus rendezés értelmében aug. 16-án, a Nagyboldogasszony ünnepéhez legközelebb eső napon van. Volt egy ünnepe okt. 11-én is, míg május 30-án a mai napig sértetlenül fennmaradt Szent Jobb ereklyéjének hódolt a keresztény világ.

K. Hofmann

*Am mikor szent ifjúsága
Korlátaiból kinőtt,
És a férfikor virága
Erőssé edzette őt,
Attól fogva dicsőséges
Híre hét országot ér,
Bátor, okos, erősséges,
Győzedelmes hadvezér.*

*Evilági fegyverekkel
Isten katonája volt,
Minden jókat szeretettel,
Szenvedéllyel fölkarolt.*

*Hitt az Úrnak szíve mélyén
S tett volt ennek záloga.
Mindeneknek mindenévé
Vágyott lenni egymaga.
Király volt és prédikátor,
Kettős adót fizetett,
Nyer azért jutalmazáskor
Iesti-lelki örömet.*

*Boldog férfi: juhakolba
Cipeli a párducot,
Vad oroszlánt felkarolva
Jászol mellé állított.*

*Kér is, ád is, fenyeget is,
Hívja, vonja, kergeti,
Gonoszat is, szelidet is:
Krisztusban megszenteli.*

*Ha e nemzet mesterének
Mást is bírna vallani,
Tetszett volna Istenének
Más apostolt küldeni.
Am e nyakas, délceg fajta,
Kardos markú nemzetet
Nem más, csak egy magafajta
Harcos téríthette meg.*

*Az oroszlánt megigázní
A nagy Sámson kellettik:
Magyaroknak prédikálni
Erős király küldetik.
Torkából az oroszlánnak
Drága lépesméz csepeg:
Száján a magyar királynak
Édes, szép dicséretetek.*

(Középkori verses zsolozsma Szent István királyról. Sik Sándor fordítása)

GIZELLA KIRÁLYNÉ
(május 7)

* 980 táján
† 1059 Passau

A magyarok első koronás uralkodónője, Gizella bajor hercegnő, Henrik bajor herceg és Gizella burgundiai hercegnő leánya volt. 980 körül született, és Szent Wolfgang bencés szerzetes gondos nevelésében részesült. (Születési évét többen 985-re teszik. Azonban 996-ban eskették össze Istvánnal Scheyernben (Bajorország), s több forrás szerint ekkor már fejlett hajadon volt. Regensburgban az „Alte Kapelle” nevű volt hercegi udvartemplom egy falfestménye ezt az eljegyzést ábrázolja; Gizella leendő férjénél csaknem egy fejjel magasabb.) Eredetileg kolostorba akart lépni: szemlélődő hajlamú, val-

lások lélek volt. Amikor Géza fejedelem megkérte kezét fia számára, mégis beleegyezett a házasságba. Erre elsősorban Szent Adalbert püspök bírta rá. Értésére adta: jobban tetszik Istennek, ha közreműködik egy nép megtérésében, mint ha kolostori elvonultságban él. Így Gizella lemondott a szemlélődő életről, és erős hitű hittérítőnő lett belőle. A leghatározottabban nagynénje, Gerberga apácafőnöknő ellenezte a tervezett házasságot. Helytelenítette, hogy törekény unokahúgát politikai okok miatt a „barbár herceg” oldalán veszélynek tegyék ki. Hiába utaltak arra, hogy István már jó keresztény, és ígéretet tett egész népe megtérésére. Végül Henrik meghívta Istvánt Bajorországba. Már az első találkozásnál lefgyverezte az apátnőt előkelő, udvarias és őszinte viselkedésével. De Gerberga – a krónikás szerint – még egy utolsó próba elé állította őt. Hosszú ideig halogatta a találkozást István és Gizella között. Azután úgy rendezte a dolgot, hogy István a kolostorkertben lássa meg először Gizellát, aki éppen térden állva imádkozott egy szobor előtt. Felhívta rá István figyelmét, és kíváncsi volt, hogyan viselkedik a „barbár”. István félretette fegyverét, észrevétlenül Gizella mögé lopózott, meghajolt a szobor előtt, és mozdulatlan maradt, míg Gizella be nem fejezte ájtatosságát. Őnuralmával Gerberga utolsó ellenállását is megtörte.

Új hazájában Gizella azoknak a nagy európai nőknek nyomdokaiba lépett, akik előmozdították a nyugat kereszténnyé tételét. Várososa Veszprém volt. A veszprémi püspök ettől kezdve a mindenkori magyar királynénak gyóntatóatyja, és a koronázásnál ő tette a koronát a királyné fejére. István a pápától kapta koronáját, a királynénak a magyarok készítették. Gizella elsősorban városát igyekezett megszépíteni. Felépíttette a székesegyházat és egy apácázárdát. Az esztergomi és somlyóvásárhelyi zárda alapításában is döntően közreműködött.

Neki kellett az ország templomait egyházi felszerelésekkel ellátnia. Gizella nagyon szépen varrt és hímezett. (Már a Koppány elleni csatához is készített két zászlót Istvánnak Szent György és Szent Márton képével; a magyar koronázó palást is az ő keze munkája.) István törvénye szerint a templomok liturgikus könyveit és kelyheit a püspököknek kellett beszerezniök, de a miseruhákat és más felszerelési tárgyakat a királyi udvar volt köteles rendelkezésre bocsátani. Ennek gondját bizta a király Gizellára. A királynő valóságos „paramentumgyárat” alapított városában, Veszprémben. Munkatársnői magyar és bajor udvarhölgyei meg a veszprémi zárda apácai voltak. Maga is részt vett a munkában. Ha egy-egy templomnak az őt liturgikus színben csak egy-egy rend öltözetet is juttatott, az már 1500-2000 miseruhát jelentett. Nagyobb templomok azonban jóval többet is kaptak. Hozzá a sok mise- és kehelyfehérnemű. Akkoriban minden varrást, kötést, hímezést, horgolást kézzel végeztek. Milyen

óriási munkát fejtett ki a királyné munkatársaival negyven éven át! Utódainak is nyomdokába kellett lépniök. Annak bizonyítékául, hogy háziasszonyi erényekkel rendelkeznek, a magyar királynéknak koronázásuk alkalmával a szertartás alatt néhány varró és himző öltést kellett a koronázó paláston végezniök.

Gizella példás feleség volt. Kölcsönös nagyrabecsülés, gyengéd megértés és finom tapintat jellemezte a házastársak egymáshoz való viszonyát. Sokszor elkísérte férjét terhes ellenőrző útjaira is az országban. Fáradhatatlan volt a jótettek gyakorlásában. Megnyitotta szívét és kezét a szegények előtt, segítő kezet nyújtott minden szükségét szenvedőnek, aki útjába került. Természetesen vallásgyakorlat terén is példaadó volt. A krónikás magasztalja ártatlanságát, vallásosságát, szelídségét, bőkezűségét, jótékonyágát és vendégszeretetét. Fiának, Imrének halála után mindinkább visszavonult, és István halála után már csakis Istennek élt. Anyai és hitvestársi fájdalmát hőiesen viselte.

Egyes későbbi krónikások és ezekre támaszkodva néhány újabb magyar történész egy jellemhibát vetnek Gizella szemére: fia halála után cselekvő részt vett volna a trón körüli cselszövésekben, sőt Vazul megvakításában. Ez a vád azonban tévedésen alapszik. Amit ebből az időből név megemlítése nélkül „a királynőről” állítanak, nem szabad mind Bajor Gizellára vonatkoztatni. István udvarában tartózkodott ti. a későbbi király, Péter anyja is, aki mindent megmozgatott, hogy fia király legyen, s akit még István életében királynénak neveztek fia hívei. Egyes történészek szerint őt ugyancsak Gizellának nevezték, esetleg pogány néven (Gesla = Géza lánya; a keresztségben az Ilona nevet kapta). Így még jobban érthető a tévedés.

A szentek rendkívüli jellemének kialakulásában nagy szerepet játszanak a szenvedések. A szent királynénak mindebben része volt. Kezdetben az új hazában honvágy gyötörhette, később gyermekei halálába kellett belenyugodnia. Férje halála után pedig utódaitól sok méltánytalanságot viselt el. A szomorúság és üldöztetés évei következtek. Péter is, Aba Sámuel is méltatlan és igazságtalan bánásmódban részesítette a királyi özvegyet. Nemcsak bevételeit csökkentették lényegesen, hanem még fogságba is vetették. Mint később Erzsébettől, tőle is beszámíthatatlanság ürügyével vették el javait. Ugyanis özvegysege alatt még pazarlóbban gyakorolta a jótékonytságot, mint azelőtt. Ezért gondnokság alá helyezték. (Ez is bizonyítja, hogy Gizella nem segítette elő Péter trónra jutását.) Péter fogságából a magyar rendek szabadították ki, akik Pétert előzték, Aba Sámueléből pedig azok a bajor lovagok, akik Pétert másodszor trónra segítették. Gizella türelmesen viselte a sérelmeket. Végül 48 év múltán visszatért hazájába a bajor lovagokkal. Itt megvalósította fiatalkori tervét: Passauban belépett a bencés nővérek niedernburgi

kolostorába, amelyet bátyja, a megboldogult Szent Henrik alapított. Két év múlva apátnő lett ott.

Egyes magyar történészek azt a felfogást képviselik, hogy Gizella haláláig Magyarországon maradt, és még 1050 előtt, Veszprémben halt meg. Ezek kétségbe vonják passai sírjának valóságát is. De nagy részük, a német történettudósok pedig általában elfogadják, hogy a passai kolostorban élt és ott is halt meg. Sírfelirata 1095-ben jelöli meg halálának évét. A kőlapot csak néhány évszázaddal később teheték sírjára, és a kőfaragó nyilván összecserélte a két utolsó számot. Annál is inkább, mert 1083-ban avatták szentté férjét és fiát. Elképzelhetetlen, hogy ne vett volna részt ezen, ha még életben van, ha másképpen nem, képviselője útján. Napjainkban egy müncheni egyetemi tanár anatómiailag megvizsgálta földi maradványait, és megállapította, hogy a csontváz 75 év körüli magas termetű nőé lehetett.

Szerzetesnői életéről alig maradt főljegyzés. De még a gyér források is kiemelik, milyen részvétellel volt mindenki iránt, aki bajba jutott. A zárda vezetésében szerény volt, nővértársait minden fennhíjazás nélkül, szeretettel kormányozta. Nehézségeket, szomorúságot türelemmel viselt el, s idős kora ellenére testi önmegtágadásokat is vállalt és böjtölt is. A rendi iskolában gondoskodott több előkelő bajor lány hívő neveléséről, s nővértársait is szeretettel oktatta szóval és főleg példával.

A niedernburgi templomban helyezték örök nyugalomra. Hamvai még ma is itt nyugszanak. Halálától kezdve sokan övezték személyét hívő tisztelettel. Sajnos, a liturgia sajátos magyar részébe, a magyar propriumba ünnepe még nem került be. 1975 áprilisában a passai püspökség beadványban kérte a Szentszékét, hogy ünnepére engedélyezzék saját könyörgés használatát. Ez meg is történt. A válaszban a rituskongregáció elnöke „Sancta Gisela” néven említi. Kívánatos lenne, hogy hivatalos szentté nyilvánítása érdekében lépések történjenek. 200 évvel ezelőtt Firmian passai püspök hajlandó lett volna veszprémi kollégájának a királyné hamvait teljesen átengedni. Kedvezőtlen politikai események s a két püspök halála megakadályozta a terv keresztülvitelét. Talán még ma sem késő. Ideje, hogy a magyar nép első, szentéletű királynékat sajátjának tekintse. Hiszen negyvenkét éven át élt közöttünk. A magyar történelemnek egyetlen nőalakja sem tett annyit népünkért, mint ő. Tölgyes Lajos

IMRE HERCEG
(november 5)

* 1000–1007 között Székesfehérvár
† 1031. szept. 2. Veszprém közelében

Szent Istvánnak, a magyarok első királyának és feleségének, Boldog Gizellának a hagyomány szerint több gyermeke volt. Így a

Képes Krónika több fiúról tesz említést. A gyermekek azonban nagyobb részt már kiskorukban elhaltak. A nevét is csak kettőnek ismerjük. Volt egy Ottó nevű fiuk, aki valószínűleg még 1000 előtt született és korán elhunyt. A másik fiú, Imre, nevét anyai nagybátyjától, II. Szent Henrik német császártól vette (Henricus, Enricus, Emericus, Emreh, Imreh, Imre). Hogy melyik évben született, nem tudjuk biztosan. Általában az 1007-es évet szokták elfogadni, de a legújabb történetírás az 1000 és 1007 közötti időre teszi születését, születési helyét pedig Székesfehérvárra.

Imre herceg élete folyását nem könnyű követni, mivel legnagyobb részt a krónikák és legendák gyér adataira vagyunk utalva életadatai vizsgálatánál. A legenda pedig a „liliomos herceg” alakját még jobban eláltalánosította, mint Istvánét. Szüzességénél fogva századokon át valami nőies, finom, nem e világból való alaknak rajzolták. „Pedig – írja joggal Sík Sándor – Szent Imre kétségtelenül erőteljes, férfias jelenség volt. Kétféle vér egyesül az ereiben: apai és anyai öröksége kétféle, de édes testvér mindkettő: mindkettő a hősiességnek, a hivatásnak, a heroizmusnak hagyománya. Az apai vér, mely érében csörgedezett, Árpád vére . . . ő maga is folytatója volt a honfoglaló ősök hősies hagyományának. Szent István hitvédő harcaiban átlékiesült, átszellemiesült ez a vér, de erejéből, bizonyos értelemben még ősi vadságából, fiatalos nyersségéből alig vesztett. Nem lehet kétséges, hogy az uralkodó, hadvezér, diplomata Szent István az ő trónusának várományosát is uralkodónak, hadvezérnek és diplomatának nevelte. A hősi magyar hagyományban nevelkedett. A másik hagyományt az anyatejjel szívta magába: anyja Gizella, maga is szentéletű Boldog, a regensburgi udvar szent levegőjéből jön, ahol már akkor egy császári szent-család él és szenteli meg az uralkodás német hagyományait” (Szent magyarság 27.)

Bizonyos, hogy a jövő trónörökös nevelésére rendkívül nagy gondot fordítottak. A legendaíró szerint „már gyermekkorában is szorgalmas örködés alatt nevekede” fejlődött. Első nevelői mindenestre a szülei voltak, akik mindketten az életszentség útján jártak, s az ő hatásuk alatt érlelődött meg a kis királyfiban az az életideál, amelyet magában kialakított, az az életút, amelyet járni megtanult. Mint a korabeli írónál olvassuk, István szenvedélyesen szerette fiát, nevét nap-nap után belefoglalta imádságos megemlékezésébe, és nem szűnt meg Krisztus kegyes pártfogásába és a mindenkor szeplőtelen Szűz anyai oltalmába ajánlani.

Gyökeres változás állott be Imre herceg nevelésében 1015-ben, amikor Gellért bencés szerzetes Velencéből jövet – eredeti szándékát, hogy a Szentföldre utazzék, megváltoztatva – Pannóniába érkezett. Itt István udvarába vezették. A magyarok királya azonnal felismerte benne a kiváltságos, nagytudományú, szentéletű szerze-

test, aki elmondhatta magáról: „Nincs könyv, amelyet ne olvastam volna”, és fia nevelőjévé tette. Imre királyfi hét éven keresztül tanult kiváló mestere irányítása mellett. Elvégezte az akkori kor iskolafokozatait, a triviumot és quadriviumot, megtanult latinul, s anyjától feltehetőleg németül is. Azt mondja a legenda, hogy Imre „a grammatikai mesterségnek minden tudományával betelt.” Egy velencei krónika szerint „tudós és szent” volt. A világi tudományok mellett Gellért apát bizonyára beavatta őt a lelki élet magasabb iskolájának titkaiba is. Így érthető, hogy olyan ifjú lett belőle, „akit szeretett az Isten és tisztelték az emberek”, mint a krónika mondja róla. Talán ebben az időben esett meg vele az a történet, amelyet a legendairó elbeszél. Imre herceg egy szolga kíséretében egy alkalommal a veszprémi Szent György-templomban időzött, s „ottan imádságnak adván magát – olvassuk Tormay Cecil fordításában –, szívében elmélkedék, mi legyen . . . a legkedvesebb áldozat, amelyet Istennek felajánlhatna. Hirtelen nagy tündöklésű világosság körülfénylette az egyháznak minden helyeit . . . s isteni szózat hallatszik: „Felette dicséretes a szüzesség; kívánatot kívánom én, te elmédnek és testednek szüzességét, ezt ajánld nékem, eme szándékodban mindvégig megállj!” – Imre válasza: „Úr Isten, Te, ki vagy mind az egész világnak gondviselője és az emberi erőtlenségnek segítője, ki elragadod a fejedelmek lelkét, aki rettenetes vagy a földnek királyai előtt, végezd el kedvedet bennem.” Imre herceg egész életében nem árulta el szívének ezt a titkát, s szolgájának is hallgatást parancsolt. Persze föltehető, hogy ekkor még életben volt valamelyik bátyja, s így szabadon követhette szíve sugallatát. Ha eddig is teljes igyekezettel törekedett Mestere nyomdokaiiban járni, most kétszeres buzgósággal tört a szentség magaslatai felé. Gellértnek és atyjának példája ebben bizonyára nagy segítségére volt.

Tizenöt éves korától atyja vette maga mellé. Huszonhárom éves korában befejeztnak látta nevelését. Mint jövendő uralkodótól elvárták tőle, hogy rangjának megfelelő házasságot köt, s biztosítja a dinasztia további fennmaradását utódaiban. A hagyomány három királyi családot említ, amelyből feleséget vehetett: a lengyel, horvát és görög uralkodóházat. A lysagorai Szent Kereszt-monostor évkönyveinek feljegyzése szerint Imre egyszer járt Lengyelországban mint vőlegény. Más vélemény (emellett foglal állást Bogay Tamás is „Stephanus Rex” c. művében, 1976) a görög uralkodóházzal való rokonságot helyezi előtérbe. Így pontosan nem tudjuk megállapítani feleségének kilétét, csak annyi bizonyos, hogy szűzi házasságban éltek egymással. Amint a legenda gyönyörűen mondja: ez a csodálatos ifjú „keblében hordotta a lángot, de el nem perzseltetett annak égésétől.” „Lehetetlen, hogy ne érezte volna át óriási felelősségét, hogy ne látta volna atyja gondjait – írja ismét Sík Sándor. – Ha mégis vállalta fogadalma következményeit, biztosra vehetjük,

hogy számolt ezzel a problémával: hogy valami nagy jót akart elérni fogadalmával, nagyobb, mint az a veszteség, amely áldozatából származott.” (I. h. 31.)

Két bájos jelenetet őrzött meg a legenda a szent királyfi életéből.

Az egyik helyen azt olvassuk, hogy „boldog Imre megelégedvén kevés alvással, minden éjszakákon, mikor is már mindenek ágyra vetették magukat és előtte, miképpen királyi magzathoz illik, két gyertyatartó világított, ő Istennek zsoltárokat énekelve virrasztott és mindegyik zsoltár végezetén szívének töredelmével Istennek bocsánatát kérte. Mit is, mikoron atyja eszébe vette, őt vigyázatost és titkon a falnak nyílásán át gyakorta szemlélte.”

A másik jelenet Pannonhalma szent hegyén játszódott le. „Egy időben – olvassuk a legendában – boldog István király fiával együtt imádkozni boldog Márton egyházába tért, melyet Pannonia szent hegyén tulajdon ő kezdett és szerzeteseknek jelen gyülekezetével felékesített . . . A gyermek Imre pedig Szent Lélekkel teljesen, miképpen is az isteni kegyelem kinyilatkoztatásából külön-külön az ő érdemeiket ismerte, mindeneknek külön-külön egyenetlenül osztotta a csókokat. Mert egyeseknek egyet, másoknak hármat, ismét másoknak ötöt, végezetül egynek hét csókot adott. Mely dolgot egyebeknek szemeláttára boldog István király hallgatva csodált, és mise végeztével egymás között való beszélgetéssel tőle szorgalmatost tudakozta, miért osztotta nekik a csókokat egyenetlenül? Így boldog Imre ő atyja előtt külön-külön mindenek érdemeiről elmélkedvén, tudni méltó, hogy közülük az időnek ki milyen közén állhatatoskodott a maga megtartóztatásának érdemében, jól megmondotta, hogy ilyen meggondolással adott némelyeknek több, némelyeknek kevesebb csókot és tanította őt, hogy az, kinek hétre sokasította a csókot, egész életén át szüzi életet élt.” (A hagyomány szerint ez az utóbbi a későbbi apát, majd pécsi püspök, Boldog Mór volt.) A történet naív kedvességén átűt a tiszta léleknek az a finom érzéke, amelyet Szent Jeromos mondott ki olyan tömören János evangéliumával (21, 7) kapcsolatban: „Solus virgo virginem agnoscit, csak a szűz ismeri fel a szűzet.”

István őt jelölte ki utódjául. Nem volt kétséges, hogy nemcsak a főpapság és István közvetlen hívei, hanem az egész hívő magyar nép egy emberként fog fia mögé sorakozni és őt királynak elismerni. Ezért a nemzete jövőjéért annyira aggódó szent király gondosan előkészítette fiát jövőendő uralkodói feladataira. Mint XI. századi életírójától tudjuk, gondoskodott róla, „hogy a nehéz kormány terhének viselésére igazhitű férfiak tanítása által minél alkalmasabb legyen, s azok tanításait vele naponként figyelmesen hallgattatá. Atyai szerelmének buzgóságától indítva maga is ír a számára egy könyvet az erkölcsök neveléséről, melyben híven és nyájasan

intőleg szól hozzá, oktatóván, hogy tartsa fenn minden más előtt a hitet, védje az egyházi rendet, tartsa tiszteletben a püspökök méltóságát, szeresse az országnagyokat és vitézeket, szolgáltsaon igazságot, ügyeljen minden tetteiben a türelemre, fogadja kegyesen s ápolja még kegyesebben a jövevényeket, tanács nélkül semmit se tegyen, őseit szüntelen szeme előtt tartsa és példa gyanánt vegye, az imádkozás kötelességét teljesítse, a kegyességet és irgalmat a többi erényekkel együtt gyakorolja.” Az „Intelmek” könyve, amelyet István király fia számára készítettett (a megfogalmazás valószínűleg nem tőle való, de a gondolatok föltétlenül), később a magyar törvénytár élére kerül, s felveszik a Corpus Juris Hungarici-ba.

Imrével kapcsolatban még meg kell említenünk II. Konrád német császárnak Magyarország elleni hadjáratát 1030-ban, amely teljes kudarccal végződött. Egyes történetírók valószínűnek tartják, hogy a győri csatát Imre vezette. A magyar sereg előtt nyitva állt Bajorország kapuja, de a magyar királytól távol állt a hódítás szándéka. Békét ajánlott a császárnak, aki a szégyenletes kudarc után nem akart maga tárgyalásokba bocsátkozni, s a békekötést 13 éves fiára bízta. Henrik bajor herceg – a későbbi III. Henrik császár – 1031 tavaszán Esztergomba érkezett „az igazságtalanul megbántott magyar király” megkövetésére, s a Lajta és Fischa folyó köze újra visszatérül Magyarországhoz a Morvamezővel együtt. Imrének a békekötésben való részvételére – talán atyja megbízottjaként – a hildesheimi évkönyvek engednek következtetni, amelyek őt Dux Ruisiorum néven említik (Ruisia, Rugia, szlávul Rakzia valószínűleg a meghódított Ausztria egy része).

István ekkor, vagyis 1031-ben, hatalmának és tekintélyének tetőpontján, Székesfehérvárott koronázásra készült. Egyetlen életben maradt fiát akarta megkoronáztatni, hogy trónját és országában a kereszténység zsenge vetését a jövő számára biztosítsa. Valószínűleg erre az alkalomra készült Gizella királyné keze munkájával és irányítása alatt az a miseruha, amelyet később átalakítva koronázási palástnak használtak 900 esztendőn keresztül; az egész királyi család képe rá van hímezve. Ebben az ünnepélyes hangulatban jött a szomorú hír: Imre herceget vadászat közben egy feldühödött vadkan halálra sebezte, és sebeibe 1031. szept. 2-án belehalt. A gyász hír hatását a krónika így érzékelteti: „Siratta őt Szent István és egész Magyarország vigasztalhatatlanul, nagy sírással . . .”

Szent László király Szent Imrét atyjával, Istvánnal és nevelőjével, Gellért püspökkel 1083-ban az ország főpapjai és világi nagyjai jelenlétében oltárra emeltette (ez felelt meg akkor a szentté avatásnak). Azóta példaképe a magyarságnak, elsősorban a magyar ifjúságnak. Nevét szívesen viselik. Halálának 900. évfordulóját nagy ünnepélyességgel tartották meg 1930-ban Budapesten a pápai követ, hat más bíboros és több száz főpap jelenlétében az egész világról.

Prohászka Ottokárnak igaza volt, amikor azt írta: „Szent Imre hivatása az, hogy eszményt hirdet, példája kihat századokra, s nemzetének nagyobb szolgálatot tesz, ha az erény uralmát benne biztosítja, mint ha az országot arasznyi uralmával boldogítja.”

Vecsey Lajos

Uralkodjál mindnyájuknak felette békességesen, alázatosan, szelíden, haragnak, kevélységnek és gyűlölségnek nélküle, mindiglen elmédben tartván, hogy mind az embereknek egy állapotjuk legyen, és hogy semmi fel nem emel, hanemha az alázatosság és hogy semmi meg nem aláz, hanemha a kevélység és a gyűlölség. Ha békességes lész, akkor királynak mondatol és király fiának, és szeretve lész mind a vitézekről. Ha haragos, kevély, gyűlölködő, békétlen lész, nyakadat az ispánoknak és fő jobbágy uraknak fölébe felemed, bizony a vitézeknek ereje a királyi méltóságoknak lankadására léssen és idegeneknek adatik a te országod. Ettől félvén, az ispánoknak életét jó erkölcsöknek rendtartásával kormányozzad, hogy is szeretetteddel felövezetten a királyság méltóságához mindiglen hívségest ragaszkodjanak, hogy országlásod mindiglen békességes legyen.

Ha bírni akarod a királyságnak tisztességét, szeressed az igaz ítéletet. Ha bírni akarod a te lelkedet, légy türelmes . . . Mert a békességtűrő királyok uralkodnak, a türelmetlenek pedig kegyetlenkednek. Valamikor is adatik néked valamiben ítélned, mi te méltóságodhoz illő, békességes türéssel és irtalmatossággal, avagy szánakodással ítéljed meg, hogy dicséretes és ékes legyen a te koronád.

Azért tehát szerelmetes fiam, én szívemnek édessége, jövőendő sarjak reménysége, kérlek, parancsolom, hogy mindenütt és mindenben malasztól gyámolítatva nem csak atyádfiaihoz és rokonaidhoz, avagy fő emberekhez vagy vezérekhez, vagy szomszédokhoz és lakósokhoz légy kegyelmes, hanemha az idegenekhez is és mindenekhez, kik te hozzád jönnek. Mert a kegyességnek míve téged mindeneknél nagyobb boldogságra vezet.

(Az Intelmekből. Tormay Cecil fordítása)

LÁSZLÓ KIRÁLY
(június 27)

* 1046 táján Lengyelországban
† 1095. júl. 29.

„Amikor a magyarok meghallották – olvassuk a gesztairónál –, hogy Magnus (Géza) király meghalt, egész sokaságuk öccséhez, Lászlóhoz gyűlt, és egy értelemmel, közös szóval és egyetértő akarral őt választották az ország kormányzására, vagyis helyesebben buzgó és állhatatos kéréssel rákényszerítették. Mindnyájan tudták ugyanis, hogy fel van ruházva a tökéletes virtusokkal, hite szerint katolikus, kiváltképpen kegyes, bőkezű adakozó, szeretettel teljes.

Úgy ragyogott föl, mint köd közepette a hajnali csillag, mely elúzi a homályt; és miképpen a teli hold világol a maga napjaiban, vagy amiképpen a nap ragyog: fény lett népének közepette.”

Valóban az isteni gondviselés különös intézkedését kell abban látnunk, hogy a magyar nemzetnek az első szent király halálát követő négy évtizedes viszály után őt adta. Mert uralkodása sorsdöntő volt népe történetében. Kiváló uralkodói képességével, vitézségével és éltszentségével kivezette a magyarságot a belső vészek örvényéből, és megmentette a külső ellenségek halált és pusztulást hozó támadásaitól.

A belső viszály és egyenetlenség hozta magával, hogy nem magyar földön, hanem Lengyelországban látta meg a napvilágot. Születési éve a körülményeket egybevetve 1046-ra tehető. Atyja I. (Bajnok) Béla magyar király (1060–1063) volt, anyja Richéza, II. Micisláv lengyel király leánya, nőágon II. Ottó császár dédunokája. Volt két fiú- és több leánytestvére. Bátyja, Géza 1074–1077 között uralkodott. A leányok közül Zsófia Weimar Ulrik örgrófhhoz ment feleségül, Ilona pedig Zvonimir horvát király felesége lett. László maga kétszer házasodott. Első felesége, akinek nevét nem ismerjük, valószínűleg magyar főúri leány volt. Ebből a házasságból született leányát Jaroszláv orosz herceg vette feleségül. Majd özvegyesre jutva Rheinfeldi Rudolf német ellenkirály leánya, Adelhaid lett felesége, akitől Iréne nevű leánya született; ezt János görög császár vette el. Ilyenformán szinte az összes szomszédos uralkodó házzal rokonságba került, beleszámítva a két leghatalmasabbat: a görög és német császári dinasztiát is. Salamon király (1063–1074), László unokatestvére ti. Judit német császárlányt kapta feleségül.

László egész életét sok küzdelem és megpróbáltatás jellemzi.

*Mikoron méglen gyermekded volnál,
Kihozza Béla király jó Magyarországba,
Hogy dicsekednél te két országban,
Magyarországban és mennyországban.
Letelepedél Bihar-Váradon . . .*

– írja kedvesen a Szent László királyról szóló ének, a régi magyar irodalomnak ez a gyöngyszeme.

Vallásos lelkületét anyjától, a vitézséget atyjától örökölte, aki mielőtt a lengyel királyleányt megkapta, párviadalban legyőzte az egyik pomerán vezért. Még jóformán fel sem serdült, máris viszontagságos időket kellett átélnie: a testvérharcot András király és atya, Béla herceg, majd az évekig húzódó viszályt Salamon király és Géza bátyja között. Így korán megedződött az élet iskolájában, s korán előkészült sok harcot magában rejtő uralkodói éveire. Az ő feladata lett ugyanis az ország „megállapítása”, mint Hóman Bálint megjegyzi, vagyis a belső rend megszilárdítása, valamint a külső határok biztosítása.

Az ország védelmében még mint fiatal herceg ismételten kitüntette magát. Talán 22 éves lehetett, amikor az úzok (fekete kunok) betörték az ország keleti részébe Salamon királykódása idejében (1068). A Kerlés mellett vívott ütközetben döntő szerepet játszott a győzelem kivívásában. Ő volt a csata főhőse, különösen azért, hogy az egyik menekülő kún vezért, aki egy magyar leányt vitt magával, üldözőbe vette, legyőzte, és a rab magyar leányt kiszabadította, jóllehet előzőleg már súlyos sebet kapott a csatában. Ez a hőstette valóságos legendával fonta körül alakját, s a következő századokban számtalan magyar templom falán megfestették. Ugyancsak döntő szerepet játszott, mint vitéz katona, a Salamon király és Géza bátyja közötti testvérharcban: a mogyoródi csatában (1074) bátyját győzelemre segítette s uralmát biztosította.

1077-et írtak, amikor Lászlónak a nép akaratából, jóllehet Salamon még életben volt, át kellett vennie az ország kormányzását. Lelkületére jellemző, hogy nem koronáztatta meg magát, „mert csak békességet kívánt – mint a krónikás írja –, hogy visszaadhassa Salamonnak az országot, és magának a hercegséget tartsa meg.” Erre azonban nem került sor, mert az egész ország népe egy emberként állott mögötte. „Hírneves és fönséges volt”, mivel „Magyarországot meggyarapította.” Nevéhez fűződik Horvátország és Szlavónia meghódítása. De erre nézve is megjegyzi a krónikás: „Ezt a király nem kapzsiságból cselekedte, hanem azért, mert a királyi törvény szerint őt illette az örökség”, lévén a megözvegyült királyné a magyar király testvére.

László idejében különösen a Délkeleti Kárpátokon túl lakó kunok jelentettek állandó veszélyt a magyar népre. Először 1085-ben Kutesk fejedelem indított támadást Salamon izgatására, aki nem tudott belenyugodni országa elvesztésébe. Hatalmas sereggel tört be, de László rájuk rontott, s a kunok úgy menekültek, „mint tépett tollú vadkacsák a keselyűk csőrétől”. Sokkal nagyobb veszélyt jelentett az 1091-i betörés, mert a király akkor éppen Horvátországban tartózkodott. Az ellenség végigpusztította az ország keleti részét, rengeteg rabot és zsákmányt hurcolva magával. Hallva az ország veszedelmét, László sietett vissza népe védelmére. Még idejében sikerült a kunokat utolérnie. Egy ember kivételével az egész sereget megsemmisítette vagy fogságba ejtette. Ekkor történt, hogy a csata hevében egyszer csak felkiáltott: „Atyámfiai! ne öljük meg ezeket az embereket, hanem csak ejtsük foglyul őket; hadd éljenek, ha megérnek.”

A többi hadjáratban: Oroszországban, Lengyelországban vagy a nyugati végeken – mindig arra törekedett, hogy azt a részt támogassa, ahol az igazságot vélte. VII. Gergely és IV. Henrik küzdelmében a pápa oldalán állott. A sok háborúság, amit kénytelenségből kellett vállalnia, váltotta ki belőle a montecassinói apáthoz 1091-ben

írt levelében a következő vallomást: „Bűnös ember vagyok, mivel nincs lehetőség a földi hatalomban sáfárkodni igen súlyos bűnök nélkül . . .”

Az úz, kun és besenyő betörések tapasztalatai arra bírták Lászlót, hogy a végeket megerősítse. Az elnéptelenedett területekre új telepéseket hozott, kiépítette a keleti részekben a közigazgatási szervezetet, ily módon politikai egységgé formálva a későbbi Magyarországot. Ezt a munkát az északnyugati részekben is ő kezdte meg, de Kálmán király fejezte be. Ők ketten építik ki a vármegyei rendszert 72-re.

A politikai szervezés munkájával párhuzamosan haladt az egyházi élet megújítása, intézményeinek újjászervezése, továbbfejlesztése. A meglévő székesegyházakat, káptalanokat és kolostorokat nagy birtokokkal gazdagította, a megkezdett templomépítéseket befejezte, új egyházak és kolostorok egész sorát alapította. Szentjobbon, a tolnamegyei Bátán és a nyitrai Koloson bencés kolostorokat létesített. Somogyvárott francia bencéseknek építtetett monostort; ide még száz év múlva is csak francia szerzeteseket vettek fel. Ugyanilyen bőkezűséggel gondoskodott a püspökségekről is. A váci székesegyházat befejezte. Újakat épített Váradon („Templomot rakatál szíz Máriának, Kiben most nyugoszol minden tisztességgel”) és Gyulafehérvárott. A kalocsai érseki egyházmegyét átszervezte, Bácsra helyezte át a székhelyét, ahol új székesegyházat emeltetett; inna a kalocsa-bácsi érsekség elnevezés. Zágrábban új püspökséget alapított 1091-ben Szent István tiszteletére, de a kalocsai érseknek rendelte alá.

Igen fontos szerepet töltött be uralkodásában az igazságszolgáltatás újjárendezése. Az évtizedes testvérharcban és egyéb belső küzdelmekben erősen megrendült a törvények kötelező ereje. Különösen elhatalmasodott a tolvajlás, és meglazultak az erkölcsi életet szabályozó törvények. Ezt az állapotot nem tűrhette az a László, akiről a krónikás ilyen jellemzést ad: „Minden ítéletében Isten félelmét tartotta szemé előtt.” Ezért uralkodása második évében, 1078-ban Pannonhalmán a papság és előkelők jelenlétében szigorú törvényeket hoztak a megrendült vagyonbiztonság megerősítésére. Nem kímélték az előkelő és gazdag embereket sem. Aki egy tyúkot érőnél többet lopott vagy elorzott, felakasztották. Az emberölést sem torolták meg ilyen szigorúan. Az 1085 táján hozott újabb törvénykönyvből az tűnik ki, hogy a szigorú rendszabályok hatásosak voltak, s egyiket-másikat enyhíteni lehetett.

A kor szelleme, másrészt László nagy tekintélye és egyházas gondolkodása hozta magával, hogy az egyháziak életviszonyainak szabályozásába is belenyúlt. Az 1092-ben Szabolcsba összehívott zsinaton intézkedtek a papok házassága ügyében, tilalmazták az egyházi javak elidegenítését, s rendezték az ünnepek és bűjtők meg-

tartását. Ugyanez a zsinat büntetéssel sújtja a pogány szokásoknak hódolókat, és szabályokat léptet életbe az erkölcsi élet védelmére, mind a házasságon belül, mind azon kívül.

Közismert volt László vendégszeretete. Nem egy királyi vagy fejedelmi sarj talált nála menedékre. Udvarában neveltette fivére, Géza két fiát, Kálmánt és Almost, valamint András király Dávid nevű fiát, s egy ideig Salamont is udvarában tartotta, mindennel ellátva őt rangjához mérten, amíg csak önként el nem távozott az országból.

A magyar nemzet és egyház szolgálata nyilvánult meg abban is, amikor István, Imre és Gellért ereklyéit 1083-ban felemeltette, az egyházi és világi nagyok, valamint hatalmas néptömeg jelenlétében. Ezzel a magyar népnek a saját fajtájából adott szenteket, példaképeket.

„Szinte állandóan a tenyerén hordja, kardja élén hordja életét: minden pillanatban kész odadobni azt Egyháznak, hazának, egyeseknek – mindennek és mindenkinek, akiben, amiben azt a két szentséget látja testet öltetni, amelyért élt: a magyar ügyet és az Isten ügyét” – írja róla Sík Sándor. Egész élete, eljárásai, intézkedései a szentség jegyét viselik magukon. Már a krónikás is úgy jellemzi, mint aki „mindenkor irtalmas volt és szelíd. Vigasztalta a bajtól sújtottakat, felemelte az elnyomottakat, az árvák kegyes atyja volt. Az ország minden lakosa csak kegyes király néven emlegette.” Egyik legszebb jellemvonása volt a megbocsátás. Salamont nem büntette meg a kor szokása szerint, csak fogságra vetette egy időre, s „ő maga folyvást imádkozott Salamonért, hogy térjen meg Isten törvényéhez.” Az ének külsejét sem győzi dicsérni:

*Te arcul tellyes, szép piros valál,
Tekéntettedben embereknél kedvesb,
Beszédedben ékes, karodban erős,
Lám, mentent te ejtesz, ki teveled küzdik.
Tagodban ékes, termetedben díszes,
Válladtul fogva mendeneknél magasb;
Csak szépséged császárságra méltó,
Hogy szent korona téged méltán illet.*

Epp így kitűnt lelkével. „Testedben tiszta, lelkedben fényes, Szívedben bátor, miként vad oroszlán.” Amikor tehette, szeretett félrevonulni és imádkozni. Imáinak hatásossága nyilvánult meg az alakját körülfontó legendákban is: az üldöző ellenség előtt a szikla megasad, éhező katonái táplálására szarvascsordák jelennek meg, imájára víz fakad a sziklából, az ellenség eldobott pénzei kővé válnak. . . . Ugyanígy lesz „Szent László füve” gyógyír a betegség ellen.

Nem csoda, hogy híre a határon túl is elterjedt, benne látták a kor egyik legszebb lovageszményét, s kiszemelték a keresztes hadak vezérségére. Erre azonban nem kerülhetett sor, mert 1095. júl. 29-én

az örökkévalóságba költözött. Egy ideig a somogyvári monostorban nyugodott „boldog teste” (Arany János), később Váradon helyezték végső nyugalomra.

Kultusza halála után hamarosan kifejlődött. Tulajdonképpen maga a nép avatta szentté, mielőtt az egyház hivatalosan megtette volna. Seregestől keresték fel sírját nemcsak a gyógyulást, vigasztalást óhajtok, hanem a vitában álló peres felek is. A csodás gyógyulások híre gyorsan terjedt. A szent király ereklyéibe vetett bizalom egyre növekedett; szokássá vált itt dönteni el a nagyfontosságú pereket, és László oltára előtt tenni esküt. Itt tartották az 1134-i nemzeti zsinatot, s itt döntötték el egy alkalommal a zágrábi püspök perét is. Ezek után az Egyház hivatalos lépése sem várathatott soká magára. III. Béla király sürgetésére III. Celesztin pápa 1192-ben László királyt a szentek sorába iktatta.

A szent lovagkirály hatása népe körében idők jártán csak növekedett, egyesek szerint még Szent Istvánét is felülmúlta. A nagyváradi székesegyház előtt állították föl híres lovasszobrát, a Kolozsváristestvérek alkotását, amely – az ének szerint – „Fénylik mint nap, salyog mint arany: Nem elégeszik senki tereád nézni.” Állítólag ennek mása a győri székesegyház hermája, amely fenséget, erőt s egyúttal nyájasságot is sugároz; ez volna a szent király igazi arca. A mindig győzedelmes „Bátor László” lett a katonák védőszentje, nevének oltalma alatt vonultak a csatába, s ez volt csatakiáltásuk: „Szent László, segíts!” 1684-ben, a törökök elleni felszabadító háború idején egy külföldi fültanú elbeszélése nyomán följegyezték, hogy a katonák a tábornoknál „félóráig zenéltek és magyar víg dalokat mondtak Szent László tiszteletére, kinek épp aznap ünnepe volt”, tehát tisztelete még akkor is elevenen élt!

Vajon miben volt a varázssereje? Talán Prohászka Ottokár fogalmazta meg legsűrítettebben: „A magyar eszmény Lászlóban lett kereszténnyé és szentté . . . A kereszténység ezentúl már nemzeti életté, a keresztény király a nemzet hőségé lett.” Ilyennek érezte és tudta az énekszerző is:

*Idvezlőgy kegyelmes Szent László kerály!
Magyarországnak édes oltalma,
Szent kerályok közt drágalátus gyöngy,
Csillagok között fényességes csillag!*

*Szentháromságnak vagy te szolgálja,
Jézus Krisztusnak nyomdoka követi;
Te szent léleknek tiszta edénye,
Szűz Máriának választott vitéze.*

Vecsey Lajos

KIEVI ANTAL ÉS
THEODOSIUS
(július 10 – május 3)

Antal: * 983 Ljubecs, Csernyikov m.
† 1073. máj. 7. Kiev
Theodosius: * 1036 táján Vaszilkov
† 1074. máj. 3. Kiev

A kievi vártól, a mongol időket megelőző Rusz-vidék központjától 3 kilométerre, a Dnyeper jobb partján, erdős domboldalon egy barlang található. Ez nyújtott szállást és menedéket néhány igénytelen remetének. Ebből a remetebárlangból (oroszul: pecsera) alakult ki az idők folyamán a híres barlangkolostor (Pecszerszkaja Lavra), az ukrainai és orosz szerzetesség központja. A Lavrát számtalanszor tönkretette az ellenség, de mindig újraépült. A növekvő város hamarosan a kolostorfalakig terjedt, és ma a kolostort is magába foglalja. 1961-ig voltak ott szerzetesek.

A barlang első lakóiról Nesztor írt, aki nemsokára Theodosius halála után lépett be a Pecszerszkij kolostorba, és a 11. század vége felé a nagy higumen (apát) életrajzát is összeállította. Így számolt be róluk: „Három csillag uralkodott a barlangban, akik imáikkal és áldozataikkal elűzték az ördögi sötétséget: a tisztelendő Antal, a boldog Theodosius és a nagy Nikon. Ott éltek a barlangban, könyörögtek Istenhez, és Isten velük volt.”

Az első remetecsoport nevelője Antal volt. A kievi szerzetesepok szokásos élete nem lelkesítette. Vágyai délre, a szent hegyre vonzották. Ott az Athosz-hegyen nagy buzgalommal szentelte magát az aszketikus gyakorlatoknak, és a lelkiélet alapos tanulmányozásának. Az Athosz-hegy apátja igazi „angyali” apostolt látott benne egy olyan ország részére, amely éppen hogy fölvette a kereszténységet. A következő szavakkal küldte vissza északi hazájába: „A szent hegy áldása legyen veled. Általad sokan szentelik magukat Istennek.” Antal visszatérve Ruszba talált egy elhagyott barlangot az őserdőben a Dnyeper lejtőjén. Itt kezdte a régi egyiptomi remetékhez hasonlóan a „bajjívást” imában és bűnbánatban, „fáradságban, virrasztásban és könyörgésben”.

Mint hasonló nevű elődje köré az egyiptomi pusztában, köréje is sok tanítvány gyülekezett. A jövevények között volt „a nagy Nikon” is. Mint pap, ő öltöztette be Antal utasítása szerint az újoncokat.

Antal azonban nagyobb magány után vágyott. Elhagyta a remeteközösséget, és egy közeli barlangba húzódott. De nem szűnt meg érdeklődni az új szerzetesek növekvő csoportja iránt. A remetecsaládban semmi említésre méltó nem történt az ő jóváhagyása és áldása nélkül. Áldását adta a vállalkozásra, mikor Barlám apát alatt új kolostor építésébe kezdtek, ezúttal a föld fölött, és amikor az ifjú Theodosiust apáttá választották (1062-ben).

Theodosius 26 éves volt akkor. Ugyanilyen idősen választották néhány évvel azelőtt, 1049-ben clunyi apáttá Hugót, akit a szerzete-

sek arkangyalának neveztek. Mindkettő fontos szerepet töltött be az Egyház életében. A burgundiai kolostor a középkori „Gergely-reformot” vezette be, a szláv pedig ukrán és orosz földön minden későbbi kolostor alapjává lett. A két intézmény eredete is hasonlóságot mutat. Clunyt független kolostorként alapították 910-ben. Nem terhelte sohasem az alapító befolyása. A barlangkolostor sem volt fejedelmi alapítás, mint a többi kievi. Létét egyedül az első remeték buzgóságának köszönhetette, vagy mint a krónikás összefoglalja: „az első szerzetesek imáinak, böjtölésének, virrasztásának és könnyének.”

Theodosius szülei a hivatali nemességhez tartoztak. A kievi fejedelem kívánságára kénytelenek voltak elhagyni Kiev környékét és Kurszk vidékére telepedni. A fiú 13 éves volt, amikor apját elvesztette. Anyja, önkényeskedő asszony, semmi megértést sem tanúsított fia remetehajlamai iránt. Több szerencsétlen próbálkozás után mégis sikerült a szülői házat titokban elhagynia, és életét Isten keresésére szentelnie. A szigorú remetének, Antalnak szűk barlangjában találta meg kb. 1057-ben.

Theodosius nem sokkal hivatalba lépése után céltudatosan elhagyta a testvérek vezetésében és életmódjában azt az utat, amelyet Antal követett. Belátta a szabályokhoz igazodó közös élet előnyeit, és a remetecsaldába bevezette a konstantinápolyi Sztudiosz kolostor szabályait, – pontos előírásokkal a liturgikus imára, engedelmességre, szegénységre vonatkozólag. A szerzetesi élet alapjává a közös életet tette, azaz szigorú egységet közös asztallal a prior gondoskodása alatt. A barlangkolostorban mindig megmaradt valami a remeteségből. Theodosius közössége remetekolónia maradt, mint a palesztinai lavrák vagy máig a nyugati kamalduli remeteségek.

A Sztudiosz szabálya nagy szabadságot engedett az egyéni kezdeményezésre és a prior karizmatikus vezetésére. A kolostori közösséget a szeretet szent köteléke és az előljáró iránti engedelmesség tartotta össze. A Pecserszkaja Lavrában szorgalmasan gyakorolták az ősrégi szokást, hogy minden megkezdett munka előtt a prior áldását kérték. Theodosius ellentmondás nélküli engedelmességet követelt, összekapcsolva a Gondviselésbe vetett nagy bizalommal. Szeretetremlélt atya (pius pater) volt közösségének. Egy sok kísértéstől gyötrött szerzetest saját életéből vett tapasztalatokkal és elbeszélésekkel vigasztalt. Egy türelmetlen, hivatásában ingadozó szerzetesért „könyvek között imádkozott Istenhez”.

Antal számára csaknem kizárólag a remeteség lemondásaiból adódott a szerzetesi élet. Theodosius egyúttal a tevékeny szeretet megvalósításaként értékelte a világ megmentése érdekében. A sok látogató személyes szükségének megfelelően kapott a kolostor javaiból. A zarándokok szállást, a betegek ápolást, az éhezők ételt, a szomorúak vigasztalást, a szegények adományt. A fejedelmek és bojárok (nemesek) gyakran kértek imát és tanácsot.

„Szelíd és csendes szellemű, gondolkodásában egyszerű, lelki bölcsességgel bővelkedő és őszinte szeretettel teljes volt minden szerzetestársához.” A liturgikus hagyomány a „prepodobnyi” jelzővel tisztelte meg. Tehát olyan valaki, akinek Krisztus a példaképe, teljes mértékben hasonlítani törekedett hozzá: a Krisztushoz hasonló.

Gyermekkorának vágyálma – „tisztelettel bejárni az Úr Jézus Krisztus szent helyeit” – a kolostorban más formában valósult meg. Egyszerű munkákat végezve, „tésztát gyúrva, kenyeret sütve, vidám arccal” lépdelt a Mester nyomában. Az Úrnak, az apostoloknak és a pusztai atyáknak hű mása kívánt lenni. Egyre mélyebben igyekezett behatolni a Krisztushoz közel állók szellemébe. Életrajzírója a régi szerzetesi írások szellemében „földi angyalnak és égi embernek” nevezi.

Theodosius benső áhítattal viseltetett Krisztus embersége iránt. Ez az ájtatosság később nyugaton Szent Bernáttal és Assisi Sz. Ferencsel virágzott fel. A szerzetesekhez intézett rövid beszédeiben többnyire az evangéliumból vett idézetekkel buzdított Krisztus követésére. Szavait leginkább a krisztológiai formulával zárta: „Krisztusban, a mi Urunkban”, nem a keleten szokásos szentháromsági dogmával (dicsőítéssel).

A szigorú aszketikus gyakorlatok hamarosan kimerítették testi erőit. Isten kinyilatkoztatta neki, hogy nemsokára megváltja a világtól. Benső örömmel készült a halálra. Kinevezte utódját és elrendelte, hogy éjjel temessék el. Meghalt május 3-án, a nap második órájában, alig negyven éves korában. Szerzetestársai „az est beálltával vették a holttestet, énekszóval és gyertyákkal kísérték a barlangba, és nagy tisztelettel eltemették a mi Istenünk, Jézus Krisztus dicsőségére.”

J. Krajcár

A BÉNA HERMANN
(július 21)

* 1013. júl. 18. Saulgau
† 1054. szept. 24. Reichenau

Hétéves korától a reichenau kolostorban élt II. Molfrad grófnak 1013. júl. 18-án Altshausenban született fia. Berno apát (1008–1048) vezetése alatt alapos tudományos képzést kapott. Szerzetesi fogadalmat tett, és 1043-ban pappá szentelték. Virágzásának csúcán állt abban az időben Reichenau. A korai száli császárok politikájával is összeköttetésben volt a kiváló Berno apáton keresztül. 1048-ban III. Henrik császár (1039–1056), a következő évben pedig IX. Leó pápa (1049–1054) látogatta meg a kolostort.

Ebben az időben fejtette ki Hermann sokoldalú tevékenységét szóban és írásban, mint történész, matematikus, csillagász, költő és muzsikus. Világtörténelme a legjelentősebb műve; ez a legősibb

fennmaradt krónika a Rajna jobbpartjáról. Krisztus születésével kezdődik, és írója halálának évével zárul. Kronológiája biztos, adatai megbízhatók, és maga a szerző széles látókörű ember. Csodálatraméltó, hogyan írhatott ilyen világkrónikát egy szerzetes, aki egész életében a hordszékhez volt láncolva, és úgy élt a kolostorban, mint egy szigeten. Életének utolsó esztendeijéig teljes terjedelmében összefoglalja a birodalmi politikát, az északi Dániától a déli Apuliáig, keleten a magyaroktól és a lengyelektől a nyugati Flandriáig és Champagne-ig. Halála előtt arra kérte rendi testvérét, Bertholdot, folytassa a krónikát. Ez a reichenai Berthold írja évkönyvében 1054-ről, Hermann halála évéről: „A Hermann név nagy hőst jelent. A buzgó Wolfrad gróf fia, Hermann, ami a külső embert illeti, a betegségtől minden tagjában béna volt már gyermekkorától, de lelkében korának minden férfira fölé magaslott. Minden versmértékben jártas volt. Gyermekeveitől teljesen a tanulmányoknak szentelte magát, és mind a lelki, mind a világi tudományokban olyan tapasztalatra tett szert, hogy mindenki, aki csak hozzá jött, hogy tőle tanuljon és tájékozódást kapjon, megcsodálta őt, és elámult tudásán. De minden tagjában annyira megbénult, hogy arról a helyről, ahová vitték, idegen segítség nélkül nem tudott elmozdulni. Egy szolga a hordszékébe ültette, és bár csak meggömbülve tudott elhelyezkedni, ott dolgozott. Így tanított az életszentségnek ez a csodálatos tanítványa; székében ült, ajkát, száját, nyelvét nehezen mozgatva, csak töredezzve és lassan, csaknem érthetetlen hangokat formálva beszélt. Ennek ellenére úgy tetszett hallgatóinak, hogy Hermann ékesszóló és lelkes tanító, aki kérdéseikre a választ szívesen, készségesen és találóan adta meg. Hiba nélküli ember volt szinte, ámbár tudta, hogy semmi emberi nem idegen tőle. Alázatos szeretetreméltósággal és szeretetreméltó alázattal volt telve, a türelem megőrzésében bámulatos, a jóságot vidáman osztogatta, győzhetetlen hirdetője és védője volt az igazságnak, és megbízható nevelő a keresztény életre. Csodálatos jóság, kedvesség és vidámság lakott benne. Szívesen állt mindenki szolgálatára, mindenkinek mindene lett, és mindenki szerette. – Időszámítási szabályt állított fel, ami jobban sikerült neki, mint elődei közül bárkiné. Többek között egy holdszámítást is feltalált, aminek alapján meg lehet állapítani a hold mindenkori keltét nappal és éjszaka.. Úgyszintén a holdfogyatkozás kiszámítására is feltalált egy módszert. Geometriát is írt sok alakzattal és számmal. A zenében alig volt valaki, aki megközelíthette volna. Szekvenciákat költött és melódiát komponált hozzá, – egyéb művein kívül. Fáradtságos munkával írt krónikát Urunk születésétől napjainkig. Ehhez járul még egy kis könyvecske: költemény a nyolc főbűnről, váltakozó verslábakban. Órákat, hangszereket, különféle műszereket hozott létre, és ebben senki nem érte utol. Ezekkel és sok hasonló dologgal foglalkozott. Mindet felsorolni nincs is elég idő. Dolgozott mindig, bármilyen gyenge is volt.”

Hogy Hermann az egzakt tudományokban ekkora előmenetelt tanúsított, az a 11. században egészen kivételes eset. Arab művek első latin fordítását is neki köszönjük. A zeneelméletben is századának egyik mestere volt. Kortársai „a kor csodájának” nevezték. Nem marad el Hirsau Vilmos meg apátja és tanítója, Berno mögött, aki mindig jóindulattal támogatta. Joggal lehet a középkor egyik legnagyobb tudósának nevezni. A zenetörténet ismeri a „Hermann-féle betűhangjegyeket”. Tanulmányaiból is kitűnik, hogy a maga idejének egyik legjobb zenetudósa és zenetanára volt. Vele és Berno apáttal a zenekultúra Reichenauban ragyogó csúcspontját érte el. A keresztény áhítatot az Alma Redemptoris Mater himnuszával gazdagította, és talán tőle származik a Salve Regina is. B. Senger

*Megváltónk kegyes anyja, kitárt szép mennyei ajtó,
Csillag a tengereken, jöjj, vár a szegény elesett nép,
hogy fölkelni segéld, te, ki szülted szent csoda-módon
Tennen örök Szülőd, te, ki Gábrriel ajkai által
Vetted a boldog Avét, szűz mindig, előbb is, utóbb is,
Égi királyasszony, könnyörülj meg minden eseten!*

(Sík Sándor fordítása)

VII. GERGELY
(május 25)

* 1020–25 k. Soana?
† 1085. máj. 25. Salerno

Azokban az években, amikor Toscana fia, Hildebrand, férfisorba érett, az Egyház is megélt a maga megújulásának fáradságos, de sokat ígérő ébredését. Ez megragadta és kialakította az élet minden területét, és sajátos jegyet nyomott a virágzó középkor világára.

Edesanyja után Hildebrand a római Pierleoni családdal volt alkalmasint kapcsolatban, és talán ez vezette Rómába is. Hamarosan a pápák szolgálatába állt, és valószínűleg szerzetes is volt az aventinusi Mária-kolostorban. Tanúja volt, hogyan takarította el az útból III. Henrik erős kézzel a „vészterhes sötét évszázad” romjait. 1046-ban a bambergi püspök, Suitger került II. Kelemen néven a pápai székbe. Vele kezdődött el azoknak a pápáknak a sora, akik a reformot fokozatosan győzelemre vitték. III. Henrik említett közbelépése közvetlenül is kihatott Hildebrand életére. A császártól elmozdított pápák egyike, VI. Gergely, rokona volt. Feddhetetlen volt személyes magatartása és vallásos érzülete, lelkesedett a reformért, és inkább a viszonyoknak, mint saját bűnének lett az áldozata. Ez lehetett az indítók, hogy Hildebrand követte őt a kölni száműzetésbe. És valószínűleg ekkor lépett be az egyházi megújulás középpontjába, a clunyi apátságba. Itt átélte a nagy Odilo apát utolsó napjait, és utódjában, Hugóban a maga idejének eseményeire erős hatást gyakorló egyéniséget ismert meg.

1048 vége felé III. Henrik unokatestvérét Wormsban IX. Leó néven a pápai trónra emelte. Az új pápa Hildebrandot maga mellé vette, vele tért vissza Itáliába, és ott legszűkebb munkatársai közé hívta meg. Ezzel kezdődött el Hildebrand számára az a minden erejét kibontakoztató és elégető erő kifejtés az Egyház reformjáért, ami életműve lett. Mert II. Kelemen néhány hónapos főpapsága csupán arra volt elég, hogy irányt adjon a reformnak. IX. Leó azonban teljes erővel haladt a cél felé: hogy az Egyházat a simóniától, a laikus investitúrától és a nős papoktól megszabadítsa. A papság méltósága ugyanis elveszett azzal a megvetésre méltó szokással, hogy az egyházi állásokat megvásárolhatták. A királyok – mivel az Egyház hosszú ideig nem tiltakozott – jogot formáltak arra, hogy a püspöki székeket maguk osztották ki, és így alkalmatlanok, sőt igen gyakran méltatlanok kerültek az Egyház vezető állásaiba, és nem csekély károkat okoztak. Damiani Péter bíboros, Humbert Silva Candida és a lüttichi archidiákonus – a későbbi X. István pápa – oldalán Hildebrand mind magasabb helyen dolgozott azon, hogy az Egyház életének ezeket a visszasságait kiirtsa. Mikor II. Viktor pápa követeként Franciaországba küldte, a lyoni egyházmegyei zsinaton 1056-ban hat püspököt mozdított el, akik simóniás mesterkedéssel szereztek meg hivatalukat. Két évvel később a császári özvegy, Ágnes udvarában találjuk, ahol X. István pápa megválasztásának megerősítését kérte. A pápa korai halála után a római nemesi családok, úgy, mint a „sötét évszázadban”, erőszakos rajtaütéssel akarták elfoglalni Szent Péter székét, hogy minden jog ellenére maguk közül tegyenek egyet pápává. Hildebrand a legjobb időben tért vissza Németországból. Ügyességét és tetterejét egyaránt latba vetve megemmisíttette a hatalmaskodók sikerét, és megmentette a jog szerint megválasztott pápa, II. Miklós ügyét.

Ezekben a napokban hatalmas szövetségese lépett a küzdőterre és segítette reformtörekvéseit. A nép Lombardiában tiltakozott a simónia, a laikus beiktatás és a nős papok miatt, és ezt a saját ügyévé tette. A mozgalom tagjai „Pataria”-nak nevezték magukat, nem vettek részt nős papok miséjén, és fellázadtak a simóniás papság ellen. A pápa követeket küldött, hogy a Pataria vezetőivel kapcsolatot keressenek, és rendezzék viszályát a milánói érsekkel. Köztük találjuk Hildebrandot is, aki 1059 óta az Egyház fődiákonusa volt. A reform eszményei ezeken a tárgyalásokon teljes sikert arattak. Röviddel ezután elhunyt II. Miklós pápa. A luccai püspököt, Anzelmet választották meg utódjának, aki a Pataria egyik alapító tagja volt, és II. Sándor néven lépett 1061-ben a pápai trónra. Ennél a választásnál Hildebrand szava már döntő súlyú volt. Egy sereg élén még a harctérre is képes volt elmenni érte, amikor a csapatok a német királyi udvarban megválasztott ellenjelöltet Rómába akarták vezetni. Ezzel véget vetett a három év óta tartó viszálynak.

Azonban II. Sándor pápa 1073. ápr. 21-én meghalt. Hildebrand, mint a római egyház fődiákonusa, három napi böjttel összekötött könyörgő istentiszteletet rendelt el, hogy Isten segítségét a bekövetkező pápaválasztásra kiesdjkék. De az események szédítő gyorsasággal követték egymást. Mielőtt még véget ért volna az elhunyt pápa temetési szertartása, a nép magához ragadta a kezdeményezést. Hildebrandot pápává kiáltották ki, a hevesen ellenkezőt erőszakkal Vasas Szent Péter templomába vezették, és miután a bíborosok is megszavazták, a pápai trónra emelték.

Az új pápa Gergelynek nevezte magát. I. Gergely pápa magasztos alakjának akart talán a választással hódolni, de figyelmeztette a név hatodik viselőjére is, akinek sorsában ifjúsága idején maga is osztozott.

A reform sürgető feladatai mellett hamarosan még két gondolat töltötte el a pápát: a keleti Egyház visszahozása és a jeruzsálemi szentsír visszahódítása.

De már fenyegetően ott lebegett a látóhatáron az életét és halálát beárnyékozó összeütközés IV. Henrik császárral. A böjti szinoduson, 1074-ben, Gergely szigorú tilalmat küldött szét, hogy püspökököt nem nevezhetnek ki laikusok. A királyok ugyan emberemlékezet óta a birodalom érdekei szerint választották meg a püspököket, akik ezzel az alkotmány támaszai lettek, – mégis mindenképp ellene mondott a püspöki méltóság első lényegének, hogy ezt az Istentől elrendelt hivatalt túlnyomórészt földi érdekek szolgálatába állították. Gergely még remélte, hogy barátságosan rendezik a vitát, és maga kész volt a közeledésre. Henrik azonban tekintet nélkül a pápától kinevezett Ottóra a maga választottját iktatta be a milánói érseki székebe és más püspökségekről és apátságokról is ilyen önhatalmúlag rendelkezett. Gergely erre – bár még mindig készen a kiegyezésre – nagyon komoly és sürgető levelet küldött hozzá. A levél átadója egyházi átokkal is fenyegethette a császárt, amennyiben hajthatatlannak mutatkozik. Henrik a wormsai birodalmi gyűlésen, 1076. jan. 24-én válaszolt „Hildebrandnak, aki nem pápa többé, legfeljebb egy csalfa szerzetes”, és beszédét ezzel az elbizakodott kihívással fejezte be: „püspökeink ítélete és a mi ítéletünk szerint szállj hát le trónodról, hagyd el a jogtalanul bitorolt apostoli széket, és légy átkozott! Mi, Henrik, Isten kegyelméből való király, és velünk az összes püspökök azt mondják neked: szállj le, szállj le!”

Rómában éppen folyt a böjti szinodus. Mikor Henrik követe, a pármái Roland, a királyi sorait a gyülekezet előtt felolvasta, olyan óriási felháborodás tört ki, hogy a követet az erőszaktól csak Gergely közbelépése mentette meg. A következő nap azonban meghozta az ítéletet Henrik felett. A pápa minden gondolatát és cselekedetét átjárta magas küldetésének és méltóságának tudata: ő az apostolfejedelem utódja. Ebben sebezte mélyen Henrik. A sértett pápa Hen-

rik elítélését imádság formájában intézte Szent Péterhez: „Beléd vetve a bizalmat, Egyházad tiszteletére és védelmére, a te hatalmaddal és erőddel, a mindenható Isten nevében megfosztom Henrik királyt – ezt a királyt, aki Egyházad ellen soha nem hallott gőggel lázadt fel – az egész birodalom feletti uralomtól.”

Hallatlan esemény volt a király kiközösítése. Ennek politikai következményei Henriket Canossába kényszerítették. Gergely három napig keményen viaskodott önmagával; de mint pap nem tagadhatta meg a feloldozást a bűnbánatra kész kereszténytől. Így, bár a politikai meggondolás ellene szólt, feloldotta a királyt az egyházi átok alól. Henrik azzal viszonzta ezt, hogy a következő három évben „a halogatásnak, színlelésnek és rászedésnek minden eszközét felhasználta, és szinte az orránál fogva vezette a pápát.” Magatartásából Gergelynek ki kellett éreznie a pápai méltóság és hatalom elviselhetetlen megvetését. Így következett be a második kiközösítés, és utána a háború. Délitáliai ellenfeleivel a pápa gyorsan kibékült, és így a háttér szabaddá vált. Ennek ellenére egyik kudarc a másikat követte. 1081 májusának végén Henrik teljes haderejével Róma alatt állt, és végül 1084-ben elfoglalta. Gergely csak nagy fáradsággal tudta magát az Angyalvárban tartani. Amikor a papságnak és Róma népének nagy része elpártolt tőle és elismerte a Henriktől kinevezett ellenpápát, veresége megpecsételődött. Végül is a normannok jöttek segítségére. De ezek mértéktelen harácsolásukkal úgy elkeserítették Róma népét, hogy sem nekik, sem Gergelynek nem volt többé maradása a városban. A szabadítókkal Salernóba ment. Az utolsó évek harcai és szenvedései megtörték testi erejét. Egyedül és elhagyatva halt meg ott 1085. május 25-én, a hagyomány szerint ezekkel a szavakkal: „Szerettem az igazságot, gyűlöltem a hamisságot, ezért halok meg számkivetésben.”

Gergely életének vége mégsem katasztrófa. Függetlenül attól, hogy évszázadokra irányt és ösztönzést adott az Egyház megújulásáért és szentségéért vívott küzdelemnek, éppen a külső vereség mutatja meg szándékának maradéktalan tisztaságát. Bizonyos, hogy – mint maga is beismeri – gyűlölte a gonoszságot, gyűlölte hevesen és szenvedéllyel. Nem volt megnyerő, szeretetreméltó ember, hiszen nem ritkán olyan volt, „mint a nyers északi szél.” Talán ebben a jellemvonásában gyökerezett az is, hogy olyan mereven küzdött hivatalának – a mi fogalmaink szerint nagyon is messzemenő – igényeiért. Ez gátolta meg a békés kiegyezést is a királlyal, ami a pápának és Róma városának megtakaríthatta volna az 1083-84-es év borzalmaival.

De egészen magas fokon megvolt benne az ellenség szeretete, a valódi Krisztus-követésnek ez a csillogó jele. Gergely szentsége pontosan ott mutatkozik, hogy mindenestül átadta magát egyházi hivatala követeléseinek. Kiűresítette magát, elfelejtette Hildebrandot,

hogy Gergely legyen. Így vált lehetővé az a végsőig menő, minden nagy adottságát igénybe vevő és kiszajátító, önmagát is fölemésztő odaadó küzdelem, amelynek során lankadatlan szenvedéllyel törekedett célja felé: az Egyház szabadságára és tisztaságára.

V. Pál pápa – aki egyes vonásaiban hasonlított hozzá – avatta szentté 1606-ban: abban az időben, mikor az újkori államok abszolutizmusa az Egyház szabadságát hasonlóképpen fenyegette.

W. Brandmüller

IZIDOR
(május 15)

* 1070 Madrid
† 1130. máj. 15. Madrid

1622. márc. 12-én a Szent Péter-bazilikában XV. Gergely pápa egy szenttéavatási misében ezt a könyörgést énekelte: „Uram, te megdicsőíted a téged dicsőítőket, és szentjeid tiszteletéből rád háramlik tisztelet. Engedd kegyesen, hogy Izidor, Ignác, Ferenc, Teréz és Fülöp szentjeid dicsőséges érdemeit tisztelve, közbenjárásuk hatását is érezhessük.”

Az „öt szent” közül – mert csakugyan így emlegetik Spanyolországban azóta is a közösen kanonizált kis csoportot – négy első hallásra ismerős: Loyolai Ignácra, Xavéri Ferencra, Avilai Terézre és Néri Fülöpről van szó. Annál kevesebbet tudnak Európa középső részén az első helyen említett szentről. Tisztelete inkább hazájában, Spanyolországban, valamint az Egyesült Államokban van elterjedve. Ha megtudjuk, hogy egyszerű földműves volt, érdeklődésünk még csak fokozódik iránta.

Ezt az érdeklődést csaknem egy évezred távolságából persze nem tudjuk a mai értelemben kielégíteni. Abban a vaskos iratsomóban, amelyet egy János nevű diakonus 1275-ben írt össze szentünkről – az eredeti példány ma teste mellett, koporsójában van –, az életében és halála után történt csodáknak gazdag felsorolását találjuk, róla magáról viszont édes-keveset. Éppen ez a hallgatás beszédes bizonyossága annak az Istennek adott egyszerű életnek, amiben ma az életszentség lényegét látjuk. Életírója találó szavakkal foglalja ezt össze: „Bár egyszerű földműves volt, buzgón szolgált Istennek és szeretettel fordult az emberekhez. Nem hanyag, hanem szorgos követője volt a Szentírásnak: nem az ideigvaló dolgokat helyezte a lelkiek fölé, hanem a lelkieket az ideigvalók fölé.”

Madridban született szegény szülőktől, és Sevilla szent érekeről, a 6-7. századbéli híres tudósról nevezték el Izidornak. Iskoláztatni nem tudták, de korán elültették szívében a büntől való irtózást és az ima szeretetét. Mihelyt elég idős lett ahhoz, hogy dolgozzon, elszegődött Juan de Vergas gazdag madridi lakos szolgálatába mint

mezőgazdasági munkás, a városon kívül fekvő birtokán. Ennél az egy munkaadónál maradt egész életében. És ez az élet a világban megélt keresztény tökéletesség példája volt. Korán kelt, hogy temp-lomba mehessen, és az eke szarvát fogva Istennel, őrangyalával vagy a szentekkel társalgott. Az ünnepeket azzal töltötte, hogy Madrid és a környék templomait, kegyhelyeit látogatta.

Ez az élet hamarosan feltűnést keltett. Az emberek nehezen tűrik azt, aki más, mint ők. Panaszt emeltek ellene a földesúrnál, hogy kárt okoz neki: későn kezdi a munkát, lustán dolgozik. Mikor az felelősségre vonta, szerényen csak annyit felelt: ha szomszédai majd úgy találják, hogy az ő földjén kevesebb termett, szívesen megtéríti a különbözetet. De Vergas ezután elbűjt, hogy meglesse: igazak-e a vádak. Látta, hogy Izidor csakugyan később érkezett, mint a többi munkás. De amikor előlépett, hogy számon kérje tőle a szabálytalanságot, meglepve tapasztalta, hogy Izidor ekéje mellett egy másik eke is szánt, hófehér ökrök vonják és fehérruhás férfiak hajtják. Amint földbe gyökerezett lábbal nézte a jelenséget, a különös fogat eltűnt. Megkérdezte Izidort, kik voltak, és ezt a választ kapta: „Se nem hívtam, se nem láttam más segítőt, mint csak az Istent, akit segítségül hívok, akihez könyörgök, és aki mindenkor segítöm.” Ek-kor – mondja János diákonus – a földesúr megértette, hogy „az isteni kegyelem van Isten szolgájával”, és tisztelni kezdte ezt az egyszerű embert. A legenda a maga finom szimbolikájával – ahogy Walter Nigg mondaná – ebben az esetben is túltesz az okoskodáson.

Feleségül vett egy leányt, aki épp olyan szegény és épp olyan jó volt, mint ő maga. Egyetlen fiuk született. Felesége és fia túlélte őt, de fiáról tovább semmit sem tudunk. Feleségének még a nevét sem biztosan. A hagyomány szerint Máriának hívták, de talán csak azért emlegetik így, mert utolsó éveit férje halála után egy Mária-kegyhelyen töltötte Caraquiz helységben, s ott is halt meg. Azt azonban tudjuk róla, hogy méltó társa volt urának. Vele ment a temp-lomba és búcsújárni. A szegényeknek tett szolgálatokban is ugyan-úgy gondolkozott, mint ő. Izidornak ugyanis nagy gondja volt a magánál szegényebbekre. Ételét rendszeresen megosztotta velük, gyakran csak a megmaradt hulladékot tartva meg magának. Nagylelkű-ségét életrajza csodás ételszaporítások alakjában érezteti, otthon és házon kívül egyaránt. Szeretete nemcsak az embereket fogta át, hanem – amint ez a természettel együtt élő embernél magától érte-tődő, és más hasonló szentek életében is feltűnik – az állatokra is kiterjedt. Egy havas téli napon például, amint egy zsák kukoricát vitt örölni, madarakat látott vigasztalanul gubbasztani a csupasz ágakon, – szemmel láthatólag nem tudtak eleséget találni. Izidor ki-bontotta zsákját, és társa gúnyolódása ellenére a felét kiöntötte a földre. Mikor a malomba értek, a zsák mégis tele volt, és amikor a kukoricát megőrölték, a szokásos mennyiségű liszt kétszeresét kapták.

Haláláról a már többször említett életrajz ezekkel a szavakkal számol be: „Magához vette a szent Útravalót, intézkedett szűkös földi javairól, illő intelmet intézett családjához az Urban, s mellét verve, kezét összekulcsolva, szemét lehunyva, átadta magát Teremtőjének, Megváltójának, akinek egész életét szentelte, talentumát munkájával megkétszerezve. Így lehelte ki alázatos lelkét Krisztusban, hogy Krisztus Urunktól mindörökre megkapja földi munkája jutalmát.”

Érdekes különben, hogy halála napja – 1130. máj. 15 – éppen egy másik Szent Izidornak, a Decius császár korabeli vértanúnak ünnepére esett.

Teste 40 évig sértetlenül pihent egyszerű sírjában. Ezután a Szent András-templomba került. A közbenjárására történt sok csoda nagyon elterjesztette tiszteletét. A királyi házig is eljutott. Több mint négyszáz évvel később III. Fülöp spanyol király olyan súlyosan megbetegedett, hogy az orvosok már lemondtak életéről. Ekkor Izidor koporsóját ünnepi menetben vitték ágyához. Abban az órában, amikor az ereklyét kivitték a Sz. András-templomból, a láz elhagyta a királyt, és mire hozzá ért a menet, már egészen meggyógyult. Ezután a király még jobban szorgalmazta szenttéavatását, ami három év múlva végbe is ment. Van valami megindító abban, hogy ennek a parasztembernek az oltár felé vezető útját a királyi család egyengette.

Feleségét hamarosan szintén szentként kezdték tisztelni. Spanyolországban Santa Maria de Cabeza néven ismerik, mert szárazság idején ereklyetartóban őrzött fejét (spanyolul „cabeza”) körmenetben viszik körül. Ünnepét szeptember 8-án tartják. Legszebb dicsérete az, amit az életíró ezekkel a szavakkal fejez ki: „honesta in familia ancillabatur”, tisztes családjának szolgálója volt, – ugyanazt a kifejezést használva, amellyel a Szűzanya vallotta magát az Úr „szolgálójának”.

H. Thurston – D. Attwater

MOLESME-I RÓBERT
(január 26)

* 1027 táján Champagne-ban
† 1111. ápr. 17. Molesme

Arra a kérdésre, hogy ki a cisztercita rend alapítója, nem válaszolhatunk egyetlen mondattal, bár aránylag kiválónak nevezhető forrásaink vannak. Szent Bernát hatalmas egyéniségének hatására gyakran róla nevezik el a cisztercitákat. Az alapításról szóló beszámolók alapján azonban rendalapítóként Molesme-i Róbert, Alberich vagy Harding István jöhet szóba. Azonfelül még a világosság kedvéért különbséget kell tennünk az elsőnek megalapított apátság és a belőle kifejlődött citeaux-i rend között. Ezek miatt a nehézségek miatt

tették a ciszterciek 1963-ban Szent Alberich január 26-i ünnepét a rend szent alapítóinak közös ünnepévé.

Cîteaux apátsága ma a dijoni egyházmegyében fekszik, azelőtt a Chalon-sur-Saône egyházmegyéhez tartozott. Eredete visszanyúlik a molesme-i bencés apátságra. Ez az északról szomszédos nagy Langres püspökségnek akkori nyugati övezetében feküdt. Molesme-ben, bár maga is a reformmozgalom kolostoraként indult, hamarosan válságba jutott a szerzetesi élet. A rendtagok között volt egy kis elit társaság, amely elégedetlen volt az állapotokkal. Közéjük tartozott Alberich prior és a fiatalabbak közül Harding István. Ők Róbert apáttal együtt Szent Benedek szabályainak lehetőség szerint szigorú megtartására törekedtek. Mivel azonban a szerzetesek többsége ellenezte a reformterveket, Róbert apát és fiai elhagyták a régi apátságot. 1098-ban a Szajna vízvázalasztóján túl, a Saône mendencéjében dél felé vonultak, hogy Cîteaux magányos erdőségében egy új kolostorban valósítsák meg szándékukat. Kétségtelen, hogy Szent Róbert volt az „új kolostor” alapító apátja. Viszont távozása után a lankadatlan buzgalmú Alberich rögzítette le az új szabályzat pontjait. Szent Bernát és társai belépése után (1112) az utánpótlás mind bőségesebb lett, és fiókkolostorok alapítása vált szükségessé. Ekkor Harding István tette meg az utolsó lépést: az ún. „Charta caritatis” által a történelemben először hozott létre olyan rendalkotmányt, amely a fiók-apátságok önállóságának messzemenő megóvása mellett összekapcsolta őket a Cistercium-Cîteaux anyaapátsággal. Ilyen módon létrejött a ciszterciták egységes felépítésű rendje.

A történelem ítélete Róbertet illetően mindmáig bizonytalan, mivel az alapítást követően hamarosan elhagyta Cîteaux-t, és a régi apátságba, Molesme-be tért vissza. Közelfekvő az a föltevés, hogy állhatatlan volt. Azonban ezt a gyanút alaptalannak kell tartanunk, hiszen a visszatérés hányatott életéből érthető. Ez pedig a kor belső mozgalmasságának tükröke volt. Korának háttéréből Róbert úgy jelenik meg, mint az erjedésben levő átmeneti időszak megszemélyesítője. El kellett szenvednie az úttörés válságát, új szerzetesi életformát kellett küzdelmesen kialakítania.

Champagne-ból való főnemesi család ivadékaként a Troyes mellett fekvő Germán szigeten Moutier-la-Celle apátság szerzetese, majd priorja lett, utána pedig a régi St. Michael-de-Tonnere apátság apátja. Három éves apátság után, 1071-ben lemondott méltóságáról, és visszatért abba a kolostorba, amelyben fogadalmait letette. 1072-ben St. Ayoul-ban találjuk mint priort, 1073-ban pedig Colan erdében mint egy remeteközösség vezetőjét. Itt került érintkezésbe a remeteség eszméivel. Ezek a 11. sz. második felében Itáliából kerültek át Franciaországba, és ott nagyon elterjedtek. Azok a remeték, akiknek ő a lelkiatyja volt, sok más kortársukhoz hasonlóan elhagyták a világot azért, hogy az erdők magányában a régi atyák példá-

jára Istent keressék és szolgálják. A vallásos élet lerögzített formáival lelkük mélyéig elégedetlenek voltak. Ebből fakadt elhatározásuk, és ezért nyugtalanító tiltakozásnak érződött. Hiszen az, amit ők „világnak” neveztek és el is hagytak, a valóságban a kora középkori egyháznak a világa volt, meggazdagodott kolostoraival, hatalmas székesegyházi káptalanjaival és iskoláival, hierarchikus, feudális rendjével. Másfelől viszont ez a tiltakozás nem volt radikális. Nyitottak maradtak a nyugati szerzetesség intézményei, értékei és tapasztalatai iránt, és annak megújítására törekedtek a régi keleti atyák szellemében. Így tanította Róbert az ő „remetéit” Szent Benedek szabályai szerint. Ez a szabályzat olyan élet alaptörvényévé vált számukra, amely a világtól való elvonultságában, szegénységében és szigorúságában egyúttal a remeteideáloknak hódolt. Mindig több egykori lovag, szerzetes és kanonok találta meg az utat Colan remetéihez, úgyhogy Róbert nemsokára már kénytelen volt alkalmas kolostor építésére gondolni, kiegészítve a megélhetéshez szükséges földbirtokkal. Maligny nemesi házában talált olyan jótévőt, aki lehetővé tette neki, hogy 1075. dec. 20-án a molesme-i erdőben az apátságot megalapítsa, – azt az apátságot, amely sorsává lett egész életére.

De Róbertnek is rá kellett jönnie, hogy eredeti szerzetesideálja, a világtól elvonult, szegény szerzetesé, a szépen fejlődő apátságban nem valósítható meg tartósan minden további nélkül. Molesme annak az útnak a közelében feküdt, amely Angliát Párizson és Lyonon keresztül Itáliával összekötötte. Így hamarosan a szerzetesi élet keresett és híres középpontjává vált. A környék nemessége nemcsak a fiait adta az apátságnak, hanem tisztelete és szeretete jeléül mind több és több földbirtokot, mezőgazdasági munkást, templomot, plébániát és kápolnát adományozott a kolostornak. Ezért Molesme-t „családi kolostoruknak” tartották, s előszeretettel választották végső nyugvóhelyüknek. De ugyanúgy megtették Champagne grófjai és a szomszédos Burgundia hercegei fényes és zajos udvari fogadónapjaik színhelyének a nagy egyházi ünnepeken. Molesme észrevétlenül úgy járt, mint előtte már számos nagy kolostor. Az első idők kemény élete feledésbe ment. A nemesi környezet és annak elvárása megkívánta az eredeti eszményeket enyhítő alkalmazkodást. Az, ami reformnak és mélyreható változásnak indult, észrevétlenül abba a bevált és hagyományos útba torkollott, amelyre a nagy Cluny vezette a szerzetességet. Nem vitatható, hogy a clunyi alkalmazkodás (az apátság minden gazdag érdemének elismerése mellett) előidézte Szent Benedek eszményeinek olyan újraértelmezését, amely nehezen igazolható Monte Cassino pátriárkájának szellemével. A liturgikus „Opus Dei”-t (istentiszteletet) egyoldalúan annyira kifejlesztették, hogy a gyakorlatban a szerzetes egyetlen tevékenységévé vált. Ebben persze az égi liturgia lebegett a szemük előtt. De ez a gyakorlat megzavarta a bencés szabályok belső harmóniáját, amelynek előnye volt, hogy

a szellemi életnek mintegy természetes, az ember összes erőit megragadó irányt adott. Például a kétkézi munka látszatra magától értetődő feladásának igen veszélyes és kedvezőtlen következményei voltak: Szent Benedek sajátos szegénységesezméje elvesztette a maga természetes támpontját, az egyszerű és egészséges aszkézis elhagyása mesterséges pótlékot kívánt. Mindent összevéve a clunyi eszményt a sokszor emlegetett „discretio” és a harmónikus alkalmazkodásra törekvés ellenére különös ellentmondások terhelték. A feltörő ellenmozgalmak közös törekvése pedig az volt, hogy mint „Krisztus szegényei” az evangéliumot és a „szegény Krisztust” megalkuvás nélkül kövessék, és így hozzák vissza megint az ősegyház „apostoli életét”.

Nincs adatunk Róbert ellenállására abban az időben, amikor a clunyi szokásokat Molesme-be behozták. Azonban feltűnő, hogy az 1090–95 közé eső időben virágzó és meggazdagodott apátságát csalódottan elhagyta. Ismét egy kis és ismeretlen közösségbe vonzódik, Aux magányába: itt akarja valóra váltani, amit Molesme-ben szeretett volna, hogy távol a világtól, Szent Benedek szabályai szerint szegénységben és kétkézi munkából éljen. A később keletkezett Róbert-életrajz – s ennek beszámolója lényegében megfelelhet a tényeknek – elmondja az események alakulását: A molesme-i szerzetesek hamarosan megbánták, hogy az „Isten emberét” elűzték azáltal, hogy a hagyományos könnyítésekre és jogokra hivatkoztak. Tapasztalniuk kellett ugyanis, hogy nélküle nem csupán szerzetesi erényeik kerültek veszélybe, hanem ugyanakkor az adományok áradata is kiapadt. Pedig hozzászoktak már ahhoz, hogy ezekből az adományokból állapotukhoz illően éljenek. Olyan paradoxon ez, amely elméleti szempontból könnyen megoldható, emberi és gyakorlati szempontból azonban alig. A hívek arra törekszenek, hogy adományaikkal ők is részeseivé váljanak az onátadásnak; de éppen ezekkel az ajándékokkal veszélyeztetik az odaadást. Az eredeti lendület lankad; az is, aki kapja, az is, aki adja, mindinkább magára az adományra gondol. Megszűnik a termékeny szegénység, a „paupertas fecunda”, vagyis a megajándékozott és mégis ajándékozó szegénység csodája.

A molesme-i szerzetesek saját tapasztalatukból okulva azon fáradoztak, hogy szent apátjukat minél előbb rábírják a visszatérésre. Róbert engedett bánkódó és veszélybe jutott fiai hívásának. A források tanúskodnak róla, hogy hamarosan sikerült neki az adományok áradatát ismét megindítani, és helyreállította a szerzetesi fegyelmet is. Másrészt Molesme éppen ekkor került válságba a szerzetesség alapvető elvének szempontjából. Mint ahogy Róbertet annak idején a megalkuvást nem ismerő Krisztus-követés eszméje ragadta meg, ugyanezen az alapon a szerzetesek Alberich prior körül tömörült kis csoportja támadást intézett a clunyi szokások ellen. Az állandó vita

a szerzetesek hagyományhű többségével nemsokára az ellentétek kiéleződéséhez vezetett. Amikor már annyira jutott a dolog, hogy a kis elit társaság a szabály megszegésében a fogadalom megsértését látta és ezt nyíltan ki is mondta, akkor kenyértörésre kellett vinni. Apátjuk vezetésével a reformpárti szerzetesek a pápai követhoz, Hugó lyoni érsekhez fordultak. Beható megbeszélés után a legátus beleegyezett tervükbe: új kolostort alapítanak, ahol fogadalmuknak megfelelően a szabályok „szigorúbb és tökéletesebb” megtartásával élhetnek.

Nemsokára megfelelő helyet is találtak az új alapításnak. Rainald de Peaune grófi helytartó, Róbert rokona, a szerzeteseknek adományozta birtokát egy kis kápolnával (más épület alig volt rajta). Fekvéséről nevezték el Citeaux-nak: a Dijontól Beaune felé haladó régi római út mentén a harmadik mérföldkövön innen – „cis tertium (milliarium)” – volt. A hagyomány szerint a „novum monasterium” (új monostor) alapítása 1098. márc. 21-én, Szent Benedek ünnepén ment végbe. A 12. sz. első negyedéig így nevezték Citeaux-t. Burgundi Odo herceg is adományozott egy birtokot, és a saját költségén fejezte be a kolostor egyszerű faépületeinek munkálatait. Kévéssel ezután Róbert Waltertől, Chalon-sur-Saône püspökétől páztorbot és főpásztori hatáskört kapott. Így régi és új szerzeteseitől ő vehette ki a stabilitás (helyben maradás) fogadalmát.

A molesme-i szerzetesek először beletörődtek az újítók kivonulásába, és Gottfried személyében új apátot választottak. Azonban hamarosan a már ismeretes nehézségekkel kellett szembenéznük. II. Orbán pápához fordultak segítségért. Lyoni Hugó pápai legátus meghallgatta őket és elrendelte Róbert hazatérését. Az „új monostor” szerzeteseinek is módot nyújtott egy végső választásra: Aki az apáttal vissza akar térni, megteheti. A jövőben azonban mindkét kolostornak a szabályok szerint minden kölcsönös zaklatástól tartózkodnia kell. Róbert visszahozatala ennyiben magától értetődő segítségnek tűnt fel annak a kolostornak a javára, amely apátjának elvezetése által veszélyes helyzetbe került. Azonban a legátusnak határozatáról szóló jelentése tartalmaz egy figyelemre méltó záradékot, amely a visszatérésnek annyira világos indítóokát kérdéssé teszi. Ez indította meg a mindmáig tartó vitát Róbert személyét illetően. Befejezésül a legátus ti. úgy rendelkezett, hogy ha Róbert „szokásos könnyelműségével” kolostorát ismét elhagyná, akkor az önkéntesen visszalépő Gottfried apát helyébe haláláig nem szabad utódot választani! Így nem csoda, hogy Róbert visszatérése – a „novum monasterium” szerzeteseire valóságos csapás – e homályos megjegyzés árnyékában hamarosan problémává lett. Róbert ugyanis nagyon hamar a ciszterciák és a Cluny-pártiak monasztikus ellentéteinek és éles vitáinak feszültségmezejébe került. Közelfekvő az a feltevés, hogy a „fekete barátok” a saját értelmezésük szerint magya-

rázták visszatértét. Ez viszont arra indította a „fehér barátokat”, hogy – a vita lázgörbéjének megfelelően – ellennyilatkozatokat tegyenek. Mindennek az árát Róbertnek kellett megfizetnie. Meghökkenő az a tény is, hogy a korai ciszterciák Róbertet nem vezették rá apátjegyzékükre, mint első apátot. Azonban bárhogymód is el a még mindig nyitott kérdések vitája, bizonyos, hogy Róbert magatartása nem csökkenti sem életszentségét, sem érdemét az új kolostor alapításában.

Az átmeneti korok hány nagy alakjának sorsa, hogy az utánuk jövők félreismerik őket? Hiszen az újonnan nyert ismeret fényében az emberek már nem tudják, mit jelentett az úttörőnek az egymással küzdő eszmények ellentmondásainak feloldása a saját szívében. Róbertben hiányoljuk az első ciszterciák világos elgondolását és kemény határozottságát. De elfelejtjük, hogy ő még csak kereste és megsejtette azt, amit fiai a tulajdonképpeni reformprogrammá alakítottak ki. Mégis az ő útmutató nyugtalansága és vágya irányította a cisztercieket a kibontakozás első szakaszában. Az újnak a küszöbéről kellett visszafordulnia. Pedig bizonyos, hogy ez az új lett volna vágyainak beteljesedése. Elvesztette a mozgalom élcsapatát, de nem árulta el eszményeit. Néhány olyan szerzetes kíséretében, „akik a remeteséget nem szerették”, a hátramaradottak segélykiáltására visszament, hogy őket is átsegítse a válságon. Az agg Róbertnek még tizenkét hosszú éve volt. Isten nem adta meg neki azt, amit olyan hőn óhajtott. Mégsem voltak fáradalmi és áldozatai hiábavalók. Nem kisebb ember, mint a citeaux-i reform legélesebb és legzseniálisabb képviselője, Szent Bernát élt a molesme-i szerzetesekkel meleg baráti viszonyban, és a clunyi szerzetesség felett gyakorolt szigorú bírálatába őket nem vette bele.

A 13. sz. elején az akkorra már megnyugodott Citeaux Molesme-mel együtt szorgalmazta Róbert szentté avatását. Ez azonban a szent emlékének inkább ártott, mint használt. Itt az ideje, hogy a félretolt problémákat végre megoldjuk, és jó szívvel elismerjük azt, amit csak fenntartással hagytak helyben, hogy Szent Róbert valóban „rend-alapító”.

L. Grill

CLAIRVAUX-I BERNÁT
(augusztus 20)

* 1090 Fontaines, Dijon mellett
† 1153. aug. 20. Clairvaux

Az „új” citeaux-i kolostort már-már pusztulás fenyegeti. Pedig még csak néhány évtizede alapította Molesme-i Róbert társaival, és azóta Alberich és Harding István alakította szellemét, formálta életét. De a rendkívül szigorú vezeklésnek és a szerzetesek szélsőséges szegénységének már nincs akkora vonzóereje. A kolostor kihalóban

van. Semmi jel sem mutat arra, micsoda virágzásnak fog indulni nemsokára az elhagyatott kis erdei kolostor.

1112 nagyböjtién kéri felvételét Bernát. 21 éves ekkor. Főnemesi családból született 1090-ben Fontaines várában, amely Dijon hercegi város elővédje volt. A St.-Vorles-i kanonoki iskolában tanult a Szajna-parti Chatillonban. Itt jó képzésben részesült, és megismerkedett a klasszikus antik írók műveivel is. St.-Thierry Vilmos hangsúlyozza Bernát-életrajzában, hogy tudományos képzettsége jóval magasabb volt az akkor szokásosnál. Ezért rokonai avval akarták eltántorítani a citeaux-i erdő szegényes kolostorába való belépéstől, hogy ecsetelték: milyen tudományos egyházi karrier várna rá Németországbán. De 1103-ban meghalt édesanyjának emléke visszatartotta a németországi úttól és megerősítette elhatározásában. Sőt még több rokonát és barátját is megnyerte, hogy belépjenek a szigorú reformkolostorba, köztük tizenkét testvérét (még azokat is, akik már meg-házasodtak) és végül – már Clairvaux-ban – agg édesapját is.

Citeaux új virágzásnak indul, amikor Bernát „harminc tudományosan képzett, előkelő nemes ifjúval, akik részben egyházi méltóságot, részben világi hatalmat hagytak el, elszántan megkezdte a noviciátust”. Már 1115-ben két új apátságot alapítanak: Clairvaux-t és Morimond-t. Az alig 25 éves Bernát lett Clairvaux apátja. A nagy kezdeti nehézségek leküzdése után az apátság gyorsan nőtt. Már 1118-ban megalapíthatták az első fiókkolostort, Trois-Fontaines-t („Három forrás”). Bernát haláláig még 67 kolostort alapított Clairvaux, köztük kettőt Németországban.

Citeaux alapítása a clunyi eszmény elvetését jelentette. Heves vita indult meg clunyiek és ciszterek között, miben áll az igazi szerzetesélet. A válasz nagymértékben különbözött egymástól aszerint, hogy honnan jött. Bernát idejében ez a harc még alig veszített valamit élességéből. Bár Bernát, Clairvaux apátja és Petrus Venerabilis (a „Tiszteletreméltó”, ahogy később hívták), Cluny apátja személy szerint becsülte egymást, az eszmény terén keményen szemben álltak. „Ó ti farizeusok! – írja Petrus a cisztercieknek –, fiaitok összemérhetetlennek tartják magukat és mindenkinél jobbnak. Azt mondják a prófétával: Ne érintsetek, mert szent vagyok!” De Bernát kritikája sem kevésbé éles Cluny felé: „Ó én boldogtalan szerzetes! hogy rendünk ilyen fokú hanyatlását kell látnom! (Clunyben) Hát már elvesztette ízét a föld sója? Akiknek az Életre kellene utat mutatniok, dicsekvésre és iszákosságra adnak példát! Vakoknak vak vezetői!”

Hogy éppen ez a két ember folytatta a vitát, az bizonyítja, hogy többről van szó, mint pusztán külsőségek bírálgatásáról. A benedeki szerzeteseszemély kétféle, ugyan közelálló, de egymást mégis kizáró felfogása csap itt össze.

Bernát működése azonban nem szorítkozott csak saját rendjére. Beszédeivel tartós hatást gyakorolt szerzetesekre, papokra és világiakra egyaránt. Levelezése kiterjedtebb, mint a korabeli pápáké és császároké.

1119 körül alapították francia lovagok Jeruzsálemben az első szerzetes lovagrendet. Mivel első településük Salamon templomának területén alakult, templomos lovagoknak nevezték őket. Regulájuk, amelyet 1128-ban a troyes-i zsinat hagyott jóvá, magvában Bernáttól származik. Még dicsérő iratot is írt a rend terjesztésére: „Az új lovagság, a templomos lovagok dicsérete” (*De laude novae militiae ad milites templi*) címmel, amelyben a keresztes lovagot a keresztény lovag eszményeként magasztalja: „A világ tele van szerzetesekkel és lovagokkal. De most azt kell kialakítani, ami eddig nem volt: a kettő egyesítését . . . Így született meg a keresztény lovagság törvénykönyve: fegyveres hatalom a gyengék, az özvegyek és árvák védtelen jogainak szolgálatában; az egyház szolgálatában az eretnekek és a pogányok kegyetlensége ellen.”

II. Honorius pápa halála után (1130), mikor az Egyház egysége forgott kockán, lényegében Bernátnak és a mögötte álló szerzetességnek volt köszönhető a skizma megszűnése. Már néhány órával Honorius halála után pápává tették II. Incét. Nem sokkal utóbb azonban egy második választáson a bíborosok többsége II. Anaklétot választotta meg. Ez a Pierleoniak családjából származott, egy római bankárcsaládból. Sikerült elismertetnie magát a rómaiakkal, a délolaszországi normannokkal, Aquitániában és Skóciában, és menekülésre kényszerítette Incét. De a szerzetesek, főleg a franciák, ez utóbbit támogatták. Bernát tartós fáradozásának eredményeképp Franciaország, Németország, Anglia, Spanyol- és Olaszország egy része Incét ismerte el. Bernát tanácsára Ince elutasította Anaklét javaslatát, hogy független bíróság vizsgálja a választást. Bernát véleménye ugyanis az volt, hogy miután a kereszténység nagy része elismerte Incét, nincs többé szükség felülvizsgálatra.

Bár mélyen áthatotta a pápaság hatalmának teljes tudata, mégsem riadt vissza az éles bírálattól sem. Mikor 1145-ben III. Jenőt választották pápává, aki előzőleg Clairvaux-ban Bernát tanítványa és szerzetese volt, neki ajánlja *Az elmékedésről* (*De consideratione*) szóló művét. Ebben keményen ostromozza pápai udvar visszásságait, a hatalom és pompa fitogtatását, a kiváltságok lázas hajhászását és a címkórságot. A pápa túl sok világi dologba ártja bele magát. A sok világi ügy annyira igénybe veszi, hogy nem marad ideje Istennek élni. „Nem kívánom, hogy szakíts mindezzel – inti nyomatékosan –, de kívánom, hogy szakítsd meg olykor, és merülj el Isten dolgaiban.”

Bernát szavainak elvi jelentősége van, mint a gyakorlatra vonatkozó „prófétai szónak”. Elismeri a pápa egyedülálló nagyságát és

hatalmának teljességét. De ha selyembe öltözve, pávatollakkal, arannyal és drágakövekkel ékesítve, fehér lovon vonul fel, katonák és szolgák díszkíséretében, akkor sokkal inkább nézhetik Konstantin utódjának, mint Szent Péterének. A pápa „hatalma” azonban nem uralkodás, hanem szolgálat. Az Egyház szolgálata, gondoskodás a menyasszonyról földi zarándoksága idején, míg a vőlegény, Krisztus távol van. De a püspökök is „a vőlegény barátai”, akikre rábízta a menyasszony védelmét. Ők is Krisztus helyettesei, és tekintélyüket nem a pápától kapják. A pápa nem ura a püspököknek. A túl sok fölmentés a püspökök joghatósága alól és a túlságosan elszaporodott felbebeszések egyenest a pápához kikapcsolják a püspököt és erősen csorbítják tekintélyét. Ez felfordítása az Isten akarta rendnek, és „hatalmas torz kinövés” az Egyház testén. Hogy figyelmeztetése mennyire sürgető, azt evvel a plasztikus hasonlattal fejezi ki: Még ha mocsárba kergetik is, mint egy békát, akkor sem fog „brekegésével” nyugtot hagyni. A nyájhoz tartozik, amelyet az alvó pásztoroknak legeltetniük kellene, de „bégetésével” fel fogja ébreszteni a pásztorokat.

Kritikája az Egyház irányában egybehangzó a kor szektás mozgalmainak kritikájával. Nem riad vissza még azoktól a szavaktól sem, amelyek a szektásoknak szinte jelszavai lettek. De ő szilárdan az Egyházhoz tartozik, függő engedelmességből a hierarchia iránt, és mentes minden spirituális egyoldalúságtól. Tudja, hogy a megtestesülés törvénye folytatódik az Egyházban. A földi egyház, mint az Énekek Énekének menyasszonya, egyszerre fekete és szép. Szép, mert a vőlegény felékesített menyasszonya és fekete, mert megalázzott vőlegényének képmása.

De a szektás vándorprédikátorok mozgalma nemcsak az elvilágiasodás ellen tiltakozik, hanem a pápa és a püspökök tekintélye ellen is, egyáltalán az Egyház valósága ellen. Valamiféle test nélküli, elszellemiesített bensőségesedést akar, anélkül, hogy egyidejűleg fogható tévtanokat is hirdetne, legalábbis nem mindig. Így pl. Lausanne-i Henrik fölbujtja a népet az egyházi tekintély ellen. Bresciai Arnold, aki korábban Dél-Olaszországban működött, most Franciaországban is fölszólítja a papságot és püspököket: mondjanak le birtokaikról és egyházi javaikról. Bár Bernátnak sikerül elérnie, hogy kiutasítsák az országból, csakhamar Rómában szít felkelést a pápa ellen.

Különösen veszélyes volt az a szekta, amelynek tagjai magukat kataroknak, azaz tisztáknak nevezték. Apostoli szegénységet és szigorú aszkézist követeltek, elvetették a papság intézményét, az egyházi hierarchiát és a szentségeket. Bernát keresztyívonulva Dél-Franciaországon mindenütt prédikált a mozgalom ellen. Ahol előzőleg a pápai követet „szamárrordítással és dobok lármájával” fogadták, őt

meghallgatják, és sokakat sikerül megtérítenie, ha végleges eredményt nem is ér el.

III. Jenő pápa új feladattal bízta meg: prédikáljon a keresztes hadjárat érdekében. Gyűjtő szónoki képessége sokakat megnyer a részvétellel. De fel kell vennie a harcot Radulf ciszterci szerzetes prédikációi ellen, aki egyidejűleg a zsidók üldözésére uszítja a nyugatot. „A zsidókat nem kell üldözni – írja Bernát ellene –, még csak elkergetni sem . . . A pogányok erőszakot alkalmaztak velünk szemben, tehát jogunk van az erőszak ellen erőszakkal védekezni.” Bernát felszítja a lelkesedés lángját egész Európában a keresztes hadjárat iránt. A keresztény világ legjelentősebb uralkodói vezetik a sereget: VII. Lajos, Franciaország királya és III. Konrád német király, akit Bernát 1146 karácsonyán nyert meg a speyeri dómban a keresztes hadjárat vezetésére, holott a birodalom érdeke Itáliában kívánta volna meg a jelenlétét.

A keresztes hadjárat azonban nagy kiábrándulást hozott, teljesen balul ütött ki. Csupán Lisszabonnak, a mórok városának meghódítása járult valamennyire hozzá a portugál királyság konszolidálódásához. A második keresztes hadjáratnak a vendek ellen meghirdetett óga is több rosszat hozott, mint jót.

Bernátnak súlyos támadásokat kellett elviselnie. Próféta keménységét mutatja, hogy a borzalmas szenvedések után is, amit a keresztes hadjáratok Európa népeinek okoztak, ki tudta mondani: „Legyen áldott minden rendelkezésed, Uram.” Áthidalhatatlan szakadék tárog Bernát keresztről szóló prédikációja és a Krisztus követéseként értelmezett fegyveres keresztes hadjárat között.

De nemcsak kifelé harcolt Bernát a Krisztusban való hitért, porondra lépett akkor is, ha azt az egyházon belül látta veszélyeztetve. Fellépése Gilbert de la Porrée és Abélard ellen sokszor a tudományellenesség hírébe keverte. Igaz, vannak kijelentései, amelyek igazolni látszanak ezt a vádat, sok minden szól azonban ellene. Korának jelentős tudósaival volt baráti kapcsolatban. Clairvaux-ban átfogó jellegű könyvtárat létesített, fiatal tehetségeket karolt föl. Sőt írásai közül néhányat még az újonnan alakult tudományos irányzatok szakemberei is belevettek értekezéseikbe.

De Bernát veszélyt lát az új tudományokban. A tulajdonképpeni, az igazi tudást látja veszélyeztetve, amely Isten és önmagunk ismeretéből származik és lánggra gyújtja az istenszeretetet. Fél, hogy az új tudományok új tévtanok táptalaja lesznek.

Ezért lép föl Gilbert de la Porrée ellen, amikor elmélete a Szentháromságról szóló tévtanhoz vezet, és ráveszi, hogy tanait visszavonja a reimsi zsinat előtt (1148).

Küzd Abélard ellen, mikor ez a módszeres kétkedést, mint az igazsághoz vezető utat, a teológiára is kiterjeszti. Úgy tűnik előtte, hogy a hitet szorítja ki a filozófia. Nem Abélard dialektikus módszere ellen fordul, hanem ennek túlkapásai ellen, ami túlteszi magát az egyházatyák tanításán. Magát a hitet látja veszélyben. Az ő szemében a teológia még egészen a lelkiélet szolgálatában áll. Teológia és lelkiség készülő szétválása neki teljesen idegen: „mert nem ismerheti meg az Atyát teljesen, aki nem szereti tökéletesen”.

Evvel magyarázhatók mértéktelen támadásai Abélard ellen. Az ő sürgetésére ítél el a sensi zsinat 19 tételt tanításából mint tévtant.

De mindezek közt a küzdelmek közt Bernát kolostorába vágyódik, a visszavonultságba, a kontempláció csendjébe. Lelkisége az atyák írásából és mindenekelőtt a Szentírásból táplálkozik, első művétől: *A lélek Istenhez vezető útja*-tól kezdve (*Itinerarium mentis in Deum* – ezt a kartauzi prior, Guigo biztatására írta meg) egészen az Énekek énekéről tartott beszédeiig, amelyeket húsz éven át mondott el. Krisztus tiszteletének addigi formáin kívül bensőséges, átértzett tiszteletre buzdít Krisztus embersége iránt. „Akár őrsz, akár beszélsz, semmi sincs inyemre, ha nem hangzik el Jézus neve.” Krisztus emberségének tiszteletéből bontakozik ki a szív bensőséges szeretete, míg végül eléri a lelki szeretet csúcspontját: az agapét, amelynek célja a lélek egyesülése az Igével. Mindig újra kiemeli az Énekek énekéről szóló beszédeiben ezt a jegyesi viszonyt az Ige és a lélek között. Az Ige meg akar születni bennünk, meglátogatja a lelket, mint völegénye. A test ugyan akadályozza és hátráltatja ezt az egyesülést, de tisztulási folyamaton megy keresztül, amely majd a feltámadásban éri el teljességét a lélek és test újraegyesülésében.

Bernát 1153. aug. 20-án halt meg Clairvaux-ban. „A század kimérajának” * nevezte magát, mert szerzetes volt, aki állandóan világi dolgokkal foglalkozott, egyházi dolgokat intézett, holott nem volt egyházi vezető. A kort, amelynek irányító alakja volt, „Bernát korá”-nak nevezték el. Életével bebizonyította, hogy a szigorú aszkézis nem megcsönkít, hanem megtermékenyít. Életében a monasztikus élet egyik alapstruktúrájának hatóereje nyilvánul meg: a világ alakítása a világtól való menekülés által.

Már életében szentként tisztelték. III. Sándor pápa avatta szentté 1174-ben, – annak az Abélardnak a tanítványa, aki ellen olyan keményen küzdött. 1830-ban VIII. Pius egyházdoktorrá nyilvánította. Ő a „doctor mellifluus”, a mézajkú doktor. L. Grill

* A görög monda szörnye: oroszlán, kígyó és kecske keveréke.

Ó Jézus, rád emlékezés
Legigazabb örvendezés.
De édesebb vagy, mint a méz,
Ha édesen szívünkbe térsz.

Nincs szó a földön kedvesebb,
Nincs dallam zengőbb, édesebb,
Gondolni szebbet nem lehet,
Mint Jézus, édes szent neved.

A bűnbánó benned remél,
Mily jó vagy ahhoz, aki kér!

Mit nyer aki nyomodba tér,
De hát még aki el is ér!

A nyelv, a szó elégtelen,
Betű leírni képtelen,
Csak hogyha élem, érzem,
Jézust szeretni mit teszen.

Te légy, ó Jézus, örömünk,
Jövendő égi örökünk,
Te benned nyerjük koronát
Századok századain át.

(Sik Sándor fordítása)

BINGENI HILDEGARD
(szeptember 17)

* 1098 Bermersheim, Alzey közelében
† 1179. szept. 17. Rupertsberg, Bingen m.

Hildegard nem békességes, hanem viharos, mozgalmas időben született. A kereszties hadjáratok véres és bomlasztó kalandja már megkezdődött. Egyházpolitikai feszültség szakította szét a nyugatot. Császár és pápa szemben állt egymással. Két pápa uralkodott egyidejűleg: egy igazi, apostoli és egy császári ellenpápa. Hildegard első életévei a szerencsétlen IV. Henrik utolsó éveivel estek egybe. Böckelheim vára a Nahe mellett, ahol őt kedvenc, de hűtlen fia fogóságban tartotta, az ingelheimi császári palota, ahol ugyanaz a fiú apját lemondásra kényszerítette, nem volt messze Hildegard Alzey melletti szülőfalujától.

Mint a szabad Vermersheim rajnai nemesi család sarja, 1098 nyarán látta meg a napvilágot. Úgy látszik, hogy ez a nemesi ág, a vidék egyik legelőkelőbbje, már a rákövetkező második vagy harmadik nemzedékben kihalt. Nevét hordja a mai napig Bermersheim falu. Lehetséges, hogy Hildegardot abban az ősrégi kis templomban keresztelték meg, amely valamikor szülei, Hildebert és Mechtild udvarházához tartozott. Ő maga nem családi nevén, hanem Bingen város nevével kapcsolatosan vált ismeretessé a történelemben. Ott élt és működött, mint a Rupert-hegyi bencés kolostor apátnője. Ott is halt meg 1179. szept. 17-én nyolc évtizedes, napjainkba is belesugárzó áldásos élet után.

Hildegardot múltán sorozhatjuk Németország, sőt az egész nyugati világ nagy nőalakjai közé. Bernát clairvaux-i apát mellett ő a XII. század fényessége, s olyan tiszteletben részesült, mint senki kortársai közül, és mint utána is kevesen a nők közül.

Zseniális tehetségű. Iratai közül legnevezetesebb a nagy misztikus-látnoki trilógia: a dogmatikus *Útmutató* (Scivias), az *Életérdemek* könyve c. erkölcs. és erénytan, végül *Az isteni művek könyve*, misz-

tikus kozmológia. Természeti és gyógyászati iratai az első német természetkutató és orvosnö címét érdemelték ki számára. Egy francia tudós „a XII. század csodájának” nevezte, „nemcsak szentségére, hanem tudására való tekintettel is.”

De Hildegard bizonyára sokkal inkább művész volt, mint tudós; világos gondolkodással és képekben gazdag fantáziával megáldva. Szellemének teremtő ereje még a merev idegen nyelvet is – Hildegard latinul írt – képes alakítani. Költeményei és énekei a középkori költészet egyik jó ismerője szerint csak Szentgalleni Notkeréivel hasonlíthatók össze. A zene vérében élt. Szép daljátékát, *Az erények körtáncát* bizonyára gyakran játszották ünnepnapokon a Rupert-hegy és a Rajnán túli Eibingen leánykolostor apáái a nővérek épülésére s az anya és mesternő örömére, akit Hildegardban tiszteltek.

Mint előkelő család gyermeke, az akkori idők szokása szerint már korán kolostorba került, Disibodenbergbe, amelyet a szülők egyik barátnője és rokona, a fiatal grófnő, Jutta von Sponheim építtetett magának. A szerzetesek kórusa melletti magányos épületből idők folyamán kolostor lett, az Istennek felajánlott kis Hildegardból, a szülői hála „tizedéből” pedig Isten önkéntes jegyese. A fogoly mainzi érsek képviselőjében a később szentté nyilvánított Bambergi Ottó avatta 1112 és 1115 között Istennek szentelt szüzzé, s az ő kezéből kapta a fátylat.

Jutta halála után (1136) Hildegardra hárult a kolostor vezetése – erősen akarata ellenére. Ő ti. félénk, gyöngéd természetű volt, nehezen járt, gyakran volt beteg, saját szavai szerint „gyenge testű, aggályos lelkű”. Tehát semmi esetre sem az az „erős asszony” s még kevésbé az a férfias nő, akinek gondolná az ember, ha későbbi működésére tekint, vagy felméri azt az energiát, amellyel nem sokára, minden nehézség ellenére feloszlatja Disibodenberget, és végrehajtja a Rupert-hegyi kolostor felépítését. Sok mindent véghez vitt, ami a XII. század – sőt nemcsak a XII. század – asszonyától, apácájától szinte hihetetlennek látszik. Mindezt nem azért tette, mintha a férfi tágabb munkakörére vágyódott volna, hanem mert bensejében Isten hangjának hívását érezte.

A prófétai látnokság, amely kitüntető osztályrésze lett, a „német prófétanővé” tette őt kortársai szemében. Pedig ő nem kívánta a prófétai karizmát, sem a „látnokság” és az isteni küldetés kegyelmi ajándékát, amely annyi teherrel és bajjal járt, annyi fájdalommal lelki vajdúddal, a tanúságtétel ellenállhatatlan kényszerével. Hiszen a prófétáknak nem az a hivatásuk elsősorban, hogy a jövőt feltárják, hanem hogy a jelent értelmezzék és irányítsák.

Sokfelől kértek Hildegardtól tanácsot és segítséget. A világi és egyházi méltóságok követői – mondja a krónika – néha szinte egymás sarkát taposták. Százszámra maradtak ránk tőle levelek; gyűj-

teményük egyike a középkorból fennmaradt legterjedelmesebb levelezéseknek. Levelezőtársai között fejedelmekkel, püspökökkel találkoztunk, fel egészen a császárig és a pápáig. Hildegard merhetett és mert is a föld hatalmasainak lelkére beszélni.

III. Konrád király imasegítségét és intést kért tőle, „mert korántsem élünk úgy, mint ahogy élnünk kellene.” Hildegard felelete ezzel a merész mondattal végződik: „Javulj meg . . . hogy többé ne kelljen pirulnod napjaidon!” Barbarossa Frigyes ingelheimi palotájába hívta meg megbeszélésre, majd 1163-ban védlevelet állított ki kolostora számára. Hildegardot azonban a császár minden kegye sem volt képes meggátolni, hogy világosan kinyilvánítsa helytelenítését, amikor Frigyes egy új ellenpápa kinevezésével meghosszabbította a vésztes szakadást. „Vigyázz – írta a császárnak –, hogy a legfelsőbb király el ne vessen téged szemed vaksága miatt.”

Hildegard üzenete elsősorban a papságnak szólt. Sötét, zavaros évtizedek voltak ezek: a papság és a szerzetek messzemenően elvilágiasodtak, és túlságosan belebonyolódtak földi ügyekbe. Nem egy püspök és apát többet és szívesebben hordott a kezében kardot, mint pázszorbotot. Legjobbjaik maguk is szenvedtek meghasonlott életük miatt. „Míg külsőleg a földi királynak igyekszünk szolgálni, gyakran elhanyagoljuk bensőnkben az égi királyt” – panasolja Barbarossa egyik püspöki párthíve. „Az Istenre kérek – írja egy mainzi kanonok –, méltóztassál egy lepecsételt levélben mindazt közölni velem, ami visszatetszik neked bennem, és hogy miképpen szabadulhatnék meg magamtól a mi Urunk Istenünk segítségével.” Hildegard óvja őt ingatagságától, majd szerető vigasztalással zárja sorait: „Mindazonáltal főként ne essél a búskomorság szakadékába, hanem imádkozzál és bízzál, hogy Isten nem hagy el, s nemsokára felkel szabadulásod hajnala.”

Háromszor-négyszer kell Hildegardnak emberek és a belső hang ösztönzésére fáradságos missziós utazásra indulnia: a frankok és svábok földjére, Lotharingiába egészen a Moselig, a Rajnán lefelé és a Ruhr-vidékre. Ott találjuk nevezetes férfi és női apátságok káptalantermeiben, Hirsauban, Maulbronnban és Zwiefaltenban, Kitzingenben és Werdenben és sok más kolostorban is, sőt városok papsága és népe előtt: Würzburgban és Bambergben, Trierben, Metzben és Kölnben, hogy „az élet igéjét hirdesse”. Vigasztal, bátorít, lelkiismeretet ébreszt és bűnbánatot hirdet, békét eszközöl ki. „Szavaidból Krisztus beszélt” – hálálkodik az egyik kolostor előljárója látogatása után. Egyik írása, amelyet a kölni papság kérésére beszedének összefoglalásaként küldött, a végén elárulja kimerültségét, de egyszersmind humorát is: „Én szegény, félnék teremtés igen kifáradtam a két év alatt, míg ilyen dolgokat kellett élőlészóval elmondanom néhány nagyobb városban, tudós mesterek, doktorok s más bölcs emberek előtt.”

Hildegard kortársai számára nemcsak magasan fölöttük álló próféta volt, „Isten asztaltársa”, mint egyikük mély tisztelettel nevezi, mesternő, aki int és akinek szava és méltósága előtt önérzetes férfiak is készségesen meghajoltak, – mindezek mellett a nép igazi anyja is.

Egyszerű férfiak és asszonyok, különösen gyötrődő anyák bajaikkal, kérdéseikkel hozzá jöttek. A Rupert-hegy volt az egész Rajna és Nahe melletti vidék menedéke, sőt messze határaikon túl is híre ment a szent apátnőnek. Vendégek, zarándokok nem hiányoztak sohasem, jelenti egyik életírója, aki évekig a közelében élt. Azonkívül állandóan „hét szegény matróna” élvezte a kolostor békéjét, öreg anyókák, hogy legalább életük alkonyán jó dolguk legyen.

Főleg betegek vonszolták fel magukat a hegyre. Tudták, hogy fenn a kolostornak gondosan ápolt gyógynövénykertje és gyógykenőccsel, cseppekkel teli gyógyszertára várja őket. Sőt ennél is több: egy finom, ügyes kezű, anyai lelkületű asszony, aki az orvosi művészetet saját bőrén tanulmányozhatta sok szenvedés árán. Hildegard gyermekkorra óta gyenge alkatú volt, sokszor kínozták fájdalmak.

Sokan adóztak dicsérettel tudásának és képességeinek. De minden dicséretnél szebb az a pár szó, amit első életrajza már a fiatal apácáról mond: „Keblében senkit ki nem záró szeretet égett.” És az a másik, amit Wibert szerzetes, élete utolsó éveinek tanúja az idős apátnőről írt: „Szeretetből mindenkinek szolgálója lett, mindig egészen átadva magát a pillanat követelményeinek . . . úgyhogy az Apostollal ő is elmondhatja magáról: Mindenkinek mindene lettem, hogy mindenkit megnyerjek.”

Ezekből a dicséretekből persze nem szabad következtetnünk, hogy ez a kiváló nő bölcsességével és jóságával minden további nélkül mindenkit mindig megnyert. Igaz, hogy egyfelől tömörkedő szeretetet és tiszteletet élvezett, hálás és lelkes egyetértést keltett, másrészt viszont ellentmondást és ellenállást is tapasztalt. Egy nemes fiatalember eltemetése a Rupert-hegyen még életének utolsó éveiben is összeütközésbe hozta a mainzi egyházi hatósággal, amely nem átallotta kolostorát egyházi átok alá helyezni s az istentiszteletet megtiltani. A fiatal lovag állítólag ki volt közösítve az egyházból, s így a vesztőhely sírgödrébe kellett volna vetni. Hildegard meghajolt ugyan a mainzi prelátszava előtt, de lelkiismeretét nem engedte befolyásolni. Magára vette a kemény büntető ítéletet, de nem hagyta a halott nyugalomát zavarni, hiszen tudta, hogy a lovag Istennel kiengesztelődve, békességben halt meg. Hosszadalmas tárgyalásokra, befolyásos barátok közbenjárására volt szükség, hogy a Rupert-hegyen Isten dicsérete újból felhangozhassék.

Az agg apátnő nemsokára felkészült utolsó útjára. Mikor 1197. szept. 17-én hajnalban a hosszú életút fáradalmaitól kimerülve s az

örök hazába vágyva hazatért Istenhez, nemcsak leányai siratták a Rupert-hegyen és Eibingenben. Sírásukba belevegült az egész Rajna-és Nahe-vidék hangja, mert benne mindnyájan anyát vesztek el.
A. Rozumek

*(Amikor még nővérei is kifogásolták túlzott alamizsnálkodását:)
Az a kolostor, ahol nem cselekszik a szeretet tetteit, megszűnt kolostor lenni. Hát nem tudjátok, hogy a szegényekben maga az Úr áll a kapunk előtt?*

(Egy beszédéből:.) Akkor kiáltotok hozzám, ha már a tövises köze estetek. Engedjétek, hogy rátok találjon az, akinek a keze meg szabadíthat minden gonosztól, hisz Ő az örök szeretet . . .

BECKET TAMÁS (THOMAS BECKET)
(december 29)

* 1118. dec. 21. London
† 1170. dec. 29. Canterbury

Alig félszázaddal a normann hódítás után született Londonban. Szülei a városban megtelepedett normannok voltak. Már gyermekfejjel odaadták az ágostonos kanonokok iskolájába Mertonban. Mikor felserdült, Párizsba ment, ott folytatta tanulmányait. Ezekben a nehéz években, igen könnyelmű életstílusú társak között, megőrizte tisztaságát.

Anyja iránti szeretete állandó ösztönzője volt tanulmányi éveinek. Korai halálával a családi fészek elveszítette melegét. Nem csoda hát, hogy Tamás erkölcsi ereje visszatérése után hirtelen megtört. Egyik gazdag rokonánál talált számvető munkát. Három évet töltött így csalódottan, könnyelmű életben.

Ekkor, huszonöt éves korában, „véletlenül” Theobald érsek canterburyi udvarába került. Így kapcsolatba jutott egy csapat fiatal egyházi emberrel. Nem egy később nagy szerepet játszott az angol egyházi és világi történelemben. A barátságos, szíves fiatalembert hamar megkedvelték. Sőt rövidesen nélkülözhetlenné tette magát az öregedő érsek mellett. Kétszer is járt küldetésben Rómában. Az érsek tette lehetővé, hogy Bolognában és Auxerre-ben jogot végezhessen. Előbb Beverley prépostjává tette, majd kinevezte Canterbury fődiákonusává. Mindez tanúsítja, mennyire szerette. Végül beajánlotta a fiatal II. Henrik királynak, 1154-ben a király kancellárjává nevezte ki az alig 36 éves Tamást, fia nevelőjévé tette, és hamarosan a legbensőbb barátságba került vele.

Túlbecsülte-e az érsek fiatal pártfogoltja jellemét, vagy a fiatal királyt nem ismerte eléggé? Henrik a középkor egyik legragyogóbb s egyben legkíméletlenebb uralkodója volt, ekkor már tapasztalt harcos, másrészt viszont még fiatal, s körültekintő segítségre és vezetésre szorult. Tamás elég idős volt ahhoz, hogy vezetni tudja, és

még elég fiatal, hogy társa legyen. Ráadásul megvolt benne a képesség, hogy a szükséges tapintattal kapcsolódják be a király legtöbb vállalkozásába. Tökéletes és sikeres kancellárnak bizonyult. Személyes viszonyukban egy szív, egy lélek voltak: a kancellár a legmélyebben osztozott mindabban, ami a királlyal történt, s a zsrnok, szenvedélyes Henrik mindinkább függő viszonyba került barátjától. A kancellár olyan nagy lábón és csillogó pompában élt, hogy az még abban a korban is szemet szúrt. Theobaldnak persze nem ez volt a szándéka. Az érsek arra gondolt, hogy fődiakonusa majd sokat tehet az angol egyház békéje és biztonsága érdekében. A dolgok alakulása nem kevésbé nyugtalanította. Hiába volt a kancellár tékozlóan bőkezű az alamiznaosztogatásban, ez nem nyugtatta meg az érsek aggodalmait, de még saját lelkiismeretét sem. De hiába intette és kérte, hogy lelkiismerete és üdvössége ügyében szeretne vele beszélni. Három levelét is válasz nélkül hagyta Tamás.

Mikor Theobald 1161-ben meghalt, a király úgy rendelkezett, hogy Tamásból legyen canterburyi érsek. Tamás vonakodott. Semmi okunk kételkedni ellenkezésének őszinteségében. Először kedélyesen hivatkozott életformájára, amely nem volt éppen jó előkészület az érseki méltóságra. Azután felhívta királyi barátja figyelmét a lehetséges következményekre. Ismerte önmagát és tudta: nem lesz belőle engedékeny vagy világias főpap. De ismerte a királyt is, és látta, hogy a két hivatal együttese végzetessé válhat. Végül mégis engedett, mert a pápai követ, Henrik pisai püspök is ezt tanácsolta. Még csak szerpap volt. Azért június 1-én (vagy 3-án) pappá szentelték, másnap pedig püspökké. A király kellő uralkodói „ráhatással” elérte, hogy a püspökök megválasztották Canterbury érsekévé. Csak egyikük szegült ellen energikusan és nyomatékosan: Gilbert Foliot. Foliot ellenségeskedése lesz majd Tamás keresztútjának kezdete, bár ezt most még aligha sejthette.

Nem lehetünk eléggé óvatosak, ha az érsek életének további mozzanatait, harcát és indítékait meg akarjuk érteni. A XII. században vagyunk, nem ítélni ma felfogásunk alapján. Nem kisebb ember, mint Macaulay elismerte, micsoda fékező, keretbe szorító erő volt azokban a barbár korokban az Egyház tiltakozása szinte szertelen tehetségű és becsvágyú uralkodók tervei ellen. Akár normann Henrik volt az illető, akár Hohenstaufeni.

Tamás előre megmondta a királynak, hogy ha érsek lesz belőle, Henrik hamarosan elfordul tőle. És hozzátette: „Mostani nagy barátságunk a legádázabb gyűlöletté válik. Tudom, mint érsektől olyasmiket fog Felséged kívánni tőlem, amit nem engedhetek meg nyugodt lelkiismerettel. Hiszen már eddig is sok igényét érvényesítette az egyházzal szemben. Ez pedig jó alkalom lesz az irigyeknek, hogy közénk álljanak, és Felséged jóakarátának megszűnésével végeérhetetlen viszályt szítsanak kettőnk között.” De Henrik nem hallgatott

intelmére, hiszen kancellárja eddig egyházellenesnek mutatkozott. Annál dühösebb volt, amikor Tamás püspökké szentelése után megvált kancellári hivatalától. Úgy fogta fel ezt, mint személyes sértést és az engedelmesség felmondását. És most jöttek „az irigyek”: nem csupán udvaroncok, hanem püspöktársai is gyűlölködő áskálódást kezdtek ellene. A püspökök végig igen kétes, sokszor nyíltan ellenséges magatartást tanúsítottak iránta. Az érsek jelleméből viszont hiányzott a személyes nehezítés, irigység és féltékenység. Mikor Henrik Foliot püspököt Londonba hozatta, hogy mint tanácsadója a közelében legyen, Tamás baráti hangú levelet írt neki, és együttműködésre kérte. 1163 tavaszán Foliotból csakugyan londoni püspök lett. De kezdettől vonakodott az engedelmesség előírt esküjét letenni az érseknek.

A következő hónapokban a király és az érsek viszonya egyre romlott. Henrik nyilvánvalóan figyelmen kívül kívánta hagyni és ki akarta játszani az érseket, Tamás viszont olyasmiben is ellenszegült, ahol az engedékenység nem lett volna veszedelmes, de annál több haszonnal járhatott volna. Súlyosabb kérdésekben két ilyen jellem közeledése szinte lehetetlennek látszott. Ilyen volt a főbenjáró vétekkel vádolt egyházi emberekkel való bánásmód. Henrik azt kívánta, kerüljenek ki az Egyház oltalma alól és megbüntetésük az ő hivatalnokainak a dolga legyen. Hiszen ő a felelős az ország békéjéért és rendjéért. Tamás azonban új támadást látott ebben az Egyház szabadsága ellen. A püspökök az 1163 októberében tartott westminsteri zsinaton zárt frontként szegültek ellene a király kívánságának. Erre az föltette a kérdést: tiszteletben akarják-e tartani a királyi szokásjogokat. A válasz ez volt: készek rá, amennyiben egyházi hivataluk követelményei lehetővé teszik. Ez persze nem elégítette ki Henriket, és másnap reggel dühöngve elhagyta London városát. Több püspököt nagyon megdöbbenett ez a fordulat; utánalovagoltak, felajánlották szolgálataikat, hogy visszanyerjék kegyét. Arnulf, Lisieux püspöke, azt tanácsolta neki, hívjon össze új gyűlésre néhány püspököt, akik majd közösen eljárnak Tamás ellen. Hárman is csatlakoztak indítványához. Tamás mind jobban egyedül maradt.

De a Clarendonban 1164 januárjában előterjesztett szöveg sokkal többet tartalmazott, mint amire a püspökök eleinte gondoltak, amikor a „hagyományos jogszokásokban” ki akartak egyezni. A király túlságosan nagy hatalmat kapott, főleg a püspöki kinevezéseknél. Megtilthatta a papok külföldi utazását, és szinte lehetetlenné vált a fellebbezés Rómába. A püspökök látták, hogy rászédtek őket, a végül mégis mind aláírták a határozatot. Tamás haladékat kért, végül azonban nem volt hajlandó aláírni. A király erre a pápához küldte a határozatot, Tamás feje fölött akarva elismertetni. III. Sándor pápa azonban nem erősítette meg a clarendoni konstitúciót. Tamást kitarásra és hűségre biztatta, és készségesen megadta a feloldozást

neki. Az érseket ugyanis mély bánattal töltötte el, hogy eleinte határozatlannak mutatkozott, bár ezért a hibájáért már keményen vezekelt.

1164 októberében Henrik zsinat elé idézte Tamást Northamptonban. Maga a király volt a vádló. Engedetlenség és hatalmi túlkapások mellett még anyagi vonalon is belekötött. Régi adományait most mint kölcsönt emlegette, és kérte a megtérítést. A bírák elítélték, majd újra és újra emelték a rá kirótt pénzbírságot. Foliot szemére hányta alacsony származását és azt, hogy mi mindent köszönhet Henriknek és nyomatékosan figyelmeztette, hogy mondjon le. Tamás szinte belebetegedett a hajszába. Füléhez jutott, hogy a király azzal fenyegetőzik: megcsonkíttatja és börtönbe záratja. Ekkor gyóntatójához fordult tanácsért. Róbert mertoni prior kintartásra és bizalomra buzdította. Nem az ő ügye ez, hanem Istené, és Ő mindig, minden körülmények között vele lesz. A király kegyét ugyan vissza lehetne nyerni, de ki tudja, mikor lép fel új követelésekkel, s megtartja-e, amit ígér? Nem várta meg az ítélet napját: előző éjjel álruhában elhagyta Angliát, és három hét múlva, nov. 3-án szerencsésen megérkezett az akkor Franciaországhoz tartozó Flandriába.

Sens-ben fölkereste III. Sándor pápát. A király fenyegette, követtele, mondjon le méltóságáról. Erre sürgették püspöktársai is. De az érsek nem akart ilyen veszélyes precedenst teremteni. Egyénileg viszont aggasztotta, hogy királyi nyomásra történt a megválasztása, méltatlannak és elégtelennek is érezte magát ekkora feladatra. Ezért érseki méltóságát a pápa kezébe tette le. A pápa megtartotta szolgálatában, de – minthogy Angliába úgysem térhetett vissza – a ciszterciták kolostorába küldte Pontignyba. Hadd tapasztalja meg, mi jelent szegényen, egyszerűen élni. Így azután valóban a „szegények vigasztalója” lehet majd belőle.

A következő hat év imában, aszkézisben, tanulásban telt. Tette, amit tehetett, amit a határozatlan pápa rábízott. Három ízben is írt Henriknek, akihez még mindig ragaszkodott, de választ nem kapott.

A pápa és a francia király is iparkodott megengesztelni a királyt a régi barát iránt. Több sikertelen kísérlet után végre 1170 július 22-én a híres freiteville-i találkozón megtörtént a megbékélés. Tamás boldogan írta a pápának, milyen barátságos volt hozzá a király. De Henrik megtagadta tőle a békecsókot. Ekkor világos lett Tamás előtt, hogy Angliába való visszatérése a halált jelenti. VII. Lajos kérte, maradjon Franciaországban. Tamás becsülte az életét, de azt is tudta, hogy nem futhat meg a halál elől, a megkezdett úton következetesen végig kell mennie. December elején visszatért Angliába. A nép örömmel fogadta, virágokat szórtak útjába. De otthon csak pusztulást látott: vagyonából kiforgatták, érsekségét feldúlták. A régi ellenségek sem nyugodtak, s a király hamarosan követelőzni kezdett. Utolsó, látszólag igen oktan cselekedete az volt, hogy felfüggesz-

tette a yorki érseket és újra kiközösítette Foliot és Jocelin püspököket. Az érintettek panaszukkal a királyhoz siettek. Henrik követelésére Tamás azt felelte, hogy akit a pápa kiközösített, azt ő fel nem oldozhatja, már pedig az érseket a pápa közösítette ki. A püspököket hajlandó feloldani, ha leteszik a hűségesküt. Mellé még karácsonyi beszédében átkot mondott azokra, akik közte és a király között ellentétet szítanak. A király Normandiában tartózkodott az ünnepek alatt, de a hírnökök gyorsan ott voltak Tamás újabb makacosságának hírével. Henrik szenvedélyes kitörésében mindennek elmondta az érseket. Négy udvari lovag parancsnak vette a király kívánságát, hogy szeretne megszabadulni ettől az embertől. Áthajóztak Angliába, és december 29-én az ünnepi vacsérnyei idején betörték a katedrálisba. Ott gyilkolták meg az „árulót”.

Tamás megmenthette volna életét. De attól tartott, másoknak kell szenvedniök, ha elmenekül. Belső küzdelmei során világosan fölismerete Isten akaratát és teljesen megadta magát neki. Világos ez szavaiból, amikor a szerzeteseket – azok el akarták torlaszolni a kaput – ezzel tartotta vissza: „Azért jöttünk, hogy szenvedjünk és nem azért, hogy harcoljunk. Szervedésünkkel hathatósabban győzzük meg ellenségeinket, mint harccal.” Ugyanezt árulják el végső szavai is: „Jézus nevéért és az Egyház védelmében készen vagyok a halálra.”

Három év sem telt el, és III. Sándor pápa 1173. márc. 12-én szentté avatta. Th. Boos

Ha gondunk van rá, hogy azok legyünk, aminek mondanak, ha tudni akarjuk nevünk jelentését, mi püspökök és főpapok, akkor állandóan, buzgón azt kell szemlélnünk, annak nyomdokait követnünk, akit Isten örök főpappá rendelt, aki felajánlotta értünk magát az Atyának a kereszt oltárán, s az ég magasából szünet nélkül szemmel tartja mindenkinek a cselekedetét és szándékát, és végül mindenkinek cselekedetei szerint fizet.

Nagy a püspökök száma. Sokan ígértük a szenteléskor és valljuk mindennap szavunkkal, hogy nagy buzgalommal és kitartással tanítunk és pásztorkodunk; de bár megerősítené az ígéret szavát a cselekedet bizonyosága! Mert nagy az aratás, egy vagy néhány ember nem elég, hogy összeszedje és begyűjtse az Úr csűrőbe.

Jusson eszetekbe, hogyan menekültek meg atyáink, hogyan, milyen viszontagságokban növekedett és terjedt el az Egyház; milyen viharokból került ki Péter hajója, amelyet Krisztus kormányoz; hogyan jutottak el az örök koronára, akiknek hite a viszontagságokban annál fényesebben nyilvánult meg. (74. levél.)

HOMOBONUS
(november 13)

* 1150. Cremona
† 1197. nov. 13. Cremona

Mennybemenetele előtt Krisztus apostoli kötelezettséget adott tanítványainak: Legyenek tanúi az idők végezetéig. A tanítványok vállalták is a Mester felhívását, és eleget tettek a követelményének, sokan egészen életük véres odaadásáig. Ezt jól tudjuk, bár a vértanúknak sem pontos számát nem ismerjük, sem a nevét mindegyiknek. Krisztus tanúi közé tartoznak azonban azok is, akik arra törekedtek, hogy a mindennapok hűségében valósítsák meg parancsát, és a kegyelemtől támogatott igyekezetükkel a keresztény tökéletesség magas fokát érték el. Látjuk ezt például Olaszország városállamaiban a 12. és 13. században, főleg a céhek között. Volt akkoriban ott a laikusoknak egy kiemelkedő vallásos magva. Tagjai egyénileg alig ismeretesek, de tökéletességi eszményük a források alapján lényeges vonásaiban világosan előttünk áll.

Ezek közül a férfiak közül egyik áttöri az ismeretlenség homályát és a történelem nappali fényébe lép: a cremonai Homobonus. Halála után már 14 hónapra szentté avatta III. Ince pápa: 1199. jan. 12-én. Sajnos, az eljárás hivatalos iratai elvesztek. De a szentté avatási bullában ott van egy összefoglaló a tanúvallomásokból. Ezen kívül néhány évtől később egy cremonai papi ember összeállította életét (Vita): egy sor olvasmány ez a szent ünnepi officiumára. Ebből az életrészletből megtudunk több részletet, amelyek nem kerültek be a bullába, de nagy hasznára vannak a történetírónak, aki Homobonus sajátos életszentségét a történelmi összefüggésekből ki akarja hámozni. Így megtudjuk, hogy a Tucingo nemzetségből származott, apja kereskedőember volt, maga is ezt a hivatást választotta, ebben élt szentül, és úgy is halt meg.

Már a pogány és a keresztény ókor is – Arisztotelésztől kezdve Cicerón át az egyházatyákig – bizony kevésbé hízelgő címkével látta el ezt a hivatást. Azt mondták, hogy „nem egészen tisztességes”. Később, ahogy az ősi földműves gazdálkodás a középkor kezdetén – a Nyugat különböző vidékeit összekötő utak biztonságihiánya miatt – általánossá lett, az említett ellenséges magatartás még növekedett. Csak a 12. században mutatkozik lassanként valami felfogásbeli változás. A kereskedelem ui. most az Isten békéje (Treuga Dei) oltalma alatt állt. A keresztes háborúk befolyása is segítette. A városokban fejlődni kezdett az ipar. Megnőtt a kereslet a használati cikkek iránt. Felvirágzott a pénzgazdálkodás és a külkereskedelem. A fejlődés eredménye az lett, hogy a városi polgárság mind nagyobb számban és a régi aggály nélkül özönlött a kereskedői pályára.

Ha az ember a teológusoktól kért tanácsot, azt mondták, hogy a szerény jövedelem, mint a munka jutalma, megengedett ugyan, de csak azért, hogy eltarthassák a családjukat és tudjanak a szegé-

nyekről gondoskodni. Egyébként azonban, mint régebben, kételyeik voltak. És a tapasztalat igazolta őket. Mert az akkori kereskedők világában elburjázott a nyereség- és élvezetvágytól „fémjelzett” anyagias világfelfogás, és csak igen kevesen hallották meg belsejükben az Egyház figyelmeztető szavát. De az a kevés, aki meghallotta, nem állt meg a félüton. Gyökeresen szakítottak a mammonnal, és az általános pénz- és vagyonsóvársággal szemben meghirdették a javakból való kivetkőzést és az evangélium szegénységét. Bizonyos, hogy ebbe a csoportba tartozik a Lyonból származó Waldes és Assisi Szent Ferenc. Tanítványaikkal együtt ehhez a krisztusi életideálhoz ragaszkodtak, bár megvalósítására más-más módon törekedtek. De ide tartoznak azok a laikusok is, akik a városokban, mint kereskedők, főleg a szövőiparban számottevő jómódra tettek szert, azután azonban tisztán vallási indítékokból felhagytak hivatásukkal, vagyonuk jórészét odaajándékozták az Egyház céljaira és a szegények javára, visszahúzódtak a politikai és társadalmi életből, és már csak az imának és a penitenciának éltek. Olaszországban gyakran „bűnbánóknak” vagy megtérőknak mondták ezeket az embereket, hiszen régebbi gazdagságuk nyilvánvaló bűnnek számított, és ezért a hírük rossz volt.

Az újonnan megtértek közül többen megkísérelték, hogy laikus prédikátorként lépjenek fel. De kezdetleges volt a szentírásismertük, és így hamarosan tévutakra tértek. Így történt ez a „lyoni szegényekkel” és az első „humiliatusokkal” Lombardiában. Mások még messzebbre tévedtek, és az eretnek „fiszta”: katarusok vadvizeire jutottak. Az a veszély fenyegetett, hogy uralomra jutnak Olaszország városállamaiban. Az assisi posztókereskedő fia, Ferenc állítja ezt saját hazájáról, Umbriáról és Homobonus szentté avatási bullája Lombardiáról.

Homobonus édesapja, Tucingo, mélyen vallásos ember kellett, hogy legyen. Megmutatta ezt már mikor fiának a nevét választotta. Ebben az a kívánsága jut kifejezésre, bár lenne fia igazi „jó ember”, igaz ember, és így élete Istennek tetsző.

Az életleírásból értesülünk, hogy Homobonus Tucingo nem járt iskolába. Az írást, olvasást, számolást, a könyvek vezetését és azt a jogi ismeretet, amire szüksége volt, továbbá szakmai kiképzését apjának köszönheti. Nem voltak még akkoriban mindenfelé városi iskolák. A káptalani iskolák pedig kizárólag az Egyház jövőendő szolgáit nevelték.

A rendelkezésünkre álló források csak keveset árulnak el további hivatásbeli életútjáról. Nem tudjuk, mikor vette át apjától az üzletet. Nem ismerjük felesége nevét. Nem tudjuk, megajándékozta-e gyermekkel. Azt sem tudjuk biztosan eldönteni, beválasztották-e valamikor a városi előljárárságba. Akkoriban – az időknek megfelelő politikai szokás szerint – a tekintélyesebb polgárokkal legtöbbször

így történt, legalább egy évre. Úgy látszik, Homobonus kivétel itt: a város hivatalos írásaiban nem tűnik fel a neve.

Csak nagy jámborsága és tevékeny emberszeretete tűnt fel polgártársainak. A bulla sok idevonatkozó részletet tartalmaz, így megrajzolhatjuk, milyen úton jutott el Homobonus az Istenhez. Alapjában úgy fut ez az út, mint a többi „bűnbánóé”, de Homobonust nem mondhatjuk „megtérőnek” a főt említett értelemben. Nem volt rá szüksége, hogy bűnbánattal forduljon el valami gyanús eredetű gazdagsággal kipárnázott telihású életmódtól, és kemény bűnbánati gyakorlatban elégtételt adjon az elkövetett jogtalanságért. Hiszen hazulról sem volt valami gazdag. Saját hivatásbeli tevékenysége útján sem lett azzá. Munkája anyagi lehetőségeit mindig az egyház tanításának fényénél mérlegelte, és így megelégedett mérsékelt haszonnal. Ezt családjá fenntartására és a keresztény irgalmasság szeretetműveire fordította. Jó volt a szegényekhez. Segítette őket életükben, ha rászorultak, sőt alkalomadtán még haláluk után is, gondoskodva tisztességes eltemetésükről. Ellentétben a későbbi „bűnbánókkal”, a jótékony tevékenységből személyesen is kivette a részét. Nem elégedett meg azzal, hogy alapítványokat tegyen, kórházakat építsen, hanem a rászorulókat gyakran saját házába fogadta és ott látta el. Az életrajz úgy gondolja, hogy felesége nem értette ezt meg mindig, és nemtetszésének néha nyíltan is kifejezést adott. Homobonus mégis mindig elérte, hogy a testvéri szeretet keresztény parancsáról való saját felfogását érvényesítse.

Mint igazi bűnbánó, Homobonus a bűnbánat szentségében a keresztény tökéletesség hatékony eszközét látta. A Szent Egidiusz templom plébánosa, Osbert, arról tanúskodhatott a szentté avatási eljárásban, hogy Homobonus, mint plébániájának híve, több mint húsz évig nála végezte gyónásait, állandóan alárendelte magát lelki vezetésének, és lelkiismeretesen elvégezte a rászabott penitenciát, lett légyen az ima, böjt, megtartóztatás vagy más akkoriban megszokott bűnbánati gyakorlat.

Arról is értesülünk, hogy – megint csak mint igazi bűnbánó – soha részt nem vett világi szórakozásokban. Még polgártársaival is megszakította a kapcsolatot, ha azok olyan életfelfogásnak hódoltak, amit ő túlságosan eviláginak tartott. Céhtársaival ellentétben egyszerű ruhát hordott, közönséges gyapjúból, amit akkoriban a szigorú életforma külső jelének tekintette. Állapotuknak megfelelő, sajátos öltözetet a penitensek körében csak később vezettek be.

A bulla nem hagy bennünket kétségben afelől, hogy Homobonus az ima embere volt. Mint a többi penitens, ő is kötelességének tartotta, hogy ne csak misére menjen mindennap a templomba, de a kórusmán is részt vegyen, még éjszaka is. Ha valamikor hivatásbeli kötelességei miatt nem volt erre alkalma – pl. nem jutott el a

kis hórákra vagy az esti zsolozsmára –, azokat előre elvégezte magában.

Istennel állandó párbeszédben élt. Akár dolgozott, akár a kereszt előtt földre borult, akár pihenőre tért, ajkai imát mormoltak. Hogy a munkájában tanúsított lelkiismeretesség és a szegények érdekében való szerető odaadás mellett így megszakítás nélkül imádkozott, azért figyelhetett fel környezete életére. Hisz különben ez az élet alázatos, egyszerű volt, nem fordult elő benne semmi rendkívüli jelenség.

A plébániatemplomban halt meg, 1197. nov. 13-án. Oda ment szokása szerint a reggeli szentmisére. Kyrie eleison-ra arcra borult a feszület előtt. De a Dicsőségre már nem állt fel. Amikor közelebről megnézték, látták, hogy halott.

Temetésére a plébániatemplomba eljött mindenki. A sírjánál csodák történtek. Erre rendelte el a püspök, Sicard, a kánonok előírta kivizsgálást. Az eredményt felküldte a római Kúriának. III. Ince pápa, akit sokkal inkább, mint bárki mást, „a laikusok pápájának” tarthatunk, arra kérte a püspököt, jöjjön Rómába a város papságával és a cremonai katolikus hívő nép vezető embereivel. Ott a következő év decemberében az eljárást szerencsésen befejezték, és 1199. jan. 12-én Homobonust szentnek nyilvánították. Ünnepe az egész Egyházban november 12-re tették.

Maradványait 1202 júniusában átvitték a Sz. Egidiusz plébániatemplomból a székesegyházba. Ott a nép megadta neki a nyilvános tiszteletet, majd végső nyugalóhelyére került. A szent híre gyorsan elterjedt Német. és Franciaországban is. Bázelen a szabók céhének lett védőszentje „Guotman” vagy „Gotman” (jó ember, Isten embere) néven. Még a 16. és 17. században is jelentek meg életrajzai. De ezek már nem olyan megbízhatók, mint a korabeli források.

G. Meersseman

DOMONKOS
(augusztus 8)

* 1170 körül, Caleruega (Spanyolo.)
† 1221. aug. 6. Bologna

Egyetlen keresztény sem áll elszigetelten az Egyházban és nem jár egyedül a világon. Osztályrészese Krisztus titkának és misztikus Teste egységének. A rendalapítók esetében ez a Krisztussal és a tőlük alapított lelki családdal való kapcsolat különös világossággal kifejezésre jut. Domonkos mint a nagy rendalapítók egyike került a történelembe. A szentté avatási bullában IX. Gergely pápa mint sok-sok ember vezetőjét jellemezte, aki Isten ígéjének hirdetésére kötelezte el magát és a prédikátorok rendjét alapította. Domonkos révén nagy mű létesült az Egyház és a lelkek üdvössége szolgálatára. Ko-

lostori és vallási fegyelemben kiformalódva ez a mű eleget tett kora követelményeinek, és minden idő számára gyümölcsössé és áldásossá vált.

Az ősi Kasztílián át kanyargó Duero folyó völgyében, csak néhány órára Osmá püspöki várostól fekszik Caleruega. A Guzmanok családja itt kiterjedt birtokok tulajdonosa volt. Domonkos 1170 körül született. Szüleitől a kisfiú egyik nagybácsijához került, aki a közeli Gumiel de Izán esperese volt. Ő vezette be a műveltség alapjaiba és az egyházi szolgálatba. 1190-ben Domonkos Palencia székesegyházi iskolájába ment. Nyilvánvalóan a papi pályára akart lépni. Saját birtokában levő, jegyzetekkel ellátott könyvei és példás felebaráti szeretete mutatja, milyen szellemű volt. Palenciát, akár csak egész Kasztíliát, akkoriban éhínség látogatta meg. Domonkos eladta értékes könyveit, hogy az árukkal segítsen az éhezőkön. „Minek is tanulnék én ezek fölött a halott állatbőrök fölött, amikor kint az utcán embertársaim az éhségtől esnek össze!” Ez az első tőle ránk maradt mondat egy együttérző és segítségre kész ember tanúságtétele. Csodálattal néztek föl az emberek erre a papi pályára készülő ifjúra. Tanítómesterek és tanulótársak követték példáját.

Diego de Azevedo, az osmai kanonok reformmozgalmának híve, Domonkost tanulmányai befejeztével 1198-ban városa székesegyházába hívta meg. Bazán Márton püspök pappá szentelte, és tagja lett a kanonoki intézményé átalakított káptalannak. Rövid időn belül már helyettes prior. 1206-ban atyai jóbarátjának oldalán, akit 1202-ben püspökké emeltek, Rómába ment, hogy a pápától átvegye küldetését a missziókba. Egyik korábbi útjukon Észak-Németország felé Toulouse egyik vendégfogadójában szálltak meg. A fogadós, mint kiderült, eretnek volt, az első, akivel Domonkos találkozott. Beszédbe ereszkedett vele, és egész éjszakán át nyúló nyugodt és kitartó társalgásban megcáfolta neki a katarusok tanát, és felragyogtatta előtte Krisztusnak az Egyházban élő tanítását.

III. Ince pápa Diego püspököt és Domonkost a kunok térítése helyett Dél-Franciaországba küldte. Itt egymás mellett volt található a vidám életkedv, a katarok és valdiak által hirdetett szigorú életforma és egy többnyire nem éppen buzgó kereszténység. A nemeség és a polgárság messzemenő ellenséges indulattal viselkedett az Egyházzal szemben. III. Ince pápa aggódott ezért a vidékért, tehát odaküldte követeit azzal a megbízással, hogy az igazságot hirdessék, a papságot megreformálják és az eretnekeket az igaz hit tanítására visszavezessék. Mivel a követek túlságosan is hivatalos formában és fölényeskedve léptek fel, semmit sem értek el azoknál, akiket meg kellett volna téríteniök. Diego és Domonkos mint szegény és szerény igehirdetők vonultak át a vidéken, fölkeresték az eretnekeket, és vallásos tárgyú beszélgetésekkel iparkodtak őket megnyerni. III. Ince pápa 1206 novemberében kelt, Raoulhoz, a követek egyiké-

hez írt levelében jóváhagyólag nyilatkozott a lelkipásztorkodásnak erről a módszeréről. Diego időközben Osmába utazott, hogy hazájában támogatást szerezzen missziós munkájának. Meg is halt ott 1207-ben. Raoul is meghalt ugyanebben az évben. Domonkos most egyedül állt. A többi pápai követ nem foglalkozott komolyan a missziós munkával.

Domonkos most elsősorban egy olyan műnek szentelte magát, amelyet még Diego kezdeményezett a Montréaltól és Fanjoux-tól nem messze fekvő Prouille-ban. Az albiak női nevelőintézményeivel szemben Diego a katolikus nők kiképzésére szolgáló otthont létesített. Domonkos és egy helybeli pap, Claret Vilmos, itt a használatukra átengedett templom mellett berendezte prédikátor-otthonukat. A rákövetkező esztendőben a női részlet egyházi javadalom adományozása révén kolostorrá alakult át. Domonkos értékelte a szerzetesnők imasegítségét a missziós mű érdekében. Prouille-ban úgyszólván ő viselte egyedül a missziós munka terhét. Innen vonult ki, hogy prédikáljon, tanítson és vitatkozzék, és fáradhatatlanul dolgozott a hitében veszélyeztetett vidéken. Imádsággal és vezekléssel készült fel munkájára. Semmi gúny, semmi fenyegetés, semmi eredménytelenség sem tudta visszariasztani a lelkek üdvösségéért való fáradozásában. Az aratás azonban csekély volt. Munkaterülete a toulouse-i, carcassonne-i és béziers-i püspökség területén feküdt. Castelnaui Péter pápai követ meggyilkolása után (1208-ban) kitört az albiak háborúja. Közrejátszottak ebben az északi vidékek politikai erői a déllel szemben. Montforti Simon 1213. szept. 14-én Muret-nél leverte Toulouse-i Rajmondot és szövetségeseit.

Amikor a narbonne-i érsek átmenetileg Észak-Franciaországban tartózkodott, Domonkost nevezték ki általános helynökének. A kemény és lemondással járó aprómunkával teli missziós iskolában Domonkos megtanulta megbecsülni a lelkek értékét és Isten kegyelmét. Mert egyedül az ad erőt a hithirdető szavának, az ragadja meg a szíveket és formálja át őket Krisztus Szíve szerint. Idővel egy csoport munkatárs csatlakozott Domonkoshoz. 1215. márc. 25-én Fulko toulouse-i püspök meghívta őt és munkatársait egyházmegyei hitshónoknak azzal a feladattal, hogy az eretnokséget elhárítsák, a népet tanítsák és a hívőket vezessék.

Domonkos azonban még átfogóbb terveken is gondolkodott. A Toulouse-ban összejött igehirdetők munkaközösségén túlmenőleg egy világszerte elterjedt igehirdető rendre gondolt. Amikor Fulko püspök a IV. lateráni zsinatra Rómába utazott, Domonkost választotta kísérőjének. Az egyetemes zsinat elrendelte egyrészt a buzgóbb prédikálást és a papság jobb kiképzését, másrészt hogy új kolostorok alapításakor valamelyik meglévő rend szabályait vegyék alapul. Domonkos felajánlotta magát és a tervbe vett prédikátorok rendjét a pápa szolgálatára. Ezt az apostoli gondolatot III. Ince pápa és a

zsinat elvben elismerte, de egy hitszónoki munkaközösségnek mint szerzetesrendnek a megvalósítása pillanatnyilag nem látszott ajánlatosnak. A pápa azt ajánlotta Domonkosnak, válasszon övével együtt egy szerzetszabályt, és jelöltessen ki magának a püspökkel egy templomot; ő erre azután jóváhagyná a rendet. III. Ince azonban időközben meghalt. Domonkos ezalatt visszatért Toulouse-ba, ahol egy általános közös tanácskozáson néhány kiegészítéssel Szent Ágoston szabályainak elfogadására határozta el magát. 1216 júliusában megkapta alapítványa számára a Szent Romanus-templomot Toulouse-ban. Lakószobákat építettek hozzá. Azután 1216. dec. 22-én Rómában III. Honorius pápától kieszközölt egy oltalomlevelet a Szent Romanus-kolostor számára. A rendalapítás egyelőre lezárult; a rendnek most már csak ki kellett terjeszkednie.

1217. aug. 15-én Domonkos szétküldte testvéreit: négyet Spanyolországba, hetet Párizsba, négyet Prouille-ba, a többinek Toulouseban kellett maradnia. Ő maga Itáliába ment. Az volt a terve, hogy Bolognában, az egyetemi városban és Rómában előre viszi rendjének fejlesztését. 1218. febr. 11-én III. Honorius pápa ajánlólevelet írt az egyházi hatóságoknak a prédikátorok rendje testvéreinek érdekében, március 30-án pedig oltalomlevelet adott Prouille számára. A nyár folyamán Domonkos Spanyolországba utazott. Madridban és Segoviában településeket létesített, majd Párizson át visszautazott Itáliába. Bolognából háromszor kereste fel a pápai kúriát és háromszor Felső-Itáliát. Reginaldot, aki Bolognában mint kiváló hitszónok működött, 1220-ban elküldte Párizsba. Rómában a San Siston életbe hívta a szerzetesnők kolostorát és a testvérek Santa Sabina konventjét. Bolognában 1220-ban és 1221-ben általános rendi káptalant tartott. Ezek elhatározták, hogy lemondanak a földbirtokról, csak kolostoruk és kertjük lesz, a saját templomaikban való tevékenykedés mellett lelkipásztori kisegítő munkát végeznek. A központi hatalmat a rendi prior fogja képviselni. Nyolc rendtartományt állítottak fel. Az általános rendi káptalan lett a legfelsőbb fórum. Újdonság számba ment az ilyen szerzetesrend: papi ígehirdetés a lélekmentés érdekében, tanulmányok előzmozdítása, lehetőség a kolostori gyakorlatok alóli fölmentésre, amennyiben akadályozzák a tanulmányokat vagy a lelkipásztorkodást.

Az 1221-es káptalan után Domonkos ellátogatott Velencébe, valószínűleg Trevisóba és Veronába is. Meggyöngült egészséggel – gyomorbetegségben szenvedett – tért vissza Bolognába. Panasz nélkül, csendes derűvel, békeségben és örömmel viselte betegségét. Utolsó órája előtt állt. Halála előtt biztosította övéit, hogy halála után hasznosabb lesz számukra, mint életében volt. Felvette a betegek szentségeit, és 1221. aug. 6-án elhunyt. A rákövetkező szombaton a Szent Miklós templom kórusában temették el. Hugolin bíboros, aki Bolognában tartózkodott, részt vett a temetésen. Később azután,

mint IX. Gergely pápa, ő nyilvánította szentté Domonkost. Egy kőlap, minden felírás nélkül, fedte be a sírt. 1233. máj. 24-én hamvait az új Szent Miklós templomba vitték át. Szentté avatása 1234. júl. 3-án volt Rietiben.

Fehér márványból készült koporsó, amelyen a századok folyamán több művész keze dolgozott, rejtő Bolognában a nagy pap és rendalapító földi maradványait. Műve, a prédikátorok rendje, hirdeti a férfi dicsőségét, aki türelmével és áldozatkészségével teljesen el akart tűnni alkotása mögött. Sajátos hivatása az volt, hogy a papi apostoli eszmén építsen föl egy szerzetesrendet. Erdeme marad, hogy a szerzetesi életnek ezt az új típusát, amely az Egyház számára annyira gyümölcsössé vált, világosan fölismerte és megvalósította. Ezáltal bizonyos értelemben minden apostoli szellemű szerzetesrend atyjává vált, és mindegyikben folytatja munkáját. Saját személyes tökéletességre való törekvésebe bevonta a hatékony munkát az emberek üdvösségén. A szerzetesrend, amit alapított, nem a kor szellemétől függően született, hanem a papi apostoli szeretetből, amely minden időhöz szól, és minden vidékhez alkalmazkodik.

Domonkost művének, a tőle alapított szerzetescsaládnak a fényében kell szemlélnünk. Csak így ismerjük meg a maga teljességében ennek a férfinak kimagasló jelentőségét. A domonkos rend történelmi fejlődése a legelőbb bizonyítéka kezdeményezője és megalapozója nagyságának. Domonkos szelleme fiaiban tovább él és hat – a századok folyamán éppen úgy, mint életében – a liturgia ünneplésében, az imádságban és szemlélődésben, az eucharisztikus áldozat bemutatásában, a kegyelemközvetítő szentségkiszolgáltatással, az emberi és az isteni tudományok tanulmányozásában és tanításában a lelkek üdvösségére, Isten igéjének hirdetésében prédikáció és lelki tanítás révén, a hívek vezetésében és a hitetlenek gondozásában, egyszerűen: az istendicséretben, az áldásban és az igehirdetésben.

A. Walz

ASSISI FERENC
(október 4)

* 1181/82 Assisi
† 1226. okt. 3. Portiuncula, Assisi m.

A testvérek körében mesélték később: Mikor egyszer Maseo testvér meglátta Ferencet, amint éppen az imádságból tért vissza, ezt kérdezte: „Miért éppen téged? miért éppen hozzád? miért teutánad?” Ferenc visszakérdezte: „Mit is beszél ott Maseo testvér?” – „Teutánad fut az egész világ – felelte Maseo –, téged kíván mindenki látni, téged akar hallani, rád hallgatni. Pedig hát nem vagy se szép ember, se valami nagy tanultságú; nem vagy bölcs sem, és még csak nem is nemesi származású. Hát akkor mi az oka, hogy az egész világ utánad fut?”

Megtérése után kezdetben eszelősnek gúnyolták Ferencet. Komoly vallásossága azonban gyorsan legyőzte ezt a téves véleményt. Hamarosan tényleg az egész világ őutána futott. „Amikor megérkezett egy városba – írják felőle –, megörültek a lelkipásztorok, megszólaltak a harangok, a férfiak újjongtak, velük örvendtek az asszonyok. A gyerekek tapsikoltak, ágakat tördeltek le a fákról, és eléje vonultak.” – „Sokan úgy nézték, mintha Krisztus jött volna el újra a világ üdvösségére.” Törték magukat az emberek, „hogyan lássák és hallják, mint olyan embert, aki a másvilágból való.” Az volt a hitük: benne újraélti valóságos földi életét az Úr. Mióta nagy számban voltak már szentföldi zarándokok, akik ott Jézus földi életéről szemléletes képet szereztek maguknak és arról idehaza is beszámoltak, lassanként megváltozott az emberek Krisztus-képe. Nem az Atya jobbján dicsőségben, uralkodóként trónoló Urat látták, aki még a kereszt trónjáról is parancsol a népeknek. Most áhítattal szemlélték igazi ember-voltában; látták szegényes földi életében, szenvedésében. Éppen a földi élete lett azokban az időkben a keresztény áhítat kedvelt gondolata.

„Egy elfecsérelt ifjúság után” maga Isten mutatta meg a helyes utat a 25 éves Ferencnek. Mikor visszapillant életére, így ír végrendeletében: „Senki sem mutatta meg nekem, mit kell tennem. Maga a Legfőbbesebb nyilvánította ki akarátát: A szent Evangélium példája szerint kell élnem. A mi urunk, a pápa megerősítette ezt számomra.” Maga is régen kutatott már ez után az isteni akarat után. Imádkozott sokat, mutassa ezt meg neki. 1209. febr. 24-én, Szent Mátyás napján így kapta meg az irányítást: A pap a szentmisében azt az evangéliumi szakaszt olvasta fel, hogyan küldötte ki Jézus a tanítványokat prédikálni. Életformául az evangéliumot adta nekik: Se arany, se ezüst, se pénz ne legyen az övükben. Ne legyen táskájuk vagy két köntösük; saru nélkül menjenek, még bot se legyen a kezükben (Lk 9,3-5). Amikor Ferenc ezt meghallotta, kimondhatatlan öröm töltötte el, és felkiáltott: „Ez az, amire vágyom! Ez az, ami után a szívem eped!” Neki is látott azonnal tettere váltani, amit hallott. És amikor apja, Pietro Bernardone, a jómódú posztókereskedő nem értett egyet fiával, utolsó ruhadarabját is letette a családi otthon küszöbén, kijelentve: ezentúl már több joggal mondhatja el: Mi Atyánk . . .

Az isteni kegyelem hamarosan társakat adott melléje. Bernátot Quintavalléból és Pétert a Cathaniak családjából. De Ferenc nem merészelt életszabályt adni nekik saját belátása alapján. „Ebben az ügyben Istentől kell tanácsot kérnünk” – mondotta nekik. Velük együtt a kis Szent Miklós-templomba ment, hogy ott imádkozzék. Amikor utána az Evangéliumot felütötte, ezekre a szavakra akadt: „Ha tökéletes akarsz lenni, add el mindenedet, amid van, és oszd ki a szegényeknek” (Mt 19,21). „Semmit se vigyetek az útra, se botot,

se tarisznyát, se kenyeret, se pénzt, se egy váltás ruhát” (Lk 9,3). Végül még: „Ha valaki követni akar engem, tagadja meg önmagát, vegye fel keresztjét és kövessen” (Mt 16,24). Ebben újra az Úr felhívását ismerte fel, azért ezt mondta két társának: „Ez a mi életformánk, ez a mi szabályunk. De azoké is, akik a közösségünkhöz akarnak csatlakozni.”

Később is, amikor ezekhez a szavakhoz néhány intézkedést fűzött – amint a gyarapodó közösség miatt ez szükségessé vált –, úgy tekintette saját és első 12 társa életét, hogy az az Evangélium követése, és hogy ők Krisztus nyomdokában vándorolnak. Egészen különös módon is kötelezve érezte magát erre azóta, hogy III. Ince pápa ezt az életmódot jóváhagyta. Ez a vallomás áll a kezdeti regula (regula primitiva) elején: „Ez a testvérek élete és szabálya: Követni akarják a mi Urunk Jézus Krisztus tanítását és lábanyomát.” Saját maga és a testvérek életében láthatóvá akarta tenni Krisztusnak és apostolainak az életformáját.

Mikor Ferenc egyszer olyan határozottan kimondotta: „Nem akarom, hogy bármelyik regulát is említsétek: se Szent Benedekét, se Szent Ágostonét, se bármilyen életformát azon kívül, amit az Úr irgalmasságában megmutatott és nekem adott” – nem azért hártotta el azokat, mintha talán kevésre becsülte volna. De a szegénységet mint Krisztus jegyését többre becsülte, és abban magát Krisztust ismerte fel. Egyik testvér valamikor keményen ítélkezett egy szegény felett. Ferenc így utasította rendre: „Amikor egy szegényt látsz, azt kell benne látnod, akinek a nevében jön: Krisztust, aki magára vette a mi szegénységünket és gyengeségünket. Mert minden emberi nyomorúság és szegénység tükör a mi számunkra. A mi Urunk Jézus Krisztus gyengeségét és szegénységét kell benne megpillantanunk teljes részvétellel, amit ő üdvösségünkért saját testében elviselt.” Nem azért maradt hű mindhalálig a szegénységhez, hogy így tiltakozzék az egyház vagyona ellen, mint sok tévtonító tette abban a korban. Nem is a szegény és a gazdag közti ellentét kiegyenlítése volt a főcélja, nem a szükségből csinált erényt. Azért volt mindez, mert „mindenből kifosztva a mindenéből kifosztott Keresztrefeszítettet akarta követni.” Ezért intette testvéreit is: „semmi áron ne fogadjanak el kincset és pénzt”, „ne legyen semmijük; mint zarándokok és jövevények, akik ezen a világon szegénységben és alázattal az Úrnak szolgálnak, teljes bizalommal kérik az alamizsnát; ne szégyenkezzenek emiatt, ha egyszer az Úr érettünk szegénnyé lett e világon jártában”.

Mert az ő élete és a testvéreké az evangélium megvalósítása a világban és Krisztust kell láthatóvá tenniök, iparkodott az evangélium többi igéjét is azonnal tette váltani. Íme néhány példa: Olvasa az evangéliumban, hogy az apostoloknak így kellett szólniok, mikor egy házba beléptek: „Békesség e háznak” (Mt 10,12). Ezt a

köszöntésmódot alkalmazta a maga és a testvérek életében. Minden beszédét ezzel a békeköszöntéssel kezdte, és halála előtt bevallotta: „Ezt a köszöntésmódot az Úr adta tudtomra. Azt mondotta nekem: Békét adjon neked az Úr.” – Olvasta, hogy az Úr így szólt az apostolokhoz: „Egyétek, amit elétek tesznek” (Lk 10,8). A rendalapítók között elsőnek engedte meg, hogy a testvérek mindenből ehettek. – Azt is olvasta: „Mindenkinek adj, aki kér” (Lk 6,30). Oda is adta a csuháját (darabjait), köpenyét, még az evangéliumos könyvet is az oltárról, hogy a szegényeken segíthessen. Szégyenkezett, ha valaki szegényebb volt, mint ő. – Olvasta: „Aki elveszi a kabátodat, annak add oda a köpenyedet is” (Mt 5,40). Ezért mindennél jobban gyűlölte, ha valamit tulajdonként védelmeztek. Nagyon szomorú volt, mikor egy paraszt azt gondolta: csak azért akar Rivortortóban maradni társaival, hogy „a telepük helyét megnagyobbítsák és házat házra építsenek”. Az assisi püspök jóindulatában annak az aggodalmának adott kifejezést, hogy a tökéletes szegénység megtartása igen nehéz lesz tartósan a rendben. Ferenc így válaszolt neki: „Uram, ha vagyonunk lenne, fegyverrel kellene oltalmaznunk magunkat. A vagyon hozza magával a jogi vitákat és a pörlekedést. Attól szokott az Isten és a felebarát iránti szeretet mindenfajta kárt szenvedni. Ezért nem akarunk mi a földön semmiféle tulajdont.”

Ferenc nemcsak teljes buzgalommal prédikált az Isten országáról, mint ezt az apostolok is tették, hanem ebben a tevékenységében is teljesen Krisztushoz és az apostolokhoz akart hasonló lenni. Mihelyt meghallotta, hogyan küldötte ki Krisztus az apostolokat, „nekikezdett teljes áhítattal és a Lélek erejével tanítani . . . Egyszerű szavai és nagylelkűsége mindenkinek épülésére szolgáltak.” Csakhamar tanítani küldte első társait is, ezekkel a szavakkal: „Menjetek, szeretteit testvéreim, kettesével a világba. Hirdessétek az embereknek a békét és a bűnbánatot bűneik bocsánatára. A szenvedésben legyenek türelmesek. Legyetek meggyőződve: az Úr teljesíti, amit megígért.” Krisztus szellemében szavával és példájával arra tanította övéit, legyenek különös odaadással a klérus iránt. „Az a küldetésünk, hogy támogassuk a papságot – mondogatta – a lelkek üdvösségére. Amit ők elmulasztanak, mi kipótoljuk. Ha ti a béke gyermekei lesztek, a papságot is, a híveket is megnyeritek az Úrnak. Jobban tesz ez Neki, mint ha a papságot ingerelnétek, mialatt a népet megnyeritek. A klérus hibáit takarjátok el, fogyatékosait pótoljátok ki. Ha ezt megteszitek, akkor vagytok igazán aláztatások.” Példája Krisztus és az apostolok tanítási módja volt; saját és társai magatartását az után alakította.

Ferenc a szenvedésben is Krisztushoz akart hasonlóvá lenni. Halála előtt két évvel, La Verna hegyén ezért imádkozott: „bár adná meg neki Krisztus, hogy amennyire csak lehetséges, érezhetné testében és lelkében azokat a fájdalmakat, amiket ő viselt el keserves

kinszenvedésében.” Angyali jelenésben részesült erre. Kezén, lábán és oldalán kiverődött a szent sebek helye. Akkor valóban „a keresztrefeszített képmása” lett, „keresztrefeszített ember”, aki „Krisztussal a keresztrefeszítésre lett szegezve”. A sebbhelyek is fájdalmasak voltak. De sok további kereszt jött még azokhoz. Majdnem teljesen megvakult. Súlyos gyomor-, lép- és vesebántalmak gyötörték. Teste és lába megdagadt. Gyakran vért hányt. A testvérek nem egyszer már attól féltek, meghal. De ő ezeket a fájdalmas betegségeket „nővérekének” szólította. És mikor az egyik testvér úgy gondolta, Isten mégis csak gyengédebben bánhatna vele, azt felelte neki: „Ha nem tudnám, testvér, milyen együgyű vagy, megszakítanék veled minden kapcsolatot, mert az Isten velem való bánásmódját gáncsolni merészelted.” Majd minden fájdalma ellenére a földre vetette magát, és így kiáltott fel: „Uram, Istenem, minden fájdalomért köszönetet mondok neked. Arra kérek, százszor súlyosabbakat küldj még rám, ha úgy tetszik neked. Mert számomra az a legdrágább, ha nem kímélsz, hanem megpróbálsz. Legnagyobb vigaszom, ha tudom, a te akaratom teljesítem.” Tudtára adták, hogy az orvos véleménye szerint október elején meghal. Felkiáltott örömeiben: „Halál testvér, Isten hozott!” Halála közeledtével még egyszer megáldotta a testvéreket. Majd a János-evangéliumból Jézus búcsúszavait olvastatta fel (13,1kk). Végül utoljára megünnepelte övével az asztalközösség szép szertartását: mindegyiknek egy darab kenyeret nyújtott át. Hogy halála is hasonló lehessen a lemeztelenített Keresztrefeszítettéhez, megparancsolta, vetkeztessék le és fektessék a csupasz földre. Örvendezve adta vissza hálás lelkét Teremtőjének.

Életrajzírója, Szent Bonaventura azt írta: így lett mindenki számára láthatóvá a földön a mi Üdvözítő Istenünk jósága szolgáiban, Ferencben. S. Clasen

Te vagy a szentséges, Úristen, te vagy Isten minden istenek fölött, az egyetlen, aki csodákat művelsz.

Te vagy az erős, te vagy a nagy, te vagy a fölséges.

Te vagy a mindenható, te vagy égnék és földnek szentséges atyja és királya.

Te vagy a hármas és egy, az Úr, te vagy Isten minden istenek fölött.

Te vagy a jóság, te vagy minden jóság, te vagy a legfőbb jóság, az Úr, az élő és igaz Isten.

Te vagy a szeretet, te vagy a bölcsesség, te vagy az alázatosság, te vagy a békefűrés.

Te vagy a szépség, te vagy a biztonság, te vagy a békesség, te vagy az öröm.

Te vagy reménységünk, te vagy az igazság és a mértékletesség, te vagy minden gazdagságunk.

Te vagy a gyengédség, te vagy a mi védőnk, a mi oltalmazónk és védőbástyánk. Te vagy a mi menedékünk és erősségünk.

Te vagy a mi hitünk, reményünk és szeretetünk.

Te vagy a mi lelkünk édessége.

*Te vagy a végtelen jóság, a nagy és csodálatos Uristen, mindenható,
jóságos, irgalmas és a mi megváltónk.*

(Szent Ferenc hálaéneke)

ASSISI KLÁRA
(augusztus 11)

* 1193/94. jan. 20. v. júl. 16. Assisi
† 1253. aug. 11. San Damiano (Assisi)

Favarone lovag és a nemes Ortulana asszony elsőszülött lánya volt Klára. Szülőháza ott állt a San Rufino dómtéren Assisiban. Már fiatalon átélte a bárók és a város polgársága közötti villongásokat. Családja, a gazdag és hatalmas Offreducci-Favarone nemesi ágból, rangjának megfelelően ütközpontjában állt ezeknek a harcoknak. A polgárság ébredezni kezdett és több befolyásra törekedett. 1198-ban megrohanták és lerombolták Rocca Maggiore erősségét, amely fenyegető várként emelkedett a város felett. Mikor 1202-ben kitört Assisi és Perugia városa közt a háború, Klára családjának hosszú időn át Perugiában kellett menedéket keresnie: Assisiban a felkelő kereskedők és polgárok ellenében nem látták biztonságosnak a helyzetüket. Sajátos játéka a sorsnak: ezekben a nyugtalan időkben ott állt a lázongó polgárok oldalán az az ember, aki később Klára életének döntő irányt adott: Ferenc, a gazdag posztókereskedő Pietro Bernardone fia.

Edesanyja, Ortulana asszony, Klárát és két húgát, Ágnest és Beatrixot igazi vallásos szellemben nevelte. Rangjának megfelelő képzést kapott, amint a korabeli nemes leányhoz illett. Későbbi írásai bizonyítják választékos latin stílusát. Nem hanyagolták el nevelésében a nőknek megfelelő házi és kézimunkát sem. Később, hosszan tartó betegeskedése idején, megmutatta, milyen jól ért ahhoz, hogy finom fonalból oltárterítőket és művészi albákat (miseingeket) készítsen. Így növekedett, maga sem sejtette, mire hívja őt az Isten.

Fiatal emberek jelentek meg életében, mint a nemes Raineri di Bernardo, aki komolyan törekedett, hogy megkapja a kezét. Nem csoda, hiszen egész lényé meggyerő volt, jóságot és barátságot sugárzott. A rokonság arra számított, hogy a fiatal leány arra az útra lép, amit átlag elvártak tőle: megfelelő házasság révén a család vagyonát és tekintélyét növeli. De Klára nem volt hajlandó, hogy csak mások kedvéért a szokványos formákat elfogadja, és gondolkodás nélkül ahhoz alkalmazkodjék, amit a nemzetség feje, a hatalmaskodó nagybácsi, Monaldo elvár tőle.

Természetesen hallott mindarról, amit városukban egy Ferenc nevű fiatalember kirobbantott. Fiatalok csatlakoztak hozzá; két

unokabátyja, Szilveszter és Rufinus is rámerészkedett a szegénység útjára Ferenc követésében. Mikor Ferenc 1210-ben társaival visszatért Rómából, csakhamar megtudták: III. Ince, a nagy pápa megadta erre az új életmódra az egyházi engedélyt, neki és mindenkinek, aki követni akarja. Hamarosan ezután a közeli domban hallotta Klára Ferenc bűnbánati prédikációját. Szavai, amelyekkel a megfeszített szegény Krisztus mindenestől való követésére hívta fel őket, nem hagyták nyugton. De hogy kövesse ő ezt az utat? Ferenchez fordult, hisz Isten hívását rajta át hallotta meg. És így mondja el a régebbi legenda: „A szent atya, Ferenc arra intette, vesse meg a világot; élénken bizonygatta előtte, milyen balga a földi remény; milyen csalóka a világi csillogás. Azt javallta neki: szüzi tisztasága gyöngyét őrizze meg annak a felséges Vőlegénynek, akit a szeretet arra vitt, hogy emberré legyen.” Mindketten világosan belátták, hogy Klárának rá kell lépnie a teljes szegénység útjára. De azt nem tudták, hogyan és milyen keretben kell a jövőben élnie. Bízta Istenben, aki meghívta. Majd ő megmutatja a további utat is. Ferenc azt tanácsolta: virágvasárnap, 1212. márc. 18-án legyen ott Klára a dombon ünneplőben az istentiszteleten. Nyilvánvaló, hogy a püspök tudott Klára szándékáról, Mert mikor a megáldott pálmaágak szétosztásakor a helyén maradt, a püspök lejött a lépcsőnkön, és kezébe adta a pálmaágat. Így jelezte, hogy egyetért szándékával.

Klára jól tudta, hogy lépése a radikális szegénység felé a rokonság legkeményebb ellenállásába ütközik majd. 1212. márc. 19-ének éjjelén elszökött a szülői házból. Egyik fiatalkori barátnője ment vele: az éjben, le a domboldalra a síkságra, ahol az erdőben a Szűzanya szentélye volt, a Portiunkula kápolna. Ott az oltár előtt letette drága ékszereit, és Szent Ferenc kezéből átvette a szürke bűnbánati öltönyt, a fátyolt és az övet.

Ami akkor éjjel történt, egy végsőként eltökélt ember kockázatos cselekedete volt. A rokonság, mikor rájött, rettenetesen fel volt háborodva. Klárát a bencés nővérek Sz. Pál-kolostorában találták meg Bastia mellett, ahová Ferenc még akkor éjszaka átvitte. Megkíséreltek rábeszéléssel hatni rá. Majd erőszakkal fenyegették. De Klára nem engedte magát megfélemlíteni. Nem ment bele hosszú vitatkozásokba. Egyik kezével megfogta az oltár terítőjét, a másikkal föl emelte fátyolát és föltakarta fejét: haja le volt nyírva . . . Ezt a gesztust mindenkinek meg kellett értenie: ő visszavonhatatlanul Istennek szentelte magát.

Most békén hagyták a rokonok. De a bencés nővérek attól tartottak, további zaklatások jönnek még. Klárának ott kellett hagynia a kolostort. A San Angelo di Panso nővérei fogadták be. Itt sem volt sokáig maradása. Húga, Ágnes csatlakozott hozzá. Dűhtől lángholva rontott rájuk a nemzetségfő, Monaldo egy csapat férfival. Megkísérelte, hogy erőszakkal, bántalmazások közt elragadják Ág-

nest. De Klára imája volt az erősebb. Hamarosan ezután Ágnes vette fel a szegénység bűnbánati öltönyét Ferenc kezéből. De mert a nővérek a S. Angelo Kolostorban félték, hogy a rokonság újra rájuk tör, 1212 április vége táján a két nővérnek tovább kellett mennie. Ferenc a San Damianóba vitte őket. Ott létesült most a ferences család első női kolostora.

Haláláig Klára maradt a lelki anyja a Szent Damján-kolostornak. Sokan csatlakoztak ott hozzá. Közük volt nemcsak legfiatalabb húga, Beatrix, de még szülőanyja, Ortulana asszony is felvette az Istennek szentelt személyek fátyolát. Szent Damján kolostorában csak az tudott megmaradni, aki szerette a szegénységet. Hogy Klára áldására az üres olajoskorsó megtelt, hogy egy darab kenyeret úgy megsaporított, hogy elég lett az összes nővérnek, – ebben megcsillan csodatevő hatalma, de ugyanakkor nyilvánvaló lesz a valódi szegénység teljes komolyságában. A szegénység a San Damiano nővéreinek nem valami rajongó lelkesedéssel megragadott ábrándkép volt, hanem mindennapi, kemény tapasztalat. Mégis így ujjong fel Klára egyik levelében, amit Csehországi Boldog Ágnesnek írt: „Áldott szegénység! Akik szeretik és átkarolják, azoknak örök gazdagságot ígér. Szent szegénység! Akiben megvan, aki utána eped, annak a mennyek országát ígéri az Isten, és semmi kétség: meg is adja az örök dicsőséget és a mennyei boldog életet! Isten szíve szerinti szegénység! Jézus Krisztus, az Úr, aki az eget és földet kormányozta és kormányozza ma is, aki szólt és úgy lett, arra méltatta, hogy mindennél előbb őt karolja át!”

De szegénységéért meg kellett harcolnia. Az Egyház úgy rendelkezett a IV. lateráni zsinaton, 1215-ben, hogy minden szerzetesközösség, amelynek a szabályait még nem hagyták jóvá, vegye át valamelyik már jóváhagyott rend szabályzatát. Ferenc ugyan összeállított a Sz. Damján kolostor szegény nővéreinek egy rövid életszabályt. De hiányzott a hivatalos egyházi megerősítés. Azért a bencés regulát kellett átvenniök. De Klára nem adta fel a harcot. Szószereint „mindhalálig” küzdött azért, hogy ő és közössége a ferences szegénység szabályai szerint élhessen. Először csak annyit ért el, hogy III. Ince megadta neki „a szeráfi szegénység privilégiumát”. Sajátságos kiváltság: senki sem kényszerítheti őt arra, hogy bármit is tulajdonába vegyen. A pápai hivatalban nem volt ilyesmire példa, nem is volt rá minta. A pápa azért maga fogalmazta meg ezt a különleges jogot.

Klárának szüksége volt erre, hogy hű maradjon a szegénységre való hivatottságához. Mert a bencés regula nem ismerte a „szegénység” szót. Hosszan kellett Klárának harcolnia az ő szegénysége szabályáért. De nem izgága lázadóként küzdött, hanem nyugodt, szívós energiával. IV. Ince két nappal Klára halála előtt, 1253. aug. 9-én végül is megerősítette a szabályt. Augusztus 10-én kezé-

ben volt a dokumentum. A legnagyobb öröm órája volt ez. Mikor aug. 12-én sírba tették, a pápai iratot vele együtt temették el, mint a szent szegénységhez való rendíthetetlen hűsége jelét. Legnagyobb győzelmének a jele volt ez.

Amint ifjúkora a politikai zavargások jegyét viseli magán, éppúgy kolostori életébe is beleszólt a háború nyugtalansága. II. Frigyes szaracén csapatai 1240 szeptemberében Assisi ellen vonultak fel. A városon kívül fekvő Sz. Damján női kolostor könnyű prédának látszott. Klára bensőséges imádság után arra kért egy papot, az Ol-táriszentséggel a kezében menjen az ostromlók felé. Pánikszerűen menekült a horda. Assisi egész városának is segítségére jött a szent hathatós imája, amikor 1241 nyarán Vitalis fenyegette seregével a várost.

Klára Istennek adott életét radikális törekvésekkel kezdte. Annyit követelt magától, hogy Szent Ferenc közbelépett, és pontosan kijelölte buzgalmának határait a bűnbánati gyakorlatok terén. De nővéreitől Klára sem követelt hasonló szigorúságot; inkább elővigyázatosságra intette őket vezeklési gyakorlataikban. 1224 után, egészen haláláig, legtöbbször ágyban fekvő beteg volt. Nővéreit mégis egy édesanya gondoskodásával irányította, és bámulatos energiával vezette át kolostorát minden nehézségen.

Halálos ágyán IV. Ince pápa két ízben is meglátogatta. Megrendítőek voltak ezek a találkozások az Egyház feje és a szegény szerzetesnő között. Ritkán részesült valaki az Egyház hivatalos képviselői részéről akkora tiszteletben, mint szentünk. De életének jelentőségét sem igen fogta fel más valaki olyan mélységesen, mint Ugo-lino bíboros, a későbbi Gergely pápa. Így írt Klárának: „Azért rád bízom lelkemet, és neked ajánlom, mint ahogy Krisztus a kereszten az Atya kezébe ajánlotta lelkét. Az ítélet napján majd számot adsz nekem, ha nem szorgoskodtál volna nagy figyelmességgel üdvösségemért. Mert afelől bizonyos vagyok, hogy te a legfőbb Bírónál elérheted mindazt, amiért állhatatos odaadással és számtalan könnyel könyörögsz.” A bíboros itt valóban egy olyan gondolatnak adott kifejezést, amely Klárában is élt, és ebben látta ő a szerzetesélet legmélyebb jelentőségét az Egyház javára: „Hogy az apostol szavait használjam, én téged Isten valóságos segítőtársának tartalak, oltalma vagy te az ő titokzatos Teste tagjainak.” Így írt egyszer maga Klára Csehországi Ágnesnek. Ezekkel a szavakkal, korán messze túl, belenyúl a mi jelenünkbe is. Kolostora csendjében abból a gondolatból kiindulva alakította életét, hogy Krisztus titokzatos Testének eleven együvé tartozásában mindenki felelős mindenkiért, és egymást valóságosan segíteni is tudja. Így megadta életének a valódi apostolság nagy távlatát.

Amikor 1253. aug. 11-én meghalt, a pápa is eljött Perugiából bíborosaival, hogy utolsó útján elkísérjék.

Már 1255. augusztus 15-én szentté avatták.

L. Hardick

Rászorulok, hogy feloldozzanak bűneimtől, de nem kívánom, hogy feloldozzanak Jézus Krisztus követésének kötelezettségétől. (A pápának, amikor rá akarta beszélni, hogy enyhítsenek szegénységükön.)

Menj el békességben, mert a jó úton jártál. Menj félelem nélkül, mert az, aki teremtett, igazzá is tett, mindig oltalmazott, és anyaként szeret. Áldott légy, Istenem, amért megteremtettél. (Halálos ágyán.)

CSEHORSZÁGI ÁGNES
(június 8)

* 1205 Prága
† 1282. márc. 2. Prága

Ágnes 1205-ben született. Apja I. Ottokár cseh király, anyja Konstanca, III. Béla magyar király lánya. Az apa hatalomra törő ember volt. Minden eszközt megengedettnek tartott, hogy a német birodalomtól lehetőleg minél nagyobb függetlenséget harcoljon ki. A kis leánya is olyan volt, mint egy sakkfigura, akit jellemtelen politikai játékaiban ide-oda mozgathat, ahogy éppen szükséges. Először eljegyezte a gyermeket a sziléziai herceg, Henrik egyik fiatal fiával. Nagy szerencse volt ez Ágnes részére, és egyben kegyelem. Így elkerült a prágai udvarból, amely hirhedt volt erkölcstelensége miatt, és jövendő férje anyjának, Hedvignek adták át: nevelje ő. Hedvig a trebnitzi cisztercita nővérekre bízta a kisleányt. Ez volt kedves alapítása. Az a három év, amelyet Ágnes ezeknél a magas műveltségű nővéreknél eltöltött, döntő hatással volt kialakulására. Ezek segítettek abban is, hogy most következő igen mozgalmas életszakában végig derekasan helyt álljon. Jegyese egy vadászaton szerencsétlenül járt. Ágnest hazavitték Prágába. Egy ideig a premontrei nővéreknél tartózkodott, Doksanyban. De a becsvágyó apa új, politikai szempontból még előnyösebb kapcsolat útját egyengette. Elígérte Ágnest II. Frigyes császár trónörökösének, a későbbi VII. Henrik királynak. Nevelésének befejezésére a Babenbergerek udvarába küldte Ausztriába. Cselszövények és újabb házassági tervek ürügyül szolgáltak Ottokárnak, hogy az eljegyzést gyorsan felbontsa. Mert a közben megözvegyült II. Frigyes császár maga és mellette még a hatalmas angol király, III. Henrik vetélkedett a cseh hercegnőért. Ottokár eljegyezte a császárral; minden tekintet nélkül arra az ellenállásra, amit a közben felnőtt leány kifejtett. Az esdve kérte, engedje, hogy belépjen valamelyik szerzetesrendbe. De akkor 1230-ban meghalt Ottokár, és Ágnesnek a pápa, IX. Gergely segítségével sikerült Frigyeszt rávennie, adja vissza szabadságát.

A huszonöt éves hercegnő egy pillanatot sem késett: királyi öltözetét durva daróccal cserélte fel, s Prága városperemén, a nyomornegyedben keresett magának egy kis házat. Bizonyára főleg boldog Hedvig példája nyitotta fel a szemét az elkényeztetett királyi gyer-

meknek, hogy már korán észrevette azt a minden képzeletet felülmúló társadalmi igazságtalanságot, ami akkor a különböző osztályokat elválasztotta egymástól. A várakban és az előkelő városi udvarházakban egy kisszámú uralkodó osztály fényűzésben és erkölcstelenségben pazarolta el azokat a javakat, amit a jobbágyok és az adósok börtönében sínylődők, a szegény zsellérek és napszámosok kemény robotmunkájukkal előteremtettek. Az újonnan keletkezett városok peremét mint tengerhordalék nyaldosta körül a még reménytelenebb emberek általános nyomora: bélpoklosok és menekültek, földönfutók és törvényen kívül állók. Nem akadt parasztgazda vagy céhmester, aki szolgálatba vette volna őket. Ha nem loptak vagy kéregettek, maguk és védtelen gyermekeik éhen pusztulhattak kunyhóik piszkában. Ha el is tekintünk attól, hogy alig részesültek lelki gondozásban – vajon mennyire tűnhetett szavahihetőnek a szegények e legszegényebbjei előtt az a vallás, amely ugyan minden embert testvérnek jelentett ki a megtestesült Istenember miatt, de a gazdag hívek, akik gyönyörű várkápolnáikban és szép városi templomaikban olyan jámborul énekeltek és imádkoztak, ugyancsak kevés gyakorlati következményt vontak le ebből? Égbe kiáltó állapotok voltak ezek. Ezért tevékenykedett olyan fáradhatatlanul Hedvig hercegnő Sziléziában: építette a kórházakat és árvaházakat, alapítványokat létesített világi papok és betegápoló kolostorok javára, menedékhelyeket nyitott a bélpoklosoknak és naponta saját kezével táplálta a szegényeket. Ez a nyomorúságos állapot hagyta el Assisi Ferencel és Klárával szülei előkelő városi otthonát; kis testvéreikkel és szegény nővéreikkel a városon kívül telepedtek meg kolostoraikban; mezítláb, a szegények ruházatában együtt koldultak velük és értük; megosztották sorsukat, és ezzel mutatták meg nekik, hogy a szegénység nem szükségképpen szégyen és átok: lehet az az öröm forrása és kegyelem is, testvéri részvétel Jézus szegény és alázatos életében. Ebben a társaságban találta meg most helyét a cseh hercegkisasszony is. Apja halála után hamarosan minoriták érkeztek Prágába. Ágnes rávette testvérét, Vencel királyt, építsen nekik kolostort és Szent Jakab tiszteletére templomot, közvetlenül a kis ház közelében, ahol ő lakott. A kisebb testvérek között két német is volt. Egyik barát Wormsból származott, nevét nem tudjuk, a másik Kutenbergi Theoderich volt. Ők gondjukba vették Ágneszt, és beajánlották Szent Klárának. Klára csakhamar olyan szívélyes viszonyba került vele, hogy „lelke felének” mondotta Ágneszt. Négy szeretettől sugárzó levél maradt ránk tőle Ágneshez. Egy klarissza kolostor alapításáról és megszilárdításáról van bennük szó. Szent Jakab temploma mellett létesült a kolostor, és Klára öt nővért küldött oda Trentóból. 1234-ben már úgy előrehaladt a vállalkozás és olyan tökéletes lett Ágnes lelki kiképzése, hogy átvehette a kolostor irányítását. A minorita rend első idejében a férfi és női kolostorok nem voltak még szigorú szerzetesi módon megszervezve. Igen mozgékony, kifelé for-

dult lelki erőgócok voltak. De ez az erőközpont hatóerejét az „atom-magon” túl átsugározta egy messze terjedő laikus mozgalomba. Így azután Prágában is Szent Jakab kolostora körül hamarosan valóságos koszorúja létesült a kórházaknak és árvaházaknak, bélpoklos telepeknek és menekültotthonoknak. Köztük jámbor és tehetős polgárok telepedtek le. Úgy elkapta őket a szeretetnek ez a szökőárja, hogy vagyonukkal és munkaerejükkel beálltak ők is a szegények szolgálatába. Mint a harmadrend tagjai, világiak a világban, Szent Ferenc nagyszabású elgondolását valósították meg családjuk körében és környezetükben. Különleges jelentőségre tett szert ebben a csoportban egy kórházalapítás, amelyben az ápolói munkát volt kereszties vitézek vették át. Ezek „Kereszties lovagok a Vörös Keresztel” néven hamarosan szervezetbe tömörültek, és Ágnes gazdag alapítvánnyal látta el őket. A hercegnő szerény alapításából így hamarosan egész városnegyed lett. Ágnes még három kicsiny, magas homlokzatú templomot építtetett itt: Szent Ferenc, Mária Magdolna és Szent Borbála tiszteletére. Ennek a „szeretetszigetnek” szíve-lelke Ágnes maradt. Olyan vonzóerőt fejtett ki kolostora, hogy II. Ottokár legidősebb leánya, Ágnes másodunokahúga, valamint a legelőkelőbb cseh nemesi családokból 12 leány nála kérte felvételét. Hamarosan Csehország-szerte fiókkolostorokat (innen kisarjadt új kolostorokat) kellett alapítani, úgy növekedett a nővérek száma. A mozgalom átterjedt Lengyelországba is. Ott maga Kunigunda hercegnő – Árpád-házi Szent Margit testvérnénje és Szemérmes Boleszláv lengyel király özvegye – is klarissza lett Jolánta húgával együtt. Minden ellenkezés ellenére kiharcolta Ágnes, hogy az ő kolostoraiban Szent Klára szabályait teljes szigorukban kövessék. Ezek a fiatal, elkényeztetett nők, akik fényűzésben és bőségben növekedtek fel, Isten szeretetéért most új életet éltek: kemény bünbánatban és a legteljesebb szegénységben; táplálták és ruházták, ápolták, és gondozták Krisztus legdrágább testvéreit, a szegényeket és a betegeket saját vagyonuk segítségével, amit most Krisztus tulajdonának tekintettek.

De Ágnes nagy szeretetét megőrizte családja iránt is. Ha a szűkség úgy kívánta, erélyesen és okosan közbe is tudott lépni. Halála előtt rövid idővel békét szerzett fivére, Vencel király és lázadó fia, Ottokár között. Ottokárt intette – igaz, hiába: ne szálljon szembe vakmerően Habsburgi Rudolffal. Nagy szomorúsággal kellett megkapnia a hírt a végzetes morvamezei csatáról, ahol 1278-ban unokaöccse koronáját és életét veszítette.

Már régen lemondott apátnői tisztjéről, és visszavonultan élt. Belső életéről igen keveset tudunk. Teljesen eltűnt alapításai mögött. Ez a csodálatos mű az Evangélium szellemében századokon át igazolta, hogy Krisztusban mindannyian testvérek vagyunk, és gondot kell viselnünk egymásra.

Hetvenhét éves korában, 1282. márc. 2-án halt meg. A régi Jakabtemplomban újra megtalálták a sírját 1930-ban. Az öreg Prágának az a negyede ez, amelyet a németek még ma is „zum Assisi” néven emlegetnek, a csehek meg „Na Frantisku” – Ferencnél néven ismernek. Boldoggá avatási pörét 1936-ban újra kezdték, miután XI. Pius még könyvtáros korában Milánóban, az Ambrosianában megtalálta az ügyre vonatkozó legfontosabb okmányokat. Ezekből az iparkodásokból a második világháború zavaraiban éppen úgy nem lett semmi, mint ahogy a huszita háborúk megakadályozták a már régebben megkezdett eljárást.

Ágnes kolostorai megmaradtak egészen II. József szekularizációs rendeletéig, 1782-ig; hatszáz évvel éltek túl alapítójukat. L. Brede

SZILÉZIAI HEDVIG
(október 16)

* 1174 táján Burg Andechs
† 1243. okt. 15. Trebnitz (Szilézia)

Az andechsi gróf, IV. Berthold és felesége, groitzschi Ágnes kislányukat, Hedviget már öt éves korában a kitzingeni bencés nővérekhez vitték. Semmi esetre sem azzal a szándékkal, hogy szerzetesnő legyen. Mert Andechs-Meránia urainak, akiket Barbarossa Frigyes császár hercegi rangra emelt, igen nagyratörő céljaik voltak gyermekeikkel. Hedvig testvérét, Ágneszt a francia, Gertrudot II. Endre magyar királyhoz adták feleségül. Hedvignek is előkelő jegyest szántak. De előbb kiképzést kellett kapnia kora minden tudományában és művészetében, hogy majd mint fejedelemsasszony jól betölthesse feladatát.

De a kitzingeni évek ennél az előkészületnél sokkal többet jelentettek a leánykának. A bencés élet ritmusa, a közvetlen Isten-kapcsolat légköre megigézta a gyermeket. Hedvig élettörténetét az 1300 körül keletkezett *Legenda Maior*-ban olvashatjuk. Ennek szerzője a szokásos erényfelsoroláson kívül két dolgot említ, ami Hedvig egész életére fényt vet: Szorgalmasan tanulmányozta a Szentírást, és a Szentlélek mindenben egész különleges módon tanította. E két forrásból merítette hosszú életén át fáradhatatlanul a szent erőt.

A zárda meghitt és derűs békéjéből 1186 körül, 12 éves korában hirtelenül kiszakították. Megvált a férj: Henrik sziléziai herceg. A sziléziai Piastokat sokféle családi és politikai kötelék fűzte a német fejedelmi házakhoz. Még a stauffeni császári házban is volt az ifjú hercegnek rokona. Mindenek ellenére Hedvignek ijesztő lehetett a gondolat, hogy férjét hazájába kövesse. Sziléziát szláv népek lakták, 1163-ig többnyire lengyel uralom alatt éltek. Lakói idegen nyelvet beszéltek, erkölceiknek, szokásaiknak vajmi kevés köze volt a lovagi élet finom formáihoz. Még a kereszténység sem vert mély gyökeret lelkükben. Henrik atyja, I. Boleszláv mindenesetre hajlandó volt az

éppen önállóvá lett országot szorosan összekapcsolni a német birodalommal. 17 éves németországi száműzetése alatt sok barátot szerzett a papok és lovagok közül, akiket magával vitt keletre. De magukra hagyva ezek sem voltak képesek a német kultúrát a szláv országban meghonosítani. Nyilván ebből a tapasztalatból kiindulva keresett Boleszláv német feleséget fiának.

Igy aztán a sok idegen újdonság mellett még óriási feladat is várt a 12 éves grófnőre. Első sziléziai éveiről csak annyit tudunk, hogy „erényes és népéért élő férjét Istenben szerette”. Hét gyermeket szült neki.

Boleszláv 1201-ben bekövetkezett halála után Henrik vette át az uralmat. Sokat harcolt a körülötte lévő hercegségekkel. Hódításai eredményeként Szilézia eddig soha nem látott kiterjedést ért el. Henrik okosan és körültekintően kormányozta országát. A tanácsadókkal szemben higgadság, népe iránt szelídség és igazságosság voltak uralkodói erényei. Országga gazdasági és kulturális fölemelkedése érdekében legjobbnak tartotta, ha németeket telepít az országba. Mindenütt új városok és falvak keletkeztek német paraszttal és polgárokkal. A hercegnő nemes kiváltsága volt róluk gondoskodni, minden szükségben segítségükre lenni. Férje tisztán politikai ügyeibe úgysem volt beleszólása. De ha utazásain kísérte vagy a bíraskodáson jelen volt, a legszegényebb és legelhagyottabb is számíthatott arra, hogy kérése nem talál süket fülre a hercegnél. Fejedelmi méltósága nem akadályozta fáradhatatlan segítő készségében, és ezzel hamarosan szláv alattavalói szívét is megnyerte. A németiség legnemesebb képviselőjét látták benne.

Hedvig már korán fölismerte, hogy országából hiányzik valami, ami német hazájában a keresztény életforma meggyökeresedését olyan hathatósan segítette: a női kolostorok. Henrik elődei hívtak már férfiszerezteseket az országba, de nem volt senki, aki a nemes leányok neveléséről és tökéletesedéséről gondoskodott volna. „Tanácsával és kéréseivel rávette férjét, hogy a saját költségén ciszterci apácázárdát alapítson.” Ezekkel a szavakkal írja le a „Legenda Maior” Hedvig közreműködését a trebnitzi kolostor alapításában, ami jogilag Henrik műve volt. Szívesen hiszünk neki, minthogy az alapítás Henrik első nagy tette volt herceggé emeltetése után. Valószínűleg felesége régi vágyát teljesítette ezzel. Hedvig közvetítésére Bambergből szerzetesnőket küldtek, élükön egykori kitzingeni mesternője, Petrusa. A trebnitzi kolostor így több okból is Hedvig igazi otthona volt. Bár sohasem lett szerzetesnő, még özvegysége idején sem, noha ezt többször ajánlgatták neki. Tudta, hogy a hercegi udvarban van a helye. De a szemlélődés mindig nagyobb teret foglalt el életében. Ez lett munkálkodásának alappillére. Napjait jöttek és vallásgyakorlatok töltötték ki. De sohasem öncélúan. Tekintete téved-

hetetlenül szegeződött Krisztusra. Hitén keresztül az emberekben közvetlenül őt pillantotta meg.

Krisztus jelenlétét különösen két embercsoportban fedezte föl: a papokban és a szegényekben. A papok iránti tisztelete nyilván a szentmise nagybecsüléséből származott. Kora elképzeléseinek megfelelően itt a szentmisék száma nagyon fontos volt.

A papok és szerzetesek mellett különös figyelmet szentelt a hercegnek a legnyomorultabbaknak a szegények között. Szilézia első kórházát az ő sürgetésére építették Boroszlóban. Ezt követte Neumarktban a leprások otthona. A „Legenda” állandóan hangoztatja a kor számára bámulatos tényét, hogy Hedvig sajátkezűleg osztotta ki az adományokat és ápolta a betegeket. Szolgálóit csak akkor vette igénybe, ha ő maga nem győzte a munkát. Krisztus-szolgálatát a szegényekben és odaadása megnyilvánult abban is, hogy 13 szegényt állandóan magánál tartott és gondozott. Ezeket utazásaira is magával vitte a hercegségben. Ha megérkeztek egy várba vagy szállásra, előbb őket szolgálta ki, sokszor a saját részére készített finom ételekkel. Ezért mondhatták az udvaroncok: „Jobb koldusnak lenni az úrnő asztalánál, mint vendégnek az úrnál.” De a hősiesség, amellyel Hedvig Krisztust szolgálta a szegényekben, mintegy csak takaró volt, amely alatt életszentségének igazi lényege: Krisztus-hasonlósága rejtőzött. Belső kényszertől hajtva, lépésről lépésre követte a kereszthordozó Krisztust. „Nem félt áldozati bárány lenni bensőséges szeretetből az iránt, aki túlradó szeretetből meghalt a kereszten minden emberért.” Innen érthető a szigorúság és a keménység önmagával szemben. Szigora táplálékban, öltözködésben és életmódban minden mértéket fölülmúlt. Feltűnő, hogy Hedvig külső vezető nélkül, sok nehézség ellenére milyen biztosan haladt a maga útján. Alázatosságból kész volt egy egyszerű nővér intésére letenni a fejedelmi rangjához nem illő ócska köpenyt, de a boroszlói fődiákonusnak kurtán megfelelt, amikor az sok böjtölése miatt megdorgálta: „Eszem, amennyi elég.”

Keresztszeretetét életének eseményeiben kemény próbára tette az Úr. Hét gyermeke közül hat még az ő életében meghalt. Férjét 1238-ban szintén elvesztette. Különösen érzékenyen érintette Henrik fiának halála, aki atyját követte a trónon. Amikor 1241-ben a tatárok hatalmas serege viharként tört keletről a keresztény nyugatra, az ifjú herceg kis lovagsapattal indult ellenük. Liegnitznél vereséget szenvedett, és maga is meghalt a csatatéren. Hedvig megjósolta fia halálát. A halálhír felkészülve találta. Fájdalma mélységét csak szavai árulták el, amelyekkel menyét és leányát vigasztalta: „Ez volt az Isten akarata. El kell fogadnunk, ami neki tetszik és amit akar.”

Nem csoda, ha Hedvig, aki együttérzésből hasonló lett a megfeszített Krisztushoz, a kereszten is egyesülhetett vele. A „Legenda”

elbeszéli, hogy amikor egyszer a trebnitzi kolostortemplomban térdelt imába merülve, Krisztus lenyúlt jobbával a keresztéről, megáldotta, és biztosította imája meghallgatását. Ez a jelenet a sziléziai hercegő legmélyebb titkát érinti. Istenszerelme még nem volt olyan lángoló, mint nővéreié, nyugat nagy misztikusaié, de ugyanabból a tűzből táplálkozott, amely őket emésztette.

Trebnitzben halt meg közel hetven éves korában 1243. okt. 15-én. A kolostortemplomba temették. A nagy tisztelet közvetlenül halála után és a sírjánál történt csodás események hamarosan lehetővé tették a szentté avatási pör megindítását. IV. Kelemen pápa 1267-ben vette föl az Egyház szentjei közé.

Megjegyzés. Az egyháztörténelem még egy szentéletű Hedviget tart számon (ünnepe febr. 28), Nagy Lajos királyunk kisebbik lányát (1372—1399). Tizenkét éves korában, 1384. okt. 15-én már lengyel királynővé koronázták. Jagelló-litván fejedelem feleségül kérte, felajánlva, hogy a keresztény hitre tér és a két országot egyesíti. Hedviget szülei már gyermekkorában Vilmos osztrák herceggel jegyezték el, akit a gyermekkirálynő szívből szeretett is. De az Egyház és új népe kedvéért meghozta a nehéz áldozatot, és igent mondott a nálánál 23 évvel idősebb fejedelemnek. (Erről szól Vörösmarty Mihály szép költeménye, a *Hedvig*.) 1386. febr. 12-én megesküdtek. Hedvig férje támasza volt a litván egyház megszervezésében, templomokat épített, iskolákat, kolostorokat, kórházakat alapított. A lengyel nép is rajongva szerette. Szent példaképéhez hasonlóan ő is kifogyhatatlan volt a jótékony szeretet gyakorlásában. Halála után mindjárt tisztelni kezdték.

PADOVAI (PÁDUAI) ANTAL
(június 13)

* 1195. aug. 15. (?) Lisszabon
† 1231. jún. 13. Arcella, Padova m.

Előkelő és jómódú szülők gyermeke volt a Fernando (Ferdinánd) névre keresztelt fiúcska. Lisszabonban született a forrongó 12. század végén. Szülei mély jámborságot és nemes érzületet öntöttek beléje. Tizenöt éves volt, amikor szülővárosában belépett az ágostonrendi kanonokok közé, São Vicente de Fora kolostorába. Szilárd elhatározása volt: ezentúl meghal a világnak, és csak Istennek él. De az alapítványt belekeverték a II. Alfonz portugál király és a portói püspök közötti viszálykodásba. Fiatal társai gyakran zaklatták politikai terveikkel. Így már két év múlva elhagyta szülővárosát, és átköltözött Coimbrába, a kanonokrend Szent Kereszt kolostorába, hogy ott zavartalanul teológiai tanulmányainak szentelhesse magát, és előkészülhessen a papszentelésre. De a kolostor igen gazdag volt, és ráadásul a királyi udvar kolostora. A prior már 1220 óta belekeverte az Alfonz király és III. Honorius pápa közti ellentétbe. Ezzel megosztotta a kolostor közösségét, ahol nem kevesen aggodalommal figyelték előljárójuk politikai becsvágát.

Két esemény hozott döntő fordulatot a kutató Fernando életébe. Akkor hozták át az első franciskánus vértanúk csontjait a Szent Kereszt kolostorba. Azután pedig összetalálkozott a szomszéd kis kolostor, Santo Antonio dos Olivais ferenceseivel, amint az alapítvány ajtajánál alamizsnát kértek. A két esemény nagy vágyat keltett benne: ezeknek a szegényeknek a közösségében akadálytalanul Istenért élni. Már 1220 nyarán csatlakozott hozzájuk, megkapta szegényes ruhájukat, és keresztnevét felcserélte pártfogójuk, Remete Szent Antal nevével. A vértanúságra vágyott, és engedélyt kért, hogy Marokkóban mint misszionárius hirdethesse az evangéliumot. Szerencsésen el is jutott oda. De Isten más életfeladatot jelölt ki számára. Marokkóban súlyosan megbetegedett. 1221 elején vissza kellett térnie. De a hatalmas tengeri viharok következtében hazája helyett Szicília partján kötött ki. Onnan a szicíliai rendtársakkal együtt Portiunkulába ment, Assisi mellé, a rendi nagykáptalanra. Szent Ferenc háromezer fia volt ott együtt. Antal ismeretlen valaki volt. Senki sem tudta, honnan jött, mi a képzettsége. Amikor a testvéreket az egyes rendtartományok között szétoztották, ott állt végül egyedül. Arra kérte az északolasz tartományfőnököt, vigye magával és oktassa a rendi életben. De az a montepaolói remeteségbe küldte: szentelje ott magát a szemlélődő életnek, és iparkodjék hasznára lenni rendtársainak.

Eljött 1222 nyara. Most Isten maga emelte tartóra azt a fényt, amely eddig rejtetten maradt, hadd világítson másoknak is. Provinciálisa néhány rendtársával Forliba küldte, hogy ott szenteljék őket pappá. A közös étkezésen valakinek beszélnie kellett. De mert senki sem mert készületlenül, Antal kapta a feladatot. Hiába vonakodott. Végre nagy szerényen beszélni kezdett. De mennél tovább folytatta, szavai annál élénkebbek, melegebbek lettek. Hallgatói mindinkább lebilincselve követték, oly ékesszólóan szólt a legmélyebb hittitkokról, úgy megmutatta nem is sejtett szentírásismeretét. Mikor ezt fölöttesei megtudták, Észak-Olaszországba küldték: ott prédikáljon a téves tanítások ellen. Jól választottak!

Mint „Szent Ferenc hű fia” és „az assisi szegénynek szegény tanítványa” Antal először önmaga vállalta az Úr és apostolai szegénységét, mielőtt másoknak beszélt volna türelmes elviseléséről és vallásos értékéről. Mikor mint szegény vándorpredikátor faluról falura, egyik városból a másikba ment és ott a katolikus tanítást hirdette a szegénységről és a gazdagságról, élete bizonyította hallgatói számára, amiről ajka szólt: „A szabadon vállalt szegénység erőt ad az embernek, de a gazdagság elgyengíti; az ember csakhamar rabja lesz vagyonának, amelyett, hogy uralkodnék fölötte. Mert amikor valamit elveszít és azon szomorkodik, szomorúságában éppen úgy szolgál, mint előbb jószerecséjében is csak rab volt.” Emellett még ágostonos kanonok korában, Lisszabonban és Coimbrában rendkívüli szorgalmával egészen kiemelkedő járatosságra tett szert a

Szentírásban. Magányában és a szemlélődő imádság csendes óráiban ezt a kincset annyira magáévá tette, hogy mindenki elámult. IX. Gergely, miután egy beszédét hallotta, csodálattal „a Szentírás frigidájának” mondta. Mert bármikor beszélt Antal a néphez, a Szentírás szavai tódultak az ajkára, olyannyira, hogy az emberek nem emberi szavakat hallottak, hanem az Írás örökérvényű igéit. Ez a fajta beszéd különösen a tévhitűekkel folytatott párbeszédben mélységes meggyőző erőt kölcsönzött szavainak. De az emberek, még az eretnekek is, mélységes, valódi jámborságát csodálták leginkább. Egykor Isten iránti szeretete a missziókba készítette és a vértanúság utáni aggyal töltötte el; most a megtévedt emberekhez vitte. Ő maga mondja: „A prédikátornak le kell szállnia az emberekhez. Azután újra fölemelkedni, hogy fölemelhesse a porban fekvőket.” Ez az Isten utáni epedő vágyakozása vitte vissza újra meg újra vándorapostolkodása után a magányba és a szemlélődő élethez. Ember-szeretete azután újra kivitte a csendből, „hiszen egy jó szónok soha nem időzhet el túl sokáig a szemlélődő életben, hanem másokban is gyümölcsöt akar elérni. Szemlélődő életével és áldásos működésével az igazság világoosságát kell megvinnie másoknak.”

Így működött Antal előjárói megbízatásából először Észak-Olaszországban, hogy ott visszanyerje azokat, akik eltávolodtak az Egyháztól. Buzgóságában még a tévedés fellegvárába, Riminibe is elmerészkedett. Ott beszédei és vitatkozásai megszámlálhatatlan tömeget nyertek meg. Köztük volt Bonillo is, aki már harminc éve egyik szekta vezére volt. Innen érhető, hogy már működése kezdetén arra kérték Antalt rendtársai: őket is tanítsa be munkájára, és ezt a kérésüket Szent Ferencnek is előadták. Így testvérei között is megkapta a tanítás megbízatását. Ferenc így írt neki: „Azt akarom, tanítsd a testvéreket a szent hittudományra. De ezt úgy tedd, hogy sem benned, sem bennük az imádság szelleme ki ne aludjék. Hiszen így ígértük a szabályokban.” Ferenc megbízása alapján létesítette Antal testvérei számára a rend első tanulmányi házát Bolognában, és ő lett első teológiai professzora.

Felső-Olaszországban már 1224-ben ráhagyhatta munkáját rendtestvéreire. Most Dél-Franciaországba ment, és pedig először is Montpellier-be. Az volt akkoriban a katolikusok főhadiszállása a eretnekekkel vívott háborúban. De Antal nem törődött csapatokkal és fegyverekkel. Az ő fegyvere Isten ígéje és a tévedők iránti nagy szeretete volt. Csakis ilyen fegyverekkel harcolva, behatolt még a tévedés főfészkebe, Toulouse-ba is. Ott vetette be akkor Domonkos is erejét a tévedők megtérítésére. Csak úgy, mint Montpellier-ben, itt is teológiát tanított, és tovább prédikált az eretnekek ellen. Olyan sikerrel, hogy „az eretnekek pörölyének” mondták. De – mert beszédvázlataiban egy szót sem találunk, amellyel ócsárolná vagy támadná őket – ezzel a névvel nyilván inkább nagy eredményű munkásságát

jelezték, mintsem előadása módját. Munkája sikerét mindenekelőtt azzal biztosította itt, hogy kolostorokat alapított; ezek folytatták művét.

1227-ben újra visszatért Felső-Olaszországba, hogy belefogjon végső feladatába: a hívőket megerősíteni, és biztosítani az elért eredményt. Főleg azokat a nagybőjti beszédeit kísérte egyedülálló siker, amelyeket 1231-ben Padovában tartott. Az emberek már az éj folyamán összesereglettek, úgyhogy egyik templom sem volt elég tágas. Így Antalnak a szabad ég alatt kellett prédikálnia. Utána pedig tömegek tolongtak a gyóntatószékek körül. Padovát és környékét szinte kicserélték. A haragosok kibékültek. Az adósok börtönében szenvedők kiszabadultak. Az uzsorakamatokat és a jogtalanul szerzett vagyont visszajuttatták a jogos tulajdonosnak. Utcanők, tolvajok és más bűnözők bünbánatot tartottak. Még ma is érvényben van ott „az adósok törvénye” 1231. március 15-e óta: Aki adósságba keveredett, az a jövőben csak vagyonával felel, de nem személyével és szabadságával. Mindez jele szavai hatásosságának. De ez az óriási munka nyilvánvalóan teljesen felőrölte amúgy is gyenge egészségét; még ugyanabban az évben, 1231. jún. 13-án meghalt. Csak 36 éves volt.

Sírjánál számos imameghallgatás, gyógyulás és más csoda történt. Ennek eredményeként, alig tíz hónappal halála után, szentté avatta IX. Gergely pápa. De a sok csoda azt is eredményezte, hogy a hívő nép tudatában Antalnak, a csodatevőnek az alakja háttérbe szorította az evangélium hirdetőjét, a szolgáló szeretet apostolát, a szegények, a szűkölködők, a megtévedt emberek szolgáját. Igaz, a későbbi legenda előszeretettel ehhez a tevékenységéhez kapcsolódik.

Korunkban mind hangosabb a vágy: újuljon meg az Egyház, főleg azért, hogy visszatérünk az evangéliumhoz, és komolyan fáradozunk minden keresztény egységén. Amikor XII. Pius pápa 1946. jan. 16-án Szent Antalt egyháztanítóvá tette, egyben saját korunknak is irányt mutató mesterül adta. S. Clasen

BONAVENTÚRA
(július 15)

* 1217/18 *Bagnoreggio, Viterbo m.*
† 1274. júl. 15. *Lyon*

Bonaventúra élete az Egyház történelmének egyik legnagyobb-szerű és feszültségekkel leginkább telített korára esik. Születése előtt néhány évvel, a IV. lateráni zsinat alkalmával III. Ince maga köré gyűjtötte Európa lelki és világi hatalmasságait: az egyházi hatalom alig túlszárnyalható demonstrálása volt ez. Ugyanakkor Assisi Szent Ferenc a végsőkig szegény és hatalom nélküli Krisztust testesítette meg megalkuvás nélküli erővel. A hittudomány a nagy mesterek Summáival elérte középkori tetőpontját. Ugyanakkor rég halottnak

hitt tévtanok, mint a katarusoké, új szenvedéllyel lángoltak fel. Fölbredt az érdeklődés a természet titkai iránt. A mindenfelé felmagasló gótikus székesegyházakban új, többszólamú harmóniák csendültek fel.

Bonaventúra 1236 és 42 között Párizsban tanult. Ott is lépett be a ferencesek rendjébe 1243-ban. Csakhamar belekerült a nagy teológiai vitákba és a renden belüli véleménykülönbségek harcába.

A ferences rend kezdettől fogva feszültségekkel volt tele. Kiszámíthatatlan feszítőerejüket csak az életszentség, az okosság és az erő tudta kordában tartani. Ferenc visszautasította, hogy átvegyen egy már bevált szerzetesi életformát. A rendet azok a vallásos erők mozgatták, amelyek akkor elsősorban a nép között törtek fel. Amikor Bonaventúra átvette a rend vezetését (1257-től 1274-ig övé volt ez a feladat), két csoport állt egymással szemben. Az egyik életstílusában messzemenőleg hasonlított a hagyományos bencés és ágostonos szerzeteseszményhez. Ezt az irányt az Egyház nagylelkűen támogatta, mert mindig szívügye volt a világos, áttekinthető rend. A másik csoport ragaszkodott ahhoz, hogy megalkuvás nélkül, szószertint kövessék az eredeti ferences regulát. Ebben végül is olyan messzire mentek, hogy nemcsak a korukbeli egyházat vonták kétségbe, de a látható egyházat általában is.

Bonaventúra a középút javára döntött. A helyzet józan mérlegelése, a felelősség bámulatatos módon felnövekedett rendjéért – 30 000 lehetett a tagok száma, köztük természetesen túl sok beteg és öreg –, de saját természete is ezt a megoldást javallta. Olyan életformát akart, amely megadja rendjének a szükségszerű szilárd vázát, és képessé teszi arra, hogy a lelkipásztorkodás és a tanítás terén a sokfajta egyházi feladatnak megfelelhessen. Ugyanakkor azonban a ferences mozgalom kezdeti lelkesedését is meg akarta őrizni. Persze nem sikerült neki, hogy a két szélsőséges szárnyat tartósan megőrizze ezen a középúton. De az igen, hogy úgy megerősítse ezt a középvonalat, hogy a ferences eszmény továbbvivője legyen a történelemben. Ezért nevezik a rend második alapítójának.

Mindig kényes feladat, hogy egy lelki mozgalmat szervezeti kezekbe szorítsunk, és ezzel bizonyos fokig középszerűvé tegyük. Szükséges, de bizonyos fokig mégis sajnálatos dolog ez. Bonaventúra lelki nagyságára vall, hogy azok mellett a követelmények mellett, amelyeket egy ekkora közösség hoz magával, volt szeme meglátni azt az eleven tüzet, ami túl van minden kereten, és csak az egyesek személyes, szívbeli megragadottságából táplálkozik. Számára lelki atyja, Ferenc nem töltötte be végérvényesen történelmi szerepét azzal, hogy három új rend alakult. Ezen felül a „végső idők rendje” első képviselőjének tartotta. Lelki közösség ez, olyan lelkeké, akiket az isteni fény legmélyükig megragadott és egészen áttűzesített. En-

nek a „szeráfi rendnek” a tagjai legigazibb jelei Jézus Krisztusnak a világban, az ő igazi tanúi.

Jellemző Bonaventúrára, amit itt látunk: hogyan egyesítette magában a józan valóságérzéklet és a dolgok mélyére hatoló lelki készséget. Megvolt benne a vezetésre való rátermettség és a bátorság, hogy szolgáljon. Tetterős volt a szervezésben, és megőrizte szíve nemességét. Mestere, Alexander Halensis állítólag azt mondta egyszer felőle: mintha nem volna benne Ádám bűnének hatásából semmi. Bizonyos körök szemére vetették, hogy hiányzanak nála a rendkívüli önsanyargatások. Ezek a szentet elgondolni sem tudják ilyesmi nélkül. Bonaventúra aszkézise józan, emberi volt. Nem abban kereste mélységesen tisztelt atyja követését, hogy őt a kemény önsanyargatásban utánozza. Az ő történelmi szerepe nem az volt, hogy elkezdje a mozgalmat, mint egy feltörő tűzhányó, hanem hogy áthassa szellemmel. Kedélyének minden fellángolását, a Teremtő dicséretét és minden felkiáltását az örök Atyához kíséri nála az értelem munkája, és ez az értelem szünet nélkül gondolkodik. De éppen úgy igaz ez – ha nem igazabb – fordítva is: Minden gondolatát áthatja szívének melege; minden értelmi eredménye mélyen imádságba gyökerezett. *Zarándokút Isten felé* c. művének első mondatai így hangzanak: „Elindulásul az örök Atyát hívom, az Őskezdetet. Tőle száll le ránk minden megvilágosítás. Ő, a világosság Atyja, tőle származik minden jó adomány és minden tökéletes ajándék' (Jak 1,17). Őt szólítom, Fia, Jézus Krisztus, a mi Urunk által: világosítsa meg lelki szememet, hogy „lépteinket a béke útján vezesse”.“

Bonaventúránál a tudás és a hit nem zárja ki kölcsönösen egymást; egymásra vannak utalva. A hit kölcsönzi szellemünknek azt a tisztaságot és helyes irányulást, ami képesít, hogy helyesen gondolkodjunk Isten és ember felől. Úgy gondolja, veszedelmes dolog az, ha kioldjuk a bölcséleti gondolkodást a hitigazságok és a teológia mindent átfogó összefüggéséből. Hiszen nem értelmünk ad feleletet a lélek legmélyebb kérdéseire, hanem a hit. Eredetünk, utunk és célunk ezek a kérdések. A hit felelete nélkül – úgy is mondhatnánk: Krisztus felelete nélkül – az ember vajmi könnyen téves útra jut, és végül arról is kétségbeesik, megtalálja-e valaha is az igazságot. Az ősbűn meggyöngítette szellemünket: Istent és ezzel együtt a lét és az élet célját csak úgy látja, mint egy összetört tükörben. De ha a hit fénye erősít és megvilágosít, megsejti Istent köröskörül a világban, saját lelkünkben és abban, ami fölöttünk van.

Bonaventúra tekintete előtt a világ felnyílik, mint egy könyv, és abban olvassa Isten nyomait: „Uram, Te közölted a mézzel és minden teremtményeddel az édességét, jobban mondva, a te édességedet. Az édesség és a gyönyör, amit teremtményeidben találunk, nem más, mint saját édességednek egy kis megnyilatkozása. Azok számára tartogatod ezt, akik félnek téged” (A lélek párbeszéde Istennel).

Egy másik alkalommal így ír: „Vak az, akit a teremtett dolgok ragyogása meg nem világosít. Aki nem hallja meg hangos kiáltásukat, süket az; aki nem zeng dicséretet Isten teremtményeiért, néma az; aki ilyen bizonyítékok láttán nem ismeri fel az első kezdetet, esztelen az. Nyisd csak ki szemedet; hajolj oda lelki füleddel, oldódjék meg ajkad és készítsd fel szíved, hogy minden teremtményben megláthasd Istenedet, dicsérjed, szeressed, tiszteljed és áldást mondj neki” (A lélek zarándokútja Istenhez).

De az örök Atya legvilágosabb képmása a Megtestesült Ige, Jézus Krisztus. Ő életünk, szeretetünk, megismerésünk középpontja. Kedvelt gondolata Bonaventúranak az az őskeresztény igazság, hogy mi most „Átala, Vele és Benne” útban vagyunk az Atya felé. „Ezen a középponton át térünk vissza (Hozzá), és magának az életnek a forrásánál megkapjuk az életet” (Hat nap munkája).

De aki meg akarja ismerni Krisztust, ahhoz az eszközhöz nyúljon, amit az Egyház századokon át hűségesen megőrzött: ez az eszköz a Szentírás. Bonaventúra számára az istenismeret kimeríthetetlen forrása az Írás. A tiszta víz folyamának mondja, amely átfolyik az időkön; kertnek, ahol életadó táplálékot találunk. Nevezi még az Isten szívének, Isten ajkának, Isten nyelvének, Isten íróvesszejének. Mindazt, amit ír vagy mond, nemcsak átítatja az Írás szelleme: sokszor még gondolatait is az Írás szavaival fejezi ki. Mert benne találja meg azt, amit hiába keres a filozófiában: azt a tudást, ami nemcsak értelmünket gazdagítja, hanem egész valónkat újjáteremti és élleti. Azért tekint nemcsak a bölcséleti művekre, de még a teológia termékeire is bizonyos fokú bíráló bizalmatlansággal: Soha nem tartalmazza az egész és tiszta igazságot. Nem kellene – mondja egyik helyen – a Szentírás tiszta borába annyi vizet vegyíteni az emberi bölcsességből, nem kell éltető tartalmát túl sok okoskodással felhigítani. „Bizony nem jó csoda lenne az, ha a bor válnék vízzé” (Hat nap munkája).

A világból, saját tapasztalatából és a Szentírásból így építi fel Bonaventúra az ő létráját, amelyen Istenhez emelkedik. De a földi ember számára lehetséges legteljesebb istenismeret útja a Kikutathatatlanba, a Kimondhatatlanhoz, Isten sötétségébe vezet. Sem a hittudást, sem az embert nem ismernék meg igazán Bonaventúrában, ha egyéniségének ezt a misztikus magját figyelmen kívül hagynánk. Megvolt szívében az a sajátos szenvedély, amely végül is maga mögött hagyja a gondolat és a tudás minden segédeszközét: „Ha azt kérdezed, hogyan történik ez a legmagasabb fokú istenismeret, akkor ne a tudományosságot kérdd, hanem a kegyelmet, ne az értelmet, hanem a vágyat” (Zarándokút). „Sokféle képesség van a lélekben, hogy valamit elsajátítson: az érzéki észrevétel képessége, a képzelet ereje, az értékítélet, az ész. Mindezt az embernek el kell

hagynia. A csúcson történik az egyesülés a szeretetben – és ez minden felülmúl (*Hat nap munkája*).

Kevés idő jutott osztályrészüül, hogy teológiáját rendszeresen kidolgozza és írásban is lefektesse. Rendje felelősségteljes irányítása és az Egyházban rábízott sok más feladat ereje legnagyobb részét igénybe vette. Mégis kilenc nagy kötetet töltenek meg munkái a modern latin kiadásban.

X. Gergely 1273-ban a római kúriához hívta, bíborossá tette és megbízta, vegyen részt a második lyoni zsinat előkészítő munkáiban. Azt még tudjuk, hogy a második ülésen az akkori legfontosabb törekvés, a görög egyházzal való újraegyesülés ügyében beszédet mondott. Az egyesülés valóban meg történt. Sajnos, nem volt tartós. Hamarosan rá, 1274. júl. 15-én Lyonban meghalt. Felemésztette a felelősség és a munka. 1482-ben avatták szentté. 1588-ban egyházdoktornak ismerték el. Ő a „szeráfi tanító”.

Művei közül a *Breviloquium* (a keresztény hitigazságok rövid foglalatja), az *Itinerarium mentis in Deum* (A lélek zarándokútja Istenhez, ez a legismertebb), a *Soliloquium* („beszélgetés önmagammal”) és a *Legenda maior S. Francisci Assisiensis* a legtöbb modern nyelven kapható. Mikor egyszer a pápa az utóbbinak, alapítója életének írása közben látta, akkor hangzott el a híres mondat: „Hagyjátok a szentet, hadd dolgozzék a szentért.” W. Rauch

Ó drága szenvedés, ó csodálatos halál! Van-e csodálatosabb, mint hogy a halál életet ad, a sebek gyógyítanak, oldalad megnyitása szívet szívvel egyesít. Ó édes halál, ó gyönyörűséges halál! Nem akarom elhagyni a kereszten függő Jézust, mert jó övele lennem. Készíték nála három hajlékot: egyet kezén, egyet lábán és egyet oldalában. Ott szólok majd az ő Szívéhez, és megnyerem tőle, amit kívánok. Ó mi Urunk Jézus Krisztus drága sebei! Ha beléjük költözöm, szeretetének legmélyére érek. Ott fogok lakni, és ő eláraszt oly nagy édességgel, hogy el sem tudom mondani. Ó mily vakok Ádám fiai, hogy nem akarnak e sebeken át az Úr Jézus lelkébe költözni. Ó boldog lándzsa, boldog szegek, melyek méltók voltak az Úr testébe hatolni! Ha én lettem volna annak a lándzsának a helyében, nem hagytam volna el Krisztus oldalát, hanem azt mondtam volna: Ez az én nyugodalmam mindörökre, itt akarok lakni, mert ezt választottam a magam számára.

NAGY ALBERT
(november 15)

* 1200 körül Lauingen/Donau
† 1280. nov. 15. Köln

Sokan vannak, akiknek Albert működéséről csak homályos fogalmuk van; alig tudják, milyen gazdagok és telítettek voltak napjai, és miért adta neki az utókor a „nagy” kitüntető címet. Albert 1223-

ban lépett be a domonkosok rendjébe Padovában. Ezután kezdetét vette haláláig tartó fáradhatatlan tevékenysége: mint szerzetes és pap, mint professzor és író, mint tartományfőnök és regensburgi püspök, mint a kereszteshadjáratok szónoka, és a végén megint csak mint hallgató, csendes szerzetes.

Albert egyike volt Európa zseniális építőmestereinek. Élete sejtünk enged valamit Európának és embereinek átfogó méretű nagyságáról. Ezt sejtetik a tervrajzok, amelyek szerint a városok és a katedrálisok épültek. Ezt mutatják a törvények, amelyek alapján a vallásos szellemből kultúrát teremtettek. Ezt bizonyítja a közös hit, amely a népek családjának alapja volt, és több mint egy évezreden át egyszersmind a politikai közösségben is polgárjogot adott.

Duna melletti hazájából Albert Itáliába ment. Padovában találkozott Jordan von Sachsennel, a domonkos rend általános főnökével, aki megnyerte őt a rend számára, és utána elküldte az Alpokon át Kölnbe, a középkor legnagyobb német városába, a népek nagy országútjainak északnyugat-európai metszéspontjába. Ez a rajnaparti város kiinduló pontul szolgált Albert minden útjához, amelyek során bejárta az akkor ismert félvilágot. A rend megbízásából a német rendtartomány különböző kolostoraiban megszervezte a tudományos munka tanulmányi rendjét: Hildesheimben és Freiburgban, Regensburgban és Strassburgban.

Mindezek a városok azonban csak állomáshelyek voltak Párizsba, az első valóban európai egyetemre vezető útján. Itt a rendnek két tanszéke volt. A franciáknak azonban előjoguk volt, hogy saját honfitársaik közül nevezzék ki a tanárokat. Albert elsőként törte át ezt a nemzeti privilégiumot.

Kölnben folytatta tudományos munkáját. Itt alapította meg rendjének egyetemét, amelyből később, a XIV. század végén Köln városának egyeteme lett. Itt gyűjtötte össze katedrálja köré húsz nemzetből származó tanítványainak seregét. Itt tanult nála Aquinói Tamás is, akinek a nagysága előtt később csodálattal hajolt meg. Öreg korában is elszetett még Párizsba, hogy Tamásnak, tanítványának a tanait megvédje.

Albert számára a politikai élet is Isten országának és igazságosságának követelményeit hordozta. Amikor a Staufok császári családjá akkoriban összeomlott, Európa a „császár nélküli rettenetes idő” alatt szenvedett. Politikai karrieristák az emelkedés lehetőségét szimatolták. A német választófejedelmek azonban 1273. okt. 1-én megválasztották Habsburg Rudolfot német királynak. Albert elutazott a lyoni zsinatra, és bemutatta az újonnan választott királyt, mint az igazságos ügy előharcosát, mint a rend emberét. X. Gergely pápa erre jóváhagyta a választást. Így mentette meg Albert a legnagyobb válság órájában Európa egységét.

Albert leginkább természetkutatói minőségében lett ismertté és híressé. Az első indítást a természet kutatására Itáliában kapta. Tulajdonképpen itt nyílt meg előtte a természet a maga csodáival és talányaival. Az idők folyamán otthonossá vált a természettudomány összes területén: az orvostudományban, a fiziológiában, az állattanban, a növénytanban, a fizikában, a kémiában, a földrajzban és a geológiában, az ásványtanban és a csillagászatban. Különös előszeretettel foglalkozott a biológiával, az élő világgal. Párját ritkítóan ismerte a növényeket és az állatokat. A vérbeli kutató szabotosságával és megfigyelő tehetségével hatolt be a természet titkaiba. Eredményei előtt nemcsak kortársai álltak meg bámulattal, hanem még ma is megcsodáljuk őket. Kétségtelen, hogy még megvolt benne néhány tökéletlen, a korfelfogás befolyása alatt álló, hagyományos régi nézet, de érdeme, hogy egyike az elsőknek, akik kísérletezés útján hódították meg a természetet, és nem a vak tekintélyhit alapján nézték. Ezt az eszmét ő építette be az európai gondolkodásba.

Albert tudományos teljesítménye abban áll, hogy fölfedezte Arisztotelész filozófiai írásait és gyümölcsössé tette őket a teológia számára. Megtisztította ezeket a műveket az arabok minden ferdítésétől és befolyásától, és Arisztotelész eszmei gazdagságát a hittudomány szolgálatába állította. Ha később Aquinói Tamás nemcsak a filozófiában, hanem hittudományi írásaiiban is ismételt Arisztotelészre támaszkodik, akkor ebbe az irányba Albert mutatta meg és egyengette neki az utat.

Ha áttekintjük Albert életét, akaratlanul is felvetődik bennünk a kérdés, hogyan tudta egyetlen ember akkora munkamegterhelés és szellemi erőfeszítés mellett mindezt győzni? Alkotásának és tetterejének titka Istennel való eleven kapcsolatában, mély imaéletében rejlett. Két ránk maradt mondása jellemezheti belső magatartását Istennel szemben:

Az első: „Uram, szeretném, ha legkedvesebb akaratod szerinti ember lennék.” Amikor a pápa hatvanhét éves korában sürgetve arra kérte, vegye át a regensburgi püspökséget, csak kedvetlenül egyezett bele. De a pápa megbízása számára Isten akaratát volt. A gazdaságilag tönkrement püspökséget újból talpra kellett állítania. Személyes becsvágya nem volt, csupán elődjének botrányát akarta jóvátenni. Két évvel később, amikor a kapott megbízást már betöltötte, alázatosan kérte a pápát, hagyja őt ismét mint egyszerű szerzetest élni. És csak amikor a pápa beleegyezett kérésébe, akkor látta ebben is az Isten akaratát.

A másik mondása: „Saját magad menj Isten felé. Ez hasznosabb neked, mint ha az égben lakó összes szenteket küldenéd el hozzá.” Ez a mondat hangsúlyozza az emberi lélek Istenhez való közvetlen viszonyának összehasonlíthatatlan jelentőségét, amely értékében

semmivel sem helyettesíthető; minden más ezért és ezáltal őt formát vallásilag. Minden bizonnyal nem vethetjük Albert szemére, hogy túl keveset dolgozott a világban és a világ alakításán. De az emberiség szolgálatában végzett minden tevékenységében, utazásai-ban és kutatásaiban sohasem felejtette el és nem hanyagolta el az „egy szükségset”.

Németországi és csehországi kereszteshadjárati prédikációi (1263 – 1264), valamint rövid würzburgi és strassburgi tartózkodása után 1270-től kezdve megint Kölnben lakott. Ott, amint ez már korábban két esetben is megtörtént, közvetítőnek hívták meg az érsek és a város között kitört pereskedésben. Mindenkitől nagyra becsülve dolgozott 1280. nov. 15-én bekövetkezett haláláig. XI. Pius pápa 1931-ben vezette be nevét a szentek hivatalos listájába. G. Gieraths

AQUINÓI TAMÁS
(január 28)

* 1226 körül Roccasecca (Nápoly m.)
† 1274. márc. 7. Fossanuova

Tamás Nápoly vidékéről, az aquinói grófok régi nemesi, hatalmas nemzetségéből származott. Korán, öt éves korában átadták a közeli Monte Cassino-i bencés kolostornak nevelésre. A korabeli felfogás szerint hozzá kellett volna járulnia családjá és háza hírnevéhez, ha már nem házassággal, akkor úgy, hogy jeles püspök, apát, bíboros vagy éppen pápa lesz belőle. A fiatal nemesember szándékai azonban nem éppen ilyen tervek szerint igazodtak. Tizennégy éves korában Nápolyba küldték tanulmányai végzésére. Itt ismerkedett meg az akkoriban virágzásnak induló prédikátorok rendjével. Elhatározása, hogy életét a hittudománynak fogja szentelni, 1244-ben a domonkosok nápolyi kolostorába vezette. Felvételt kért a rendbe, bár családja hevesen ellenezte, hogy egy kolduló rendbe lépjen. A rend előjárói tudományos kiképzése végett még ugyanabban az esztendőben tovább küldték. Rómán és Bolognán át Párizsba kellett volna mennie. Utazása közben, Rómától északra, testvérei meglepetésszerűen rácsaptak, visszavitték Monte Giovanni-ra, az atyai várba, és itt fogva tartották. Fogságának ideje alatt ellenállt minden csalogatásnak és csábításnak, amivel életre szóló döntésének megváltoztatására akarták rávenni; az imádságnak és a tanulmányoknak szentelte magát, míg végre tizenöt hónap múlva a domonkosok segítségével kiszabadult. A rend általános főnöke, Johannes von Waldeshausen személyesen kísérte el Párizsba. 1245-ben lépett be Franciaország fővárosába, ahol első ízben találkozott Nagy Alberttel, a rend nagytekintélyű hittudósával. Három éven át hallgatta előadásait. Amikor az általános rendi káptalan 1248-ban megbízta Albertet, hogy Kölnben megszervezze a rendi főiskolai tanul-

mányokat, Tamás követte tanárát, és a rajnai fővárosban négy évet töltött el alapos, beható tanulmányokkal.

1252-ben megint Párizsban tartózkodott, és mint bakkalaureus az ős beálltával megkezdte előadásait. Tanári tevékenységének ebben az első időszakában tört ki az elkeseredett harc, amit a világi pap-sághoz tartozó párizsi tanárok indítottak a ferences és domonkos rendből való, tudományos szempontból jelentősebb kollégáik ellen. Tamás megvédte rendjének jogait. 1256-ban IV. Sándor pápa beavatkozása folytán felvételt kapott a bekebelezett magisterek közé, és a Notre Dame kancellárjától engedélyt, hogy mint tanár önálló nyilvános tevékenységet folytathasson. Akadémiai előadásaiban mindenekelőtt eredetiségét, nyíltságát és önállóságát dicsérték. Ez alatt a párizsi tartózkodása alatt (1252 – 1259) keletkeztek egyéb munkák mellett Petrus Lombardus Szentenciás könyvéhez írt kommentárjai, Izaiás prófétához és Boethiusnak a Szentháromságról szóló művéhez írt magyarázatai, valamint Az igazságról (*De veritate*) írt értekezése.

A hatvanas évek legnagyobb részét (1259 – 1269) hazájában, Olaszországban töltötte, ahol ugyancsak a hittudományok tanításával bízták meg. 1260-ban IV. Orbán pápa udvarába hívták meg; Tamásnak kellett a görög császárral folytatott uniós tárgyalásokon a római Egyház ügyét képviselni. 1265 őszén átvette a római rendi főiskola vezetését; 1267-től 1269-ig IV. Kelemen pápa udvarában tartózkodott. Fáradhatatlanul dolgozott tudományos munkáin. Bizonyítják ezt: A pogányok elleni *Summa* (*Summa contra Gentiles*), amelyet kézikönyvnek és tankönyvnek szánt a domonkos misszionáriusok számára, Az Isten hatalmáról és A fejedelmek kormányzásáról írt munkái, mindenekelőtt azonban a *Summa Theologica*, a tudományos gazdagságnak és gondolati mélységnek, átfogó meglátásnak és világosságnak ez a mesterműve. IV. Orbán pápa udvarában való tartózkodása alatt megszerkesztette az úrnapi zsolozsmát.

Rendjének előjárói 1269 elején újból meghívták a párizsi egyetemre teológiai tanárnak. Ezek a párizsi esztendőök (1269 – 1272) tudományos tevékenységének csúcspontját jelentik. Szerfölkött termékeny irodalmi alkotás évei voltak, de ugyanakkor nehéz harcok ideje is. A kolduló rendekkel szemben tanúsított ellenállás még nem nyugodott meg. Brabanti Siger tanítása a világ eredetéről, az emberi lélekről és az akaratszabadságról nem volt összeegyeztethető a keresztény dogmával. Végül heves vita támadt a főképpen a ferencesek képviselte ágostoni konzervatív irány és Nagy Albert meg Aquinói Tamás haladó arisztotelizmusa között. Tamást előjárói 1272 hűsvétjén visszahívták, és – minden bizonnyal I. Károly Anjou- király sürgetésére – azzal bízták meg, hogy szervezze meg Nápolyban a hittudományi főiskola tanulmányi rendjét. Két évvel később újból kiragadták e nyugodtabb tevékenységéből: X. Gergely pápa a Lyon-

ban tartandó uniós zsinatra (1274) hívta meg. Tamás súlyos betegsége ellenére is útnak indult, de nem ért el messzire. Március 7-én a kora reggeli órákban a fossanuovai cisztercita kolostorban elhunyt. XXII. János pápa 1323-ban szentté avatta; V. Pius 1567-ben egyháztanítónak jelentette ki, XIII. Leó pedig 1880-ban a katolikus iskolák általános patrónusává tette.

Tamást mint filozófust és mint teológust az istenismeret problémája érdekelte szenvedélyesen. Nemcsak a hit fényével, hanem az értelem világosságával, azaz a filozófia eszközeivel is kereste az Istent. Megismeréseit öt istenérvbe foglalta össze. Következtetése szerint a világ, így, ahogyan van, nem keletkezhetett saját magától; rendje és célszerűsége egy világ fölötti értelmet követel: „Ennek az értelemnek a hatásaiból ismerjük meg, hogy Isten létezik, hogy ő minden dolognak az oka és felülmúl minden mást, messze maga mögött hagyja az összes lényt. Ez a mi megismerésünk utolsó és legtökéletesebb eredménye ebben az életben.”

Aquinói Tamás hittudós volt, Isten tudósa. Végző bölcsességét és legmélyebb ismereteit a hitből merítette. „A hit előíze annak az ismeretnek, amely minket a jövőben boldoggá fog tenni.” Hit és tudomány számára nem volt ellentét: „A kegyelem ajándékai oly módon alkalmazkodnak a természethez, hogy nem semmisítik meg, inkább tökéletesítik. Éppen ezért a hit fénye, amely a kegyelem formájában árad belénk, nem oltja ki természet adta hozományunkat, a természetes ismeretet.” Isten a hit világosságát ajándékozta az embernek, és ezzel olyan igazságokat nyilatkoztatott ki neki, amelyek minden emberi tudást meghaladnak. De ugyanez az Isten megadta az embernek a megismerő erőt is, és ezzel együtt feladatul tűzte ki neki, hogy hajtsa uralma alá a földet, és hódítsa meg a szellem birodalmát. Következésképpen a hit is, az értelem is Istentől ered, és ezért sohasem ellenkezhetnek egymással.

A hitnek és a tudásnak ez az egysége Tamás minden kérdésfelvetésének és feleletének, minden értekezésének és imájának kulcsa. Világos és mély szelleme mindazt átfogta és áthévítette, amit a görög filozófusok és az arabok, Ágoston és a többi egyházatya Istentől és a világról, a természetről és a kegyelemről mondani tudtak. Negyven éves korában kezdett hozzá, hogy a katolikus igazság egész teljességét teológiai Summájában összefoglalja.

Az Istentől szóló tannal kezdte művét: ez az Isten egy, és ugyanakkor három személyű is. Ez a végtelenül hatalmas, háromez Isten teremtette az anyalokat, a világot és az embert. A Summa második részében tárgyal az emberről, életének céljáról, tehetségeiről és adottságairól, rossz hajlandóságairól. Utána megmutatja az útját-módját, hogyan bontakozzék ki és tökéletesítse magát az ember a hit, remény és szeretet isteni erényei, továbbá az okosság, igazsá-

gosság, erősség és mértékletesség sarkalatos erényei segítségével. Tamás azt akarta, hogy az ember a maga egészében, testestül-lelkestül nyiljék meg Istene előtt. Ezzel elvből ellene fordult minden egészségtelen, természetellenes aszkézisnek, amely túlzott testellenesége miatt a lelki és vallásos életnek az elsatnyulásához és elferdüléséhez is vezet: „Mivel az ember természete lélekből és testből, szellemből és érzékekből van alkotva, az a jó neki, hogy a maga egészében adja rá magát az erényre, azaz szellemi részében éppúgy, mint érzéki részében és testében. Eppen ezért az ember erényéhez szükséges, hogy az igazságos viszonzás kívánsága se csupán a lélek szellemi részében éljen, hanem érzéki részében és magában a testben is, és a test önként induljon az erény szolgálatára.”

De az ember elbukott. Az eredeti bűn napjai óta feneketlen szakadék tátongott Isten és ember között. Csak maga Isten volt képes ezt a szakadékot áthidalni. Így jött Krisztus a világba és váltotta meg az emberiséget a bűntől és annak tartozásától. Summájának harmadik részében Tamás Krisztusról és megváltó művéről beszél. Ecseteli, hogyan bízta rá az Istenember az ő Egyházára a szentségeket, hogy az emberek újból az Istenhez vezető úton járhasanak, és elérjék az örök életet. Az utolsó dolgokra vetett kitekintéssel zárja le művét.

Tamás Istenből indul ki és Istenhez tér vissza, minden valóságnak ehhez az óceánjához, amelyben az ember is megtalálja végső beteljesülését: „Minden szellemmel megáldott teremtménynek az a célja, hogy eljusson a boldogságra, amely csakis Isten országában valósítható meg. Ez az ország pedig nem más, mint azoknak rendezett közössége, akik az Isten látását élvezik. Isten szemlélete az igazi boldogság.”

Aquinói Tamás azonban csak azért volt nagy tudós, mert nagy imádkozó volt. Jól tudta, hogy az embernek szelleme és akarata minden erejét latba kell vetnie: „Ahol az ember elmulasztja azt, ami hatalmában áll, ahol égből jövő csodára vár, az valóságos istenkísértés.” Az embernek nem szabad ölbe tennie a kezét. Mert a mennyek országa olyan, mint a tágas tenger, de a hálókat nekünk kell kivetnünk. A mennyek országa olyan, mint a drágagyöngy, de ezt a gyöngyszemet nekünk kell megkeresnünk. A mennyek országa olyan, mint az elrejtett kincs, de nekünk kell kiásnunk.

Tamás azonban azt is tudta, hogy minden emberi tudás csak töredék, hogy semmiféle földi tehetség sem képes megadni azt, ami az embert végül is elvezeti igazi céljához. Eppen ezért magának az Istennek kell kegyelmével közbejőnnie. Az ember csak alázatos szívvel Isten elé tud lépni és magát előtte kitárni. Tamás előtt világos volt, hogy Isten csak „a kicsinyeknek nyilatkoztatja ki magát”: „Az alázatosság az embert képessé teszi Isten befogadására, előkészíti a bölcsességre.”

Tudjuk, hogy mielőtt a szellem világába elmélyült volna, minden egyes alkalommal a keresztt vagy a tabernákulum elé lépett és megvilágosításért imádkozott. Ha az emberek akkoriban és mi még ma is csodálattal és tisztelettel állunk ennek a hittudósnak és szentnek óriáshoz illő teljesítménye előtt – ő maga mindig tudatában volt kicsinységének, korlátoltságának és szegénységének. A legenda beszéli, hogy az egyik alkalommal a keresztt alatt az Úr szavát hallotta: „Tamás, jól írtál rólam. Milyen jutalmat vársz érte?” Tamás erre azt válaszolta volna: „Téged egyedül, Uram. Minden, amit írtam, szalmának tűnik fel előttem.” (Más változat szerint ez utóbbi mondatot nem sokkal halála előtt mondta, legutolsó nagy látomása után.)

Utolsó imája, amit a halállal szemtől szemben mondott, az Oltáriszentségben elrejtett Istenhez szól, s ott piheg benne egész nagy lelke: „Téged veszek magamhoz, lelkemnek váltságdíja. Irántad való szeretetből tanultam, virrasztottam éjjeleken át, fáradoztam. Téged hirdettelek a szószekekről és Téged tanítottalak. Ellened soha semmit sem mondtam. Nem is ragaszkodom makacsul véleményemhez, hanem ha valaha is helytelenül nyilatkoztam volna erről a Szentsegről, akkor alárendelem ezt a római Anyaszentegyház ítéletének, amely iránti engedelmességben távozem most ebből a világból.”

G. Gieraths

*Rejtezö istenség, hittel áldalak,
Ki elrejteztél itt bor s kenyér alatt.
Szívem teelőtted megalázkodik,
Mert ha téged szemlél, megfogyatkozik.*

*Szám, kezem, látásom benned fennakad,
Bizton hitem mégis hallásból fakad.
Hiszem mind, amit szól Istennek Fia,
Nincs igazabb, mint az Igazság szava.*

*Rejté a kereszttfa istenségedet,
Itt az emberség is elrejtezkedett.
Mind a kettőt vallván és hittel hívén,
Mit a jobb lator kért, azért esdek én.*

*Sebeid Tamással nem szemlélhetem,
Te vagy mégis, vallom, Uram, Istenem.
Add, hogy egyre jobban higgyek teneked,
Tebenned remélek és szeresselek.*

*Uram halálának szent emlékjele,
Élő kenyér, nekünk élet kenyere!
Hogy belőled éljen, késztesd lelkemet;
Soha ne feledje édességedet.*

*Kegyess pelikánunk, égi szeretet,
Véredben, tisztátlant, moss meg engemet,
Egy cseppje elég, ha a mérlegbe hull,
Az egész világnak bűnváltóságul.*

*Jézus, most csak arcod leplét láthatom,
Add meg, Uram, amit úgy szomjúhozom,
Boldogan, lepletlen lássam színedet,
És dicsőségedben dicsérhesselek.*

(Adoro Te. Sik Sándor fordítása)

*Nem az tesz szentté, ha sokat tudunk, sokat elmélkedünk, sokat
gondolkodunk. A szentség nagy titka: nagyon szeretni.*

ÖZSÉB
(január 20)

* 1200 körül Esztergom
† 1270. jan. 20 Pilisszentkereszt

Nevéhez fűződik az egyetlen magyar eredetű szerzetesrend: a pálosok létesítése és megszervezése, amely mind vallási, mind művelődésügyi téren igen jelentős szerepet játszott nemcsak hazánk, hanem a szomszédos népek kultúrájának történetében is.

Az egykori esztergomi kanonok a szenvedések útján jutott el lelkének és szándékának kiérésére. A tatárjárás vérzivataros idején hazánk lelki válságának kivezető útját az egyéni példaadásban, az engesztelésben, a szeretetben és Krisztus keresztiének különös tiszteletében jelölte meg.

Esztergomban, Magyarország akkori fővárosában született 1200 körül, előkelő szülőktől. Szülei gondos nevelésben részesítették, és az 1028-ban Szent Istvántól alapított káptalani iskolába járaták. Szerény, hallgató, komoly fiúnak jellemzi bollandista életrója. Hosszú imák, sok böjt, elmélkedések érezték hivatását. Már akkor szembetűnő vonása volt a magány szeretete: akkor érezte jól magát, ha félrevonulva elmerülhetett tanulmányaiba. Pap lett. „Mindennap mély áhítattal mutatta be a szentmisét, ami akkor ritka és szokatlan dolog volt.” Gyöngyösi Gergely írja róla: olyan filozófiát tanított, amely nem az emberek, hanem Isten tetszését vívta ki. Az esztergomi főkáptalan tagjai közé iktatta. A papi zsolozsmát, a szentmise bemutatását annyi áhítattal végezte, hogy mély benyomást tett mindenkiére, aki csak látta.

Az egyházi ranglétrán való emelkedése nem elégítette ki; jövedelmét a szegényeknek osztotta szét. Olvasásnak, tanulásnak, írásnak szentelte magát. Följegyezték róla: „egyetlen percet sem hagyott kihasználatlanul”: könyveket írt. Sajnos, a tatárjárás vagy későbbi századok pusztításai ezeknek még a címét is elsodorták. Csak sejtjük, hogy egyházi jogi munkákat írhatott, így az akkor fölkapott Gratianus Dekrétumainak magyarázatát, „mivel a kánonjog tudományában kiválóan járatos volt”. Vágyódott a pilisi erdők vadonába, de tervének keresztülvitelét az országra zúduló tatár betörés

késleltette. Akkoriban sok remete élt Esztergom környékén, a pilisi hegyekben. Amikor bent jártak a városban, hogy készítményeiket eladják és azok árából szükségleteikről gondoskodjanak, rendszerint az ő vendégszerető házát is fölkeresték. A velük való beszélgetés Isten ösztökéje lehetett, ami a magány felé hajtotta.

A tatárpusztítás a fiatal kanonok mélyen érző lelkében mély szemléletváltozást okozhatott. De sorsváltozást csak négy év múlva hozott, mert addig segítenie kellett a testi és lelki romeltakarításban. Az óhajtott magányba az út a szenvedések keresztútján át vezetett.

Feladatának a kor sötét történelmi és erkölcsi viszonyai között a lelki élet megújítását tekintette. Örömmel és elismeréssel szemlélte az Esztergomban máris megtelepedett, nemrég alakult két koldulórend, a domonkosok és ferencesek munkásságát. De nem csatlakozott hozzájuk. Úgy kellett éreznie, hogy kortársainak a szó kevés: ide tett, példaadás és engesztelés kell. Önző kortársai lelkéhez csak úgy férközhet hozzá, ha saját élete önfeláldozásával utat és irányt mutat. Nem bírálgatta mások felfogását, csak várt türelemmel, míg Isten kegyelme és az idő meghozza számukra is a megfelelő belátást. Miután négy éven át kivette részét az újjáépítésből, lemondott a kanonokságról, javait szétosztotta a rászorulóknak között, és érseke, Vancsai István engedélyével 1246-ban Szántó közelében a sziklás rengetegbe vonult. Már megtanulta, mi a mulandó, mi a maradandó érték. Hiszen hamuvá és porrá vált minden nagyszerű alkotás, amelyet a keresztény áldozatkészség hazánkban létrehozott. Ezért választotta a remeteéletet, hogy ima, böjt, engesztelés által leedje a kegyelmet mostoha sorsú nemzetének a lelki átalakulásra. Ezzel érseke kívánságát is teljesítette, aki imádságába ajánlotta megyéjét és az országot. A többi a jó Istenre bízta.

A pilisi remete első ténykedése az volt, hogy hármas barlangja alatt, a forrás mellé letűzte a szent keresztet. Ma is ott áll az utódja, talán ugyanazon a helyen. Esőmosta, vaskorpuszos, egyszerű feszület az útszélen. „In Cruce salus”, keresztben az üdvösség: ez volt a jelszava, meggyőződése. Ezért szentelte később az egyesült remeték templomát a szent kereszt tiszteletére. Ezért hívják középkori oklevelek évszázadokon át, még Mátyás király korában is intézményét „a szent kereszt testvéreinek”. Minden középkori és későbbi pálos templomban a főoltáron kívül a legszebb oltárt mindig a szent kereszt tiszteletére szentelték. Az ő nyomán szaporodtak el mindenütt a kereszt a Pilisben utak mentén, házak előtt, erdőmélyen.

Személye a realitás talaján áll, nem szövik át a legendák aranyszálai. Egy alkalommal mégis csodálatos látomásban részesült, amely döntő volt további életútjára. Egy éjjel ima közben az erdő mélyén sok apró lángot pillantott meg. A lángocskák egymás felé tartottak, s végül tüzes fénynyalábba olvadtak össze. Úgy érezte, hogy ez a

különös tünemény égi jel, figyelmeztetés, hogy egyesítse a szétszór-
tan élő remetéket. Belátta, hogy ő egyedül kevés, önmagában sem-
mi, szükséges az összefogás.

1250-ben Pilisszántó közelében, a kesztölci völgy fölötti kis ma-
gaslaton, ahol hármast terraszt képeztek ki, délről kisebb templomot
építettek a szent kereszt megtalálásának emlékére. A csúcsíves temp-
lomhoz észak felől négyszögletes monostor csatlakozott a társas re-
meték számára, magas fallal körülvéve. Őzséb azután sorra járja
az országban a nagyobb remetetelepeket. Először a Pécs melletti
Szent Jakab-hegyi remetékhez megy, akik már 1225-től közös életet
éltek. Elkéri szabályukat, egyesíti a két monostort, és társai őt vá-
lasztják meg első tartományfőnökké. Rómába megy társaival, hogy
a szerzetalapításhoz a szentszék jóváhagyását és megerősítését meg-
szerezze. Sikerül megnyernie Aquinói Szent Tamás pártfogását IV.
Orbán pápánál. Az jóváhagyja a rendet, de nem engedi meg, hogy
átvegyék Szent Ágoston rendi szabályait, mert a szükséges anyag
feltételek még nem voltak életükhöz biztosítva. Egyelőre Pál vesz-
prémi püspököt bízta meg az ideiglenes szabályok megszerkesztésé-
vel.

Huszonegy évet töltött Őzséb a Pilisen, húsz éven át szervezte,
irányította, kormányozta rendjét. Remete Szent Pál oltalma alá he-
lyezte, mert mint első remete ő volt ennek az életformának elindító-
ja. Szerénységében mintegy el akarta háritani magáról a rendalapí-
tónak kijáró tiszteletet, és Remete Szent Pál palástja alá rejtőzött.
De amint láttuk, a rendalapítás teljesen az ő érdeme. Az 1256. évi
esztergomi zsinaton mint tartományfőnök vett részt. A zsinati jegy-
zőkönyvet is aláírta: „Eusebius prior prov. Ord. S. Pauli primi Ere-
mitae” (Őzséb, Első Remete Szent Pál rendjének provinciális perjele).
Ebből a hivatalos elnevezésből rövidült le a rend népies neve: pálo-
sok.

Prohászka Ottokár szép elmélkedésben emlékezett meg a Pilisről
mint magyar „szenthegyről”. Már történelmünk kezdetén a pogány
magyarok áldozatbemutató helye volt; a kereszténység elterjedésé-
vel az engesztelés hegye lett. A XII. század végén cisztercita apát-
ság volt itt francia szerzetesekkel, akik zsolozsmáztak és földműve-
lésre tanították a lakosságot. Az 1250-ben alapított Pilisszentkereszt
után IV. Béla király átadta a pálosoknak pilisi vadászlakát a Szent-
lélek tiszteletére (Pilisszentlélek 1263), a század végén pedig az utol-
só árpádházi király, III. Endre a Kékes fölötti Pilisszentlászlón alapít
pálos rendházat (1290). Mindezek a török pusztulásig álltak fenn. A
majdnem 150 éves török megszállás a Pilis összes történelmi emlékeit
eltüntette; a Szent Kereszt monostor helye is bizonytalan volt. Elő-
ször a jelenlegi Pilisszentkereszten lévő cisztercita apátság romjait
gondolták annak. Méry István régész az 1960-as években Pilisszántó-

tól kb. 6 km-re nyugatra, a kesztölci völgyben feltárta egy 26 m hosszú, 8 m széles csúcsíves templom alapfalait a hozzá csatlakozó monostor falaival együtt. Ezt egy 1393-ból származó oklevél alapján sikerült azonosítani az ősi szentkereszti monostorral.

Őzséb 1270. jan. 20-án halt meg Pilisszentkereszten, súlyos betegség után. Halálos ágyán a szabályok pontos megtartására, testvéri szeretetre és jó példaadásra buzdította testvéreit. Jézus és Mária nevével ajkán lehelte ki lelkét. Az általa alapított templom sírboltjában temették el. Oda kerültek tanítványai s későbbi utódai is: Benedek rendfőnök († 1290) és István rendfőnök. A végleges egyházi jóváhagyást 1308-ban kapta meg a rend. Ekkor tértek át a Szent Ágoston szabályai szerint való életre.

A fehér ruhás pálosok öt házban éltek Magyarországon. Pázmány Péter Kalauzában egyenesen a magyar élet hőmérőjének nevezte a rendet: „Ha ki Magyarország sorsos állapotját látni kívánja, tekintse első Remete Szent Pál szerzetét. És ha azt virágjában tündökölni látja, tudja meg, hogy az országnak is jól legyen dolga, mert jó rendben a szénája.” Ma hozzávetőleg 300 pálos szerzetes él a világ különböző tájain: 11 lengyelországi, 1 horvát, 1 római, 1 svéd és 3 amerikai házban. Ők gondozzák a világhírű czestochowai kegyhelyet.

Rába Lukács OSP

ÁRPÁDHÁZI ERZSÉBET
(november 17)

* 1207 Sárospatak
† 1231. nov. 17. Marburg

„A tiszteletre méltó és Istennek oly drága Erzsébet, előkelő család szülöttje, úgy ragyogott föl ennek a világnak ködhomálya közepette, mint a hajnalcsillag.”

Így kezdi a ciszterci szerzetes, Heisterbachi Caesarius, Erzsébetnek, a szent őrgrófnének életrajzát. Erzsébet azok közé a szentek közé tartozik, akiknek kisugárzó ereje sohasem kevesbedett, akikhez minden idők embere, kor- és állás-, sőt valláskülönbség nélkül vonzódott.

A királyi gyermeket négy éves korában eljegyezték egy német gróf fiával. A szülők, András király és a később szomorú véget ért Gertrud királyné, valamint Thüringiai Hermann őrgróf és Zsófia grófné, gyermekeik kapcsolatától tekintélyük emelkedését remélték, valamint a békés egyetértés biztosítékát. A pompakedvelő Hermann őrgróftól amellest valószínűleg a magyar udvar gazdagsága is befolyásolta. Valóban: a kis hercegnőt pompás kísérettel és drága kincsek halmazával vitték új hazájába. Wartburgban német környezetben

kellott felnövekednie és nevelkednie, hogy leendő társadalmi helyzetének szokásait és életformáját korán megismerje. Bája és idegenszerű temperamentuma hamarosan megnyerte a gyermek számára új családjá és barátai vonzalmát. Lajossal, nálánál hét évvel idősebb vőlegényével szívélyes szeretet kapcsolja egybe. Zsófia örgrófné mindazáltal növekvő aggodalommal figyelte, milyen „más” a védenca. Nemcsak az tűnt föl, hogy Erzsébet az élénk játékot közbe-közbe hirtelen megszakította – Isten kedvéért, mint mondotta –, vagy hogy magától értetődően jó volt az alacsony állású emberekhez és gyermekekhez. Ez mint a jámborság megnyilvánulását még lehetett volna hagyni. De mint növekvő nemes kisasszony nem tudott hozzászólni bizonyos dolgokhoz, amelyek egy jövőendő örgrófné számára szükségesnek látszottak. Például képtelen volt apró lépésekkel járni és halkán beszélni. Mindenféle táncnál jobban szerette a szilaj lovaglást. Röviden: hiányzott benne a *mâze*, a mérték, a középkori nőiesség sokat dicsért erénye. Ez egy előkelő örgróf udvarában szükségképpen megütközésre adott alkalmat. Ha Lajos minden ellenségeskedés és gyanúsítgatás ellen védelmébe nem veszi és egy korai házassággal mellette nem dönt, Erzsébetet bizonyára elküldték volna Thüringiából.

Most azonban boldogsága teljes volt. Gyermeki boldogságában férjére hagyatkozik, akivel több köti össze, mint a szülők akarata és a közösen eltöltött ifjúkor. Szerelme felszabadította az udvari etikett sok kényszerétől. Hazatérő férjének messzire eléje lovagolt, viharosan ujjongva üdvözölte. Férje a várba vezette, és az összes udvaroncokkal dacolva eltúrta, hogy Erzsébet vele egy asztalnál étkezzék. Három gyermeket szült neki ez a még maga is szinte gyermekasszony. Házasságuk zavartalan.

Mindazáltal az igazi hűség e megnyilatkozásai Erzsébetet nem tudták volna kielégíteni. Férjének azt is el kellett tűrnie, hogy az ő szeretett feleségének szívét egészen bírta ugyan, de nem egyedül. És elég nagy volt ahhoz, hogy Isten Erzsébettel kapcsolatos igényének soha útjában ne álljon. Elnézte feleségének, ha éjente olykor elhagyta fekhelyét oldala mellett és a hideg padozaton feküdt, csak-hogy Isten iránti szeretetből egy időre az ő kedves közelségéről lemondjon. Akkor sem szidta meg, ha éhesen ült a dús asztalnál, mivel fogadalommal kötelezte magát, hogy semmit sem eszik abból, amiről nem bizonyos, hogy nem az alattvalóktól vonták el igazságtalan módon. Akkor is egész tekintélyével mögéje állott, amikor az 1225-i éhség idején megnyitatta a grófi kamrákat és csűröket, hogy a szegényeket táplálják.

Hogy Lajosnak ez a magatartása nemcsak szemhunyas volt a történetek fölött, hanem belső megértésből származott, azt megtudjuk abból a jelenetből, amelyet az örgrófpár legrégibb német élet-

leírása beszél el. Erzsébet férje távollétében egy belpoklost fogadott be a kastélyba, és Lajos ágyába fektette, csakhogy éjjel-nappal ápolhassa. Ekkor az őrgróf hirtelen hazatért. Elmondták neki Erzsébet szokatlan tettét. Lajost némi indulat fogta el. Mikor aztán szobájába ért, „az Uristen felnyitotta belső szemeit”, és ő a megfeszített Krisztust látta ágyában feküdni. Akkor „barátságosan tekintett Erzsébetre, és azt mondotta: „Erzsébet, kedves testvérem, ilyen vendégeket máskor is fektess az ágyamba, ezért csak köszönet jár részemről.”

Erzsébet különös titka marad, hogyan hozta összhangba az Isten- és házastársi szeretetet a legmagasabb emberi tökéletesség fokán. Megkísérelték ezt a titkot közönséges emberi mértékkel kifürkészni, amennyiben Lajos iránti szeretetének növekvő átszellemüléséről beszéltek. De milyen reménytelenül omlanak össze az ilyen kísérletek Erzsébet fájdalmának hevesége láttán a búcsúvétel alkalmával, amikor férje 1227-ben keresztes hadjáratba vonult! Mintha csak sejtette volna, ami nemsokára valóság lett: Lajos útközben ragály áldozatául esett. Alig merték az őrgrófnéval a hírt közölni. „Uram, Istenem, számomra most már az egész világ meghalt” – ezzel a kiáltással bolyongott szinte zavarodottan a vár termeiben. Itt semmi sincs az „átszellemülésből”, itt csak a legmélyéig megsebzett szív zokog.

Lajos védelme nélkül Erzsébet nem folytathatta a várban eddigi életmódját. Így önként és észrevétlenül távozott – a nyomorba. A későbbi kor, amelyik nem tudta megérteni, hogy egy fejedelmi nő ilyen kielégíthetetlenül vágyódjék a szegénység után, a menekülésből elűzést csinált. Egyébként megjegyzendő, hogy Erzsébet utolsó éveit a legenda jobban átszövi, mint a Wartburgban eltöltöttéket. Őrgrófné, aki kitaszítottan, hidegben és inségben él, csodákat művel, hogy környezete gonoszsága fölött úrrá legyen, jótéteményt jótéteményre halmoz, és közben önmagát korai halálra sorvasztja, – Erzsébetnek ez a képe közelebb állt az emberekhez, mivel érthetőbb, mint azé az asszonyé, aki mindent magától, szabadon tett, és akinek radikalizmusa most már végképp felülmúlt minden emberi mértéket.

Ezen az utolsó darab életúton nyer döntő jelentőséget Marburgi Konrád mester szerepe, akire a pápa személyesen bízta a grófnőről való gondoskodást. Már Lajos életében az ő vezetése alá helyezte magát Erzsébet, és 1226-ban letette kezébe az engedelmesség fogalmát. 1228-ban követte őt Marburgba. Konrád komoly, szent buzgalomtól áthatott pap volt, maga is szegényen és szigorú aszkézisben élt. Nagy feladatának azt tekintette, hogy Erzsébet életszentségi hajlamát teljes kibontakozásra segítse. Kérlelhetetlen szigorral vezette őt. Kis vétségekért is véresre korbácsolta. Ha valamiféle természeti hajlandóságot fedezett fel benne, igyekezett elfojtani. Így

végül elvette tőle két legkedvesebb szolgálóleányát is, akik egyetlen kísérői maradtak. Helyettük egy házsártos özvegyasszonnyal élte le élete utolsó idejét. De ez sem tudta megzavarni vidámságát, sőt kénytelen-kelletlen tűrnie kellett Erzsébet tréfáit. Felesleges a kérdés, hogy ez a módszer szükséges vagy helyes volt-e egy Erzsébethez hasonló ember célhoz juttatására. Erzsébet szíve ezúttal sem maradt ember iránti engedelmesség foglya. Olyan simulékony lett Isten alakító kezében, hogy emberi keménység nem volt képes többé már megtörni.

Igy megkönnyítette lelki vezetője főfeladatát, ahogy ezt az elfogta. Egy másikat viszont annál súlyosabbá tett számára: lelki szárnyalását elviselhető határok között tartani. Egészségéről némiképpen gondoskodott, mivel a betegek szolgálata alól nem akarta magát kivonni. De a szegénység után való vágyakozása minden okos megfontolást csúfá tett. Halála után Konrád mester levelet intézett Gergely pápához. Ebben tükröződik, milyen kemény harcot kellett vívnia védencével: „Sokszor könnyek között kért, engedjem meg neki, hogy ajtóról ajtóra járhasson koldulni . . . Amikor ezt makacsul megtagadtam neki, azt válaszolta: 'Én mégis teszek valamit, amit nem tilthat meg nekem.' Nagypénteken (1228), amikor az oltárfosztás megtörtént, a minoriták templomában az oltárra tette kezét, és lemondott saját akarataról és a világ minden pompájáról. Mikor aztán minden vagyonáról is le akart mondani, elhúztam onnét . . .”

Özvegyi vagyonából Erzsébet Marburgban ispotályt épített. Ott szolgált ez óta a nagypéntek óta mint ápolónővér, Szent Ferenc harmadrendje leányainak szürke ruhájában. Jövedelméből azonban semmit sem fordított saját magára: gyapjúfonással tengette szűkösen életét. Gyermekait odaadta nevelésre, mivel ő nem részesíthette őket rangjuknak megfelelő nevelésben, de bizonyára azért is, mert most már a szívét nem volt szabad többé megosztania. Özvegyi járadékának maradékát sajátkezűleg osztotta ki Marburgban a szegények között. Konrád mester azonban adakozó kedvét is megnyirbálta, s végre teljesen megtiltotta az alamizsnálkodást. Arra is igyekezett rábírní, hogy ragályos betegeket ne ápoljon; az egyetlen pont, amelyben Erzsébet a végsőkig nem engedelmeskedett. Kórházi szolgálat mellett házikójában még egy különösen visszataszító bajban szenvedő gyereket tartott, akit maga ápolt. Egy rühes fiú még halálos ágánál is ott ült.

Az 1231. év novemberében megbetegedett. Élete utolsó napjait gyermeki derű sugározta be. Amije volt, elajándékozta, és megvizsgáltatta társnőit.

Marburgban temették el, és halála után már négy év múlva szentté avatták.
H. Fritzen

Szent Erzsébet asszony életéről,
Emlékezzünk sok jótételéről.
Mi is ötet kövessük, azon legyünk,
Amit benne dicsérünk, cselekedjük.

Születék Erzsébet jó órában,
Királyi atyától Székesvárbán.
Mikor kezdett szólani nevedkévén,
Első Jézus szent neve vala nyelvén.

Szegényeknek egyszer télidőben
Alamizsnát hordott kötényében;
Mikor atyja korholá, ő szavára
Kenyérből csupa friss rózsza vála.

Mindenét elosztá szegényeknek,
Alamizsnát adván mindeneknek.
Hogy kiveték özvegyen jószágá-
ból,
Mégis jót tett másokkal fonásá-
ból.

Boldog szent halálán örülének
Az angyalok s szépen éneklének,
Háza felett daloló madárképben
Dicsérték a jó Istent nagy szent-
jében.

(Náray: *Lyra Coelestis*, 1695)

ARPÁDHAZI MARGIT
(január 18)

* 1242 Klissza (Dalmácia)
† 1270. jan. 18. Margitsziget

Atyja, IV. Béla Magyarország királya, Szent Erzsébet testvére, Laszkarisz Mária bizánci hercegnő férje volt. Amikor édesanyja Margitot még a szíve alatt hordozta, a keresztény nyugat keleti része megremegett a mongol lovascsapatok patkócsattogása alatt. 1241-ben Batu, a vezérük, Wahlattnál megsemmisítette a németek és lengyelek egyesült seregeit. Azután a vértől és győzelmi mámortól megittasodva behatoltak a vad hordák Magyarországra. Béla király megkísérelte a Sajó folyónál feltartóztatni őket, de borzalmas vereséget szenvedett; a mongolok vad módjára üldözték, mélyen le Dalmáciába. A szülők végső szükségükben a még meg nem született gyermeket Istennek ajánlották. És a hihetetlen megtörtént: a nagykán meghalt messze Belső-Ázsiában. Batu a Duna-Tisza táján meghódított hatalmas területeket hátrahagyva, összegyűjtötte lovasait, és sietve távozott kelet felé, hogy le ne késsen az osztozkodásról.

Béla és Mária nem vonakodott fogadalmát teljesíteni. Amikor Margit három éves lett, átadták a domonkos nővéreknek Veszprémben.

A domonkosok rendi családja, ahol a gyermek felnövekedett, csak néhány évtizede létezett. Még telítve volt az első buzgalom frissességével és érintetlenségével. Míg a prédikáló testvérek keresztül-kasul bejárták Spanyolországot, Dél-Franciaországot és Észak-Olaszországot, tanítottak, koldultak és az eretnekekkel vitatkoztak, addig a Szent Domonkos szabályait követő női kolostorok a belső, misztikus jámborság őrhelyei. Mária bensőséges szeretete, nagy odaadás a szenvedő Megváltó iránt és megalkuvás nélküli vezeklő szellem voltak ennek a lelkeségnek jellegzetes vonásai. Az utóbbi mindenekelőtt önfeláldozó szeretettevékenységben, betegek gondozásában és bélpoklosok ápolásában nyilvánult meg.

Ebben a szellemben nőtt fel Margit, és szívből sajátjává tette.

Béla király az ő kis lánya számára új kolostort építtetett a Duna egyik szigetén (Nyulak szigete, ma Margitsziget), Buda közelében. Ott tette le Margit a fogadalmat 1254-ben. Különböző kijelentései értésünkre adják, hogy a tizenkét éves leány, aki Humbert püspök kezébe tette le fogadalmát, tudta, mit cselekszik. Isten kétszer is adott neki nagyszerű lehetőséget arra, hogy az egész világ előtt bebizonyítsa: ő teljesen szabadon és egész szívének odaadásával szentelte Neki magát. Fogadalomtétele után atyja kétszer is fölkereste a kolostorban házassági ajánlattal. Mindkét alkalommal biztosította, hogy a fogadalom alól szükséges felmentést Róma bizonyára nem fogja megtagadni, mivel a megajánlott kapcsolatok igen nagy jelentőségű politikai előnyökkel járnának. Az első kérő a lengyel király személyében jelentkezett. A második Ottokár cseh király volt. Margit mindkét ajánlatot határozottan elutasította. Ottokár tudatta vele, hogy látta őt, és szépsége a rendi ruha ellenére elbűvölte. Margit erre meglehetősen felháborodással azt mondta a nővéreknek: inkább levágatja az orrát, hogysesm ilyen szemtelenségnek még egyszer kitegye magát. Atyjának pedig – ha régebbi életírónak hihetünk – ez alkalommal szigorú prédikációt tartott, amelyben emlékeztette, hogy ő maga szentelte egykor Istennek, és hogy a cseh királyság összes kincsével és dicsőségével együtt siralmas látvány csak ahhoz az országhoz képest, amelyet az ég és föld királya ajánl neki. Neki van eljegyezve egyszer s mindenkorra.

Szenttéavatási aktái teljesen megmaradtak, s nővér- és kortársainak, mint élete tanúinak, sok értékes és hitelt érdemlő vallomását tartalmazzák. Ezek értésünkre adják, hogy a szabályok szigorú megtartása, kemény önsanyargatás, a legnyomorúságosabb és utálatot gerjesztő betegek szolgálatában való hősi odaadás Margit számára magától értetődő dolog volt. Nagyon gyorsan és erélyesen leszoktatta nővértársait arról, hogy benne még bárhogyan is a királyleányt tiszteljék. Egy szolgáló, akit csodával határos módon mentett meg a megfulladástól, a szenttéavatási akták szerint így tanúskodott: „Margit jó és szent volt, mindnyájunk példaképe. Alázatosabb volt, mint mi, a szolgálóleányok.” Egész egyszerűen hangzik, amit Margit élete alapszabályául megjelöl, olyan tanítás, amelyet ő – mint mondja – egy szent embertől vett át, és tehetsége szerint megvalósított. Azonban a három egyszerű mondat az evangélium egész tökéletességét magában foglalja:

Istent minden fölött szeretni és felebarátunkat, mint önmagunkat.
Sohasem lenni tekintettel önző énünkre.
Embertársunkat soha meg nem vetni vagy elítélni.

Isten rendkívüli imameghallgatásokkal és csodákkal jutalmazta odaadását. Margit bírta a jövődőlés adományát is. Az például bebizonyított dolog, hogy atyjának II. Osztrák Frigyesel Stájerország-

gért folytatott harcában a győzelmet előre megmondotta. Nyilvánvalóan a fátyol alatt is minden időben IV. Béla odaadó leánya maradt. Nem hagyta ugyan politikai érdekből férjhez adni magát, de az utolsó nagy Árpádházi uralkodó messzemenő terveivel és erőfeszítéseivel mégis szoros kapcsolatban maradt. Talán ebben a kapcsolatban és közös felelősségben látta létezésének igazi értelmét. És ez az elhivatottság olyan vezeklő életre ösztökélte, ami ma nekünk majdnem öngyilkosságnak tűnik. Egykor Istennek ajándékozták, mivel atyja azt hitte, kieszközölheti ezáltal Magyarországnak a rettenetes keleti ellenségtől való megszabadulását. Amikor Margit elég idős volt ahhoz, hogy önmaga felől szabadon döntsön, megerősítette ezt a feláldozást. S remélte, hogy Isten elfogadja őt, mint elfogadta valamikor Krisztus áldozatát, akinek haláláról ezt mondja az Írás: jobb, ha egy ember hal meg, mint hogy az egész nép elpusztuljon.

Huszonnyolc éves korában halt meg, 1270. jan. 18-án, a vezekléstől és szeretettől felemészítve. Három nappal előtte derűs lélekkel előre megmondotta a nővéreknek halála óráját.

Boldoggá avatási perét sohasem fejezték be, de tiszteletét 1789-ben hivatalosan megengedték. 1943-ban avatták szentté. L. Brede

(Elettörténetét az 1300-as évek elején írták meg. Ráskay Lea domonkos apáca másolatában maradt ránk egy 1510 körüli kódexben. Az alábbiakban ebből közlünk néhány részletet.)

Mert eloszlott vala némünemű malaszt az ő orcájában és némünemű malasztos, megért erkölcs az ő tekentetében, úgy, hogy sem kemény beszédekkel, sem lágy beszédekkel nem láttatnék megváltotatni . . . Gerjedez vala ez nemes szent szűz az isteni szerelemnek tüzevel és meggyulladván, imádkozék vala szünetlen, olyha minden közbevetés nélkül, úgy, hogy napnak első idejétől fogva az konventnek ebédének ideiglen szünetlen imádságban marad vala meg.

Es mennyével följülmű vala mindeneket nemességgel, annyéval inkább erőködik vala magát megalázni ez nemességes szent szűz, magyar királynak nemes leánya. Hetet tart vala az konyhán, főz vala az szororoknak, fazekat mos vala, tálakat mos vala, az halakat megfuralja (lepikkelyezi) nagy hidegségnek idején, úgyhogy az nagy jeges víznek hidegségétől ez gyenge szűznek az ő kezének bőre meghasadoz vala és a vér kijő vala az ő kezéből és némikoron bekötik vala az ő kezét az nagy fájdalomért. Az konyhát megsepri, fát hord vala hátán, vizet merét vala és ő maga az konyhára viszi vala.

Ejjel felkel és úgy hallgatja vala, ha valamely szoror nyög, és hozzámegyen, megkérdezi. Némelyeknek bort hevít, némelyeknek ruhát melegít, és odateszi, hol az betegnek fájdalma vala. Ha kedég

valamely az szororok közül meghal vala, tehát ez szent szűz mindaddig el nem megyen az meghalt szorornak testétől, mignem eltemetetik vala. Hanem ott az holttestnél imádkozik, és oly igen nagyon siratja, nagyobbban hogynem mintha őneki testi atyjafia volt volna.

Esmég ez szent szűz vala mindenben szegénységnek szeretője és megtartója és igen szeret vala élni szegénységben. Őneki ruhája, kápája (csuklyás köpeny) vala igen ó és megszakadozott és foltos vala. Es némikoron ez szent szűz az sárból veszen ki posztó-darabokat, és azzal foltozza vala meg köntösét, kápáját.

Ez szent szűz eszében forgatja vala gyakorta és néha egyebekkel is beszéli vala az ő nemzetének, eleinek életüket és életöknek szentségét. Azaz: Szent István királynak életit . . . Szent Imre hercegnek is az ő életit . . . Szent László királynak életit . . . Szent Erzsébet asszonynak, az ő szerelmes néjének szentséges életit . . . Ilyenféle gondolatokban és szólásokban foglalja vala magát ez szent szűz, és nagy, magas fohászokodásokat vonson vala az ő szívének belső részéből és kéré vala ez szenteknek esedezésüket, hogy az ő érdemöknek miatta és az isteni ajándoknak, malasztanak miatta érdemlene lenni az ő nyomuknak és érdemöknek követője.

Mikoron az ő nagy keserűségét látnák szororok, olyha őrajta könyörülvén, úgymondnak vala őneki:

– Mi tenéked benne? Mit gondolsz te vele? Mire hogy minden történetért te tennen magadat gyötröd?

Tehát ez szentséges szűz Szent Margit asszony az ő szívének mélységéből vonsván nagy fohászokodást, ezenképpen felele:

– Az anyaszentegyház, minden hív keresztyénnek anyja, az ő drágalátos tagiban metéltetik és ő igen keményen gyötretik. És ti azt mondjátok énnekem: Mi tenéked benne? Nemde nem ő szült-e keresztyének miatta újonnan engemet, tiveletek öszve?! Nemde az ő leányai közül való vagyok-e én?! Bizonynal az vagyok!

Mikoron jutott vala ez szentséges szűz az ő betegségének tizenharmad napjára, egy szombat napon . . . meggyullada ez méltóságos szűz az mennyei jegyesnek szerelmében: kit kíván vala, kit szolgál vala, kit mindeneknek felette szeret vala, kinek szerelméért mind atyját, anyját és ez világi országnak birodalmát elhagyta vala. Az ő ártatlan lelkét, szentséges, méltóságos lelkét ajánlván az ő Teremtőjének, az ő édességes, kívánatos jegyesének, elnyugovék az Úrban.

CORTONAI MARGIT
(február 22)

* 1247 Laviano (Umbria)
† 1297. febr. Cortona (Umbria)

Margit gyermekéveit azok az apró öröмок és csalódások töltötték ki, amelyek annyira fontosak egy gyermek életében. Szülei gond-

dal őrizték, jámbor édesanyja elültette lelkébe az ima iránti nagy szeretetet. Mikor Margit hét éves lett, ez a fejlődés hirtelen megszakadt. Az édesanya meghalt. Kév év után apja újra házasodott, de az új asszony nem értett hozzá, hogy lehetne második anyja a gyermeknek. Mennél idősebb lett Margit, mennél inkább kibontakozott nagy szépsége, annál nagyobb lett a feszültség is. A fiatal leány vágya a meghittség, az elismertetés és szeretet iránt kielégítetlen maradt. Ezért kitarult olyan szeretet felé, amelyet más oldalról kapott. Egy fiatal nemesember Montepulcianóból versengett szerelméért, és kedvesévé tette. Tizenhét évével Margit elfutott a szülői házból. Élvezte egy olyan ember szeretetét, aki mindent megadhatott neki. A szegény parasztleány most drága ruhákba öltözött, haját arany abroncs ékesítette. Csak lovon vagy hintón hagyta el a házat. Büszkén fitogtatta szerelmese gazdagságát.

De a fényes külszín alatt jelentkezett már valami más is benne, amiről lelkivezetője feljegyzéseiből tudunk. „Emlékezz csak vissza – mondta neki később Krisztus –, hogy én magam voltam a tanítód és a vezetőd. Már akkor igaz részvétet öntöttem beléd a szegények és a szenvedők iránt, amikor még a világban talátlad gyönyörűségedet, és életed csupa homály, érzékiség és bűn volt.”

Észrevette Margit ezt a vezetést? Ki mondhatná meg? Tudjuk, hogy örömét találta a magányban és szeretett imádkozni. De nem tépte szét a kötelékeket, amelyek bűnös és szégyenletes életéhez láncolták. Megteszi-e valaha is? . . . Kilenc év telt el így. A fiatal leány már asszonnyá ért, amikor az 1273-as év meghozta a fordulatot. Az év elején a fiatal nemes Margittal együtt a Palazzi villába érkezett. Egy reggel elment hazulról, csak kutyája kísérte. Két nap múlva a kutya hazajött, de gazdája nélkül. Türelmetlenül vinnyogott, és rángatta Margitot; így vezette a petrignanói erdőbe. Ott találta egy tölgyfa alatt szerelmese több szűrással átvert holttestét. Ami ebben a pillanatban Margitban végbement, arról nem beszél egy krónikás sem. De hamarosan megmutatkozott, hogy nemcsak egy világ omlott össze benne, hanem felszabadult egy új életre.

Vissza akart térni apjához. Gyászruhában, bánata súlya alatt görnyedezve, fájdalomtól barázdált arccal kopogtatott a szülői ház ajtaján. A mostohától felingerelt apa elűzte ajtajától kis gyermekével együtt.

Mitévő legyen most? Életének ebben a döntő pillanatában Krisztus hangja lett a győztes. De hová menjen? Csak egy célja maradt: bűnbánatot tartani. Az utat majd megmutatják az assisi Szegény fiai. Kimerülten érkezett Cellébe, a ferences kolostor portájára. Kérte, adják rá a bűnbánók ruháját. De a gyász és a bánat sem tette tönkre arca szépségét. Jóságosan, mégis elutasítólag válaszolt neki a házfőnök: „Leányom, nagyon fiatal vagy még és nagyon szép . . .”

Mégis, mert jámbor asszonyok közbenjártak érdekében és a provinciális atya így rendelte, a ferences Giunta Bevegnaei elvállalta lelki vezetését. De nem bízott a 26 éves asszony állhatatosságában. Nem vezet-e majd szépsége ezt a fiatal asszonyt mégis egy napon a régi útjára, amikor beleunt már a bűnbánatba? Évekig megvárakoztatta még, míg végre 1276-ban beöltözhettek a bűnbánók ruhájába, a ferences harmadrendi ruhába.

Valamikor szépsége egyengette számára a bűn útját. Most is a szépsége volt az akadály, hogy nem hordhatta a bűnbánók annyira áhított ruháját. A szerelmes szív kérlelhetetlen következetességével Margit most harcolni kezdett szépsége ellen. Haját lenyírta, arcát korommal kente be, rongyokban járt, koplalt és böjtölt, a betegek és szegények körül elvégzett minden piszkos munkát. Háborút üzent a testének: „Eddig te győztél le. Most én győzlek le téged.” De szépsége minden támadást kiállt. Akkor késsel akarta arcát elrúfítani. Giunta testvérnek minden tekintélyét igénybe kellett vennie, hogy visszatartsa ettől a tettől.

Egy nap arra kérte Margit Krisztust, nevezze őt leányának. Akkor az Úr hangja rettenetesen komollyá változott: „Még nem nevezlek leányomnak. Te a bűn leánya vagy!” Isten felnyitotta szemét, hadd lássa életének hibáit és bűneit. Az isteni tisztaság kérlelhetetlen fény-sugara megérintette Margitot. Margit átadta magát ennek a fénynek, hogy azután megnyíljon Isten kegyelmének a bűnbánat szentségében. Amikor a rákövetkező reggelen megáldozott, hallotta Krisztus szavát: „Leányom.” Ennek a szónak boldogító erejétől legyőzve, újra és újra dadogja: „Leánya vagyok. Ő mondotta. Ő Istenem végtelen édessége! Ó, milyen régen vágytam erre a szóra, milyen állhatatosan könyörögtem ezért! Ennek a szónak édessége felülmúl minden édességet. Az öröm óceánja. Leányom! Az én Istenem az, aki ezt mondta nekem. Leányom! Jézus nevezett így!”

Az öröm óceánja! Hogy fest ez a tenger a valóságban Margit életében? Megélte, látta a bűn rettenetes voltát. Számára csak akkor valódi az öröm, ha szerelmesével, Krisztussal viselheti a keresztet, a bűn terhét. Életében ez a kereszt egyáltalán nem regényes álmódosítás, hanem kérlelhetetlen valóság. Hallja Krisztus szavát: „Dédelgetett gyermek szeretnél lenni, mégis a keserűség gyermeke leszel.” De a fájdalom és a keserűség nem tudta Margitban az örömet kioltani, mert ahogy növekedett a kegyelemben, úgy nőtt az ereje is a kereszt elviselésére.

Kérlelhetetlenül folytatta a harcot a test ellen, hisz ez volt bűnei eszköze. De a 13. század emberei másként néztek az önként vállalt keresztre, mint mi. Csakhamar szentet láttak Margitban. Erre elér-mült. Ha egyszer így félreismerik, akkor ki kell kiáltania bűneit. Az éj sötétjében felkiabálta az alvó embereket, és nyíltan megvallotta előtük fiatalága vétkeit. Az eredmény éppen a fordítottja volt an-

nak, amit akart. Most egy félreeső cella magánosságába rejtőzött, elfojtotta könnyeit, hogy ne lássák fájdalmát. De ez nem felelt meg Krisztus szándékának: „Valamikor az volt a szokásod, hogy könnyeiddel mutattad ki bánatodat, amely eltölt az én fájdalmaim láttára. Most aggodalmad hallgatásra visz. Félsz a szóbeszéditől, hogy majd azt hiszik, hiú dicsőséget keresel. Folytasd csak – sírj az én lábaimnál. Ne tartsd vissza fájdalmadat, ne is rejtse el.”

Kilenc évig élt Margit a bűnben. Mély barázdákat hasított ez az idő lelkén, és ezek újra meg újra fájdalmasan jelentkeztek. Csakugyan megbocsátotta Isten a bűneit? Nem tévedés mindez? Itt lépett közbe a kísértő: „Tudd meg, nincs bocsánat bűneidre Istennél, bármilyen állhatatosan könyörögsz is. Sanyargatásaiddal te magad okoztad halálod.” De hiszen Margit hallotta Krisztus szavát: „Leányom”, tapasztalta Jézus szeretetének vigasztalását! A sátán kísértő hangja gúnykacajjal felelt neki: „Nem Krisztus vigasztalt téged, nem is valami angyal adta a vigaszt, amit te Krisztusnak tulajdonítasz. Én voltam az . . .”

Lelki fejlődése nyugodt szakaszában az ilyen kísértő hang lepergett volna róla. Most úgy látszott, minden összeesküdött ellene. Rágalmakat terjesztettek felőle; lelkiatyja is bizalmatlanná lett, majd hét évre Sienába helyezték át. Visszahúzódott tőle Krisztus? Igaz, szava elkísérte: „Veled leszek majd, és mégsem leszek veled. Felöltöztetlek kegyelmembe, de te azt hiszed, kivetköztettek belőle. Mert bár én egészen benned lakozom majd, nem tudsz felismerni.” Mit ér egy ilyen szó, amikor áthatolhatatlan sötétség veszi körül az embert? „Hátha mégis elfordult tőlem? Bűneim nagysága mégis elszakította tőlem?”

Margit végső esztendei az ismeretlenségbe rejtőznek előlünk. De nem ment tönkre a keresztviseelésben. Jobban ismerte Krisztus ezt a nagy bűnbánót, akinek sok bűne bocsánatot nyert, mert oly nagyon szeretett, mint ahogy ő maga ismerte magát. Krisztus azt mondta neki: „Sötétség leszel a világosság szeme előtt. De akik azt hiszik, hogy sötétségben vagy, majd halálod után nagy szégyenkezve felismerik: ki is voltál.”

Ötven éves korában, 1297. febr. 22-én halt meg. XIII. Benedek pápa 1728 pünkösd ünnepén vette fel a szentek jegyzékébe.

W. Uhlenbrock

SIENAI KATALIN (CATERINA DA SIENA) * 1347. márc. 25. Siena
(április 29) † 1380. ápr. 29. Róma

Eletrajzai igen különbözők, mind adatok, mind értékítélet terén. Az ok a forrásokban található. Leveleit diktálta, s ma már nem döntetjük el, mit írunk belőlük a titkár javára vagy terhére. Életének

egyres szakaszai és egyéniségének több vonása valószínűleg örökre homályban maradnak.

Olasz hazája tele volt akkor a feltörő városok közti háborúságokkal, a vezető családok véres vetélkedéseivel. Kis királyságok harcoltak a hatalmas pápai állam ellen – ez már előjáték a reneszánszhoz. Járványok dúltak, majd itt, majd ott ragadtak el ezreket pár hét alatt. Az Egyház állapota elszomorító volt: A pápai udvar 1309 óta Avignonban székel. Ott mindinkább a francia király befolyása alá került. A német császárral való vita 1324-ben Bajor Lajos kiközösítését hozta magával. Erre következett a német fejedelmek pápaellenes nyilatkozata 1338-ban Rhensben. A keresztes háborúk gondolata egységesítette Európát. De mikor 1291-ben Akkó elesett és a francia mesterkedések eredményeként 1312-ben a templomosok rendjét eltörölték, ennek is vége lett. Az egyháziak sokszor botrányköttek a hívők számára. Szentünk olyan főpapokról írt, „akik csak az eszem-izommal, gyönyörű palotáikkal és remek paripáikkal törődnek”, és panaszosan kiáltott fel: „Jaj, jaj! Amit Krisztus a keresztfán megszerzett, parázna személyekre pazarolják!” Az egyházi állam, Európa legnagyobb pénzügyi hatalma, állandóan új terheket rótt a városokra, fejedelmekre, kolostorokra és a főpapságra. A javadalomhajhász és a simónia (lelki hatalom áruba bocsátása) jórészt itt gyökerezett. A kolduló rendek jó száz éve azzal a tervvel léptek fel, hogy mindent megújítanak az ősegyház szellemében; most mindinkább az elvilágiasodás és gyűlöletes féltékenykedés sodrába kerültek ők is. Mégis volt egy reménysugár: Mindenfelé érezhető lett egy misztikus áramlat – jórészt a kolduló rendek ihletére: rendkívüli élményekkel, lángoló Krisztus-szeretettel és nagy gonddal „Krisztus jegyese”, az Egyház miatt. Tauler és Seuse (Suso) Henrik, Svédországi Birgitta és Gert Groote, a „Krisztus követésé”-nek szerzője, Katalin kortársai.

Katalin ikernővérével mint a család huszonötödik gyermeke született. Édesapja, a kelmefestő Giacomo Benincasa, jámbor és szerény ember volt. Az édesanya, Monna Lapa, élénk természetű, szintén jámbor, de kevésbé kiegyensúlyozott. A kisleány korán rászokott a napi misére. Valami titokzatos vonzódás élt benne az egyházi élet, főleg a domonkosok tevékenysége iránt. Hat éves volt, mikor első ízben részesült látomásban, az utca kellős közepén. Ennek hatására imába és önmegtágadásba mélyedt. Tizenöt éves korában meghalt legkedvesebb nővére, Bonaventura. Akkor elhatározta – anyja nagy ellenkezésére, aki már völgegyről akart gondoskodni –, hogy teljeséggel feladja társadalmi kapcsolatait, és belép Szent Domonkos harmadrendjébe, az ún. „mantellaták” közé, akiknek a városban már száz tagjuk volt. Katalin a legfiatalabb köztük. Napjait a templomban vagy a dóm melletti kórházban töltötte, vagy pedig otthon a kis padlásszobácskában. Gyóntatóatyja engedélyével egy napon

lenyírta haját, és így kényszerítette még mindig vonakodó édesanyját, adja fel a harcot. Tizenkilenc éves korában misztikus élmény keretében eljegyezte magát Krisztussal. A titokzatos gyűrűt – maga írta le ennek szépségét – ott látta mindig ujján.

Rövid életének utolsó tíz éve állandó vándorlásban telt. Minden erejével azon fáradozott, hogy a kiengesztelődés és az egyházi reform ügyét szolgálja. „Pace, pace” (béke, béke) volt a jelszava. Ezzel ment Firenzébe, Pisába, Luccába, az Orcia völgyének falvaiba, majd Avignonba, Rómába és Nápolyba. Az 1374-es nagy pestis idején ismét Sienában találjuk: ápolja a betegeket, sokakat imájával meg is gyógyít, példájával és szavával sokakat lelkesít a kitartásra és a segítségre. Egy szentáldozás után, 1375. ápr. 1-én Szent Krisztina templomában, Pisában érezte, hogy megkapta Krisztus szent sebeit, amire oly régen vágyakozott már. A következő év június 18-án húsz kísérőjével Avignonba ment. XI. Gergely pápát, akinek már előbb kemény levelet írt, rá akarta venni, térjen vissza Rómába. A pápát már Birgitta is nyomatékosan intette, de eddig nem tudta magát elszánni. Most udvarával együtt szeptemberben Marseille-en és Genován át útnak indult. 1377-ben Katalin egy kolostort létesített szülővárosában, de maga ritkán tartózkodott ott. Mint Birgitta, ő sem tett fogadalmat a saját közösségében. Nem volt kolostori életre teremtve. Másodízben ment Firenzébe. A várost a pápa kiközösítette. Ott a csöcselék halállal fenyegette, de Katalin nyugodtan ment a lázadás vezetői elé a jézusi szavakkal: „Én vagyok! De engedjétek el barátaimat.” Később panaszkodott, hogy akkor nem szenvedhetett vértanúhalált.

Ugyanebben az évben kezdte tollba mondani *Dialógusait*. Részletes, itt-ott kicsit kuszált tanítás a misztikus életről. Az alap gondolat: a lázongó világ felett Krisztus a hid. Mind fogadatlán prókátor közvetített a pápa és Firenze között – eredménytelenül. Egész sor balsiker bevezetője volt ez, ami haláláig mélyen leverte a szentet. 1378-ban Bari érsekét választották pápává. Az új pápa, VI. Orbán, féktelen vérmérséklete és oktalansága miatt, jószándéka ellenére is, oka lett a negyven évig tartó nyugati egyházszakadásnak. „Mint egy elefánt porcelánboltban”, úgy viselkedett. A megbántott bíborosok bosszújukban a negyven éves világfi Róbertet, Genf érsekét választották meg ellenpápának. Része volt a cesenai vérfürdőben, ami bemocskolta hírét. Az új pápa VII. Kelemennek nevezte magát. Orbánt kiközösítették. November 28-án Katalin negyven hívével megjelent Rómában. Segíteni akart, hogy a törvényes pápa jámbor, reformszellemű emberekből egy „konziliumot” alakíthasson. A tanács – főleg mert nem voltak benne kimagasló egyéniségek – munkaképtelennek bizonyult. Az ellenpápa ugyan elvesztette Rómában a csatát, visszavonult Nápolyba, onnan elűzték, és Avignonban ütötte fel székhelyét, – de a politikai erők beavatkozása nem engedte, hogy a

baljós ellentét megoldódik. Az emberfeletti erőfeszítés és a sok gond felemésztette a szűzet. 1380 tavaszán a Szent Péterben összeesett. Barátai körében halt meg, miután nyolc hétig a legnagyobb fájdalmak között mozdulatlanul feküdt, gyakran a gonosz zaklatásaitól meggyötörten. Végső szavaiban újra meg újra Jézus szent véréhez kiáltott fel: Sanguē, sanguē!

Kevés szent jellemképe mutat ilyen feszültséget. Szinte állandóan betegeskedik. Ebben bizonyára része volt a már legkorábbi fiatalágában túlhajtott aszkétikus gyakorlatának. De tevékeny maradt, pihenést nem ismerve, kimeríthetetlen energiával. Bár szenvedélyesen szerette az imát és a magányosságot, felemésztette magát odaadó tevékenységben kicsinyekért és nagyokért. Őnzetlen alázata és a mindenét átható életérzés, hogy valójában csak Isten van, a teremtmények „semmik” („Én vagyok az, aki vagyok, te vagy az, aki nincs”), bűnösségének egyre növekvő tudata szemben állt küldetésének meggyőződésével. Ebben semmi balsiker és semmiféle figyelmeztetés nem tudta megingatni. Gyakran tekintéllyel, parancsoló módon jutott kifejezésre: ráncba akarta szedni a főpapokat, teológusokat, fejedelmeket. Legcsekélyebb gátlása sem volt, hogy a pápákat is szigorúan figyelmeztesse hibáikra: „Ne legyen félnk cseccsemő, hanem férfi, szilárd és rendíthetetlen!” „Cselekedjék úgy, hogy ne kelljen bepanaszolnom a megfeszített Jézusnál.” Jellemző rá a kitétel: „Igy akarom” (io voglio). Egy levelében a pápai legátushoz, Pierre d'Estaing-hoz ötször fordul ez elő. Főleg politikai téren olykor kínos naív, – ebben megmaradt az egyszerű nép leányának. Igaz, hogy „együgyűségében” kora nem egy eseményét pontosan úgy ítélte meg, mint mi ma századok múltával a történelem és kritika tükrében látjuk. Másrészt viszont – pedig csak későn tanult meg olvasni, hogy a zsolozsmában részt vehessen – sokoldalúan tájékozott. Teológiai tudása pedig olyan alapos, hogy amikor ismételtén inkvizíciószerű kivizsgálásnak vetették alá, azt bravúrosan megállta és a szakembereket is megszegényítette. Azt vallotta, az isteni dolgokat illető tudását imában kapta. Külsője beteges és elhanyagolt volt, arca csúnya, de tekintete és mosolya elbűvölő tudott lenni. Gyakran volt része éles bírálatban, ellenkezésben, még közvetlen környezetében is. És mégis hatalmas vonzóerőt gyakorolt. Nemcsak a néptömeg csókolgatta csodatevő kezét és futott utána. Előkelő politikusok, művelt társasági emberek, tehetséges művészek voltak nagy véleményrel róla. Egész sor feltűnő megtérést ért el. Nők és férfiak, köztük papok is, hozzá csatlakoztak, és elválaszthatatlan csoportot képeztek, amely holtáig hű maradt hozzá. Elég csak Capuai Raimondót említenünk, akit előbb gyóntatójává tettek, majd mint a római Santa Maria sopra Minerva priorját – nagy bánatára – elszakították tőle, vagy a Katalinnal egykorú Stefano Macornit, aki halála után belépett a kartauziakhoz.

Misztikus életét legjobban így jellemezhetnénk: Isten iránti lán-
gó szenvedély. Ez az Isten Krisztusban mint a magát feláldozó
szeretet jelent meg. Ennek a Szeretetnek a lábai elé akarta odatenni
nemcsak saját szegény kis életét, de az egész világot. Azt akarta,
formálja át egészen ez a szeretet a szenvedés útján. Arra vágyott,
bár Jeruzsálemben lehetne vértanú. Elragadtatásaiban teste érzéket-
lenné lett, és közben a halál kínjait szenvedte. Életútja végső szaka-
szát az a készség jellemezte, hogy engesztelni akar minden bűnért,
és az a rémítő aggodalom, hogy részes minden szerencsétlenségben,
ami az Egyházat éri.

Minden idejét, ami az ima és politikai ténykedése mellett megma-
radt, a szeretet műveire szentelte. Kedves foglalatossága volt a vi-
szálykodók kibékítése.

A Dialógust már említettük. Ránk maradt még 375 levele is. Nem-
csak céltudatos, rejtenthetetlen és szenvedélyes jellemét árulják el,
hanem azt is, hogy elsőrangú író. Nem egynek felépítése, stílusa,
a kifejező hasonlatok és megfogalmazások csalhatatlanul személyes
jellegűek. Álljon itt néhány mondata: „Segíts, apácska (a pápának),
hogy ne legyen többet háború!” „Isten számára a legborzalmasabb,
ha olyan virágokat kell látnia, amelyek az Egyház misztikus testéből
fakadtak, de ahelyett, hogy édes illatot árasztanának, minden gonosz-
ságtól bűzlenek” (VI. Orbánnak). „Igazságosság irgalom nélkül in-
kább igazságtalan, mint igazságos.” „Ó, ti tökfejek, akik megérdem-
litek az ezerszeres halált!” (Három szakadár olasz bíborosnak.) „Hul-
lassuk már el egyszer a tejfogainkat, és olyanokkal cseréljük fel,
amelyeket a gyűlölet és a szeretet élesített” (Raimondónak, mikor az
gyávának mutatkozott). „Ugyancsak lazán lehet hozzátok kötve Is-
ten Lelke, ha egy helyváltoztatásra elhagy! Hát csak az erdőben le-
hetne megtalálni Istent? Az Isten iránti engedelmesség sohasem aka-
dályozza meg a pápa iránti engedelmisségünket; minél tökéletesebb
ez, annál teljesebb amaz is.” (Szerzetesekhez, akik vonakodtak el-
hagyni házukat egy politikai küldetés érdekében.) – Idők múltán iga-
zán kedvét találta az írásban, mint az született írók sajátja. Egy-
szer ezt közli velünk: „Isten írás közben feledtette velem fájdalma-
mat.”

Hogy mekkora volt a hatalma az emberek fölött, talán leginkább
abból az esetből tűnik ki, mikor egy ifjút „egy meggondolatlan szó
miatt” halálra ítélték. A fiatalember kétségbeesetten lázad meg nem
érdemelt sorsa ellen. De végül „mint a szelíd bárány” engedte, hogy
Katalin a hóhértökéhez vezesse, és fejét a szent ölébe fektette. Vagy
mikor a ferences Gábrriel atyával vitatkozott. A páter célja az volt,
hogy bebizonyítsa: Katalin vagy téved, vagy tudatlan. A vége az,
hogy elhatározta: breviáriumán kívül mindenét elajándékozta, há-
rom szobájából mindent kitakarított, hogy szegénységben élje éle-
tét.

Istenszeretete, amellyel mint magnetikus erővel másokat is magával ragadott, túláradásával és „balgaságaival” nem igen illeszthető be szokványos elképzeléseinkbe. Könnyelműség lenne tulajdonságait a 20. századbeli mércével mérni. Fontosabb meggondolni, micsoda lelki nagyság, micsoda formáló erő fejlődött ki a kegyelem vezetésével ebből a gyenge, beteges emberből. Ezt a kegyelmi indítást akarta ő mindig és feltétlenül követni.

VI. Pál pápa 1970-ben az egyházdoktorok közé iktatta.

A. Kirchgässner

A vezeklésnek csak eszköznek szabad lennie az erények kifejezésére. Feleljen meg mindig az egyes ember szükségletének és lelki lehetőségeinek. Ha a lélek csakis bűnbánati gyakorlatokban keresi alapját, az hátrányosan hat tökéletességére, mert nem az ismeret fényében végzi ezeket a gyakorlatokat. (Levél.)

Ne csodálkozzék, ha nem kérem semmi másra, csak arra: merüljön el a Vérbe és Isten szeretetébe. Igen, fürödjék meg a megfeszített Krisztus vérében; lakjék jól a Vérrel, ittasodjék meg a Vértől, öltözzék a Vérbe, sírjon a Vérben, örvendjen a Vérben, növekedjék és legyen erőssé a Vérben – azután járjon körül a Vérben győzhetetlen lovagként, hogy megvédelmezze Isten dicsőségét, az Egyház szabadságát és a lelkek üdvét (Capuai Raimondóhoz írt levél).

A láng magasra csapott, és már csak arra gondoltam, mit lehetne tenni, hogyan tudnám magam feláldozni Istennek a Szentegyházért, hogy elvegyem azok tudatlanságát és hanyagságát, akiket Isten az én kezembe tett . . . És felkiáltottam: „Ó örök Isten, vedd életem áldozatát a Szentegyház titokzatos testében. Csak azt adhatom neked, amit te adtál nekem. Vedd hát szívemet és facsard ki Jegyesed arcára.” Ekkor az örök Isten reám fordította kegyelmének szemét, kivette a szívet keblemből és kifacsarta az Anyaszentegyházban. (Utolsó levele a pápához.)

LIDVINA
(április 14)

* 1380. márc. 18. Schiedam, Rotterdam mellett
† 1433. ápr. 14. Schiedam

Amikor Lidvina 1380. márc. 18-án egy Rotterdam közelében, a Maas mellett fekvő halászároskában megszületett, a plébániatemplomban Máté passióját énekelték, mert virágvasárnap volt. Ezt később előjelnek tekintették életére vonatkozólag, mert 38 évet betegsúlyban töltött, és egészen átadva magát Isten akaratának, teljesen egyesült jegyesének, Krisztusnak szenvedésével. Így testében kiegészítette, ami Krisztus szenvedéséből még hiányzik. Így értelmezték a nevét is: Lijdwijde: ez sok, de nagy türelemmel viselt szenvedést jelent.

Lidvina, az egyetlen leány kilenc gyermek közül, egyszerű családból származott. A vidám gyermeknek sok barátója volt. A legények szeme megakadt rajta, mint rendkívüli szépségen.

Amikor szülei véleménye szerint eljött a férjhez menetel ideje, kijelentette, hogy nem is gondol házasságra. Ha pedig akarata ellenére kényszerítenék rá, kérni fogja Istent, vegye el a szépségét, és tegye testét olyan csúffá, hogy senkinek se jusson eszébe megkérni. Erre szülei nem unszolták többé, és Lidvina mindinkább visszavonult. 1395/96 telén egy hosszadalmas betegség nagyon legyengítette. Alig hogy valamennyire felgyógyult, barátnői hívására, rövid vonakodás után, kiment velük a jégre. Az egyik leány ügyetlensége miatt elesett, és eltörte egy bordáját. Hazavitték, ágyba fektették. Ez 1396. febr. 2-án történt. Ettől a naptól kezdve lába sohasem érintette többé a földet. Az orvosok hiába próbálták a seb körül keletkezett daganatot eltávolítani. Állapota mindig rosszabbodott. Az akkori idők leghíresebb orvosa, Godfried Sonderdanck, Hollandia grófjának háziorvosa, beismerte: Isten keze előtt, amely ebben az esetben világosan mutatkozik, a földi tudománynak el kell hallgatnia. Lidvina szörnyű kínokat szenvedett. Teste mindinkább rothadni kezdett, úgyhogy környezete számára hamarosan az utálat, de még inkább a sajnálat tárgya lett. Egész testén daganatok és nyílt sebek keletkeztek. Jobb szemére megvakult.

Maga a betegség nem teszi az embert szentté. Attól függ, hogyan viseljük. Ezt Lidvinának is meg kellett tanulnia. Gyóntatóatyja, Jan Pot azt tanácsolta: próbálja türelmesen elviselni szenvedését, rendelje alá akaratát Isten akaratának, és elmélkedjék Krisztus szenvedéséről. Lassanként megtanulta, hogy teljesen kiszolgáltassa magát Isten akaratának. Jézus szenvedéséről szemlélődni napi foglalkozása lett. Annyira egynek érezte magát a szenvedésben vele, hogy azt vallotta, már nem ő maga szenved, hanem Krisztus szenved benne.

Az Úr segítségével nélkül lehetetlen lett volna ilyen szenvedést harmincnégy évig elviselni. A hagyomány szerint Lidvina gyakran részesült különös mennyei vigasztalásban. Megjelent neki őrangyala, Szűz Mária és jegyese, Krisztus, aki sebhelyei bevéásával még inkább részesítette saját szenvedésében. Hosszú szenvedése alatt a testi fájdalmakhoz lelki kínok is járultak. Saját plébánosa nem akarta elismerni, hogy ő Isten kiválasztottja. A látogatók, akik mindig nagyobb számban tódultak betegágyához, sokszor csak kíváncsiságból jöttek, tapintatlan kérdésekkel zaklatták betegségére és életére vonatkozólag. De sokaknak vezetője és tanácsadója is lehetett. Papok és világiak, előkelő és egyszerű emberek, városiak és falusiak messziről, sőt a határon túlról is eljöttek hozzá, tanácsot és segítséget kértek tőle szellemi és anyagi szükségükben. Titkokat jelentett ki, a jövőbe látott, és kíméletlenül fölfedte látogatói lelkiállapotát. Mindenkin segített, s mindenki megváltozva távozott tőle.

Saját titkának, súlyos szenvedésének legmélyebb értelmét nem ismerjük, külsőleg látható eredményt, hatást nem mutat fel ez a szenvedés. Csak annyit tudunk, hogy Isten gyakran kiválaszt egyes embereket, akik másokért viselik a szenvedést és másokért vezekelnek. Nem állíthatjuk, hogy életük kevésbé jelentékeny, életszentségük kisebb, mint az Egyház nagyjaié, akik külső eredményeket tudnak felmutatni.

Lidvina a latin skizma (szakadás) idejében élt, amikor ketten, sőt hárman is vetélkedtek a pápai hatalomért. Más bajok is voltak az Egyházban: Wyclif és Husz elhajló véleményei vitákat és vallásháborút váltottak ki és szakadást idéztek elő az Egyházban. Ehhez még hozzájárult a növekvő elvilágiasodás, az erkölcsi romlottság és a vallási élet lanyhasága a nép minden rétegében, papságban és világiak közt egyaránt. Lidvina testi szenvedéseivel talán Krisztus tiszteletes testének ezekért a bűneiért és romlottságáért vezekelt.

Betegségének harmincyolcadik évében, 1433. ápr. 14-én halt meg. Virágvasárnap született, élete Krisztus szenvedésének jegyében folyt le, és húsvét hetében mehetett be az örök boldogság hazájába.

Lidvina tisztelete a hollandoknál már halála után bevetté vált; az Egyház 1890. márc. 14-én hivatalosan megerősítette. A. De Meijer

JEANNE D'ARC (SZENT JOHANNA) * 1412 *táján Domrémy/Maas*
(május 30) † 1431. máj. 30. Rouen

Franciaország nemzeti szentje valószínűleg 1413 Vízkereszt napján született a Maas folyó melletti Domrémyben. Szülei a Champagne-ból bevándorolt, de nem éppen szegény parasztok voltak, mert apja községi elöljáró volt. Iskolába sohasem járt, sem írni, sem olvasni nem tudott. Varrt, font, szántott és az állatokat őrizte. Élénk, természetes kislány volt, szeretett táncolni, énekelni. Szóval olyan volt, mint a többi falusi lány. 12 éves kora óta azonban jelenéseket látott: Mihály arkangyalt fénybe öltözötten, Szent Katalint és Szent Margitot pedig érzékelhető alakban. A jelenések először meghagyták neki, hogy rendesen viselkedjék, később, hogy menjen „Franciaországba”. (Domrémy abban az időben a francia királyság határán feküdt, és szoros összeköttetésben állt a lotharingiai hercegséggel, amely akkor még a német birodalomhoz tartozott.)

Franciaország azonban 1337 óta az ún. százéves háborúval volt elfoglalva; az angol királyok a francia trón örökösödési jogát akarták kieroszakolni. A gyengeelméjű francia király, VI. Károly († 1420) hírhedt bajor felesége, Isabeau befolyására a trónörököst, VII. Károlyt végrendeletileg kizárta az örökösödésből állítólagos törvénytelen származása miatt, és az országot az angoloknak engedte át.

Jó Fülöp, Burgundia és Flandria hercege, a francia birodalom hatalmas hűbéres fejedelme is csatlakozott hozzájuk bosszúból, mert a dauphin (trónörökös) hívei meggyilkolták apját. A háború ennek következtében a Loire-ig terjedt ki, és hullámai Jeanne hazáját is érintették. 1428-ban bekerítették Orléans várát, a trónörökös birtokában levő Dél-Franciaország kulcsát. A dauphin már-már lemondásra gondolt. Ekkor Johannát „hangjai” Baudricourt lovaghoz, a közeli Vaucouleurs várának parancsnokához utasították. Két hiábavaló kísérlet után végre sikerült rábírnia, hogy kevés számú kíséretet adjon mellé útjára a trónörököshöz. Férfiruhát öltött – hogyan is oszthatta volna meg másképpen a katonák társaságát és életmódját? –, így lovagolt az ellenségtől megszállt területen keresztül Chinonba, a dauphinhoz. Az ég nevében megnyugtatta törvényes születéséről, és tudtára adta saját küldetését: fel kell szabadítani Orléans-t, elkísérnie a trónörököst Reims-be, hogy ott királlyá kenjék, és kiűznie az angolokat a „szent francia királyság” földjéről.

Poitiers-ben teológiailag és fizikailag hat hétig vizsgálták szavahihetőségét. Végül arra az eredményre jutottak, hogy semmi kifogás nincs ellene, és a kétségbeesett háborús helyzetre való tekintettel kísérletet tesznek vele. Igaz, amikor hitelre méltó voltának további bizonyítékául csodát kívántak tőle, ezt megtagadta. VII. Károly mégis egy kis csapat mellé rendelte, amelynek az volt a feladata, hogy fedezze egy hajórakomány élelmiszer eljuttatását az ostromlott Orléans-ba. Jeanne, akit most már csak „a szűz”-nek (la pucelle) neveztek, velük tartott. A katonák mindvégig vallásos tisztelettel öveztek. Senki sem közeledett hozzá mint lányhoz, és jelenlétében senki sem mert káromkodni. Beaucroix lovag tanúsága szerint nem tűrte, hogy a katonák fosztogassanak, és nem evett lopott eledelből. A katonai egységet valóságos békehadjárattá alakította, egyházi körmenet formájában. Papok vezették a menetet, ő pedig fehér zászlót vitt, amelyen Krisztus király a földgömbbel a kezében volt ábrázolva, „Jézus, Mária” felirattal. A szállítmány és a csapat eljutott Orléansba, a város lakói a szűz megjelenésétől felvillanyozva magukkal ragadták a katonákat, és három napos kitöréssel május elején együtt kiküzdötték az angolok elvonulását. Ez az első eredmény lehetővé tette júniusban, az ismert pénzember, Jacques Coeur anyagi támogatásával, a rendkívül megerőltető Loire-hadjáratot. Ezt Jeanne a főparancsnokon, a fiatal Alençon hercegen keresztül, akihez személyes barátság kötötte, nagy mértékben befolyásolta. A patay-i csatában az angolokat a Loire-állások elhagyására kényszerítették, parancsnokuk, Talbot elesett. Erre a francia sereg az angolok háta mögött Reims-be indult. Ott 1429. júl. 17-én a zászlaját vivő Jeanne jelenlétében a trónörököst királlyá kenték. Így megelőzte a még nem nagykorú VI. Henrik angol királyt, s visszanyerte tőle az apja végrendeletével vitássá vált törvényes uralkodást. Jeanne-t azzal jutal-

mazta meg, hogy egész családját örökös nemesi rangra emelte, és szülőhelyének adómentességet engedélyezett.

A koronázás után Jeanne addig akarta a harcot folytatni, amíg az angolokat végleg el nem űzik a francia földről. De VII. Károly kudarcot vallott: elbocsátotta a költséges koronázási sereget, és titkos tárgyalásba kezdett leghatalmasabb hűbéresével, az angolok oldalán harcoló burgundi herceggel. Ezért Jeanne Párizs elleni támadása St. Denisből, szept. 8-án, támogatás híján sikertelen maradt. A hadsereg, parancs szerint, visszatért a Loire-hoz. Jeanne a hosszú tétlenséget megunva, tél végén saját felelősségére megindult a burgundoktól megszállott Compiègne ostromára. 1430. máj. 23-án, a várvédők egy kirohanása alkalmával, elvagták csapatától és elfogták.

Annak idején a franciák Orléans-ban mint Istentől küldött segítséget fogadták; az angolok viszont cédának és boszorkánynak szidalmazták. Fogságba esése után mint boszorkányt vádolták be az egyházi hatóságnál Rouenban. Céljuk az volt, hogy aláássák a reims-i koronázás érvényességét. A pör érdekében mozgósították a domonkos rend által gyakorolt pápai inkvizíciót és a hangadó párizsi teológiai fakultást, amely akkor, a bázeli reformzsinat előestéjén, szinte második egyházkormányzat szerepét töltötte be. A dolgok ilyen állásában szinte magától értetődött, hogy Jeanne hiába fellebbezett az ítélet kihirdetése előtt a pápához. Hiszen a bírák jó részét azonosak voltak a bázeli zsinat vezetőivel, önmagukat az egyház kormányzóinak tekintették, s úgy találták, hogy a pápát kellőképpen képviseli a domonkos inkvizítorhelyettes. Jeanne-t az angolok, hosszú tárgyalások után, királyi váltságdíjért kiváltották a burgundok fogságából. A franciák közben sem katonai, sem diplomáciai, sem pénzbeli segítséget nem adtak megszabadítására.

A per Rouenban, a párizsi egyetem 53 doktora és a helyettes pápai inkvizítor jelenlétében folyt le, 1431 márciusától májusáig. Az elnök Cauchon beauvais-i püspök volt, az üresedésben lévő érsekség képviselőjében. Kétségtelenül az angolok nyomása alatt állt, akik Jeanne-t mint boszorkányt meg akarták égetni. Más szabálytalanságokkal is vádolták a püspököt, – ezek 25 évvel később lehetővé tették Jeanne rehabilitálását. Viszont meg kell hagyni: az egyházi bírák mindent megtettek, hogy Jeanne-t visszavonásra bírják, és ezáltal az angolok célját halálos ítélet nélkül is elérjék. Mindenképpen fáradoztak azon is, hogy a jogi kifogások élet, legalábbis jegyzőkönyvileg, elvegyék. Végül – és ez teszi az esetet a jogi hibákon túl teológiai és történelmi szempontból jelentőssé – tisztán felismerték és megfogalmazták a sarkpontot, amelynek az elítéléshez kellett vezetnie: Jeanne elutasította, hogy a „küzdő egyház” ítélete alá vesse azt, amit a „győzelmes egyház” (ti. hangjai) utasítására mondott és tett. A roueni ítéletben a „küzdő egyház” ragaszkodott szuverenitásához a „győzelmes egyházzal” szemben is, és az arkangyal-

ra és két szentre hivatkozó szűzet kizárta az egyházból. A középkori szokás szerint ezt a világi bíróság tűzhalálra szóló ítéletének kellett követnie.

Amint a per megmaradt okmányai bizonyítják, a 9 hónapos néhez fogságban kimerült Jeanne az egész eljárás alatt csodálatos válaszokat adott teológiai szempontból magasan fölötte álló bírónak. Röviddel az ítélet előtt azonban – miután a „hangok” szabadulást helyeztek kilátásba – a csalódottság zavarában megadta a kívánt visszavonást. Erre az egyházi bíróság életfogytiglani fogságra ítélte, kenyéren és vizen, valamint férfiöltözetének levetésére. Nem vitték át az angolok fogságából egyházi börtönbe, pedig ezt kifejezetten megígérték neki. Megtagadták tőle a szentségeket is. Minthogy most „hangjai” árulást vetettek szemére, az angol órség egyik tagja pedig molesztálta, újra férfiruhát öltött, amit notórius visszaesésnek tekintettek. Miután egy utolsó szentáldozást megengedtek neki minden kísérő szertartás nélkül, 1431. máj. 30-án az egyházi bíróság mint visszaeső eretneket kizárta az egyházból. Erre az angolok már időt sem engedtek a világi bíróságnak ítélethozatalra (ez persze ugyanúgy határozott volna), hanem Rouen régi piacterén máglyán azonnal megégették.

Huszonöt évbe került, míg az angolok végleges kiűzése után VII. Károly francia király Jeanne családjának kérésére jóvátételi eljárást indított meg. Ez ellen az egyházi jóvátételi bíróság ellen is lehetett volna formai kifogásokat emelni. A poitiers-i vizsgálatról készült jegyzőkönyv például nem volt kéznél, és az ottani vizsgálat résztvevői közül – bár egyrésztük még életben volt – csak egyet hallgattak ki, Seguin. Ellenben a kiközösítő per egyik ülnöke, aki az előző információ során megmaradt Jeanne-ról alkotott kedvezőtlen ítélete mellett, a főeljárásban nem szerepelt. De itt is az a mérvadó a jogi meggondolásokon túl, hogy a jóvátételi bíróság az ítélet teológiai alapját utasította világosan vissza: „A lélek benső rejteke fölött nem az egyház ítélkezik, hanem egyedül Isten. Mindaz, amit valaki Isten Lelkének sugallatára tesz, nem esik a törvény alá. Még ha Jeanne tárgyilag tévedésben lett is volna, a sugalmazás (inspiráció) törvénye kivonta minden általános törvény alól, mert Isten Lelke vezérelte, vagy legalábbis jó oka volt hinni, hogy az vezérelti.” 1921-ben avatta szenté XV. Benedek pápa.

Az orléans-i szűz meteorszerű megjelenésében az volt a szokatlan és csodálatos a késői középkor számára, hogy az ő alakjában az isteni, behatás evilági ügyekre vonatkozott, nem a szorosan vett egyházi térre, és még hozzá minden előző papi befolyás nélkül. Úgy látszott, hogy az egyházat (amelyet akkor még csak szűk klerikális értelemben vettek) mellőzték itt, sem célként, sem eszközként nem szerepelt. Ezért az ördögi beavatkozás gyanúja az akkori felfogás szerint legalábbis közelfekvő volt. Egy a konkrét esetben teljesen

érdektelen kölni teológiai tanár, Heinrich von Gorkum 1429-ben így vélekedett: „Kevésbé valószínű, hogy ma, a kegyelem idejében (ellentétben a zsidó törvények korával) lelki küldetés forduljon elő az ideigvaló jólét előmozdítására.” Jeanne esete csak akkor válik érthetővé, ha megismerjük és elismerjük, hogy az egyszerű keresztény evilági élete és cselekedetei egyházilag is fontosak. Főleg akkor, ha közvetlen vonatkozásban állnak a „dicsőséges egyház”-zal.

A. Mirgeler

Jeanne feleleteiből:

„Ha egyszer a hangjaid azt mondják, hogy Isten megszabadítja Franciaországot, minek kellenek még a katonák?” – „A katonák harcolnak, de Isten adja a győzelmet.”

„Azt tartod-e, hogy a kegyelem állapotában vagy?” – „Ha abban vagyok, bárcsak megmaradnék benne; ha pedig nem, bárcsak Isten visszavezérelne bele.”

SIENAI BERNARDINO
(május 20)

* 1380. Massa, Siena mellett
† 1444. máj. 20. Aquila

A tenger melletti Massában, Siena közelében született. Apjának bányája volt ott, és ő volt a kormányzat feje. Még négy éves sem volt a fiúcska, mikor szülei elhaltak. Testvérei nem voltak, így sienai rokonai – három nagynéni – vették magukhoz az árvát. Siena lett a hazája.

A sienai egyetemen tanult. Barátságos magatartása és közmondászerű bőkezűsége miatt – igen nagylelkűen bánt atyai örökségével – közkedvelt lett. Húsz éves volt, mikor Sienában kitört a pestis. A gazdag polgárok falusi birtokukra menekültek. Bernardino a városban maradt. Ő maga nem írt semmiféle beszámolót a pestisről. De fennmaradt a városi levéltárban, mit tett ő akkor. Tevékenysége mellett nem kerülhette el, hogy szintén meg ne kapja a pestist. Halálos betegségében olyan belátásra tett szert, amit mások csak érett korukban, sok csalódás árán szereznek meg.

Bernardino meggyógyult betegségéből. Most minden vagyonát elosztotta a szegények között, és 1402-ben felvételét kérte az egyik minorita kolostorba. A pestis alatt szerzett tapasztalatai és saját betegsége adták az alkalmat, hogy ilyen formában akarta követni Krisztust Szent Ferenc nyomdokán. Csakhamar csatlakozott az obszervánsokhoz Colombaióban, és 1404-ben pappá szentelték. Ezt követően hosszú éveken át egy magános kolostorban működött, magasan a hegyek között. Véletlen folytán lépett a nyilvánosság elé a csendből. Egyik kijelölt szónok hirtelen beteg lett. Bernardinónak kellett beugrania. Olyan jó benyomást hagyott maga után ez a be-

széde, hogy a nép szinte kikövetelte: őt hívják meg a böjti szentbeszédre Milánóba.

Attól kezdve – 1417-et írtak – diadalmenet kezdődött egész Itálián át. Isten üzenetének hírnöke erősebbnek bizonyult, mint a herceg, akinek pedig sok katonája volt; hatalmasabbnak, mint a velencei vagy bolognai városi tanács. Ezek a városok lettek számára a csatatér. Bolognában éltek a jogtudósok, vagyis inkább „a jog csűrő-csavarói, ahol az ember megtanulhatja, hogy kell a törvényeket kijátszani és a jogtalanságból jogot csinálni”. Bernardino épp olyan bátran kimondta ott az igazságot, mint Velencében, a dózse előtt, hiszen nem volt sem hűbérese, sem pártfogoltja vagy segélyezettje. Úgy érezte, csak Istennek tartozik felelősséggel. A korai kapitalizmus, a keresztes háborúk egyik gyümölcse, nemcsak pénzt hozott Itáliába. Magával hozta a nyomort is. Most tűnik fel először az éles szakadás szegények és gazdagok között. Bernardino születésénél fogva gazdag volt, szabad választása alapján szegény, és mint az assisi Szegény fia, bírta a szegények, a jogfosztottak bizalmát; de nagyra becsülték a gazdagok és a hatalmasok is. Ki tudta könyörögni, hogy a foglyokat szabadon bocsássák, hogy az eladósodottaknak engedjék el adósságukat. Szükség esetén magát ajánlotta fel zálogul. De még több az, hogy az embereket vissza tudta vezetni Istenhez. Házasságtörők új életet kezdtek, nyilvános bűnösök visszatértek az Egyházba. A szegényeket és az árvákat felvették a kórházakba, háborúságok és villongások véget értek. A városokba és falvakba bevonult a rend és a béke. Azt írják a krónikások: Mintha tavasz köszöntött volna be a világba.

Egyik fő témája volt Jézus szent nevének tisztelete. Elterjedéséért igen sokat tett. Az IHS (Jesus Hominum Salvator, azaz Jézus, az emberek Üdvözítője) monogram közkedveltsége órá nyúlik vissza.

Ebben az áldásos munkálkodásban nagy csalódás érte Bernardinót. Rómában bevádolták rágalmazói. V. Márton pápa maga elé idézte, és kiadta a tilalmat: nem prédikálhat tovább. „Hogy mit szenvedett, mikor kegyvesztett lett a pápa előtt és száműzték a szószékről, arról cellájából egy szótag sem jutott ki. Nagyszerű volt, ahogy Bernardino beszélni tudott. Most még nagyszerűbben hallgatott. Nem volt ez durcáskodó hallgatás. Az emberek láthatták, milyen derülten misézik. A zsolozsmában gyakran fordul elő az „iniquitas”, gonoszság szó. Ezt minden keserűség nélkül tudta kimondani. Hogy ilyen szegényt hord a fején, hogy ártatlanul így megvádolták, és honvágya a szószék után – persze, mindez végtelenül bántotta. Cellája kimondhatatlan lelki küzdelem csatatere lett számára – egészen addig, míg az emberi hiúság végső maradványa is porrá lett, és Bernardino újra egy ártatlan gyermek boldogságával tudott mosolyogni” (Federer).

Legfőbb szükségében igazi barátira talált Kapisztrán Jánosban. Az ő segítségével igazolta magát 1427-ben és 1431-ben. A pápa föl-

ismerte, hogy ártatlan volt. Föl is ajánlotta neki a sienai püspökséget. De ő elhárította a kitüntetést.

Hamarosan meghalt V. Márton. Az új pápa IV. Jenő lett. Most újabb csapás érte Bernardinót. Szentbeszéd közben, teljes nyilvánosság előtt másodszer is fogságba vetették. Megmenthette volna becsületét. Egész Olaszországban nem volt hozzá mérhető szónok. Nagy volt a befolyása a császárnál, a hercegeknél és a pénz hatalmasainál. A nép rajongással vette körül. Hőst csinálhatott volna magából. De Bernardino nagyon is tapasztalt ember volt ahhoz, hogy ne tudja: vallási ügyekben a lázadás nem az áldás forrása, hanem az átoké, ha valaki nem fogadja el engedelmesen az Egyház szavát.

Bernardino engedelmeskedett. Amikor igazolta magát és oly derekasan elviselt hallgatása után ismét a szószékre lépett, megtalálta szavaiban az utat a megkeseredett emberekhez is. De amit a vagyon társadalmi felelősségéről mondott és ami ebből mint követelmény folyt, az kész forradalmat jelentett. Egy példa, hogy világosan lássunk: Egy Milánó melletti kis falu, Crema lakosságát – mert eladósodtak – kihajtották házukból és vagyonukból. Házukat a szomszédok kifosztották. Bernardino elmondta beszédét, és a végén megbeszélésre hívta őket össze. Minden udvarért, minden emberért megharcolt. És eredménnyel. A kiűzöttek visszatérhettek. „Amikor az elűzött paraszt ezt meghallotta, nem tudott szóhoz jutni az örömtől. És mikor visszatért, valami egészen váratlan dolog történt. Ellenfelei visszahozták az ellopott ágyat, a kulcsokat, az ezüstöt. Valóban boldog volt most” (Bargellini).

Bernardino állt pápák előtt is: áhítatos tisztelettel, de szabadon és biztonsággal. Állt ő a császár előtt is. Zsigmond király és császár 1432-ben kilenc hónapig Sienában tartózkodott. Naponta részt vett Bernardino miséjén, meghallgatta beszédeit. A császári koronázásra is elkísérte őt Rómába. Visszafelé ott lovagolt az egyszerű barát a császár oldalán.

Valóban úgy látszik, hogy Bernardino híd volt látszólag kiegyenlíthetetlen ellentétek között. Híd a gazdag és a szegény között, a pápa és a császár között, ég és föld között. Mint a régi bor a hosszú pincézéssel nemesebb és tűzesebb lesz, úgy lett az öregség küszöbén szava még erőteljesebb, de jóságosabb is. Akkor végre jött a hívás, ami után oly régen vágyott: Nápolyba hívták. A tengerparti város, szívének vágyálma várt rá. A hit ott „megmerevedett, mint a Vezuv lávája, az erkölcsök szenvedélytől izzóak és elhanyagoltak voltak”. De Nápolyba vivő útján megbetegedett, és 1444. máj. 20-án, Krisztus mennybemenetele vigiliáján meghalt. Barátja, Kapisztrán János sürgetésére már hat év múlva szentté avatták, 1450. máj. 24-én. Egyházdoktorrá nyilvánítása késik, mert nem volt munkáiból kritikai kiadás.

O. Mund

Jézus Neve az igehirdetők fényessége, mert ragyogó fényével lehetővé teszi, hogy az ígét hirdessék és meghallják. Ugyan honnan támadt volna a világban a hitnek oly hirtelen, oly égő világossága, ha nem Jézus prédikálásából? Nem ennek a névnek világosságával és jóízével hívott-e meg minket Isten „az ő csodálatos világosságára”? Ettől megvilágosítva, ennek világánál meglátva a világosságot, méltán mondja az Apostol: „Valamikor sötétség voltatok, most azonban világosság az Urban; járjatok úgy, mint a világosság fiai.”

Ezt a Nevet tehát hirdetni kell, hogy világoskodjék, ne pedig rejtőzzék. De nem szabad a prédikálásban szennyes szívvel vagy beszennyezett ajakkal kimondani, hanem választott edényként kell maunkba rejteni és onnan előhozni. (49. beszéd 2.)

Jézus Nevének felirata legjobb helyen a szívünkben van.

KAPISZTRÁN JÁNOS
(GIOVANNI DA CAPESTRANO)
(október 23)

* 1386. jún. 24. Capestrano
† 1456. okt. 23. Újlak
(ma Ilok, Jugoszlávia)

Aquila mellett egy kis hegyi faluban, Capestranóban született János, a Nápoly melletti Abruzzókban. Apja „északi báró” volt, talán Németországból származott, hiszen utódai Tedeschi-nek (németek) hívták magukat. Az Anjoukkal jött délre, és végül is nápolyi hűbéres lett. Ebben a zavarokban és háborúságokban bővelkedő világban, főleg ott a hegyvidéken, nagy reményeket fűztek hozzá. De hamarosan életét veszítette. Jánosnak, a fiúnak meg kellett érnie, mint lesz a szülői ház a lángok martaléka.

János rendkívül tehetséges volt, így igen korán az akkori leghíresebb jogi fakultásra, Perugiába került. Majd tíz évig maradt ott, kevés, de igen válogatott mester mellett. Rövid ideig a nápolyi királyság legfőbb törvényszékén, a vicarián dolgozott. Királya – a magyar történelemből is ismert, nagyravágyó és kegyetlen Nápolyi László – visszaküldte Perugiába, hogy mint legfőbb bíró, ott őrkdjék a rend felett. 28 éves fiatalember létére ideiglenesen a tartományi kormány feje (governatore) is lett.

Miután ilyen nagy kilátású állást biztosított magának, eljegyezte hazája egyik grófleányát. De mikor Perugia egyik háborúságában a Malatesták ellen várfogságra jutott, nagy változás ment benne végbe. Később ezt mondták „megtérésének”. Teljesen szakított a világgal. Még el nem hált házasságát felbontotta. Belépett Perugiában az obszervánsok közé, a franciskánusok olaszországi reformközösségébe. Ezzel kezdetét vette második életszakasza. Nagy természetes adottságai töretlenül megmaradtak; életfelfogása változott meg. Előbb azon fáradozott, hogy lehetősége szerint előmozdítsa rendje reform-

ját, azt az eredeti egyszerűsége vezesse vissza. A ferencesek a 14. század végefélé túlságosan alkalmazkodtak korukhoz, egészen elpolgáriasodtak. Ezzel el is veszítették vallási hatóerejüket. A megújulási mozgalmat János nemcsak egyénileg terjesztette el széles körben: ő lett a törvényhozója is. IV. Jenő pápával ő szilárdította meg és Európa-szerte egyöntetűen elterjesztette. Amerre csak működött és konventeket alapított, ott obszervánsokat hagyott hátra, hogy munkáját tovább vigyék. Az obszervánsok mozgalma lett az eszköze, hogy a most vallási öntudatra ébredő világiakat megtartsák az Egyházban és szorosabban bekapcsolják életébe.

A nándorfehérvári (belgrádi) diadal Hunyadi János vezérletével, 1456. júl. 22-én, részben Kapisztrán műve is volt. A győzelem biztosította egy időre Európa déli kapuját a török veszély ellen. Ez a népmisziós és vándorprédikátor itt emelkedett világtörténelmi jelentőségre. A diadal a hit győzelme volt. Ezt a hitet gyújtotta János európai vándorapostolkodása a keresztesek lelkében. Negyven éven át járta ez a talán legnagyobb vándorprédikátor Európa útjait, hogy a közös keresztény hagyomány alapján az Evangélium új meghirdetésével újra egyesítse a népeket egy nagy családba. Ő maga mondta így a huszitáknak, mikor alantasabb szándékokkal vádolták. Ez az európai méretű apostoli munka János életének fő műve. Nincs korabeli krónika, amely ezt ne említene meg.

A konstanzi zsinaton (1414–1418) a nagy nyugati egyházszakadás (1378–1417) véget ért ugyan, de a szakadás erkölcsi tekintetben Európát romhalmazzá tette. Mikor senki sem tudta már, mit is hisz, akkor indult el az a nagyszabású vándorprédikátor-mozgalm, amit János Olaszországban kezdett el Sienai Szent Bernardinóval, de azután egész Európára kiterjesztett.

Egészen az elejétől kezdtek neki: Csak az ismerheti igazán a kereszténységet, aki hitelesen éli (obszerválja, megtartja, innen: obszerváns). A többi nem mérvadó, legyen bár a legékesebb szóbeszéd is. Ez a végső értelme a János irányította obszerváns mozgalomnak.

Negyven éven át prédikált. Naponta legalább egyszer, de sokszor több alkalommal, néha három órán át is. Fellépése nyilvános eseményszámba ment. Városok és fejedelmek hívták meg. III. Frigyes is Bécsbe. Amikor 1442-ben IV. Jenő pápa megbízásából Burgundiába és Flandriába ment, majd mikor 1451-ben az Alpokon át Bécs felé haladt, 12 névről ismert rendtestvére kísérte: mint tolmács (ő mindig latinul prédikált), illetőleg mint írnok, pl. a cseh husziták elleni röpirat-hadjáratban. Egyszóval segítségére voltak minden téren sokirányú munkásságában. Még abban a vásári lármában is, amely a vándorprédikátorokat itt-ott több hetes tartózkodásuk idején körülvette – mint pl. Olmütz, Passau, Augsburg, Würzburg, Nürnberg, Erfurt, Jéna, Magdeburg, Lipcse, Boroszló, Krakkó városában és más helye-

ken –, vagy a birodalmi gyűléseken Regensburgban, Frankfurtban, Budapesten, makacs kitarással azon voltak, hogy imaéletüket és összeszedettségüket megőrizték. Úgy tekintették ezt, mint munkásságuk alapját és legfontosabb tennivalójukat. Sok német egyházmegegyében megvannak a jegyzetek, amit beszédeiről a szószék alatt készítek. Néhol többfajta lejegyzésben is. Mindig a lényeges témákat fejtegette részletesen beszédsorozataiban: Krisztus, a kegyelem, a hit, Mária, a béke, szeretet és igazságosság, uzsora és kamat, az életállapotok teendői, hogyan kell legyőzni a világot, a keresztények egysége, a világ vége és az Antikrisztus stb. Beszédeit legtöbbször írásban is kiadta. Oktató beszédek ezek, nem moralizálók. Stílusa igen egyéni, és törekedett a szemléletességre.

Csodálkozhatunk, hogy talált vándorapostoli munkásságában még az írásra is időt. Írásai egy 17. századbéli kéziratban gyűjteményben 19 negyedréte formájú kötetet töltenek meg. Írt *A pápai teljhatalomról*, *A házasságról*. Írásbeli hagyatékában van regulamagyarázat, kommentár a törvénykönyvekhez, egy sereg jogi vélemény és röpirat. Levelezéséből még 700 darab van meg ma. Egy tudományos csoport most gyűjti össze. A korai reneszánsz vallási és egyházi életének főforrásai ezek a levelek.

A keresztény nép gyógyító ereje miatt is tiszteli Jánost. Valóban nincs szent, akiről már életében – éspedig pontos jegyzőkönyvekben, okmányszerűen – annyi beteggyógyítást jegyeztek volna fel. Ezek a csodás gyógyulások Észak-Olaszországban kezdődtek, mikor barátját, Sienai Bernardinót már szentté avatták. Az ő ereklyéit rakta a betegekre, és a gyógyulást úgy tekintette, mint szent barátja csodatetteit. Egyik párizsi kódex, amely régi eredeti feljegyzéseket foglal össze, több mint kétezer ilyen csodát és csodás gyógyulást sorol fel, a személyek, a helyek és az idő meg a tanúk pontos megjelölésével. Persze még ez az eljárás mód is sok kérdést nyitva hagy.

Sokoldalú és átfogó volt János munkálkodása. Hozzájárultak még a különleges megbízások a pápák vagy bíborosok részéről. Egyszer azt a megbízást kapta, járjon el a Fraticelli szektás csoportja ellen. Ezeket sokszor csak játéklabdául használták fel az akkori nemesi klikkek saját cselszövényeik érdekében.

A korai kapitalizmus korában harcolt a kamat és az uzsora ellen, hiszen a kettő akkor még nagyjából egyet jelentett. Akkoriban sokszor még hatvan százalékos kamatot is követeltek, és ezzel egész családokat, sőt falvakat is megzavartak, szolgaságba taszítottak és ellenségeskedést szítottak.

A plébániák messzemenőleg működésképtelenek voltak még akkor. A laikusok testvérületekben tömörültek. Ezért sokszor ezekkel dolgozott össze. A harmadrendet valóságos „szeretetszövetséggé” alakította, főleg Milánóban, és több kórházat alapított.

A nándorfehérvári ütközet életének bizonyos értelemben koronája, ugyanakkor záróköve is volt. Utána pestisjárvány tört ki a táborban. A betegeknek tett szolgálatok közben ő is megkapta a pestist. A Duna melletti Újlakon halt meg. Ünnepeét először március 28-án tartották. XXIII. János pápa tette át halála napjára, október 23-ára.

Jánosnak is megvoltak a gyöngéi. Ezt ő maga is beismerné minden vonakodás nélkül. Alkalomadtán meg is tette, mikor azt mondja magáról, hogy gőgös, nagyon keresi a saját igazát és kemény. Elemi erővel, hevesen törnek elő benne gazdag és jellegzetes adottságai, sokszor szinte ellentétben egymással. Hogy minden gyöngesége ellenére ilyen nagy jelentőségű szentté tudott lenni: ebben van az ő igazi nagysága.

O. K. März

„Ti vagytok a világ világossága.” Mert ahogyan a világosság nem önmagát világítja be, hanem azon hatol át sugaraival, ami körülveszi, éppúgy a becsületes és igaz papi emberek fénylő élete a szentség ragyogásával világítja meg és deríti fel szemlélőit. Mert aki mások gondjára rendeltetett, annak önmagában kell bemutatnia, hogyan kell viselkedniök másoknak az Úr házában. (Papok Tüköre 1, 2. Velence 1580.)

FLUEI MIKLÓS (NIKOLAUS VON FLÜE) * 1417 Flüeli, Sachsen mellett (március 21; Svájcban szept. 25) † 1487. márc. 21. Ranft

Klaus – ahogy Miklóst általában nevezték – egy eléggé jómódú parasztszalád első gyermeke volt. Már gyermekkorában nem egy jelét adta, hogy Isten különös kiválasztottja: előszeretettel imádkozott a magányban, és szeretett böjtölni. Tizenhat éves korában látomásban megjelent előtte egy ranfti torony, s ez a remeteélet utáni vágyódást ébresztette fel benne. De ugyanebben az időben katonákat soroztak az országban, és Klausnak is be kellett vonulnia. Előbb a Zürich elleni háborúban (1440–1444), azután a thurgauai hadjáratban (1460) vett részt. Egy közeli barátja megjegyezte erről: „Nem sokat ártott az ellenségnek, inkább elvonult és imádkozott, és amennyire tehetette, védelmezte az ellenséget.” A thurgauai hadjárat idején megakadályozta a Diessenhofen közelében levő Szent Katalin-völgyi domonkos kolostor elpusztítását. Ezt a svájci hadsereg felgyújtotta, mert egy osztrák csapat ide menekült.

Valószínűleg a zürichi háború befejezése után feleségül vette Dorothea Wysst Oberwilenből. Ez a házasság problémát vet föl. Hiszen barátjának, Erny an der Haltennak azt mondta, toronylátomása óta remete szeretett volna lenni. Talán a családi örökség megtartása érdekében, vagy más ezzel összefüggő okból határozta el magát rá. De ez nem jelenti azt, hogy nem szerette feleségét. A re-

meteélet utáni vágya háttérbe szorult, de a tudat alatt megmaradt, és belső konfliktushoz vezetett. Ez jó húsz évvel később akuttá vált. Kétségtelenül boldog házasságából tíz gyermek származott. Az obwaldeni irattár hiányossága miatt nem sokat tudunk Klaus politikai és bírói tevékenységéről. Saját bevallása szerint azonban mint bírósági és tanácsos nagy tekintélynek örvendett, és sokat kellett foglalkoznia politikai ügyekkel. Eközben soha nem követett el igazságtalanságot vagy más helytelen, meg nem engedett cselekedetet. Nyilvánvaló ügyessége és tehetsége ellenére menekült minden megtiszteltetés elől, és mindent megtett, hogy megakadályozza a kanton közgazgatási főnökévé való megválasztását.

Klaus tehát jó családapa volt, és mindenki nagy tiszteletben részesítette különös politikai képességei és tehetségei miatt. Mégsem volt boldog. Nyugtalanodni kezdett. 1463 körül a szeretett feleségével és a gyermekesreaggal való élet terhéssé vált számára. Bizalmas papi barátjának, Heinrich am Grundnak tanácsára idejének tekintélyes részét Jézus szenvedéséről való elmélkedéssel töltötte, s ebben átmenetileg nyugalmat és meglegedést talált. De olyan események, amelyeken nem tudott segíteni, minduntalan megzavarták lelki nyugalmit. Így teljesen visszavonult a politikai tevékenységtől. Mindig jobban vágyódott a remeteélet után. Végre Dorotheával is beszélt erről. Az asszonyt szíven találta szava, s eleinte ellenszegült tervének. 1467 júniusában megszületett tizedik gyermekük, Miklós, akit papnak szántak. Ugyanazon év októberében Klaus elhagyta otthonát, miután felesége beleegyezését – erre okvetlen szüksége volt – kicsikarta erre a lépésre.

Toronylátomása nyilvánvalóan Ranftot jelölte ki remetesége helyéül. De félt szomszédjai ellenkezésétől, ezért elhatározta, hogy vándor zarándok lesz, és hátat fordított hazájának. A Lies völgyében azonban, röviddel a svájci határ átlépése után, egy természetfölötti sugallat visszatérésre készítette. Csakhogy még nem tette magát túl félelmen, hogy mit gondolnank majd a szomszédok. Ezért nem tért vissza Ranftba, amely túl közel volt otthonához, hanem a Melch völgyében fekvő Klisterli-Alpra vonult. De ott egy hét múlva felfedezték, s hamarosan kíváncsi szomszédok jelentek meg, hogy megbámulják. Itt végre leküzdötte önmagát. Miután annyi áldozatot hozott: elhagyta otthonát, szeretett feleségét, gyermekeit és családi örökségét, most már tökéletesessé kellett tennie áldozatát: vagyis feláldozni önmagát, nem törődve azzal, mit gondolnak róla mások. Isten meghallgatta imáját: „Uram Istenem, végy el magamtól és tégy egészen magadévá.” Semmi sem állt többé útjában, hogy végleg Ranftba vonuljon.

Eddig minden héten négy napot böjtölt; most a Ranftban, ahol több mint 19 évet töltött, minden tápláléktól tartózkodott. Csak az Oltáriszentséget vette magához. Eleinte sok beszéd és találgatás

folyt böjtölése körül. A szomszédok egy egész hónapban át figyelték. De végre meggyőződtek a valóságról, és remetelakot meg kápolnát építettek neki. A konstanzi segédpüspök, Thomas Weldner is osztotta ezt a meggyőződést: 1469-ben eljött, hogy felszentelje a kápolnát és megvizsgálja Klaus életmódját.

Szentünk talán az engelbergi kolostor misztikus körének befolyása alatt állt, és a kései középkor egyik utolsó misztikusának kell tekintenünk. De azért szigorú életformája: az imádság és vezeklés semmiképpen sem tette Klaus testvért megközelíthetlenné. Sokan jöttek hozzá, férfiak és nők egyaránt, minden társadalmi rétegből problémáikkal és kérdéseikkel; mindenkire barátságos volt, aki bajban volt, és törődött a problémájával. A fennhéjázó és tolakodó látogatókkal szemben azonban nagyon visszautasítóan tudott viselkedni, – még akkor is, sőt akkor leginkább, ha magasrangú papokról volt szó. Dorotheával, úgy látszik, mély egyetértésben újra megtalálták egymást; időről időre eljött látogatására. Egy alkalommal meghagyta neki, készítsen ételt egy vendége számára. Ez az egymás iránti megértés bizonyára egy része volt a százszoros jutalomnak, amely azoknak van ígérvé, akik Krisztusért mindent elhagynak.

„Bruder Klaus” politikai befolyása mindezekben az években át megszakítatlanul folytatódott Svájc történelmére. Különösen egy válságos pillanatban vált igen jelentőssé. 1481-ben a városi és vidéki kantonok elkeseredett ellenségeskedésben álltak, és a polgárháború elkerülhetetlennek látszott. Klaus testvér fáradozása következtében decemberben országgyűlést tartottak Stansban. A gyűlést már fel akarták oszlatni, és fegyvert fogni, mert nem tudtak megegyezni. Ekkor Klaus testvér tanácsára – amelyet Heinrich am Grund tolmácsolt a kiküldötteknek – helyreállt a béke. Miután teljesen önzetlen volt és a szó legszorosabb értelmében Isten embere, mindenki érezte, hogy éppen bonyolult és súlyos politikai kérdésekben megbízhat benne, a Habsburgok és a milánói herceg éppen úgy, mint a svájciak. Benne nem volt „kantonszellem”. Mióta házát és földjét elhagyta, általánosan csak úgy ismerték: „a testvér”. A mai napig is szeretetteljesen „Bruder Klaus”-nak nevezik. A legmélyebb értelemben vett testvériség példája, amely békét és szabadságot hoz. XII. Pius pápa különösen kiemelte az anyagi javakhoz való viszonyát. Mindezért Klaus ma is ragyogó példakép gyanánt áll meghasonlott, tépett világunk előtt.

Th. Boos

Istenben mindenkor béke van, mert Isten a béke.

*Uram, Istenem,
vedd el tőlem mindazt,
ami utamba áll feléd.
Uram, Istenem,
add meg nekem mindazt,
ami segít feléd.*

*Uram, Istenem,
végy el magamtól,
hadd legyek egészen tiéd.*

FISHER JÁNOS (JOHN FISHER)
(június 22)

* 1469 Beverley (Yorkshire)
† 1535. jún. 22. London

Még csak 14 éves volt, mikor Cambridge-be került. Ott hamarosan megszerezte a baccalaureatust, majd a doktorátust is a hittudományban. Huszonöt éves korában szentelték pappá.

Nemcsak lelkipásztor volt, de tudós és humanista is. Rövid időn belül helyettes rektor, majd később kancellár lett az egyetemen. Az anyakirálynő gyónatatótyjává választotta, és mindenben kikérte tanácsát. Ő viszont rávette a királynőt, hogy Oxfordban is, Cambridge-ben is egy-egy hittudományi tanszéket alapítson.

Éppen hogy 35 éves lett, amikor 1504-ben Rochester püspökévé nevezték ki. Tovább is igénytelenül és szerényen élt. Látogatta a betegeket és felkereste a szegényeket. A betegek szentségét sokszor maga adta fel, és órákig kitarzott olyan nyomortanyákon, ahol még szolgája sem bírta.

Egyéni szokásaiban olyan szigorú volt, mint egy szerzetes. Csak négy órát aludt naponta. A könyvek voltak egyetlen szenvedélye. Azzal a szándékkal, hogy könyvtára egyszer majd a cambridge-i egyetemre száll, olyan gyűjteménye lett lassanként, amely Európa legjobb könyvtáraihoz számított.

Püspök korában is megtartotta egyetem vezetését. Bizony, a megelőző években ott az állapotok elég siralmasak voltak. A könyvtár 300 kötetre zsugorodott. Nem volt sem görög, sem héber katedra az egyetemen. János püspök mindkettőt megalapította. Maga is elkezdte a görög tanulását, 48 éves korában. Ötvenegy éves fejjel nekilátott a hébernek is. Rotterdami Erazmust, a híres humanistát meghívta Cambridge-be professzornak. „Nincs hozzá hasonló szerény ember, sem hozzá mérhető szentéletű püspök” – mondotta felőle Erazmus. VIII. Henrik is büszkén dicsekedett vele: egy országnak sincs olyan püspöke, mint a mi Fisher püspökünk. Egy négykötetes munkát írt Luther ellenében. Valaki gratulált neki a könyvhöz. „Talán jobban tettem volna, ha inkább imádkozom” – felelte.

Az általános fanatizmus korában János püspök mindig megőrizte tiszta látását. „A tévedést gyűlölünk kell, de a tévelygőt szeretünk” – akár az ő jelszava lehetett volna. Az Egyházban észlelhető tényleges visszaélések előtt sem hunyt szemet. Luther elleni könyvében írta: „Szeretném, ha a pápa rendbehozná udvara erkölcsseit. A kapzsiságot, bírvágyat és a fényűzést száműzze onnan. Ez az egyetlen eszköz, hogy mindenkit elhallgattassunk, aki a pápát gyalázza.

Ha ezt elhanyagolja, akkor okunk van hamarosan a fenyegető isteni ítéletről tartani.”

Mikor VIII. Henrik 1522-ben beleszeretett Boleyn Annába és minden követ megmozgatott, hogy Aragóniai Katalinnal kötött házasságából szabaduljon, azt remélte, a rochesteri püspök majd támogatja. Hiszen ő mindig jóindulatúnak mutatkozott iránta. Ebben alaposan csalódott. Az ügy kivizsgálására pápai követ jött Londonba. Egy darabig majdnem úgy látszott, sikerül a király terve. De akkor Rochester püspöke kijelentette, hogy egy házasság, amely húsz évig fennállt, „sem emberi, sem isteni hatalommal fel nem bontható. Ezért a meggyőződéséért kész az életét is feláldozni.” Hivatkozott Keresztelő Szent Jánosra, aki a házasság felbonthatatlansága védelmében halt meg.

Most valóságos hajtóvadászat indult a püspök ellen. Kétszer bebörtönözték. Egy ízben meg akarták mérgezni. Máskor a könyvtár ablakán berepülő golyó éppen hogy elhibázta. Majd megkísérelték őt is belekeverni a „kenti szentasszony” ügyébe. Ez a látnoknő állítólag az Üdvözítő egyenes parancsára lépett fel a király új házassága ellen. De a derék hitvallónak mindennél jobban fájt az a kompromisszum, amit püspöktársai terjesztettek tanácsként eléje. Keserűen jegyezte meg: „Azok árulják el a várat, akiknek védeniök kellene.”

Mikor azután a király megparancsolta, hogy alattvalóinak esküt kell tenniök: el kell ismerniök, hogy házassága Boleyn Annával érvényes, és hogy ő az angol egyház feje, János püspök ügye végképp elveszett.

Börtönbe vetették, és ott tíz hónapig senyvedt. Ez idő alatt nevezte ki a pápa bíborosnak. A király dühöngött. „Hát csak küldje a pápa azt a vörös kalapot – kiáltotta –, majd nekem gondom lesz rá, hogy ne legyen már feje, amire rátegye!”

Pöre kész komédia volt. Mindenki tudta, mi lesz a végítélet.

1535. jún. 22-én reggel öt órakor felköltötték Fisher bíborost: „Ma délelőtt kivégzik” – mondták neki. „De még nagyon korán van; kérem, hagyjanak még aludni egy kicsit” – felelte, és két óra hosszat olyan mélyen aludt, mint a gyermek.

A hosszú fogság úgy legyengítette, hogy hordszéken kellett a veszthelyre vinni. De mikor ott állt a vérpadon, hangja erős volt és tiszta. Kijelentette, hogy a katolikus Anyaszentegyházért hal meg. Az embereket kérte: imádkozzanak, hogy végig állhatatos maradjon.

Azután elmondta a Te Deumot és a 31. zsolnárt: „Uram, bizalmamat beléd vettem.” Hóhéranak megbocsátott, és odafektette fejét a tönkre.

Holttestét egész nap ott hagyták, majd bedobták egy gödörbe. Fejét karóba húzva a londoni hídon közszemlére tették ki. Tizennégy napig maradt ott. A szemtanúk szerint olyan volt, mintha élne. Az

arca egy kicsit piros, vonásain mélységes béke kifejezése. Két hét után vették le. Helyet kellett adnia jóbarátja, Morus Tamás fejének.

XI. Pius avatta mindkettőjüket szentté, 400 évvel haláluk után, 1935-ben. Életüket szemlélve így kiáltott fel a pápa: „Tales ambio defensores – ilyen hitvédőket kívánok!”
H. Firtel

MORUS TAMÁS (THOMAS MORE)
(július 6)

* 1478. febr. 7. London
† 1535. júl. 6. London

Kétségtelen, hogy Morus Tamás a legrokonszenvesebb szentek egyike. Apja bíró volt Londonban, és igen korán iskolába adta. Tizenhárom éves korában egy érsek apródja lett, aki a tehetséges fiút csakhamar az oxfordi egyetemre küldte. Apja két év múlva visszahívta Londonba, ott fejezte be tanulmányait. Huszonhárom éves korában kész ügyvéd volt. Három évre rá elkezdte politikai pályafutását, és tagja lett a parlamentnek. Szoros barátságban állt a nagy humanistával, Rotterdami Erazmussal, és maga is lelkes humanista volt. Angol és latin költeményeket írt, és úgy mellesleg Szent Ágoston „Isten Városa” c. művéről tartott előadásokat. Általános szeretetnek örvendett, és hivatásbeli sikerei is a legszebb reményekkel biztatták.

Tamás mégsem volt biztos, hogy a helyes utat választotta-e. Sokáig arra gondolt, hogy pap lesz. Különösen a kartauziakhoz vonzódott. Érett megfontolás után mégis rájött, hogy nem a papságra hivatott. Megházasodott. Házassága Jane Colttal igen boldog volt. Négy gyermekük született, három leány és egy fiú.

Családi életük ideális volt. Abban a korban, amikor a nőt még másodrendű teremtménynek tartották, Tamásnak gondja volt rá, hogy leányait szolid kiképzésben részesítse. Így többek között latinul és görögül tanultak és csillagászatot is. Következésképp társalgásuk a családi körben akkoriban szokatlanul magas értelmi szinten mozgott. A kor legjelentősebb emberei a család barátai és vendégei közé tartoztak, mindenekelőtt Rotterdami Erazmus, de Holbein is – a festő –, Fisher rochesteri püspök és sokan mások.

Nagy gondjuk volt vallásos életükre is. Esténként az egész család és alkalmazottaik közös imára jöttek össze, étkezéseknél pedig valamelyik gyermek először felolvasott egy szakaszt a Szentírásból.

Egyéni szokásaiban a lehető legszerűsebb volt Sir Thomas. Étkezés terén tökéletesen igénytelen. Naponta misére járt, és elimádkozta a Szűz Mária kis officiumát. Gyakran végigjárta London szegénynegyedeit, hogy megtalálja és támogassa a különösen rászorulókat. Soha szegény nem kért tőle egy tál ételt vagy éjszakai szállást eredmény nélkül.

Politikai tevékenysége mellett mint író is működött. Világhírű lett *Utópia* (Seholsem-Ország) c. műve. Ebben fektette le gondolatait a kormányzás és a politika kérdéseiben, és egyúttal karikatúrát készített kora angol szokásairól. Utópia, utópisztikus: ezek a fogalmak Morus könyvére mennek vissza. Sok versét még ma is éneklük mint népdalt.

Mindössze hat évi házasság után, 1511-ben meghalt felesége, Jane, és négy kicsi gyermekkel egyedül maradt. Néhány hét után újra házasodott. Sokan ezt rossz néven vették tőle. De mit is kezdetett volna ez a fiatal, annyira elfoglalt politikus és tudós négy kicsi gyermekkel? Második felesége özvegy volt, és hét évvel idősebb nála. Hogy férje művészi hajlamainak kedvében járjon, megtanult hárfán és lanton játszani és fuvolázni. A gyerekek is jó édesanyára találtak benne.

Ezekben az években pályája igen sikeres volt. A család hamarosan egy szép házba költözhetett London előkelő negyedében, Chelsea-ben. De hogy lelke mennyire nem volt az anyagiak rabságában, mutatja az a levél, amit akkor írt feleségének, mikor egy éjjel leégtek a csüreik: „Persze hogy kár, hogy annyi jó gabona tönkrement. De ha Isten jónak látta azt a megpróbáltatást ránk küldeni, bele kell nyugodnunk, sőt örülnünk kell, hogy így meglátogatott bennünket.”

Mind gyakrabban bíztak rá fontos jogi, politikai és diplomáciai feladatokat. Legnagyobb sikere egy francia diplomáciai küldetés volt, ahol döntő része volt a cambrai-i béke létrejöttében. Ez vetett véget az I. Ferenc francia király és V. Károly császár közti végnélküli perpatvarnak.

1509-ben került VIII. Henrik az angol trónra. Jó uralkodónak és az Egyház hí fiának mutatkozott be. Luther ellen írott művével kiérdemelte a pápától a Defensor Fidei, a hit védelmezője címet. Ezt mindmáig megtartották az angol királyok.

1522-ben azonban a király beleszeretett Boleyn Anna udvarhölgybe. Megpróbálta, hogy Rómában érvénytelennek nyilváníttassa házasságát Aragóniai Katalin spanyol hercegnővel. Mikor ez nem sikerült, elhatározta, hogy követi sok német uralkodócsalád példáját, és elszakad Rómától. Hogy ezt a néppel is elfogadtassa, olyan politikusra volt szüksége, aki a diplomáciában járatos, de amellet az egyházi és világi hatóságok előtt is közszeretetlen áll. Morusra esett a választása, akit 1529-ben kancellárrá tett.

Nem kétséges, a király nagyon szerette új kancellárját. Diplomáciai ügyességét épp úgy becsülte, mint humorát. De Morus nem táplált illúziókat magában. Vejeének és későbbi életrajzírójának, William Ropernek megvallotta: „Nem szabad semmiben sem számítanom erre

a barátságra. Ha a fejemért megszerezhetne egy francia várost, odaadná érte a fejemet.”

Ha a király abban reménykedett, hogy Sir Thomasban szövetségesre talált tervei végrehajtására, hamar be kellett látnia tévedését. Morus először is ügyesen ki tudta magát vágni abból a vitából, érvényes-e a király első házassága vagy sem. Ha a király vagy más a véleményét kérte, azt felelte: „Nem vagyok én sem egyházi jogász, sem erkölcsteológus. Ilyen kérdésekben nem vagyok illetékes.”

A király lépésről lépésre haladt előre. Először rákényszerítette az egyháziakat, ismerjék el, hogy ő „az angol egyház védelmezője és feje”, de még azzal a megszorítással: „amennyiben ezt Krisztus törvénye megengedi.” Sir Thomas már akkor is le akart mondani a kancellári méltóságról, de a király kérésére mégis maradt. Hamarosan azonban tarthatatlan lett a helyzet. Morus könyveket és cikkeket írt a protestánsok ellen, míg a király mindinkább az ő eljárás-módjukt követte. 1532. május 16-án benyújtotta lemondását, és ezúttal el is fogadták.

Ezzel elvesztette jövedelmét, és – mert sohasem volt hajlandó hivatala révén meggazdagodni – a család szükségbe került. El kellett bocsátaniuk az alkalmazottakat, és a legszűkösebb módon éltek. De lelki nyugalomát megőrizte most is. „Ha nem megy másként, vesszük a koldustarisznyát, házról házra járunk, és énekeljük a Salve Reginát. Így együtt maradhatunk és együtt örülhetünk” – mondotta derűsen övéinek.

Másfél évig teljes visszavonultságban csak írói munkájának élt. A király közben elvette Boleyn Annát. Morus nem ment el a koronázására, pedig hívták.

A király dühöngött a sértés miatt. Az udvaroncok most teljesen tönkre akarták tenni a volt kancellárt. Belekeverték egy halálra ítélt látnoknő ügyébe. A nő a király második házasságát állítólagos isteni utasításra hivatkozva támadta. Morus megszokott ügyességével védekezett, és maga a király volt kénytelen megszüntetni az eljárást ellene.

De hamarosan jött a nyilvános szakítás. A pápa a király második házasságát törvénytelennek nyilvánította, és kiközösítette őt. A király azzal válaszolt, hogy az angol egyház egyetlen fejének nevezte ki magát a nép képviselői által, és magának követelt minden hatalmat és méltóságot, ami eddig a pápa kizárólagos joga volt. Minden alattvalónak esküt kellett tennie, hogy ezeket az új egyházi állapotokat elismeri. Sok katolikus – püspökök is, papok is – úgy könnyített lelkiismeretén, hogy halkán hozzátette az esküformához: „Amennyiben ezzel nem szegem meg Isten parancsát.” Morus nem volt barátja ilyen kibúvóknak. Nem tette le az esküt, és így a hírhedt londoni Towerbe zárták.

Nem arra vágyott-e valamikor, hogy kartauzi legyen? Fogságát úgy fogta fel, mint Isten küldte alkalmat a szemlélődő életre. Ehséget, hideget ebben a szellemben tűrt el. Kezdetben a család és főleg kedves leánya, Margit, gyakran meglátogathatta. Abban reménykedtek az illetékesek, hogy majd az aggódó hozzátartozók szelíd sürgetése eléri azt, amit ők fenyegetéssel és kínzásokkal nem értek el. Azt is mesélték neki, hogy hasonlóan bebörtönzött barátja, Fisher bíboros, már letette az esküt. Mikor ez sem használt, fogsága mind szigorúbb lett. Megtiltották a látogatást. A levelek, amelyeket a fogságból Margit leányának írt, legfontosabb lelki írásai közé tartoznak.

„En bűnös még nem kellek a jó Istennek” – sóhajtotta, mikor a 18 kartauzi vértanú közül az első hármat vitték kivégzésre. Lelke mélyén vágyott a vértanúságra. De vakmerőségnek tartotta volna erőltetni.

1535. június 22-én fejezték le Fisher bíborost. Kilenc nap múlva Morust is törvény elé állították. Jogi jártassága ezúttal mit sem használt: ítélete elintézett ügy volt. Most nyíltan megmondotta: az a véleménye, hogy a világi felsőbbség semmi lelki hatalmat nem vindikálhat magának.

Július 6-án vitték a veszthelyre. Mint mindig, nyugodt volt és derült. Vejét kérte, adjon a hóhérnak egy aranyat.

A hosszú fogság elgyengítette, úgy kellett fölsegíteni a vérpadra. „Lefelé már egyedül jövök” – mondta kedélyesen. Azután komolyan folytatta, kérve a körülállók imáját is: „Úgy halok meg, mint a király hű szolgája. De mindenekelőtt Isten szolgája vagyok.” „Elimádkozta a Miserere zsoltárt (51. zs.), és a végén megölelte a hóhért. Szemét saját maga kötötte be, és odahajtotta fejét a tönkre.

Barátjával és sorstársával, Fisher bíborossal együtt 1886-ban boldoggá, majd 1935-ben – pontosan négyszáz évvel haláluk után – szentté avatták.

H. Firtel

Nem büntethetné Isten érzékenyebben az embert, mint ha megengedné, hogy minden kívánsága szerint történjék.

Józsefnek testvérei sohasem használhattak volna annyit szeretetükkel, mint amennyit használtak gonoszságukkal és gyűlöletükkel.

Uram, adj nekem humorérzékét. Add meg a kegyelmet, hogy értem a tréfát, hogy így az életben egy kis boldogságom legyen, és másnak is továbbadjak belőle.

MERICI ANGÉLA
(január 27)

* 1474. márc. 1. Desenzano
† 1540. jan. 27. Brescia

Egyszerű szülők gyermeke volt, és a Garda-tó melletti Desenzanóban született. Szüleit már tíz éves korában elvesztette. Angélát és nővérét a közeli Salóban lakó nagybácsi vette magához. A kisleányok elválaszthatatlan jó barátok voltak. Szívesen játszottak „kolos-

tort", és közösen imádkozták a zsoldárokat, mint két „kórus”. Nővére hirtelen halála nagy csapás volt Angélára. A gyermekkori játékok helyébe komoly tökéletességi törekvés lépett. Először elfutott otthonról, hogy remete legyen. Nagybácsija visszahozta. Akkor azután Szent Ferenc harmadrendjébe lépett, és életében az evangéliumi tanácsok szellemét akarta valóra váltani.

Mikor 22 éves lett, meghalt a nagybátyja, és Angéla visszatért Desenzanóba. Itt döbbsent rá, hogy a szegényebb gyerekek minden vallási oktatás nélkül nőnek fel. Nem volt még akkor kötelező iskola; a szegény gyerekek nem tudtak iskolába járni. A szülők részben maguk is teljesen tudatlanok voltak, másrészt nem is törődtek azzal, hogy legalább az elemi vallási ismereteket megadják nekik.

Angéla beszélt a helyzetről barátnőivel, jobbára vele egykorú lányokkal. Nem volt sem vagyonuk, sem befolyásuk. De Angéla lelkesedése ragadós volt. Mind kijelentették, hogy készek segíteni. Már most kiderült, hogy Angéla született vezető. Mellé még tetszetős külseje és megnyerő egyénisége is volt.

Nekikezdett tehát barátnőivel: a szomszédság kis leánykáit összeszedték, és szabályszerűen rendszeres hittanoktatást adtak nekik. Működésüket hamarosan olyan nyilvánvaló áldás kísérte, hogy megkérték Angélát, jöjjön a szomszédos Brescia városába, és ott is szervezzen valami hasonlót. Ott egy nemesi pár barátságosan befogadta. Vendéglátói útján megismerte a legjobb bresciani családokat, és mindig több ember jött hozzá azzal a sürgető vágygal, hogy munkájában segítségére legyen. Angéla nemcsak tanított. Fölkereste a betegeteket és szegényeket, ellátogatott a kézművesek műhelyeibe. Befolyására sokan megtértek, sok régi ellenségeskedés megszűnt. Látóköre szemlátomást tágabb lett. Míg előbb csak a szegény leányok vallási oktatására gondolt, most már a nő teljes nevelése és formálása lett a célja. A reneszánsz fénykorában volt ez. A pogány ókor ideáljaihoz nyúltak vissza az emberek. Ezzel lépcsőről lépésre haladt a mindig tovább terjedő erkölcsi lazulás is. A családokat kellett megreformálni, hogy az erkölcsöket reformálni lehessen. De a család középpontja a nő, az édesanya. Itt kellett Angélának elkezdnie.

Angéla igen szeretett búcsút járni. Időről időre elzarándokolt szülőföldje valamelyik kegyhelyére. Volt azokból bőven. Mindig mintha új lelki energiatöltéssel tért volna vissza.

Élete egyik főeseménye volt a szentföldi zarándoklat. 1524-ben ment oda. Odafelé, míg Kréta szigetén tartózkodtak, hirtelen megvakult. De határozottan szembehelyezkedett a gondolattal, hogy visszatérjen. Mély lelki összeszedettségben csinálta végig az egész zarándoklatot. A visszatérés alkalmával éppen olyan hirtelen visszanyerte szemevilágát, éspedig pontosan ugyanott.

A következő év, 1525, szentév volt. Az immár ötven éves Angéla a jubileumi búcsúért Rómába zarándokolt. VII. Kelemen pápa különkijelöléssel fogadta. Olyan mély benyomást tett rá szent élete, hogy ott akarta tartani Rómában. De Angéla úgy érezte, hogy rá Bresciában vár a feladat, és erről a pápát is sikerült meggyőznie.

Egyelőre ugyan nem sokat tehetett, mert kitört a háború. V. Károly császár serege Brescia ellen vonult, és Angélát néhány társnőjével Cremonába telepítették ki. A béke csak négy év múltán állt helyre, akkor visszatérhetett.

Segítőtársait Bresciában egy közösségbe fogta össze. Tizenketten közülük Angélával laktak, legtöbbjük pedig a családjával maradt. Ma világi intézménynek (institutum saeculare) mondjuk azt, ami Angéla szeme előtt lebegett. A lányoknak ugyan egészen Isten és az Egyház szolgálatára kellett magukat szentelniök, de maradjanak a világban, és ne viseljenek szerzetesi ruhát. Koruk ruházatában dolgozzanak az iskolában és a plébánián. Főleg azonban a nép szegény gyermekeit vegyék gondjaikba, akikkel senki sem törődik.

Huszonnyolc leány szentelte magát így Istennek 1535-ben, és csatlakoztak Angéla munkájához. De elgondolásával annyira meglepte korát, hogy még nem érthették meg.

Az ősegyházban jelentős szerepet játszottak a diákonisszák. A beteg nőknek még a szentáldozást is elvihették. Ez az intézmény az 5. században eltűnt az Egyház életéből. A következő ezredévben az Istennek szentelt nők életét csak szigorú klauzúrában* tudták elgondolni. VIII. Bonifác ki is mondta 1298-ban: „Jelen rendelkezésünkkel elrendeljük, hogy az összes szerzetesnő és közülük minden egyes – tartozzék bármelyik rendhez vagy közösséghez – mostantól kezdve, a jelenben és a jövőben kolostorában maradjon állandó klauzúra alatt.”

Sok egyházi méltóságban élő ember el sem tudta képzelni, hogy az Istennek szentelt nők a világban éljenek, és ott a mindennapi apostolkodásban tevékenykedjenek. A veronai püspök ugyan jóváhagyta a szabályzatot, amit Angéla kidolgozott. Maga a pápa is megerősítette később. De sajnos, a mozgásszabadság nem sokáig tartott. Angéla 1540-ben meghalt, szentség hírében. Sírjához zarándokolni jöttek. Borromeo Károly bíboros nagy buzgalommal sürgette boldoggá avatását is.

Társulatát Szent Orsolya oltalma alá helyezte Angéla, azért is hívták őket később orsolyitáknak. Eleinte alapítójuk szellemében

* Klauzúra (a claudó, zárni latin igéből) azt jelenti, hogy a szerzetesek lakóhelye jogilag és ténylegesen a világtól „elzár”. Férfiszerzetekben lakóhelyükre nem léphet be nő, női szerzetekben sem nő, sem férfi, és az apácák sem hagyhatják el lakórészüket. A klauzúrának különböző fokai vannak. (Ford.)

dolgozhattak tovább. De már halála után pár évvel rájuk kényszerítették a klauzúrát. 1566-ban a Szentszék megszüntetett minden női rendet, ha ott nem volt klauzúra és ha nem tettek ünnepélyes fogadalmakat. Kénytelenek voltak rendi ruhát is öltetni.

De azt az áttörést, amit Angéla elért az egyház életében, nem lehetett visszafordítani. Az orsolyiták részére a klauzúra csak a kórusra lett kötelező. Az eddigi gyakorlattal szemben már ez is óriási újítás volt.

Angélát csak halála után több mint 250 évvel avatták szentté, 1807-ben. Még később, 1861-ben terjesztették ki ünnepét az egész egyházra. Nagy oka volt ennek: Elgondolása túlságosan modern volt. Olyan időben, amikor a rendi regulák megkövesedettek és változhatatlannak látszottak, ő ezzel az utasítással állt segítőtársai elé: „Alkalmazkodni az idő szükségletéhez, még akkor is, ha az a szabály megváltoztatását jelenti.” Olyan korban, amikor a nevelés szinte embertelenül szigorú volt, így írt lelki leányainak: „Nagyon kérlek benneteket, arra törekedjétek, hogy leányaitokat szeretettel neveljétek, gyengéd és finom kézzel vezessétek. Nem parancsnokok módjára és nem keményen. Így szabadítjuk fel a lelkeket, ha a gyengékbe és félénkekbe bátorságot öntünk, ha szeretettel intjük őket, mindenkinek életünk példájával prédikálunk, és meghirdetjük nekik a nagy örömet, ami odafönn készen vár rájuk.” H. Firtel

Drága anyáim és nővéreim Krisztus Jézusban, először is Isten segítségével egész erőtökből törekedjétek arra a jószándékra, hogy egyesegyedül Isten szeretetétől és a lelkek üdvösségének buzgalmától vezérelve vállaljátok a nevelés gondját. Mert munkátok csak akkor hoz jó és üdvösséges gyümölcsöt, ha ebben a kettős szeretetben gyökerezik és ez az alapja. Üdvözítőnk mondotta: „A jó fa nem hozhat rossz gyümölcsöt.”

Arra is kérlek, legyen gondotok külön-külön minden lányotokra. Szívetekbe írva hordjátok őket, nemcsak névszerint, hanem minden körülményükkel együtt. Nem lesz ez nehéz nektek, ha igazi szeretettel karoljátok át őket. Hiszen legyen bár a természet szerinti anyának ezer gyermeke, mindegyiket és mindannyiukat szívében hordja, soha egyikről sem feledkezik meg, mert erre hajtja irántuk az igaz szeretet. Sőt mintha csak annál inkább növekednék mindegyik iránt a szeretete és gondja, minél többen vannak. Mennyivel inkább lehet és kell így viselkedniök a lelki édesanyáknak, hiszen a lelki szeretet hatalmasabb, mint a vérségi kötelékből fakadó.

Bánjatok szelíden mindenkivel, és különösen attól óvakodjatok, nehogy erőszakkal vigyétek keresztül parancsaitokat. Mert Isten mindenkinek szabadságot adott, ezért senkit sem kényszerít, csak jelzi akarátát, hív, rábeszél. (Angéla lelki végrendeletéből)

ISTENES JÁNOS
(március 8)

* 1495. márc. 8. Monté-mor o Novo
Evora mellett (Portugália)
† 1550. márc. 8. Granada

Ciudad János, mint egyszerű, jámbor emberek gyermeke, 1495. márc. 8-án Portugáliában született. 8 éves korában szülei szállást adtak egy papnak, aki útban volt Madrid felé. Ez lelkesedéssel beszélt a spanyolországi vallásos életről. A fiú égő arccal hallgatta, s miután a pap eltávozott, megszökött otthonról. Madridba akart menni. Akkoriban nem lehetett rendőrséگیleg keresztetni valakit, mint ma. Miután három hét múlva sem tért vissza, anyja bánatában meghalt. Apja pedig testvérnek lépett be a ferencesek kolostorába. Fiát ő sem látta többé viszont.

János 60 mérföldnyi vándorlás után teljesen kimerült. Oropesa, egy kis spanyol község vezető pásztorja irgalomból a házába fogadta. Jánosnak a juhokat kellett őriznie. De emellett olyan nevelést kapott, amilyenben szülei mellett aligha lett volna része; olvasni, írni és számolni tanult, és a gazdaság vezetésében is kiképezték. Ugyes fiatalberré fejlődött, s gazdája minden évben felelősségteljesebb állásba helyezte, úgyhogy végül az egész birtokot egyedül vezette. Ezt az értékes gondnokot gazdája végleg családjához akarta kötni, ezért elhatározta, hogy leányát hozzáadja feleségül.

János eddig Oropesában elégedettnek látszott, de házassághoz nem volt kedve. Ezért gondolkozási időt kért, s végül is visszautasította a tervet. Amikor gazdája erőszakkal akarta rábírní a nősülésre, elmenekült.

Beállt katonának, és részt vett a spanyol-francia háborúban. De a katonaelet nem volt jó hatással rá. Elszokott az imádságtól, és mind jobban elzüllött. Csak egy lelki megrázkódtatás térítette megint jobb belátásra. Leesett a lováról, elvesztette eszméletét, s amikor magához tért, ellenséges területen találta magát. Most Szűz Máriához fohászkozott, s valóban minden baj nélkül visszajutott a spanyol táborba.

De még nagyobb bajba került. Rábízták a hadizsákmány őrzését. Ezt azonban ébersége dacára ellopták. A lopással Jánost gyanúsították, és kötél általi halálra ítélték. Egy magasrangú tiszt megmentette életét azzal a feltétellel, hogy a hadseregből minél előbb eltűnik.

Most visszatért előbbi gazdájához Oropesába. Ez örömmel fogadta ugyan, de miután megint házassági terveivel szorongatta, János harmadszor is megszökött. Csatlakozott a keresztény hadsereghez, amely Magyarországon a török ellen harcolt, és a hadjárat befejezése után becsületben elbocsátották.

János Compostellába zarándokolt és felvilágosításért imádkozott, hogy a jövőben milyen utat válasszon; de nem kapta meg. Most visszatért szülőhelyére és megtudta, hogy szülei meghaltak.

Egy napon az a gondolata támadt, hogy Afrikába megy, az ott fogságban levő keresztényeken segít, és talán dicsőséges vértanúhalált szenved. Szolgálatba állt egy Ceutába száműzetésbe menő gróf családjához. Ott megismerkedett egy ferences páterrel. De az azt mondta neki, hogy a vértanúságra való vágyában még túl sok az önszeretet; keressen valami szerényebb pályát.

János hát visszatért Gibraltárba, és szentképeket adott el. Hamarosan egy kis üzletet tudott vásárolni Granadában.

Egy nap megjelent a városban a híres szónok, Avilai János. A szentéletű ember szavai nagy hatással voltak Jánosra. Minden árúját elajándékozta, és bezárta az üzletet. Miután nagyon különösen viselkedett, kiabálva és a mellét verve szaladgált az utcákon, a bolondok házába csukták, hogy észhez térjen.

Avilai Jánosnak tudomására jutott, milyen bajt okozott prédikációjával. Elment meglátogatni az „őrültet”, aki azonban – az ápolók nagy csodálkozására – rögtön megnyugodott. A szónok megmagyarázta neki, hogy különös penitenciájából elég volt; most inkább tegyen valamit, ami másoknak is hasznos.

János most 42 éves volt. Belsőleg megérett nagy hivatására. Egy zarándoklat alkalmával végre világosan látta Isten hívását: hogy a szükségben szenvedő betegeken segítsen. Felkereste Avilai Jánost, aki megerősítette küldetésében, és útmutatást adott vallásos életére vonatkozólag.

János elkezdett éjszakánként az erdőben fát gyűjteni, s ezt nappal eladta. A kapott pénzért élelmiszert és orvosságot vásárolt a nincstelen betegeknek. Ez az üzlet is felvirágzott, így János nemsokára képes volt egy házat bérelni: ide hozta betegeit. Önfeláldozóan ápolta őket.

Minden este 9 óra felé elment, egy puttonnyal a hátán és vállra vetett zsinóron lógó két tállal, és hangosan kiáltozott: „Ki akar önmagával jót tenni? Isten szeretetéért tegyetek jót magatokkal, testvéreim!” Eleinte nem sokat kapott, de hamarosan már ismerték a jószágos és szentéletűnek látszó embert; az adományok mindig gazdagabbak lettek, és sokszor súlyosan megrakodva tért haza, nem egyszer egy szegény beteg kíséretében, akit valahol útközben fel-szedett.

Életszentségének híre hamarosan elterjedt, s Jánosnak nem kellett többé koldulnia. Az emberek elhozták neki, ami kellett, és a granadai érsek is kiadósan támogatta, úgyhogy nagyobb házat bérelhetett.

A tui püspök, aki nagyra becsülte, megerősítette az „Istenes János” nevet, ahogy az emberek elnevezték. Egy habitust is készíttetett neki, amelyről megismerjék, és meghagyta, hogy segítőtársai is ilyet viseljenek.

Abban az időben két fiatalember élt Granadában, akik halálos ellenségek voltak. Antonio Martin azzal vádolta Peter Velascót, hogy a fivérért meggyilkolta. Börtönbe juttatta, és bosszút akart állni rajta. János ismerte a fiatalembert, akitől már többször kapott alamizsnát kórháza részére. Egy reggel fölkereste és elébe tartott egy feszületet. „Antonio testvérem” – mondta –, fivéred vére bosszúért kiált, de Istened vére irgalomért. Bocsáss meg Velascónak, hogy Isten neked is megbocsásson!” Antoniót úgy megragadták a szent szavai, hogy nemcsak megbocsátott ellenségének, hanem elhatározta, hogy életét ezután szintén a betegek szolgálatának szenteli. Amikor ketten kihozták Velascót a börtönből, nagy ellenségének ez a változása olyan hatással volt rá, hogy megkérte Jánost, vegye fel őt is segítőtársának. Ettől kezdve mindig több fiatalember szegődött vezetésé alá; János csak gondos vizsgálat után vette fel őket.

Az általános tisztelet, amelyben részesítették, még sokkal jobban megnövekedett, amikor egy nagy kórház égése alkalmával az épületbe rohant, az ágyakat és bútorokat az ablakon át kidobálta, és a betegeket a vállán kihurcolta. A ház merő lángtenger volt, lehetetlennek látszott, hogy János elevenen elhagyja; de – bár a lángokon jött keresztül – sem neki, sem a betegeknek egy hajszála sem perzselődött meg.

János művén láthatólag Isten áldása volt: mind jobban nőtt. Hamarosan egy második kórházat kellett építenie, emiatt nagy adósságba került. Érsekének tanácsára az udvarba ment Valladolidba, támogatást kérni. Ezt meg is kapta. De nemsokára Valladolidban is ugyanannyi szegény jött hozzá, mint Granadában. Kísérője figyelmeztette, hogy az adományt eredeti céljára tartsa fenn, ti. Granada részére, de János egy beteget sem volt képes visszautasítani. „Testvérem – válaszolta –, akár itt, akár Granadában adakozunk, mindig az Úrnak adunk, mert ő van mindenütt és minden szegényben.” Udvari jótevői végül készpénz helyett váltókat adtak neki, amelyekre csak Granadában kapott pénzt. Így kiegyenlíthette adósságait.

A 13 évi megerőltető munka a betegek szolgálatában fölemésztette erejét. A valladolidi utazás fáradalmait alig tudta kiheverni. Ekkor egy napon azt hallotta, hogy a Xenil folyó kiáradt és nagy mennyiségű fát sodor magával a partra. Ezt szegényei részére ki akarta használni. A fagyűjtéskor egy fiatalember a vízbe esett, és az ár elsodorta. János utána ugrott, hogy megmentse, de már nem tudta elérni, és teljesen kimerülve jött ki a partra. Olyan testi-lelki megrázkódás volt ez, amelyből a már úgyszólván legyengült szervezetű ember többé nem tudott fölépülni. Miután közeledni érezte halálát, elrendezte a kórház ügyeit.

Az érsek, aki nem tudott betegségéről, magához hívatta, mert besúgták neki, hogy János csavargóknak és utcai nőknek is ad menedéket, és házában különböző rendellenességeket tűr el. „Ha csak

igazakat vennék fel – felelt a szent –, akkor termeim hamarosan kiürülnének, és hogy tudnék akkor a bűnösök üdvösségéért munkálkodni? De jöjjön a házába Excellenciád és lássa maga: nem fog találni rendellenességeket, csak egyetlenegy igazán rossz embernek adunk szállást, aki a könyöradományok kenyerét jogtalanul eszi – és az én vagyok.”

Csak egy szent beszélhet így anélkül, hogy túlzottnak vagy képmutatónak tűnjék. Az érsek mélyen meg volt hatva, és szabad kezet engedett Jánosnak a kórház gondnokságában.

De a halál már rányomta pecsétjét. Egy vagyonos női jótevője engedélyt kapott az érsektől, hogy házába vehesse. Ott gondos ápolásban részesült; de megmenteni már nem tudták. Miután az érsek ellátta a haldoklók szentségeivel, 55. születésnapján meghalt.

Halála után műve mind jobban elterjedt, és 36 év múlva V. Sixtus pápa ezt a közösséget „irgalmas testvérek” néven kánonjogilag megerősítette. A rend azóta az egész földön elterjedt.

Istenes Jánost 1690-ben avatták szentté. XIII. Leó pápa a kórházak védőszentjévé tette, és nevét belefoglalta a haldoklókért mondott egyházi imádságokba. H. Firtel

Annyi szegény jön ide, hogy magam is gyakran csodálkozom, hogyan élnek meg; de Jézus Krisztus mindenről gondoskodik és mindegyiket táplálja. Sok szegény jön az Isten házába, mert Granada városa nagy és igen hideg, különösen így télidőben. A házat jelenleg több mint százfáz ember lakja, betegek, egészségesek, szolgák, vándorok. Mint kórház mindenfajta beteget befogadtunk: bénákat, csonkákat, leprásokat, némákat, elmebajosokat, paralitikusokat, rüheseket, tehetetlen öregeket és sok gyereket. Ráadásul ott a szám nélküli zarándok és utazó; ezek a mi tűzünkön főzhetik meg az ételüket, adunk nekik vizet, sőt és edényt. Mindebből semmi bevételünk nincs. De Krisztus gondoskodik.

Kölcsönpénzzel dolgozom, és fogoly vagyok Jézus Krisztusért. A sok kölcsön annyira nyom, hogy sokszor nem merek elmenni hazulról adósságaim miatt. Hát még mennyire szomorít, amikor látom, mennyi szegény testvérem szenved erején felül mindenféle testi és lelki bajban, és nem tudok segíteni rajtuk! De Krisztusban bízom, és tudja a szívem, hogy nem fogok csalódni. Azért azt mondom: Átkozott, aki embereken bízik és nem csupán Krisztusban. Mert az emberektől el kell válnod, akár akarod, akár nem, de Krisztus hűséges és állandó, és mindenről gondoskodik. Adjunk hálát neki szüntelen. Amen. (Leveleiből.)

LELLISZI KAMILL (CAMILLO DE LELLIS) * 1550. máj. 25. *Bucchianico*
(július 14) † 1614. júl. 14. *Róma*

Egy – az Abruzzókból való nemesi családból származó – katonatisztnek és nálánál öt évvel idősebb feleségének késői születésű, nehezen nevelhető fia volt. Apja ritkán volt otthon, 12 éves korában pedig elvesztette édesanyját.

Apja iskolába küldte, de Camillónak nem tetszett a tanulás. Inkább csavargással, kockajátékkal vagy kártyázással töltötte idejét. Ezért apja elhatározta, hogy bedugja a hadseregbe. Abban az időben alig volt más, mint zsoldos hadsereg, és ez nagyobbrészt mindenféle kalandorból toborzódott össze. Ha nem hadakoztak, valahol táborot ütöttek, és az időt játékkal, verekedéssel ütötték agyon.

Apja és fia a nyugati világot fenyegető törökök ellen vonuló hadsereghez akartak csatlakozni. Ancona előtt, ahol hajóra kellett volna szállniuk, de Lellis százados meghalt.

Camillo is megbetegedett és lázasan feküdt. Azonkívül jobb bokáját is felhorzsolta, de erre nem ügyelt; a seb gyulladásba jött és gennyedni kezdett. Egyedül a világon, vagyon nélkül, betegen – ebben a lelkiállapotban fogadalmat tett, hogy ferences lesz. Amint azonban jobban lett, megfeledkezett ígéretéről.

A legrövidebb úton vissza akart térni a hadsereghez, amely Lepantónál fényes győzelmet aratott. De a lábán levő seb ezt megakadályozta. Ezért Rómába ment a Szent Jakab-kórházba kezelésre. Nem a mai értelemben vett kórház volt ez; akkoriban a kórház egyúttal aggodt otthona, árvaház és hajléktalanok menedékhelye is volt. Az ápolószemélyzet nem volt kiképezve; többnyire betegekből állott, akik nem voltak ágyban fekvők, s így jutottak egy kis kereset-höz, vagy olyanokból, akik nem voltak más munkára képesek, néha még bűnözőkből is, akik ilyen módon elbújtak. A kezelése alatt Camillo is beállt betegápolónak, de veszedő természete, fegyelmezetlensége és játékszenvedélye miatt hamarosan elbocsátották.

A velencei hadseregbe jelentkezett. Cattarónál a török ellen harcolt, azután a spanyoloknál soroztatta be magát egy afrikai hadjáratra. Amikor a tengeren nagy viharba kerültek, megismételte fogadalmát, hogy ferences lesz; de ezt az ígéretet sem tartotta meg. Azután egész zsoldját, köpenyét, sőt ingét is eljátszotta.

Manfredoniában, ahol az a reménye is megghiúsult, hogy ismét a velenceiek szolgálatába állhasson, végül koldulnia kellett.

Egy ember, aki megfigyelte az erőteljes, magas növésű ifjút, egy kapucinus kolostor építésénél munkát szerzett neki. Eleinte nem ízlett neki a munka, de idővel megtetszett a környezet, és egy szomszéd kolostorban tett látogatása meghozta a valódi megtérést. Változása

olyan feltűnő volt, hogy a kapucinusok felvették jelöltnek. Bűnbánata és alázatossága épületesen hatott mindenkire; mégis el kellett bocsátani, mert bokáján a seb újra felszakadt.

Camillo megint elment Rómába a Szent Jakab-kórházba. Három évnél tovább tartott, amíg a seb behegedt; ez idő alatt kapucinus noviciusnak érezte magát, és aszerint is élt. Végre visszatérhetett a kolostorba. De sebe újból felszakadt, s így nem tehetette le a fogadalmat.

Most végleg a Sz. Jakab-kórházba ment, ahol örömmel fogadták. Hamarosan a kórház igazgatójává választották. Nagy szeretettel szentelte magát a betegek ápolásának, és mélyen fájlalta a többi ápoló gyakori szeretetlenségét.

Olyan embereket kellene találni – gondolta gyakran – akik készen lennének, hogy felebarátjukban Krisztust lássák és neki szolgálnak.

Hamarosan öt munkatársat talált – négy világit és egy papot –, akik hajlandók voltak e szerint az eszmény szerint élni és közösséget alkotni. De a kórházban nem szívesen látták ezt a tervet. Azzal vádolták Camillót, hogy szakadást akar előidézni, és hatalomra vágyik. Gyóntatóatyja, Néri Fülöp kevélységnek mondotta, hogy egy műveletlen laikus egy közösséget akar vezetni. Camillo 32 éves korában újból az iskolapadba ült és latin nyelvet tanult. Két év után pappá szentelték.

De gyóntatója továbbra is megmaradt azon a véleményen, hogy nem hivatott egy ilyen társulat alapítására. Pedig az Egyházban nagy szükség lett volna ilyen közösségre, mert a női betegápoló rendek csak sokkal később alakultak, – akkor még nem léteztek.

A Sz. Jakab-kórházban is mindenféle nehézséget gördítettek útjába, amíg társaival el nem hagyta. Most a „Betegszolgáló Társaság” tagjai (így nevezte őket) legalább szabadok voltak, s a város többi kórházában és magánházakban is segítségére lehettek a betegeknek és haldoklóknak.

A társulat eleinte csak két kis nedves szobával rendelkezett a Tiberis partján, később több szobás lakást kapott. Végül a Sz. Magdolna-templomban találtak otthont. Ehhez egy dűledező épület, egykori menedékhely tartozott, amelyet a társulat tagjai ismét lakhatóvá tettek.

A társulatot 1591-ben XIV. Gergely pápa jóváhagyta és kánonjogilag megerősítette. Camillót egyhangúlag általános főnökké választották.

Hogy a betegápoló tagok felismerhetők legyenek, Camillo vörös kereszttel látta el habitusukat. Hamarosan egész Rómában ismerték a testvéreket és önzetlen segítő készségüket. Camillo mindnyájuknak példaképe volt. Egy munka sem volt neki túl alacsony vagy undorító,

ha a betegnek könnyebbséget szerzett vele. Amikor a pápa egyszer meglátogatta a Szentlélek-kórházat, ahol Camillo a legszívesebben tartózkodott, ez magán hagyta ápolóköpenyét. Valaki ezt a tisztelet hiányául róta fel neki. Erre azt felelte: „Hogy-hogy? Ha Krisztussal magával vagyok elfoglalva, nem öltözhetem át helyettesének tiszteletére!”

Nem csoda, hogy sok ifjú, aki Camillót munka közben látta, csatlakozott a társulathoz.

Most más városokba is hívták a betegápolókat: Nápoly, Milánó, Genova – hamarosan minden nagyobb városban volt rendházuk. Különös adományuk volt a haldoklók vigasztalása; a nép „a jó halál testvérei”-nek nevezte őket.

1595-ben a törökök elleni magyarországi és horvátországi hadjáratban tűnt fel először a csatatéren a vörös kereszt; nyolc testvér vonult velük és ápolta a sebesülteket. Henri Dunant később ezt a jelvényt alkalmazta, amikor a Nemzetközi Vöröskeresztet megalapította.

Sok betegszolgáló halt meg kötelessége teljesítése közben. Őt testvér pestisben halt meg, amikor Nápolyban ezeket a betegeket ápolták. Nápolyban egy tifuszi járvány alkalmával 47 testvér betegedett meg súlyosan, közülük 15 meghalt. Még súlyosabb csapás érte a fiatal társulatot, amikor a Campagnán éhínség ütött ki. A kiéhezett, összesikkadt emberek ezrei tódultak Rómába; a túlszűfolt városban kitört a kiütéses tifusz, és a betegek ápolásában a testvéreknek mintegy fele életét vesztette.

Amikor 1598 telén Rómában nagy árvíz volt, Camillo mindössze hat társával kétszáz beteget mentett meg; miközben a víz egyre nőtt, meredek csigalépcsőn hordták fel a betegeket a magasabb emeletre.

Szeretete telhetetlen volt. Raboké, gályaraboké, az örökségből kizártaké volt minden gondja. „Ha nem lennének szegények – szokta mondani –, a föld közepéig kellene ásni, hogy megtaláljuk őket.”

A sok új alapítás számos utazást tett szükségessé. Az utakat Camillo vagy gyalog, vagy lóháton tette meg, – ez szinte emberfeletti fáradságot jelentett a beteg embernek. Még mindig gennyes és fájó lábsebéhez súlyos törés, vesegörcsök és beteg gyomor járult.

A sok belső és külső nehézségen kívül élete vége felé még egy különös bánat érte. Camillónak az volt a véleménye, hogy egy ápoló testvérnek a legalacsonyabb szolgálatra is készen kell lennie a beteg körül. Ezt a kórházak alaposan kihasználták: a papokkal súroltatták a padlót vagy mosatták ki a szennyest. Ez a társulat keretein belül természetesen heves ellentmondást váltott ki. Az is bosszúságot keltett, hogy Camillo mindig újabb kórházak átvételével a közönséget tekintélyes adósságokba keverte.

1607-ben lemondott rendfőnöki tisztségéről, de utazásait és a betegápolást fáradhatatlanul folytatta. Még a legnagyobb kimerültségben is szeretett betegeihez vonszolta magát. Ha társai körülveték, hogy szavait hallgassák, csak ezt ismételte: „Szeretet, szeretet! Úgy szeretnék meghalni, hogy mindig csak ezt mondom: szeretet, szeretet! Nem tehetek mást, nem mondhatok mást.”

Camillo 1614. július 14-én halt meg Rómában. Virágzó rendjét a következő századokban fellépő járványok mindig újból megtizedelték. Csak a modern higiénia bevezetése óta tudott igazán kifejlődni. Ma kb. 2000 tagja van 13 rendtartományban.

Camillót 1746-ban avatták szentté; 1886-ban a világ összes kórházának, valamint a betegeknek és haldoklóknak védőszentjévé lett. Nevét az Egyháznak a haldoklókért mondott imádságaiba is felvették. XI. Pius pápa 1929-ben a betegápolók és hivatásszervezetek pátrónusává tette.

H. Firtel

LOYOLAI IGNÁC (INIGO DE LOYOLA)
(július 31)

* 1491 Loyola
† 1556. júl. 31. Róma

1521 pünkösdvasárnapján, miközben Navarrában a franciák Pamp-lona várát ostromolták, egy ágyúgolyó eltalálta a baszk nemes kapitány, Inigo López de Loyola lábát. A fiatal tisztt a spanyol alkirály szolgálatában állott. A lábseb súlyos volt. Az esemény kicsiny, jelentéktelen dolognak látszott a francia király és a Habsburg-ház nagy küzdelmében, ami az egész kort jellemezte. Mégis ez a kis esemény lett világtörténelmi jelentőségű: Az a kőgolyó szolgáltatta az alkalmat, hogy Inigo lovag Szent Ignáccá lett, és a spanyol király szolgálatát az ég és föld Királya, Krisztus szolgálatával cserélte fel.

Ignác családja egyike volt Guipúzcoa tartomány 24 ősi baszk nemesi családjának, amelyek ősidők óta gazdálkodtak nagybirtokaikon ennek a fitokzatos népnek a körében. Nem tudjuk pontosan a napot, amikor 1491-ben, mint tizenkét testvér közt a legkisebb, megszületett. Apródkodott egyik spanyol főúri udvarban. Mint fiatal katonatiszt dicsőséges jövőről álmódott. Maga vallotta be később: „Kedvét találta a fegyverforgatásban, és erős, de hiú vágyat érlelt magában, hogy hírnevet szerezzen.” Későbbi bizalmasai úgy jellemzik, hogy „merész volt a szerencsejátékokban, női kalandokban, verekedésben és fegyveres tettekben. Megkísértette és legyőzte a testiség.”

Az az ágyúgolyó véget vetett a nagyralátó nemes katona pályájának. Egyik lába – az orvosok minden iparkodása ellenére – rövidebb maradt. Sokáig kellett az ágyat őriznie a családi kastélyban, Loyolában. Olvasnivalót kért. Csak a kartauzi Ludolf „Jézus élete” c. könyve és a Szentek Legendái voltak kéznél. Előbb ellenkezéssel, majd csodálattal, végül már úgy olvasta ezeket a köteteket, hogy

egészen lebilincseltek. Erről az új, döntő jellegű élményéről így számolt be később:

Ha világi gondolatokkal foglalkozott, azokban ugyan nagy tetszését találta. De mikor belefáradt és abbahagyta, azt tapasztalta, hogy lelke kiszáradt és kedvetlen. Mikor viszont arra gondolt, hogy mezítláb Jeruzsálemben zárandokol, hogy csak vad füvekkel táplálkozik és minden más önsanyargatást magára vállal, amit a szentek életében olvasott, akkor nemcsak addig érezte a vigasztalást, amíg ilyen gondolatokkal foglalkozott, de elégedett és örvendező maradt akkor is, amikor már felhagyott a gondolatokkal. Lassanként eljutott oda, hogy fölismerte a szellemek közti különbséget: az ördög szelleme és Isten Lelke között. Így eszmélődött először az isteni dolgok felől.

Hosszú volt még az út odáig, mire Ignác világosan felismerte, mit akar tőle Isten. Lassú felgyógyulása után először arra gondolt, hogy kartauzi magányba vonul. Még mindig bizonytalanságban elzárándokolt a Szűzanya kegyhelyeire. Először Aranzazuba, szűkebb baszk hazájában, majd Montserratba. Ennek közelében fekszik Manresa. Itt csak rövid ideig számított maradni, de majd egy év lett belőle. A vigaszok ideje volt ez, majd a lélekgyötrelem ideje jött, ami csaknem kétségbeesésbe kergette. Végül a titokzatos átalakulás. Ő maga így ítélte meg később: „Ott élte át élete legfönségesebb kegyelmi élményét.” Több mint harminc év távlatából így számol be erről:

Amikor megtette az út egy darabját, leült, tekintetét a folyóra szegezve. Ekkor szellemének szeme nyiladozni kezdett. Nem mintha valami látomást látott volna, hanem sok mindent megismert és megértett a lelkiélet, a hit és a teológia terén. Akkora megvilágosodás kísérte ezt, hogy minden új színben tűnt fel előtte. Lehetetlen egyenként elmondani, amit akkor felfogott. Csak azt az egyet mondhatja, hogy nagy világosság költözött értelmébe. Ha több mint 62 év után összegezi mindazt a kegyelmi segítséget, amelyet egész élete folyamán Istentől kapott, és mindazt, amit csak tud, együttvéve sem tartja annyinak, mint amennyit ezen egyedülálló alkalommal kapott. Ez az élmény olyan mély hatással volt rá, hogy szelleme megvilágosodott maradt, és úgy érezte, mintha más emberré vált volna.

Itt, Manrézában született meg a Lelkigyakorlatok könyve, amely egy világot segített átalakítani. Most Ignác, Isten koldusa, Rómán és Velencén át a Szentföldre megy. Szándéka, hogy ott maradjon, és a hitetleneknek hirdeti az evangéliumot, nem volt megvalósítható. Új elhatározásra kellett jutnia, amit visszatekintésében így ír le: „Mióta a zárandok megértette: nem Isten akarata, hogy véglegesen Jeruzsálemben maradjon, állandóan azt fontolgatta, mihez fogjon. Végül is mindinkább arra a meggyőződésre jutott: egy ideig tanulnia kell, hogy a lelkeken segíthessen.” – Végül több mint tíz év lett a tanulási

idő. Tanulmányi állomásai Barcelona, Alcalá, Salamanca és végül Párizs. Iskolapadba kellett ülnie, gyermekek közé, hogy a latin nyelv alapelemeit elsajátítsa. A végén magiszterségig vitte. Közben mindenütt fáradozott embertársai javára. Lelkigyakorlatokat adott egyeseknek, és életük megreformálására segítette őket.

Újfajta laikus apostolsága felkeltette az egyházi hatóságok gyanakvását. Az inkvizíció előtt mindig újból felmerült a kétség igazhitűsége kérdésében és a lelkekkel való egyéni foglalkozásának módja ellen. A következmény: hosszú kihallgatások, sőt kétszeri bebörtönzés. Valaki felajánlotta neki segítségét. Ignác válasza az volt: „Aki miatt idekerültem, majd ki is szabadít innen, ha az Ő szolgálata úgy kívánja.” Egyik sajnálkozó látogatójának azt felelte a börtönben: „Ezzel csak azt bizonyítja: Ön nem vágyakozik, hogy egészen Isten szerelmének foglya legyen. Úgy találja, a börtön a legnagyobb szerencsétlenség? Én meg azt mondom Önnek: Nincs Salamancában annyi bilincs és kaloda, hogy én készen ne lennék Isten szeretetéért még többet is viselni!”

Igaz, minden alkalommal elismerték ártatlanságát. Az ellene lefolytatott eljárások azonban azt bizonyítják, hogy szemben állt a régi hagyományos formákkal és felfogásokkal. Újítónak tekintették az Egyházban. De az egyházi hatóságokkal való ellentétek sorozata sem tudta Ignácot megingatni: sem útjának helyességében nem kételkedett, sem egyházhűsége nem rendült meg. Magatartása minden ilyen esetben ugyanaz volt: Beleilleszkedett az Egyház hierarchikus keretébe, és elismerte az egyházi tekintélyt, mint magától értetődő adottságot. Másrészt az ügy érdekében gondja volt arra is, hogy saját jogát és jó nevét megvédje. Soha nem lázadt az egyházi tekintély ellen; de nem is volt szolgálékű.

Már Barcelonában „feltámadt benne a vágy: néhány emberrel egy csoportba tömörülni, hogy így mintegy Jézus Krisztus heroldjai (szó szerint: trombitái) lehessenek.” Első fáradozásai eredménytelenek voltak. Csak Párizsban sikerült társait tartós közösségbe összehozni: Xavéri Ferenc, Faber Péter, Lainez Jakab, Rodrigues Simon, Bobadilla Miklós és Salmeron Alfonz voltak ezek a társak. Ignác vezetésével mind elvégezték a lelkigyakorlatokat, és elhatározták – Lainez szavaival –, hogy „teljesen elhagyják a világot és ráadják magukat a szegénység és a kereszt útjára.” 1534. aug. 15-én pecsételték meg az első társak szövetségüket Párizsban, a „Vértanúk Kápolnijában”, közös fogadalommal: Teljes szegénységben és tisztaságban szolgálják Istent; a lelkeken akarnak segíteni, és ezért a Szentföldre mennek; ha útjuk egy év leforgása alatt nem sikerülne, Rómában a pápa rendelkezésére bocsátják magukat, „hogy Krisztus az ő helytartója útján mutassa meg nekik kegyesen az utat, hogyan lehetnek nagyobb szolgálatára.”

Még azt is elhatározták, hogy tanulmányaikat Párizsban befejezik, majd 1537 elején Velencében találkoznak, onnan indulnak a Szentföldre. A várakozási idő alatt vette fel Ignác barátaival június 24-én a papi rend szentségét. Betlehemben szerette volna első miséjét bemutatni. De abban az évben – első ízben 38 év leforgása alatt – nem indult zarándoklat a Szentföldre. Az ok a fenyegető török háború volt. Tehát fogadalmuk második része lépett érvénybe: A pápa rendelkezésére bocsátják magukat. Rómába vivő útján, az utolsó megállónál, Ignác a félig rombadőlt La Storta kápolnába ment imádkozni. Amit ott átélt, útitársának, Laineznek mondotta el, ő hagyta ránk:

Amikor Sienából jövet útban voltunk Róma felé, atyánknak sok lelki vigaszban volt része. Elmondotta nekem, hogy úgy tűnt neki, a mennyei Atya ezeket a szavakat véste szívébe: „Rómában kegyes leszek hozzátok.” Mert atyánk nem tudta pontosan, mit jelentsenek ezek a szavak, hozzáfűzte: „Nem tudom, mi történik majd velünk. Talán megfeszítenek bennünket Rómában?” Majd még azt mondotta, hogy úgy látta: Krisztust szemléli, kereszttel a vállán, és mellette az Örök Atyát, aki ezt mondotta Jézusnak: „Azt akarom, vedd őket szolgálatodba.” Jézus azután elfogadta őt, és azt mondta: „Akarom, hogy nekem szolgálj.” Innen mélységes áhítata Jézus szent Neve iránt. Ezért akarta, hogy társasága a Jézus-társaság nevet viselje.

Ignác úgy fogta fel La Storta-i látomását, mint mennyei biztosítékot, hogy útjuk helyes. Nem a vágyva vágyott szentföldi Jeruzsálem, hanem Róma a cél és fogadalmuk beváltása. Rómában a pápa, III. Pál rendelkezésére bocsátotta magát társaival együtt. Ott mutatta be első miséjét is, 1538 karácsony napján, a Santa Maria Maggiore jászololtáránál. A párizsi magiszterek, akiket a nép „zarándokpapoknak” vagy „reformált papoknak” nevezett, ott Rómában fontolgatták jövőjüket. Hosszas tanácskozás után ezt határozták: megmaradnak szent közösségben és egyházilag elismert renddé alakulnak; a rend neve Jézustársaság lesz. Az ünnepélyes dokumentum kelte 1540. szeptember 27. Kezdőszavai: Regimini Militantis Ecclesiae, A küzdő Egyház vezetése (javára). Ezzel III. Pál az új rendet hivatalosan megerősítette.

Mint előrelátható volt, a társak Ignácot egyhangúlag a rend első általános főnökévé választották. Hiába akart kitérni a válaszsztás elől. Alá kellett vetnie magát, és tizenöt évre, azaz mindhalálig, magára vennie a kormányzás terhét. A társak „könnyek között köszönték meg Istennek, hogy kegyesen idáig vezette őket, hogy bár annyi különböző népből jöttek, egyetlen testté nőttek össze, és megérhették ezt a napot.”

Tíz évig dolgozott az alapító a rend alkotmányán, míg megadta rendjének a szilárd keretet. „A Konstitúciók megírása közben ez volt

az eljárás módja: Minden nap misét mondott. Ott Isten elé tárta azt a pontot, amivel éppen foglalkozott. Utána imádságban átgondolta. Imáit, miséjének bemutatását állandóan könnyek kísérték.” Ugyanakkor a rendi szabályzat tapasztalat eredménye is; beleépítette társai tanácsait, azt, amit más rendek történetéből tanult, és hosszú, hosszú megfontolásait.

Pedig közösségének belső szervezése és kiépítése mellett viselnie kellett az egyre növekvő és terjeszkedő Társaság ezer gondját is. Gyorsan elterjedtek egész Európában. De Indiában és a Távol-Keleten is elkezdtek missziós munkájukat az első jezsuiták. A rendfőnök magas követelményeket támasztott lelki fiavál szemben. Önmagára és másokra egyaránt érvényesnek ítélte elvét: „Ha valaki hanyag e világ dolgaiban, hagyján. De elviselhetetlen, ha valaki Isten ügyében hanyag.” Megalakultak az első jezsuita nevelőintézetek, és az egyházi megújulás gócpontjaivá lettek. Két intézmény volt különleges szívügye Ignácnak: a Római Kollégium, a rend minden tanulmányi házának példaképe és a Német Kollégium. (Az előbbi ma a pápai Gergely-egyetem, az utóbbi a Collegium Germanico-Hungaricum.) Ignác szinte állandóan betegeskedett, mégis fáradhatatlan munkás volt. Egyszer azt mondta maga felől: „Harminc éve már, hogy se víz, se szélvihar, se semmiféle más akadály vissza nem tarthatott attól, hogy órára menő pontossággal meg ne kezdjem, amit Isten, a mi Urunk szolgálatában kiterveztem.” Hozzátehetjük: abban sem akadályozhatták, hogy végbevigye, amit elkezdett.

Földi élete 1556. július 31-én ért véget. „Olyan halállal, mint bárki másé” – írta titkára. De rendje, a Jézustársaság szilárd alapokon nyugodott, és döntő tényező lett abban, hogy az egyházi öntudat helyreállt és megerősödött. Ezer körül volt akkor a rendtagok száma. A rend jelentősége azonban messze túlszárnyalta a pusztaságot. III. Gyula még az alapító életében mondta: „Ahogy Isten más időkben segítségére jött Egyházának, majd ilyen, majd olyan szerzetesrend útján, úgy küldte a mi időnkben Egyházának e társaság kitűnő papjait.” Hogy milyen szellem éltette Ignácot, mit akart beleépíteni Társaságába a lelkigyakorlatok és a konstitúciók segítségével, így írta le egyik bizalmas társa: „Atyánk, Ignác nagyszerű természeti adottságokkal megáldott, átfogó szellemű ember volt. Ezekkel az alapadományokkal és a Mi Urunk kegyelmével minden erejét bevettette, nagyszerű vállalkozásokba kezdett, és mindent lángoló buzgalommal vitt végbe. Nézzük csak a Társaságot, annak alkotmányát, a lelkigyakorlatokat. Mindez éltető szeretetforrás, belső izzás, pihenést nem ismerő buzgalom, állandó felhívás és ösztönzés a lelkek tevékeny segítésére. Nem látjátok, hogy háborúban vagyunk, hogy csatamezőn állunk? Isten harcosa nem lehet henye ember.”

Ignác egész élete, a lelkigyakorlatok szelleme, a rendalkotmány alapvonala – mindez egyértelmű és világos megfogalmazást kapott

abban a rövid formulában, amivel a szent képein találkozunk: Omnia ad maiorem Dei gloriam, mindent Isten nagyobb dicsőségére!

B. Schneider

Szent Ignác mondásaiból: Akit akkora elkötelezettség köt le Isten szolgálatára, mint titeket, az nem elégszik meg közönséges munkával és szolgálattal. – Többre kell becsülni önkaratunk megtagadását, mint a halottak feltámasztását. – Ha csak egyetlen bűnt is akadályoztunk meg egy egész élet munkája és gondja árán, az már elég nagy jutalom a befektetett munkáért. – A lélek betegségei egyaránt származnak lanyhaságból és túlságos buzgalomból. – Mindaz a méz, amelyet a világ virágaiból összegyűjthetünk, nincs olyan édes, mint az Úr Jézus epéje és ecetje. – Kevés ember sejtí, mit csinálna belőle az Isten, ha fenntartás nélkül átadná magát a kegyelem vezetésének, ha magát megtagadná és egészen az isteni Mesternek adná, hogy vegye kezébe és formálja lelkét. – Szeressék mindnyájan a szegénységet, mint anyjukat, és örüljenek, ha időnként a hatásait is megtapasztalják. – Nem a tudomány bősége lakatja jól és elégíti ki a lelkét, hanem ha bensőleg átérzi és ízleli az isteni dolgot. – Mindenben találják meg Istent!

XAVÉRI FERENC (FRANCISCO DE JAVIER) * 1506. ápr. 7. Navarra
(december 3) † 1552. dec. 3. Szancián

1530-ban nyerte el a fiatal baszk nemes, Francisco de Jassu y Javier, a párizsi egyetemen a magiszteri címet. Ha valaki akkor azt mondta volna neki, hogy nevét századokon át és világszerte nagy tisztelettel emlegetik majd, legérzékenyebb pontján találta volna el. Mert Don Francisco hiú volt: büszke régi nemes voltára, s tisztelet és méltóságok után törekedett.

1552-ben halt meg, messze az ősi várkastélytól és az egyetem előadótermeitől, a sziklás Szancián szigetén, Kína partjai előtt, ahová hiába törekedett. Magános, szegény halálának híre mégis gyorsan eljutott az akkor ismert világ minden részébe. Aki csak hallotta, szomorúság töltötte el. De ebbe a szomorúságba belevegyült a csodálat, és mennél többet megtudtak tetteiről, annál inkább nőtt csodálatuk. Egy jó félszázaddal később V. Pál boldoggá avatta. XV. Gergely 1622-ben oltárra emelte. 1748-ban XIV. Benedek India és az egész Távol-Kelet védőszentjévé tette, XI. Pius pedig 1927-ben a földkerekség minden katolikus missziójának pártfogójává.

Akármilyen merész tervei voltak a fiatal párizsi magiszternek, erre azért álmában sem mert gondolni. Pedig éppen akkor lépett a halhatatlan hír útjára, amikor szíven találták Krisztus szavai: „Mit használ az embernek, ha az egész világot megnyeri, de lelkének kárát vallja?” – és ő feladta minden földi reményét, és csatlakozott hon-

fitársához, Loyolai Ignáchoz, aki ezeket a szavakat újra meg újra emlékezetébe idézte.

Mária mennybevitеле napján, 1534. augusztus 15-én, Ferenc Ignáccal és öt hasonló lelkületű társával a párizsi Montmartre templomban fogadalmat tett: Szegénységben és tisztaságban élnek majd, és elzarándokolnak a Szentföldre. 1536 telén vágtak neki az útnak, hogy beváltsák, amit fogadtak. De Velencében azt kellett tapasztalniuk, hogy a mohamedán törökök minden utat elzártak a Szentföld felé. A várakozási idő alatt, 1537. jún. 24-én, Velencében szentelték őket pappá. 1538 novemberében már Rómában térdeltek Krisztus földi helytartója előtt, és kérték, hogy a szentföldi zarándoklat fogadalmát fölcserélhessék a pápa iránti tökéletes engedelmességgel. Az egykori katonatiszt, Ignác, jellegzetesen „Jézus seregének, csapatának” (compania) nevezte közösségét; a név később a nem annyira katonás csengésű „Jézustársaság”-ra változott. De az eredeti készség, hogy a pápa minden kívánságát parancsnak vegyék, megmaradt. Annak ellentmondás nélkül, minden csürés-csavargatás mellőzésével kell engedelmeskedni.

1540 tavaszán III. Pál pápa a Társaság két tagját Írországba küldte. Másik kettő a portugál Kelet-Indiába volt szánva. Az egyik jelölt beteg lett. Helyette ment Ferenc Indiába. Mindössze annyi ideje volt, hogy foltozott reverendáját fölcserélte rendfőnökéével.

1541 áprilisában futott ki a tengerre Lisszabonból az Indiába szánt hajóhad. Röviddel előtte Ferenc megkapta a római brevét, amely kinevezte a Távols-Kelet pápai legátusává. Az utazás 13 hónapig tartott, beleszámítva a telelést Mozambique-ban. 1542. május 6-án ért Ferenc Goába. Az esős évszak miatt pár hónapig ott kellett maradnia. Nem töltötte tétlen várakozásban idejét. Hamarosan észrevette, hogy a portugál hivatalnokok élete – csak úgy, mint a kereskedők és katonák életmódja – kevés becsületet szerez a keresztény névnek a pogány népek között. Azért keresztül-kasul járta a város különböző negyedeit, összeszedte a gyerekeket és a felnőtteket. Magyarázta nekik a katekizmust, prédikált, gyóntatott, – egy szóval mindent megtett, ami tőle tellett, hogy az ellanyhult keresztényeket rádöbbsentse vallásos és erkölcsi kötelességeikre. Mikor a hajózás szeptember végén újra megindult, Ferenc indult tovább, még mielőtt Mozambique-ban maradt társai utolérték volna. Valami ellenállhatatlanul húzta a Komorin-fok gyöngyhalászai, a paravák közé. Vagy húszezer embert megkereszteltek ott 1535 és 1537 között, de a keresztény hitben nem kaptak szinte semmi oktatást. Tanította őket, védelmébe vette a szegényeket a portugál kereskedők kizsákmányoló mohóságával szemben, vigaszukra volt, és segített elleneséges mohamedán szomszédai rajtaütései idején. Hasonló módon segítette később a makua halászokat Travancoréból. Közülük kb. tízezer embert keresztelt meg és vett fel az Egyházba. Több mint egy

évet töltött ezek között az egyszerű, tanulatlan emberek között. Ők maradtak mindig az „első szerelme.” Vissza-visszatért hozzájuk, ha sok missziós útfőn valamikor közelükbe jutott. Ha új misszionáriusok érkeztek hazuról Goába, mindig küldött hithirdetőket ezekhez az emberekhez. Személyesen nem maradhatott közöttük. Kettős megbízása vitte tovább. Hiszen a pápa legátusa és rendtársai főnöke volt. Munkaterülete a Jóreménység Fokától a messze Kínáig terjedt.

Állandóan úton volt. 1545-ben Mailapurból Malakkába vitorlázott. Ezt a portugálok már 1511-ben elragadták a mozlimoktól. Győzelmüket akkor úgy ünnepelték Lisszabonban, mint a kereszténység diadalát az iszlám fölött. 1546 újév napján hosszú útra indult Malakából a Fűszer-szigeteknek nevezett Molukki szigetekre, hogy ott az Amboina- és a Moro-szigeteken lakó magukra hagyott újkeresztényeken segítsen. Több mint másfél év múlva tért vissza Malakkába. Ott hallotta, hogy közben a Kínai-tengertől keletre új szigeteket fedeztek fel: Japánt, a Felkelő Nap országát.

Találkozott az első japánokkal, akik Malakkában kerestek és találtak menedéket. Magával vitte őket Goába, és az úton oktatta a keresztény igazságokra, majd megkeresztelte. Közben megért benne a terv: az újonnan megkeresztelt három japán segítségével felkeresi messze hazájukat, és ott is meghirdeti Krisztus jóhírét. Xavér a gyors elhatározások embere volt: Goában elrendezte ügyeit, és már 1549. ápr. 15-én indult a Távol Keletre. A három japán újkeresztény és két rendtársa kísérte. Négy hónappal később lépett partra a kis csoport Kagoshimában.

A legenda arról beszél, hogy Ferenc megkapta a nyelvek adományát. Levelei mit sem tudnak erről. Ellenkezőleg: elárulják, milyen nehezen ment itt pl. a japán nyelv tanulása. Egyik levelében beismeri: negyven napjába került, mire a tízparancsolatot az új nyelven fel tudta mondani. Ráadásul úgy látszik, hogy japán vezetője, Anjiro Pál nem volt valami ügyes tanító és tolmács. Téves fordításával és értelmezésével sok kellemetlenséget szerzett Ferencnek. Ez komoly akadályt jelentett éppen Japánban. A japánok művelt emberek voltak, és sokat adtak a külső formákra. Szívesen meghallgatták, élénk vitákba keveredtek vele, de a hitre kevés készséget mutattak. Még kritikusabbak voltak a bonzok, és ráadásul szerfőlött érzékenyek is. Főleg mikor Ferenc kendőzetlenül megmondta a véleményét erkölcsi életük felől. Hamarosan nyílt ellenségeivé lettek.

Kagoshimában így Ferenc elég eredménytelenül dolgozott. Ezért egy év elteltével tovább hajította buzgalma. Miyakóba akart menni, hogy ott a császárnál és helytartójánál, a shogunnál látogatást tegyen. Itt új csalódás érte: a császár valójában csak báb volt, helytartója éretlen gyerek. A valóságos hatalom a földesurak kezén volt.

Ezt a tapasztalatát kamatoztatta, mikor Miyakóból visszatértében Yamaguchiba ért. Hosszú disputákat folytatott a bonzokkal és a ta-

nult emberekkel, de sikerült egy közösséget teremtenie, és Bungo fejedelmének személyében barátot is talált. Mikor meglátogatta őt, első alkalommal lépett fel mint pápai követ, magas méltósága teljes pompájában. A hatás nem is maradt el.

Két évet töltött Ferenc összesen Japánban. Mintegy másfél ezer embert keresztelt meg ezalatt. Csekély eredmény, ha összevetjük az akkoriban másutt elért számokkal. De a látszólagos eredménytelenség gyümölcsöt hozott más téren. Ferenc rájött arra a fontos igazságra, hogy egy magas műveltségű népnél, amilyen a japán is, más-képpen kell a hithirdetőnek eljárnia, mint másutt. Alkalmazkodni kell. Méltósággal kell fellépni. Az udvariasság formáiban teljesen jártasnak kell lenni. Képzett misszionáriusok kellenek Japán részére, sokkal inkább, mint máshol.

Azt is belátta, hogy Japán a kínai kultúra örökéből él; ott kell keresnie mindannak a forrását, amit annyira csodált a japán népben. Ezért megfogamzott benne a vágy: Kínába megy, és felajánlja neki Krisztus igazságát.

Ez volt Ferenc szándéka, mikor 1551 novemberében visszaindult Goába. 1552 februárjában érkezett meg. Nehéz feladatok vártak itt rá. Hiszen ő volt az első provinciálisa az ún. indiai rendtartománynak. Neki kellett megoldásokat találnia. Éjt nappá téve dolgozott, hogy minél előbb útra kelhessen Kína felé. Már április 17-én megint útnak indult. Célját Malakkából akarta elérni egy portugál kereskedő segítségével. De a malakkai helytartó szembeszállt tervével. Félt, hogy a portugál kereskedelmi kapcsolatok a „Középső Birodalommal” kárt szenvednek, ha egy misszionárius jogtalanul, titokban bemegy a minden idegennek szigorúan elzárt birodalomba. Ferenc elhatározta, hogy akkor egyedül megy tovább. Augusztus végén érte el a kicsiny, sziklás szigetet, Szanciánt, nem messze Kantontól. Innen akart Kínába behatolni; ha másként nem megy, akár egy csempészcsónakon. De a kínai, akivel megegyezett, cserben hagyta. A portugál kereskedők már majdnem mind elhagyták a szigetet. Csak Ferenc maradt ott, bár fenyegetően közeledett a tél, amikor a kereskedés szünetelt Kína felé.

Ebben a nehéz és emberileg reménytelen helyzetben súlyosan belázasodott. Nehéz utazásai és kimondhatatlan fáradozása legyengítette a test ellenálló erejét. 1552. dec. 3-ának reggelén meghalt.

Xavéri Ferenc a jezsuita missziók igazi megalapítója. Emellett az újkor missziós történelmének egyik legnagyobb hithirdetője is. Sok tekintetben úttörő volt. Világító példája ezeket lelkesített fel követségére. Ezért már az ökumenikus mozgalmak előtt jogosan írhatta egy nem katolikus szerző: „Ha Xavéri Ferenc megegyezne velünk hitvallásunkban, mint második Pált kellene becsülnünk és tisztelnünk. De tekintet nélkül a különbségekre, buzgalma, ébersége és erkölcsi-

nek szentsége mindenkit int, aki komolyan tör az erényes életre: az Úr művét nem szabad könnyelműen vennünk. Mert Xavér olyan rendkívüli adományokat kapott, hogy képtelen vagyok leírni. Ha türelmét és nyájasságát nézem, amellyel az Evangélium élő vizét kicsinynek és nagyak felajánlotta, ha bátorságára gondolok, amellyel elviselte a sérelmeket és a gúnyt, nem tehetek mást, mint hogy felkiáltok: Hogy is volt képes minderre?” (Baldeus) J. Glazik

Itt a keresztények semmi mást nem tudnak, mint hogy keresztények. Nincs, aki a szentmiseáldozatot bemutassa nekik; nincs, aki megtanítsa őket a hitvallásra, Miatyánkra, Üdvözlégyre és a parancsolatokra. . . . A gyerekek sem breviáriumot imádkozni, sem enni, sem aludni nem hagytak, könyörögve, hogy tanítsam meg őket valami imádságra. Akkor megéreztem: ilyeneké a mennyek országa. Minthogy az ilyen istenes kérést istentelenség lett volna visszautasítanom, kezdve az Atya, Fiú és Szentlélek megvallásától (ti. a keresztvetéstől), próbáltam megtanítani velük az apostoli hitvallást, a Miatyánkot meg az Üdvözlégyet. Nagyon tehetségesnek tapasztaltam őket. Ha lenne, aki megtanítsa a keresztény élet szabályaira, kétségtelenül igen jó keresztények lennének.

Errefelé sokan csakis azért nem lesznek keresztényekké, mert nincs, aki azzá tegye őket. Hányszor jut eszembe, hogy végigfutom Európa egyetemait, de különösen a párizsit, kiáltozva, mint aki eszét veszítette, és ilyen szavakkal rontok azokra, akikben több a tudomány, mint a szeretet: „Jaj, hány meg hány lélek reked a ti bűntökből kívül a mennyországban, özönlik a pokolra!”

Bárcsak akkora gondjuk lenne a lelkekre is, mint a tudományra, hogy számot adhatnának Istennek tudományukról és a rájuk bízott talentumokról! . . . Bárcsak lelkük mélyéből felkiáltanának: „Ime itt vagyok, Uram; mit akarsz, hogy cselekedjem?” Küldj, ahová akarsz, ha úgy jó, akár az indusokhoz! (Levél 1542. okt. 28-áról és 1544. jan. 15-éről.)

NÉRI FÜLÖP (FILIPPO NERI)
(május 26)

* 1515. júl. 21. Firenze
† 1595. máj. 26. Róma

Fülöp apja szerény ügyvéd és alkimista volt Firenzében. Édesanyját ötéves korában veszítette el. De második anyja is nagyon szerette. Egyébként mindenkinek kedvence volt a „Pippo buono”, a jó Fülöpke. Nyíltság, öserős fantázia, nagy lelkesedés, kifejezett előszeretettel a vidámság és népies tréfa iránt voltak jellemző vonásai. Egész lényén valami sugárzó tisztaság ömlött el.

Az első oktatást szülővárosában, a domonkosok Szent Márk-kolostorában kapta. Minden jót, ami benne van, nekik köszönhet –

mondta később. Ők ültették szívébe a mély szeretetet és tiszteletet „vértanújuk”, Savonarola iránt is. Az ő írásaiból tanulta meg, hogy a szükséges reform az Egyházban csak a lelkek megújulásából, a papság és a hívek keresztény életmódjából jöhet; hogy a Szentléleknek kell működnie, aki most is úgy él az Egyházban, mint az őskereszténység idején; végül hogy semmi sem tesz olyan vidámmá és derüssé, mint a Szentírásról való elmélkedés.

1533-ban atyja elküldte nagybátyjához, Romolóhoz. Ez kereskedő volt a Montecassino lábánál elterülő San Germanóban. Fülöp állítólag három könyvet vitt magával. A „Laudi”-t, a „jámbor bolond” Jacopone da Todi († 1306) verseit, tele vaskos természetességgel és misztikus bensőséggel; a humanista Belcari könyvét boldog Colombini († 1367) életéről és harmadiknak a sokat utazott falusi plébános, Arlotto tréfás elbeszéléseit. Ez állítatott sírkövet „saját maga és mindazok részére, akik ide kíváncsoznak”.

Legföljebb három évig maradt Fülöp San Germanóban. Ebből az időből is többet töltött Szent Benedek iskolájában, mint bátyja üzletében. Egy későbbi montecassinói apát így ír róla: „Hála főleg az ottani kitűnő szerzetes, P. Eusebius tanításának, a három év alatt magas tökéletesség alapjait rakta le.” Itt szerette meg Cassianust († 430 – 435 közt) és az egyiptomi remeték lelkiségét. Itt kezdte életüket gyakorolni az Albaneta kápolnában, a gaetai kikötő feletti híres hegyen. Talán már akkor átélte az első pünkösdi csodát is „megtérésének kezdetén”, amikor „a Szentlélektől az áhítat ajándékát kapta”. Ezt csak élete vége felé beszélte el meghitt barátjának, Federigo Borromeo bíborosnak.

1536 körül Rómában találjuk. Krisztus követésében jár, minden nélkül, tudatos szegénységben. A firenzei vámhivatal vezetőjének gyermekeit neveli szegényes lakásért és igen szűkös ellátásért. Közben teológiai előadásokat hallgatott az ágostonrendieknél és a Sapienzán, ahol 1537 óta két jezsuita tanított. Nemsokára magával Ignácussal is találkozott, és megtanulta tőle a „benső imát”. Vele és társaival dolgozott az 1538/39-es szörnyű éhínség idején Róma éhező szegényei között. Velük látogatta a betegeket a Szent Jakab-kórházban. Virágot és ennivalót vitt nekik, megvetette férgektől hemzsegő ágyukat, felfűtötte a padlót, felvidította a betegeket toszkán szellemességével, és „úgy beszélgetett velük a természetfölötti dolgokról, mintha ez lenne a legtermészetesebb a világon”. Megismerkedett alapítóikkal, a híres laikus testvériség, „az isteni szeretet oratóriuma” tagjaival. „Sola Caritas – csak a szeretet”, ez lett később saját oratóriumának is jelszava.

Az egyik teológiai előadás alatt hirtelen elhatározta, hogy abbahagyja tanulmányait. A Szentírás és Szent Tamás Summájának kivételével eladta könyveit, és árát szétosztotta a szegények között. „Sohasem tanultam sokat, mert az imával és más lelki gyakorlatokkal

voltam elfoglalva” – mesélte később. Valaki mégis azt állítja róla: fölfedezte, hogy tudománya éppen olyan nagy, mint jámborsága. Akkoriban azonban erre a kérlelhetetlen következtetésre jutott a Megfeszített előtt: „Aki Krisztuson kívül valamit kíván, nem tudja, mit kíván; aki Krisztuson kívül valamire vágyik, nem tudja, mire vágyik; aki Krisztuson kívül másért dolgozik, nem tudja, mit tesz.”

Napjait ezután utcai apostolkodással töltötte. De nem korholó beszédeket tartott, hanem inkább összeszedte a római utcagyerekeket, a fiatal firenzei kereskedőket, az apró boltok tulajdonosait, a nincstelen művészeket, és vidám társalgásba kezdett velük. Amikor talpraesett válasza, népiesen vaskos kifejezései megnyitották előtte hallgatói szívét, hirtelen nekik szegezte a kérdést: „Mikor veszünk magunknak végre bátorságot, és kezdünk valami jót tenni? Nem halogathatjuk a végletekig a javulást. A halál se nagyon halogatja az időt. És aztán? és aztán? és aztán? – A világi ember is élhet szentül. A világban, otthon! Isten szolgálatában nem akadályoz semmilyen foglalkozás, sem mesterség, sem udvari szolgálat!” Nem sok újat tartalmaznak ezek a szavak, de hatásuk nem maradt el. Mert aki kimondta őket, szavahihetőnek látszott. Természetes volt, életrevaló és mindig kész a tréfára. Közvetlen lényének senki sem tudott ellenállni.

Éjszakáit azonban Istennek szentelte. Valami hajtotta ki az éjszakai magányba a Campagnára, Róma kapui elé, a földalatti vértanúsírokhoz a Szent Sebestyén katakombába. Mások elment egy templomba. Az előcsarnokban aludt néhány órát, az éjszaka többi részét imában töltötte. Belső élete titok maradt Isten és közte. De talán akkor tapasztalta meg azoknak az imáknak az erejét, amelyeket később ifjú barátainak is ajánlott. Köztük voltak a pusztai atyák latin röpimái. Másokon világosan az ő vonásai ismerhetők föl.

Ilyen órákban költeményeket is írt. Sajnos csak egy szonett maradt meg belőlük. Így végződik:

Miféle rabiga tartja vissza a lelket,
hogy nem tud kiszakadni innen,
lába alá igazva a csillagokat,
hogy meghalva magának Istennek éljen?

Nem sokat adott a rendkívüliségekre, noha sok látomásban és más kegyelemben volt része. Egyik leghíresebb látomása 1544 pünkösdjén volt a katakombákban. Tüzes golyót látott a száján keresztül a szívébe szállni. Egy másik látomásban firenzei védőszentje, Keresztelő Sz. János buzdította apostoli tevékenységre, el a remete-életből: „Az az Isten akarata, hogy a világba menj és Rómában élj, de úgy, mint a pusztában” – sürgette a belső hang.

Végül lelkiatyjának, Persiano Rosának tanácsára 1551 májusában pappá szentelték. Harminchat éves volt akkor. A San Girolamo del-

la Carità testvériség házába költözött. Jó néhány megpróbáltatás után itt kezdődött tulajdonképpeni műve: az Oratórium. Mint a remetesség idejében a sztarec, a lelki atya köré, úgy növekedett itt köréje lelki fiainak közössége. Legtöbbjüket a gyóntatószékben ismerte meg. Mert ezt a papszenteléssel újonnan a kezébe került eszközt alaposan kihasználta. Kora hajnaltól ott ült a gyóntatószékben, volt úgy, hogy napi 15 órán keresztül. Csak délben evett először a nap folyamán. Délutánonként az ő kis cellájában találkoztak fiai. Régi római nemesi családok sarjai békés egyetértésben üldögéltek a kemény fapadon takács- és mészárosinasok mellett. A házigazda az ágyra feküdt, hogy több legyen a hely. Itt folytattak lelki beszélgetést, itt olvasták János, Pál, Ágoston, Cassianus, Tamás, Gerson és Colombini írásait. Fülöpnek meggyőződése volt, hogy „a könyv a Szentlélek eszköze”. Vagy kirándulni mentek. Az iskolásgyerekeknek játszótérrel rendezett be a Janiculus domb lejtőjén. Ott kedvükre hancúrozhattak. Jelszava volt: „Tőlem akár fát is vághatnak a hátamon, csak ne vétkezzenek.” Ott ült köztük a híres tölgyfa alatt, amelyet máig emléktábla jelöl. A délutáni kirándulás után még sokáig térdeltek este a Szent Jeromos-templomban.

Apostoli munkásságában egyre tisztában és önállóbban kristályosodott ki emberi-szellemi sajátossága. A renaissance, a kezdődő újkor emberének felfuvalkodottsága láttán „Istennek, a Hasonlíthatatlannak szeretetétől megszállva, bohócöltönyben minden emberit mintegy fejtetőre állít”. Micsoda „érthetetlen titkot rejtegető ember”, aki igazi gyönyörűségét leli abban, hogy bolondnak tartják, egyrészt dévajkodásból, másrészt mert elrejtethi mögéje azt az izzást, amit Isten szít a lelkében! „Vesd meg a világot! Vesd meg önmagad! Vesd meg, hogy megvetnek!” – „Megvetni, megvetett lenni: ezt a végső balgaságát az istenibe menthetetlenül belevesztett embernek senki sem élte úgy, mint ez a „Pippo buono”; kacagásával a Hartáralant próbálja eltakarni, aki összemorzsolással fenyegeti” (Hugo Rahner).

Cellája hamarosan szűknek bizonyult. A templommal határos pajtát átépítették oratóriumnak (1554). Az ifjú közösség innen kapta a nevét.

Itt kerültek közösen meghitt mindennapos kapcsolatba a Szentírással. Nemcsak a szent könyvekből hallgatták Isten szavát, hanem az Egyház és a szentek életében testet öltött Igéből is. Itt választak közös imában Isten hívására, és indult azután ki-ki a város utcáira, kórházaiba a tevékeny szeretet gyakorlására. A kis kör első „hódításaihoz” tartozott Tarugi fiatal római szenátor, később bibóros, Palestrina, a többszólamú ének koronázatlan királya és Baronius, az egyháztörténeti *Annales* szerkesztője. Évkönyvei azokból az előadásokból keletkeztek, amelyeket 1599-ben és a rákövetkező években az oratórium látogatóinak tartott.

A virágzásnak indult oratóriumok mindig több programot öleltek föl. Vasárnaponként a szentmise előtt, majd délután és este körmeneteket rendeztek népnyelvű imákkal, énekekkel. Bevezették a „hét-templom-búcsújárás”t. Ezeken a római udvar előkelőségei is részt vettek. Vallásos verseket költöttek és zenésítettek meg, azután a tereken vagy rossz idő esetén a templomokban előadták, a hangverseny keretében rövid szentbeszéddel. Ez volt a zenei oratórium-műfaj csírája, s így került be neve a zenetörténetbe is.

Kétszer is ellentétbe került az inkvizícióval. Először a szigorú IV. Pál, később V. Pius uralkodása alatt. A népnyelvi istentisztelet, a laikusok prédikálása, a gyakori, sőt napi szentáldozás ajánlása házasoknak – mindez hallatlan dolog volt akkoriban. De mély alázatossága és kedvessége lefegyverezte bírjait. Semmi baja nem történt, s ráadásul az említett pápák jóakarátát is megnyerte. Igaz, hogy volt egy hatalmas szövetségese Borromei Károlyban.

1564-ben művének új szakasza kezdődött. A pápa kívánságára át kellett vennie a Rómában lakó firenzeiek templomának és egyházközségének vezetését. Ezért három barátját és munkatársát, Tarugit, Bordinit és Baroniust pappá szenteltette. Világi papok kis csoportja kezdett itt először közös életet. De Fülöp személyes érdeklődése továbbra is inkább az „Istentől alapított” nagyobb körnek, az egyházközségeket összekapcsoló oratóriumnak szólt, amely változatlanul a San Girolamóban gyülekezett. Egy megfigyelő szerint ez az oratórium „Róma egész vallásos életének központja volt.” A barátságos viszony XIII. Gergely (1572 – 1582) és Fülöp között újból biztosította neki és művének a Szentszék támogatását. Így nemsokára megszabadult a firenzei kolónia gondozásától. Oratóriumát a papától adományozott Vallicella templomban újjászervezte. Amikor 1578-ban a Chiesa Nuova került a helyébe, ezerszámrá lett a város minden rendű és rangú polgárának találkozó helye. Az oratoriánus papok és testvérek itt élő nagy seregeből alakult az oratoriánusok kongregációja, amely 1575. júl. 15-én pápai jóváhagyást kapott. A pápa parancsára 1583-ban Fülöpnek is ide kellett költöznie. Hivatása és feladata ebben az időben már tisztán állt előtte. A világban példásan élő és tökéletességre törekvő keresztényekből kell a papságnak kinőnie. Ez a bensőleg megújult klérus, köztük az ő fogadalmak nélkül közösségben élő fiai vezessék a népet az igazi keresztény életre.

Igy lett a firenzei Fülöp „Róma második apostola”. Sok betegeskedés után 1593-ban végre elérte, hogy előjárói hivataláról lemondhasson. 1595. máj. 12-én fogadta gyóntatója, Baroniusz kezéből a szentkenetet, Borromeo Frigyes bíboros pedig a szent útravalót hozta neki. Az „Uram, nem vagyok méltó” imánál könnyek között erősítette: „Semmi jót nem tettem, egyáltalán semmit. Sohasem voltam méltó.” Később még hozzáfűzte: „Ha megint egészséges leszek, meg-

változtatom az életemet.” Egy ideig újra tudott misézni. (Éveken keresztül misztikus elragadtatásba esett mise közben, és csak órák múlva tudta befejezni. „Aki megtapasztalta, mi az ekstázis, az nem kívánja” – mondta.) Május 25-én reggel „énekelve, túlradó örömmel” mutatta be a szentmisét. Rajta kívül senki sem sejtette, hogy a vég közeleg. Este még szokás szerint eljöttek társai áldásért. Hajnali háromkor meghalt. Már két hónappal halála után megkezdődött a szentté avatási pör, és 1622. máj. 14-én a szentté avatási dekrétummal végződött.

J. Gülden

Ó Istenem, mikor foglak szeretni úgy, mint a gyermekek szeretnek!

Még sohasem szerettelek, de szeretnélek szeretni.

Akarak szeretni, de erre is neked kell segítened.

Én Jézusom, nem bízom magamban. Benned bízom.

Én Jézusom, ha nem segítesz, sohasem leszek képes valami érot cselekedni.

Jézusom, légy az én Jézusom: Megváltóm! Engedd, hogy szereselek, nem félelemből, hanem igazi szeretetből!

Kereslek és nem talállak. Jöjj hozzám, Jézus!

Mit tegyek, én Megváltóm, hogy kedved teljék bennem?

Csak egyet: a te szent akarotodat, ó Isten!

Ha mindent megtettem volna, ami csak lehetséges ezen a világon, mit érne mindez előtted ezen az egyen kívül, én Uram, Jézus Krisztus!

AVILAI TERÉZ
(Jézusról nevezett Terézia)
(október 15)

* 1515. márc. 28. Avila
† 1582. okt. 4. Alba de Tormes
(Salamanca)

Teréz apja, Don Alonso Sánchez de Cepeda, jómódú családból származó kereskedő volt. Első felesége halála után, akitől két gyermeke született, második felesége – Teréz anyja, Dona Beatrix de Ahumada – tíz gyermeknek adott életet. Két lánytestvére férjhez ment; ő maga inkább a kolostori életet választotta.

Erre az elhatározásra nem kényszer vagy kilátástalan házassági esélyek vezették, hiszen süldőlány korában, 14. és 18. életéve között ő is érzékeny volt a szépség, gazdagság és szerelem iránt, és komolyan kacérkodott a házasság gondolatával. Már mint gyermek igen élénk és heves volt vágyaiban és elhatározásaiban, de sohasem cselekedett megfontolás nélkül. Mélyen és nagy természetességgel tudott szeretni, de soha nem sodródott olyan helyzetbe, hogy egyetlen szavát is vissza kellett volna vonnia. Tudásvágyát nem lehetett egykönnyen kielégíteni; egyre újabb könyveket akart. Falta

a lovagregényeket, sőt maga is írt egyet. Szellemes társalgása és lenyűgöző szórakoztatóképessége igen sok barátot vont bűvkörébe, állandóan szórakozásra és élénkségre vágyó fiatal emberek és lányok vették körül. Ez a művészet, amellyel „embereknek örömet okozott és őket nevetésre bírta”, egész életében jellemző vonása maradt. Tizennyolc éves korában jutott arra a mindenki, sőt saját maga előtt is teljesen váratlan elhatározásra, hogy belép szerzetesnőnek az avilai Incarnación (Megtetesülés) kármelita kolostorba. Az indító-okot nem szerelmi bánatban kell keresnünk, még kevésbé a kolostori élethez való különös vonzódásban vagy hajlamban. Még azoknak a határozatlan sejtéseknek vagy érzelmi megmozdulásoknak valame-lyikére se gondoljunk, amelyek mögött gyakran igazi hivatás rejtő-zik. Csupán egyet kerestt: saját lelki üdvösségét „megfelelő áron”. Egész egyszerűen azt hitte, hogy heves temperamentuma és érzéki-ségre hajló természete folytán üdvösségét csak a kolostor védő falai között tudja biztosítani.

Az otthontól való elszakadás fájdalmas volt. „A halál pillanatá-ban érzett fájdalom nem lehet nagyobb, mint amit éreztem, mikor a szülői ház küszöbét végleg átléptem: az volt az érzésem, mintha csontjaim külön-külön szakadtak volna el.”

Ha már egyszer a szerzeteséletet választotta, komolyan is vette a kísérletet. Sőt olyan komolyan, hogy egy év múlva idegileg és testileg összeroppant. Általános vérszegénység és valami köszvény-szerű betegség olyan erővel lépett fel, hogy előljárói gyógykúrára küldték. Betegsége nem javult, sőt négy napig tartó merevgörcshöz vezetett, úgyhogy már a temetését is előkészítették, és a rend egyes kolostoraiban a halotti szolozsmát imádkozták érte. Édesapja szere-téből késleltette halottnak vélt leánya elhantolását, és így neki kö-szönhető, hogy nem élve temették el. Ebből a tetszhalálból hirtelen minden külső behatás nélkül tért magához, és ő maga hámozta le a szentelt viaszt, amit valaki túlbuzgóságból a szemére ragasztott.

Ezután a középszerűség tizennyolc éve következett. A Megtete-sülésről nevezett kármel nem volt képes a falai között élő 130–180 nővért magasabb életszentségre serkenteni, még kevésbé ezt meg-követelni tőlük. Ezen a téren minden az egyéni kezdeményezéstől függött, és a vállalkozó szellemű nővérré nézve azzal a kockázattal járt, hogy óhatatlanul feltűnést kelt és kompromittálja magát. Teréz szeretett volna „kiugorni a sorból”, de tudta, hogy a megpróbálta-tásban csak kevesen tartanak ki. Másrészt a kolostori élet nagyon kényelmes volt ebben a középszerűségben. Mindenki kapva kapott rajta, ismerősei elvitték látogatóba. Klauzúra nem volt. Teréz nővér a kolostori fogadószoba és a legelőkelőbb avilai paloták represen-tatív kirakatdarabja lett. Ezidőben írt önéletrajzi jegyzetei hihetet-len mélységű lélektani képeket adnak, amelyek e nagy és mély lélek

igazi nagyságát sejtetik: a legmélyebb csalódás megtapasztalása; titokzatos intések bensőségebb elmélyülésre; a pokol víziója . . .

Életem nagyon kínos volt . . . Egyik oldalon Isten hívott, a másikon a világot követtem. Minden isteni dologban nagy örömem telt, de bilincsbe vertek a földiek. Akkoriban mintha egyesíteni akartam volna egymással két olyan ellentétes és ellenségesen szemben álló dolgot, mint a lelkiélet és az érzéki örömek, élvezetek és szórakozások . . . Nem találtam gyönyörűséget Istenben, nem örültem a világnak sem. Ha világi élvezetekre adtam magam, annak emlékezte kínozott, mivel tartoznék Istennek; ha Istennel foglalkoztam, akkor a világias hajlandóságok nem hagytak nyugton.

Mindez végül is elvezette Terézt igazi énjéhez, cselekvőképességének arra a magas fokára, amely egyéniségét további életében jellemezni fogja. Ekkor kb. negyven éves volt. Tévedését belátva rájött, hogy „Isten őt nem az emberekkel, hanem az angyalokkal való társalgásra rendelte”, és kész volt arra, hogy roppant képességekkel megáldott szívét Krisztus szívével egybehangolja. Végleges megtérése az addig középszerű kármelita nővért teljesen az Evangélium és a Kármel szellemében élő szerzetessé alakította.

Isten nagyobb dicsőségéért, a tévtanok által elcsúfított és megkínzott Egyház nagyobb szépségéért fáradozott szüntelenül, pihenés nélkül. Tizenhét női és – Keresztes János segítségével – tizenöt férfi sarútlan kármelita, vagyis az eredeti szigorú szabályhoz ragaszkodó kolostor alapítása vagy szigorítása érdekében, sokszor betegen, rossz utakon több mint hétezer kilométert tett meg rozoga batáron. Léptei előtt minden kapu megnyílt, az idő és örökkévalóság között a sorompók leomlottak, ég és föld között elmosódtak a határok. Égi üzenetek, remények, tanácsok és válaszok közvetítője és terjesztője lett: ebben merült ki életének utolsó 22 esztendeje. Ezt az életet tükrözi halhatatlan írásainak kilenc kötete, a korszak érett gyümölcse, köztük *Az Úr könyörületének könyve* (önéletrajza), *A tökéletesség útja*, *A belső várkastély*, az *Alapítások könyve*, valamint számtalan pedagógiai írás, roppant levelezés és egy misztikus szárnyalású líra termékei.

Nem könnyű jelentőségét és egyéniségét kellően méltatni. Felbecsülhetetlen azoknak az embereknek és eseményeknek a száma, akik és amelyek útját szegélyezik: kezdve a legkiemelkedőbb tudós teológusoktól, számos püspök, különböző szentek, minden rendű és rangú emberek – a királytól az ismeretlen húsz éves parasztleányig, aki mindennap egy imát mond el hálából a pohár vízért, a könnyűvérű madridi lányoktól egészen a sok becsületes egyszerű lélekig, akik tanításában keresnek menedéket. Akár Mózes, imában és aggodásban élte át a trienti zsinatot, a lepantói ütközetet, a hazájában történeteket, Amerika őslakóinak térítését: „Ezek az indiánok

sokba kerülnek nekem” – mondotta egyszer, és keservesen sírt, miközben megmentésükért imádkozott. De ez a felmorzsoló tevékenység nem okozott törést állandó misztikus élményében, sőt ez az élmény – amennyire tudomásunk van róla – az egyik legmegragadóbb benyomásunk életéről.

1582. okt. 4-én halt meg. Lázban égő utolsó órái mintegy azt a látat jelképezték, amely életét fölemésztette. Szent türelmetlenséggel vágyott arra az elragadtatásra, amelyet az emberi természet már nem képes elviselni. Negyven év múlva szentté avatták, 1970 óta pedig egyházdoktor. Szeretetlenben fölemésztődött életének emléke teljesen épen maradt szíve, amelyet Alba de Tormes-ban tisztelnek.

L. Ruano

Szenvedni vagy meghalni! (Teréz jelmondata)

Menjen néha sétálni a friss levegőre, ha nyomott hangulatban van. Mert gyengeségünk ellen úgy kell küzdenünk, hogy ne törjünk össze vele a természetet.

Nem az a fontos, hogy sokat gondolkodjunk, hanem hogy nagyon szeressünk.

A tökéletesség legmagasabb foka nyilvánvalóan nem fönséges elragadtatásokban, sem látomásokban áll, hanem csupán akaratunk olyan megegyezésében az isteni akarattal, hogy teljesen átkarolunk vele mindent, amit akarata gyanánt ismerünk föl, és a keserűt, a fájdalmasat – ha ő szent Fölsége akarja – éppen olyan örömmel fogadjuk, mint a kellemeset.

Az Úristen szeretete nem abban merül ki, hogy az ember könnyezzek, vagy hogy ilyenféle öröme és áhítata legyen, ami mind csak a mi vágyainkat elégíti ki és a mi vigasztalásunkra szolgál: hanem abban, hogy igazság szerint erős lélekkel és alázatosan szolgáljunk neki. Ellenkező esetben, azt hiszem, folyton csak mi kapunk, de adni nem adunk semmit. Nem azt akarom én mondani, hogy ne fogadják el az áhítatot, ha Isten megadja; sőt ellenkezőleg, becsülik nagyra, mert hisz Ő Szent Fölsége épp azért adja meg, mert látja, hogy ilyenkor szükségük van rá; hanem csak azt, hogy ha nem éreznek áhítatot, akkor ne aggódjanak, hanem értsék meg, hogy nincs rá szükség, s ezért nem is adja meg Ő Szent Fölsége. Szóval tudjanak magukon uralkodni.

Nagy dolog a tapasztalat, mert az tudja nekünk legjobban megmondani, mit kell az adott esetben tennünk, s abból értjük meg, hogy mindenben szolgálhatunk Istennek. Az ő igája könnyű, s nem szabad erőszakkal ráncigálni a lelket, hanem szelíden kell vezetni, mert csak ez válik hasznára.

Nem olyan időket élünk, hogy hinni lehetne mindenkinek; ne higgyetek ti másnak, mint az olyannak, akinek élete az Úr Jézus életét tükrözi vissza.

Hogy lehet annak nem örülni, hogy Isten kinyilvánítja az ő végtelen nagyságát? Mit számít az, hogy kinek a lelkében teszi?

Ha azt mondták volna nekem, hogy akár csak a legcsekélyebb helytelenség is van az eljárásomban, azt hiszem, ezer kolostoralapításról is készséggel lemondtam volna, annál inkább erről az egyről. Ehhez kétség nem fér. Mert mindezt Isten akaratán való teljes megnyugvással kívántam megvalósítani, s ha beláttam volna, hogy jobban szolgálom az Urat, ha abbahagyom az egészet, azonnal meg tettem volna, teljes nyugalommal és lelki békével, amint megtettem az előbbi alkalommal.

Leborultam az én Úristenem előtt, s így szóltam hozzá: „Uram, ez a zárda nem az enyém. A Te kedvedért építettük. Mivel tehát most már nincs többé senki, aki annak ügyét védhetné, tegye meg Szent Felséged maga.” Ezzel azután olyan nyugodtan tértem napirendre a dolog fölött, s oly elégedett voltam, mintha bizony az egész világ felkarolta volna az én érdekeimet, s biztosra vettem, hogy a pör a mi javunkra fog eldőlni.

(A misztikus egyesülés állapota:) Hallottátok, mily szenvedés és szomorúság gyötörte ezt a lelket azért, mert nem tudott meghalni; minden áron szerette volna ugyanis élvezni a mi Urunk látását az égben. Most ellenben minden áron szolgálni akar neki, és tehetségéhez képest előmozdítani az Ő dicsőségét és a lelkek üdvösségét, úgyhogy nemcsak nem vágyódik a halál után, hanem sokáig, évek hosszú során át szeretne élni és elviselni a legnagyobb szenvedéseket, hogy ezek fejében az Urat hacsak valamivel is jobban dicsérjék ezen a földön. Az ő boldogságuk az, hogy szolgálatjára legyenek a keresztre feszítettnek; Őt akarják segíteni, különösen mikor azt látják, mennyire sértegetik Őt. A lélek állandóan érzi Isten jelenlétét, s ezzel megelégszik; viszonzásul pedig felajánlja Ő Szent Felségének azt az áldozatot, ami neki legtöbbször kerül: tudniillik, hogy kész élni az Ő kedvéért.

Miért legyek gyáva annak szolgálatában, akinek annyival tartozom?!

A világ lángokban áll, mondhatni újból el akarják ítélni Krisztust, hiszen ezer hamis tanúságot tesznek ellene; egyházát meg akarják semmisíteni. És mi olyan dolgok kérésével töltenénk az időt, amit ha megadna az Isten, talán oka lennénk, hogy egy lélekkel kevesebb jut az égbe? Nem, nővéreim, most nem azt az időt éljük, hogy potsomágokról beszéljünk az Istennel!

Emlékezzetek rá, leányaim, hogy az Úr a konyhában, a fazekak között is közel van hozzátok.

Jézusról nevezett Teréz és három dukát, az semmi. De Jézusról nevezett Teréz, három dukát és Isten: ez minden.

Isten rettenetesen bánik az ő barátaival. Dehát alapjában nem igazságtalan velünk szemben, mivel egyetlen Fiával is hasonlóan bánk.

Isten őrizzen a savanyú arcú szentektől!

Talán jelentéktelen dolognak tartja, hogy olyan kolostorban van, amelyből látni lehet a hajókat a folyón? Ez nagy segítség Urunk dicséretére.

Semmi ne zavarjon.

Semmi ne rettentsen.

Minden elmúlik.

Egyedül Isten marad.

A türelem mindent elér.

Ha Isten velünk, megvan mindenünk.

Isten maga elég!

*(A könyveiből vett idézetek egy részét
P. Szeghy Ernő fordításában hozzuk)*

KERESZTES JÁNOS
(JUAN DE LA CRUZ)
(december 14)

* 1542. jún. 24. Fontiveros
† 1591. dec. 14. Ubeda (Jaén)

Alig két éves korában veszítette el apját. Edesanyja először Arévalóba küldte iskolába fiát, később gyermekeivel együtt Medina del Campóba költözött. Itt kitűnő munkaalalom is kínálkozott neki és legidősebb fiának, Francisco-Luisnak. Középső fia meghalt, a legfiatalabbat, Jánost a tanulásra szánta. De a hozzávaló anyagiaknak szűkében voltak. Így a fiatal János élete részben tanulással játszódtott le a jezsuita kollégium elemi és haladó osztályaiban, részben különféle olyan szolgálatokkal és munkákkal, amivel egy kis pénzt kereshetett. Több mesterség kitanulásába is belefogott, de hajótörést szenvedett. Inkább a könyvek vonzották, és célja az egyház szolgálata volt. Végül annak a kórháznak az alapítója, amelyben betegápolóként dolgozott, fölismerte, milyen komoly ez a szándéka, fedezte teológiai tanulmányait, és kilátásba helyezte, hogy kórházi lelkészként alkalmazza.

Jánosban sohasem volt hajlandóság arra, hogy előre lefektetett síneken folytassa életét. Apjához hasonlóan ő is maga akarta meghatározni pályáját. Határozott hivatástudatból fakadó önálló döntéseit semmi sem befolyásolhatta. Így elhatározta, hogy a kármelitákhoz lép be Medinában. A testvérek sokat ígérő személyiséget sejtettek a fiatal jelöltben. Tanulmányokra jelölték ki, megvizsgálták képességeit és a salamancai egyetemre küldték. Ott végezte el magasabb teológiai tanulmányait. Pappá szentelése után, amikor rendje végül azt hitte, hogy most már rendelkezhet vele, János eltökölte, hogy a kartauziakhoz megy. Csakhogy véletlenül vagy inkább gond-

viselésszerűen összetalálkozott Avilai Terézzel. Így legalább ebben az esetben megtört a testvér hajlíthatatlan individualizmusa, és mindörökre a Kármel rabjává vált. Késznek nyilatkozott a maradásra, de csak mert Teréz anyja biztosította, hogy rövidesen helyreállítja rendjében az eredeti szigort.

1568. nov. 28-án a nagyratörő János először érezte, hogyan ragadja meg lelkét az az eszmény, amelynek „Keresztes” Jánost kellett belőle formálnia: a sarútlan kármelíták eszménye. Megvalósításába a Duruelo kolostor alapításával kezdett. Hamarosan további kolostorok: Mancera, Pastrana, az alcalai egyetemi kollégium és mások mutatták, hogy ez az akaratos, külön utakon járó ember kitűnő szervező is. Ez a működése csak halálával ért véget. A fellendülő kármelita közösség szolgálatában alakult ki, és a rend atyjának és első nevelőjének tekintette őt. Ez a „mennyei és isteni ember” – így jellemezte Teréz anyja az avilai Megtestesülés kolostorban folytatott ötéves gyóntatói működése után – szent lelkek zseniális alakítójának és csodálatos lelkivezetőnek bizonyult.

Joghatósági viszályok és a testvérek közti viták végül a toledói kolostor egyik börtöncellájába juttatták János testvért. Több mint három hónapig maradt itt. A sötétben töltött végnélküli órákban azaz szórakozott, hogy felvázolja saját lelkének képét. Amikor kieresztették az oduból, magával vitte iskolásfüzetét, amely tájak és jelenetek valóságos képtárát tartalmazta, olyanformán, mint ahogy ugyanabban az időben és ugyanott El Greco festett. Hiába kerestek benne ríktó, harsogó színeket vad jelenetek kifestésében, hiába kutatták még az elkeseredés, bosszú vagy neheztelés jeleit is, mikor a háttérben ijesztő arccal és mozdulatokkal felvonulnak az ellene harcoló üldözők. Mindez teljesen feledésbe merül: énekelve festi annak a szabadságnak megidézését és diadalát, amit nem lehet bilincsbe verni: a szeretet szabadságát. Leírásainak alaptémája: ennek a szeretetnek a küzdelmei *A lélek sötét éjszakájában*, a lélek ezer gyönyörű tája a *Szellemi páros ének* mélységében és tágasságában, amely ennek a szeretetnek megistenülését ünnepli kalandos útjának kezdetétől, a legkülönfélébb nézőpontból adott önarcképek és románcok, amelyekben egy-egy odavetett vonással körvonalazódik – a 136. zsoltár mintájára – a Szentháromságnak, a Titokzatos Testnek, a megtestesülésnek, a lélek szabadságának minden szépsége.

Mihelyt kiszabadult a börtönből, Toledóból Andalúziába ment. Három éves segoviai időzést leszámítva, életének egész hátralevő részében Spanyolországnak ezen a részén tartózkodott. A művész, gondolkodó és misztikus nagyfokú érzékenységet és alkotásmódját nagyban befolyásolta Andalúzia lelke, napja és színei, éghajlatának és szenvedélyeinek hevessége, zsidó és mór legendái és titkai. Végül mindez a már említett versekhez írt kommentárokká vagy új költeményekké sűrűsödött. Műveinek összessége a keresztény kultúra

egyik nagy kincsévé vált. Mindez pedig anélkül történt, hogy elhanyagolta volna főfeladatát: hogy mindennap szentebbé váljék, és minden pillanatban, mindenütt tanúságot tegyen kifejezhetetlen isten-élményéről.

Keresztes János egyedülálló jelenség. Minden írása önéletrajzi jellegű: árad belőle az optimizmus és az ujjongó életöröm. Meggyőződésének következetessége és ereje, spontánul rögtönzött meghatározásai és mindenekelelt a biztonság, amellyel az életszentség szabályait megadja – a legrövidebb úton, a „semmi”-ből kiindulva: mindez különös képet vetít elénk. Olyan emberét, akinek a számára saját vagy mások szenvedélyei, az emberi élet nagy kalandja csak pusztá járuléka volt az egyetlen Lényegesnek: mindenáron eljutni az Istennel való egyesülésre, és ebben az átváltozott életben élni. Szentünk élete rendkívül kemény és nehéz volt, gyermekkorától kezdve egészen haláláig, megszakítás, lélegzetvétel nélkül. Segovióban azt kérte ajándékol Istentől, hadd éljen továbbra is megvetés és bántalmazás között, hogy még egy kicsivel többet szenvedhessen érte. Krisztus szívesen ott tartotta keresztjén. Bár a rendi reform első atyja volt, azt kellett látnia, hogy félrelökik, gyalázzák, üldözik; súlyos feladatokat kellett elvégeznie és nehéz közvetítéseket ellátnia viszálykodó pártok, becsvágyó törekvések között. Mint számos település előljárója és alapítója állandóan úton volt sürgető kötelességek teljesítésére. Mindebben kielégülhetett vágya az erkölcsi és fizikai szenvedés után, mert mindkettő folyvást növekedett.

Lénye és viselkedése kétségtelenül ugyanolyan, mint írásai: Egy emberileg nézve hallatlanul kemény élet száraz prózáját egyre-másra versek ékesítik, amelyekből Isten iránti szeretete sugárzik, meg az, hogy éppen ezt az életet szereti, mert eszközöket ad neki az istenszeretetre. Énekein hallhatóan végigvonul az ellenségeskedések diszharmoníája, azoknak a nagyravágyó szándékoknak és terveknek éles csengése, amelyekkel találkozott, amelyek között mozognia kellett, – de mindez formát kap és beilleszkedik zseniális harmóniába, átalakul műveinek pompás szimfóniáivá: *A Kármel útja*, *A lélek sötét éjszakája*, *Szellemi páros ének*, *Lobogó istenszeretet*.

„Majd este vizsgálják meg szeretetedet” – áll egyik írásában. És joggal, mert „szeretetre vagyunk teremtve”. Nehéz beszélni erről a témáról, amelyet rendszerint az ösztön és érzelem birodalmába utalnak. A fenti idézet szerint abban áll a titka, hogy az embernek sikerül jobban élnie szabadságával, alávetni gondolkodását, emlékezetét és szívét, és így minden erejét összefogva az egyetlen célra irányítani, amelyet maga elé tűzött. Mert „aki nem tud igazán örülni, sem igazán szomorkodni, minthogy nem fogja fel a jó és rossz közti különbséget és távolságot”, az többé már nem szabad. Az ember megoldás után kutat még az olyan élet rabszolgaságában is, amely

öröm és szenvedés lázas vadászatára szorítkozik: egész boldogságát abban látja, hogy a gyönyört és örömet magához kösse, vagy érzéketlenné tegye magát az elkerülhetetlen, meg nem könnyíthető szenvedésben. Keresztes János megoldása azonban nem az elfojtásban vagy menekülésben áll, sem a kényszerhelyzetbe való belenyugvás rabszolgaságában, hanem a szerves beleépítésben, saját személyiségünk egységében és zártságában, s a kereszténységbe való föl-emelésben. Minden attól függ, hogy az emberben meglegyen a helyes elképzelés a gondolkodás nemességéről és a szeretet hatalmáról, és így tudjon szabad ember módjára, saját és mások gondolatainak uraként élni. „Egyetlenegy emberi gondolat többet ér, mint az egész világ, azért hát egyedüli méltó tárgya az Isten.” De persze magától értetődő, hogy Isten végtelenül több, mint róla való elképzelésünk. Másrészt kétségtelen tény, hogy „szeretetet kapunk, ha szeretetet viszünk oda, ahol nincs szeretet”. Isten azonban Krisztusnak és Egyházának titokzatos közvetítésével „saját Igéjét és szeretetét önti belénk, hogy ezzel együtt szeressük őt”. Így megvan a megoldás. Az a legfontosabb, hogy megszabaduljunk alacsony eszméinktől, örömeinktől, vágyainktól és reményeinktől, befogadjuk lényünkbe az említett megoldásokat, és ezzel az öröklét és a szeretet lényegi töltését adjuk neki.

Keresztes János Isten gyermekei tökéletes szabadságának szentje és tanítója. Élete liturgia volt, amely költészetté és énekké változott. Mint egy trubadúr, akit lelke mélyéig megragadott a természet, a szeretetté alakult élet és a kereszt mint a szeretet legfőbb kifejezője. János állandóan átkarolja keresztjét, ahogy az énekes karjában tartja hárfáját. Röviddel halála előtt még azt kérte, olvassák el neki az Énekek énekét, hogy új táplálékot kapjon szeretete a kereszt iránt, amelyen függ. Ez Széplőtelen Fogantatás nyolcadnapján volt, éjfél körül. És mialatt a testvérek a kóruson Miasszonyunk hajnali zsolozsmáját imádkozták, János testvér útra kelt, hogy a mennyben zengedezze el. Legalábbis ez volt az utolsó szava. Énekelve élt, úgy is halt meg, és bevonult a boldog halhatatlanságba. Dalai és harmóniai minden időkre öröksége az optimista és erős lelkeknek, akik az élet bármelyik területén, de elsősorban a szeretet birodalmában szabadságukért küzdenek. XI. Pius a mennyekhez méltó tanításáért 1926-ban egyháztanítónak jelentette ki. L. Ruano

Aki Istentől látomást vagy kinyilatkoztatást kér, az nem gondolkodik helyesen Istenről, az megfélekedzik Jézus Krisztusról. Az Isten ugyanis azt válaszolhatná az ilyen embernek: Jézus Krisztus az én szerelmes Fiam, akiben nekem kedvem telik, őt hallgasd, anélkül, hogy más, új kinyilatkoztatást kérnél. Általa mindent megmondottam és kijelentettem, amit az ember csak kívánhat, amit csak kérhet. Nektek adtam őt mint testvéreket, mestereteket, barátokat, mint váltságdíjat és jutalmat.

Hogy az ember tökéletesen szerethesse Őt,
Ne keressen sehol másutt szeretetet.
Hogy teljesen megismerje Őt,
Igyekezék semmiről semmit sem tudni.
Hogy teljesen birtokába vehesse Őt,
Ne kívánjon birtokolni semmit sem.
Hogy egészen Őhöz hasonlóhasson,
Ne legyen semmi semmiben.

(A Kármelhegy útja)

SZENT BERTALANRÓL NEVEZETT ANNA
(június 7)

* 1549. okt. 1. Almendral
(Kasztília)

† 1626. jún. 7. Antwerpen

Az Alapítások Könyvében Avilai Szent Teréz ismételtlen említ egy laikus nővért, akit „útitársának” nevez, és igen becsül. A palenciai úti beszámolóban pl. ez áll: „Őt apáca kísért engem és az útitársam, aki egy idő csaknem mindig velem van. Bár laikus nővér, Isten igen nagy szolgálója, és olyan esze van, hogy sokkal inkább segítségemre tud lenni, mint sok karnővér.”

A hűséges kísérő, akiről a nagy szent ilyen szép bizonyítványt állít ki: Szent Bertalanról nevezett Anna. Egy Avilához közeli faluból, Almendralból származott. Ott született 1549-ben, mint a nagyon vallásos és jómódú Garcia-Mançanas parasztcsalád legkisebb gyermeke. Szüleit azonban már tíz éves korában elvesztette. Testvérei gondoskodtak róla. Gyakran küldték ki a legelőre, hogy az állatokat őrizze. Emiatt eleinte félt egy kicsit. Később megszerette ezt a foglalkozást, mert lehetővé tette neki, hogy Jézussal beszélgessen. Mikor felnőtt, testvérei férjhez akarták adni, de ehhez egyáltalán nem volt kedve. A Szűzanyához menekült, és egy napon ezeket a szavakat hallotta tőle: „Ne aggódj, olyan helyre vezetlek, ahol apáca lehetsz, és az én ruhámat fogod viselni.” Rögtön utána álmában egy kicsi, szegényes házikót látott, amelyben durva ruhás apácák laktak. Szomjas volt és inni kért. Egy korsóban ragyogóan tiszta, friss vizet nyújtottak neki. Mikor ezt a helyi plébánosnak elmesélte, az az újonnan alapított avilai Szent József kolostorba irányította. Ez volt az első olyan kármelita zárda, ahol a Szent Teréz-féle reformot végrehajtották. Mikor megérkezett, rögtön felismerte: ez az a ház, amelyet álmában látott. Minden azonos volt, még a korsó is! Így már látta az útját. De még nagy küzdelmeket kellett megvívnia, mert fivéréi ellenezték, hogy ilyen szigorú rendbe lépjen. 1570 Minden-szentek napján azonban mégis felvehették a reformált kármeliták, mint az első segítő testvért.

Jézusról nevezett Terézia anya, a kis kolostor alapítója, kezdetől kedvelte ezt a rendkívül szerény, mélyen vallásos leányt. Tiszta

lelke a szeméből ragyogott, fáradhatatlanul kész volt bármilyen munkára, és úgy látszott, csak arra van gondja, hogy Istent és embertársait szolgálja. Azonban még jobban meg kellett ismernie Annát.

Egy alkalommal, mikor Anna mély összeszedettséggel merült az imába, fiatal éveinek társa, Jézus jelent meg előtte. De már nem a Gyermeket látta. Jézus arcán mély szomorúság ült, és ezeket a szavakat mondotta: „Nézd a lelkeket, akik szeretetem ellenére elvesznek. Segíts őket megmenteni!” Közben olyan elevenen mutatta meg neki Franciaországot, mintha ott lett volna, és benne a sok lelket, aki elpusztul. Ez a látomás csak egy pillanatig tartott, de Annában olyan égő szeretetet ébresztett Isten és a lelkek iránt és olyan állandó olthatatlan szomjat megmentésükre, hogy – mint maga beismerte – kész lett volna a legszigorúbb vezeklésekre, még ostobaságokra is, ha megengedték volna neki. Mikor a gyónatója azt gyanította, hogy az ördög bolondítja a leányt, Anna feltárta szívét Teréz anyának. Hogy ujjonghatott az magában, mikor a fiatal testvérben a kegyelemnek ugyanazt a működését fedezte fel, amelyet ő már egyéni tapasztalatból igen jól ismert! Még hozzá az ő figyelmét is éppen arra a veszélyre hívta fel Isten, amely akkor a francia egyházat fenyegette, és ez ösztönözte Teréziát, hogy reformját teljesen az ima és áldozat apostoli vonalába állítsa be! Megnyugtatta Annát, hogy ez a természetfölötti szomjúság semmi esetre sem származik az ördögtől, de vezeklési buzgóságát az engedelmesség gyepőlőjével mérsékelte. Ettől kezdve tudta, hogy Annában nemcsak egy jó laikus testvért, hanem annál sokkal többet talált.

Anna fogadalmát 1572. aug. 15-én tette le. Mivel analfabéta volt, a fogadalmi okmányra aláírás helyett csak keresztet tett. Szerzetesi nevét nem is lehetett volna szerencsésebben megválasztani, mint Szent Bertalanról, arról az apostolról, akiről az Úr azt mondta: „nincs benne álnokság”. Annában sem volt ebből semmi. Különösen mint betegápoló volt felbecsülhetetlen. Erre még bőségesen adódott alkalma.

Jézusról nevezett Terézia mindig is beteges volt. Hozzá még 1577 karácsonyán, mikor a sötét lépcsőről leesett, eltörte a jobb karját. Mivel a törést kezdetben nem kezelték szakszerűen, nemcsak hogy fájdalmakat okozott neki, hanem erősen akadályozta is. Így állandó segítségre szorult. Élete utolsó öt évében ezt a segítséget, önfeláldozó, nagy-nagy szeretettel, Szent Bertalanról nevezett Anna nyújtotta neki. Kimosta a fehéreneműjét, segített az öltözésben, vetkőzésben. Éjszaka gyakran óraszám virrasztott cellája ajtajánál, hogy rögtön kéznél legyen, ha szükség van rá. Sőt hála veleszületett páratlan finom érzékének, Terézia kezevonásait utánozva még írni is megtanult, és ezután a szent mint titkárnőt is használhatta. Főleg azonban elválaszthatatlan társa volt utolsó utazásai alatt, attól kezdve, hogy 1579 tavaszán az üldözés súlyos vihara – amely Terézia reformját

csaknem megsemmisítette – végre lecsillapodott. Anna évtizedek múlva, főnöknője parancsára megírta önéletrajzát. Ebből értesülünk, hogy Terézia az Alapítások könyvében csak töredékeit említi azoknak a nagy szenvedéseknek, amelyeket az akkori Spanyolország döcögős útjain, a rossz közlekedési eszközök és szállások miatt, fagyos télen meg a nyári izzó hőségben együtt viseltek el. Neki magának az volt a legnagyobb kín, hogy anyira szeretett és tisztelt Anyjának oly kevés kényelmet, sőt nem egyszer még a legszükségesebbet sem tudta nyújtani. De Terézia igen hálás volt azért, hogy éppen ilyen körülmények között egy hűséges, szeretetteljes és értelmes ember van állandóan vele, akiben tökéletesen megbízhat. Úgyannyira, hogy amint írásai tanúsítják, „inkább tőle kért tanácsot, mint sok karnővértől”. „A Szent anyyra hozzászókkott az én nyomorúságos és durva szolgálatomhoz, hogy nem akart engem nélkülözni” – írja Anna a maga szerénységében.

Ez a kölcsönös szeretet Terézia utolsó napjaiban nyilvánult meg a legmegragadóbban. Mikor Burgosból visszajöttek, előre nem látott okokból Alba de Tormes-be kellett az útjukat venni, ahelyett, hogy Avilába tértek volna haza. Amikor 1582 szeptember végén elértek az ottani kármelita zárdába, Terézia anya már a végét járta. Anna mindent megtett, hogy a beteg szenvedéseit megkönnyítse, és még egy kis örömet szerezzen neki. Mivel tudta, hogy Terézia mennyire szereti a tisztaságot, tetőtől talpig friss ruhába öltöztette az örökkévalóságba vezető útjára. Ezt a szent, aki akkor már nem tudott beszélni, hálás mosolyával jutalmazta. Végül már Anna el sem mozdult mellőle. Mikor pusztá jószándékból megpróbálták egy kicsit elküldeni, Terézia azonnal nyugtalan lett, és megértette velük, hogy hívják vissza. „Amint megpillantott, mosolyogva nézett rám, és szeretetét azzal fejezte ki, hogy megfogta a kezemet, és fejét a karomra hajtotta. Így tartottam átölelve, és szinte jobban halldokolva, mint ő, míg lelkét ki nem lehelte.”

Jézusról nevezett Terézia halála Annának fölmérhetetlen veszteséget jelentett. Nem sokkal halála után egy éjjel megjelent neki, dicsfényben ragyogva. Segítségét egész további életében tapasztalta. Ettől függetlenül, főleg a későbbi években ő sem volt mentes a mély belső sötétség időszakaitól. De élete útját többnyire beragyogták látomások, belső szózatok, a jövődj megjóslása, mindenekelőtt pedig a szemlélődés egészen bensőséges kegyelmei, a lélek Istennel való tökéletes egyesülésének kicsengése. Ismételten említi önéletrajzában egy „látást”, amelyről azt mondja: „Ez nem olyan szemlélése Jézus Krisztusnak, amint egyébként látom, vagy valami más jelenés, hanem olyan, mintha az egész imádatandó Szentháromság bennem lenne. És bár a lelkem semmit sem lát, mégis azt a tiszteletet érzem, mintha a Szentháromságot mint jelenlévőt szemlélném.” Vagy: „Az Úr megadta nekem azt a kegyelmet, hogy meg-

látogatta lelkemet, s egyetlen nagy egyesülésben önmagába olvasztotta.”

Szent Bertalanról nevezett Annának valóban nagy kegyelmekre volt szüksége ahhoz, hogy misszióját betölthesse. Minthogy sokáig legbensőbb bizalmasa volt a kármelita rend nagy reformátorának, már a halála utáni első két évtizedben, amelyet még Spanyolországban töltött, valóságos kincsesbányája volt a terézi hagyományoknak. Később öt más spanyol kármelita apácával együtt arra választották ki, hogy a Szent művét Franciaországban és Hollandiában is meghonosítsa. Igaz, hogy ott már a talajt szentéletű papok és világiak egy csoportja előkészítette, de az alapítónő igazi szellemét mégis csak személyek útján kellett átadni. Így aztán 1604. okt. 15-én, különböző súlyos nehézségek leküzdése után, a hat kármelita nővér francia urak és hölgyek kíséretében Párizsba érkezett. Arra is fel voltak készülve, hogy itt vértanúságot szenvednek. Ha erőszakos halál nem is várt rájuk, nem volt hiány másfajta lehetőségekben, hogy meghaljanak önmaguknak. Már az maga nem kis áldozatot jelentett Anna szerénységének, mikor azt kívánták tőle, hogy a fehér fátyolt a feketére cserélje fel: mert alighogy Franciaországba megérkeztek, karnővérré tették. Az 1605. év elején arra szemelték ki, hogy a Párizs utáni első új alapításnak Pontoise-ban ő legyen az előjárója. Hogy legyen ő, az egyszerű almendrali parasztlány, tanítója és mesternője ezeknek a legjobb körökből származó és többnyire magas műveltségű francia hölgyeknek, akiknek a nyelvét sem érti, ők meg nem tudnak spanyolul! De Isten és Terézia anyja nem hagyta cserben. A francia noviciák nagyszerűen megértették, és épp úgy tisztelték és szerették, mint Pontoise lakossága. Ugyanígy volt a párizsi anyaházban, amelynek vezetését rövidesen át kellett vennie, majd később Tours-ban, ahol ő alapította a kármelt 1608-ban, és három éven keresztül vezetője volt. Barátságos viselkedésével és jóságával még az ottani hugenották rokonszenvét is megnyerte.

Ennek ellenére hét évi ott-tartózkodás után, 1611 őszén Szent Bertalanról nevezett Anna elhagyta Franciaországot. Meghívást kaptak az akkori spanyol Hollandiába – a mai Belgiumba. Négy társa már előre is ment, mert az ország helytartója, Izabella és férje, Albert az új szerzetesrend meghonosítását kívánta. Mikor 1612-ben megérkezett Antwerpenbe, életszentségének híre már megelőzte. És nem csalta meg a várakozást. Az általa itt alapított kármel – amint Isten már előre megmondotta neki – „világító fáklya” lett, és az egész környék számára az igazi kármelita lelkeség kiindulópontja. Messze az ország határain túlra is kihatótt Anna áldásos működése. Olaszországból, Franciaországból, Spanyol- és Lengyelországból is jöttek hozzá, nem egyszer a legmagasabb személyiségek, mert nem maradhatott elrejtve, hogy Isten nagy karizmákkal áldotta meg: a tanács, a csodatevés, a jövendölés adományával. De már jóval hetvenedik évén

túl járt, mikor imádságával kivívta műveinek koronáját. Mikor Nas-saui Móric, Oránia kálvinista fejedelme nagy és jól fölfegyverzett csapata élén kétszer is megpróbálta éjszaka a rajtaütést a katolikus Antwerpenen (először 1622-ben, majd 1624-ben), senki sem sejtette a veszélyt. Anélkül, hogy tudta volna, miről van szó, Szent Bertalanról nevezett Anna titokzatos módon parancsot kapott az imára. Fölkelt, fölbresztette a nővéreket is, és órák hosszat imádkozott, a végki-merülésig. Mikor a püspök pontosan felülvizsgálta a körülményeket, nem volt természetes magyarázat az eseményre. Anna az „Antwer-
pen védelmezője és megszabadítója” címet kapta.

1914–18 között Belgiumot az első világháború rémségei sanyar-
gatták. Ezt az alkalmat használta fel. XV. Benedek pápa arra, hogy
már régen előkészített boldoggá avatását 1917-ben befejezze.

H. Piesch

Megjegyzés. A régebbi alapítású rendekben a szerzetesnők általában két csoportra oszlottak: karnővérekre és segítő vagy laikus nővérekre. (Máskor mátereknek ill. szóróroknak hívták őket.) Előbbiek onnét kapták nevüket, hogy részt vettek a zsolozsmában, a közös imaórákban. Utóbbiak főként a házi munkákat végezték. A II. Vatikáni Zsinat nyomán foganatosított reform ezeket a megkülönböztetéseket eltörölte: a rend minden tagja jogilag egyenlő.

MEGTESTESÜLÉSÉRŐL NEVEZETT MÁRIA
(április 18)

* 1566. febr. 26. Párizs
† 1618. ápr. 18. Pontoise

Amikor a Megtestesülésről nevezett Mária nővér 1614-ben a kár-
meliták amiens-i kolostorába belépve fölvette ezt a szerzetesi nevet,
már roppant gazdag, tartalmas élet állt mögötte. Mme Acarie-ről az
egykorú följegyzés azt mondja, hogy „megkérdezése vagy tanácsa
nélkül semmi említésre méltó dolog nem történt az Isten dicsőségére.”

1566. febr. 26-án született. Másnap a keresztségben a Barbe (Bor-
bála) nevet kapta. Az Avrillot-család Párizs legelőkelőbb családjai
közé tartozott. Magas társadalmi helyzetüknek magatartásuk is meg-
felelt: a kor vallási és politikai zavargásai közepette következetesen
az egyház pártján álltak. Franciaországban ebben az időben dúltak
az ún. „vallásháborúk” a kálvinista hugenották és a katolikus párt
között; utóbbi 1575 óta a Liga nevet viselte. Barbe Avrillot a Szent
Bertalan-éj (1572) Párizsának idejében nőtt fel. Igen nagy hatással
volt későbbi életére az az idő, amit a klarisszák internátusában,
Longchamp-ban töltött el. Itt járult 12 éves korában, jó előkészület
után az első szentáldozáshoz. Itt tanulta meg a bensőséges vallásos
életet. Igen boldog volt a zárdában, Szívesen lépett volna be a
rendbe. Szüleinek azonban már tervei voltak vele: férjhez akarták
adni.

Az ifjú Pierre Acarie, akit férjéül szántak, ugyanahhoz a társa-
dalmi réteghez tartozott, mint az Avrillot-család. Mint királyi taná-

csos és a számvevőszék tagja, előkelő társadalmi helyet töltött be, azonkívül nagy vagyonnal is rendelkezett, szintén komoly katolikus volt, a Liga hűséges híve. Az esküvőre 1582. aug. 23-án került sor. Acarie úr igen büszke volt szép fiatal feleségére, aki szelíd, megnyerő egyéniségével hamarosan mindenütt közkedvelt lett. Sokan csodálták „a szép Acarie asszonyt”. De a nagy háztartást is el tudta vezetni. És mikor házassága első tíz évében hat gyermeke született – három fiú, három leány –, nagyszerű anyjuk lett.

Férjét őszintén szerette, bár annak indulatos és gyakran kiszámíthatatlan természete miatt elfogulatlan, bizalmas házastársi kapcsolatot nehéz volt kialakítania. Annál inkább igyekezett magát mindenben alárendelni akarátának. A házaselet akkori vallásos értékelése elég szomorú képet nyújtott. Éppen ezért jelentős, hogy Barbe a házasság útján lett szentté. Lelkiéletét, amennyire ezt kötelességei engedték, a Longchamp-ban megszokott módon próbálta folytatni. Mindennap részt vett a szentmisén, rendszeresen járult a szentségekhez, olvasta a Szentírást, naponta lelkiismeretvizsgálatot tartott. Ennek az időnek ártatlan kis hiúságai később mély bűnbánatra készítették. Ha hozzájutott, szívesen olvasott. Így olvasásba merülve találta egyszer férje. A könyv, „Amadis”, a század egyik divatos regénye volt. Kölcsön kapta valakitől. Acarie úr nem szólt semmit, de jónak találta gondoskodni róla, hogy ezután a könyvesasztalkán jámbor olvasmány is legyen. Nem is sejtette, hogy ezzel mennyire felesége kedvére tesz. Barbét ugyanis a vallásos tárgyú olvasmányok mindennél jobban érdekelték. Szent Ágoston egy mondata különösen megragadta: „Túlságosan kapzsi az, akinek Isten egyedül nem elég.” Egyedül Isten! – ez a gondolat elbűvölte. Isten, a végtelenül szent, az igaz, a mindentudó, a mindenhol, az őbenne is jelenlevő Isten – mi többre lenne szüksége? Ennek a lenyűgöző isteni jelenlétnek pusztá ténye egészen rabul ejtette. Eltette a könyveket. Ezek után nem volt rájuk többé szüksége. Új élet kezdődött számára. Teljes belső egyszerűség, ellentétben a környezet színes változatosságával: misztikus élet. Senkinek sem beszélt róla, mégsem maradhatott teljesen titok. Isten kegyelme gyakran annyira elárasztotta, hogy szinte önkívületbe esett, bármennyire is igyekezett leplezni ezeket az „ájulásokat” (valójában extázisok voltak a javából, sokszor igen fájdalmasok). Képzeltük a hatást környezetében. Betegnek tartották, orvosok véleményét és segítségét kérték. Vagy szemrehányásokat tettek neki, mert feltűnéshajhászonak tartották, és egymáson túltéve igyekeztek megalázni. De mindezeknél sokkal gonoszabb volt a belső bizonytalanság: Jó úton jár-e? Vagy képzelődés áldozata lett? Végre őt kinokkal teli év után mentség érkezett Canfeldi Benedek kapucinus barát személyében. Az Angliából származó és ebben az időben Párizsban tartózkodó páter valóban kiemelkedő lelkivezető volt. Amint Acarie asszony feltárta előtte lelkét, ő eldöntötte, hogy mindaz, ami

vele történt, csakugyan Istentől van. Teljes mértékben át kell adnia magát az ő belső munkálkodásának. „Mintha érezhető kő gördült volna le a lelkemről”, úgy érezte magát ennek hallatán, mondta később. Csak egy kérése volt még: hadd imádkozhassék azért a kegyelemért, hogy benső élete ne akadályozza hitvesi és anyai kötelességeinek tökéletes ellátását.

Franciaországban a Valois-ág kihalása után (1589) a Bourbon-Navarra házé volt a trónutódlás joga. De a trón várományosa, Navarrai Henrik protestáns volta miatt a Liga ellenkezésével találta magát szembe. Nyílt hatalmi harc következett közte és a Liga közt. Pierre Acarie ebbe nemcsak vagyoni, hanem politikai téren is annyira belekeveredett, hogy a közben áttért IV. Henrik trónra lépésének évében (1594) száműzetésbe kellett mennie. Úgy látszott, hogy maradék vagyona a hitelezők zsákmánya lesz, jóhíre pedig rágalmazóinak áldozata. Hogy ezt mérhetetlen fáradság árán elkerülték, egyedül feleségének köszönhetette. Az „extatikusnak” gúnyolt asszony férjének négy évig tartó távollétében bámulatos okosságról és körültekintésről tett bizonyosságot a legbonyolalmasabb jogi, pénzügyi és egyéb nehézségek között. De nem kisebb lelki erősséget tanúsított hosszú betegsége alatt sem, amikor combnyaktörés következtében igen fájdalmas operációkat kellett elszenvednie. Panaszszó nélkül viselte mindezt, csodálatos türelemmel, akkor is, mikor az első balesetet két újabb követte, és immár csak mankóval tudott járni.

Az 1598-ban kötött nantes-i egyezmény végre meghozta Franciaországnak a békét, a protestánsoknak adott alapos engedmények árán. Így történt, hogy Acarie is visszatérhetett Párizsba. Házában egy s mászt megváltozva talált. Felesége nagyarányú szeretettevékenysége folytán a házban ki-be jártak a segítségre szoruló és a segítők. Viszont az „Acarie-szalon” mindinkább a legkiemelkedőbb szellemek találkozóhelye lett. Magasrangú és nagytekintélyű papok – mint Szalézi Ferenc, Pierre de Bérulle, a jezsuita generális Binet, a király gyóntatója, Coton, egyetemi tanárok, doktorok: mind érezték azt a titokzatos vonzóerőt, amely az itt uralkodó szellemből áradt. Hogy mi volt ez? Szalézi Ferenctől származik az a megjegyzés, hogy Mme Acarie „a Szentlélek megszentelt eszköze” volt. Tény, hogy a legnyomasztóbb külső igénybevétel idején is mintha valami belső erő irányítása alatt állt volna, amelynek leghalkabb jeleire is ügyelt. Jelenlétében mindenki szinte kézzelfogható közelségben érezte Istent!

Ennek a körnek legnagyobb problémája a hosszú vallásháborútól sújtott Franciaország égetően szükséges vallási megújítása volt. Barbe asszony megtette, ami tőle telt. Látogatta Párizs kórházait, segített a betegekben, bátorságot öntött a tévelygőkbe és kétségbeesettekbe, imában küzdött lelkükért, s így – mint a boldoggá avatási pörben eskü alatt tanúsították – több mint 10 000 embert sikerült a katolikus hithez visszavezetnie. De mi volt mindez a szükséghez ké-

pest! Ekkor, 1601-ben fordították le franciára és adták ki a kármelita rend spanyol reformátorának, Avilai Teréznek élettörténetét. Acarie asszony először inkább elutasítóan fogadta. De röviddel ezután kétszeri látomásban megjelent neki Teréz anya, és felvilágosította: Isten akarata, hogy ő, Barbe kolostorokat alapítson rendjének Franciaországban. Egyúttal biztosította, hogy minden nehézséget le fog győzni. Kételynek nem volt helye: az Isten szólt hozzá. Megértették: a vallási megújulást csak széles körű imával, áldozattal és vezekléssel lehet kieszközölni. És éppen ezt a feladatot szolgálta a terézi reformban megújult rend.

A nehézségek, amelyekről a jelenés beszélt, nem voltak kicsinyek. Teréz anya igazi szellemének meghonosítására spanyol kármelita nővéreket akartak hívni az új zárdákba. De még hosszadalmas közbenjárásra és VIII. Kelemen pápa kifejezett parancsára volt szükség, míg végre 1604 augusztusában hat spanyol nővér francia hölgyek és urak kíséretében Franciaországba indulhatott. Megfelelő házat is találtak az első alapításhoz a párizsi Notre-Dame des Champs korábbi bencés priorátusában. De előbb felújításra és bizonyos átépítésekre volt szükség. Fájdó lábával mit sem törődve felügyelt Mme Acarie az építkezésekre. De legnagyobb és legnehezebb feladatot jelentett az új tagoknak, a zárda élő köveinek kiválasztása és felkészítése. Jelentkezőkben nem volt hiány. Sok eszményien gondolkodó leány és asszony, a társadalom minden rétegéből készen állt arra, hogy életével engesztelő áldozattá váljék. Acarie asszony egészen nekik szentelte magát, hogy előkészítse őket jövődi hivatásukra. De korántsem vettek föl minden jelentkezőt. „Az embernek egészen a szív mélyére kell hatolnia, és úgy megvizsgálnia, hogy ott lakik-e az Úr, vagy legalábbis lesz-e számára hely” – mondta, és hála a „szellemek megkülönböztetése” adományának, amelyet magas fokban birtokolt, senki sem értett jobban ehhez, mint ő. 1604. okt. 15-én azután megérkeztek a spanyol kármeliták. Két napra rá sor kerülhetett az ünnepélyes alapításra. A párizsi házat több más követte: 1605 és 1609 között Pontoise-ban, Amiens-ban, Tours-ban és Rouen-ban. Mindezek gondját Acarie asszony viselte, amíg férje a túlzott megerőltetés miatt a további utazásoktól el nem tiltotta. Az alap azonban már le volt rakva, és halálakor az egész ország területén már 17 virágzó kármelita kolostor működött. Hasonlóképpen az orsolyita nővérek is neki köszönhetik franciaországi letelepedésüket, a bencés nővérek számos kolostora pedig a szükséges reformokra való ösztönzést.

1613-ban karjában halt meg férje. Gyermekai mind rég felnőttek, nem volt már szükségük rá. Rendelkezhetett-e most már magával?

1602-ben harmadszor is megjelent neki a kármeliták reformálója, és megígérte, hogy egykor ő is a rend tagja lesz – mint laikus testvér. Akkor nem kis áldozatába került a „Fiat” kimondása. Nem mint-

ha a legtávolabbról is alkalmasnak tartotta volna magát akár a laikus nővér szerepére – de fájt, hogy nem végezheti majd a zsolozsmát. Azonban bátran legyőzte magát, és megfogadta, amit Isten kívánt tőle. Most eljött az idő az ígéret beváltására. Ő, aki különben olyan engedelmes volt, ellenállt minden kísérletnek, mikor meg akarták ingatni szándékában. Szilárdan csak ennyit felelt: „Isten azt kívánja tőlem, hogy laikus nővér legyek.” 1614. febr. 14-én folyamodott felvételért az általa alapított legszegényebb kármelita kolostorba, az amiens-iba, ahol a Megtestesülésről nevezett Mária nővér nevet kapta, és lett utolsó a nővérek között. Mosogatta az edényeket, segített a konyhán, és alázatos engedelmességgel térdelt saját leánya előtt, aki ezidőben a zárda alperjelnője volt. „Istenhez méltóvá lenni csak úgy lehet, ha az ember mindentől elszakad, és tökéletesen aláveti magát az ő akaratának” – mondta már mint Madame Acarie. Kijelentése valóságára most ütötte rá a pecsétet: a szokatlan munkának és erősen megtámadott egészségének minden terhesen tudta soha türelmetlenné, kedvetlenné tenni. Alázatosságára és nagylelkűségére újabb kegyelmek áradata volt a válasz. „A szenvedések csak annál bensőségesebben érzetetik velem Isten jelenlétét” – vallotta be. Lelkének fényessége olyan nagy volt, hogy kifelé is jobban érvényesült, mint valaha. „Arca úgy fénylett, úgy sugárzott, hogy szinte belekápáztam” – írja későbbi életrajzírója, Dr. Duval, aki egyszer váratlanul a keresztfolyosón találkozott vele.

Hogy orvosi kezelése könnyebb legyen, Mária nővért 1616 decemberében átvitték a Párizs melletti Pontoise kolostorba. Itt az az öröm érte, hogy elláthatta a sekrestyési teendőket. Hanem a rejtett életnek vége volt. Párizs közelsége megszámlálhatatlan sok embernek lehetővé tette, hogy felkeresse, hogy ha csak rács mögül is, tanácsát és imáját kérje. Hamarosan súlyosan megbetegedett, és kimondhatatlan szenvedések után – amit a tökéletes odaadás szellemében viselt – 1618. ápr. 18-án meghalt. Boldoggá avatási pöre már négy évvel halála után megindult, de a dolgok sajátos alakulása következtében csak 1791-ben, a francia forradalom idején fejezte be VI. Pius pápa. A Megtestesülésről nevezett Mária nővértől néhány levélről eltekintve semmilyen írás nem maradt ránk. Ő maga volt azonban a tökéletes istenszeretet élő könyve – ahogyan méltán mondták róla.

H. Piesch

BORROMEI KÁROLY (CARLO BORRAMEO) * 1538. okt. 2. Arona
(november 4) † 1584. nov. 3. Milánó

Borromei Károly a milánói hercegség egyik legelőkelőbb családjából származik. Ővék voltak a Lago Maggiore legjelentősebb várai és birtokai. A család alapítója a padovai Vitaliani, a milánói herceg

tanácsosa, aki 1445-ben elnyerte Arona grófjának címét. Már előzőleg fölvette édesanyja nevét, a Borromeót. Politikai hatalma és befolyása nagymértékben a Borromeiak vagyoni helyzetében gyökerezett. Ezek ugyanis mint bankárok Londonban és Barcelonában is fiókokkal rendelkeztek. Egyaránt tevékenyek voltak a politikában és a hadseregben, ügyesen tartottak fenn kapcsolatokat a milánói háború idején mind a franciákkal, mind a császáriakkal. Károly atyja feleségül vette a patricius Medici-család Margit nevű leányát, akinek bátyjai befolyásos szerepet játszottak: Gian Giacomo Medici, eleinte zsoldoskapitány, Orsini-leányt vett feleségül, így sógorságba jutott a Farnese-családdal, és magas tisztséget nyert el a császári hadseregben. Gian Angelo Medici, jogász és diplomata, bíborosi kalaphoz jutott. Később, mint pápa, nagyban növelte a Borromeo-család tekintélyét és befolyását. Különösen a két unokaöccs: Károly, a klerikus és Frigyes, a katona látta ennek hasznát. Nővéreinek és mostoha-nővéreinek házassága révén a későbbi milánói érsek sógorságba került a legelőkelőbb családokkal: a Gonzaga-családdal, Venosa uraival, a német Altemp és a római Colonna-családdal, valamint bátyja, Frigyes házassága által még Urbino hercegeivel is. Borromei Károly később ezeket a kapcsolatokat mind felhasználta, hogy a vallási megújítást minden ellenállással szemben diadalra segítse.

Carlo mint a család harmadik gyermeke a Lago Maggiore partján, Arona várában született. Megelőzte nővére, Erzsébet, aki később zárdába lépett és bátyja, Frigyes, Oria ura. Édesanyját még gyermekkorában elvesztette. Mostohaanyja, Taddea Dal Verme nevelte és töltötte be az anya szerepét. Károlyt édesapja papi pályára szánta a számos egyházi javadalom miatt, amely a Borromeo család tagjainak volt fenntartva. Szerencsére a gyermek természetől hajlott is erre. Így már 12 éves korában megkapta a tonzurát és a talárt (papi ruhát), és már ilyen fiatalon, egy régi szokásnak megfelelően – ez ellen később mint visszaélés ellen küzdött – Arona bencés apátságának javadalmasa lett. Ez évek óta a Borromeo-családot illette. Jó kétezer tallér jövedelmet jelentett, amit a Borromeiak családi bevételnek tekintettek. Károly azonban törekedett a pénzt azonnal elválasztani személyes vagyonuktól, és a szegények között szétosztani.

16 éves korában a páviai egyetemre küldték, ahol 1559-ben mind az egyházi, mind a világi jogból doktorált. Néhány év óta már ő volt a család tekintélyes és sokágú vagyonának a kezelője; nagybátyja, Gian Angelo Medici bíboros révén pedig további két apátság jövedelmét élvezte. Ezzel tetemesen növekedett személyes bevétele, de felelőssége és feladatai is.

Néhány hónappal azután, hogy doktorrá avatták, Gian Angeli Medici a pápai trónra jutott. Ez újabb lökést adott az unokaöccs egyházi pályájának. IV. Pius a 21 éves klerikust Rómába hívatta, és

1560. jan. 31-én szerpapbíborosnak tette meg.* Majdnem egyidejűleg (1560. febr. 8-án) kinevezte a milánói érseki szék állandó ügyintézőjének, azzal a meghagyással, hogy Rómában maradjon, és milánói kötelezettségeinek helytartó útján tesz eleget. Ehhez járultak újabb kúriai beosztások, például szerzetesrendek védnöksége. Ráadásul pedig a bíboros-unokaöccsre hárult az egyház politikai ügyeinek intézése, vagyis a pápa általa közölte tanácsait és döntéseit.

Az idők igen mozgalmasak voltak. A trienti zsinatot újból összehívták. Franciaországban vallásháború dühöngött; Angliában Erzsébet foglalta el a trónt, és ezzel véget vetett a Tudor Mária alatt kezdődött katolikus restaurációnak; II. Fülöp alatt Flandriában súlyos kimenetelű politikai és vallási szakadás állt elő; az Újvilágban megszervezésre várt az egyház lelkipásztori munkája. Károly mindenben híven követte a pápa utasításait; köteleességteljesítésében semmiféle intrika sem tudta megkörtönyékezni, és munkabírása rendkívüli volt.

Rómában a katolikus reform szellemében kiegészítette lelki képzését is; így részben csökkentette a főúri pompát és életstílusát – amely eddig inkább jogászhoz és irodalmárhoz illett – papi hivatalának megfelelően alakította, majd pappá és püspökké szenteltette magát. Így Milánó teljesjogú érseke lett, és nagyobb szaktudással irányíthatta milánói helynökeit, akiknek többek között az volt a feladatuk, hogy előkészítsék az egyházmegyei zsinatot, a trienti zsinat határozatainak megvalósítására. A lombardiai püspökökön kívül sok piemonti, liguriai és emiliei püspök is részt vett rajta. Levezetésére Károly 1565 szeptemberében Milánóba ment. Ünnepelesen vonult be, a kor minden pompájával, amint az őt nemcsak mint érseket, hanem mint főurat és a pápa unokaöccsét megillette. A trienti zsinat értelmében reformokat fogantatosított az egyházi élet minden területén: liturgia, az egyházi javak kezelése, papképzés, a jótékonyági intézmények ellenőrzése, templomi berendezések, a keresztiség, bérmlás és házasság anyakönyvezése. A döntések és Károlynak *Buzdítások a nép számára* c. munkája (mindez az *Acta Ecclesiae Mediolanensis*-ben van összegyűjtve) Olaszország és más országok buzgó püspökeinek irányelvként szolgáltak a reform megvalósításában.

Hogy mindezt végrehajtsa és a fellépő nehézségeket legyőzze, hogy alkalmas munkatársakat szerezzen magának és hogy mások kérdéseire feleletet adjon, kiterjedt levelezést folytatott. (Csak azoknak a leveleknek a gyűjteménye, amelyeket kapott, az Ambrosiana könyvtárban száz kötetet tesz ki!) Leveleinek fennmaradt vázlata bepillantást ad az érsek munkamódszerébe: ahogy minden kérdést mér-

* Ma előírás, hogy minden bíborosnak egyúttal főlszentelt püspöknek kell lennie. Akkor ez még nem volt így. (Szerk.)

legel és saját nézetét összeveti szakemberek véleményével; de ha egyszer döntött, azt szívósan védelmezi, és erőteljesen szembeszáll azokkal, akik Rómában, Madridban vagy Milánóban találva érezték magukat.

Reformtörekvései számos oldalról ellenállásba ütköztek. Így a világi papság (különösen az előkelő családból származó kanonokok), a szerzetespapság és a világi hatalom (a helynök, a szenátus, a decuriók és a spanyol udvar) részéről. Mikor a szigorú érsek a „humiliatusok” rendjét feloszlatta és javait az újonnan alakult rendeknek, a jezsuitáknak, kapucinusoknak, theatinusoknak és oblátusoknak adományozta, a feloszlátott rend egyik fráttere még rá is lött. Nyilvános összeütközésre került a sor II. Fülöp helytartójával és a szenátussal is az egyházi joghatóság kérdésében: Borromei Károly nem rettent vissza attól sem, hogy kiközösítse őket, mire a spanyol udvar azzal fenyegette, hogy száműzik érseki székéből. Mindezekből a küzdelmekből győztesen került ki. Ezt nemcsak nagy befolyásának köszönhette Milánóban, Rómában és Madridban, hanem sokkal inkább életszentsége hírének, amely már életében is nagy volt mind az egyszerűek, mind a hatalmasok előtt.

Borromei Károly nem áltatta magát azzal, mintha törvények és büntetések képesek volnának a visszaéléseket megszüntetni. Ezért nagy buzgósággal a lényeg megvalósítására fordította erejét, vagyis a papképzésre a trienti zsinat szellemében. Az 1565-ben létesített bentlakásos intézet a papjelöltek számára a milánói szeminárium kezdetét jelentette. A kiképzés mind a világi, mind az egyházi tudományokra vonatkozott, de a hangsúly az egyéni életszentségre és példaadásra való törekvésen volt. A két milánói szemináriumot – az egyik a városi, a másik a vidéken működő papság kiképzésére – hamarosan hasonló intézmények követték a vidéken. Azoknak a papoknak, akik a svájci völgyekben voltak hivatva szolgálatot teljesíteni, és így fokozottan ki voltak téve a protestantizmus hatásának, külön „helvét szemináriumot” alapított.

Míg a szemináriumok a jövődő papság vallási és lelkipásztori képzését szolgálták, addig a Castellino da Castello nevű pap alapította „hitiskola” a köznép javát szolgálta. Károly nagyban támogatta ezeket az iskolákat, valamint a „Legméltóságosabb Oltáriszentség testvérületeit”, amelyek feladata volt terjeszteni a tiszteletet Jézus valóságos jelenléte iránt az Oltáriszentségben, és engesztelést nyújtani e hitgazság tagadásáért.

Gondja volt a vezető értelmiség képzésére is. Így jött létre a kis-pénzű, de tehetséges egyetemi hallgatóknak Páviában a Borromeum, ahol a világi tudományok mellett a fiatalság vallásérkölcsei nevelését is szorgalmazta. Az intézmény a Borromeiak nevét és címerét kapta (Humilitas = alázat), és egyben részesült a család javaiból is.

IV. Pius pápa már 1561-ben megerősítette és egyházi javadalommal látta el, mégis csak 1581-ben tudta megkezdeni működését tíz növendékkel. A közbeeső időben (1569) Páviában hasonló intézmény jött létre: a Ghislieri diákolthos és Milánóban a „Collegio dei Nobili” a nemesek számára. Azonkívül ott volt a jezsuiták híres intézete és gimnáziuma, akiknek Károly Brerában a felozlatott „alázatos testvérek” házát adományozta.

A Szent fő tevékenysége mégis a főpásztori látogatások során bontakozott ki. Ezeken keresztül érte el a legnagyobb eredményt az erkölcsi és vallási reform terén. Ezeket teljes rendszerességgel hajtotta végre. Nemcsak azért, mert a zsinat előírta, hanem mert meg volt győződve, hogy a visszaéléseket megismerni és kigyomlálni, a híveket és papságot igazi keresztény életre vezetni csakis személyes jelenlét, bátorítás és példaadás által lehet. Sok volt a teendő: Vissza kellett állítani az egyházi fegyelmet, emelni a közerkölcsöket, megszüntetni az istentiszteletben előforduló visszaéléseket. Nagy kiterjedésű utazásain – az egyházmegye magába foglalta Graubünden kanton három svájci völgyét is – mindenütt tárgyalásokat folytatott a befolyásosabb személyekkel; tájékozódott a hívek és a papság életkörülményeiről; miképpen tartják meg az egyház parancsait; mennyiben tesznek eleget a szülők nevelői kötelességüknek; a ruházkodásban nem pazarlók-e; a kolostorok megtartják-e az előírt klauzúrát; vannak-e jótékony intézmények és hogyan vezetik ügyeiket. Mindent jegyzőkönyvbe foglaltatott, valamint a figyelemztetéseket és büntetéseket is. Különös figyelmet fordított a svájci völgyekre, ahol súlyos visszaélések burjánoztak. Sokhelyütt a papok ágyasságban éltek; a plébániákon ott szaladgáltak a pap gyermekei; nagy volt a tudatlanság a hit dolgaiban; elterjedt a babona, mágia, szellemidézés. Az érsek ezen a területen nemcsak minden rendelkezésére álló lelkipásztori eszközt használt fel a reform érdekében, de igénybe vett diplomáciai, politikai, sőt katonai rendszabályokat is.

Károly lelkipásztori buzgósága, nagylelkűsége és szervezőképessége különösen is megnyilvánult egyes nehéz esetekben, mint pl. az 1576 nyarán elhatalmasodott pestis idején, amelyet egyenesen „Szent Károly pestisének” neveztek el. A betegség terjedésével aki csak tehette, elmenekült Milánóból. Maguk a tisztviselők is elhagyták őrhelyüket éppen akkor, amikor az ellátás és támogatás kérdése valóban égetővé vált. Ekkor az érsek vette kezébe az ügyek intézését, és segített saját javaival s azzal, amit a jobbmódúaktól össze tudott szedni. Ruháról, élelemről, gyógyszerrel, hajlékról gondoskodott. A betegek a rendes és szükségkórházakban kellő ápolásban és lelki gondozásban részesültek. A járvány legveszélyesebb szakaszában még zárlatot is elő kellett írni azok számára, akik házukban maradtak. Ezek számára az érsek vándorszolgálatot létesített, amelynek

tagjai elsősorban a betegeket és a haldoklókat keresték fel. Ez idő alatt az útkereszteszövedéseknél és a tereken szentmisét mutattak be. Manzoni, a nagy olasz író Jegyesek c. regényében halhatatlan emléket állít az érsek idevonatkozó tevékenységének.

Károly lelki élete, mint a katolikus megújulás minden nagy szentjéé (lásd Loyolai Szent Ignácot, Néri Szent Fülöpöt, Keresztes Szent Jánost) egészen Krisztus követésére épült. Jézus szenvedését és a bűnökért eleget tevő áldozatát szemlélve született elhatározása, hogy egyéni életében is követi keresztútján az Urat. Ebből érthető az érsek előszeretete a Novara melletti Monte di Varallo hegy iránt, amelynek lankás oldalán kőbe faragva szemlélhette a megváltás egyes titkait. Itt akarta élete utolsó évében a szenvedés vasárnapját eltölteni. Itt végezte el életgyónását a jezsuita Adorno atyánál. Ele-tének minden bűnét megvallotta előtte, s testét és szellemét könyör-telen böjttel és vezekléssel sanyargatta.

Miután Milánóba visszatért, az orvosok már csak azt állapíthat-ták meg, hogy erejét teljesen kimerítette s állapota reménytelen. Borromei Károly teljes lelki nyugalommal fogadta a hírt. Még egy-szer magához vette a szent útravalót, és 1584. nov. 3-án meghalt.

Szent Ambrus után Borromei Károly Milánó második nagy szent-je. 1610-ben történt szentté avatásával V. Pál pápa nyilvános egy-házi elismerésben részesítette az erényekre való hősies törekvését, Istenbe kapcsolódó életét és közbenjárásának hathatóságát.

M. Bendiscioli

Azt mondom: gyengék vagyunk mindannyian, de az Úristen adott a kezünkbe eszközöket, amelyekkel, ha akarjuk, könnyen segíthetünk magunkon. Mert ez vagy az a pap belátja ugyan, mire köteles, sze-retne tökéletes életű lenni, önmegtartóztató és erkölcsiben – amint illik – angyali tisztaságú, de nem szánja rá magát, hogy alkalmazza az eszközöket: böjttőljön, imádkozzék, kerülje a rosszak társaságát és az ártalmas, veszedelmes bizalmaskodást.

Akarod, hogy megtanítsalak, hogyan haladsz erényről erényre? Hallgasd, mit mondok. Ha már felgyulladt benned az isteni szeretet egy kicsiny szikrája, ne vidd mindjárt a szabadba, ne tedd ki a szél-nek; szívedbe zárd, nehogy kihűljön, elveszítse melegét; amennyire teheted, kerüld a szétszóródást; maradj összeszedett Istennel, kerüld a hiú beszédeket.

Az a feladatod, hogy prédikálj és taníts? Tanulj és feküdj neki annak, ami hivatásod jó betöltéséhez szükséges; elsősorban magad tedd, amit mondasz, életeddél és erkölcseddél prédikálj. Mert ha azt látják, hogy mást mondasz és mást csinálsz, vigyorogva, fejcsó-válva fogják hallgatni szavaidat.

Lelkek gondját viseled? Azért ne hanyagold el a magad gond-ját, és ne osztogasd olyan bőkezűen a többieknek magad, hogy a

saját számodra semmi se maradjon. Mert nem szabad elhanyagolnod a lelkeket, akiknek élén állsz, de úgy, hogy önmagadról se feledkezzél meg.

Ha a szentségeket szolgáltatód ki, testvérem, gondold meg, mit cselekszel; ha misét mondasz, gondold meg, mit ajánlasz fel; ha a kóruson zsolozsmázol, gondold meg, kinek és mit mondasz; ha lelkeket irányítasz, gondold meg, kinek a vére mosta meg őket, és így „minden, amit tesztek, szeretetben történjék”. Akkor minden nehézséget – ilyenekkel szükségképpen naponta számtalanszor találkozunk, hiszen közöttük élünk – könnyedén legyőzhetünk; akkor lesz erőnk világra hozni Krisztust önmagunkban is, másokban is. (Utolsó szinodusi beszédéből. Milánó 1599.)

ANCINA JUVENALIS JÁNOS
(augusztus 31)

* 1545. okt. 19. Fossano
(Észak-Olaszország)
† 1604. aug. 31. Saluzzo

Szentünk ezt a szokatlan nevet szülőfaluja, a Piemontéban fekvő Fossano védőszentjétől, a Narniból való Szent Juvenalistól kapta. Igen sokoldalú tehetséggel volt megáldva, és apja a lehető legjobb iskoláztatásban részesítette. Tanulmányokat végzett Montpellier-ben, majd Mondoviban (Piemonte), és végül a padovai és torinói egyetemen. Mindössze 24 éves volt még, amikor Torinóban kettős doktortust szerzett: orvosit és bölcséletit.

Olyan híre volt az egyetemen, hogy hamarosan az orvosi kar professzora lett. Mellette széleskörű orvosi gyakorlatot folytatott. De talált időt művészi tevékenységre is. Szerette a zenét, és költői adottsággal is rendelkezett. Holtáig írogatott latin és olasz verseket.

Jámbor ember volt, és szegény betegeit ingyen kezelte. De álmában sem gondolt arra, hogy pap vagy szerzetes legyen.

Mikor egy nap gyászmisén volt, a *Dies irae* – pedig sokszor kellett már addig is hallania – lelke mélyéig megragadta. Azt érezte, Isten különös feladatot szánt neki. De mi lenne az? Imának és elmélkedésnek az ideje jött most, hogy készen legyen, ha az Úr hívja.

Harminc éves volt Juvenalis, mikor a savoyai herceg szentszéki követe arra kérte, legyen háziorvosa. Feladta a professzorságot és a saját rendelőjét, és új gazdájával Rómába ment.

A követtel alig akadt tennivalója. Így nekiállt teológiát tanulni. A szerence különös kedvezése volt, hogy nem kisebb ember volt a tanára, mint Bellarmino Szent Róbert. Később megismerte Cesare Baroniust és rajta át Néri Fülöpöt. Szent Fülöp lett a gyóntatóatyja. Mind nagyobb vonzódást érzett a szemlélődő élet iránt. Végül elhatározta, hogy kartauzi szerzetes lesz. De Szent Fülöp eltérítette

szándékától. Nincs ő a szigorú klauzúra életére teremtve, más a temperamentuma. Hosszabb belső harc után igazat kellett adnia neki. Így belépett az oratorianusok közé, akiket nemrégiben alapított Szent Fülöp.

Harminchét éves volt, mikor pappá szentelték. Négy évre rá Nápolyba küldték. Ott alakult a rend első háza Rómán kívül. Itt gyakran kellett prédikálnia. A nápolyi hallgatóság bizony nagyon igényes volt, beszédeit mégis rendkívül jónak találták.

Szenzáció volt az az eset, mikor egyik beszéde után egy híres énekesnő elhatározta, hogy felhagy bűnös életmódjával, és tehetségét egészen az Egyház szolgálatára szenteli.

Ezt azután nagyon megértette Juvenalis. Az volt a felfogása, hogy a zene rendkívül hatásos eszköz a lelkek Istenhez emelésére. Kiadott egy énekeskönyvet. Vallásos szöveget írt sok népének dallamára, még a divatos dalokéra is, amelyeket mindenfelé énekeltek.

Vallásos nők részére egyesületet létesített. Rendszeresen látogatták a gyógyíthatatlan betegek kórházát, vallási vigaszban és anyagi segítségben részesítették a betegeket.

A nápolyiak nagy szeretettel csüggték szónokukon. Kész csapás volt számukra, mikor több mint tíz éves ottani működése után visszahívták Rómába. Egy évre rá gyors egymásutánban három püspöki szék is megürült. Már azt emlegették, hogy egyikükre Juvenalis is szóba kerülhet. Egy szép napon csak eltűnt a rendházból, és öt hónapig nyoma veszett. Előbb Rómában ment „föld alá”, majd egyik helyről a másikra vándorolt. Végre utolérte a parancs: azonnal térjen vissza Rómába. Közben kinevezték az új püspököket, és átmenetileg megszűnt a „veszély”. Mert ő maga a szemlélődő életre vágyott.

További eredményes munka következett most négy éven át. Ebben az időben ismerte meg Szalézi Ferencet, és a két férfi között csakhamar szívélyes barátság fejlődött ki.

1602-ben megüresedett a püspöki szék Saluzzóban. A város akkor Savoya fennhatósága alá tartozott. Most már nem menekülhetett Juvenalis. A pápa, VIII. Kelemen maga kérte, fogadja el a tisztséget. 1602. szept. 1-én püspökké szentelték.

Bátran elmondhatjuk: egész püspöki működése a kereszt jegyében állt, sőt életébe került. Az volt a kezdet, hogy a politikai zűrzavarok miatt négy hónapig nem foglalhatta el püspökségét. Szülőföldjén, Fossanóban kellett kivárnia a kibonyolódást.

De a nép már ismerte püspökét. Szent életének híre előtte járt. Mikor 1603-ban nekikezdett az egyházmegye látogatásának, mindenünnen hozták hozzá a betegeket és szenvedőket. Sokat gyógyított. Megvolt az a különleges adottsága is, hogy felismerte, ha valamelyik ember közel állt a halálhoz. Ezzel sok feltűnő meg-

térést ért el. Saját közeli halálát is előre megmondta, holott akkor még a legjobb egészségnek örvendett.

Élt püspöki székhelyén egy szerzetes, bűnös kapcsolatban egy szerzetesnővel. A püspök hallott az esetről. Atyailag intette is mindkettőt, hagyjanak fel ezzel. Mikor intelme eredménytelen maradt, büntető rendszabályokkal fenyegette meg őket.

Szent Bernát napján ünnepelte a ferences templom búcsúját. A püspök ünnepi nagymiséjét mondott a kolostortemplomban, és ott maradt ebédre is. Ezt az alkalmat használta ki a barát: mérget öntött a borába. A püspök még aznap délután rosszul lett. Pár napra rá meg is halt.

Már húsz évvel halála után kezdték a boldoggá avatási eljárást. De mindig kitolódott. Csak az első vatikáni zsinat idejében, 1869 decemberében avatták boldoggá Juvenalis püspököt. H. Firtel

KALAZANCI JÓZSEF (JOSÉ DE CALASANZ) * 1557 *Peralta de la Sal*
(*augusztus 25*) † 1648. *aug. 25. Róma*

José de Calanz gazdag észak-spanyolországi családból származott. Aragónia tartományában született mint egy kisvárosi kövácsmester fia. Apja tisztségviselő, közmegbecsülést élvező ember volt. Hét gyermeke született. Józsefet már diákkorában „kis szent”-ként emlegették. Atyja gondoskodott tanulmányairól. A középiskola után a leridai, majd a valenciai egyetemre küldte. Itt egy nőrokona beleszeretett, s oly szívósan járt utána, hogy kénytelen volt távozni, s az alcalai egyetemen folytatta tanulmányait.

1583-ban szentelték pappá. Több különféle egyházi megbízatás után Urgel püspöke a trempe-i egyházkerület vezetőjévé, a Pireneusok menti vidék vizitátorává nevezte ki. Ez a 34 éves papra nagy kitüntetés volt. A nehezen járható hegyvidék és Andorra völgyei tartoztak az egyházmegyének ebbe a részébe, ahol a közbiztonság éppen nem volt kielégítő. József minden nehézség ellenére az összes plébánián beható hivatalos látogatást hajtott végre, és sok áldatlan helyzetet orvosolt.

Minden látszat arra vallott, hogy fényes jövő nyílik előtte. Ő azonban lelke mélyén határozottan érezte, hogy az Úr másra hívta. Ezért végül is lemondott állásáról. Úgy látszik, ekkor szerezte meg a hit-tudományok doktorának címét. Azután hajóra szállt, és Rómába utazott.

Itt öt évig élt a spanyolbarát Ascanio Colonna bíboros házában. Gyakran kelt fel már éjfél tájban, és még szürkület előtt sorra látogatta Róma hét legfőbb bazilikáját, ami legalább öt óra gyaloglásba került. A szegények és betegek önfeláldozó barátja volt. A leg-

nagyobb hatással azonban az elhagyott, szegény gyermekek insége volt rá, akik mindenkitől elhagyatva, otthontalanul, züllésnek indulva csavarogtak Róma utcáin.

Belépett a „Keresztény Vallástanítás” (Dottrina Cristiana) társulatába. Ennek tagjai a gyermekek és felnőttek vasár- és ünnepnapjait hitoktatásával foglalkoztak. Csakhamar belátta, hogy ez nem elegendő. A gyerekek megmentése csak iskoláztatás útján lehetséges. Ez akkoriban drága multság volt. Hogyan lehetne a szegény gyerekek taníttatását megoldani? – ez a kérdés foglalkoztatta Józsefet. Első próbálkozásával a római plébániai iskolák tanítóihoz fordult. Arra kérte őket, vállalják a szegény gyerekek ingyenes oktatását. A tanítók elvben hajlandók is voltak rá, de a többletmunkáért fizetésemelésért kértek. Erről pedig a római városi tanács (senátus) hallani sem akart.

Most József a jezsuitákhoz, majd a domonkosrendiekhez fordult kérésével. Mindkét rend munkával való túlterheltségére hivatkozott, és nem vállalta az új feladatot.

Ekkor ébredt József hivatására. Isten azt várja tőle, hogy maga vegye kézbe a szegény ifjúság nevelését. Ez a hivatástudat kioltotta lelkében az érdeklődést egyéni sorsának alakulása iránt. Közben elnyerte az óhajtott kanonokságot, de lemondott róla. Soha többé nem tért vissza hazájába, és az ifjúság szolgálatára szentelte egész életét.

Don Antonio Brendani, a trasteveri (Tiberisen túli) szegénynegyed Santa Dorotea templomának plébánosa befogadta: két szobát ajánlott fel és a maga segítségét. Így két másik pap bekapcsolásával 1597 őszén megnyílt – Pastor történetíró szavával – „Európa első ingyenes népiskolája”.

Egy hét múlva már száz tanulójuk volt. A létszám olyan gyorsan nőtt, hogy Józsefnek több papot kellett alkalmaznia. Két év múlva már házat bérelt, elhagyva vendéglátó gazdáját. Az új házban József a többi tanítóval közösségi életet élt, ő volt elöljárójuk és az iskola igazgatója. Az iskolát és önmagukat a hívek jólelkű adományaiból tartották el. Innét ered a „Kegyes Iskola” elnevezés. Két év múlva már hétszázra emelkedett a tanulók száma. Egyízben Calasanzio – amint népszerűen hívták – maga akasztotta fél az udvaron a kis iskolaharangot. Leesett a létráról, és lábát törte. A baleset híre megsokszorozta az iskola jótevőit. A törés azonban rosszul hegedt össze, és a fájdalmak mellett azt eredményezte, hogy József élete végéig sántított.

Sajnos, nem a testi szenvedés okozta neki a legtöbb fájdalmat. Élete második felében állandó üldöztetés lett a sorsa.

VIII. Kelemen pápa rendszeresen hozzájárult az iskolaépület béreinek fedezéséhez. Közben az iskolának olyan jó híre kelt, hogy va-

gyonos és befolyásos emberek is kezdték oda, a szegény gyerekek közé jártni gyermekeiket. Ez bizonyos körökben irigységet, féltékenységet keltett. Megrágalmazták az intézetet a pápánál. Az két bíborost küldött ki váratlan felülvizsgálatra. Hamarosan bebizonyult, hogy a vádak tarthatatlanok, és az eredmény éppen az ellenkezője volt, mint amit a feljelentők reméltek: a pápa személyes védelme alá vette az intézetet. Néhány év múlva, V. Pál pápasága alatt megisméltődött a dolog, és pedig azzal az eredménnyel, hogy a pápa megkettőzte rendszeres anyagi támogatását.

1611-ben már ezer diákot számlált az iskola. Köztük nem egy zsidó tiú is volt. Kalazancius biztatására iratkoztak be, miután megígérte a rabbi, hogy a fiúkat nem próbálják az iskolában válásuktól eltántorítani. A megnövekedett létszámnak megfelelően most már egy nagy épületet tudtak vásárolni. Nemsokára Rómán kívül is újabb házakat nyitott meg a társulat, sőt csakhamar Európa több országában is elterjedt. (Így jutottak el Lengyelországba és onnan Magyarországra: 1642, Podolin. Kegyes tanítórendnek vagy piaristáknak hívták őket, és igen nagy érdemeket szereztek az ifjúság nevelése, a természettudományok és a nyelvészet fejlesztése, az iskoladráma stb. terén. Az első világháború előtt 24 középiskolájuk volt. Ford.) 1621-ben a társulatot elismerték szerzetesrendnek. Kalazanci József lett az első rendfőnök.

A rohamos terjeszkedés fölkelte az államférfiak figyelmét. Meglepve látták és aggasztónak találták, hogy a piarista iskolákból egy új, a vezető nemesi osztálytól különböző értelmiségi réteg alakul ki. Kalazancius továbbá nemcsak jó, hanem gyakorlati hasznú és korszerű iskolát is akart. Kapcsolatba lépett a fizika, a filozófia és a nyelvoktatás akkori megújítóival. Ez féltékenységet ébresztett a nagynevű régi iskolák fenntartóiban. Úgy érezték, hogy oktatásuk hírneve kerül veszélybe. Támadni kezdték tehát a „kegyes iskolákat”. Mindehhez járult, hogy az új pápa, X. Ince, igyekezett megszüntetni azokat a szerzetesintézményeket, amelyekről úgy vélte, hogy szűkségtelenek, vagy helytelen irányba fejlődnek. Így törölte el egy időre az angolkisasszonyok tanítórendjét is.

A piarista rend ellenségei készséges eszközre találtak egy-két méltatlan rendtag személyében. Az 1630. évben Nápolyban egy már koros pap lépett a rendbe: Mario Sozzi. Bár jelleme miatt nem volt alkalmas a közösségi életre, mégis fogadalomra bocsátották, hiszen minél több tanításra képes rendtagra volt szükség. Csakhamar kitűnt, hogy buzgósága és lelkesedése csak látszat: érvényesülési és becsvágyat takar. Szolgálataival sikerült a Szent Officium bizalmát elnyernie. Most egy másik becsvágyó rendtárral, Cherubinival szövetkezett. Így elérte, hogy – a rendtagok felháborodása ellenére – Firenzeben tartományfőnökké nevezzék ki. Ekkor már nyíltan a rendfőnöki tisztségre tört. Mindenütt elhíresztelte, hogy az alapító előre-

gedett, nem alkalmas többé a rend vezetésére. Úton-útfélen rágal-mazta a tiszteletreméltó aggastyánt.

Cesarini bíboros, a rend pártfogója segíteni akart. Lefoglaltatta Sozzi okmányait és levezetését, hogy leleplezze mesterkedéseit. De Sozzi visszavágott. A lefoglalt iratok között volt a Szent Officium néhány okmánya. Ezért feljelentette a dolgokról mit sem tudó Kalazanciust. Erre az Officium letartóztatta, és közönséges bűnözők mód-jára vezettette elő Róma utcáin a 86 éves aggastyánt és közvetlen munkatársait a rend vezetésében.

Ártatlansága természetesen csakhamar kiderült, különösen mikor Cesarini bíboros közbelépett. Sozzi mégis keresztülvitte, hogy a rend-alapítót elmozdították generálisi tisztéből, és őt nevezték ki utódjául. A rendtagok természetesen elégedetlenkedtek ezzel. Így azt lehetett mondani, hogy a rendben zavargások vannak, amelyeknek véget kell vetni. A rend eltörlése feltartóztathatatlanul közeledett. Vizitátoruk egy Pietrasanta nevű jezsuita lett. A Szentszéktől ráruházott megbízatását teljesítve a legjobb hiszemből járt el, hiszen teljesen Sozzi és Cherubini befolyása alá került. A tiszteletreméltó rendalapítónak csak zaklatások és megaláztatások hosszú sora jutott osztályrészül. Ennek ellenére megható alázatossággal engedelmeskedett azoknak a férfiaknak, akik előljáróivá lettek. Erre buzdította a hozzá hűséges atyákat is. „Nem volna okos dolog az eszköz-okokon fennakadni – mondotta –, és nem látni meg Istent, aki lelkünk nagyobb javára bocsátja ránk üldözőinket.”

1643-ban meghalt Sozzi. Utóda Cherubini lett. De csakhamar sik-kasztáson érték, s ezért el kellett hagynia Rómát. Halála előtt őszin-tén megbánta eljárását, és kibékült Kalazanciussal. A beteges Piet-rasanta is meghalt. De még egy ellensége megmaradt Józsefnek: Olympia asszony.

Olympia a pápa rokona volt. Piarista gyóntatóatyját előljárói el-helyezték Rómából. Olympia Józsefet okolta ezért, és éveken át engesztelhetetlen gyűlölettel üldözte. Kalazancius minden ellenfelét összefogta, és végül is elérte, hogy X. Ince pápa 1646-ban feloszlatta a rendet. Végeredményben mégis csak Pietrasanta javaslatának kö-szönhető, hogy nem törölte el teljesen, csak egyszerű (egyházmegyei jogú) papi társulattá fokozta le. Azonban megtiltotta új tagok fel-vételét, a régieknek pedig megengedte, hogy más szerzetbe lépjenek át. Így számos piarista iskola megszűnt, vagy jelentősen elnéptelene-dett. Úgy látszott, hogy a 90 éves Kalazancius egész életműve össze-tört. Mikor ezt hírül vitték neki, csak ennyit mondott: „Az Úr adta, az Úr elvette, legyen áldott az Úr neve.” Nem csoda, hogy ezentúl „második Jób” vagy „keresztény Jób” néven emlegették. Utolsó éveinek minden súlyos szenvedése sem tudta megrendíteni lelki nyu-galmát.

Amikor haldoklott, megmutatkozott, milyen nagy tisztelettel veszi körül Róma népe. A látogatók szakadatlan sora járult betegágyához, hogy még egy utolsó áldásában részesüljenek.

Amint megjövedölte, úgy is lett: halála után nyolc évvel társulátát újból szerzetesrend rangjára emelték.

Földi maradványai a római Szent Pantaleon templom főoltára alatt nyugszanak. Épeségben maradt nyelvét és szívét díszes ereklyetartó őrzi. Ma is megvan egyszerű szerzetesi cellája, írószerei, használati tárgyai. Kevés szentről maradt ránk ennyi emlék három évszázad távlatában.

1748-ban avatták boldoggá, 1767-ben szentté. 1948-ban pedig XII. Pius pápa az összes katolikus népiskola égi pártfogójának nyilvánította.

H. Firtel

Ad Dei laudem et proximi utilitatem (Isten dicsőségére és ember-társaink javára! Kalazancius jelszava. Az „Ad maius pietatis incrementum” jelige nem tőle, hanem 1680-ban Brassantétól származik.)

Semmit sem adtál Krisztusnak, ha nem egész szívedet adtad neki. (Noviciusainak.)

Ha a gyermekek zsenge éveiktől kezdve a jámborságban és a tudományban művelődnek, bizvást remélhetjük, hogy szerencsés lesz egész életük.

A szegény fiúkat sohase nézzük le, hanem nagy türelemmel és szeretettel igyekezzünk őket felékesíteni minden erénnyel, az Úr mondása szerint: „Amit egynek a legkisebbek közül tettetek, nekem tettétek”. (A rendalkotmányból.)

SZALÉZI FERENC
(FRANCOIS DE SALES)
(január 24)

* 1567. aug. 21. Sales kastélyában
† 1622. dec. 28. Lyon

François-Bonaventure de Sales 1567. aug. 21-én született Sales kastélyában, Thorens közelében. Családja az ősi savoyai nemesség tagja, a kálvinizmusra áttért vidéken mélységesen ragaszkodik katolikus hitéhez. Ferenc nagyszámú gyermeksereg legidősebbje; utána még kilenc testvér következett. Első tanítója és nevelője a kastély káplánja, Jean Déage, aki nyomon kíséri egész további pályáján. Tanulmányait vele együtt végzi először 1574-ben a La Roche-i kollégiumban, majd 1576-ban Annecyban és végül 1582-ben Párizsban, a jezsuiták Clermont kollégiumában. Már 1578-ban feladják neki a tonzúrát.* Ez volt az egyházi javadalmak élvezetének előfeltétele.

* A leendő klerikus hajából régebben köralakban kiborotvtáltak egy kis foltot az Istennek szentelés szimbólumául. (Szerk.)

Pedig családja semmiképp sem szánja papi pályára. Viszont egyéni érdeklődésből már Párizsban foglalkozik teológiai tanulmányokkal. 1586 decemberében rábukkan Kálvin predestinációs tanára. Úgy érzi, ő is örök kárhozatra van rendelve; katolikus hitéhez azonban hű marad. A krízis csak akkor ér véget, amikor magáévá teszi Lessius elméletét: *praedestinatio post praevisa merita* (vagyis az Úr előre-elrendelésébe beszámítja az emberek érdemeit).

Párizs környékét 1588 nyarán a vallásháborúk kezdik bizonytalanra tenni. Ezért apja hazarendeli Savoyába, majd Padovába küldi. Családja iránti engedelmességből jogi tanulmányokat folytat, saját érdeklődése kielégítésére pedig teológiát tanul. Lelkivezetője a jezsuita P. Possevino; a theatinusokkal való kapcsolata során meg *A lelki bajvívásról* c. művel ismerkedik meg, amely nagy hatással lesz benső életének további alakulására. 1591. szept. 5-én megszerzi a doktori címet mindkét jogból („*doctor utriusque iuris*”, ti. az egyházi és polgári jogé), és egy római és loretoi zárandoklat után, 1592 tavaszán hazatér Savoyába. Ez időtől kezdve szilárd elhatározása, hogy pap lesz. A családja által előkészített házasságot elhárítja. Az atyai ellenállás legyőzésében unokabátyja, Louis de Sales kanonok van segítségére, aki felveszi a kapcsolatot az Annecyban székelő genfi püspökkel, Claude de Granier-vel. A legnagyobb titokban megszerezeti vele a genfi Szent Péter-templom székeskáptalani kanonoki címét a pápától. A püspök után ez volt a legmagasabb rang az egyházmegyében. Az édesapa családi büszkeségének ez igen hízeleg, és most már enged a kérésnek. 1593. dec. 18-án szentelik pappá Ferencet.

Először Thonon ill. Chablais vidékén folytat missziós tevékenységet. Ez a vidék Bern győzelme után, 1536-ban, erőszakosan „térült át” a kálvinizmusra, és csak rövid idő óta került újból a savoyai herceg kezére, akinek szívügye volt a katolikus hit helyreállítása. Ferenc 1594 szeptemberétől kezdve lelkiismeretesen fog bele a munkába. Először nyilvános viták és röpiratok útján – ezeket később *Kontroverziák* címen foglalták össze –, később első műve, *A szent kereszt zászlajának védelme* kiadásával. Háromszor utazik a legnagyobb titokban Genfbe, hogy Bézával találkozassék. Az áttérések száma igen nagy. A siker láttán a püspök elhatározza, hogy Ferencet segédpüspökének nevezi ki. Hosszas habozás után csak 1597 októberében adja beleegyezését. 1598 végén Rómába ke utaznic 1609 januárjában püspöke Párizsba küldi IV. Henrikhez, hogy vele Gex területéről tárgyaljon. Ott megismerkedik Mme Acarie-val és barátai-val, és szoros kapcsolatba lép a város mélyen vallásos köreibel. Mialatt hazatérőben van, meghal a püspök, Claude de Granier. Röviddel utána, 1602. dec. 8-án, Annecy püspökévé szentelik Ferencet, Thorens város Szent Mór-templomában, ahol valaha a keresztséget is kapta.

Magas hegyek között fekvő egyházmegyéjében ettől kezdve minden erejét főpásztori munkájára fordítja. Megkülönböztetés nélkül, egyaránt szenteli magát a nemeseknek, polgároknak és szegény parasztnak. Mindenkinek mindene lett. Kortársai jogosan látták benne a tetterős, feladatától mélyen áthatott püspök eszményét. Minden módon próbálkozik a kálvinizmushoz hasonlítható egyéni vallásosságot ültetni a katolikusokba. Idejét és fáradságát korlátlanul fordítja a jóakarató lelkek egyéni irányítására és vezetésére. Köztük első helyen áll 1604 márciusától Mme de Chantal, akivel Dijonban egy böjti konferencián találkozott. A jezsuita P. Fourier unokahúgának, Mme de Charmoisynak írt levelekből és kisebb értekezésekből összeállítja az *Introduction à la vie dévote* (Bevezetés a lelki életbe) c. művét, amelyet általában *Filótea* néven ismerünk. (Görög összetétel, „istenszerető lelket” jelent.) 1608 decemberében jelenik meg nyomtatásban. Ez a könyvecske meg akarja mutatni a keresztényeknek, hogy az önmegszentelés nem függ az életkörülményektől és társadalmi osztálytól. Rövidesen hatalmas sikert arat.

Mme de Chantallal való mély és benső barátságuk lehetővé teszi egyik legkedvesebb tervének megvalósítását: egy kontemplatív női rend alapítását, amely szigorú klauzúra nélkül szenteli magát a felebaráti szeretet műveinek. E rend életformájának annyira emberségesnek kell lennie, hogy gyengébb egészségű nők, sőt betegek és öregek is csatlakozhassanak. Mme de Chantal és két társnője, a Ferenc által összeállított szabályok alapján, 1610. jún. 6-án megkezdik a közösségi életet. Számuk hamarosan növekedik. Már 1615-ben sor kerül egy lyoni alapításra, azonban de Marquemont érsek rákényszeríti az alapítót, hogy a nővéreket pápai klauzúrának vesse alá. Ferenc ugyan enged, de benső ellenállása megmarad. Az ezt követő időben a vizitáció széles körben terjed el: tizenkét kolostor alakul még Ferenc életében. Nagylelkűen fordítja idejét és munkáját az első vizitációs nővérek irányítására. (A rend neve az Erzsébet látogatására induló Szűzanyáról van véve.) Mme de Chantalon kívül még több kiváló egyéniséggel ismerkedik meg köztük. A velük való bizalmas kapcsolat saját gondolkozását és benső életét mindinkább misztikus irányba fejleszti. Erről a témáról szóló, idők folyamán összegyűjtött feljegyzései lassan kialakulnak, és végül is megalkotja belőlük a *Traité de l'amour de Dieu* (Az isteni szeretetről), más néven *Theotimus* c. művét. (A görög cím Isten mindenekfölötti értékelésére utal.) Végző formába öntése kimondhatatlan erőfeszítésébe került. 1616 júliusában végre megjelenik, és bár sikere nem olyan átütő, mint a *Filótea*é, hamarosan a lelki irodalom klasszikusai közé kerül. Szalézi Ferenc egyidejűleg akarati és érzelmi misztikája ebben a műben fejeződik ki legtisztább formájában. A művet kezdettől fogva mindig hamisan értelmezték, szentimentális, izléstelen, édeskés jámborkodást láttak benne. Valójában Szalézi Ferenc minden volt, csak

nem szentimentális; heves, lobbanékony természetét hosszú önneveléssel sikerült legyűrnie úgy, hogy a szelídség mintaképeként emlegették. Szelídsége mindenekelőtt abban az emberséges megértésben rejlik, amellyel az embereket megközelíti. A személyes aszkézis síkján azonban igen szigorú és igényes. Akik vezetésére bízták magukat, azokat a legkisebb dologra is kiterjedő legteltesebb lemondásra kötelezte, és a tökéletes benső kiüresedést gyakran kemény külső vezekléssel kötötte össze. A lelkipavezetés kérdéseiről folytatott gazdag levelezése ebben a vonatkozásban igen sokat megvilágít. A felületes megfigyelők azonban ebben is tévedtek, és még jámbor szerzetesek is azt vetették szemére, hogy nem nevel eléggé a kereszt szeretetére és szigorú életmódra.

A Theotimus megjelenése egybeesik a Ferenc saját belső életében beállott fordulattal. Lelkiélete ettől kezdve mind abszolútabb jellegű lesz, és kifejezetten aszketikus vonásokat vesz fel. Úgy intézi, hogy Chantal anyával való kapcsolata, amely különben túlságosan emberi maradt volna, megritkuljon. Egyházmegyéjének ügyei annyira igénybe veszik, hogy végül is le kell mondania több könyv írásáról. Viszont továbbra is gyakran prédikál, még a szomszédos egyházmegyéekben is.

Mind nagyobb tisztelettel veszik körül; utolsó párizsi útja szinte diadalút. A fővárosban megismerkedik Angélique Arnault anyával, Port-Royal apátnőjével, aki egyik leglelkesebb tanítványává lesz. De 1618-tól kezdve amúgy is gyöngye egészsége mindinkább hanyatlik. 1620-ban engedélyt kap, hogy öccse, Jean-François mint koadjutor legyen segítségére. 1622 novemberében a savoyai herceget kell Avignonba kísélnie. Közele halálát sejtve indul útnak. Hazafelé megáll Lyonban, és a vizitációs kolostor kertészházában száll meg. December 12-én néhány órára még viszontlátja Chantal anyát. December 27-én délután agyvérzést kap, és a következő nap estéjén meghal. Híre halála után egyre nőtt, amit írásainak számtalan újabb kiadása is bizonyít. 1661. dec. 8-án avatták boldoggá, 1665. ápr. 19-én a szentek sorába iktatták, 1877-ben pedig egyházdoktorrá nyilvánították.

L. Cognet

A vétket kivéve, nem érheti lelkünket nagyobb rossz, mint a nyugtalanság.

A nyugtalanság abból fakad, hogy rendetlen kívánsággal akarunk valami rossztól szabadulni vagy valami óhajtott jót megnyerni. Pedig semmi sem növeli annyira a rosszat és semmi sem távoztatja annyira a kívánt jót, mint a nyugtalanság és a kapkodás. Ha tehát valami rossztól minden áron szabadulni, valami jót mindenképpen megnyerni óhajtasz, előbb csillapítsd le és nyugtasd meg lelkedet, utasítsd rendre, fékezsd meg akaratomat, és csak azután igyekezzél szép csendesen és szelíden megvalósítani kívánságodat, gondosan

megválasztva a célra vezető eszközöket. Mikor azt mondom, hogy csendesen, szelíden járj el, ezzel nem azt akarom mondani, hogy hanyagul, hanem hogy kapkodás, zavar és nyugtalanság nélkül fogj a dologhoz; különben mindent elrontasz, és mind jobban belekevered a hálóba.

Sohase engedd meg, hogy nyugtalanítsanak vágyaid, akár csak a legkisebbek és legjelentéktelenebbek is; mert a kicsinyek után következnek a nagyok és jelentékenyek, és fogékonyabbnak találják szívedet a zavarra és rendetlenségre. Ha tehát nyugtalanságot érzel, ajánld magad Istennek, és fogadd meg erősen, hogy mindaddig semmit sem teszel abból, amire a kívánság ösztönöz, míg nyugtalanságod el nem múlik, hacsak olyan dologról nincs szó, amely halasztást nem szenvedhet. Ez esetben igyekezzél vágyadat szelíden megfékezni, és amennyire lehet, mérsékelni, s nem úgy cselekedni, amint a kívánság tartja, hanem ahogy a józan ész tanácsolja.

Ha nyugtalanságodat lelkiatyádnak vagy egy jámbor, meghitt barát-nak elmondhatod, kétségtelen, hogy hamarosan lecsillapodol és megnyugszol.

A józan ész követeli, hogy ha vétet követünk el, utáljuk meg és szomorkodjunk fölötte. Mindazáltal vigyáznunk kell, hogy bánatunk bosszúsággá, haraggá, keserűséggé ne fajuljon. E tekintetben sokan hibáznak: haragra gyúlva haragusznak magukra azért, hogy haragudtak; bosszankodnak azért, hogy bosszankodtak; és mérgelődnek azért, hogy mérgelődtek. Ebből az következik, hogy folyton haragot táplálnak szívükben és ahelyett, hogy a rosszat kiirtanák, ajtót-kaput nyitnak neki. Egyébiránt az ilyen önnön-maga ellen táplált harag és bosszúság bizonyos kevélységre vall és önszeretetből származik: csak azért berzenkedik, mert olyan tökéletlennek látja magát.

Gyűlölünk kell tehát hibáinkat, de ez a gyűlölet legyen csendes, nyugodt és egyenletes. Sokkal jobban büntetjük magunkat csendes és tartós bánattal, mint indulatos és keserű szemrehányásokkal, mert ezek nem vétkeink súlya, hanem indulataink szerint ítélnek.

Szelíden és csendesen bánj szíveddel. Ha elestél, ne csodálkozzál: mi csodálni való van azon, hogy az erőtlenség erőtlen, a gyarlóság gyarló, a nyomorúság nyomorult! Utáld minden erődből a bünt, amellyel Istent megbántottad, és az ő irgalmasságába vetett bizalommalelve, térj vissza bátran a jámborság elhagyott ösvényére.

(Filótea)

CHANTAL JOHANNA FRANCISKA
(JEANNE - FRANCOISE FREMYOT
DE CHANTAL)
(december 12)

* 1572. jan. 28. Dijon
† 1641. dec. 13. Moulins

Jeanne-Françoise Frémyot, Bénigne Frémyot parlamenti elnök és Marguerite de Berbisey leánya, jómódú és mélységesen katolikus hivatalnok-nemesi család gyermeke. 1572. jan. 28-án született; édesanyját tudatosan nem is ismerte, mert az másfél évvel később, András öccse, a későbbi bourges-i érsek születésekor meghalt. Van azonban még egy idősebb nővére, Marguerite. Jeanne kitűnő nevelésben részesül. Gyermekkora, úgy látszik, minden különösebb esemény nélkül telik el. 1587 táján Marguerite házasságra lép Jean-Jacques de Neufchêze-el, és Jeanne a fiatal párral Poitouba költözik, míg apja, aki a Liga ellen foglalt állást, nehéz órákat él át Dijonban. Az apa 1592-ben visszahívja leányát Dijonba, és rövid idő múlva, dec. 29-én férjhez adja Christophe-Raboutin-Chantal báróhoz. A fiatal házasokat hamarosan mély kölcsönös szeretet fűzi egybe, és Jeanne házassága igen boldog. Igaz, hogy a zord Bourbilly birtokon kell élnie, és egy teljesen eladósodott háztartást kell rendbe hoznia, de szórakozásban és világi kapcsolatokban nincs hiánya. Hat gyermeket szül, közülük négy marad életben. Két héttel legfiatalabb leánya születése után, 1601 októberében Chantal báró oly súlyosan sebesül meg egy vadászatán, hogy egy hét múlva belehal.

Halála kegyetlen csapást jelent Jeanne-nak; de egy idő múlva – amelyben a kétségbeesés környékezi – közelebb viszi Istenhez. Eddig is jámbor volt, ezután mélyen vallásos lelki életet él. Odaadással szenteli magát az imának és vezeklésnek. Ugyanakkor a misztikus tisztulás vonásait viselő benső megpróbáltatások érik. Gyötrelmei között egy prófétikus látomásban meglátja azt, aki valaha vezetője lesz. Ez időben saját elhatározásából fogadalmat tesz, hogy többé nem fog házasságra lépni. Nemsokára, egy Notre-Dame d'Étang-ba vezető zarándoklaton (Dijon közelében) találkozik egy, eddig sajnos közelebről nem ismert szerzetessel, aki lelki tanácsadója lesz, és ráveszi a fogadalomra, hogy soha nem fog máshoz fordulni. Rövidesen apósághoz kell költöznie Monthelonba. Itt sokat szenved egy szolgálótól, aki a ház urának szeretője, és minden hatalmat magához ragadott. A melankolikus táj zordon magányában lelki élete mindinkább elmélyül, és határozottan misztikus jelleget ölt. Mindamellett gyakran tartózkodik Dijonban is. Itt látja 1604. márc. 5-én először Szalézi Ferencet, aki a Saint-Chapelle-ben tart böjti beszédeket. Benne felismeri a látomásabeli férfit. Frémyot elnök házában találkoznak, és mélységes lelki vonzódás támad közöttük. Lelki vezetőjének tett ígérete miatt azonban nem meri magát rábízni. Csak néhány bizalmas közlésben számol be ígérteréről. Ferenc hosszú

ideig nem látja tisztán, mi itt a teendő. Néhány hónap múlva, 1604. aug. 25-én viszontlátják egymást Saint-Claude-ban. Ferenc csak ezen a találkozón tud az ígéretre vonatkozólag világosságot és biztonságot nyújtani, és elvállalja Jeanne lelki irányítását.

Lehetséges, hogy Szalézi Ferenc eleinte nem ismerte fel elég tisztán, milyen erős és mély lelki gyermekében a misztikus életre való hivatás, ezért vezetése erősen aszketikus irányú. Ekkor 1606-ban Mme Chantal érintkezésbe lép az újonnan alapított dijoni Kármellal. A kármeliták tanácsai nemcsak saját benső életére nyújtanak irányítást, de lelkivezetőjét is megvilágosítják. Fájdalmas belső megpróbáltatásai ellenére is Jeanne imaélete határozottan szemlélődő irányba fejlődik. Ez időben izzó vassal égeti szíve fölé Jézus nevét, hogy feltételeit láthatóan is kifejezze. Jövőjére vonatkozólag azonban továbbra is határozatlan; vonzza a szerzetesi élet, anélkül, hogy különösebb hivatást érezne egy meghatározott rendbe. Egy annecyi találkozásnál (1607 húsvétján) Szalézi Ferenc feltárja terveit: női rendet akar alapítani, klauzúra nélkül, amelybe idősebb és gyenge egészségű személyek is felvételt nyerhetnek. Ezzel a jövőendő vizitációs rend képét vázolja föl. Nagy örömmel és teljes egészségben teszi magáévá Jeanne ezt a tervet. Egyelőre azonban még sürgető családi kötelességek tartóztatják hozzátartozói körében. 1609 októberében legidősebb leánya, Marie-Aimée házasságra lép az ifjú Thorens báróval, lelkivezetőjének, Ferencnek legfiatalabb öccsével. Most már gondolhat a világból való visszavonulásra. Idős édesapja és Celse-Bénigne fia – akinek leánya később a híres Marquise de Sévigné lesz – Dijonban marad, ő pedig 1610. márc. 19-én elhagyja Dijont. Annecyben néhány társnő várja. Június 6-án megalapítják a vizitáció társulatát egy szerény, a tó közelében fekvő házban.

Kétségtelen, hogy a társaság szellemét Szalézi Ferenc alakította személyes befolyásával és beszélgetéseivel. Nem kevésbé fontos azonban Mme Chantal személyes befolyása sem; főként ő a felelős a misztikus vonásért, amely jellemző a társaság első tagjaira. Ez időtől kezdve fő tevékenysége újabb települések alapítása. Halálakor negyvenegy háza van a rendnek. A lyoni ház alapítása 1615-ben a rendalkotmány megváltoztatásához vezet. Marquemont érsek nyomása alatt kénytelenek a vizitációs nővérek a klauzúrát elfogadni. Jeanne-nak ez sokkal kevésbé van ellenére, mint Szalézi Ferencnek. A hozzá való viszony azonban ezentúl is életének nagy támasza marad. Mélységes, bensőséges és bizalmas barátság él közöttük. 1616-tól kezdve azonban Ferenc csökkenti találkozásai számát, mert úgy tetszik neki, mintha mindkettőjük lelki előhaladását veszélyeztetnék. Jeanne ettől nagyon szenved, és még inkább, amikor 1622-ben, igen korán, elveszti lelkivezetőjét. Ezentúl emléke ápolásának és művei kiadásának szenteli magát.

Páratlan energiával és éleslátással kell a sok új alapítással járó nehézségeket megoldania, az ezzel kapcsolatos számtalan utazás fáradtságát vállalnia. Bár az „alapító” címet sohasem volt hajlandó viselni, ő volt az egyetlen összekötő kapocs az egymástól teljesen független házak között. A sok külső elfoglaltság ellenére is teljesen befelé fordulva él. Valójában ez az élet tele van fájdalommal és szenvedéssel. Állandóan borzasztó benső megpróbáltatások kínozzák, különösen lelki szárazság és hitbeli kétségek.

Utolsó évei, főleg 1637-től, különösen fájdalmasak. Mégis mindig megvan az ereje, hogy legyőzze félelmeit, amelyekről csak legbizalmasabb társnőinek beszél; mindig mindenkinek rendelkezésére áll. Végül is felőrlik ebbe még az ő vasegészsége is. Számtalan utazása egyiken, 1641. dec. 8-án, a moulins-i zárdában tüdő- és mellhártyagyulladásra kap, és hosszú, fájdalmas haláltusa után, 1641. dec. 13-án meghal. 1751. aug. 21-én boldoggá és 1767. júl. 16-án szentté avatják. L. Cognet

Egy napon a boldog Johanna ezeket a tüzes szavakat mondta, amelyeket nyomban hűségesen lejegyeztek: „Drága leányaim, igen sokan a mi szent atyáink, az Egyház oszlopai közül nem szenvedtek mártíromságot. Vajon mit gondoltok, miért?” Miután mindannyian feleltünk, ezt mondta boldog anyánk: „Én pedig azt hiszem, azért történt, mert más vértanúság is van, a szereteté. Ilyenkor Isten fenn tartja szolgálóinak és szolgálóinak életét, hogy dicsőségéért dolgozzanak, és így egyszerre teszi őket vértanúvá és hitvallóvá . . .” Az egyik nővér megkérdezte: hogyan történik ez a vértanúság. „Egyeztetek bele teljesen Isten akaratába – felelte –, és majd megtapasztaljátok. Mert az isteni szeretet lelkünk legtitkosabb, legbensőbb részébe hatol kardjával, és elválaszt bennünket önmagunktól. Ismerem egy lelket, akit a szeretet nem kevésbé választott el a számára legkedvesebb dolgoktól, mintha a zsarnok kardcsapása választotta volna el lelkét testétől.” Tudtuk, hogy önmagáról beszél. Egy másik nővér azt kérdezte, meddig tart ez a vértanúság. „Attól a perctől, amikor mindenestül Istennel szenteltük magunkat – válaszolta – életünk végéig. De ez a nagylelkű emberekre vonatkozik, akik semmit sem tartanak meg maguknak, és hűségesek maradnak a szeretethez. Mert akik gyöngék, akikben kevés a szeretet és állhatatosság, azokat Urunk nem akarja vértanúsággal sanyargatni, engedi, hogy közepeszerű életet folytassanak és ne hagyják el önmagukat: mert a szabadakaratlan sohasem tesz erőszakot.” (Françoise-Madeleine de Chantal, Mémoires sur la vie et les vertus de Sainte J.-F. de Chantal, III. 3.)

CANISIUS PÉTER (PETER KANIJS)
(december 21 – német nyelvterü-
leten április 27)

* 1521. máj. 8. Nijmegen
† 1597. dec. 21. Fribourg

Úgy tetszett a Te végtelen jóságodnak, szentséges Atya és Örök Főpap, hogy buzgón arra kérjem apostolaidat, akiket a vatikáni bazilikában tisztelünk és akik kegyelmeddel oly nagy csodákat művelnek: szerezzék meg a Pápa apostoli áldásának az állandó hatékonyságot. Nagy belső vigaszt éreztem. Átéreztem kegyelmed jelenlétét, amiben közbenjárásukra oly kegyesen részesítettél. Ők is megáldották és megerősítétek németországi küldetésemet. Úgy éreztem, hogy most, mikor mintegy Németország apostola lettem, megígérik nekem jóakarató támogatásukat. Te tudod, Uram, mennyire és milyen gyakran rám bíztad éppen azon a napon Németországot: az legyen állandó gondom tárgya, minden erőmet vessem be az érte való munkába. Az volt a vágyam: Éljek és haljak Németországért, és így mintegy együtt dolgozzam a németek őrangyalával, Szent Mihállyal.

Ezt jegyezte be lelki naplójába Peter Kanijs 1549. szept. 2-án. III. Pál fogadta azon a napon az Angyalvárban. Azután a Szent Péter-bazilikában az apostolok fejedelmének sírjánál az ő áldásáért imádkozott. Abban az órában tudatára ébredt: Németország lesz életfeladata. Amit akkor érzett, azt erősítette meg később ünnepélyesen XIII. Leó pápa, aki őt „Szent Bonifác után Németország második apostolának” mondotta. Azért jogosan tekinthetjük mi is, csak úgy, mint maga Canisius, a szeptember 2-i belső élményt élete fordulópontjának.

Ami előtte történt, előkészület volt. Tekintélyes patricius családból származott Nijmegenben. A város akkor a selderni hercegséghez és így államjogilag még a német birodalomhoz tartozott. A fiatal Kanijs – ez volt az igazi családi neve – apja akarata ellenére úgy határozott, hogy teológiát tanul. Kölnben szoros kapcsolatba került egy papi csoporttal. Ezek a tanult és jámbor papok a valódi egyházi reform ügyében buzgólkodtak. A devotio moderna és a német misztikusok szelleme éltezte őket. 1543 májusában a pár éve megalakult Jézustársasághoz csatlakozott, miután Faber Péter vezetése alatt Mainzban elvégezte a lelkigyakorlatokat. Faber Ignác első társa közül a legelső volt. Canisius körül létesült az első jezsuita település német földön, Kölnben. Az érsek és választófejedelem, Hermann von Wied, a protestantizmus felé hajlott. A vele való vitákban Canisius lett a katolikus papság és polgárság szóvivője. Az alig huszonnégy éves fiatalember 1545-ben három ízben is képviselte V. Károly császár előtt Köln ügyét. Otto Truchsess von Waldburg bíboros, augsburgi püspök egy ilyen alkalommal figyelt fel a fiatal Canisiusra. Magával vitte mint teológusát a trentói zsinatra. Mikor

a zsinatot áthelyezték Bolognába, oda ment vele. Onnan hívta Ignác Rómába 1547 szeptemberében. 1548 tavaszától 1549 júliusáig Mes-sinában működött. Akkor jelölte ki Ignác a német munkára. Útban Németország felé, amíg Rómában tartózkodott, tapasztalta meg németországi küldetésének ezt a megerősítését. A következő három évtized alatt döntő része volt a hitszakadás következtében megren-dült német egyház újjáépítésében. A katolikus újjáépítés munkájá-ban közvetlenül tanári tevékenysége révén és a szószék segítségével működött közre. De ezen felül is mindinkább növekedett befolyá-sa egyházi téren az egész német birodalom területén.

Őt nevezte ki Ignác 1556 júniusában az újonnan felállított felső-németországi rendtartomány élére provinciálisnak. 1569-ig irányította a rendtartományt. Egyéni tekintélye nagyban hozzájárult, hogy a honi utánpótlás növekedett. A rendi szervezet kiépítésével megterem-tette az állandó és tervszerű munka szükséges feltételeit. Így lett a Jézustársaság Németországban az ellenreformáció fontos és döntő tényezője.

Még fontosabb Canisius személyes hatása az egyházpolitika te-rületén. Személyes kapcsolatban állt a korabeli katolikus tábor majd minden vezető emberével. Lényeges szerepet vitt abban, hogy a német katolikusok újra öntudatra ébredtek. Minthogy a katolikus fejedelmek és a pápa is megbíztak benne, bevonták a legfontosabb egyházpolitikai tárgyalásokba. Terjedelmes reformtervezeteiben kü-lönösen élesen ítélte a papság nagyrészének, sőt a püspököknek ma-gatartásáról. Követelte: legyen gondosabb a kiválasztásuk és jobb a nevelésük. Sürgette a német egyház szorosabb kapcsolatát Rómá-val. Felterjesztései – főleg XIII. Gergely pápasága idején – döntöek voltak Róma intézkedéseire nézve.

Legszélesebb körű hatása irodalmi munkásságának volt. Első he-lyen állnak katekizmusai, amelyeket nem utolsó sorban. I. Ferdinánd császár személyes sürgetésére írt. Három különböző formában is kidolgozta. A mindegyikben közös külső forma – rövid kérdések és velős feleletek – nem az ő találmánya. De ő alkalmazta legkövet-kezetesebben. A katekizmusokban nem törekedett gondolati eredeti-ségre, lemondott az irodalmi ambíciókról is. Mégis ezek lettek leg-zseniálisabb művei. Egész Európában és a tengeren túl is használ-ták, és még a szerző életében kétszáznál jóval többször kiadták. Sok nyelvre lefordították. Egészen a XIX. századig százzszámra jelen-tek meg az új kiadások.

1580 végén Fribourg-ba ment, hogy felépítse az újonnan alapított kollégiumot. Ott tevékenykedett tovább 1590-ig még mint hitszónok, s irodalmilag szinte élete legutolsó napjáig. Utolsó évében írta meg lelki végrendeletét. Úgy tekinthetjük ezt a munkát, mint (csak töre-dékekben ránk maradt) lelki naplója záradékát. Canisius személyes kérdésekben különben roppant szűkszavú volt. Itt azonban megismer-

hetjük élete és fáradhatatlan tevékenysége alapvonásait. Szilárd hitének adományával szinte érzéketlen maradt az ellenkező külső befolyásokkal szemben, s törhetetlenül hű a pápasághoz és az Egyházhoz. Világosan látta ugyan, hogy a kor gyakorlati keresztény életében sok a hiba. Ezeket szinte példátlan élel és nyíltsággal ki is mondta. De tapasztalatai sohasem tették számára kérdésessé magát az Egyházat vagy az egyházi élet meghatározott formáit. A hangsúlyozott egyházas magatartás a legszembeötlőbb vonás, ami végigkíséri Canisius életét.

A naplótöredékek arról is tanúságot tesznek, hogy állandó kapcsolatban élt Istennel. Ez hatotta át sokoldalú elfoglaltságát, ez foglalta egységbe tetteit. Vallási élete a hazájában akkor szokásos devotio moderna jegyében állt: Keresztény humanizmus a javából, amely a Szentírás és az egyházatyák tüzetes ismeretéből élt. Ugyanakkor jellemző volt rá, hogy misztikus kegyelmek kísérték. Különösen fontos a Jézus Szíve-kinyilatkoztatás, amelyben ünnepélyes fogadalma napján, 1549. szeptember 4-én részesült Rómában. Maga számol be róla naplójában:

Erre mintegy megnyitottad nekem legszentebb testedben a Szívedet, és úgy tűnt, mintha közvetlenül láthatnám. Felszólítottál, igyam ebből a forrásból, és azt kívántad tőlem, hogy üdvösségem vizét a te forrásaidból meritsem, Udvözítőm. Minden vágyam az volt, ömöljön rám ebből a forrásból a hit, remény és szeretet árja. Szomjúhoztam szegénység, tisztaság és engedelmesség után. Vágyva vágytam, hogy egészen megmoss, felöltöztess, felékesíts. Mikor azután meg mertem érinteni legédesebb Szívedet, és benne lecsillapíthattam égő vágyamat, azt ígérted, hármast öltöztet adsz rám. Majd az beföldi lelkem mezítelenségét, és megfelelő öltözet az ünnepélyes fogadalom órájára. A béke, a szeretet és az állhatatosság hármast öltözte volt ez.

Valódi látomásról volt tehát szó. Nagy volt a jelentősége Canisius számára is, de különleges fontosságú a Jézus Szíve-tisztelet történetében is.

Canisius nagyon hűséges volt feladata teljesítésében, de távol állt tőle minden fanatizmus. Nyelvezete az akkori durva polemikával összehasonlítva feltűnően szelíd. Azon fáradozott, hogy barátaira is mérséklőleg hasson. De még fontosabb nála – és ez abban a korban nem volt magától értetődő –, milyen élesen különbséget tett az Egyháztól való tudatos és éppen azért bűnös elpártolás meg a pusztán ténybeli, tehát büntelen különváltan élés között. Rómával szemben is hangoztatta meggyőződését: a protestánsok többségénél nem beszélhetünk bűnös elpártolásról.

Canisius történelmi nagyságát mindenekelőtt abban kell látnunk, hogy világosan felismerte, milyen feladatokat követel a történelmi

helyzet, és rendelkezett azzal a képességgel, hogy ezeket az igen különböző feladatokat fáradhatatlan szorgalommal meg is oldja. Ebben a munkájában tudatosan lemondott saját terveiről és személyes céljairól, és teljesen felolvadt a neki szánt életfeladatban. Az akkori egyházi visszaélések és a saját táborában tapasztalt lanyhaság ellenére – és Canisius mindkettőt többször felpanaszolja: „Péter alszik és Júdás virraszt!” – semmi jelét nem találjuk nála a kislelkűségnek, annál kevésbé a kétségbeesésnek. Inkább még az aggodalmaskodókba is sikerült ismét bátorságot öntenie. Bizalmának titka erős hite volt. Szolgáljon ennek bizonyosságául legalább egy részlet abból a leveléből, amit 1567 márciusában vagy áprilisában írt: „Sokakban kelleténél nagyobb az aggodalom. Emberi segítség után néznek az isteni helyett, és kétségbeesve, nem pedig szent bizalommal keresnek segítséget a porba sűjtött Egyház számára.” Itt mutatkozik meg valódi nagysága: Jól tudta ő, hogy látszólag hiába fárad, és szava pusztába kiáltó szó, – mégis kitartott munkája mellett egy életen át, hűségesen és fáradhatatlanul, úgyhogy élete valósággal beleveszett munkájába.

Az első német jezsuita tisztelete halála után hamarosan elkezdődött a német rendtartományokban, Svájcban, Tirolban és a délnémet vidéken. Itt főleg katekizmusa miatt az egyszerű nép körében is elevenen élt. Olyannyira, hogy a német szóhasználatban a „Canisius” név még a 19. században is egyszerűen a katekizmust jelentette. Már 1614-ben megjelent nyomtatásban első életrajza. Ezt Matthäus Rader írta. 1616-ban következett az az életleírása, amelyet Sacchini írt. Ezt még Leopold von Ranke is nagyra becsülte. Hamarosan megindult az eljárás boldoggá avatására. A jezsuita rend időleges feloszlata ezt félbeszakította, csak 1864-ben zárult le boldoggáavatásával. XI. Pius 1925-ben szentté avatta és egyben egyházdoktorrá nyilvánította, különösen kiemelve katekizmusai jelentőségét. Holtteste a svájci Fribourban, a Szent Mihály templomban pihen.

B. Schneider

CAMPION ÖDÖN (EDMUND CAMPION) * 1540. jan. 25. London
(december 1) † 1581. dec. 1. London

Campion Ödön angol vértanú élete és működése jól szemlélteti a vértanúság szorongató és megszégyenítő problémakörét a hitújítás korában.

1540-ben született Londonban egy könyvkereskedő fiaként. Kora gyermekségének ideje még VIII. Henrik uralkodásába esik. Ő volt az, aki házassági érdekből és egyházpolitikai megfontolások alapján Angliát a pápától és az egyetemes Egyháztól elszakította. Jellemző

erre a vallási helyzetre, hogy a pápához hű emberek – mint az egykori kancellár, Morus Tamás – felségárulóként halnak meg a verpadon; ugyanakkor a reformáció tanainak barátait mint eretnekeket a törvény még halálbüntetéssel fenyegeti. A szakadás akkor még egy önkényuralkodó szegyenletes tette volt; az egyszerű angol hívő hitét szinte semmiben nem érintette.

Amikor a fiatal Ödön – akit tehetsége miatt a vegyeskereskedők céhe támogatott – elkezdte iskoláit, akkor kezdődött a belső változás. VI. Edward uralkodása idején (1547–1553) a kontinensről jött protestáns teológusok hatására a hitvallást is érintő eszmék kezdtek érvényesülni. A német Martin Bucer és a volt kapucinus generális, Bernardino Ochino nevére kell itt gondolnunk elsősorban. Nehéz persze megmondani, milyen mélyen érintették ezek a protestáns elemek a konzervatív és gyakorlati módon gondolkodó angolok hitéletét. Az anglikán egyház kultuszban és szervezetileg nagyjából az maradt, mint volt. Még az is hozzájárult ehhez, hogy igen hamar megindult egy új folyamat is – vissza a régihez! Mielőtt még Ödön tanulmányait befejezte volna, tanítói büszkén hallgathatták, milyen választékos szavakkal köszönti a Londonba bevonuló új királynőt, Maria Tudort. Nevének jelzői, amelyekkel a történelem számon tartja, jellemzik ellentmondásos, de a kortól jól megvilágító tevékenységét: Mint „katolikus” Mária szenvedélyesen fáradozott azon, hogy Anglia újra katolikus legyen; mint „vérengző” Mária, keménysége és kegyetlensége miatt messzemenően elvesztette a nép bizalmát, még katolikus alattvalóit is. Politikai okai is voltak annak, hogy öt éves uralkodása idején 273 protestáns halt meg máglyán, köztük az angol egyház öt püspöke is, eretnokség címén. Házassága V. Károly császár fiával, aki hamarosan a spanyol trónra lépett II. Fülöp néven, megtette a többi: Anglia sorsát vallási és egyházi vonalon besodorta a „nagy” politika örvényébe. Nem csoda, ha a katolikus restauráció kérdése a királynő halálával gyorsan véget is ért. Tehetőséges féltestvére, I. Erzsébet követte a trónon. Utódlási jogát előbb meg kellett védenie a katolikusok jelöltje, Stuart Mária ellen. Kezdetben még bizonytalankodott, de hamarosan döntött az angol állam-egyház javára, és azt hatalmi politikája hathatós eszközévé tette. A reformáció győzelme ezzel megpecsételődött Angliában. Mennyire értette meg valójában a nép és a klérus ezeket a külső változásokat, és mennyire követte belsőleg is: nyílt kérdés.

Sokan a kortársak közül fel sem fogták azonnal az események horderejét. Campion egyike volt ezeknek. Közben bevégezte tanulmányait az oxfordi egyetemen. Doktorátust szerzett. Lelkesedett az akkor modernnek számító humanisztikus tudományokért. A hallgatók elitjének egyik vezető szelleme volt. Először semmit sem talált abban, hogy szüleivel, barátaival és pártfogóival együtt letegyje az esküt, amit Erzsébet megkövetelt, elismerve az angol korona legfőbb

lelki hatalmát. Még tovább is ment: Gloucester püspökének tanácsára diákonussá szenteltette magát az anglikán egyházban.

De azzal, hogy a lelkesi hivatást választotta, változás állott be tanulmányaiban is. Mint sok más tanult kortársa, Ődön is mesteri módon kezelte a latint, a görögöt és a héber nyelvet is. Érdeklődése most Vergiliustól és Homérosztól a hajdankor lelki és egyházi irodalma felé fordult. Az angolok úgyis előszeretettel foglalkoznak a hagyománnyal. Edmund elsősorban a nagy egyházatyákat tanulmányozta. Ahogy tanulmányaiban haladt, mindjobban tudatára ébredt: az anglikán hitvallás, protestáns ízü új formájában, igen messze esik a hagyományos hittől, és Erzsébet királynő államegyházának vajmi kevés köze van az ősegyházhoz.

Ezzel súlyos lelkiismereti konfliktusba jutott. A vegyeskereskedők céhe megdöbbenve észlelte, hogy pártfogoltjuk „pápista hajlamokat” árul el. Megvonták tőle támogatásukat. Egy barátja azt tanácsolta: menjen Észak-Franciaországba, Douai-ba. Az Angliából elvándorolt teológusnövendékek számára ott szemináriumot alapítottak.

Edmund más kiutat választott. Átment Írországba, Dublinbe, ahol új egyetemet terveztek; ott akart magántanári képesítést szerezni. Tézisét az egyetemi hallgatóról írta: „De iuvene academico”. Írt még egy történelmi tanulmányt is Írországról. Ez nem a legjobban sikerült, és még Dublinben is alig talált visszhangra.

De azzal, hogy elmenekült a katedrára, nem oldotta meg lelkiismereti problémáját. Mind sürgetőbb lett a kérdés, nem kell-e elszakadnia az Erzsébet-féle egyháztól. Gondolatainak, kétségeinek nyíltan hangot adott. Ekkor történt, hogy V. Pius kiközösítette Erzsébetet, letettnek nyilvánította, és alattvalóit feloldozta a hűségeskü alól. De a Nyugat koronás fői és népei már régen nem hallgattak a pápa hatalmi döntésére. Az angol katolikusoknak jogi megfontolásaik voltak, és nem reagáltak a pápa szavára. A császár és II. Fülöp úgy érezte, a pápa a fejük felett cselekedett, és helytelenítették a rendszabályt: elsietettnek, túl keménynek tartották. A felingerelt Erzsébet ellenben visszaütött, éspedig hatékonyan. „Gyanús személlyé” lett most Campion is. Döntenie kellett. Álruhában tért vissza Angliába, végigélte ott boldog Storey János pörét, kivégzését. Most végleg elhatározta, hogy átme gy Douai-ba. Az elfogatást csak üggyel-bajjal kerülte el. Második próbálkozásra sikerült a csatornán átkelnie, és szerencsésen megérkezett Douai-ba. Anglia fiatal katolikusa inak válogatott seregében otthon érezte magát. Szent Tamást tanulmányozta, és szónoklatot. De mikor alszerpappá szentelték, tovább kívánczozott Rómába. Hallott a jezsuiták eredményes munkásságáról, és ez késztette arra, hogy csatlakozzák a fiatal ren dezhez.

Brünben töltötte az újoncidiót. Rövid ideig szónoklaltant és bölcséletet adott elő, majd a prágai érsek 1579-ben pappá szentelte.

Az angol szemináriumot Douai-ban és a még ma is működő római Angol Kollégiumot az angol származású Allen alapította. Rá is nagy benyomást tett, milyen eredményesen működnek a jezsuiták a különböző európai országokban az ellenreformáció érdekében. Arra kérte XIII. Gergely pápát, Angliába is küldjön jezsuitákat. Campion és Robert Persons kapta az első megbízatást: menjenek Angliába. Campion elutazása előtti este egyik prágai rendtársra odaírta cellája ajtajára: P. Edmundus Campianus, vértanú . . .

Nem minden angol katolikus örült annak, hogy jezsuiták jöttek Angliába. Sok mindent hallottak erről a Társaságról, és attól tartottak, a páterek megijötte új nehézségeket hoz a katolikusoknak. Mindenekelőtt attól félték – még katolikus körökben is –, hogy „a jezsuiták inváziója” politikai célt szolgál. Campion a koronatanács lordjaihoz intézett írásában helyreigazította a véleményeket. Többek között ezt írta ott: „Mi jezsuiták azzal a céllal egyesültünk, hogy örömmel viseljük a keresztet, amit majd a vállunkra tesztek. Soha fel nem adjuk a reményt, hogy megtértek. És ez így megy mindaddig, míg egy is marad közülünk, élvezni Tyburnotokat. (Tyburn volt akkor London veszőhelye.) A költségvetés kész; a vállalkozás elindult. Isten ügye ez, éppen azért nem hagyhatjuk abba. Így palántálták el a hitet, így kell újra visszaállítani is.” Becsületükre válik a sokat ócsárolt és gyanúsított jezsuitáknak, hogy nem ők, hanem a türelmetlen XIII. Gergely volt az, aki egy angol kalandor szerencsétlen és alig menthető felkelését támogatta. Sőt mi több: ugyanaz a pápa nem riadt vissza attól sem, hogy helyeseljen és érdemszerző tettek minősítsen egy tervet Erzsébetnek, „Észak Jezabeljének” meggyilkolására. Nem csoda, ha Erzsébet és lordjai nem hittek a jezsuiták nyilatkozatának, és készek voltak a „szemet szemért, fogat fogért” elvét alkalmazni velük szemben.

1580. június 25-én Campiont Londonban elfogták. Hamarosan szabadon engedték. De Londonban nem maradhatott tovább. Vidékre ment, és beszédeivel sok megtérést ért el.

„Naponta megyek valahová – írta a P. Generálisnak Rómába. – Az aratnivaló csodálatosan nagy. De sokáig nem kerülhetem el a heretikuskok kezét. Álöltözetemen nevetnem kell; éppen olyan gyakran cserélem, mint a nevemet. Időközönként olvasom levelekben a hírt, hogy Campiont elfogták. Ha azután odaérek, olyan sokat hallok az ügyről, hogy a félelemtől elmúlik a félelmem.”

Londonban volt egy megbeszélése Pater Personssal, majd Lancashirebe ment. Ott szinte naponta beszélt, nagy eredménnyel. De állandóan kémek kerülgették, és bizony sokszor csak nagy ügyel-bajjal menekült meg.

Ebben az időben állandóan egy könyvön dolgozott. „Decem rationes” volt a címe, vagyis tíz ok katolikus hitének védelmére. Titkos nyomdában kinyomatták, és az oxfordi egyetem hallgatói egyik reggel csak ott találtak négyszáz példányt az egyetemi templom padjaiban. Országos szenzáció volt ez. A kormányzat most megkettőzte erőfeszítéseit: A szerzőt el kell fogni!

Három hét múlva sikerült is. Azt tanácsolták neki, meneküljön Norfolkba. Útjában egyik hűséges katolikus család házában misét mondott. Valami negyven személy vett részt a misén, de ott volt az áruló is, Eliot. A következő tizenkét órában a rendőrség háromszor kutatta végig a házat. Harmadszorra megtalálták Campiont, és még két papot vele. „Most bizonyára haragszik rám” – mondotta neki Eliot. Campion azt felelte: „Nem. Megbocsátok önnek. Íme, bizonyoságul iszom az egészségére. Ha bánja, amit tett, kész vagyok akár fel is oldozni. Persze, alapos penitenciát is rovok önre.”

Londonba vitték. Kalapjához odatűzték a feliratot: „Campion, a lázadó jezsuita.” Először is „különleges kezelésbe” vették. Ezt hívták „little ease”-nek, ami szóról szóra „kevés kényelmet” jelent. Olyan börtönlukba dobták, ahol sem állni, sem feküdni nem tudott. Három nap után hittagadásra akarták rávenni. A koronatanács több lordja – állítólag a királynő maga is – felszólította erre. De állhatatos maradt. Ettől kezdve naponta kínpadra vonták. Valaki egyszer gúnyosan kérdezte, hogy érzi magát. Azt felelte: „Cseppet sem rosszul. Egyáltalán nem érzem a testemet.”

Több más pappal együtt 1581. november 14-én került sor a tárgyalásukra. A vád az volt, hogy Róma megbízásából összeesküvést akartak szervezni. Mikor feltették a kérdést, kik vallják ártatlannak magukat, a sok kínzás következtében Campion a kezét sem tudta felemelni. Egyik társa segített neki. Gyengesége ellenére okosan és talpraesetten védte magát és vádlott-társait. Az nem sikerült neki, hogy a halálos ítéletet elkerüljék. De azt világosan kimutatta, hogy az összeesküvés vádja csak ürügy volt: végső soron a hit kérdéséről volt itt szó.

Mialatt a börtönben a kivégzésre várt, felkereste nővére, és még egy kecsegtető ajánlatot közvetített neki. Ha hitét megtagadja, megtiszteltetés és gazdagság vár rá... Az áruló Eliot nem egy másik látogató. A pör folyamán Campion ellen vallott. Most attól félt, a katolikusok bosszút állnak rajta. Campion ajánlólevelet adott neki egyik németországi nemes barátjához. Annál majd biztonságban lehet.

Egy borús, esős decemberi napon végezték ki Campiont három paptárssal. Mint ahogy akkor szokásban volt, két ló farkához kötött saroglyafélén vitték őket a kivégzőhelyre.

Kimerültsége ellenére tisztán és töretlenül csengett a hangja, amikor a korintusi levelet idézte: „Látványossága lettünk a világnak, az angyaloknak és embereknek is... Oktalanok lettünk Krisztusért...” Majd arra kérte a jelenlevő katolikusokat, imádkozzák vele az apostoli hitvallást.

Mint a papokat általában, őt is barbár halálnemre ítélték. A papokat felakasztották, azután félig még élve levették a bitófáról, ki tépték a belső részeit, majd felnégyelték. A hóhér vele szemben valami emberiséget gyakorolt: hagyta addig az akasztófán, míg meghalt, csak utána kezdte a mészárosmunkát. Véréből egy fiatal költőre is freccsent, Henry Walpole volt a neve. Ő is jezsuita lett később, és hitéért vértanúhalált halt.

Campion nem engedte, hogy missziós buzgalmát akadályozza a gyötrő beismerés: abban, hogy az angol egyház így csődöt mondott, a katolikusok is vétkesek. De bizonyára nem akarta volna azt sem, hogy halála és a tény, hogy mi vértanúnak tiszteljük, tovább mélyítse a meglévő szakadékokat. Megbocsátott az árulónak, mert mikor saját múltjára gondolt, megértette őt. Ma nálánál is jobban megértjük a bírót, a hóhért, még a királynőt is és annak öntudatos népét, mert ma jobban tudjuk, mennyire csődöt mondottunk, és mélyebben szenvedünk a szakadás miatt. Halálát továbbra is úgy fogjuk fel, mint bizonyágtételt az igaz hit mellett, és így mint isteni kegyelmet ünnepeľjük. De tanúbizonyosságával nem akarunk visszaélni. Nem hetvenkedünk az „igazhitűség” büszkeségével az „eretnekekkel” szemben: hiszen a mi hibánk nélkül nem botránkoztak volna meg abban az egyházban, amelynek hitéből ma is sok tekintetben élnek. Lehet, hogy Campion az Úr fohászával imádkozott megtévedt, bűnös testvéreiért: „Atyám, bocsáss meg nekik, mert nem tudják, mit cselekszenek.” A történelem súlya alatt mi inkább arra hajlunk, hogy a Miatyánk kérését adjuk ajkára: „Bocsásd meg a mi vétkeinket, miképpen mi is megbocsátunk az ellenünk vétőknek.”

H. Firtel

KOSZTKA SZANISZLÓ
(STANISLAW KOSTKA)
(november 13)

* 1550. okt. 28. Rosztków
† 1568. aug. 15. Róma

Lengyel nemesi családból származott. Dicsőséges volt a család története, és abban a korban, amikor a vallásszakadás a XVI. században Lengyelországig hatolt, töretlenül hűséges maradt a katolikus egyházhoz. Szaniszló halála után a családi körben töltött gyermekéveit hozzátartozói elbeszéléseikben annyira kiszínezték, hogy sok esetben ma már nem tudjuk a történelmi magvat és a legendát szétválasztani.

Tizennégy éves korában bátyjával Bécsbe ment. Velük volt saját nevelőjük is. Ott előbb a jezsuita kollégium nemesi konviktusában laktak. A konviktust egy év múlva feloszlatták, és a két testvér egy protestáns családnál kapott szállást. Szaniszló továbbra is a jezsuita kollégiumban tanult. Mind jobban kitűnt, mennyire különbözik a két testvér. Szaniszló ment a maga útján, biztosan, fegyelmezetten. Bátyja viszont az újonnan szerzett szabadságot akarta kihasználni. Nem akart egyet sem elszalasztani a nagy város felkínálta szórakozási lehetőségekből. Megkísérelte – mit is várhatnánk mást tőle –, hogy öccsét is bevonja saját köreibé. Rábeszélési művészete nem hozott eredményt. Most a durva erőszakhoz folyamodott az idősebb testvér, hogy a fiatalabbat engedékenységre bírja.

Szaniszló 1566 végén súlyosan megbetegedett. Már minden reményt feladtak az orvosok. Bátyja megakadályozta, hogy pap keresse föl. Azt akarta, haljon meg a betegek szentségei nélkül. Betegsége idején Szaniszló előtt világos lett, hogy a Jézustársaságba kell lépnie. De azt is világosan látta, hogy apja és bátyja minden követ megmozgatnak majd az ellen, ha ilyen hivatást választ. Felgyógyulása után a bécsi tartományfőnökhöz fordult. Az csakugyan kereken megtagadta felvételét. Beállítottságát igen könnyű megértenünk: Lengyelország akkor az osztrák rendtartományhoz tartozott. Valóban oktatóság lett volna, hogy egy hatalmas lengyel mágnás haragját kihívják. De Szaniszló megtalálta a kiutat, hogyan vonhatja ki magát apja befolyása alól, hogyan kerülheti el idősebb testvére beavatkozását. Egyik bécsi páter megemlítette neki azt a lehetőséget: menjen a felsőnémetországi provinciába, és ott, vagy ha a provinciális még ott is elzárkózik felvétele elől, magában Rómában a rendfőnök-től kérje felvételét.

Ezt a merész tervet a 17 éves fiatalember 1567 augusztusának végén valóra váltotta. Gyalogszerrel nekivágott a hosszú útnak Augsburg felé. Ott akarta megtalálni a felsőnémetországi rendtartomány provinciálisát, Canisius Pétert. Bátyja, mihelyt titkos eltávozását észrevette, tüstént nyomába indult. De Szaniszló még idejében el tudott rejtőzködni, úgyhogy üldözője elfutott mellette, és hosszú hajsza után dolgavégezelen kellett visszatérnie. Apját azonnal értesítették az eseményről. Az a rendet a legszörnyűbb megtorlásokkal fenyegette.

De még itt sem volt ajánlatos végleges döntést hozni felvétele ügyében. Így azután szeptember végén, két másik fiatal jelölt társaságában útnak kellett indulnia Róma felé. A kísérőlevélben Canisius röviden megírta Szaniszló esetét. Majd hozzáfűzte: „Nagy dolgokat várok tőle.”

A három fiatalember 1567. okt. 25-én ért célba. Még abban a hónapban, október 28-án megkezdte Szaniszló az újoncélet a Sant'

Andrea al Quirinale templom mellett. Ott építette csaknem száz évvel később Bernini azt a csodaszép templomot, ahová a szenttéavatás után a Szaniszló sírja fölé emelt oltár került.

Az újoncév békéjét hirtelen felkavarta apjának haragos levele: „Könnyelműségeddel bemocskoltad a nemes Kosztká ház becsületét. Mint valami koldus és csavargó kóboroltad be Olasz- és Németországot. Ha továbbra is ilyen makacs maradsz, elfogatlak Rómában, és Lengyelországba hozatlak. Itt majd aranyláncok helyett vasláncokat találsz. Olyan földalatti tömlöcbe vetünk, hogy soha többé meg nem látod a napvilágot.”

Az újonc Szaniszló 1568 augusztusának elején beteg lett. Eleinte nem látszott veszélyesnek. Aug. 14-én állapota feltűnő gyorsasággal rosszra fordult. Mária mennybevitеле napjának reggelén meghalt. Magával vitte égi Anyja, akit lengyel és jezsuita szívének egész szeretetével tisztelt.

Még abban az évben két rövid életrajza jelent meg. Bizonyosságul, mekkora megbecsülést szerzett magának a fiatal novicius Rómában. A Társaság titkára az évvégi körlevélben beszámolt az év fontosabb eseményeiről az egész rendnek. Ezt írta róla: „Sok írivalóm volna még egy lengyel noviciusról, Szaniszlóról. Lelki nagyságával még jobban megmutatta igazi nemességét, mint származásával. Élete mindenestül az erény példaképe volt, halála mindenkinek épületes.”

Lengyel hazájában azonnal elkezdődött idegenben meghalt földiük tisztelése. Különösen a török, a Nyugat akkori fő ellensége ellen hívták segítségül, mint a haza pártfogóját. De boldoggá avatása még eltartott 1670-ig. XIII. Benedek azután 1726. dec. 31-én Gonzaga Alajossal együtt szentnek nyilvánította.

B. Schneider

GONZAGA ALAJOS
(LUIGI GONZAGA)
(június 21)

* 1568. márc. 8. Castiglione delle Stiviere
(Lombardia)
† 1591. jún. 21. Róma

Kevés szent járta meg annyira tisztelőivel, mint Alajos. Alakját a képzőművészeti és irodalmi ábrázolás elferdítette, sőt meghamisította. Századokon át úgy festették le, mint „angyali ifjút”, – elörszeretettel neveztek így. Tisztaságát azzal akarták különösen kiemelni, hogy azt írták felőle: már tizenkét-tizenéves éves fiú korában sem nézett az udvarhölgyekre Mária császárnő udvarában, de még édesanyjára sem . . . A valóságban ez a szerény magatartás abban a korban a jól nevelt fejedelmi sarjak sajátja volt. A lehajtott fej, a liliom, amit a kezébe adtak és még annyi más csak még jobban megerősítette ennek a vérszegény válótlanságnak a benyomását.

Pedig amit ennek a fiatal fejedelmi sarjnak rövid életéről tudunk, az szöges ellentétben áll a szokványos képpel. A Gonzagák családi

nevének jó híre volt akkor. Egyik ősük egy brandenburgi választófejedelem leányát vette el. A család birtoka kicsiny volt. Ezért vagy a császár szolgálatába álltak és lett belőlük vakmerő katona vagy rakoncátlan rablólovag, vagy egyházi pályára mentek, és ott tüntették ki magukat: előfordult, hogy a bíborosi kollégiumban két Gonzaga is volt. Semmi kétség, tetterős, becsvágyó és életrevaló nemzetiség volt a Gonzagáké.

Luigi 1568. márc. 9-én született. Legidősebb fia volt Castiglione őrgrófjának, Ferrante Gonzagának, apja a család egyik mellékágának volt a feje. Még hét testvér követte. Ezzel már ki volt jelölve a hercegi örökös életútja. Alig tíz éves korában a toscanai nagyherceg udvarába került apródnak. Ott megtanulta mindazt, ami hozzátartozott a rangjának megfelelő neveléshez: az udvari viselkedést és fellépést; a klasszikus és modern nyelveket . . . A hercegek és hercegnők között, akikkel ott érintkezett, ott volt a jövő francia királynő, Medici Mária is. Az egyházi előírásoknak mind eleget tettek, de azért az udvar légköre messze volt a keresztény szellemtől. Napirenden volt a gyilkosságtól sem visszarettenő kegyetlenkedés és a korlátlan léhaság. Úgy érezték ezek a fejedelmi családok, hogy föltötte állnak jognak és törvénynek. Ilyen körülmények között határozta el Alajos, hogy önálló marad, és nem engedi, hogy ez a környezet lehúzza. Korra még gyerek volt, de valójában nagyon jól tudta, mit tegyen: Firenzében, az Angyali Üdvözlés templomában fogadalmat tett: környezete lefelé húzó befolyásától távol tartja magát, és csak Istené lesz.

Firenzéből 1579-ben a mantovai herceg udvarába ment. Az volt a Gonzaga-család feje. Úgy mondják, ott már ki is jelentette meggyőződését: „Jobb Istennek szolgálni, mint az egész világon uralkodni.” Azzal, hogy egészen más életmódot követett, állandó tiltakozássá lett kora visszás állapotai és aljassága ellen. És mert ezek a hibák nem voltak csekélyek, nem csodálkozhatunk, hogy tiltakozása, más-volta szembeötlő és egyenesen kihívó formákat öltött.

1581-ben az özvegy császárnő, Mária udvarába rendelték apródul. Mária V. Károly legidősebb leánya és II. Miksa császár felesége volt. Készült vissza spanyol szülőhazájába. Alajos szülei és testvérei vele tették meg a nagy tengeri utat. Apját játékszenvedélye súlyos pénzzavarba sodorta Spanyolországban. A 14 éves fiúnak kellett a rokonság körében levélbelileg közbenjárnia. Világos ebből, hogy az apa igen bízott elsőszülette diplomáciai ügyességében. Mikor több évi portugál tartózkodás után II. Fülöp király visszatért Madridba, Alajosnak jutott a megtiszteltetés, hogy 1583. márc. 29-én latin beszéddel üdvözlje. A beszéd ugyan teljességgel a kornak megfelelő iskolai feladat, tele idézetekkel, de azért elárul valamit az ifjú szónok képességeiből. Ott Spanyolországban lett világos a fiatal hercegi örökös előtt jövő életútja is: A jezsuita rendbe akart lépni. Most

hosszas huzavona kezdődött apjával. Arra kész lett volna az apa, hogy beleegyezik: lépjen az egyház szolgálatába, ha ott életpályáját a bíborosi méltóság koronázhajta. De a szerzetesi pályát érdektelennek tartotta elsőszülőtte számára.

A család 1584 nyarán visszatért hazájába. Csak Alajos egyik nővére maradt a madridi udvarban. Otthon az apa még egyszer elkövetett mindent, hogy fiát eltérítse a szerzetesi hivatástól. De az őrgróf újra lebecsülte fia határozottságát és bátorságát. 1585. nov. 2-án a herceg ünnepélyes formában lemondott minden jogáról öccse, Rudolf javára. Bizonyára nem volt véletlen, hogy éppen halottak napját választotta, hiszen ez csakugyan egyfajta halál volt: meghalt a világ számára. Két nap múlva útban volt Róma felé, hogy ott újoncévét elkezdje. Ott vette pár hónapra rá apja halálhírért.

A kiképzés éveinek nyugodt menetét súlyos családi bonyodalmak zavarták meg. Ezekben szükségessé vált a család legidősebb tagjának tanácsa és segítsége. Testvére, Rudolf, aki atyjuk halála után átvette az őrgrófságot, nagy gondokat okozott. Elutasította azt a házassági tervet, amit a családi tanács javallt. Megszöktette egyik tekintélyes család leányát, és vele élt. Ugyanakkor rokonával, a mantovai herceggel Solferino birtoklásán vitázott. Alajos bekapcsolódott az ügybe. Először egy sereg levelet írt édesanyjának. Az a területi vita ügyében külön elment Prágába, és ott a császári udvarnál kedvező döntést eszközölt ki. De ezzel a viszály még nem ért véget, mert a döntést a tethelyen nem tudták keresztülvinni. Akkor tanácsolta a mantovai herceg édesanyja: tegyék meg Alajost döntőbírónak, és jelentsék ki, döntését kötelezőként fogadják el. A rend generálisa beleegyezett a tervbe. Alajosnak megengedte, hogy hazatérjen, és ott helyben tisztázza a vitás kérdéseket. Az a tény, hogy egy alig húsz éves ifjút ilyen feladattal bíztak meg, világosan mutatja, mekkora tekintélye volt a családi körben. Közvetítése nem is maradt eredmény nélkül: a béke újra helyreállhatott a mantovai herceg és a fiatal Rudolf őrgróf között.

Közben Alajos megtudta öccsétől, hogy titokban házasságot kötött a polgári származású leánnyal. Magától értetődő volt a követelmény: hozzák a házasságkötést nyilvánosságra, mert a közbotrányt – hogy eddig látszólag vadházasságban éltek – csak így lehetett megszüntetni. Alajos ultimátumot terjesztett öccse elé: „Ha ezt nem tudom elérni, nem ismerlek többé vérszerinti testvéremnek, sőt egyáltalán nem akarok rólad többé tudni. Hiszen több mint négy éve már, hogy a család számára szinte halott vagyok. Valóban szégyenkez-nem kellene magam előtt, ha most, miután Krisztus szeretetéért mindent elhagytam, még önmagamat is, emberi vonzalomból elárulnám Krisztust, és elnézném, hogy Őt megbántják . . . Tizenkét napig maradok itt, és várom válaszodat.” Levele végén nagy nyomatékkal kéri öccsét: „Ne hanyagold el azt, ami kötelességed; ne késlekedj,

újra mondom, ne vonakodj. Jól jegyezd meg, hogy ezeket a szavakat háromszor megismételtem. Ha most kudarcot vallasz, bizonyosan megbánod.” El is érte az idősebb testvér, amire törekedett. Nyilvánosságra hozták a titokban kötött házasságot, és megszűnt a látzólagos törvénytelen viszonyból eredő botrány. Alig három évre rá Rudolf erőszakos halál áldozata lett. Öccse, Ferenc követte az őrgrófi méltóságban. Benne újra együtt voltak azok a jótulajdonságok, amelyek olyan szembetűnőek az elsőszülött Alajosban.

Alajos sikeresen megoldotta a két nehéz feladatot, ami miatt Lombardiába jött. Most visszahívták Rómába, hogy a Római Kollégiumban, rendje központi tanulmányi intézetében folytassa teológiai tanulmányait. Búcsúlevelében így ír öccsének Milanóból: „Úgy gondolom, hogy közvetlenül húsvét után útra kelhetek Róma felé. Az az én igazi hazám.”

Földi vándorútjának tényleg Róma lett végső állomása. 1590–91 tele nagy éhínséget hozott Közép-Olaszországra. Nyomában jött a pestis, amellyel szemben akkor védtelen volt az emberiség. A római kollégium fiatal rendtagjai is beálltak az önkéntes betegápolók sorába. A betegek szolgálatában Alajos maga is megkapta a ragályt március folyamán, és azonnal felvette a betegek szentségét. De betegsége igen elhúzódott. Most is ugyanolyan nemes magatartást és ugyanolyan bátorságot tanúsított, mint ami egész életét jellemezte. Anyjának így ír egyik levelében: „Egy hónappal ezelőtt úgy gondoltam, megkaptam Istentől a legnagyobb kegyelmet, amit kaphatok: azt, hogy kegyelmében halhatok meg. De az Úr úgy látta jónak, hogy elodázta a halált, és cserébe állandó lázat küldött. Még mindig ettől szenvedek. Az orvosok nem tudják, mi lesz a betegség kimenetele. Megkísérelnek mindent a test egészsége javára. Nekem fontosabb, hogy arra gondoljak: Isten, a mi Urunk adjon nekem jobb egészséget, mint amit az orvosok adhatnak. Így valójában boldog vagyok, hiszen remélem, néhány hónapon belül Istenünk és Urunk színe elé, a holtak földjéről az élők országába szólítanak . . .” És erős hitével megkísérli előre vigasztalni anyját arra a pillanatra, amikor majd halálhírért veszi. 1591. jún. 10-éről maradt még egy levele: „Mindezt csak azért írtam, hogy különleges kívánságomat teljesíteni lássam: Fogadja úgy Kegyelmed az egész családdal együtt elköltözésem hírért, mint drága ajándékot. Anyai áldásával kísérjen és legyen mellettem, mikor hazatérek. Ezeket a sorokat azért írtam le olyan szívesen, mert semmi másom nincs, amivel kifejezhetném szeretetemet és gyermeki tiszteletemet. Befejezem, és még egyszer kérem alázattal áldását.”

Pár nap múlva, 1591. jún. 21-én meghalt a római kollégiumban. Már tizennégy évre rá boldoggá avatták, 1726. dec. 31-én pedig a szentek sorába iktatták.

B. Schneider

KLÁVER PÉTER (JUAN PEDRO CLAVER) * 1580 Verdú (Katalónia)
(szeptember 9) † 1654. szept. 8. Kartagéna
(Kolumbia)

1580-ban született. Szülei egyszerű, jóra való földművesek voltak, meggyőződéses keresztények. Édesanyja 1593-ban meghalt. A fiatal Juan Pedro – ez volt a gyermek neve – röviddel ezután elkezdte teológiai tanulmányait. Az első bevezetést a tanult püspöktől, Pedro Jaime Vichtől kapta. Azután a barcelonai egyetemen tanult, és 1602. aug. 7-én felvételt kért a Jézustársaságba. Újoncidejét Tarragonában töltötte. Huszonnégy éves volt, amikor 1604. aug. 8-án letette fogadalmait. Elöljárói elismerték tehetségét, az átlagosnál jobb ítélőképességét, mély vallásos életét és nagy emberszeretetét. Majd 1605-ben tanulmányai folytatására Mallorcára küldték. Az az idő, amit ott töltött, egész további életére döntő jelentőségű és iránymutató lett. Palma szigetén, a Montesiön jezsuita kollegiumban, a fiatal szerzetes megismert egy 80 éves rendtársat, a rendház portását, Rodriguez Alfonzot. Vezetése alatt tanulta el Péter a legmagasabb, a heroikus szentség útját: keskeny út volt ez, de a szeretettől áthatott. Péter állítólag azt mondta később: „Azok voltak a legszebb napok életemben.”

Mikor 28 éves korában visszakerült Tarragonába, azt kérte, engedjék, hogy a mai Kolumbia északi részén fekvő Újgranadába – akkori nevén Nuevo Reino de Tierra Firme – mehessen. Barcelonában befejezte teológiai tanulmányait, és Sevillába ment. Onnan indult amerikai újtúra 1610. ápr. 15-én, hogy soha többé vissza ne térjen.

Élete delén lépett Amerika földjére. Harminc éves volt akkor. Az ország lakói három csoportba tartoztak: európaiak, indiánok, négerrek. Így volt ez főleg a Karibi tenger környékén. Misszionárius volt elég. Péter csak egy volt a sok között. De ahogy ő a munkába vetette magát, az különleges jelentőségre tett szert. Hősi alázattal és emberszeretettel szolgált hivatásában, és missziós munkája céljából azt tűzte ki, hogy a néger rabszolgák között hirdeti az evangéliumot.

Pater Bartolomé de Las Casas annak idején azt a javaslatot tette – és elképzelését végre is hajtották –: mentsék fel az indiánokat a munkavégzés alól szenvedélyes természetük miatt, és pótolják őket néger rabszolgákkal. Ximenez Cisneros bíboros támogatta ezt a politikát. A spanyol korona most nekifogott néger rabszolgákat küldeni Amerikába az indiánok helyébe. A kényszerszolgáskodást felváltotta a rabszolgaság. Las Casas nem fogta fel, hogy az orvosság rosszabb, mint a betegség, ami ellen harcolt.

Csak egy ember akadt a sok közül, aki az lett a feketéknek, mint Las Casas az indiánoknak: Pater Alonso de Sandoval. Mindmáig szinte ismeretlen maradt. Az emberi történelemben, főleg az Egyház

történelmében ő volt az első apostolok egyike, aki tudatára ébredt: a négerek rabszolgává tétele olyan igazságtalanság, amit semmivel nem lehet jogossá tenni. Neki köszönhetjük, hogy Kartagénában megkezdődött a feketék között az apostoli munka. A sevillai érsek, Don Petro Castro y Quinones – aki iránt Kláver Péter gyermeki engedelmességgel viseltetett – gondoskodott ennek az apostolkodásnak a kiépítéséről.

Rodriguez Alfonz testvér alázata olyan hatással volt Péterre, hogy ismételen kitért a megtiszteltetés elől, hogy pappá szenteljék. Sandoval, a négerek apostola, aki munkatársat keresett, végre rábeszélte, és így 1616-ban pappá szenteltette magát. Akkor írta neki a rendfőnök, Muzio Vitelleschi: „Gondoskodása, hogy a négereknek lelki segítségére legyen és őket tanítsa, olyan feladat, amit nagyra értékelek és nagyon dicséretesnek itélek.” (Római Archivum)

Péter elkezdte új apostoli munkáját. Gazdag lelkiélete, amelyben a vállalkozó készség és a szemlélődés kéz a kézben járt a hősiesség alázattal, jó előkészület volt. Az Egyház iránti teljes engedelmesség és Sandoval tapasztalt keze irányította. Az első naptól kezdve, mikor saját szemével megpillantotta a négerek mélységes nyomorát, olyan fenntartás nélkül adta oda magát munkájának, hogy barátai elámultak, a színesek pedig tisztelettel vették körül. Kartagénára volt az a nagy kikötő a délamerikai partokon, ahová a rabszolgák megérkeztek. Senki nem törődött a nyomorukkal, betegségükkel, azzal, hogy milyen borzasztó körülmények között halnak meg, mennyire megalázzák, emberhez méltatlanul kezelik őket: Saját hazájukban elfogták, és szabad falvak lakóiból lakat alatt, rács mögött őrzött igavonó állatokká tették.

Péter a jezsuita kollégiumban egy kis cellát választott ki, közel a kapuhoz, hogy minden négernek, aki odajön, rendelkezésére álljon. Ott tartotta a dohányt, datolyát, cukrot és ezer már apróságot, amiről tudta, hogy a négerek szeretik. „Pater Kláver bizonyára néger – mondotta egy néger Kartagénában –, mert fehér ember minket így nem szerethetne soha.”

Mikor egy vitorlás feltűnt a láthatáron (ezek voltak akkor a gyorsjáratú tengeri hajók), Kartagéna egész kikötője megmozdult. A „gazdák” az izzó forróságban „a befutó áru minősége” után kezdősködtek. Mikor a partraszállás helyéhez közeledtek, már hallani lehetett a jellegzetes zajt: jajgatás, kiabálás, tompa, fájdalmas, szomorú hangzavar. Egy-két ember gondolt csak arra az egész kikötőben, hogy ez a betegségtől és fáradtságtól kimerült embersereg: Isten gyermekei és valójában szabad emberek. Péter és Sandoval, aki 1622 után a munkát egészen Péterre bízta: ők voltak ez az egy-két ember. Még mielőtt a rabszolgákkal telt hajók megérkeztek, Péter már tudta, milyen törzsekhez tartoznak, és tolmácsait aszerint tudta

kioktatni. Ők voltak a jobbkeze. Calepino, aki tizenegy afrikai nyelvet beszélt, értékes szolgálatával segítette.

Kláver pontos listát vezetett a keresztelesekről. Több mint 30 ezer embert keresztelt meg. Minden kereszténnyé lett rabszolga kapott tőle egy érmet. Ezt a nyakában viselte. Erről tudhatták, hogy keresztény. Ebben az időben, 1622 táján tette Péter az ígéretet, hogy „a rabszolgák rabszolgája lesz”. „Petrus Claver, Aethiopum semper servus.” Harmincnégy éven át Kartagéna kikötője volt életének színtere.

Pártfogoltjai sorsát tovább is figyelemmel kísérte, már amennyire ez lehetséges volt. Gondja volt arra, hogy további oktatást kapjanak a hitben. Ennek az embernek az alakja, aki egyénileg a legszegényebb életmódot követte, kitörölhetetlenül belevésődött az odaérkező feketék emlékezetébe.

Ezen túl még a börtönökre is gondja volt és azokra, akiket az inkvizíció tartott fogva. Nem egyszer megtörtént, hogy a vádlott, amikor nyilvánosan kimondták halálos ítéletét, Pater Kláverért kiáltott, hogy nála végezhesse el gyónását.

Különös figyelmet szentelt azoknak, akik valami szektához vagy az iszlámhoz csatlakoztak. Élete vége felé már alig aludt; az alvás idejét vezeklésre vagy szemlélődésre fordította. Misztikus volt, de emellett a négerek apostola. Hetvenegy évvel a vállán még mindig nem lanyhult apostoli tevékenysége. Inkább növekedett. Mindig készen állt, hogy erőlesen belenyúljon az eseményekbe, és gyors megoldásokat találjon a nehézségek idején. De 1651 óta betegeskedett. Fel kellett hagynia az apostoli tevékenységgel; bémultán, kínok között feküdt ágyán. Most önmagát és szenvedéseit ajánlotta áldozatul feketebőrű testvéreiért.

Amikor 1654. szept. 7-én végigfutott a hír a városon, hogy a „Szent” halálán van, hatalmas néptömeg sereglett össze. Elvonultak betegszobája előtt a szerzetespapok és nővérek, a püspök, szegények és gazdagok, rabszolgák és gyermekek. 1654. szept. 8-án meghalt Kláver Péter.

1850. júl. 20-án avatták boldoggá. Majd végül 1888. jan. 15-én lelki mesterével, Rodriguez Alfonzzal együtt XIII. Leó pápa a szentek közé iktatta. Ugyanő 1896. júl. 7-én az összes négermisszió pártfogója nyilvánította. E. Dussel

Tegnap, 1627. május 30-án, Szentháromság ünnepén, egy hatalmas hajóból igen sok Afrika folyóvidékéről idehurcolt néger szállt ki. Odasiattunk két nagy tele kosárral: volt ott narancs, citrom, édes-ség és miegyéb. Bementünk a hajlékukba. Mintha egy második Guineába léptünk volna! Úgy kellett áttörnünk a tömegen, míg elértünk a betegekig. Rengetegen voltak, ott feküdtek a nedves földön vagy inkább a sárban. Hogy pedig a nedvesség ne legyen túl nagy, ki-gondolták, hogy cserepet és kötörmeléket raknak halomba. Ez volt

hát az ágyuk, amit még kínosabbá tett, hogy meztelenek voltak, egy darab rongy nélkül. Leterítettük a köpenyünket, összehordtuk a rak-tárból, amiből valami fekhelyet lehetett csinálni, és az így elkészített helyre, áttörve a tömegben, odahoztuk a betegeket. Azután két csoportra osztottuk őket. Az egyikkel társam foglalkozott tolmács segítségével, a másikkal magam. Két néger már halálán volt, a testük hideg, a pulzusuk alig vert. Cserépen parazsat szitottunk és középre hoztuk a haldoklók mellé, azután a tűzbe jószagú füstölőszeret szórtunk, – két tömött zacskóval volt velünk, rá is ment az egész. Utána betakartuk őket a köpenyünkkel, mert nekik semmijük sem volt, és ha uraiktól kértünk volna, csak dühbe hozzuk őket. Ettől visszazállt beléjük a meleg és az élet. Látni kellett volna, milyen boldogan néztek ránk! Így szóltunk hozzájuk, nem szavakkal, hanem két kezünkkel, tettel . . . Azután melléjük ültünk vagy térdeltünk, borral mostuk meg arcukat és testüket, igyekeztünk nyájas szavakkal fölvidámítani őket, olyan természetes indítékokat hozva föl, amelyek valamiképpen földerítik a betegeket. Majd hozzáfogtunk a keresztségi oktatáshoz . . . és saját nyelvükön előremondtuk nekik a tökéletes bánat felindítását. (1627. máj. 31-i levele előljárójának.)

PORRES MARTON (MARTIN PORRES)
(november 3)

* 1579. dec. 9. Lima
† 1639. nov. 3. Lima

Juan de Porres burgosi spanyol lovag volt. Előkelő családból származott, és tagja volt az Alkantara lovagrendnek. Mint annyi más, ő is kivándorolt az újonnan fölfedezett Amerikába, hogy dicsőséget arasson és új birtokokat szerezzen. Miután a hódítást befejezték és a meghódított terület biztosítva volt, Panamában telepedett le, talán mint egy indián „encomienda” ura. De ez nem elégítette ki: elment Limába, nagyobb szerencse reményében. Útjain egy fiatal néger lány, Anna Velázquez kísérte. Juan de Porres megígérte, hogy feleségül veszi, – de a fiatal lány legfőbb álma sohasem vált valóra. 1579-ben érkeztek meg az új bevándorlók a gyarmati fővárosba, Limába. Egy szegényes külvárosi negyedben született meg 1579. dec. 9-én Anna kisfia. Martinicónak keresztelték. Keresztény nevelése mindenekelőtt anyja műve volt. Martinico (Mártonka) hamarosan példaképe lett a többi gyerekeknek.

Egy napon végre Juan de Porres is megjelent Anna kunyhójában azzal, hogy ettől kezdve elismeri a magáénak két gyermekét. Kérte, adja őket neki, hogy megfelelő nevelésben részesüljenek, és nála lakjanak Guayaquilban. (Az alkirály közben odaküldte.) Amikor Juan jelentkezett Diego de Miranda kapitány házában, ez azt kérdezte tőle: „Miért hurcolod magaddal ezt a két mulatott?” Most ismerkedt meg a kis Márton először ezzel a megalázó kifejezéssel: „mu-

latt". Hányszor kellett még később hallania! A szó tulajdonképpen nem a fajkülönbségre vonatkozott – az nem játszik szerepet Latin-Amerikában –, hanem a társadalmi szintre. Sötét bőrszíne a spanyol birodalom társadalmi szerkezetében alacsonyabbrendűsége kárhoztatta. Ugyanebből az okból Anna sem ment velük Guayaquilba. Miután Juan de Porrest Panama kormányzójává nevezték ki, két gyermekét visszaküldte Limába anyjukhoz.

Ezekben az években Márton kitanulta a borbélymesterséget, és mint seborvos és gyógyszerész hamarosan nagy tapasztalatot szerzett. A sebesültek és kelésekben szenvedők szívesen kezeltették magukat a szeretetreméltó fiatalemberrel. Három év leforgása alatt sok szegény, rászoruló és beteg árasztotta el rendelőjét. Fáradhatatlan volt a szerető gondoskodásban; sőt sokan már csodálatos gyógyulásokról is beszéltek.

Minden reggel ott volt az első szentmisén plébániatemplomában, a Szent Lázár-templomban. Azután a sötétség beálltáig egész figyelmével és odaadásával betegeivel foglalkozott. Rövid idő alatt akkora hírt és tekintélyt szerzett, hogy belefáradt a minden oldalról felé irányuló bámulatba, és elhatározta, hogy visszavonul. Egy napon, anyja beleegyezésével, átkelt a Rimacon, és elszántan a nagy domonkos kolostor felé vette útját.

Mindjárt tudomására adta a priornak, hogy nem akar „misemondó vagy zsolozsmázó pap” lenni, hanem egyszerű laikus testvér. Mint „oblatust” (harmadrendi) maradhatott ott. Ezeket szabályszerű szolgálknak tekintették, még csak teljesjogú szerzetestestvérek sem voltak. A társadalmi ranglétrán a spanyolok után az indiók következtek, azután a négerek s legutoljára a mulattok. A prior nagyon jól tudta, hogy a rend akkoriban érvényes előírásai „lehetetlenné tennék, hogy engedélyezze a fiatalembernek, amit sok tekintetben megérdemelt volna”, t. i. hogy segítőtestvér vagy pap legyen. Márton tudta, mekkora igazságtalanság éri sötét bőre miatt. Azt is tudta, hogy ereiben spanyol nemesi vér folyik, és teljesen tisztában volt tudásával és képességeivel is. Mégis elhatározta, hogy meghozza az áldozatot.

Csak kilenc év múlva, 1603. jún. 2-án erősítették meg végleg a rendbe való felvételét, mégpedig abban az alázatos állapotban, amelyet ő maga választott: mint egyszerű laikus testvérét. Ezekben az években mint betegápoló és seborvos fáradhatatlanul arra törekedett a kolostorban, hogy másoknak szolgáljon. Előszeretettel vett részt az első misén, és sokszor az egész éjszakát imádságban és vezeklésben töltötte. Az egész kolostor szentnek tartotta. Ettől az 1603-as évtől kezdve a betegápoló testvér hivatását töltötte be, és „munkáját egész további életén át annyi odaadással és gonddal végezte, hogy ámuló csodálkozást váltott ki.”

Limában a 16. század vége felé tíz kórház volt: férfiaknak és nőknek, spanyoloknak, indioknak és négereknek, gyermekeknek és leprásoknak. De minden társadalmi osztálynak külön épületrész volt fenntartva. Márton fáradhatatlan tevékenysége folytán a domonkos kolostor hamarosan szintén valóságos kórházzá változott. „A birodalom arany fővárosának” megszámlálhatatlan rászoruló embere talált ott felvételre, mégpedig faji és társadalmi különbség nélkül. Végül már a kolostor minden cellája el volt foglalva. A prior mély megütközéssel követelte Mártontól: azonnal lakoltassa ki a betegeket. Erre nővére házát rendezte be új kórháznak.

Rábírta nővérét, hogy munkájában segítségére legyen. Így létrejött egy árvaház, Mateo Pastor, Márton egykori borbélymestere vezetése alatt. Hasonlóképpen egy népkonyha magában a kolostorban a szegények számára, és még számtalan karitatív intézmény az egész városban.

Működési köre mindjobban növekedett. Csak úgy sereglettek hozzá, alacsonyorsúak és előkelők egyaránt, hogy szolgálatait igénybe vegyék vagy tanácsát kikérjék. Maga a perui alkirály is gyakori látogató volt cellájában. Barátságát használta fel Márton arra, hogy a város legszegényebbein segíthessen.

Számos csodát tulajdonítanak neki. De a legnagyobb csoda kétségtelenül mély alázata, imádságos élete és határtalan szeretete volt.

A folytonos vezeklés, a napról napra megújuló szigor önmagával szemben és a mindössze 2-3 órai alvás éjszakánként aláásta egészségét, és 1639 végén tifuszt kapott. A láz elsorvasztotta. De ebben az utolsó betegségben életszentsége végleg bebizonyosodott kolostori közössége, a haldoklót cellájában látogató limai nép, sőt még az alkirály előtt is.

Porres Márton november 3-án halt meg a Hiszekegy imádkozása közben, ezeknél a szavaknál: „és emberré lett”. 1837-ben XVI. Gergely pápa boldoggá, 1962-ben XXIII. János pápa szentté avatta.

A perui püspökség szervezésében tartott „Perui Szociális Hetek” résztvevői védőszentjüknek választották. Már előtte a Szentszék a szociális igazságosságá patronusává tette Peruban. Maga a köztársasági elnök első honfitársának nevezte, aki Peruban a szociális kérdés megoldásán fáradozott. 1939-ben Benavides tábornagy okmánynyal tette közzé ezt a nyilvános megtiszteltetést. A világ különböző részein az orvosi és ápolószemélyzet hivatásszervezetei védőszentjüknek tekintik.

E. Dussel

LIMAI RÓZA
(augusztus 23)

* 1586. ápr. 20. Lima
† 1617. aug. 24. Lima

1586. ápr. 20-án – mások szerint 30-án – született. A keresztségben az Isabel de Flores nevet kapta. Egy indió asszony, aki szülei

házánál dolgozott, a kicsi gyermek arcát rózsával hasonlította össze, s ettől kezdve Rózának szólította. Ezt a nevet kapta aztán 1597-ben, bérnálása alkalmával Toribio püspöktől. Izabella ekkor éppen tizenegy éves volt.

Rosa de Santa Maria – ezt a nevet vette fel, mint harmadrendi domonkos – ugyanolyan jelentőségű Limában és Amerikában, mint Katalin Sienában és Olaszországban, vagy Terézia Avilában és Spanyolországban. Teljesen beleillett a lelkiélet spanyol iskolájába, amely a 16. században uralkodott.

„Mihelyt Róza értelme teljes használatára jutott, állandóan a bűntől való félelemben és rettegésben élt. Ha valami szenvedély mozdult meg benne értelme ellen, nagyobb erőfeszítés nélkül legyőzte és elűzte.” Ilyen értelmű választ kapott Dr. Castillo orvos, aki P. Lorenzanóval együtt vizsgálat alá vette életét. Egész életén át vezeklésre gondolt, és fáradhatatlan képzelete mindig újabb gyakorlatokat fedezett föl és talált ki. Levágta a haját, hogy egy jó családból származó fiatalemberrel tervezett házasságát elkerülje; kezét oltatlan mésszel elcsúfította; derekán állandóan láncot viselt, nehéz lakkattal; fejére kovácsolt vasból készült töviskoronát helyezett; vezeklőinget viselt és ostorozta magát; két gyalulatlan deszkán aludt; egy kis kunyhóban lakott, amelyet a kertben maga épített, és szünet nélkül böjtölt.

Ez az élet kortársaiban sok csodálatot, de megütközést is váltott ki. Róza teljesen tisztában volt azzal, hogy „ha testét lángoknak adná is át, és minden vagyonát szétfosztaná a szegények között, de nem lenne benne szeretet, semmi sem lenne.” Tudta, hogy csak a kettős-egy szeretetnek ez az útja fontos. Sienai Katalin példáját követte, buzgón olvasta Granadai Lajos testvér és Keresztes Szent János műveit, és csodálta Francisco Solano munkáját, bensőségesen imádkozva érte, hogy missziós működése sok eredménnyel járjon. 1606. aug. 10-én fölvette a domonkos harmadrend ruháját; a városban ugyanis nem volt „másodrend”, vagyis domonkos nővérek. De ez a ruha nem különítette el az emberektől. Ellenkezőleg: tisztázta vele hivatását Lima városa előtt, és lehetővé tette művének szabadabb folytatását.

Csodálatos és nem közönséges életének az imádság volt a lelke. A kertben álló kis kunyhójában végül már naponta 12 órát is elmélkedett, szemlélődött és imádkozott. Vallási gyakorlatait csak kézimunkával szakította meg: varrt, font, szőtt, megművelte a kertet, és termékei árával szüleit támogatta. Az Úr jelenlétében, a Vele való állandó párbeszédben folyt egész élete. Ez szilárd életformájává vált. A Jézus Krisztussal való beszélgetés lelkiéletének állandó tápláléka volt. Mint Keresztes Szent János tanítványa a teremtmények „semmitiségéből” indult ki, hogy az Úr kegyelme által a „lelki jegyességig” emelkedjék. Limai Róza nem együgyű szent volt, hanem igazi lelki

tanító. Főműve azonban – néhány töredéket leszámítva – elveszett. Luis de Bilbao testvér azt állította: „Rózát tetteiben Isten Lelke vezérelte, eltelt a bölcsesség kegyelmével, és a belé öntött tudomány különös támogatását élvezte.” Mint minden nagy szent, sokat szenvedett magától az Egyháztól. Szorongatásait a következőképpen írja le: „Nagy szenvedéssel járt életgyónásom . . . bánat, vigasztalanság, rémület, kísértés, küzdelem, rágalom gyóntatóatyáktól és az emberektől, betegség, fájdalmak és láz.”

Eletének utolsó három évében elhagyta a szülői házat, és egy barátnőjének, Don Gonzalo de la Maza feleségének a házába vonult vissza. (Don Gonzalo az alkirály pénzügyeinek intézője volt.) Krisztusközpontú lelki és vallásos élete ellentétben állt az ottani sokféle népies ájtatossági formával, amelyekben sok esetben a bennszülöttek egykori vallásának elemei éltek tovább. „Ámulva álltam a legcsendesebb szemlélődés mindent egyesítő fényében, és e világosság közepén a Megváltó keresztjét láttam felragyogni. A fénylő ív legbelsejében pedig megpillantottam Uramnak, Jézus Krisztusnak legszentebb emberségét. Éreztem, hogyan hatoltak belőle a dicsőség megmagyarázhatatlan lángjai lelkem mélyébe, úgyhogy azt képzelhettem: egészen szabad vagyok, átjutottam az örök üdvösség boldog örömeibe.”

Három fontos mű köszönheti alapítását Limai Rózának:

Ő alapította Délamerikában az első kolostort szemlélődő rendek számára. „Kedves Atya – írta egy levelében –, szeretnék az anyagok nyelvén beszélni, hogy azokról a rendkívüli kegyelmekről írhaszak, amelyekben Uram érdemtelenül részesített, teljesítve forró vágyamat, hogy kolostort alapíthassak Katalin anyámnak.” (1613. máj. 5-i levél Jerónimo Bautistának.) Róza élete azért alakult ilyen rendkívüli módon, mert kénytelen volt az önálló szervezés útját járni. Hiszen egyedül állt az erőszakos hódítás és szenvedélyek világában. Nem vonulhatott vissza egy kolostorba, hogy ott szemlélődő életet folytasson, mert ilyen kolostor egyszerűen nem volt. Így rá várt a feladat, hogy kolostort alapítson! Kiválasztotta a helyet, elkészítette a tervet, előteremtette a szükséges pénzüsszeget, sőt megjósolta anyjának, hogy tagja lesz a kolostornak. („Te leszel az első, aki a apácák fehér ruháját viselni fogja.”) 1623-ban, Róza halála után nyíltak meg a Szent Katalin-kolostor kapui a limai nők lelkeségének elmélyítésére. A cella körül pedig, amelyben meghalt, felépült Lima második női kolostora.

Másik nagy műve a szegények állandó szolgálata volt. A kemény délamerikai élet s a szenvedéssel való mindennapi találkozása valami zord realizmust vésett a lelkébe: „Ne ügyelj rá, anyám, hogy a betegek gennye ne hagyjon foltot a ruhádon. Sokkal gyalázatosabban mocskolták be a kegyetlen hóhérok nyálukkal Megváltóm arcát.”

Végül harmadik műve a missziók voltak. „Ha nem lennék nő, első gondom lenne tanulmányaim befejezése után, hogy teljesen a misszióknak és az evangélium hirdetésének szenteljem magam. Az lenne a vágyam, hogy a legvadabb, legeldugottabb tartományokba mehessek, ahol az emberek még emberhúst esznek (kannibálok). Egyetlen gondom csak az indiánok megmentése és üdvössége lenne, az igehirdetés és a tanítás erejével, izzadságot, vért nem kímélve. Térjetez meg, bűnösök, térjetez meg!” Különösen lelkesedett a ferencrendi Francisco Solanóért. Még az araukaniai indiánok vadsága sem tudta csökkenteni szenvedélyes szeretetét ezek iránt a népek iránt, pedig tudott róluk egyetmást Chilében élő fivére révén. És itt szó sincs üres vagy ködös rajongásról: az indiánok a város kapui előtt álltak. Ezért szólította fel Róza – akár Sienai Katalin vagy Lisieux-i Teréz – a papokat hősies tökéletességre: „És most azt szeretném Önnek mondani, lelkemnek atyja, hogy elvállalom minden adósságát, és kérem Istent, énnékem szabja ki a büntetést, amit Ön érdemelne.” (Levél Bartolomé de Ayalához.)

Az állandó szigorú életmód, a szakadatlan imádság, a munka és fáradtság korán betegágyba döntötte. 1617. aug. 24-én halt meg. Haláltusája kínjaiban lassan, átgondoltan azt ismételte: „Jézus, Jézus, maradj velem!”

Amikor földi maradványait átvitték a Szent Domonkos-templomba, akkora tömeg özönlötte körül, hogy az alkirály őrségének kellett a tömegetől megvédenie. Már közvetlenül halála után Limától egészen Madridig nagy tiszteletben részesítették; a lelkesedés végigsöpört az egész népen. Előbb a főoltár mellett, aztán véglegesen a Szent Katalin-kápolnában helyezték örök nyugalomra. IX. Kelemen pápa 1668. febr. 12-én boldoggá avatta, és ünnepét augusztus 26-ára tette. 1669-ben Lima, 1670-ben pedig egész Nyugat-India és a Fülöp-szigetek védőszentjének nyilvánították. X. Kelemen pápa 1671. ápr. 12-én szentté avatta. Limában Róza tiszteletére Peru legnagyobb emlékműve áll. Ünnepét ma augusztus 23-án tartjuk. E. Dussel

POLOCKI JOZAFÁT
(november 12)

* 1580 táján Vladimir (Volhínia)
† 1623. nov. 12. Vitebszk

A 16. század végén és a 17. elején zord idők jártak a nyugati szláv országokban. Jozafát ennek az időszaknak szülötte volt. Mai értelemben vett vallásszabadságról nem lehetett szó. Jozafát keményen harcolt minden törekvés ellen, amely katolikus egyházakat az ortodoxoknak akart átengedni. Ambrusra és Aranyszájú Jánosra hivatkozott közben. Kemény és elkeseredett hang uralkodott a katolikusok és ortodoxok között. A Rómával való egyesülés ellenzői Jozafát érseket „lélekrahlónak” nevezték, mert beszédével nagyon tudott

hatni az emberekre. Mikor megelégték ezt, néhányan összefogtak és egy mézszárosbárddal agyonverték.

A katolikus világi felsőbbség válasza sem volt alkalmas arra, hogy szeretetet váltson ki: A király a város mindkét polgármesterét és tizennyolc tekintélyes polgárát lefejeztette, további százat távollétében halálra ítél, minden vagyonukat elkobozta, Vitebszk városát pedig megfosztotta kiváltságától és jogaitól. Így érthető, hogy még ma is – annak a zsinatnak a napjaiban, amelyen az „ökumenizmus” új értelme kifejlődött és ahol ott ültek a moszkvai ortodox megfigyelők is – egyes ortodox fülekben nem jól cseng Kuncevič Jozafát neve, sőt egyes katolikusok is szívesebben nem hallanának róla.

Igaz: a Jozafáttal szemben álló ortodoxok szembefordulása azon alapult, hogy hamisan értelmezték szavait. És ez nagyon is megbocsátható. Jozafát minden áron az egységet akarta Rómával. De ő maga – amint barátja, a későbbi házfőnök és metropolita Rutzkij Velamin, halála után megírta – csak szláv nyelveken beszélt, latinul nem tudott. Nem akart sem a maga, sem pedig görögkatolikus hívei nevében a bizánci-szláv szokásokról vagy a keleti lelkiségről lemondani, sohasem akart „latinositani”. Mégis a család és erőszakos latinositástól való félelem tüzelte dühre ellenfeleit. Amennyire alaptalan volt ez a félelem magának Jozafátnak az esetében, ugyanannyira érthető is. Mert akkor is, később is széles körök szemében a katolikus és a latin (sokszor hozzá lehetett sorolni a lengyelt ill. a megfelelő országot is) egy és ugyanaz volt.

Tekintsünk el a durva idők gyengéseitől – Jozafát is korának gyermeke volt –, tekintsünk el a tévedésektől, amelyekkel törekvéseit félremagyarázták, tekintsünk el a keserű emléktől, amely nevéhez fűződik – nevezetesen a halálával kapcsolatos kegyetlen bosszútól, amit ő semmiképpen sem akarhatott – akkor Jozafát alakja Krisztus fénylő jele lesz a maga idejében, és jel a mi korunknak is.

Rövidre fogva Jozafát életrajza: 1580 körül született Vladimirban, Volhíniában, a mai Ukrajnában, amely akkor lengyel uralom alatt állt. Fehérorosz származású volt a családja, de az ukránok is sajátjuknak tekintik. Atyja Kuncevič Gavril városi tanácsos, anyja neve Marina volt. A keresztségben a János nevet kapta. Családja az ortodox hitet követte.

Iskolái elvégzése után Vlnában kereskedősegéd lett. 1596-ban Breszt-Litovszkban egy sor „rutén” ortodox püspök szertartásuk (ritusuk) megőrzésével a római egyházhoz csatlakozott. Ezekben az években találta meg az utat János is – úgy látszik, saját elhatározásából – a Rómával való egyesüléshez. 1604-ben engedélyt kért Pocielj Hüpatiusz kievi katolikus metropolitától († 1613), hogy a vilnai, csaknem teljesen elhagyott, csupán néhány ortodox szerzetes lakta Szentháromság-kolostorba léphessen. Szerzetesi neve Jozafát lett. 1607-

ben sikerült megnyerni a kolostornak idősebb, nagyműveltségű barátját, Rutzskij Józsefet is, aki később archimandrita és metropolita lett. Nemsokára Jozafát diakonus, 1613-ban Bitenben házfőnök (hegumen) lett. 1614-ben visszahívták Vlnába, a Szentháromság-kolostorba archimandritának. 1618-ban az időközben metropolitává előlépett Rutzskij József megbízásából koadjutor lett, majd pedig a 90 éves Gedeon érsek hamarosan bekövetkezett halála után polocki érsekké nevezték ki.

Érseki működése első három évében sok hívőt sikerült a Rómával való egyesülésnek megnyernie. 1621-ben azonban az Ukrajnán átutazó III. Theophánész jeruzsálemi ortodox pátriárka az egyházi és állami jogi feltételek mellőzésével minden katolikus püspöki székbe ortodox ellenpüspököt szentelt fel. Polockba Szmotrickij Meletij szerzetest. Ennek sikerült megbízottai útján a hívők legnagyobb részét elidegenítenie Jozafáttól. Lelki fegyverül az a hamis állítás szolgált, hogy meg akarja szüntetni a keleti szertartást és híveit latinósítani akarja. Látható ragaszkodását a keleti szertartáshoz képmutatásnak magyarázták. Az egyre növekvő feszültség végül is 1623. nov. 12-én a vitebszki püspöki lakban az érsek meggyilkolását váltotta ki. Ő látta a veszedelmet, de a kötelességtudat, a hűség vállalt feladatához és a néphez nem engedte, hogy elmeneküljön.

A boldoggá avatási eljárást VIII. Orbán pápa azonnal a halálhír vétele után megindította, és húsz év múlva, 1643-ban boldoggá is avatta. IX. Pius pápa 1867-ben a szentek sorába iktatta. XIII. Leó ünnepét misével és zsolozsmával az egész latin egyházra kiterjesztette. Ünnepe a római egyház a legújabb időkig november 14-én tartotta, ma már a görögkatolikusokkal együtt halála napján, 12-én. XXIII. János és VI. Pál pápa a szent érdemeit különösen a második vatikáni zsinattal kapcsolatban méltatta.

Mindezek azonban csupán külső események. Nagy erőt és az isteni kegyelem működését sejtethetjük ugyan mögöttük, de nem értjük meg mindaddig, amíg nem ismerjük Jozafát belső növekedését és érlelődését, egészen addig az időig visszamenőleg, amikor még Kuncevič Jánosnak hívták.

A 16. század fordulóján és a 17. században mind a katolikus, mind az ortodox vallásos élet igen széles kiterjedésű volt. A katolikusoknak az ellenreformáció adott erős lendületet, de az ortodoxoknál is határozottan felismerhető a reformtörekvés. A reformmozgalom azonban a lengyel fennhatóság alatt álló nyugati szláv térségben a Rómával való egyesülés törekvésebe torkollott, ez viszont gyakran politikai okokkal összekapcsolt ellenmozgalom volt maga után. Azt sem lehet elhallgatni, hogy az egyesülés szorgalmazói közt olyanok is voltak, akiket politikai vagy társadalmi okok sarkalltak. A zavaros időkben a papság, az urak és a nép között mindenféle hanyatlás és romlás volt tapasztalható. Az ország csendes lakói köz-

ben hűséges jámborsággal őrizték az Úr örökségét. A jelentések tanúsága szerint ezek közé a csendes, hűséges ortodoxok közé tartozott a Kuncevič-család; lelkiismeretesen igyekeztek megőrizni atyáik örökségét. Részleteket először arról az időről hallunk, amikor János mint kereskedőtanonc Vilnában dolgozott.

A boldoggá avatási eljárás során a tanúk bizonyították, hogy János már gyermekkorában feltűnően Istennel egyesült életet élt. A beszámolók azonban nem mennek túl azon, amit a szentek életéről általában hallani szoktunk. Még azt sem tudjuk, miért járt a sokkal látogatottabb és gazdagabban díszített ortodox templom helyett a Szentháromság-kolostor szegény és kifosztott, nem is éppen jól vezetett templomába, amelynek archimandritája ugyan külsőleg katolikus volt, de belsőleg ortodox maradt, és hozzá még nem is volt éppen követésre méltó példája a jó szerzetesnek. Különben is szinte egyedül lakott kolostorában. János évekig – minden ellenszolgáltatás nélkül – ellátott minden munkát a templom körül a nappali és éjszakai hosszú keleti szertartások alatt mint templomszolga, kántor, felolvasó, jóllehet még nagy ünnepeken is alig huszan jöttek a templomba. Nem maradt így szabad ideje, és sokszor még kereskedői munkáját is elhagyta. Pedig mestere, a gazdag, gyermektelen Popovics Jácint városi tanácsnok, Jánost akarta örökösévé tenni. De mikor János elmúlt húsz éves, a helyzet súlyosságának teljes ismeretében, a kievi és halicsi metropolita, Pocij Hűpatiusz engedélyével, mint Jozafát testvér az elhagyatott vilnai Szentháromság-kolostorba lépett. Két vezérlő gondolata volt: Az egyik az a meggyőződés, hogy Isten hívta őt, tehát egész erejével neki akarja szentelni magát, a keleti szerzetesek szigorú követelményeinek legpontosabb megtartásával. Amellett mélységesen volt meg győződve, hogy csak a katolikus egyház az egyedüli igaz Istenhez vezető út a római Szent-székkal összeköttetésben. Ezért akart élni, küzdeni, és ha kell, meghalni.

Mindkét céljára lelkesen és önmaga iránti kíméletlen szigorral törekedett. Megfelelő tanító hiányában minden elérhető könyvet elolvasott. Éjjel és nappal olvasva, imádkozva ment a maga útján. A vezeklőöv, vezeklőing, böjtölés, önostorozás mindennapos volt nála egész életén át.

Amikor diakonus lett, megsokszorozta buzgalmát. A gyakori gyónást igen fontosnak tartotta. Kiment az utcára, a piacra, ott igyekezett a híveket rábeszélni, hogy jöjjenek a kolostorba gyónni. Ez a buzgalom a gyónásért arra vezette, hogy amikor pap és püspök lett, bárhol járt, meggyóntotta az embereket. Érsek korában elrendelte papjanak, hogy keressék fel a híveket otthonukban is és gyónassák meg őket, ha távol laknak a templomtól. Azoknak a papoknak, akik ezt legalább évente nem teszik meg, büntetést helyezett kilátásba.

Már ifjúságában, mint laikus, hűségesen részt vett az órákig tartó nappali és éjszakai liturgikus istentiszteleteken. Ezt a hűséget püspöki élete végső órájáig megőrizte. Mint püspök szigorúan meghagyta papjainak, hogy különösen a vasárnapot és a számos ünnepnapot a szent liturgiával ünnepeljék meg, még akkor is, ha senki sem jönne a templomba. Amint ebben, úgy minden másban is arra törekedett, hogy a keleti egyház és a régi zsinatok jogi előírásait a legpontosabban megtartsák.

Jozafát egész életében – a keleti felfogáshoz híven – meg volt győződve saját méltatlanságáról és tehetségtelenségéről. Amikor Rutzkij metropolita érsekké akarta előléptetni, minden erejével tiltakozott. Kérte Rutzkij barátait, beszéljék le a metropolitát erről a tervről. Végül késznek nyilatkozott arra, hogy erejét az érsekség szolgálatába állítja, csak püspöknek ne kelljen lennie. Rutzkij tudta, hogy mit cselekszik, megmaradt elhatározása mellett, és Jozafát végül is engedelmeskedett.

Jozafát megvalósította a püspöki kollegialitás gondolatát is. Gondoskodása messze túlterjedt saját püspökségei (Polock, Vitebszk, Matiszláv) határain. Rutzkij metropolita a maga egész területén is ugyanolyan lelkipásztori teljhatalommal ruházta fel, mint a püspököknek saját egyházmegyéjükben van.

Meg kell még említeni gondoskodását a nép hitoktatásáról. Ő maga írt egy katekizmust egyszerű, könnyen érthető szavakkal. Ez ránk maradt. Mivel kinyomatni nem tudta, minden plébánosnak és esperesnek kötelességévé tette, hogy másolata eljusson az egyházközséghez, és minden ünnepen és vasárnapon a hívek rövid oktatásban részesüljenek belőle. A papságnak külön szabályokat írt elő, és gyakran gyűjtötte össze őket zsinatra, de gondoskodott arról, hogy senkinek se legyen túl hosszú és fárasztó az útja a zsinatig.

A katolikus egyházért való harcában egész életén át állhatatos volt. Ha kötelességének érezte, a világi hatóságok támogatását is kérte. Így olvasta az Atyák írásait. De soha nem feledkezett meg a szeretetről sem ellenségeivel szemben.

Püspökségének első, eredményes éveiben sohasem élt vissza állásával. Mindig mélyebb kapcsolatban Istennel, kitarva kilátástalan helyzetében viselte el életének utolsó két nehéz évét, amikor az ellenérek megbízottai papjait és híveit elpártolásra bírták, és hamarosan naponta halállal fenyegették. Minden óvás ellenére Vitebszkbe indult. Amikor átkelt a Dünán, a város előtt, halála előestéjén ismét figyelmeztették, de ő tovább utazott.

Másnap reggel – mint mindig – a székesegyházban részt vett a reggeli ájtatosságon, az utrenyén. Ezalatt hallotta, hogy a nép riadót kongat, és a tömeg összegyülekezett. Visszatért házába, hogy előkészüljön a liturgiára. A felizgatott tömeg hamarosan behatolt. A

háznépet, amely védelmezően állt az érsek elé, leütötték. Ekkor maga lépett a benyomulók elé. Egyik tanú vallomása szerint, mielőtt eszméletét veszítette, ezek voltak az utolsó szavai: „Miért ütitek az én házam népét? Mit tettek ellenetek? Ha engem kerestek, itt vagyok!” De akkor már lesújtottak rá a fejsze- és kardcsapások. Amikor holtteste csupaszon, csaknem ruhátlanul előttük feküdt, látták rajta a szörnyű kemény vezeklőinget. Azt hitték, hogy valaki mást öltek meg, mert úgy gondolták, egy érsek csak selyembe lehet öltözve.

Az ünnepélyes szentté avatás (IX. Pius) 1867-ben éppen arra az időszakra esett, amikor az első vatikáni zsinat előkészületei végükre jártak. XXIII. János pápa különösen rámutatott erre.

1960. nov. 13-án XXIII. János a Szent Péter-bazilikában Szent Jozafát tiszteletére ünnepélyes bizánci rítusú istentiszteletet végeztetett, amelyen maga is közreműködött. Ez volt a II. vatikáni zsinatot előkészítő bizottságok munkájának nyitánya.

A zsinat második ülészakájában, 1963. nov. 25-én VI. Pál pápa irányította a közfigyelmet Jozafát kimagasló alakjára, amikor magában a Szent Péter-templomban sírhelyet készíttetett neki, és azt átadta a nyilvános tiszteletnek. Egészen közel Szent Péter sírjához, a bazilita szerzetesek atyjának, Nagy Szent Vazul érseknek oltára alatt szól most Jozafát, a bazilita szerzetes és érsek mindazokhoz, akik Szent Péter sírjánál imádkoznak. Szól a megújulásról és a hagyomány őrzéséről, lelki buzgóságról, vezeklésről és izzó küzdelemről az Egyház egységéért, a Rómához való ragaszkodásról a keleti szokások megtartásával és az önfeláldozás végső diadaláról...

A. M. Mitnacht

*A Te Szíved,
Fiú Isten,
Mindnyájunkat
Egyesítsen.*

(A máriapócsi g. kat. bazilika ablakfelirata az unió emlékére)

A JAPÁN VÉRTANÚK
(február 6)

† 1597. febr. 5

Xavéri Szent Ferenc nemcsak India apostola: Japánnak is elvitte a keresztény hitet. Kagoshima kikötőjében 1549. aug. 15-én szállt partra. Az a mag, amit ott elvetett, gazdag termést hozott. Alig ötven év múlva Japán nem kevesebb, mint 300 000 keresztényt számolt. De ezek közül sokan léptek a vértanúk sorába. Nagasakiban 1597. febr. 5-én hat spanyol ferencset, három japán jezsuita testvért és tizenhét japán keresztényt feszítettek keresztre Tateyama dombján. A halálos ítélet azt hozta fel okul, hogy a Hideyoshi császár ál-

tal elrendelt ígehirdetési tilalmat semmibe vették. „Ezek az emberek azt hazudták, hogy a filippinók küldték őket. Japánba jöttek, és engedély nélkül éltek itt. Áthágták a tilalmunkat, és eretnekséget hirdettek. Ezért keresztre kell őket feszíteni Nagasakiban.” Országos szokás szerint a shogun (császári hadtestparancsnok) ítéletét felírták egy nagy táblára, hosszú póznára erősítették, és az elítéltek előtt vitték, mikor a kivégzésre vezették őket.

Még gyerekek is voltak a foglyok között. Miközben Kyotóból Nagasaki felé meneteltek, a tizennégy éves Ozaki Tamás levelet írt anyjának: „Mély tisztelettel küldi Tamás anyjának ezt a levelet. Isten különös kegyelmeként szabad a hitünkért apámmal együtt néhány nap múlva életünket adni. Egyszer majd mesélni fognak erről a világnak, és a történetünket mindenki megismeri. De te, szeretett édesanyám, kétségtelenül tudni fogsz erről a boldogságról. A pap-pal és atyámmal kéz a kézben megyek előtted az égbe, és ott várlak téged, míg te is utánunk jössz, édesanyám. Ha úgy adódna, anyám, hogy már nem lenne pap, aki gyónásod meghallgassa, indítsd fel a tökéletes bánatot. Isten megbocsát neked. De a hited mindig erősen kell őrizned, és soha nem szabad elfelejtened a mi Urunkat, Jézus Krisztust, aki minket olyan mérhetetlen kegyelmekkel halmozott el. Az ember földi léte csak álom, és az élet szélben imbolygó fény. Viseld hát türelemmel a fájdalmat és a megvetést, ne vágyódi mukandó boldogság után, és ne vedd le szemed az ég felé vezető útról. Két kisöcsém ne add a hitetlenek kezébe, hanem magad neveld fel őket gondosan. Apámmal együtt ez az utolsó kérésünk. Élj boldogan, édesanyám!”

A kormányzó helyette a tizenkét éves kis Ibaraki Lajost maga mellé vette, miközben a kivégzésre meneteltek. „Meg akarom menteni az életed. De akkor meg kell tagadnod a kereszténységet, és engem követned. Híres lovagot fogok belőled nevelni. De a gyerek kedvetlenül rázta csak a fejét, és így kiáltott: „Megfogadtam, hogy a hitem nem tagadom meg, és nem bántom meg Istent. Ennek az életnek örömei és megtiszteltetései nem több, mint a hullám tajtékja. Csak annyi, mint a hajnali harmat a fűszálakon. Az ég öröme és megtiszteltetése azonban nem múlik el soha. De ha tényleg meg akarod menteni az életem, akkor mentsd meg a japán kereszténységet!”

A vesztőhelyen a kis Lajos nem találta meg rögtön a maga keresztjét. Félelmében és izgalomban, hogy őt kifelejtették, ide-oda futkosott. Végül is a helytartóhoz sietett, és azt kérdezte: „Helytartó úr, hol az én keresztjem? Szeretném átölelni és a szívemre szorítani.” Aztán felfeszítették, miközben csendben imádkozott. Mikor a dárda a mellét keresztülszúrta, hangos szóval felkiáltott: „Paraiso! paraiso! – Paradicsom! Paradicsom!”

A tizenhárom éves Antal szülei még pogányok voltak, és szereték volna gyermekük ifjú életét megmenteni. Azonban Antal kitartott a hitben, és biztosította szüleit: „Ha majd megjelenek Urunk színe előtt a mennyben, biztosak lehettek, hogy imádkozni fogok értetek!” Azután a paphoz, Baptista Péterhez fordult, és azt mondta: „Atyánk, te megígérted Lajosnak, Tamásnak és nekem, hogy ha majd a kereszten függünk, velünk énekeled a zsoltárt: ‚Laudate pueri Dominum!‘ Kérlek, kezd el!” De az atya nem válaszolt, mire a gyerek maga fogott bele. A többi fiatal és még néhány vértanú csatlakozott hozzá.

A római Szent Péterben 1862. jún. 8-án IX. Pius pápa kihirdette: „Ez a huszonhárom vértanú szent hitünkért adta életét, ezért ma szentté avatjuk őket. A hívők minden országban hívják segítségül és tisztelik őket.”
J. Glazik

Azt hiszem, senki sem gondolja közületek, hogy életemnek ezen a pontján ne mondanám meg az igazat. Kijelentem hát: semmi más útja nincs az üdvösségnek, mint a keresztényeké. És minthogy ez a vallás arra tanít, hogy bocsássunk meg ellenségeinknek és minden bántalmazónknak, szívesen megbocsátok a királynak és halálom minden előidézőjének. Csak azt kérem, vegyék fel ők is a keresztséget. (Miki Pál, a vértanú jezsuiták egyike a keresztről.)

PÁLI VINCE (VINCENT DE PAUL)
(szeptember 27)

* 1581. ápr. 24. Ranquine
(Landes)
† 1660. szept. 27. Párizs

Ifjúságát legendák ékesítik; ezekből olykor csak nehezen tudjuk a teljes igazságot kihámozni. Szülei, Jean de Paul és Bertrande de Moras, egyszerű földművesek voltak, s egy Pouy melletti kis faluban, Ranquine-ben laktak; ennek nevét 1828-ban, szentünk tiszteletére „St. Vincent de Paul”-ra változtatták. Születésének legvalószínűbb dátuma: 1581. ápr. 24-e. Gyermekéveiből nincs semmi említésre méltó adatunk. Nyilván anyagi okokból döntött úgy a család, hogy a fiatal Vincét a papi pálya felé irányítják. Tizenöt év körül volt már, mikor tanulmányait a daxi kollégiumban elkezdte. Támogatóra lelt ott egy városi tanácsos, M. de Comet személyében. Innét Toulouse-ba került: megszerezte teológiából a baccalaureátust 1604. okt. 12-én. Röviddel ezelőtt, 1600. szept. 23-án, François de Courdeille, Périgueux püspöke, Chateau-l-Evêque-ben a még nem egészen húsz esztendőes Vincét pappá szentelte. Némi várakozás után megpróbált plébániához jutni. De a kiszemelt helyet egy másik pályázó nyerte el, pedig a siker érdekében még egy római utazásra is vállalkozott. Az ezt követő időben egy toulouse-i nevelőintézet lelki gondozását vállalta el. Anyagi helyzete igen szűkös volt; sok adósság is szorongatta.

Rövid bordeaux-i tartózkodás után, az 1605. év elején kb. két évre egyszerűen eltűnt, anélkül, hogy hitelezőit kifizette volna.

Birtokunkban van két levele, amelyeket 1607-ben és 1608-ban M. de Comet-nek írt. Ezek szerint valami örökségi ügy kényszerítette, hogy Marseille-be utazzék. Visszatérése közben a tengeri úton török kalózok fogságába került. Azok rabszolgaként eladták Tuniszba. Itt előbb egy halászmesternél, majd egy alkimistánál, végül egy mohamedáná lett, volt franciskánus barátnál szolgált. Ez utóbbit megtérítette, és egy bárkán mindketten elmenekültek. 1607-ben érték el Avignont. Itt Vince megismerkedett Montorio helyettes pápai követel. Barátságát azzal sikerült megnyernie, hogy elárult neki néhány alkimista titkot. Pártfogóját Rómába is követte.

Őszintén szólva ezek a Vince tollából származó életrajzi adatok nem egyszer igen valószínűtlenül hangzanak, különösen ami tuniszi tartózkodását illeti. Ilyenformán egyes történetírók arra a véleményre hajlanak, hogy jórészek Vince dús déli fantáziájának szüleménye. Legalább is igen nehéz megállapítani, mennyi földi belőlük a valóságot.

Csak az 1608. év végéről vannak ismét biztos adataink róla. Ekkor ment ugyanis Párizsba. Legfőbb reménye egy jól jövedelmező egyházi javadalom volt, amely majd gondtalan életet biztosíthat neki. Egy éves várakozási idő után, 1610 tavaszán, IV. Henrik első feleségének, Valois Margitnak lett udvari papja, s nemsokára megkapta a saintes-i egyházmegyében lévő Saint-Léonard-de-Chaumes ciszterci apátságot, amelynek jövedelme azonban igen szerény volt. De ez idő tájt ismerkedett meg Bérulle-el, aki nem sokkal reá alapította meg Oratóriumát. Befolyása alatt lelkiélete egyre jobban fejlődött. Lassankint feladta túlvilági céljait. Sőt amikor tolvajlás vádjával illették, a megaláztatást hősiessé türelemmel viselte, s az eset alkalom lett teljes megtérésére.

1612 májusában egy Bourgoing nevű pap, Bérulle egyik első társa, átengedte neki Párizs közelében, Clichyben lévő plébániáját. Vince kitűnő plébánosnak bizonyult; igazi apostoli buzgósággal szentelte magát a munkának. 1613 őszén Bérulle kérésére mégis elvállalta Philippe-Emmanuel de Gondi grófnál a házi nevelői állást. Ezzel a legelőkelőbb családokba, sőt a királyi udvarba nyílt bejárása. De semmi sem kápráztatja el. Egy napon megszökik a Gondi-családtól. Ez időre esik a Lyon melletti kis Châtillon-les-Dombes-i plébánián való működése, 1617 augusztusától ugyanazon év decemberéig. Itt alapította első „Szeretettársulatát”. Egy szegény beteg családra hívja fel hívei figyelmét. Csakugyan többen egész kosár étellel látogatják meg őket. Mennyi jószág, – mondja magában. – De ha elfogy az adomány, ismét éhezni fognak. Meg kellene ezt szervezni. Így született a világ egyik legerőteljesebb szeretetintézménye. Mintegy 1 200 000 működik ma belőlük.

Gondiék mégis fölfedezik, és visszatérésre bírják. A gróf a gályarabok parancsnoka lesz. 1619 februárjában kinevezi Vincét lelkesülteknek. Mind anyagilag, mind lelkileg sok támogatásban részesítette őket, s igyekezett enyhíteni szörnyű sorsukon.

Gondiék ajánlatára a birtokaikon dolgozó szegényeket kezdi látogatni. Felville-ben, az első faluban, ahol missziót tart, 1617. jan. 25-én haldoklóhoz hívják. Gyónása után a paraszt hálásan mondja a grófnőnek: mindeddig rejtegetett bűneiben élt, de ehhez a szelídlelkű paphoz bizalma támadt, és mindent meggyónt. Most már reméli, hogy üdvözülni fog. Altalános a megdöbbenés, hiszen az ember derék keresztény hírében állt. Mi lehet akkor a többiekkel? S megindul a missziók tartása faluról falura. Egyre több városban is létrejönnek a társulatok. De Vince felismerte azt is, hogy segítőtársakra van szüksége, akik apostoli munkájában támogatják. A Gondi-család ebben a gondjában is osztozott, s 1625 áprilisában tekintélyes összeget bocsátott rendelkezésére erre a célra. Gondi felesége nem sokkal ezután meghalt, és férje az oratórium papja lett. Vince megnyerte az első tagokat missziós kongregációjának. Először a Bons-Enfants kollégiumban, majd 1632-ben a Szent Lázár perjelségben alakítottak közösséget. Erről kapták az általánosan ismert „lazarista” nevet.

A fiatal szerzet szépen fejlődött. Tagjai kezdetben Franciaország különböző városaiban működtek, 1643-tól fogva külföldön is. Még Algirban, Tuniszban, Libanonban, sőt Madagaszkár szigetén is tudott Vince állandó missziós állomásokat alapítani. Ugyanebben az időben alapította meg „A Szeretet Leányai” társulatát (irgalmas nővérek, vincések).

Segítőtársra lett művében egy mélyen vallásos özvegyasszony, Marillac Lujza (1591 – 1660) személyében, aki 1624 óta állt lelki vezetése alatt. Először a párizsi Szeretethölgyek Társulatát alapította meg vele. 1633 novemberétől szerény sorsból származó fiatal leányok részére is rendezett összejöveteleket Lujzánál. Ezek közösségben éltek, és a betegeket otthonokban vagy a kórházakban ápolták. Így jött létre „A szeretet lányainak társulata”, amelyet Németországban többnyire „irgalmas nővéreknek”, Magyarországon „vincéseknek” is neveztek. A rend gyorsan elterjedt minden keresztény országban.

E kettős alapítás révén a vincés szeretetmű sok-sok embert tudott elérni, és a legkülönfélébb bajok orvoslására nyújtott lehetőséget. A harmincéves háború szörnyűségei bőven adtak alkalmat a szegények és nyomorgók segélyezésére. Barátjával, a Port-Royal-beli Maignart de Bernières-rel sikerült igen tekintélyes összegű adományokat összegyűjtenie erre a célra. 1640-ben alapította meg szeretetművét az árva és elhagyott gyermekek számára: ez is megfelelt kora sürgető szociális igényeinek. Az utcára kitétt gyermekek száma ez idő tájt csak Párizsban kb. négyszáz volt évente.

A szoroson vett lelki problémák is erősen foglalkoztatták. Különösen sokat tett a papképzés javítása érdekében. Egy maga 14 szemináriumot alapított. Vele indul meg a papképzés új formája: a kis- és nagyszemináriumok. A Saint-Lazare-ban tartott szentelési lelkigyakorlatok számtalan papjelöltre voltak nagy hatással, köztük olyanokra, mint Bossuet és Rancé. Az ún. „keddi konferenciákon”, amelyeket 1633 óta rendszeresített, a párizsi papság színe-java találkozott.

Mindezekben a vállalkozásaiban gyakran élvezte a hivatalos körök, főleg a királynő, Ausztriai Anna és az aigulloni hercegnő (Richelieu bíboros unokahúga) hathatós támogatását. 1643-ban a királynő meghívta az ún. „lelkiismereti tanács”-ba, amely az egyházi kinevezéseket intézte; itt módja nyílt rá, hogy néhány jó püspök kinevezését szorgalmazza. Sajnos, összütközésbe került Mazarin bíborossal. Ői abban a politikai viszályban, amely az udvarellenes Frondepárt és Mazarin között lezajlott, ő elég merészen a miniszter elbocsátását javasolta a királynőnek. Mikor néhány hónap múlva Mazarin került ki győztesen a pártharcból, Vince tudta, hogy ez számára a kegyvesztést jelenti. Igazában maga sem találta már helyét az intrikáknak és hiú szórakozásoknak élő királyi udvarban. Az izzó hitű katolikusok akkor már élő szentként tisztelték. Szeretete és szigorú életmódja különös kisugárzó erővel hatott mindenkire; kiterjedt levelezése ezt még fokozta. Az irgalmas nővérekhez és lazaristáihoz intézett buzdításait számos feljegyzés őrizte meg, amelyeket hallgatói készítettek. Az ezekben foglalt tanításokat egyszerűség, komolyság és mély tartalom jellemzi.

Ámbár szüleitől erős paraszti testalkatot örökölt, a sok emberfölötti erőfeszítés végül is aláásta egészségét. Hozzájárult ehhez a váltóláz, amely évek óta kínozza. 1655 óta ereje szemlátomást csökkent; a járás is mindinkább nehezebbre esett. 1660 elejétől majdnem teljesen megbénult. Értelme azonban mindvégig világos maradt. Rövid haláltusa után 1660. szept. 27-én reggel halt meg. Temetése valószínűleg diadalmenet volt.

Az Egyház 1729 augusztusában boldoggá, 1737 júniusában pedig szentté avatta. XIII. Leó pápa minden keresztény szeretetmű védőszentjévé tette. Ezek közül kiemelkednek a „Szent Vince-konferenciák”, amelyeket 1833-ban alapított csodálója, Frédéric Ozanam.

L. Cognet

Az irgalmas nővérek zárdája a betegszoba, kápolnája a plébániatemplom, klauzúrája a város utcái.

Ha napjában tízszer meglátogattok egy beteget, akkor tízszer találkoztok Istennel.

Átok, átok és harmadszor is átok arra a misszionáriusra, aki a gazdagság szellemét akarná belopni a kongregációba. A szegénység egész bizonyosan nem árthat nekünk, míg a gazdagság és a

kényelem haszontalanná tesz Isten előtt és az emberek számára.

Ó kapuk, dőljetek rám, aki most haza merek térni pihenőre, mikor annyi lélek vész el a bűnben és nyomorban! (80 éves korában.)

Ha a misszionáriust kimerülten, haldokolva az úszélen találjátok, és kérdezitek, mi juttatta idáig, s ő azt felelheti: a lelkek szeretete, – ő milyen boldog, milyen irigylésreméltó misszióspap az!

Davantage! (Még többet! Utolsó betegségében felelte ezt a királynőnek, aki vigasztalóan sorolta fel neki, mi mindent tett a szegényekért.)

WARD MÁRIA (MARY WARD) * 1585. jan. 23. Mulwith (Yorkshire)
† 1645. jan. 30. Hewarth

Mary Ward I. Erzsébet uralkodása alatt, heves katolikusüldözések idején született 1585. jan. 23-án. Kora fiatalságától kezdve buzgó vallásos életet élő, a katolikus Egyházhoz hűségesen ragaszkodó környezetben nőtt fel. Szülei életüket kockáztatták, amikor papokat rejtegettek, – és ez gyakran megtörtént. A nagyanya, Ursula Wright, akinél Mária kisgyermekkorára néhány évét töltötte, hite miatt tizen-négy esztendőt szenvedett börtönben. Mária éber lélekkel szívja magába a nagy angol hitvallók és vértanúk idejének benyomásait. Gyermekkorától Isten és az Egyház feltétlen szolgálatra nevelték; ennek mintegy szimbóluma, hogy a hagyomány szerint első és utolsó szava Jézus neve volt.

Isten gazdag ajándékokkal ruházta fel: nagy természetes bájjal, világos értelemmel és hajlíthatatlan akaraterővel. És Ward Mária ezt mind latba vetette, hogy egész lényével és mindennel, amiye van, mindig inkább Isten dicsőségére működjék, nem engedve, hogy büszkesége és önfejlősége megzavarja ebben a szolgálatban.

Már korán hivatást érez a szerzeteséletre. Miután Angliában minden rendházat feloszlattak, tervét külföldön akarja megvalósítani; családjá és barátai azonban ellenszegülnek kívánságának. Szemükben áruháznak számít egy kolostor békéjébe visszavonulni, amíg Angliában a megtámadott Egyháznak minden hűséges gyermeke tevékeny kiállítására szüksége van. Ehhez járul még, hogy Westmoreland grófjának örököse pályázik kezére, és a katolikusok helyzetére ez a házasság igen jó hatással lehetne. Még Mária gyóntatója is Isten akaratát vélte látni ebben a kötetlenségben. Nemsokára azonban felismeri, hogy majdnem keresztelte Isten terveit. Most már szabad utat adott Máriának, és ez az út a huszonegy éves leányt a flandriai St. Omer klarissza kolostorba vezeti. A rend megválasztásában teljesen papi tanácsadói vezetésére bízta magát. Az ő kívánsága csak is „a legszigorúbbat választani, hogy a lélek ne csak részben, de teljesen Istennek adja át magát”. Visszavonultan szemlélődő, zsolozs-

mázva Isten dicséretét zengő életet remél; ehelyett a kolduló nővér feladatát bízzák rá. Naponta be kell járnia a környék falvait, és – gyakran csúfolódásoktól kísérve és roskadásig kimerülve – gyűjtenie az alamizsnát a kolostornak. Ez különösen nehézé válik, amikor térdén gennyes daganatok támadnak. Ward Mária mindenben Isten akarát látja. De közel egy esztendő múlva a kolostor fővizitátora kijelenti, hogy az életmód nem neki való. Ennek eredményeképpen leveti a rendi ruhát, elhagyja a vallon kolostort, és egy sugallatot követve azon fáradozik, hogy ugyanabban a helységben a rend angol tagjai részére kolostort alapítson. Erre vagyónának nagy része rámeleg.

Mint novicia csatlakozik az új kis közösséghez, és mélységes bensőséget élvez ebben az imádságos, vezeklő életmódban. Hamarosan úgy érzi, hogy az Úr megsemmisítő erővel ragadja meg; erről később így számol be: „Legnagyobb vigaszom az a felismerés volt, hogy Isten az ő isteni tetszése szerint akar felhasználni. Fölsímlerem, hogy nem Szent Klára rendjében kell maradnom; valami mást kell tennem, de hogy ez mi és milyen természetű, azt nem láttam, és nem is tudtam eltalálni. Csak azt értettem, hogy az valami jó lesz és az Isten akarata lesz.” Főnöknője parancsára hónapokig próbálkozik élményét az ördög zavaró megnyilvánulásának tekinteni és a számára annyira kedves kolostori életet tovább élni. Végül is kénytelen fölsímlerni az Úr félreérthetetlen hívását, és értetlenség, megvetés közepett elhagyja a kolostort.

Miután három esztendőt töltött így a kontinensen, visszatér Londonba családja körébe. Az ezt követő hónapokat a világban végzett apostoli munkának szenteli. Haldoklókat és betegeket látogat, előkészíti őket a pap jövetelére; gyermekeknek hittant tanít, ápolja a szegényeket, bálí ruhában az előkelők társaságába vegyül azzal a szándékkal, hogy itt is Istenhez vezesse vissza az embereket. Nemsokára fiatal segítőköt talál. De amit tenni tudnak, az igen kevés. Úgy látják, arra van szükség, hogy Anglia fiatalságát alaposan kioktassák és megerősítsék a hitben, hogy később képesek legyenek hazájukban a katolikus Egyház ügyét továbbadni. Ezért Mária első hét társnőjével és egy csapat növendékkel a kontinensre menekül. St. Omerben megalapítja az első iskolát. Tanítás és – járványok idején – betegápolás mellett az „angol kisasszonyok”, koruk özvegyi öltözékében, szerzetesi életet élnek, de klauzúra és zsolozsma nélkül, – sokaknak nagy botrányára, mert úgy látják, nem vetik alá magukat a női rendekre vonatkozó követelményeknek, amelyeket a trienti zsinat újból hangsúlyozott. Egyre sürgetik Máriát, csatlakozzék egy fennálló női rendezés és éljen jóváhagyott szabályok szerint. Ő ezt visszautasítja, de nem képes tisztázni, mit is akar intézménye számára, hiszen saját maga is évekig bizonytalanságban van efelől. Végre 1611-ben titokzatos útmutatást kap az Úrtól: „Vedd a Társa-

ság szabályait; a Pater Generális sohasem fogja megengedni. Menj hozzá!” A Jézustársaságról van szó. Ezzel Mária felismeri célját, és az előző évek sötétségéhez hasonlítva a küldetés megvalósítása könnyű a sok ellenkezés ellenére is. Az ő dolga az, hogy önmagában ne állítson akadályt Isten szent akaratának, hogy az Úr rajta keresztül véghez vihesse a művet, amely – erről biztosította – nagyobb dicsőségére fog szolgálni.

A tagok szükséges lelki képzésére vonatkozólag később látomásban részesül. Ebben az Úr feljegyzései szerint „rendkívüli szabadságot követelt minden földi dologhoz való ragaszkodástól, a szeretet műveihez szükséges teljes készséggel és képességgel együtt”. E szabadság lényege abban áll, hogy „az ilyen lélek mindent Istenre vonatkoztat”.

Mialatt a kontinensen a tagok száma és munkájuk egyre növekedik, Mária visszatér Angliába és megalapítja az első londoni filiálét. Munkája nem sokáig marad titokban. Magas díjat tűznek ki fejére. Legeleseredettebb ellensége, a canterbury-i érsek azt mondja róla: többet ártott, mint sok pap, és hat-hét jezsuitát is szívesen becserélne érte. Mialatt a poroszlók országszerte keresik, szabad elhatározásból elmegy az érsek palotájába egy tárgyalásra, és miután hiába várakozik, bevési nevét az egyik ablakba.

Ettől az időtől kezdve élete legnagyobb részét a kontinensen tölti; mind több új települést alapít, és iparkodik munkájára az egyházi jóváhagyást megszerezni. Manapság érthetetlennek tetszik, hogy egy bizonyos „vegyes életforma” gondolata – vagyis a kolostori élet összekapcsolása „a felebaráti szeretet olyan formáinak gyakorlatával, amely a zárdán belül nem lehetséges” – olyan heves ellenállásba ütközött. Ennek sokféle történelmi oka van. Szerepet játszott a személyéről és munkájáról terjesztett rágalom; a jezsuita rend egyes tagjainak ellenállása, akik egy női „másodrendtől” félték. Másrészt a katolikus klérus jezsuitaellenes tagjai ellenségesen néztek a „jezsuita nőket” – amint a nép nevezte őket. A püspökök között ellenségeket szerzett Mária következetes igyekezete, amellyel intézményét közvetlenül a pápának akarta alárendelni.

Intézményének tervét előterjeszti a Szentszéknek; ismételten Rómába utazik, hogy ügyét személyesen terjeszthesse a pápa és a bíborosok elé. Házát nyit Rómában, hogy mindenki meggyőződhesék munkája tisztaságáról. De mindez nem tudja feltartóztatni a megsemmisítő csapást. Amikor St. Omer, London, Lüttich, Köln, Trier, Róma, Nápoly, Perugia, München, Bécs, Pozsony városában vannak már házak és az Institutum Beatae Mariae Virginis tagjai több százat számlálnak – 1631-ben VIII. Orbán pápa bullája elrendeli a feloszlátást. Ward Mária Münchenben, egy klarissza kolostorban, mint eretnek fogságba kerül. Már halálosan beteg, de van ereje kijelenteni: „Legyen az kicsiny vagy nagy, sohasem mondtam vagy tet-

tem semmit a Szentatya vagy az Anyaszentegyház tekintélye ellen." Inkább lemond a haldoklók szentségéről, mint hogy azt a látszatot keltse, hogy valamit is visszavon. Várakozás ellenére felgyógyul és három hónap múlva kiszabadul a fogságból. Életműve lerombolva, a házak feloszlata, a nővérek családjukhoz tértek vissza. Mária törhetetlen bátorsággal elindul harmadik római útjára és a pápa lába elé veti magát. Az megengedi, hogy néhány kísérőjével saját különös védelme és felügyelete alatt egy házat nyisson és leányneveléssel foglalkozzék. A müncheni házat is újból megnyithatják. Az Intézet kezd lassan ismét növekedni.

Mária azonban úgy érzi, vissza kell térnie hazájába. Utolsó éveit Anglia megtérítésének szenteli Londonban és Yorkban, ahol súlyos betegség után 1645. jan. 3-án meghal.

Intézménye jóváhagyását már nem érte meg. A szabályok csak 1703-ban nyerik el a megerősítést. 1749-ben XIV. Benedek pápa még megtiltja, hogy Ward Máriát a kongregáció alapítójának nevezzék; ezt a rendeletet csak X. Pius pápa szünteti meg 1909-ben. A laikus apostolság világkongresszusán, 1951-ben XII. Pius pápa mutatott rá Ward Máriára, „arra a felejthetetlen nőalakra, akit a katolikus Anglia legsötétebb és legvéresebb óráiban ajándékozott az Egyháznak”. Ebből azt a következtetést lehetne levonni, hogy a mai idők Egyháznak van fenntartva, hogy igazán méltányolja Ward Mária apostoli ideáljainak hatékonyságát és személyének sugárzását.

Th. von Dahl

Ward Mária mondásaiból: Ne félelemből cselekedjünk, hanem egyedül szeretetből. – Aki sok jót akar cselekedni, az semmit se bízék önmagában, hanem minden bizalmát Istenbe helyezze. – Semmivel se érd be, ami kevesebb Istennél. – Az isteni szeretet hasonló a tűzhöz, amelyet nem lehet elzárni. Lehetetlen Istent szeretni anélkül, hogy az ő dicsőségéért ne fáradozzunk. – Szégyelld azt állítani, hogy Isten szolgálatában valami nehezedre esik. Minden könnyű annak, aki szeret. – Légy mindig élénk és vidám, mert Isten a jókedvű adakozót szereti. – Nem illik hozzánk, ha kislelkűnek mutatkozunk. Hiszen tudjuk, hogy Isten mindent javára fordít annak, aki őt szereti. Ezért semmit sem fog megengedni, ami kárára válhatnék. – Becsületedet többre tartsd, mint életedet, de mindkettőt légy kész Krisztus szeretetéért elveszteni. – Minden baj egykedvű elviselésére legjobb eszköz: hálát adni Istennek érte. – Aki hivatásának megfelelően akar Istennek szolgálni, annak szükségképpen szeretnie kell a keresztet, és Krisztusért sok szenvedésre kell készen lennie. – Aki túlságosan bízik önmagában, gyakran fog hibázni. A gőgösök időnként elesnek, hogy így önismeretre jussanak. – Olyat mondani, amit nem érzünk, ravaszság; mindent elmondani, amit érzünk, balgaság. – Akit Isten jó természettel, tehetséggel áldott meg, ne fojtsa el, hanem csak jó célra irányítsa. – Az erény csak azoknak nehéz, akik nehéznek tart-

ják. – A leglényegesebb, hogy ne elégedjél meg. – Szavad annyit érjen, mint maga a tett, azért ne légy hirtelen az ígéretben, de hű az ígéret megtartásában. – Szereteted mindenkor Istenre építsd, azután légy hű barátodhoz, és életednél is többre becsüld Őt.

COPERTINÓI JÓZSEF
(GIUSEPPE DA COPERTINO)
(szeptember 18)

* 1603. jún. 17. Copertino (Apuleia)
† 1663. szept. 18. Osimo (Ancona)

1663 október elején a minoriták (egyike a ferences rend három ágának) rendfőnöke elrendelte a közelmúltban elhunyt P. József életének leírását. „Az írásmód legyen egyszerű, világos és szerény, hasonlóan P. József boldog lelkéhez. Nem akarom, hogy hangzatos szólamok legyenek beleszöve, vagy választékos kifejezések tarkítsák. Azt sem akarom, hogy Isten szóbanforgó szolgáját feldicsérjék.”

Amikor Copertinói József meghalt, nevének egész Európában híre volt. Nem fűződött hozzá új szerzetesrend alapítása, nem írt könyveket, nem kezdeményezett új lelkipásztori módszert. Nemcsak arra nem volt alkalmas, hogy politikai és tudós okossággal bekapcsolódjék az Egyház és az éppen kezdődő felvilágosodás, valamint az állam egyeduralma közötti vitába: még annyi gyakorlati képessége sem volt, amennyit egy kolostori hivatal megkíván.

Úgy látszik, József ebben apjára hasonlított, aki ugyan igen jó ember volt, de pénze is, birtoka is kifolyt a keze közül. Amikor erősen előrehaladott állapotban lévő hitvese egyszer megint csak meglátta a közeledő állami végrehajtót, az istállóba menekült, s ott hozta a világra József nevű fiát. Komoly, csaknem kemény asszonynak jellemzik. József éppen olyan heves volt, mint anyja. Gyerekkorában egy alkalommal késsel támadt valakire, és ezért az anyja, miután egy pálcát szétvert rajta, éjszakára kidobta a házból.

A gyerek az iskolában alig haladt előre, sokkal inkább vonzotta a templom és az istentisztelet. Mindinkább láthatóvá vált rajta az a különös odaadás, ami egész életét jellemzi. Sokszor mintha távol lett volna, egészen magába mélyedt, érzéketlenné válva a körülötte lezajló események iránt. Ez az állapota már korán valószínűs elragadtatássá fokozódott. Eléggé bizonyított, hogy már hetedik vagy nyolcadik évében belső élményektől – nevezetesen a zenétől – magánkívüli állapotba jutott. Társai ezért „la bocca aperta” (tátott szájj) csúfnevet ruházták rá. Ráadásul nyolctól tizennégy éves koráig betegségek választották el a külvilágtól és pajtásaitól. Csúnya sebeit látni és bűzös fekélyeit ápolni még édesanyjának is nehezeére esett.

Amikor végre felgyógyult, nem illeszkedett bele a mindennapi életbe. Valószínűleg nem is tudott volna, mert belső élményeinek

ereje és lelki elmélyedése lehetetlenné tette neki a mindennapos elfoglaltságot és életet. Ezért arra gondolt, hogy kolostorba lép. 17 éves korában a kapucinusok mint laikus testvért fel is vették. Részben gyenge egészsége miatt, részben mert nem tudta a rábízott kolostori munkákat elvégezni, nyolc hónap múlva elbocsátották. „Úgy éreztem – mondotta magáról –, mintha a szerzetesi ruhával a bőrömet is lehúzták volna.”

Nagy öröme mégis sikerült – ha sok nehézség árán is – a minoriták egyik házában szolgaként elhelyezkednie. Ott megtanult írni-olvasni, és végül tiszta személyisége és jámborsága miatt a rendbe is felvették, s 1628-ban pappá szentelték.

Copertino közelében volt a minoriták Santa Maria de Grotella kolostora. Ide osztották be Józsefet. Külső élete és szolgálata éppen olyan egyszerű maradt, mint azelőtt, – belső fénye azonban nem maradhatott véka alatt: a tökéletesen egyszerű, erős lélek világsága. A bűnösök új bátorságot leltek nála a jóra, a meghasonlottak békét, a leverték örömet, a szenvedők vigasztalást és segítséget. Belső élete legfőképpen az elragadtatásokban (extázis) nyilvánult meg. Ez olyan gyakori volt nála, hogy életrajzírója azt mondhatta róla: „Egész életét elragadtatásban élte le.” Lelkét Isten nagysága és szeretete teljesen hatalmába kerítette.

Ha egyházi személynél rendkívüli jelenségek mutatkoznak, az ájtatosság és kíváncsiság sokakat odavonz. Jöttek Maria Grotellába az egyszerű emberek és az előkelőségek, hogy lássák a pátert és beszéljenek vele. Rendfőnöke elküldte szerte az egész tartományba missziók tartására. A feltűnés, amit kiváltott, nem maradhatott rejtve a felsőbb egyházi vezetőség előtt sem. Az egyik püspöki helytartó kételkedve írta róla: „Egy 33 éves ember a Messiást játssza, és egész sereg embert vonz maga után.” Az ügy abban a különben is felbolygatott időben kétségeket támasztott. Józsefet a nápolyi inkvizíció elé idézték, de sem ott, sem később Rómában nem tudott a vizsgálat semmi valótlanságot megállapítani. Azonban olyan kolostorba kellett áthelyezni, ahol teljes elvonultságban élhet. Így került 1639-ben Assisiba, rendalapítójának, Szent Ferencnek sírtemploma mellé. Itt élt tizenhárom évig.

Följelentése az inkvizíciónál, a kihallgatások, elhelyezése más kolostorba mélyen lesújtották. Lázadozás és levertség kínozta; ilyesmit – saját állítása szerint – azelőtt nem ismert. „Két évig olyan kevéssé fényt érzett a lelkében, mint amennyi aprócska ablakán át a cellájába ért.”

De József sohasem kereste a saját kényelmét. Természetesnek találta, hogy mindig az élvonalban álljon, és saját magán tapasztalja a gonosz támadásait. Megtörtént, hogy szerzetestestvérei félholtan találták reggel a templomban, ahová éjszakai imádásra vonult visz-

sza: a sátánnal küzdött, szörnyalakját gyakran érzékelhetően is látta. Mint korának szülöttében, megvolt benne a hajlam a drámai jelenetekre és a készség, hogy minden lehető dologban az ördögöt gyanítsa. Kevésbé felvilágosult embereknél ez gyakran nevetségessé vált, vagy veszélyes babonára vezetett. Józsefnél azonban nem babonás dőreség, hanem mély Isten- és emberszeretet fakadt belőle. Azért érezte a gonoszság sötét mélységét olyan erősen, mert más-résről lenyűgözően átélte Isten roppant fényességét.

Isten közelségére való reagálásának módját az elragadtatás egyedülálló adottsága határozta meg benne. Nála az egyensúly a test földi „nehézkedése” és a lelki fellendülés, a mindennapi, érzékeinktől közvetített élet és a vallásos elragadtatás között annyira ingadozó volt, hogy a legkisebb lökéstől is önkívületbe jutott. Elég volt Jézusról, Máriáról vagy a mennyei paradicsomról hallania, hogy mély sóhajjal elragadtatásba essék. Olyankor húzhatták, szurkálhatták szerzetestársai, vagy legyen futkoshattak nyitott szemein, semmit sem érzett. Ő maga mondotta erről az állapotról: „A lélek hasonló a királynéhoz, a test érzékei a szolgálói. Ha a lélek belép a király szobájába, az érzékek kívül maradnak, semmi sem hat rájuk. Maga a lélek azonban teljesen Teremtőjében nyugszik.”

A legnagyobb élmény volt számára a mindennapi szentmise. Ismételtelen elragadtatásba esett úgy, hogy miséje öt óra hosszat is eltartott. Jézus halála vagy más esemény, ami éppen az aznapi olvasmányban szerepelt, úgy hatott rá, mintha akkor történék. Egy virágvasárnap a passió e szavainál: „Keresztre velem!” halottként zuhant a földre, és saját szavai szerint valóban közel volt a halálhoz. Hasonlóképpen Pál fordulásának ünnepén az Apostolok Cselekedetei szavainál: „Saul, Saul, miért üldözöl engem?” hanyattvágódott, és hosszabb ideig keresztalakban kitért karokkal fekvé maradt. Amikor magához tért, könnyek öntötték el az arcát, és a gyengeségtől az oltárra kellett támaszkodnia. Később azt mondta: „Nagy hatalom volt . . . nagy hatalom . . .”

Józsefnél nem volt ez a képzelet játéka, hanem annak közelsége, akit szeretett. Ő maga tette fel magában a kérdést: „Miért gyászolom én Jézus halálát, ami olyan régen volt? Miért kívánom mint gyermeket látni, hiszen olyan régen volt gyermek?” Az Úr megadta neki lelkében a választ: „Egykor keresztre feszítettek és meghaltam az emberiségért, de mindig kész vagyok meghalni érted. Egykor gyermek voltam, de szeretetemben mindig az vagyok. Ha valaki gyermekként akar látni, az mint gyermeket fog fellelni, ha mint megfeszítettet, meg fog találni a kereszten, ha mint megostorozottat vagy másképpen, úgy mutatkozom meg neki. Mert az én szeretetem mindig abban az alakban jelenik meg, ahogy az emberek emlékeznek reám és ahogy szemlélnek.”

Mint minden szentnél, Józsefnél is két szeretet találkozása jelenti a tulajdonképpeni életet és élményt: a szerető Isten találkozik a szerető emberrel. „Egy és egy”, ti. Isten és a lélek, volt a gyakran ismételt szava. A szeretet sokszor úgy eláradt rajta, hogy énekelnie kellett. Saját maga alkotta dallamokba ömlött belső túláradása. A zene különben is nagy szerepet töltött be életében. Amint már említettük, gyermekkorában első elragadtatását is az váltotta ki. Később felettesei eltiltották az ünnepélyes istentiszteleteken és körmeneteken való részvételtől, mert az énektől csaknem törvényszerűen elragadtatásba esett.

Lelke fogékony volt olyan dolgokra, amit köznapi ember nem vesz észre. Messziről megérezte, mikor egy rendtársa útközben veszedelembe került, a pápa halálát tudta, mielőtt híre érkezett volna. Ha valakivel találkozott, annak el kellett készülnie, hogy beelát a lelkiismeretébe. Egyeseket, akiknek a lelkét bűn éktelenítette, olyan ijesztőnek tartott, hogy beszédüket és jelenlétüket nem tudta elviselni.

Korának nyugtalanságában és zavarodottságában ez az ember fényt és erőt sugárzott. Nem csoda, hogy híre mind jobban elterjedt. Bíborosok, püspökök, fejedelmek keresték fel vagy ajánlották magukat imáiba. A protestáns János Frigyes, Braunschweig-Lüneburg hercege, nála tért át a katolikus hitre. Állandóan körülvették a szegények és a segítségre szorulóok. Boldog volt, aki egy ruhadarabjához jutott, hogy a betegekre helyezhesse. Sokan magukkal vittek emlékül és ereklyeként legalább a kolostor falából egy kis darabot. Ezekben a jelenségekben bizonyos fokig mindenestre gyerekes csodahitet kell látnunk, de mutatja az emberi vágyakozást is egy tiszta szív, egy szent és gyógyító erő átélt közelsége után.

A rendi előljáróknak mindez nem kevés gondot is okozott. Az olyan ember, mint József is volt, nemcsak áldás környezetére, de teher is. Az inkvizíció még szigorúbban figyelte a sajtáságos jelenségeket, az emberek egyre növekvő odaáramlását. Teljesen meglepésszerűen 1653 júliusában közbelépett: Józsefet a pierrarubbiai kapucinus kolostorban felügyelet alá helyezték, elzárva a külvilágtól. De jelenlétének híre hamar szárnyra kapott, és miséje alatt rövidesen a templom előtti térig ért a tömeg. Ezért a nehezen megközelíthető fossombronei kapucinus kolostorba helyezték át. Végül azonban a minoriták közvetlenül VII. Sándor pápához fordultak azzal a kéréssel, hogy Józsefet visszavihessék egyik kolostorukba. A pápa hozzájárult azzal, hogy az átvitel a legnagyobb titokban történjék. A szó szoros értelmében éjnek éjszakáján hozták el Fossombroneból, és ugyancsak éjszaka vitték a minoriták osimoi kolostorába, Ancona tartományba. Itt élt teljesen elrejtve, még szerzetestársaitól is elkülonítva, de gyakran egyesülve Istennel az elragadtatásban.

1663 augusztusában belázasodott. Cellájába egy kis orgonát állított, és rajta játszó társát énekekkel követte, ahogy tellett tőle. Tár-

sait is kérte, hogy énekeljenek vele. Amikor halála közeledtét érezte, tréfásan mondta: „A szamár kezd felmászni a hegyre”, majd később: „A héj nem engedi magát leválasztani a törzsről . . . ez az átmenet szörnyű . . .” Utolsó napjaiban elragadtatásban feküdt, és belső tüztől emésztve énekelte: „Lelkem, szeress, szeress!” 1663. szept. 18-án szerzetestársai körében halt meg.

„A szent páter meghalt” – mondogatta a nép, amikor halálát megtudta. Az Egyház 1767-ben iktatta szentjei sorába. W. Rauch

ALACQUE MARGIT MÁRIA
(MARGUERITE-MARIE)
(október 16)

* 1647. júl. 22. Lauthecour
(Burgundia)
† 1690. okt. 16. Paray-le-Monial

1647. júl. 22-én született a Charolais-ban, Vérosvres közelében, Lauthecour faluban. A család paraszti sorból származott, de eredményesen dolgozta fel magát: az apa királyi jegyző. A gyermek gyakran tartózkodik a helyi arisztokráciához tartozó keresztyánjának, Mme de Fautrières-nek kastélyában, Corchevalban. Úgy látszik azonban, hogy nyolc éves koráig semmiféle kiképzésben nem részesült.

1655-ben elveszti édesapját, aki a családot meglehetősen rendezetlen viszonyok között hagyja hátra. A klarisszákhoz kerül intézetbe, Charolles-ban. Hamarosan első áldozó lesz. Itt azonban csak rövid ideig marad, és csak igen elemi kiképzést kap. Tíz éves korában súlyosan megbetegszik gyermekbénulásban; tizennégy éves korában hirtelen felgyógyul. Gyógyulását csodálatosnak tartja. Időközben anyai nagybátyja vette át a lauthecouri birtokok kezelését. A család Margitot és édesanyját cselédként kezeli. A fiatal leány sokat szenved ebben a kevésbé művelt, tapintatlan környezetben. 1665 körül édesanyja megpróbálja leányát kiházasítani. Margit egy pillanatra irányt vesz. Már gyermekora óta nagyon vallásos volt, erős hajlandósággal a szemlélődő imára, előszeretettel a magány és egyedüllét iránt. Benső élete elmélyült, és világosan misztikus vonásokat vett fel. Számos órát szentelt az imádságnak, testét keményen sanyargatta, és a koronkénti figyelmetlenséget az imában súlyos hibának tartotta. Hiszen oly mélyen átélte Isten jelenlétét, hogy nemcsak imádság idején, de egész nap, bármit csinált is, eltöltötte ennek tudata és a belőle fakadó hódolat. „En szent Mester vagyok – hallja bensejében – és a szentséget tanítom. Tiszta vagyok, és nem tudom elviselni a legkisebb szennyfoltot sem. Azért a szív egyszerűségében kell cselekedned, egyenes, tiszta szándékkal, jelenlétemben.” Már ekkor rendkívüli jelenségek kezdenek jelentkezni: belső hangok és látomások. Egy magánkinyilatkoztatás nyomán 1667-ben a szerzetesi életre határozza el magát. Édesanyja és Chrysostome testvér-

bátyja azonban hevesen ellenáll. 1669-ben felveszi a bérálás szentségét és nevéhez a Mária nevet fűzi. Hónapokig tartó fájdalmas bizonytalanság után, 1671 elején végül is megkapja az engedélyt, hogy beléphessen a vizitáció Paray-le-Monial-i zárdájába, ahol 1671. jún. 20-án felveszi jelöltnek. Aug. 25-én beöltözik.

Noviciátusa alatt folytatódnak a benső életét jellemző, többé-kevésbé rendkívüli jelenségek. Lelkében szinte megszakítatlanul látja Krisztust maga előtt. Előjáróit nyugtalanítja állandó Istenbe merülése és extázis-szerű állapotai, és kemény próbákat mérnek rá. A fogadalmakat csak 1672. nov. 6-án teheti le. A megelőző lelkigyakorlat idejére kiküldik, hogy a zárda szamarát legeltesse csikójával. Meghúzódik egy mogyoróbokorban, s itt rendkívüli megvilágosításokat kap Krisztus szenvedéséről. Első magánkinyilatkoztatása Jézus Szívéről ugyanebből az időből származik: látomásszerűen ismeri fel, mit kell e szívnek szenvednie. A zárdában azonban kímélet nélkül próbálják tovább; amikor a betegszobába helyezik segítőnek, túrnie kell a felelős nővér tapintatlan bánásmódját. A Szent Szívre vonatkozó megvilágosításai egyre áthatóbbá válnak, és nemsokára, 1673. dec. 27-én kapja az első nagy kinyilatkoztatást:

Megjelent nekem lángtrónuson az isteni Szív, az imádandó sebbel együtt. Nagyobb volt, mint a nap, átlátszóbb, mint a kristály. Töviskorona övezte, jelezve azokat a szúrásokat, amelyeket vétkeink okoztak neki. Felette kereszt, jeléül annak, hogy az hozzánőtt megtestesülése legelső pillanatától fogva, amióta a szent Szív létrejött. Mindjárt kezdettől fogva megtelt keserűséggel, amelyet a megaláztatások, szegénység, fájdalmak és megvetés okoztak, és amelyet egész életén keresztül és szenvedésében szentséges emberségének el kellett viselnie. Értésemre adta azt is, hogy forró vágya az emberek szeretetére és az kívánság, hogy letérítse őket a kárhozát útjáról, ahová a sátán seregestül hajtja, arra az elhatározásra indította, hogy Szívét az embereknek kinyilatkoztassa, a szeretetnek, irgalomnak, kegyelemnek, megszentelésnek és üdvösségnek minden kincsével, amely benne van.

Röviddel ezután a konviktus vezetője mellé helyezik. De úgy látszik, továbbra is sokat kell szenvednie egyes nővérek ellenséges magatartásától. Türelme azonban kimeríthetetlen. Eközben tovább folytak a kinyilatkoztatások, és mind tisztább és határozottabb körvonalat öltenek. Jézus egyéniségének magváról, érzületéről és annak követéséről van szó. Egyik legemlékezetesebb látomása, amelyben Krisztus lángok között mutatja meg szívét, 1674 Úrnapján éri:

Egy alkalommal a kitett Oltáriszentség előtt, minden érzékemet és képességemet teljesen összeszedve, egészen magamba mélyedtem. Ekkor megjelent nekem Jézus Krisztus, az én Mesterem. Csak úgy ragyogott a dicsőségtől, őt szent sebe pedig fénylett, mintha őt nap lett volna. Szent emberségéből mindenünnen lángsugarak törtek elő, főleg imádásra méltó keb-

léből, amely tűzkohóhoz hasonlított. Miután keble megnyílt, kitérta előttem forrón szerető és minden szeretetre legméltóbb Szívét, amely e lángsugaraknak élő forrása volt. Ekkor feltárta előttem tiszta szeretetének megmagyarázhatatlan csodáit: mily messzire ment az emberek szeretetében, akiktől csak hálátlanságot és félreismerést tapasztalt. „Ez jobban fáj nekem, mint mindaz, amit szenvedésemben elviseltem. Annyira, hogy ha legalább valami kis viszonzszeretetet mutatnának, mindent, amit csak értük tettem, kicsinységnek tekintenék, és ha lehetne, szeretnék még többet tenni értük. Ők azonban hidegen, megvetéssel utasítják vissza minden erőlködésemet, hogy velük jót tegyek. Legalább te szerezd meg nekem azt az örömet, hogy kárpótolsz hálátlanságukért, amennyire képes vagy rá.”

A főnöknő, de Saumaise anya több szakemberrel vizsgálhatja meg Margit közléseit, de ítéletük igen kedvezőtlen.

Szerencsére 1675 februárjában a századunkban boldoggá avatott Claude de la Colombière (1641 – 1682) lesz a paray-i jezsuita rendház főnöke. Margit Mária nővér röviddel ezután lelki vezetője alá kerül, és ő biztosítja a kapott kegyelmek valóságáról. Majd a nővér közli vele vágyát a Szent Szív tiszteletének elterjesztésére vonatkozólag. Neki számol be az 1675. jún. 15 táján, Úrnap nyolcadában kapott nagy kinyilatkoztatásról, amelynek folyamán azt a megbízatást kapja, hogy gondoskodják a Szent Szív ünnepének bevezetéséről. Erről a páter kívánságára írásos beszámolót nyújt át, amelyet az később saját lelki jegyzeteibe vett át:

Szentséges Szívét feltárva előttem, így szólt: Látod Szívemet, ezt a Szívet, amely annyira felgyulladt az emberek iránti szeretettől, hogy semmit el nem mulasztott, teljesen kimerítette és fölemésztette erejét, hogy ezt a mérhetetlen szeretetet biztos jelek tanúságával hagyja rájuk. Legnagyobb részük azonban nemcsak hogy nem hálás és nem bizonyul barátomnak, hanem még állandóan sérteget és gyaláz is szeretetemnek ebben a titkában. Annál keservesebb ez, mert még a nekem szentelt személyek részéről is ilyeneket kell eltűrnöm. Ezért azt kérem tőled, hogy a testem ünnepe (Úrnap) nyolcadára következő pénteket különösképpen Szívem tiszteletére szenteljék. Ezen a napon járuljanak a szent asztalhoz, így engesztelve megsértett becsületesemet, azokat a sértéseket, amelyekkel Szívemet elhalmozzák az oltár titkában, különösen akkor, amikor kitesznek a hívek elé tiszteletre. Én pedig megígérem nektek, hogy isteni Szívem befolyására a mennyei ajándékok bősége árasztja el mindazokat, akik Szívemet ebben a tiszteletben részesítik.

Én azonban így szóltam: Jaj, Uram! miféle segítőt akarsz felhasználni terveidhez! Engem, akinek hitványsága, annyi vétké inkább akadályozza, mint elősegíti a sikert! Hiszen annyi más szolgád van kéznél, hogy teljes erővel munkálkodjék azoni, amit óhajtasz!

Erre Krisztus: Oktalan, hát nem tudod, hogy én a világ erőtleneit választom ki, hogy megszegényítsem az erőseket? hogy az én bölcsességem tehetetlen embereket alkalmaz terveim véghezvitelére? Mert ők gyöngeségük tudatában semmit sem tulajdonítanak maguknak, és így hatalmam annál dicsőségebben nyilvánul meg . . . Menj N. szolgálomhoz (Claude de la Colombière), mondd meg neki nevenben: igyekezzék, ahogy csak tud, hogy ezt bevezessék, mert nagyon kedves lesz Szívemnek. Ne csüggedjen a bekövetkező sok nehézség miatt: hisz tudnia kell, hogy minden lehetséges annak, aki egyáltalán nem bízik magában, hanem belém helyezi minden bizalmát és reményét.

A vizitációs nővér és a jezsuita atya június 21-én ajánlja fel magát először a Szent Szívnek. Az ünnep bevezetése az Egyházban 1765-ben, Margit Mária halála után történt meg.

P. Colombière segítségével Margit Mária egy esztendeig viszonylagos nyugalomban él. Ugyanebben az évben elveszti édesanyját. 1676 szeptember végén Colombière Angliába megy. Margit Mária és néhány társnője között a viszony továbbra is feszült marad. A feszültség még növekszik, amikor 1677. nov. 20-án, benső indításnak engedve, közvetíti a szemrehányásokat, amelyekkel Isten a közösséget illeti, Ez valóságos lázadáshoz vezet ellene, amely az éjszaka nagy részén át folytatódik. Végül mégis megszüntetnek néhány vizitációt, amely a kolostor életébe belopózott.

1678. jún. 18-án új főnöknő váltja le de Saumaise anyát: Péronne-Rosalie Greyfié az anneci vizitációból. Ez a kiváló szerzetesnő, bár nemsokára meggyőződik Margit Mária életszentségéről, kötelességének tartja, hogy különböző helyzetekben próbára tegye és keményen megalázza. Mestere vigasztalja: „Ezután a szabály szelleméhez, előljáróid akaratához és a te gyengeségedhez fogom alkalmazni kegyelmeimet. Megelégszem azzal, ha előljáróid akaratát az enyém elé helyezed, ha eltiltanak attól, amit én parancsoltam neked. Engedd, hadd tegyenek veled, amit akarnak, én majd módját ejtem, hogy terveimet végrehajtsam, még olyan eszközökkel is, amelyek látszólag gátolják azt és ellenkeznek vele.” Margit betegségekben megy át; Greyfié anya parancsára kétszer is könyörögni kell gyógyulásért, amit csodálatos módon el is nyer. 1679 elején nagy öröm éri: viszontlátja La Colombière atyát, aki hazatért Angliából, miután ott néhány hétig börtönben ült. Egészségét azonban a tuberkulózis sajnos aláásta; többet nem szedi már magát össze. 1682. febr. 15-én hal meg Paray-ben. Könyve, *Retraite spirituelle* (Lelki-magány), 1684. márc. 26-án jelenik meg. Ebből Margit Mária magánkinyilatkoztatásai szélesebb körben válnak ismerté. A Szent Szív tiszteletének elterjesztéséhez e könyv megjelenése sokban hozzájárult. A paray-i vizitációs kolostor refektóriumában felolvasták a művet. Mindenki tudta, kiről van szó.

A közösség 1684-ben Melin anyát választja meg főnöknőjének. Ő azonnal maga mellé veszi Margit Máriát asszisztensként. Azután két esztendeig újoncmesternő, majd újból asszisztens. E hivatalok lehetővé tették, hogy hatáskörében elmélyítse és elterjessze a Jézus Szív-tiszteletet. Más vizitációs zárdákban is kezd tért hódítani. Margit élete végéig meggyőződéssel vallja, hogy ebben a tekintetben a Jézus Szív-tiszteletnek különös küldetése van. 1689-ben még egy fiatal jezsuitával ismerkedik meg, Jean Croiset-vel, aki később a Szent Szív lelkes apostola lesz, és Lyonban egy kis könyvet ad ki tiszteletéről. Így Margit Mária abban az örömben részesül, hogy megéli a Jézus Szív-tisztelet első kivirágzását, amelynek életét szentelte. Egészsége azonban idő előtt felőrlődik. 1690. okt. 9-én súlyosan megbetegszik és 16-án este meghal. Egy értékes önéletrajz maradt fenn utána, amelyet 1685-ben írt. Sikerült megakadályozni, hogy utolsó betegsége alatt megsemmisítse. Alacoque Margit Máriát 1864-ben avatták boldoggá és 1920. máj. 13-án szentté. L. Cognet

Miért kellene félnie attól, hogy belépjen szent Szívébe? Rajta, hiszen Ő hívja, hogy benne keresse nyugalmát! Nem az irgalmasság trónja-e Ő? A legnyomorultabbak részesülnek ott a legjobb fogadtatásban. Föltéve, hogy a szeretet mutatja be őket nyomorúságuk örvényében. És ha mi gyávák, hidegek, tisztátalanok, tökéletlenek vagyunk, nem forró kemence-e Ő, amelyben magunkat tökéletesíteni, tisztítani kell, mint az aranyat a kohóban, hogy imádandó szándékainak szentelt élő áldozat legyünk? Ne féljen tehát, hanem fenntartás nélkül adja át magát szeretetteljes gondviselésének, mert a gyermek nem vész el egy mindenható atya karjai közt. És úgy tűnik nekem, már mondtam Önnek: azt hiszem, nem tetszik neki annyira féelme, mint ahogyan tetszenék gyermeked bizalma. Hiszen szereti Önt, mitől is kellene félnie? Csak attól, hogy nem adja meg neki egészen azt a vizontszeretetet, amelyet vár. Ez a szeretet pedig, ha nem tévedek, éppen ebben a teljes önátadásban, önmagunkról való megfeledkezésben áll. Mondjon le önmagáról és mindent megtalál. Feledje el önmagát, Ő majd gondol Önre. Merüljön el semmiségében és bírn fogja Őt.

Egyáltalán ne jöjjön zavarba hibái miatt. Gyakran botlásaink is nagy hasznunkra válnak, mert megaláznak, megtanítanak minket arra, mik vagyunk, és mennyire hasznos nekünk, ha semmiségünk örvényébe rejtőzünk. De az önszeretet mindenüft szerepelni akar, azt kívánja, hogy megtapsolják, szeressék, szívesen fogadják, erről a tanításról hallani sem akar, még kevésbé akarja megérteni. De ne vitakozzunk vele, mert hiszen az okoskodás táplálja és hizlalja. Végül, kedves Növérem, törekedjünk arra, hogy legalább egyet tanuljunk meg ebből: viseljük jól keresztünket, szeretettel, hallgatagon. Mert igen értékes kincs a kereszt, titokban kell azt tartani, hogy el ne rabolják tőlünk. (Levél egy rendtársának.)

DE LA SALLE JÁNOS
(JEAN-BAPTISTE DE LA SALLE)
(április 7)

* 1651. ápr. 30. Reims
† 1719. ápr. 7. Saint-Yon, Rouen m.

Jean-Baptiste de la Salle, Louis de la Salle és Nicole Noët fia, 1651. ápr. 30-án született Reims-ben, régi, gazdag nemesi család sarjaként. Ő volt a legidősebb fiú, és még kilenc testvére volt. Szülei mélyen vallásos, keresztény nevelésben részesítették; tanulmányait a reims-i „Collège des Bons-Enfants”-ban végezte. Úgy látszik, korán megérlelődött benne az elhatározás, hogy papi pályára lép. Tizenegy éves volt, amikor a tanzurát fölvette, és 1667-ben a székesegyházi káptalan kanonokja lett. Teológiai tanulmányait szülővárosában kezdte el, majd 1670 októberétől a párizsi Saint-Sulpice szemináriumban folytatta. Szülei sajnos korán elhaltak; tanulmányait félbe kellett szakítania: az 1672. év tavaszán visszatért Reims-be. Bár a szüleitől örökölt vagyon kezelése sok gonddal járt, mégis folytatni tudta a tanulást. 1678. ápr. 9-én pappá szentelték, és 1680-ban a teológiai doktorátust is megszerezte. Már akkoriban foglalkoztatta a népoktatás gondolata: 1679 márciusában egyik unokahúgával iskolát nyitott a szegények számára. János volt az alapítás vezetője, s az iskola szépen fejlődött, sőt terjeszkedni kezdett. Tanítókból hamarosan egy kis közösséget gyűjtött maga köré, s ezekkel egyetértésben létrehozta az „ingyenes keresztény oktatás testvéreinek társulatát” (iskolatestvérek). Lemondott kanonoki állásáról, családi örökségét szétosztotta a szegények között, és teljesen az új társulatnak szentelte magát, amely Champagne vidékén már néhány iskolát tudott nyitni. Megírta a társulat szabályait, és 1684 májusában az első tizenkét tag letette ideiglenes fogadalmát. Egyidejűleg tanítókat képzett a falusi iskolák számára; ezek nem tartoztak a kongregációhoz, hanem világiak voltak.

A fejlődés menete azonban szükségessé tette, hogy művét Párizsban is bevezesse. A Saint-Sulpice-i plébános, de la Barmondieres meghívására 1688. febr. 24-én de la Salle János két iskolatestvér társaságában Párizsba utazott, hogy ott az említett plébánián átvegye a szegények iskoláját, amely akkor igen siralmas állapotban volt.

Hamarosan még nagyobb nehézségek merültek fel. A tandíjfizető iskolák tanítói sok bosszúságot szereztek neki és társainak. A Saint-Sulpice templom egymást követő plébánosaitól nem sok támogatást kapott, sőt némelyikük többé-kevésbé nyíltan ellene fordult. Az 1690-91-es évek különösen nehezek voltak. Egy súlyos betegség mármár a sír szélére sodorta; nem sokkal azután egyik legjobb munkatársa, L'Heureux testvér halt meg. – A Saint-Sulpice-i papság közönye miatt arra az elhatározásra jutott, hogy másutt fogja felállítani a társulat noviciátusát. Vaugirard-ban bérelt erre a célra egy

szerény otthont. Mivel a társulat több tagja kilépett, kongregációja ezidőtájt igen meggyöngült. Mindezek ellenére 1691. nov. 21-én két testvérrel, Vuyart-ral és Drolinnal együtt fogadalmat tett arra, hogy teljes odaadással életművének szenteli magát.

A következő évek viszonylag nyugalmasak voltak. A plébánia némi támogatásban részesítette, és 1692. november elsején hatan kérték felvételüket a kongregációba. Az 1693. és 1694. évben fellépték éhínség arra kényszerítette a testvéreket, hogy Vaugirard-t ideiglenesen feladják, és Párizsban keressenek menedéket. 1694. jún. 6-án tettek a tagok első ízben örök fogadalmat. János vette át a vezetést, fenntartva a társulat sajátos jellegét: nem papokból, hanem testvérekből álló közösség. Ez idő tájt foglalta írásba először a rend szabályzatát. 1696-ban jött arra a gondolatra, hogy a noviciátust kényelmesebb helyen rendezze be. Erre a célra sikerült neki a megfelelő helyet biztosítani: a „Nagy Házat” (La Grande Maison) a Rue Neuve Notre-Dame des Champs utcában. Öröme sajnos nem sokáig tartott, mert újabb nehézségek merültek fel. Az idevonatkozó adatok még nincsenek eléggé felkutatva ahhoz, hogy minden részletet világosan lássunk. Annyi bizonyos, hogy a Saint-Sulpice-i plébánosnak nagy része volt a zavarkeltésben: ez ugyanis Jánost ki akarta szorítani, és a plébániai iskola vezetésén kívül a testvérek irányítását is szerette volna magához ragadni. Ármánykodásával elérte, hogy a párizsi bíborosérsek, Louis-Antoine de Noailles lemondatta Jánost, és helyette más elöljárót nevezett ki. A testvérek felzúdulása miatt azonban kénytelen volt visszahelyezni. Mindez 1702 decemberében történt. Nem sokkal ezután a testvérek kénytelenek voltak elhagyni a „Grande Maison”-t és átköltözni Faubourg Saint-Antoine-ba 1703 augusztusában. János megpróbált egy tanítóképzőt is alapítani a Saint-Hyppolithe plébánián, de ez a terve egykori társának, Vuyartnak szégyenletes árulása miatt ismét meghiúsult. 1706 júliusában a társulatnak már csak egy kisebb iskolája volt Párizsban, a Szent Rókus plébánián, mivel a S. Sulpice-it egyelőre be kellett zárni. Mindezek ellenére 1699 és 1711 között sikerült nekik 17 iskolát alapítani vidéken, egyet pedig Rómában. Ezek az iskolák sok gondot jelentettek Jánosnak; ugyanakkor alkalmat adtak neki arra, hogy pedagógiai és vallásos könyveket írjon tanítói és tanítványai számára; majdnem valamennyi meg is jelent. 1708-ban még két testvért vett maga mellé, hogy az alapítások rendszeres látogatásában segítségére legyenek. Egy roueni alapítás lehetővé tette neki, hogy 1705-ben megvegye a Faubourg Saint-Sever-i Saint-Yon kastélyt, és ott végre felállíthasson egy állandó jellegű noviciátust. 1712-ben újabb kellemetlen esemény jött közbe. Ezt egy bizonyos Abbé Clement idézte elő, aki egy tanítóképző alapítását bízta de la Salle Jánosra Saint-Denis-ben. Perre került a sor. Jánost elítélték, mert állítólag „egy fiatalkorút elcsábított”!

Mivel túl volt terhelve, elhagyta Párizs környékét, és a társaság vezetését Barthélémy testvérré bízta. Egészen Provence vidékéig végiglátogatta rendje házeit, majd hosszabb időre visszavonult. Ezalatt Párizsban a helyzet egyre rosszabbodott, és a testvérek sürgetve kérték visszatérését. Engedve unszolásuknak végül is visszajött. Bár a felelős munka nagyobb részét továbbra is Barthélémy testvérré bízta, mégis sikerült néhány kényes ügyet elrendeznie. Végül már szinte teljesen csak a lelki vezetésre korlátozta tevékenységét. 1715-től fogva majdnem állandóan Saint-Yon-ban lakott, de csak 1717 májusában tudott előljárói tisztéről hivatalosan leköszönni. Szabad idejében számos vallásos könyvet írt a testvérek számára, amelyek csak halála után kerültek nyomdába.

Sokáig nagy ellenálló erőt mutató egészsége az 1718-as év folyamán leromlott. 1719 nagypéntekén halt meg. 1888-ban boldoggá, 1900. máj. 24-én szentté avatták.

L. Cognet

Ne kételkedjétek, hogy nagy ajándékot kaptatok Istentől, amikor erre a szent hivatásra meghívott: hogy a gyermekeket tanítsátok, nekik az Evangéliumot hirdessétek, és beléjük öntsétek a vallás szellemét.

Lássák hát minden ténykedésetekben a gondjaitokra bízott gyermekek, hogy Isten szolgái vagytok; nem színlelt szeretetben, őszinte buzgósággal gyakoroljátok hivatástokat. Még jobban kötelezzen el melléje az, hogy nemcsak Isten szolgái vagytok, hanem Jézus Krisztusé és az Egyházé is.

Szent Pál ugyanis azt mondja: Krisztus szolgájának tekintsük mindazokat, akik az evangéliumot hirdetik, akik a Krisztustól tollba mondott levelet nem tintával, hanem az élő Isten Lelkével írják, nem kőtáblákra, hanem a szív hústábláira, vagyis a gyermekek szívébe. Azért Isten szeretete sűrgessen benneteket, hiszen Jézus Krisztus mindenkiért meghalt, hogy akik élnek, már ne maguknak éljenek, hanem annak, aki értük meghalt és feltámadt. Legyen tehát odaadó buzgóságotok olyan hatással tanítványaitokra, hogy szinte Isten buzdítását hallják általatok. Mert Krisztus követségében jártok. (201. meditáció)

PORTOMAURIZIO LEONARDO
(PAOLO GIROLAMO CASANUOVA)
(november 26)

* 1676. dec. 20. Imperia,
Porto M.
† 1751. nov. 26. Róma

Leonardo a mai Imperia területén született. Mint kemény és komoly embereket, úgy ismerik az északi hegyvidék lakóit. Talán a szülők, Domenico Casanuova és Anna Maria Benza adták örökségül a komolyságot fiuknak, Pál Jeromosnak. Házasságukból csak ez az egy gyermek származott; az anya csak két évvel élte túl fia születé-

sét. Hét gyermek született apja második házasságából, s ezek közül kettő követte Leonardót a ferencesek közé.

Tizenkét éves volt Paolo, mikor Rómába került a nagybátyjához. A Collegium Romanumban öt évig volt jezsuita növendék. 1697. okt. 2-án belépett a ferenceseknek abba a reformált ágába, amelyiket a köznyelv „Riformella”-nak nevezett. A szabin hegyek közötti S. Maria in Ponticelliben végezte noviciátusát. Tovább tanult a Szent Bonaventura kolostorban, és 1702. szept. 23-án pappá szentelték. Ettől kezdve a filozófiai fakultáson volt lektor. Hamarosan életveszélyesen megbetegedett. Előjárói először Nápolyba küldték levegőváltásra, később hazai levegőre, ahol valóban meggyógyult. Ekkor tett ígéretet, hogy egész erejét a népmissziók szolgálatába állítja, ami akkor virágkorát élte.

Szűkebb hazájában 1704-től 1709-ig tevékenykedett. Gyógyulása után egészen haláláig, tehát több mint negyven évig mint népmissionárius dolgozott. Végigvándorolta egész Észak- és Középláliát. Egy ideig a Firenze melletti S. Francesco al Monte kolostorához tartozott. 1715-ben ugyancsak Firenze közelében megalapította a S. Maria dell’Incontro házát. 1730-tól azonban állandóan Rómában élt.

Leonardo elhatározásai, amit a Palatinuson levő Szent Bonaventura templom főoltára alatt nyugvó halott kezébe adtak, nagyon tanulságosak. Beismeri emberi gyöngeségét és elégtelenségét. Szerzetesi hivatása ideálját nagyon komolyan törekedett megvalósítani. Korának szokása szerint gyakorolta az aszkézist: lelki életében számtalan gyakorlat váltakozott. De főcélja egy volt: Istent kereste. Legfőbb eszköze az vele való belső kapcsolatot tartotta erre. Ezért is volt számára az elmélkedés olyan fontos. De a tárgy megválasztásában és az elmélkedés módjában szabadságot hagy.

Csak Incontro magányában, az Arno völgye felett uralkodó hegycsúcson fekvő remeteségben érlelődhetek ilyen elhatározások. Mindig újra visszatért ide. A magány életszükséglet volt számára. Incontrot ő maga olyan helynek nevezi, amely „egyszerre rémületet és áhítatot lehel”. Rémületet, mikor saját bűnös voltával találkozik, áhítatot, mikor Isten szeretetével. Igehirdetésének a rémület és a szeretet volt a két pólusa. Ennek az embernek szívélyes jósága felejtethetetlen élmény lehetett azoknak, akik előzőleg elrémítő beszédeit hallották. Azt beszélük róla, hogy szeretetreméltó kedvességével a legkonokabb bűnöst is meg tudta téríteni. Mikor szóvá tették szelidségét a gyónatószekekben, csak ennyit válaszolt: „Jézustól tanultam.”

Leonardo nem volt a tudományok mestere, sem nagyszabású szónok, de egészen nagy volt mint lelkivezető. Csak így érthető, hogy lelkivezetői eredményei kora legnagyobb szónokának, Segnerinek eredményeivel vetekedtek, aki neki is tanára volt. Szenvedélyesen

izzó apostoli lelkesedése kitöltötte a szónoki és tudományos hézagokat, pótolta a befelé fordulásából adódó hiányokat. Az ötletes szervezés adománya nem volt meg benne, sem missziós munkájának stratégiájában, sem személyes aszkézisében, amely a mai ember szemében kicsinyesnek tűnik. Valóban, lelkipásztori munkájának ereje az aprómunkában és az Istennek való hűséges odaadásban rejlett. Ha az ember prédikációs tevékenységéhez hozzáveszi apostoli jellegű és gyóntatói tevékenységét, akkor ismeri fel lelkiségének alapvonásait; ez a lelkület sokkal több fényt és franciskánus meleget áraszt, mint prédikációi és elhatározásai sejtetnék.

Tevékenysége kis körben mozgott, – soha nem hagyta el hazáját, sőt Észak- és Közép-Itália területét is alig. Személyiségének híre mégis túlterjedt az egyházi körökön, sőt egész Európába elért. Pápák, bíborosok és hercegek keresték vele a kapcsolatot. Olyan nagy jelentőségű egyéniség, mint XIV. Benedek, a barátja volt. Nála gyónt, és hetenkénti látogatásának döntő ösztönzéseket köszönhetett. El nem engedte volna, hogy felkeresse a Palatinuson levő szűk cellájában, mikor beteg volt. A genovai köztársaság neki köszönheti szabadságát. A vérbosszútól széttépett és a genovaiaktól elnyomott Korzikának békét szerzett. A toszkánai nagyhercegség és az ott uralkodó utolsó Mediciek lelki segítséget kaptak tőle. Róma várososa a vallási megújulást, a franciskánusok reformjuk újjáéledését köszönik neki.

Lelkipásztori tevékenységének legjelentősebb területe a népmiszzió volt. Mint korának, a barokk időknek emberei, ő is szerette a pátoszt, az izgalmas jeleneteket, a drámai fellépést keresztel, töviskoronával és ostorral. De ellentétben jezsuita mestereivel, a két Segnerivel, a belső átélésnek több teret és több nyugalmat biztosított. Missziói legfeljebb három hétig tartottak. Az „ige missziója” után jött a „szentségek missziója”. Törekedett, hogy az utolsó beszéd után még legalább egy hétig azon a helyen maradjon, és segítőtársaival, akikkel úgy élt, „mint egy vándorló kolostor”, továbbra is meghallgassák a gyónásokat és lehetőséget adjanak a szentáldozásra. Ezt a csendes utómunkát, valamint a misszió ügyének folytatását számos laikus közösség munkájával nagy jelentőségűnek tartotta.

Másik lelkipásztori munkaterülete volt a keresztyűi ájtatosság terjesztése. A passió iránti áhítatot rövid keresztyűi beszédekkel (a stációknál) igyekezett elmélyíteni. Ezekből kilencven maradt reánk. Ezek a beszédek a prédikáció történetében teljesen újak, nem támaszkodtak semmiféle hagyományra. Leonardo valódi egyénisége itt mutatkozik meg legjobban: misztikusan elmerült, elevenen merít a Szentírásból, szeretetteljes, atyai és egészen a nép nyelvén beszél. A keresztyűt tőle kapta mai alakját. Neki köszönhetők XII. Kelemen és XIV. Benedek pápa jelentős búcsúengedélyezései. Ő maga 572 keresztyűt állított, ebből 42-t Rómában.

A barokk idők többi szétágazó lelkipásztori formáját is mind művelte. Ilyenek voltak: a lelkigyakorlatok, amelyeken az egész falu lakossága részt vett; Jézus nevének a tisztelete; díszes körmenetek és sokféle testvérület apostoli működése. Mindenben korának gyermeke volt. Azokkal az emberekkel, akik szerették a pátoszt, hogy is tudott volna másképp beszélni, mint tőlük megszokott szavakkal, mozdulatokkal, taglejtésekkel? De minden szavát és tettét besugározta mély benyomást keltő, példás Krisztus-hasonlósága. A népmissziók eredményét – mondta – azok a missziók határozták meg, amelyeket önmagának tartott a kolostorban. Élni akarta Krisztust, mielőtt meghirdette volna. Így szinte saját szavaival lehet életét jellemezni: „Hívatásom: a misszió, amelyben állandóan megsemmisülök Istenért és a magány, amelyben állandóan megsemmisülök Istenben.”

Egy alkonyati órán, 1751. nov. 26-án egy itáliai postakocsi vágott sebesen a Via Flaminian Róma felé. A haldósan beteg ősz Leonardo ült benne, és szüntelen nógatta a kocsist, menjenek még gyorsabban. Kísérőjét, Diego testvért nyugtalanul kérdezgette, hol vannak most, meddig tart még az út? A bolognai missziót befejezve, előtte nap déltájban indultak útnak, és Leonardo – mint ahogy ezt a pápának megígérte – a lehető leggyorsabban vissza akart térni kolostora csendjébe. Mikor haldokolva megérkezett a palatinusi kolostor szobájába, jelenthették XIV. Benedeknek, aki barátja volt: a portomauriziói misszionárius megtartotta szavát. A missziót befejezte, és most haldoklik.

1867-ben IX. Pius pápa a szentek sorába iktatta. Mikor az egyházi törvénykönyvbe felvették, hogy a plébániákon minden tíz évben missziót kell tartani, 1923-ban XI. Pius őt tette meg a népmisszionáriusok védőszentjének.

C. Pohlmann

LIGUORI ALFONZ MÁRIA
(ALFONSO MARIA DI LIGUORI)
(augusztus 1)

* 1696. szept. 27. *Marianella*,
Nápoly m.

† 1787. aug. 1. *Pagani*, Nápoly m.

Alfonz a régi nápolyi di Liguori nemesi családból származott. Legidősebb volt a család nyolc gyermeke közt. Atyja altengernagy volt a királyi hajóhadban, nagyapja pedig királyi tanácsos.

Atyja akarata volt, hogy Alfonz jogász legyen. Még nem is volt 17 éves, amikor „utriusque juris” (egyházi és polgári jogból) doktor lett; még az akkori viszonyok közt is szokatlan teljesítmény. Két éves gyakorlat után megkezdte hivatását mint önálló ügyvéd, mindjobban növekvő eredménnyel. Huszonhét éves korában a gravinai herceg több milliós perét vállalta el a toszkánai nagyherceggel szemben. A pert elvesztette és ez annyira megrendítette, hogy ügy-

védi pályafutását föladata és elhatározta magát, hogy a papi pályára lép.

Oratoriánus akart lenni, de mivel ezt édesapja makacsul ellenezte, világi pap lett. Tanulmányai végeztével szülővárosában egyszerű működést fejtett ki, amely egészen modern benyomást kelt. Tagja lett egy missziós társaságnak, amely világi papokból állt, lelkipásztori segítőket képzett ki, tanította a tudatlan népet hittanra a templomon kívül is, segítő akciókat szervezett betegek és szűkölködők számára. Prédikációi természetesek, erőteljesek, világosak voltak, és olyan egyszerűek, hogy az akkori barokk izlést egyszerűen bosszanthatták. De éppen ez a tárgyilagos, komoly hang vonzotta a férfivilágot. Tevékenysége azonban annyira kifárasztotta, hogy komolyan megbetegedett, és ezt a munkát abba kellett hagynia.

Ekkor, harminchat éves korában egy második fordulat következett be életében. Betegsége után a kis hegyi városkában, Scalában pihent az Amalfi öböl közelében. Ott látta a pásztorok és a hegyi parasztok nehézségeit, akiket a lelkipásztorkodás egyáltalában nem ért el, jóllehet a püspöki város alig két órányira feküdt. Alfonz segíteni akart ezen a – sajnos széles körben jellemző – nehéz helyzeten. Hosszas megfontolás és tanácskozás után elhatározta magát az eddigi nagyvárosi lelkipásztor, hogy alapít egy társaságot a legelhatagottabbak segítségére.

Igy alakult 1732-ben a redemptoristák, a Megváltó misszionáriusainak kongregációja. Akkoriban, a racionalizmus és az államegyház korában szinte kilátástalan vállalkozás volt új rendet alapítani. De Alfonz megbirkózott vele. Jogi ismeretei segítségére voltak, hogy megtalálja egy vallásos társulat lehetséges formáját az akkori nápolyi királyságban. Tervét ügyesen és szívósan keresztül is vitte. Felismert hivatásához hű maradt akkor is, amikor első társai kettő kivételével cserben hagyták, amikor Nápolyban még a szószékről is mint a becsvágy elriasztó példáját támadták, akit Isten büszkesége miatt megaláztott.

A redemptorista rend 1749-ben kapta meg a pápai jóváhagyást, és hamarosan egyike lett az Egyház legnagyobb férfikongregációinak. Mái is tevékenykedik, főleg népmissziók adásával. Az első redemptorista az Alpoktól északra Hofbauer Kelemen volt, aki a rendet Olaszország határain kívül is ismertté tette.

A rendnek van egy női ága is: a redemptorista apácák szemlélődő rendje, amely ugyan szám szerint nem olyan nagy, de szintén elterjedt az egész világon.

A redemptoristák alapítása jellemző Alfonz működési módszerére. Nem kész tervvel lépett föl, hanem engedte magát a közvetlen valóság tényétől irányítani.

Ez sokszor kicsiségekben nyilatkozott meg. A belépő laikus testvéreknél gyakran hiányzott a szükséges iskolai kiképzés. Alfonz maga írt nekik egy kis számtankönyvet az alpműveletek elsajátítására és egy kis olasz nyelvtant.

A mezőkön és a szőlődombokon hallotta, amint a jótorkú nép vidáman énekel. A dallam szép volt, de a szöveg sokszor ostoba vagy kétértelmű. Alfonz az értékes népi dallamra jó szövegeket költött, és maga is komponált új dallamokat. Így akarata ellenére is bekerült az olasz irodalomtörténet népdalköltői közé. Szerzeményei még ma is használatban vannak, mint az ismert „Tu scendi dalle stelle”, amely mindmáig a karácsonyi idő dalkincséhez tartozik, az utcai dudásoktól fel a zenekari kantátaig.

Az idő közvetlen követelményei tették Liguori Alfonzot az erkölcsstan művelőjévé is. Nemcsak azt akarta, hogy társulatának misszionáriusai népszerű szónokok legyenek, hanem hogy az egyéni lelkipásztori munkában, különösen a gyóntatószékben is alapos munkát végezzenek. Ezért nagy gondja volt alapos teológiai kiképzésükre, különösen az erkölcsstanban. De nehezen akadt alkalmas tankönyv. A nagy tudományos művek túl körülményesek voltak, a kézikönyvek pedig nézete szerint nem elég alaposak és kiegyensúlyozottak.

Ezért maga látott munkához. Több év alatt az egész szakirodalmat áttanulmányozta. A jogi tanulmányok során kiképzett intellektusa éppúgy segítségére volt ebben, mint a tapasztalat, amit mint nagyvárosi lelkipásztor, népmissonárius és lelkigyakorlatvezető szerzett. Jóllehet a munkát csak „házi használatra” szánta, egyszerűség kedvéért mégsem jelent meg csak kéziratossá sokszorosításban, hanem Velencében Remondini könyvkiadó adta ki könyvalakban. Anélkül, hogy eredetileg ezt akarta volna, a katolikus erkölcsstan standard művét hozta létre, amely az előbbi századok szellemi munkáját röviden összefoglalta. Felfogásában az érett középutat képviseli a túl szigorú, az élettől távol álló janzenizmus és az elveket nélkülöző laxizmus (lazaság) között; így vezérfonala lett a következő idők erkölcsstanának. Ugyanilyen felfogást árul el még egy sor kisebb erkölcsstani művében is, amelyekben kora kérdései tekintetében állást foglal.

Tény, hogy „kazuisztikus” erkölcsstant írt, vagyis az egyes eseteket tárgyalta. Művével a gyakorlati életben akart használni, ezért konkrétan kellett lennie. De mégsem lehet azt mondani, hogy a sokoldalú életet merev formákba akarta szorítani. Hogy ettől milyen távol állt, azt már a következő tény is mutatja: Mielőtt az egyes esetek tárgyalásába fog, széleskörű tanulmányokat hoz a lelkiismeretről, az emberi cselekedetek beszámíthatóságáról, az emberi törvények értelméről és korlátairól. Így egyengette mérsékelte, élethez közelálló felfogásával az „új” erkölcsstannak az útjait is.

Talán még mélyebben hatott Alfonz a nép vallásosságára vallásos írásainak tömegével. Ezekben is korának szellemi kincséből merített. Már ügyvéd korában a Mária-kongregáció tagja volt. A jezsuita rend és az Oratórium szellemi értékeit jól ismerte. Kitűnő valószínűségével szerencsés válogatással öntötte kora szellemi kincsait népszerű formába. Így jöttek létre írásai, amelyek hosszú időn keresztül fejtették ki hatást. Pl.: *Az ima erős fegyvere, Megélt Krisztus-szeretet, Élet az örökkévalóság fényében. Előkészület a halál órájára, Mária kiválóságai*, és különösen *Látogatások a szentségi Jézusnál és az ő szent Anyjánál*, amely még életében 40 kiadást ért.

Műveiben a központi gondolatot az ámuló hála alkotta Isten megváltó szeretetével szemben. Nem véletlen, hogy rendjét is a Megváltó misszionáriusai társulatának nevezte. Ez a központi gondolat ihlette egyéni lelki életében is: ezért érzett ferences jellegű áhítatot az emberré lett Megváltó iránt a jászolban, ezért hatott rá úgy Krisztus megváltó halála, ezért érzett mély hálát állandó jelenlétéért az Oltáriszentségben, ezért tisztelte annyira Máriát, aki a Megváltót ajándékozta nekünk. Ez magyarázza meg ennek az embernek szokatlan munkatempóját is: amellet, hogy egy sereg tudományos és népszerű művet írt és mindjobban növekvő társulatát vezette, még időt talált arra is, hogy népmisziókat és lelkigyakorlatokat adjon. Fogadalmat tett, hogy egy órát sem veszteget el, hanem minden idejét Krisztus megváltói művének szenteli.

Végül még a püspöki hivatal terhét is magára kellett vennie. Ha a püspökség, Santa Agata dei Goti, amelynek vezetését 66 éves korában magára vállalta, a mi felfogásunk szerint kicsi is volt, mégis minden erejét igénybe vette, hogy megint rendbe hozza ezt az egyházmegyét, amelyet egy kortárs az Apostolok Cselekedeteiben szereplő „tisztátalan állatokkal teli lepedőhöz” hasonlított. Alfonz megbirkózott vele. De utolsó ereje is ráment. Tizenhárom évig hordozta ezt a terhet, közben többször beteg is volt. Akkoriban – már hetvenkét éves volt – még a köszvény is kínozza. Csak meghajolva tudott járni, amint a nekünk megszokott képek ábrázolják. Betegággyát könyvek vették körül, előtte feküdt órája, így igyekezett a rákényszerített tétlenséget Isten országa számára hasznossá tenni. Többször kérte: mentsék fel hivatalától. A pápa azt válaszolta: „Örülök, ha Liguori püspök az egyházmegyét az ágyból kormányozza.” Végül is hetvenkilenc éves korában visszamehetett rendi testvéreihez.

Még tizenkét évet élt Paganiban, Nápolytól délre egy kolostorban. A végső kiérés szenvedéssel teli évei voltak ezek. Lelkiismereti aggályok gyötörték, amire különben is hajlamos volt. Megrázó volt hallani, amint az aggastyán imádkozott: „Istenem, ne taszíts el; hiszen a pokolban már nem szeretnek Téged.”

Mások számára azonban öreg napjaiban is a világosan látó, jószágos tanácsadó maradt. Humora sem hagyta el, amely mindig

jellemezte. A hétalvó szerzeteseknek pl. – mivel állítólag kimerültek – ágyban fekvést, böjtöt és növényi teát írt elő. Öreg plébánosokat pedig, akik hivatalukat már nem tudták ellátni, de lemondani sem akartak, úgy kényszerített plébániájuk elhagyására, hogy kitüntetésképpen kanonokká nevezte ki őket.

Élete végén kellett megérnie legnagyobb bánatát is: rendje két ágra szakadt, és csak halála után egyesült újra.

1787. aug. 1-én, kilencvenegy éves korában halt meg Paganiban, szerzetestestvéreitől körülvéve.

XVI. Gergely pápa 1839-ben szentté avatta, IX. Pius pedig 1871-ben egyházdoktornak minősítette. K. Büche

Te tenmagadat egészen és fenntartás nélkül átadtad nekem; így adom át én is magam neked. Mostantól fogva többé már nem önmagamé, hanem a tied akarok lenni, én Jézusom! Tied legyen szívem-lelkem, minden tehetségem és érzékem csak arra szolgáljon, hogy velük kedves szent akaratodat teljesítsem s kedvedben járjak. Lehet-e nagyobb öröm, nagyobb vigasztalás annál a tudatnál, hogy örömtől szerzünk neked, ó végtelenül szeretetreméltó, kegyes és jószágos Istenem!

Szállj le tehát, emésztő tűz, szállj le mennyei szeretet, eméssz el bennem mindent, ami szent felségednek nincsen kedvére, hogy mostantól fogva egészen és osztatlanul tied legyek, és csak azért éljek, hogy ne csupán törvényeidnek és végzéseidnek hódoljak, hanem még kívánságaidat is és kedvedet mindenben minél tökéletesebben teljesítsem.

Mi a szándékod, én lelkem? Most nincs veszteni való időd. Nagyon megbecsüld ezt az időt, amelyben minden kegyelmet megnyerhetsz, – mindent, amit óhajtasz. Nem tudod-e, hogy az örök Atya szíves szeretettel néz rád, mert benned szeretete legdrágább tárgyát, ő egy Fiát látja? Távoztass el tehát most minden más gondolatot; éleszd fel újra hitedet; tágíts meg szívedet, s kérj, amit akarsz. Nem hallod-e, hogy Jézus maga mondja neked: „Mit akarsz, hogy cselekedjem neked?” (Mk 10,51) (Szentáldozás utáni imájából.)

LÁCONI IGNÁC
(IGNAZIO VINCENZO PEIS)
(május 11)

* 1701. dec. 17. Láconi (Szardínia)
† 1781. máj. 11. Cagliari
(Szardínia)

Ignazio Vincenzo Peis hazája – így hívták családi nevén – Szardínia szigetének középső része volt. Szülei kisbérlek voltak ott. A nagy gyermekseregben – ő volt a legidősebb kilenc testvér között – nem maradt más hátra, mint hogy zsenge ifjúságától a házban, istállóban és mezőn segítsen apjának-anyjának. Szardíniában falu-

helyen akkor még nem voltak iskolák, tehát nem tanult meg sem írni, sem olvasni. Viszont édesanyja annál komolyabban vette, hogy már korán bevezesse fiát „a szentek tudományába”. Gyakran elvitte magával a templomba, és megmutatta nekik, „hol lakik” az Üdvözítő. Amint XII. Pius a szenttéavatáskor mondta, az ifjút „a templom a mágnes ellenállhatatlan erejével húzta, úgyhogy gyakran látták, amint hajnalok hajnalán térdelve várja, hogy kinyissák a plébániatemplomot.”

Tizennyolc éves korában nagyon beteg lett. Bajában megfogadta: ha az Istenanya kiesdi gyógyulását, kapucinus lesz. Az ima meghallgatást talált. De a gyógyulással együtt eddig ismeretlen életkedv ébredt benne, és ez ismét elfeledtette vele ígéretét. Hasonló korú pajtásainak zajos nyüzgésében, tréfa és nevetés közt, fiatalos gondtalansággal repültek a napok, – míg Isten másodszor is be nem avatkozott.

Ignác kilovagolt a mezőre. Egyszerre a ló hirtelen megbokrosodott, és vad galoppban elszáguldott vele, bozóton át, szakadékok mellett. Mikor megmenekült a veszélyből, a halálos ijedtséget még minden tagjában érző Ignác megígérte Istennek: haladéktalanul teljesíti fogadalmát. Másnap már kora hajnalban útra kelt apa és fia a kapucinusok jó messze lakó provinciálisához. Nagy volt mindkettejük csalódása, amikor felvételi kérelmüket határozottan elutasították. A földesúr, egy befolyásos ögróf pártfogásának köszönhető, hogy Ignácot később próbaidőre mégis felvették.

A noviciátusban valóságos vértanúság várt a jelöltre. Újoncève második felében új noviciusmestert kapott, aki teljesen félreismerte, képmutatót szimatolt benne, és el akarta bocsátani. Kétségtelen, hogy gyenge alkata, gyámoltalan viselkedése, vonzónak egyáltalán nem mondható külseje nem ajánlotta különösebben.

Ebben a lelki nyomorúságban, a kétségbeeséshez közel, viharos esdekléssel borult a kolostor folyosóján álló Madonna-szobor elé: „Szűzanyám, segíts, nem bírom tovább!” – „Türelem, Ignác – hangzott a válasz –, Fiam is nehéz keresztet viselt érted.” A novicius most újult erővel járta tovább keresztútját. Hat szavazattal négy ellenében éppen csak hogy fogadalomra bocsátották.

Már néhány év múlva ráruházhatták a fiatal testvérre az alamizsnagyűjtés tisztét egy szegény hegyvidéken. A rablók garázdálkodása és a szabad ég alatti gyakori éjszakázás miatt a testvérek nem nagyon kaptak ezen a feladaton. De Ignác testvér fölismerte benne Isten akaratát és megbízását. Miközben a szegény pásztorcsaládokat járta, kenyeret és sajtot koldulva a testvéreknek, misszionáriusuk lett. Tanította ezeket az elhagyott, papot soha nem látott embereket a hit igazságaira, és imádkozott velük. Tíz év múlva, már negyvenen felül, Cagliari-ba szólította az engedelmesség alamizsnáknak. Itt, Szar-

dínia fővárosában vált az egyszerű testvér a szardíniai nép nagy csodatevőjévé és misszionáriusává. Negyven évig járta a nyüzsgő kikötővárost viseltes kámzsájában, jobbával botjára támaszkodva, a végén már szinte teljesen vakon, bal kezében az olvasóval, tekintetét a földre szegezve, mindig barátságosan, bár röviden elbeszélgetve az emberekkel. Legtöbbször gyerekcsapat vette körül. „Éppen ez az állandó gyűjtés – mondja XII. Pius – szerezte meg neki minden társadalmi kör vonzalmát és tiszteletét. Egy kis adománnyal, egy egyszerű szóval mindenütt nagyot tudott tenni, mert egész személyisége egyszerű, szeráfi szeretetet sugárzott.”

Este, mikor fáradtan megtért a kolostorba, órák hosszat imádkozott a tabernákulum előtt. Gyakran töltötte az éjjelt szigorú vezeklési gyakorlatokkal. Isten azzal hitelesítette és koronázta meg apostolságát, hogy rendkívüli adományokkal ruházta fel mások javára és áldására: olvasott a szívekben, jövőbe látott, betegeket gyógyított és csodákat tett. Még halottakat is feltámasztott. A szentet ezért az egyháztörténelem nagy csodatevői közé számítják. „Ignác testvér így szerény hivatását igazi apostolsággá emelte, és ez a negyven éves apostoli működés olyan gyümölcsöket hozott, hogy híres prédikátorok is megirigyelhetik” (XII. Pius).
E. Mossmaier

HOFBAUER KELEMEN
(CLEMENS MARIA HOFBAUER)
(március 15)

* 1751. dec. 26. Tasswitz
(Morvaország)
† 1820. márc. 15. Bécs

Európát a 18. század második felében és a századfordulón súlyos háborús viszályok rendítették meg. De az új szellemi áramlatok mai megítélésünk szerint még sokkal nagyobb veszélyt jelentettek a hitre és az Egyház egységére, mint a politikai események. Hatásuk szinte végzetes volt. Az államegyház és a felvilágosodás Ausztriában is tért hódított. Bizonyos történészek véleménye szerint (H. E. Feine) a joze-finizmus „az állam utolsó kísérlete volt a történelem során, hogy az egyházat megreformálja”. De ez a reform végső soron nem annyira az egyház, mint inkább az állam érdekében történt, hogy az egyházat készséges szolgáivá tudja tenni. A teológiai tanulmányokat ugyan újjászervezték, a plébániák számát növelték és az ügyintéztést megjavították, de a teológiát és a lelkipásztorkodást túlságosan áthatalta a racionalizmus.

Ebben az időben született Tasswitzban, Znaim mellett, Dél-Morvaországban az a férfi, aki az igazi katolikus reform elszánt előharcosa lett: Hofbauer Kelemen János Mária. Atyja cseh volt – eredeti nevét (Dvorák) Hofbauerre németesítette –, anyja német. Szláv és német jellemvonások határozták meg így emberi sajátosságait. Erőteljes teste, teli, kerek arca ellentétben állt kis szemeivel, szelíd hang-

jával és finom, eleven kezeivel. Belsőleg szívós energiája mellett mély kedélyű volt és annyira érzékeny, hogy lelki megrázkódtatások napokra képesek voltak ágyba dönteni. A szláv és német vér keveréke, az egyszerű falusi légkör, amelyben életének első húsz évét töltötte és főleg jámbor édesanyjának a befolyása (apja korán meghalt) alakította őt Isten kegyelmével azzá, aki volt: pihenést nem ismerő munkássá, fáradhatatlan tervezővé, jóságos, barátságos emberré, aki természetesen, hívő lelkületével egyáltalán nem illett felvilágosult korába, de éppen ezért vonzotta az embereket. Őszinte viselkedése, egészséges, néha kicsit nyers modora és elpusztíthatatlan humora megnyerte magának környezetét. Viszont öröklött tulajdonságai nem tették az életszentség felé vezető útját könnyűvé. Többször előfordult, még élete utolsó éveiben is, hogy ez a jóságos ember hevesen kikelt magából. Ilyenkor megjegyezte: „Sajnos, ez az én hibám. De hálát adok Istennek érte, mert ha ez nem lenne, még kísértésbe esnék, hogy csupa tiszteletből kezet csókoljak magamnak.”

Kora ifjúságában nehéz áldozatot kellett hoznia: úgy látszott, le kell mondania a papi hivatásról. Mivel a család szűkös anyagi eszközei nem voltak elegendők taníttatására, kitanulta a pékmesterséget a szomszédos Znaimban. 21 éves korában végre mégis megkezdhetette tanulmányait. 1772–1777-ig a premontreiek latin iskolájába járt Klosterbruckban. De az egyetemi tanulmányokhoz ismét hiányoztak a szükséges anyagiak. Szemlátomást belenyugodott a gondolatba, hogy végleg le kell mondania a papságról. Remete lett, először Itáliában Tivoli mellett – itt kapta a Kelemen nevet –, később otthona közelében. A remeték abban az időben hitoktatók és a papok segítői voltak. Hogy magát ebben a hivatásban kiképezze, 1780-ban hitoktatói tanfolyamon vett részt Bécsben. Ez az osztrák fővárosban eltöltött idő döntő fordulatot hozott az életében. Szerencsés véletlen folytán jótevőkre talált, akik közel 30 éves korában lehetővé tették teológiai tanulmányait. Négy évig tanult Bécsben. De a racionális légkör cseppet sem tetszett neki. Egyszer odakiáltott az előadónak: „Professzor úr, amit ön mond, az már nem katolikus!” – és elhagyta a termet. Amikor az állam mindjobban beleavatkozott a papok kiképzésébe, nem tudott tovább Ausztriában maradni. Barátja, Thaddäus Hübl társaságában Rómába ment, hogy ott folytassa tanulmányait. Rómában mindketten beléptek a nemrég alakult redemptorista rendbe mint első német rendtagok. Hofbauernek úgy tűnt, hogy a rend célja: a legelhagyottabb embereken segíteni, éppen neki való.

1785. márc. 19-én tették le a fogadalmakat, és márc. 29-én pappá szentelték őket Alatriában. 1785 októberében mindketten elhagyták Rómát azzal a céllal, hogy a redemptorista rendet Ausztriában is meghonosítsák. De ott gondolni sem lehetett kolostoralapításra. Ezért egy évig tanulmányokat folytattak Bécsben, majd Varsón keresztül Fehér-Oroszországba akartak menni, hogy ott működjenek. De más-

képp történt. A Szent Benno testvérület, amely a külföldieket karolta fel Varsóban, német papokat keresett. Hofbauer és Hübl éppen kapóra jött. Átvették a teljesen elárvult, piszkos Szent Benno-templomot, és ezzel a németek lelkipásztori gondozását Varsóban.

Húsz évig működött itt Hofbauer. Ez idő alatt a kis Sz. Benno-templom mindinkább vallásos központjává vált nemcsak a német katolikusoknak, hanem az egész városnak. A kezdet nagyon nehéz volt. A legszükségesebb is hiányzott. A lengyel papság és maga a püspök egy ujjal sem segítette a pátereket. Hofbauer alapított egy iskolát a szegények részére, amelyben hamarosan 350 fiút tanított. A tehetésebbek részére latin iskola alakult. A lányoknak is alapított iskolát. Hofbauer maga koldult kis védencai számára. Amikor egyszer valaki arcába köpött, csak ennyit mondott: „Ezt én kaptam. Adjon most valamit a szegény gyermekeimnek is.” Az illető megrendülve és megszegyenülten nyomban nagyobb összeget ajánlott fel. Gyakran hozott magával a városból árva gyermekeket, akiket az utcán szedett föl. Maga tisztította meg őket a piszoktól és a férgektől.

Hofbauer új utakat keresett a lelkipásztorkodásban, hogy az erkölcsök romlását feltartóztassa. A Szent Benno-templomban „állandó missziót” rendezett be. Minden vásár- és ünnepnap az istentiszteleték már reggel öt órakor kezdődtek. Egész nap miséztek és prédikációkat tartottak, német és lengyel nyelven. A rendfőnök sokallotta az öt prédikációt. Hofbauer azt írta neki: olyan országban, ahol a püspökök nem teljesítik kötelességüket, legalább a kutyának kell szorgalmasan ugatni. Hétköznap is volt mindennap ájtatosság és prédikáció. Egészen modern alapításnak tűnik az a vallásos egyesülete, amelynek tagjai főleg világi hívek voltak. Ezeknek a laikus apostoloknak főfeladata abban állt, hogy bátran harcoljanak „az erkölcsatlenség és a hitetlenség sodró árja” ellen.

Állandóan azon dolgozott, hogy a redemptorista rendet az Alpoktól északra is meghonosítsa. 1788-ban kinevezték rendje általános helynökévé az Alpoktól északra fekvő területeken. Így megkapta a szükséges függetlenséget, hogy új kolostorokat alapítson ezeken a vidékeken. A varsói kolostor 1808-ban már mintegy 40 rendtársat számlált. De Hofbauer nemcsak Varsóra és Lengyelországra szorítkozott. Több utazás során megpróbálkozott a kolostoralapítással Németországban, Svájcban, sőt Franciaországban is. Wollerauban, a Zürichi tó mellett nyitott egy iskolát és egy árvaházat, de ezt az első alapítását fel kellett adnia. Néhány évvel később, 1804-ben és 1805-ben új alapításokra került sor a konstanzi püspökség és a kis Babenhauseen hercegség területén Ulm mellett. De ezek az alapítások is meghiúsultak a konstanzi vikárius, Wessenberg és – amikor Babenberg a bajorokhoz került – Bajorország ellenállása miatt.

Nemsokára újabb csapás érte. Napoleon háborúi következtében Varsó Szászországé lett, amely a francia császár hatalmi körébe tar-

tozott. Legjobb barátja és munkatársa, P. Hübl meghalt. 1808 júniusában a császár a Sz. Benno rendi közösségét feloszlatta. Katonai kísérettel vitték a szerzeteseket a Küstrin-erődítménybe, ahonnan négy hét múlva mindegyiket visszaküldték hazájába. Hofbauer a legtöbbit soha többé nem látta. Életműve romokban hevert. Két társával Bécsbe ment, hogy onnan Svájcba vagy Kanadába utazzék tovább.

Ehelyett élete végéig Bécsben maradt. Az orsolyita apácák templomának rektora és a nővérek gyóntatója lett. Szerény foglalkozás. Mégis ezek élete legjelentősebb évei. Személyiségének erejével Hofbauer Bécsben a katolikus reform kiindulópontja lett.

Főleg a gyóntatószékben és a szószéken működött. Nemcsak a nővérek találtak benne megértő gyóntatóra, számtalan hívőnek lett lelki vezetője. Egyszerű és tanult emberek, tanulók és professzorok voltak lelki gyermekei között.

A szószéken megvolt a sajátos módszere. Igazán nem született szónoknak. Kifejezőmódja meglehetősen nyers és egyszerű volt, irodalmi németsége sok kívánni valót hagyott maga után, szókinccse sem volt túlságosan nagy. Igénytelen beszédei a homiletika és retorika minden szabályát megcsúfolták. Néha megszakította a beszédet ezzel a megjegyzéssel: „A propos, itt még valami eszembe jut.” Beszédeihez még vázlatot sem készített: elmélkedés és ima volt egyedüli készülete. És mindezt az elkényeztetett császárvárosban! Mégis egész Bécs városa csak úgy sereglett a szószéke alá. Sőt második Abraham a Santa Clara-nak neveztek. Prédikációiban megtalálták az emberek azt, amit a „felvilágosult” plébánosok beszédeiben hiába kerestek. Szavainak központjában az evangélium állt, Krisztus és a kegyelmi élet. Kortársai érezték, hogy beszédei elmélkedésből és imából fakadtak, érezték szavaiban annak a férfinak erős hitét, aki egyszer így nyilatkozott: „Nem tudom megérteni, hogyan tud valaki hit nélkül élni.”

Amellett a betegek intenzív lelki gondozása és a családlátogatók töltötték ki napjait. A lelkipásztorok utóbbi formáját ő vezette be.

A katolikus újjáéledés szempontjából döntő jelentőségű volt befolyása a bécsi romantikusokra. Ő, az egyszerű pap központja lett jelentős művészek, írók és tudósok körének. Legközelebb állt hozzá a költő Zacharias Werner, aki gyermekként engedte magát vezetni tőle. Számára csak három nagy ember létezett: Napoleon, Goethe és – Hofbauer. Szoros barátságban állt a német romantika elmélet-írójával, Friedrich Schlegellel és feleségével, Dorotheával. A szellemi élet vezető egyéniségeit mindig buzdította, hogy jó katolikus könyveket írjanak. Az ő kezdeményezésére jött létre a magas irodalmi színvonalú *Olzweige* (Olajágak) c. folyóirat és az első katolikus kölcsönkönyvtár. „A nép számára csak a legjobb elég jó” – mondta.

Az egyetemi hallgatók részére a szobájában rendezett vallásos estéket. Tanítványai, mint pl. a filozófus Anton Günther és a későbbi reformbíboros Othmar von Rauscher tőle kapták meg az irányítást egész életükre.

Éppen olyan természetesen, mint a tudósok és egyetemi hallgatók közt, forgolódott Hofbauer a nemesek körében is. Gyakran hívta meg őt ebédre Szécsényi gróf. Ami az ételből megmaradt, bő lebernyege alatt elvitte a város szegényeinek, akik mint atyjukat tisztelték. Ha valaki találkozott vele Bécs egyik nyomorúságos lakásában, nem is gondolta volna, hogy röviddel ezelőtt még nemesekkel ült egy asztalnál, sőt mint a nunciosoknak és Bajorország trónörökösének, Lajosnak tanácsadója közvetett befolyással volt a bécsi kongresszus tárgyalásaira és jelentős része volt a német nemzeti egyház létrejöttének megakadályozásában.

Élete utolsó éveiben idegenekkel szemben feltűnően tartózkodó volt. Nem is csoda: hiszen többször jelent meg nála a lakásán valami ürüggyel olyasvalaki, akiről kiderült, hogy az államrendőrség kémje. Állandóan figyelték, időnként megtiltották neki még azt is, hogy prédikáljon, – egyszer egy egész éven át.

Sőt röviddel halála előtt arra kényszerítették, írja alá az országból való kiutasítását. Még barátainak sem tett említést a dologról. De életének éppen ez az utolsó nagy szenvedése vezetett arra, hogy leghőbb kívánsága teljesült: Ferenc császár maga vette védelmébe, és hogy jóvátegye az elszenvedett igazságtalanságot, 1820. ápr. 19-én aláírta az okmányt, amelynek alapján a redemptoristák rendje megkapta Ausztriában a letelepedési jogot. Hofbauer még gondoskodott a szükséges papírok beszerzéséről, de az engedélyezés napját már nem érte meg.

1820. márc. 15-én meghalt Bécs és Varsó apostola, hosszú, nehéz haláltusa után. 1888-ban boldoggá, 1909-ben szentté avatták.

O. Weiss

En Jézusom, élni akarok, amíg te akarod; szenvedni akarok, amíg te akarod; meg akarok halni, amikor te akarod.

Amit Isten akar – amint Isten akarja – mert Isten akarja – amíg Isten akarja! (Hofbauer imája)

Nem harcolni kell, hanem imádkozni! Jobb, ha Istennel beszél az ember a bűnöséről, mint a bűnössel Istenről. (Dorothea Schlegelnek, mikor üldözték.)

A lelkipásztorok: a világ világossága. Rettenetes hivatás. Hogyan szentelhetne meg mást, aki maga nem szent? Ha pedig nem szent pap hirdeti az örök igazságot, saját ítéletét hirdeti.

LABRE JÓZSEF BENEDEK
(BENOIT JOSEPH LABRE)
(április 16)

* 1748. márc. 26. Amettes
(Pas de Calais)
† 1783. ápr. 16. Róma

Labre József Benedek 1748. márc. 26-án Amettes községben (Artois, Franciaország) született. Szülei, Jean-Baptiste Labre és Anne-Barbe Grandsire, szerény birtokon gazdálkodtak, emellett egy kis rövidárkereskedésük is volt. A család mélyen vallásos. Benedek a legidősebb tizenöt gyermek közül. Első kezdetleges képzését Amettes falusi iskolájában, majd később a közeli Nédonban nyerte. A kislífi szokatlanul szelíd és könnyen kezelhető volt, bár elég szótlán és álmodozó. Viszont rendkívül jámbor. 12 éves korában Ferenc nagybátyjához került, aki plébános volt Erinben, vagy húsz km-re Amettes-től. Itt lett 1761. szept. 4-én első áldozó, s még is bérmálkozott. Nemsokára ezután nagybátyja elkezdte latinra tanítani. De Benedek nagyon közepes tanulónak mutatkozott. Inkább az ima és az elmélkedő élet vonzotta, semmi kedvet sem mutatott a tanuláshoz, és a legkisebb jelét sem adta annak, hogy pap szeretne lenni. Később nagy érdeklődéssel olvasta az oratoriánus Jean Lejeune (1592–1672) szentbeszédeit. Ezekből csak úgy áradt a janzenista szigor, ami mély hatással volt az ifjú olvasóra. Behatóan foglalkozott ebben az időben Granadai Lajos írásaival is, akit egész életében nagyra becsült. Természete szerint kereste a magányt, és szerette egyéni elgondolásait követni. Mindig alkalmatlanabbnak tartotta magát, hogy a világban éljen.

Mikor azonban egy napon nagybátyja egyik vendége élénk színekben ismertette a Grande Trappe kolostorának életét, Benedek úgy érezte, végre megtalálta életútját. Nagybátyja és szülei hevesen ellenezték, hogy trappista legyen. Így hát akarva, nem akarva folytatnia kellett tanulmányait, míg nagybátyja 1766-ban a pestis áldozata nem lett. Pár hétre visszakerült szülei otthonába, majd anyai nagybátyjára, Jacques Vincent szentéletű papra bízták, aki mély hatást gyakorolt unokaöccsére. Ő maga lelkes volt Conteville-ben. Benedek már előzőleg jelentkezett a Val-Sainte-Aldegonde kartauzi kolostorban, de hasztalanul. Most, 1767-ben nagybátyja közbenjárására kísérletet tehetett Neuville-ben, a Montreuil-sur-Mer melletti kartauzi kolostorban. Azonban hiányos képzettsége miatt nem vették fel. Ezután egyideig Ligny-les-Aire egyházi iskolájába járt, majd újból kísérletet tett Neuville-ben. Nem sikerült. Hat heti próbálkozás után nyugtalanságtól és aggályoktól gyötörve kénytelen volt visszatérni családjához. Jövőjét tekintve nagyobb kétségek között volt, mint valaha. Ahhoz viszont, hogy a világi életben keresse helyét, változatlanul nem érzett hajlandóságot. 1767 novemberében a Grande Trappe-ban próbálkozott, de ott is visszautasították; ez alkalommal azért, mert még nem töltötte be 24. életévét. A boulogne-i püs-

pök, De Pressy tanácsára, akit egy népmisszió alkalmával ismert meg, újból próbálkozott a neuville-i kartauziaknál, de ez is épp oly eredménytelen volt, mint első próbálkozása. Azzal az elhatározással, hogy nem akar többé övéi szeme elé kerülni, újra a Grande Trappe-ba ment, de ezúttal is visszautasították. Ezután a Moulis melletti Sept Fonds kolostorba vándorolt, ahol a trappisták végül is felvették, és így 1769 novemberében megkezdte az újoncizót. Egy pár nyugodt hónap után újból erőt vett rajta a belső bizonytalanság, és pedig olyan erővel, hogy belebetegedett. 1770 júliusában el kellett hagynia a noviciátust. Lassan kezdte megérteni, hogy az ő sajátos egyéni hivatása: teljes kiüresedésben vándoréletet élni. Egy ismeretlen pap, akivel később élete útján találkozott, megerősítette ebben a felfogásában.

Igy vállalta Benedek teljes tudatossággal és határozott szándékkal a nyomorult, rongyos csavargó életét, abban a meggyőződésben, hogy ez számára az életszentség útja, amelyen haláláig ki kell tartania. Ettől az időtől megszakítás nélkül Európa országútjait rója, mint zarándok, aki a szenthelyeket járja. Alamizsnából csak annyit fogadott el, amennyi létfenntartásához szükséges volt, hogy ne kelljen éhségtől és hidegtől meghalnia. Minden ajánlatot elutasított, amikor állandó lakhelyet kínáltak neki. Sajnos a birtokunkban lévő adatok igen soványak és pontatlanok, így csak keveset tudunk arról, hogy mikor merre járt. Mindenesetre vándorútjaiban nem volt tervszerűség. A maga feje után választotta meg útvonalát. Gyakran csak nehezen ellenőrizhető hagyomány tanúskodik arról, hogy itt vagy ott megjelent.

Miután Sept-Fonds-ot elhagyta, a Paray-le-Monial-i kórházban kapott szállást. Innen Lyonon keresztül Olaszországba ment. A piemonti Chieriből írta meg utolsó levelét rokonainak 1770. aug. 31-én. Innen Loretóba és Assisiba vándorolt. December már Rómában találja. Az elkövetkező időben hosszasan tartózkodik a szent városban, anélkül azonban, hogy végleg letelepedne. Szerette Rómát. Templomai és szentélyei végnélküli táplálékot nyújtottak áhíthatgyakorlatainak. Itt módja volt eltűnni Róma megszámlálhatatlan koldusa között. Itt mindig talált helyet, ahol meghúzódhatott. Egy ideig a Quirinale melletti barlangodúban lakott, majd a Kolosszeum egyik üregében talált menedéket. Ez különben abban az időben az elhagyottak és nyomorultak menedékhelye volt. 1771 tavaszán újból útnak indul. Ezúttal a cél Dél-Olaszország. 1772 elején több hetet Nápolyban tölt. Innen március közepén újból útra kel. Májusban Rómába érkezik vissza, innen Spanyolország felé veszi útját, és ott bejárja Compostella és Burgos zarándokhelyeit. Ezután visszamegy Provence-ba, hogy 1774 húsvétján újból Rómában legyen. A következő évben megint csak zarándokúton találjuk, bár a sorrendet meghatározni vajmi nehéz. Csak annyi bizonyos, hogy többször zarándokolt Loretóba, és

bejárta Németország egész területét. 1776 őszétől hosszabb ideig tartózkodott Rómában. Utolsó zarándokútja Loretóba 1782 márciusában volt. Teljesen kimerülve indult innen útjára, megjövendölve közeli halálát.

Benedek életszentsége átragyogott szennyes rongyain. S bár nem egyszer volt az utcagyerekek gúnytárgya, egyre többen akadtak, akik felismerték e nyomorulton az életszentség ragyogását. Senkitől sem volt hajlandó elfogadni, hogy állást szerezzen neki, vagy bevonja valamelyik egyházi közösségbe. Csodákat és természetfölötti jelenségeket tulajdonítottak neki. Feltehető, hogy Benedek a misztikus egyesülés magas fokát érte el Istennel; biztosat sajnos erről nem tudunk, kizárólag csak néhány jelre támaszkodhatunk.

A rendkívül primitív életmód hamarosan tönkretette amúgyis kevéssé ellenálló szervezetét. 1783 elején megbetegedett. Azonban ez sem akadályozta meg, hogy a templomokat járja. 1783. ápr. 16-án, nagyszerdán a Notre-Dame des Monts lépcsőin összeesett. Egy közeli házba vitték, ahol még aznap este befejezte életét. Róma gyerekei már másnap az utcákon kiabálták: „Meghalt a szent!” A tömeg a házhoz tódult, ahol a halott feküdt. E népáramlás még jóideig folytatódott sírjához. Boldoggá avatása hamarosan megindult, de a politikai események feltartóztatták. Csak 1860-ban fejeződött be. Szentté avatása 1883. dec. 8-án történt. L. Cognet

JOACHIMA DE VEDRUNA
(május 22)

* 1783. ápr. 16. Barcelona
† 1853. aug. 28. Vich

Barcelonában született, 1783. április 16-án. Nyolc testvérével együtt családja elveinek és erkölcsi nivójának megfelelő jó nevelést kapott. Apja, Don Lorenzo de Vedruna, tekintélye és édesanyja, Dona Teresa Vidal szerető gondoskodása szerencsésen kiegészítette egymást. A kisleány jótehetségű, érzékeny volt. Szinte magától érlelődött benne a vágy, hogy mint kármelita egész szeretetét a jó Istennek adja. De Isten a szívét előbb más útra vezette. Ezt ő egyszerű odaadással vállalta. A szigorú édesapa megtiltotta, hogy a Kármelbe lépjen, és 16 éves leányát Don Teodoro de Mas-hoz, a Vichből való 25 éves jegyzőhöz és gazdag földbirtokoshoz adta feleségül. Tizenhét éves harmonikus családi életük idején Joachima kilenc fiúgyermekkel ajándékozta meg férjét. Három már gyerekkorban meghalt, négy szerzetbe lépett. A gyermekek betegsége és halála mellett még a kor veszélyeit is ki kellett állniuk. Katalóniában ezek a veszélyek – a felvilágosodás eszméi és a napoleoni betöréssel együtt járó politikai és társadalmi zavarok következményeként – mélyen benyúltak a család életébe is. Mindenekelőtt a férj, mint a közélet embere, idő előtt felőrölte erejét. Joachima ura lett a hely-

zetnek, pedig az legtöbb hasonló helyzetben levő asszony számára végzetté válik. Az örökségért kitört harcban sikeresen megvédte a gyermekek számára az apai jusszt. De valójában Joachima sokkal több volt, mint egy rendkívüli asszony, aki a nehéz életkörülmények között biztosítani tudta környezetének elismerését és tiszteletét. Oly emberien ható odaadó tevékenysége mögött ott rejtőzött istenszeretetének titka, amely már gyerekkorától kezdve irányította életét. Amint tudjuk, Isten nem teljesítette a gyermek szíve vágyát. Hagyta, hogy Joachima a házaseslet útjára lépjen. Most meg kellett tapasztalnia, hogy az út, amely hitvessé és édesanyává érlelte, nem volt vargabetű Isten szeretetének. Misztikus kegyelmekben részesült. Szeretete a házasságban sajátos jelleget kapott; Istennel való kapcsolatában most ez a szeretet jutott el átformáló teljességéig. A szűzi szeretet a „jegyesmisztikában” nyilvánul meg. Joachima Istenben mindenekelőtt az Atyát kereste és találta meg: Krisztus társaságában és a Szentlélek erejében, mint gyermek és örökös, biztonságban volt nála. Mint gyermek megbújt Isten atyai kezében, és azt a szeretetet, amit ebben az odaadásban kapott, mint édesanya adta tovább. Joachima jámborsága így szentháromságot jellegű, de a Szentháromságot egészen biblikus értelemben és egészen „természetesen” fogva fel, mint a keresztény élet titkát, amely a Fiú és a Szentlélek küldetésében át akar áradni ránk.

A házaseslet boldogsága és szenvedése útján – ráadásul még megpróbálva a száműzetés és üldöztetés útján egészen a börtönig – így érlelte Isten Joachimát a szent emberi-lelki nagyságáig. Férje meghalt, anyai kötelességének eleget tett. Most szabaddá vált új feladatokra. Mint igazi „lelki anya”, megalapítja a „keresztény szeretetről nevezett kármeliták” még ma is virágzó intézményét. Emberi és misztikus tapasztalatai láttán az apostol mondását alkalmazhatjuk életére és munkásságára (1Kor 4,15). Nővéreinek nem valami lelki nevelőnője volt: olyan akad sok. Hanem igazi anyjuk, természetfölötti, lelki és mégis valóságos értelemben. Krisztus Jézusban és a mennyei Atyáról szóló örömhírrrel sok leányának adott új életet, ami Isten gyermekeivé tette őket.

A boldog édesanya ujjongásával, mintegy prófétikus látomásban kiált fel: „Úgy érzem, karom mind szélesebbre és szélesebbre táruul, szívem csodásan megnövekszik, hogy így minden fiatalt felvegyen, átöleljen és megvédjen, akik most és a jövőben nagy számmal jönnek hozzánk és kopogtatnak intézményünk ajtaján.” Istenbe, az Atyába vetett bizalma mindenki számára, aki vezetésére biza magát, az atyai ház légkörét teremtette meg. A lelki élet és gyakorlatai gyorsan elvesztették idegenszerűségüket, ami miatt a természetfölötti olyan könnyen természetellenesnek tűnik fel. Régebben a gyerekek és háza népe gyűltek össze, mikor napi feladataikat befejezték, az édesanya, a ház úrnője körül imára és lelki beszélgetésre. Most lelki

leányai. Anélkül, hogy a rábízottakat elnyomná vagy önállótlaná tenné, ő mindenki számára a nyugodt sarkpont és a minden kérdésen felül álló anyai tekintély. Szerzetesleányai megtanultak szót fogadni neki, mielőtt még parancsolt volna valamit, – csupán a jóban lelt öröm miatt és szeretetből. Erről a szerető engedelmességről mondhatta el Joachima anyja: „Aki engedelmes, az mindig jól cselekszik.” Amikor a szegénység lelkületét akarta közel hozni hozzájuk, emlékeztette leányait Jézus szegénységére. „Ne akarjatok gazdagabbak lenni, mint jegyesetek. Az szégyen lenne.” Még a rend kezdő esztendeiben történt, hogy egyik újonca nem tudta elolvasni a kézzel írott szabályokat, mikor az alapító anyja odaadta. „Anyám, nem látok mást, csak pontokat” – mondta a fiatal leány. Mire Joachima anyja azt mondta neki: „Térdelj csak le és meglátod, milyen jól tudsz olvasni.” Valóban: a kísérlet sikerült. Joachima Vedruna anyja leányai között később jámbor szokás lett ebből. – Ez az egyszerű és együgyűen előadott kis eset kulcs lehet számunkra: befekintést enged ennek a szentnek lelkébe, vallásos magatartásába. Értett ahhoz, hogy térden állva olvasson Isten atyai gondviselésének könyvében: teljes tisztelettel, hittel és szeretettel. Megragadta a mennyei Atya iránti szeretet; életét tehát úgy fogta fel, mint az ő kegyelmes kezének vezetését és megbízatást, hogy az Isten gyermekeinek mosolyával szolgáljon embertestvéreinek. Teljesen béna volt már, amikor meghalt. De mosolya nem aludt ki utolsó leheletéig. L. Ruano

VIANNEY JÁNOS MÁRIA
(JEAN-BAPTISTE)
(augusztus 4)

* 1786. máj. 8. Dardilly (Lyon m.)
† 1859. aug. 4. Ars (Lyon m.)

Ritkán jutott ki egy alázatos, sőt megalázott embernek ennyi dicsőség: az istállóban alvó, tudatlan kis parasztszolgából a mindenható Isten sokféle próbán át látnokot és csodatevőt csinált, akit az Egyház szentjei közé emelt.

Gyermekkora a francia forradalom idejére esett; akkor nem volt tanító. Tizenegy éves volt, amikor otthon, „a mi nagy óránk alatt”, egy papnál elvégezte első szentgyónását. Ez a pap megtagadta a klérus polgári alkotmányára szóló esküt, amit az állam követelt. Majd éjnek idején járt álruhába öltözött nővérek titokban adott katekizmusoktatására. Tizenhárom éves korában járult az első szentáldozáshoz egy elsőfőtített csűrben, amelyre önkéntes örök vigyázta. Csak néhányszor vett részt Dumas polgártárs köztársasági iskolájának tanításán, olvasni is alig tudott. Nem volt éppen tehetséges, és alig jegyzett meg valamit. Voltaire százada után a szellemi műveletlenségnek kellett tanúvá lennie a világ számára.

Balley atya, a párizsi Szent Genováa apátság egyik tanult papja, akiből a szerencsétlen körülmények kényszerítő hatására falusi plébános lett, felfigyelt Jánosra. A forradalom után magához vette Ecully plébániájára, és előkészítette a papságra. Ez a terv minden elképzelhető akadályba ütközött – kezdve a katonai szolgálatra való besorozástól Napoleon seregébe, ami a fiatalembert arra kényszerítette, hogy az erdőbe meneküljön és megszökjék, egészen a szemináriumi tanárok ellenségeskedéséig. Balley atya barátjának, a lyoni érseki helytartónak merész közbenjárására engedték felszentelésre. Az ajánlás így hangzott: „Jámbor, tudja imádkozni a rózsafüzért, és tiszteli a Szűzanyát. A kegyelem és a szíve pótolta a többi.”

Másfél hónapra rá, hogy Napoleon Waterloonál letette a fegyvert, beállt a fegyverszünet, és őt pappá szentelték Grenoble-ban. Első szentmiséjét 1815. aug. 14-én mondta a szeminárium kápolnájában, történetesen két osztrák táborigyelmező között, akik a két mellékoltárnál miséztek. Miután titokban visszatért a csapattáborba, Balley plébános káplánjának osztották be. Ez a „római arcélú” tiszteletreméltó pap hamarosan gyóntatójává tette, és szeretettel és humorral vezette be az imaéletbe meg a példás aszkézisbe. Harminc hónappal később szentként halt meg. Vianney, aki jól meg tudta jegyezni, amit egyszer látott, idős korában is azt mondta róla: „Még ma is meg tudnám festeni az arcképét.” Ő, aki mindenről lemondott, szobájában a tűzhely felett tartotta mesterének szobatorokrát, mert az – mint mondta – „visszatükrözte az ő arcát”.

Most történt először, hogy Vianney magára maradt, vezető, bizalmas barát, társ nélkül. Mint adminisztrátort Ars-ba küldték. Egy ködös estén érkezett meg. Ars kicsiny, elkereszténytelenedett falu volt. Egyik legjobb plébánosa már tizenöt évvel azelőtt azt állította, hogy a lakosok a keresztségen kívül „semmiben sem különböznek az állatoktól”. Apostoli fáradozásai ellenére igen egyedül maradt ebben az Isten háta mögötti falucskában. Különben különös módon szerette a magányt. „Hat vagy hét évig – emlékezett honvággyal – azt csináltam, amit akartam.” Ez volt az ő szigorú vezeklési időszak. Alig evett. Éjszaka pedig vette lámpását, és bezárkózott a templomba a Legszentebb előtt.

Két évvel később súlyos válság rázkódtatta meg. Ez kétségtelenül határt nem ismerő nélkülözéseinek következménye volt. Talán – kicsit vakmerően – Isten is kérte, hogy titokzatos úton ismertesse meg vele „saját szegény nyomorúságát”. Teljesen letörve kérte Lyon érseket, hogy állását elhagyhassa. Salles-ba helyezték át. Csakhogy a Szajna éppen áradásban volt, és pár hívő, akinek életét János átalakította, nem akarta elengedni. Így nem tudott útra kelni. Feladta tervét, és másodszor is „összeházasodott” szegény falujával.

Munkához látott, rendbehozta öreg templomát, és mindenekelőtt a környékbeli népmissziókra szentelte idejét. Ezek akkor szinte mindenütt szokásban voltak a hitbéli megújulás előmozdítására. Nem prédikálni hívták; leginkább a sarokban gyóntatott. Míg ő maga – saját szavai szerint – a többi pap közt „úgy festett, mint a falu bolondja”, az embereket, akik rábízták magukat, a lelki tökéletességre vezette. Utána mentek egészen Arsig. Ez volt az első mozgalom, amelyből később a híres zarándoklatok kifejlődtek. Sőt néhány család átköltözött Arsbá, hogy tanácsadójuk lehessen. Magában az eddig közömbös faluban is lassanként új szellem lett úrrá.

Azonban hamarosan valósággal sátáni ellenhatás lépett fel. Űrügyl szolgált először egy leányanya szülésének ügye. Sértő feliratokkal mázolták be a plébánia falát. A környék minden kávéházában erről a plébánosról beszéltek. Azt várta, hogy püspöke „bottal kergeti el” onnét. Ez volt az az időszak is, amikor „borzasztó igazságokról” prédikált. Máiig birtokunkban van annak a 85 prédikációnak a vázlata, amelyet 1820 és 1829 között mondott. Szórol szóra bevágta őket. Korának prédikációs könyveiből való, gondosan kidolgozott kivonatok. Az a kevés javítás, amit a kis falusi plébános tett, csekély hittani biztonságot árul el, és azt célozza, hogy „félelmet keltsen”. A hívők bepanaszolták Vianneyt a szomszédos plébánosoknál, azok pedig följelentették a püspökségen, és híveiknek nyilvánosan megtiltották, hogy kövessék.

Ezekhez a tartós ellenségeskedésekhez még sötétebb események járultak. A sötétség fejedelme zaklatta éjjelenként, és azon mesterkedett, hogy a teljesen megzavart papot kétségbeesésbe sodorja. Vianney plébános nem aludt többet. Tanácsstalanságában környezetenél keresett segítséget; több hívője vállra vetett fegyverrel vonult a plébániára őrésre. A kérlelhetetlen és félelmes megjelenések mindennapi próbává lettek. Ez bizonyára azért történt, mert János olyan szoros kapcsolatban állt a másvilággal, mint kevés közbenjáró.

1826-ban, amikor Vianney plébános 40 éves volt, lelki forradalom ment végre Arsbán. „A kegyelem olyan erős volt – vallotta egy tanú –, hogy senki sem tudott ellenállni.”

A bíráló, amellyel illeték, mégis kínozza a lekipásztort. Csak a szentmise tartotta fenn. Nyugtalanzkodott elégtelen teológiai tudása miatt. A többi plébániával való feszült viszony állandóan éleződött. Ebben az időben határozta el, hogy az arsi iskolát, a La Providence-t (Gondviselés), szegény és kitett kislányok otthonává alakítja át. Legálább velük akarta a Hegyi Beszéd boldogságát élni, előre vetíteni Isten országát. Minden délután katekizmust tanított nekik. Számukra művelte első csodáit, például megszaportotta a lisztet. Nagy anyagi terhet vállalt, ami csaknem haláláig nyomta. De mit számít? Ez volt szívének, könyörületességének és hitének menedékhelye.

Közben belső levertsége következtében másodszor is kérte püspökét, hogy helyezze el, de ismét lemondott tervéről.

1832-ben egész Franciaországban kolerajárvány pusztított. Ars azonban ment maradt, és a hitélet lassanként kezdett megújodni. Tömegestül özönlöttek az emberek ide; a környező falvakból „gyorspostát” rendszeresítettek, hogy a bűnbánókat elhozzák Vianney plébánoshoz. Éjjel-nappal gyóntatott, és a szív csodálatos ismeretét árulta el. Kevés megmaradó idejét arra használta fel, hogy ostromozza magát és imádkozzék; közben még az ördög incselkedéseitől is szenvednie kellett.

Külső tevékenységétől és titkos belső harcaitól kimerülve 1843-ban súlyos beteg lett. Közel volt a halálhoz, felvette a betegek szentségét, minden remény hiábavalónak látszott, amikor hirtelen ismét felgyógyult. Alighogy jól lett, megkísérelt menekülni. Sikerült is neki. Keresték, és mikor végre megtalálták, erőnek erejével vitték vissza. Munkától túlterhelve és tudatlansága miatt gyötrődve gyakorlott kiegészítőt kért. Az azonban csakhamar az urat kezdte játszani.

Ez a nehéz állapot hét évig tartott. Vianney teljesen háttérbe vonult, mentegette paptestvérét, és hallgatagon szenvedett. Nyomorúsága ellenére továbbra is megtalálta azokat a bámulatos szavakat, amelyekkel megnyitotta a szíveket, és sok csodát művelt, szinte észrevétlenül. A zarándokok évi száma a százezerhez közeledett.

Amikor a püspöki hatóság a hívek jogos felháborodására munkatársát áthelyezte, Vianney plébános félt, hogy magára hagyják. Az öreg ember tervszerűen előkészített egy újabb, végső megfutamodást, ami azonban megghiúsult. „Gyerekesen viselkedtem” – vallotta be. A püspök új káplánt adott melléje, aki olyan volt, mint igazi fia. Vianney haladt halála felé.

Mindenét a szegényeknek adta, annyira, hogy legutolsó fogait is eladta javukra. Annyi bűnnel halmozták el, hogy azt gondolta: „A bűnösök végül megölik a szegény bűnöst.” Az egész faluban most ismét teljesen keresztény élet folyt. Vianney plébános ugyan testi erejének végén járt, de türelmének és szeretetének nem. Semminek tekintette mindazt, amit tehetett. A kitüntetések ellenére, amelyeknek az utolsó években osztályrészese lett – püspöke tiszteletbeli kánonokká, a kormány pedig 1855-ben a becsületrend lovagjává nevezte ki – szilárdan meg volt győződve „semmiségéről”: „Még egyetlen egy napot sem éltem – ismételtette –, ha tudtam volna, mi a papi élet, gyorsan trappista kolostorba vonultam volna, ahelyett, hogy szemináriumba lépjek.”

A kimerültségtől halt meg, egyedül, ahogy élt, bármennyien is vették körül. Akik holttestéről levették a ruhát, tanúivá lettek „a végső emberi elerőtlenedésnek”.

X. Pius 1905-ben boldoggá avatta, XI. Pius 1925. máj. 31-én szentté, 1929-ben pedig a plébánosok pártfogójává tette. Ezzel az Egyház emlékeztette az akkori papokat és minden idők papjait, hogy Isten ereje a gyöngeségben lesz teljessé.
D. Pezeril

Légy türelemmel, én lelkem, holnap úgy lesz, amint Isten akarja. Addig teljesítsük mi az ő szent akaratát . . . A tegnapi nap elmúlt, amit tegnap szenvedtem, abból már nem fáj semmi . . . De érdemem megmarad, ha azért szenvedtem, hogy Isten akaratát teljesítsem. Ma érdemszerzően akarok szenvedni . . . a mai nap csak egy nap . . . milyen rövid idő ez! Istenem, tehetek-e kevesebbet, mint hogy egy napnak szomorúságait, fájdalmait, szenvedéseit és fáradságait felajánlom neked! Ó irántam való szeretetből megfeszített Istenem, ma minden, minden irántad való szeretetből és szent akaratod teljessége végett történjék.

A világ azé, aki a legjobban szereti, és ezt a szeretetet be is bizonyítja.

COTTOLENGO JÓZSEF BENEDEK * 1786. máj. 3. Brà (Piemonte)
(GIUSEPPE BENEDETTO) † 1842. ápr. 30. Chieri (Piemonte)
(április 29)

1827 szeptemberének egyik napján dr. Cottolengo József Benedeket, a turini Corpus Christi társaskáptalan kanonokját, aki egy piemonti adószedőnek volt legidősebb fia, egy halálosan beteg francia asszonyhoz hívták. Az asszony férjével és három gyermekével Milánóból Lyon felé utazott, s amikor nagyon beteg lett, egy kórházba sem vették fel. Azért hívták éppen Cottolengót, mert tudták, hogy ez a pap segíteni fog. Ezzel kezdődött az a nagyarányú mű, amit az isteni Gondviselés Cottolengón keresztül fejlesztett ki. Az a munkásság, amelyről ő azt szokta mondani, hogy mint a megfordított piramis, egyetlen ponton: az isteni Gondviselésen nyugszik.

Cottolengo világosan felismerte, hogy Isten itt segíteni akar, s ezért segítséget is küld. Így egy garas nélkül munkába fogott. Bérelt néhány szobát, kapott ajándékba öt ágyat, egy orvos meg egy patikus felajánlotta ingyen segítségét. Amikor kolera ütött ki, a szomszédság hevesen kikelt a „járványfészek” ellen. A rendőrség bezárta kórházát. Erre Cottolengo: „Szülőföldemen azt tartják, hogy a kelkáposztafejeket át kell ültetni, hogy jobban nőjenek.” Torino-Valdocco-ban szerzett egy kis házat, elnevezte „az isteni Gondviselés kis házá”-nak, és a kapu fölé ezt írta: „Krisztus szeretete sürgét minket.”

Ebből a kicsi házból egész város fejlődött ki. Ma több mint 10 000 lakosa van: betegek, sínylődők, vakok, süketnémák, árvák, nyomorékok, elmebetegek, bűnbánó nők. Gondozásukra Cottolengo több

férfi és női társulatot alapított, s még néhány tisztán szemlélődő rendet is. Közülük néhány napjainkban is sokfelé elterjedt. Sajat magát csak mindeneknek tekintette, az isteni Gondviselés végrehajtó eszközének. A Gondviselésről „jobban meg volt győződve, mint Turin város létéről.” Alapelve volt: „Nem kell imádkozni meghatározott ügyekért, még a Kis Ház szükségeiért sem, hanem csak azért, ami Istennek tetszik, azért, hogy mindig és mindenütt az Ő akarata teljesedjék. A mi Urunk arra tanított bennünket, hogy először Isten országát keressük, és a többi hozzáadatik nekünk.” – „Amit a szegényeknek adnak, azt tüstént oda is kell nekik adnunk. Ha valamit is megtartunk, a Gondviselés semmit sem küld, mert tudja, hogy még van valamink. Csak az a dolgunk, hogy kiozzuk, amit ma küld, és nem kell a következő napra gondolni.” – „Ha valami a házban szűkösen van, oda kell adnunk az egészet. Mert ha azt kívánjuk, hogy az isteni Gondviselés küldjön valamit, akkor mindennek üresnek kell lennie; különben ugyan hova tennénk, amit küld?” – „Legyetek bizonyosak, hogy az isteni Gondviselésben soha sincs hiány; a hiány az emberekben van és nem a Gondviselésben. Az még nem jutott csödbe, neki nem nehezebb ötezret táplálni, mint ötszázat. Amikor valamilyen hiányt szenvedünk, az csak bizalmunk hiányára vall. A Gondviselésbe vetett rendes bizalomra Isten csak rendes módon válaszol, viszont rendkívüli módon gondoskodik arról, aki rendkívüli bizalommal hagyatkozik rá.”

A rendkívüli segítség Cottolengónál egészen szembetűnő csodáig ment. Amikor a szükség a legnagyobb volt, bizalma bámulatos módon, nem ritkán az utolsó pillanatban csodás jutalomban részesült. „A Gondviselés küld mindent, és mi vidám szívvel adjuk tovább a szegényeknek anélkül, hogy a holnapról aggódnánk.” – „Olyanok vagyunk, mint a bábszínház bábu. Amíg felülről kézzel tartják őket, mennek, ugranak, táncolnak, úgy tetszik, hogy mozognak és élnek. Most királyt jelenítenek meg, majd bohócot . . . de mihelyt a játéknak vége, leejtik és egy sarokba dobják őket. Így történik velünk is: sok és változatos feladatunk közepett a Gondviselés keze fenntart és mozgat bennünket. A mi kötelességünk az, hogy szándékával megegyezzünk, eljártsszuk a nekünk szánt szerepet, és pontosan, bizalommal válaszoljunk a felülről jövő ösztöngésre.”

Albert király ismételten javasolta a szentnek, hogy alapítását földbirtokkal biztosítsa. Ő mindig visszautasította ezt, mert inkább hagyatkozott a Királyok Királyára és annak gondviselésére, mint az uralkodóra és kormányára. Azt szokta mondani: „A Kis Ház előre megy, amíg nincs birtoka; csak akkor megy hátrafelé, ha adományokkal kezdik elhalmozni.” A király egyszer megkérdezte: „Gondolt arra, mi történik kezdeményezésével, ha meghal?” – „Fölség – válaszolta Cottolengo –, Ön gyanakszik az isteni Gondviselésre? Nézzen le a kastély udvarára. Éppen őrségváltás van: egyik katona sűg egy

szót bajtársa fülébe, a másik vállára veszi a fegyvert, és a harmadik megy vele előre. A palotaőrség folyik tovább anélkül, hogy sokat ügyelnének rá. Ugyanez történik majd a ‚Kis Házzal‘. Őn pusztá semmi vagyok; amikor a Gondviselés akarja, szól egy szót, egy másik átveszi a helyemet, és az őrség híven megy tovább.”

Amikor érezte, hogy „leváltása” elérkezett – nagyon beteg volt, testi ereje végére jutott, és szülőföldjére kellett utaznia, hogy testvérénél összeszedje magát –, a vezetést utódja kezébe adta. Mikor felszállt a kocsira, amelynek Chieribe kellett vinnie, egyik nővér könnyek között felkiáltott: „Atya, mi lesz velünk?” Cottolengo ezt válaszolta: „Legyetek nyugodtak, a mennyországban mindent megtehetünk; amikor ott leszek, még jobban segítek majd benneteket, mint eddig. Erősen belekapaszkodom az Istenanya köpenyébe, és a szememet le nem veszem rólatok. De ne feledjétek, amit én szegény ember mondtam nektek.” Az 56 éves „szegény embernek” utolsó szava ez az ujjongás volt: „Örvendek, mert azt mondták nekem, hogy az Úr házába megyünk” (Zsolt 121,1).

Cottolengo Józsefet 1934-ben avatták szentté.

W. Schamoni

PALLOTTI VINCE (VINCENZO)
(január 22)

* 1795. ápr. 21. Róma
† 1850. jan. 22. Róma

A Szent gyakran bizonykodott: „Az Úr szent szülőket adott nekem.” Élelmiszerkereskedésük volt Rómában. Kezdetben nem ment neki a tanulás az iskolában. Tanítója, egy piarista atya azt mondta róla: „Egy kis szent, csak kár, hogy kicsit buta.” Akkor édesanyjával együtt bensőségesen imádkozott a Szentlélekhez. Egyszerre csak megbirkózott mindennel, és az egyik legjobb tanuló lett. Mint fiatal teológus írta egyszer – s ebben lehet érezni valamit tüzes természetéből: „Isten mindenben és mindig! Semmit sem akarok, ami Istennek nem tetszik, semmit, semmit, semmit, de mindent, mindent, mindent, ami Istennek tetszik. Istent keresem egyedül, egyedül, egyedül!” Isten képében egyeseket ez, másokat amaz az isteni tulajdonság ragad meg jobban. Vincének ő a végtelen, megmérhetetlen, végtelenül szent és tökéletes Isten. Végtelenségével szemben érezte semmiségét: „Semmiség és bűn az én egész gazdagságom, semmiség és bűn egész életem. De Isten szeretete és nagy irgalma révén a mi Urunk Jézus Krisztus egész élete az én életem.” Saját méltatlanságának ez az érzete hajtotta, hogy az Irgalmasság Anyjánál keressen menedéket. 1832 utolsó napján imádsága túláradó módon nyert meghallgatást. Így írt erről, harmadik személyben beszélve: „Hogy az irgalmasság csodája győzedelmeskedjék, az irgalmasság magasztos Asszonya méltóztatott alattvalójjával teljes könyörületében lelki esküvőre lépni. Neki ad hozományul mindent, amije van, mélyebben meg-

ismerteti vele isteni Fiát, s mint a Szentlélek mátkája kieszközli, hogy bensőleg egészen átalakuljon a Szentlélekben. Ó irgalmas Jézus, aki Anyád kérését minden késelem nélkül meghallgató! Teli az ég Mária könyörületével. Az Úr irgalmát örökké dicsérem, Mária könyörületét vég nélkül éneklek. Istenem és mindenem!”

1818-ben pappá szentelték. Filozófiai és pedagógiai doktorátust szerzett, és a Sapienza egyetemen lett repetitor (kb. a mai tanársegéd). Barátja, Gaspare del Bufalo vezette be egyre jobban az apostoli munkába és a tevékeny szeretet gyakorlásába. Vince esti iskolát alapított kézműves- és munkásifjak számára. Kezdett rendkívüli sikerrel lelkigyakorlatokat adni. Egykor mint diák látomászerűen szegények, üldözöttek és szenvedők hosszú sorát látta, amint réá tekintenek. Kinyújtotta feléjük a karját, s felkiáltott: „Meg akarlak vigasztalni titeket, szenvedésteget magamévá teszem!”

32 éves korában a római szeminárium spirituális lett. Meggyőződése volt, hogy „ha a pap felszentelésekor nem birtokolja a Lelket, később nehezen szerezheti meg. Nem mintha ez teljesen lehetetlen volna, de nagyon nehéz.” Más szemináriumok és szeretetházak is gyóntatójukká választották. Tudták, hogy karizmával megáldott ember, s ezért hívták haldoklók ágyához és gonosztevőkhöz kivégzésük előtt. Egyszer egy halálos beteg öreg krakéler töltött fegyverét vánkosa alatt tartotta, hogy lelője azt a papot, aki merészkedik fölkeresni. Vince öreg hölgynek öltözött, s mindaddig ápolta, míg végre föltehetta a stólat és meghallgatta gyónását.

Állandóan ide-oda vándorolt kolostorok, kollégiumok és intézetek közt, templomok és oratóriumok közt, a nyomorultak viskói és a gazdagok palotái közt, ahol koldulnia kellett. Ő volt az egyik legkeresettebb gyóntató, sokat hívták prédikálni is. Igehirdetése egészen egyszerű volt, de számtalan megtérést eszközölt ki. A következő szabályokat ajánlotta egyszer az igehirdető részére: „Imádkozni kell, tanulni, és amit az ember prédikál, amennyire csak lehet, gyakorolja maga is. Ha a tárgyban nem vagyunk járatosak, ne tegyük ki magunkat a prédikáció veszélyének. Ha ellenben fölkérnek prédikálni, és a legfontosabb, legszükségesebb igazságokról kell beszélnünk, hogy a nép a hitet ismét átélje, szeretete újra felgyulladjon, akkor Istenben kell bízni, aki hív bennünket. Prédikálás előtt a lehetőség szerint legalább néhány pillanatot imára és a Szentírás egy fejezetének olvasására kell szentelni . . . A prédikáló ébressze fel azt a vágyat is, hogy Jézus prédikáljon benne, és kérje teljes bizalommal Tőle: „Végy el engem, és lépj Te a helyembe!”

Állandó kérése az Úrhoz ez volt: „Törd szét életemet, és állítsd helyébe a Tiedet!” Így tudott imádkozni: „Koronázd meg irgalmaságodat, amennyiben minden teremtménynek megmutatod az én méltatlanságomat és a Te nagyságodat. Különösen kérlek, hívd egyik teremtményedet, hogy verjen, megvessen, szenvedést okozzon és

megalázzon tetszésed szerint, hogy szenvedélyeimet és büszkeséget legyőzzem, hogy minden rossz teljesen megtörjön és minden lehetséges jó felülkerekedjék bennem, most és mindenkor.”

Vince mint az eredeti bűn következményeitől szenvedő ember veszélyben érezte magát, hogy valamit önmagának tulajdonít, ami pedig csak Isten kegyelme. A szent finom érzékével törte meg büszkesége minden indulatát, amely szívében jelentkezett. Mint olyasvalaki, aki szíve mélyén átélte Isten végtelen szentségét és megmérhetetlen tökéletességét, reszketett attól a szörnyűségtől, hogy nem mond köszönetet annak, akinek mindent köszönhet. Így megértjük megaláztatásért mondott imádságát. Kérése alaposan teljesült is abban a tíz évben, amikor a nápolyiak nemzeti templomának, a Santo Spirito-nak igazgatója lett. Ez az elhanyagolt templom csupán szomorú tükre volt annak a botrányos életnek, amit ott ő kötelességéről megfélemlített, semmittevő pap élt. Ezeknek lett ő előljárója. Hihetetlen harcot folytattak ellene, állandóan zaklatták, hogy minden elképzelhető módon ingereljék, rosszá tegyék és visszavonulásra bírják. „Mindez az Úr könyörületessége, az isteni Gondviselésnek győznie kell” – volt a válasza ezekre az eseményekre. És maradt, anélkül, hogy igazolta volna magát, vagy rendszabályokat fogantatosított volna ellenük. Rövid idő alatt sikerült egyházközségét teljesen átalakítania, és a vallásos élet megújíthatósága kisugárzott innen egész Rómára.

Nem volt senki a városban, aki az idők jeleit olyan világosan tudta értelmezni, mint Pallotti Vince. Előre látta az 1848-as forradalom jövetelét, és érezte, hogy „új szántást kell végezni”. Nemcsak indítványozta a pápának egy a katolikus élet megújítását szorgalmazó egyetemes zsinat gondolatát, hanem ennek a megújulásnak érdekében a katolikus apostolság világra szóló nagy tervét is felvázolta. Minden katolikusnak, papnak és világi hívőnek egyaránt, apostolnak kell lennie, a világi és szerzetesapostolnak kezét kell fognia, segítsenek a világi hívőknek apostoli szolgálatukban, és engedjék, hogy ezek meg segítsék őket. A különböző apostoli tevékenységeket meg kell menteni a szétaprózódástól és szétforgácsolódástól, s egységes szervezetbe tömöríteni. Célja az volt, „hogy az igaz hitet a nem katolikusok közt terjessze, a katolikusok hitét újra-élessze, megőrizze és növekedésre segítse; egyetemes szeretet által, amelynek a testi és lelki irgalmasság cselekedeteiben kell megnyilvánulnia, odáig kell jutni, hogy a világ felismerje: Isten a végtelen szeretet.” Hiszen mindenki köteles szeretni felebarátját, mint önmagát, tehát arra is köteles, hogy annak üdvösségét előmozdítsa, „lehetőségeinek, viszonyainak, társadalmi helyzetének, állásának, talentumainak, tudásának, földi javainak, a kegyelem és a természet minden ajándékának megfelelően. Egyet azonban mindenki minden esetben meg tud tenni: imádkozni és felebarátját jó példával segíteni.

Mindenkinek van valahol valami alkalma, hogy jót tegyen rokonai, háznépe, barátai és ismerősei üdvösségéért, akár otthon, akár az utcán, szórakozás közben vagy a munkahelyen, tanulmányok közt vagy kétkezi munkát végezve. Mindenkinek a maga módján – ha másképpen nem, imádsággal és a keresztény erények gyakorlásával – oda kell hatni, hogy az egész világon minél előbb egy akol legyen és egy pásztor.”

Érezzük ezekből a sorokból, milyen jogosan nevezhette XI. Pius Pallotti Vincét „a Katolikus Akció elővédjének és úttörőjének”. Hatalmas programjához mindenekelőtt saját életével járult hozzá, azután a belőle kiáradó ösztönzésekkel, amelyek például különböző vallásos társulatok megalakulásához vezettek. Végül pedig ő maga is alapított egy papokból és testvérekből álló, közösségben élő társaságot és egy nővérközösséget is. Mindkettőt papok és világi hívők köre támogatta. Ezeket a szervezeteket „a katolikus apostolság társaságá”-nak nevezte. Feladatuk az volt, hogy minden katolikus vállalkozásba új életet öntsenek, munkájukat összehangolják, imádkozókat toborozzanak támogatásukra, és minden téren anyagi segítőket is. Az utóbbi pont fölkelte a lyoni missziós gyűjtőegyesület féltékenységét. Veszélyt látott benne saját feladatukra, a hit terjesztésére nézve, aminek a terén a modern missziós mozgalom sokat köszönhet nekik. Elérték, hogy Vince művét betiltották. Ez volt életének leg súlyosabb csapása. Hamarosan ugyan újból megkapta az engedélyt a működésre, de gyűjtenie nem volt szabad. Pedig Pallottinak az adománygyűjtés elsősorban eszköz volt, hogy az emberekhez férközzék, vallásos életüket elmélyítse, bensőségebbé tegye. A tilalom tehát elsősorban a világiakra való széleskörű hatását akadályozta meg. Természetesen sok jó vállalkozást sem tudtak már úgy támogatni, mint azelőtt. Azt a kifogást is felhozták műve ellen, hogy a katolikus apostolság nem lehet egy társulat ügye az Egyházon belül, az a világ püspökeinek a dolga. Csakhogy a püspökök sajnos nagyon sokára tették magukévá Pallotti újító eszméit és alapították meg a Katolikus Akciót. „A katolikus apostolkodás társaságát” átkelesztették „a missziók jámbor társulatává”. Tény, hogy Pallotti különösen szívén hordta a külföldi missziók ügyét, – reá megy vissza a milánói és a Mill Hill-i missziós szeminárium megalapítása is. Másik kedves gondolata volt az egyházak újraegyesülése. Ő hívta életre azokat a nagyarányú ünnepségeket, amelyekkel a Sant'Andrea della Valle templom évenként vízkereszt nyolcadában a keleti egyházakkal való egyesülésért imádkozik.

1849 augusztusában Bernardo Maria Clausi ezt mondta gyóntatójának, Vincének: „Vince, Vince, hagyd itt ezt a piszkos világot! Mi dolgozol még itt? Egy hónap és három nap!” Valóban: Clausi 1849. dec. 20-án meghalt, Pallotti Vince pedig egy hónappal és három nappal később távozott az életből. Egy fagyoskodónak ajándékozta

a köpenyét, és anélkül ült be a hideg gyóntatószékbe. Tüdőgyulladást kapott, és belehalt. W. Schamoni

Ha Isten valamiképpen látható teremtményeiben, akkor a szeretet műveiben. Hiszen Isten lényege a szeretet.

CLARET ANTAL MÁRIA
(ANTONIO MARIA CLARET Y CLARA)
(október 24)

* 1807. dec. 23. Sallent
(Katalónia)
† 1870. okt. 24. Fontfroide
(Dél-Franciaország)

A 19. század spanyol egyházának legnagyobb alakja volt. 1807. dec. 23-án született a napoleoni idők zűrzavarában a Barcelona közelében levő Sallentben. Zsenge korától kitartóan imádkozott, hogy a papság kegyelmét megkapja. „Teljesen kilátástalan ugyan – mondta –, de Te mindenható vagy!” Mint testvéreinek, neki is a szüleitől vezetett szövődésben kellett dolgoznia. Tizenhét éves volt, mikor apja szakmai továbbképzésre Barcelonába küldte. Kiválóan tehetséges volt technikai téren, új szövési módszereket és mintákat talált ki, úgyannyira, hogy huszonegy évvel egy nagy szövőde technikai igazgatója lehetett volna. Nem fogadta el az ajánlatot. Szíve sóvárgott, hogy végre kizárólag csak Istennek szolgáljon. „Ami leginkább lelkesített és buzdított, az a Szentírás volt. Mindig szerettem olvasni. Voltak benne helyek, amelyek nagyon mély nyomot hagytak a lelkemben. Mintha egy hang egyenesen nekem szólt volna, szinte a fülembé kiáltotta azt, ami éppen olvastam.” Őnéletrajzában megemlíti néhány helyet (Iz 41,9kk; 61,1; Ez 3). Ilyen mondások: „Mondom neked, szolgálj meg, kiválasztottalak és nem vetettelek el . . . Ne félj, én veled vagyok . . . Megszégyenülnek, akik ellened harcolnak . . . A szegényeknek hirdetni a jó hírt . . . Ha azt mondom az istentelennek: meg fogsz halni, és te nem hirdeted meg neki, hogy térjen meg gonosz újtjáról, akkor a te kezeden fogom a vérét keresni . . . Mit használ az embernek, ha az egész világot megnyeri . . .”

Katalóniában Vich püspöke szentelte pappá 1835-ben. Az akkori Spanyolországban jóval több pap volt a kelletténél, így hát Rómába ment, és a „Propaganda Fide” (Hitterjesztési Kongregáció) körében akarta szolgálatait felajánlani. Közben a jezsuitáknál lelkigyakorlatot végzett, és be is lépett a rendbe. Alig néhány hónap után megszakadt noviciátusa a lábán jelentkező reumatikus fájdalmak miatt. Roothaán, a jezsuiták generálisa tanácsára visszatért Spanyolországba. Plébánosi kinevezést nem kapott, úgy küldték ki, „mint a Szentlélek fuvallatától hajtott könnyű felhőt, hogy Isten szavát mint áldott esőt harmatozza a száraz és terméketlen földekre.” Mindig gyalog járt, és soha, semmi körülmények között nem fogadott el

pénzt vagy egyéb ajándékot. Beérte azzal, ha enni kapott. Ugyancsak veszélyes idők jártak akkoriban. Polgárháború volt, és kigyúltak a politikai szenvedélyek. Bárhova is ment, azonnal hallatlan hajszát indítottak ellene. A polgárháború egyik pártja azt mondta, hogy a másik párt titkos küldönce. Viszont miután néhány napig prédikált egy-egy helyen (többnyire hét-nyolc órát), utána pedig órákig ült a gyóntatószékben és csodálatos megtéréseket ért el, azt mondták róla, hogy szent. Az emberek messze környékről útra keltek, hogy hallják. Aztán tovább vándorolt. Ilyenkor mindig kimondhatatlan szomorúság kerítette hatalmába. Ez a szomorúság épp olyan szabályosan ismétlődött, mint a rágalomhadjárat és a szentségéről való szóbeszéd, és Claret Isten ellenlábasának, a sátánnak kísértését látta benne. Az emberek a körülötte történő sok rendkívüli dolog miatt meg voltak arról győződve, hogy Isten vele van. Így pl. már 1842-től megérezte, és szinte ujjal tudott volna rámutatni azokra, akik súlyos bűnben éltek. „Isten, a mi Urunk azt a kegyelmet adta nekem, hogy úgy olvassak az emberek lelkében, mint a nyitott könyvben.” Betegeket gyógyított meg, és a jövődőlés adományát is megkapta. Sok csodat tudunk róla, amelyek ezt tanúsítják.

Antonio Claret a spanyol egyház egyik legtermékenyebb írója. A maga idejében a legolvasottabb vallásos szerző volt. Könyvkiadó vállalatot szervezett, ahonnan vallásos könyvek milliói kerültek a nép közé. Írásainak fő célja volt, hogy prédikációinak gyümölcsét maradandóvá tegye, és a megalapított társulatokat és egyleteket összetartsa. Hét éves apostoli munkájával Katalóniát ismét keresztényé tette.

Amikor élete Spanyolországban nem volt többé biztonságban, püspöke a Kanári-szigetekre küldte. Munkája ott hasonló gyümölcsöket érlelt. Az 1848-as év viharos, forradalmi szele vetette oda.

Missziós munkája első éveitől dédelgette szívében a gondolatot, hogy apostoli munkára egy társulatot alapítson. Mert amit egy ember csak bizonyos határon belül tud elérni, azt, ha sokan lennének, megtehetnék az egész világgal is. Visszatérve a szigetekről, 1849. júl. 16-án a vichi papi szemináriumban öt pappal megalapította Mária szeplőtelen Szívének missziós közösségét.

Álmai beteljesülésének első hetében, mint derült égből a villám, úgy érte a váratlan érseki kinevezés a Kuba szigetén levő Santiagóba. Védekezett. De bárkitől kért is tanácsot, azt válaszolták, lelkiismeretben köteles a kinevezést elfogadni. Érseksége, a spanyol államegyház politikája következtében, tizennégy évig volt püspök nélkül. 3,4 millió lakost számláló egyházkerületében (köztük 600 000 néger) olyan nagyvárosok is voltak, amelyek hatvan éve nem láttak püspököt. A püspökségnek csupán 40 plébániája volt, de ezek magas hegyláncoktól megszaggatott hatalmas területen feküdtek. Mikor Claret 1851. febr. 16-án kikötött új érseki székhelyén, első dolga

volt, hogy a papságnak lelkigyakorlatot tartott. És bár a püspök nélküli időkben minden szörnyű zűrzavarba süllyedt, mégis örültek, hogy új életlehetőségek nyílnak meg előttük. Aztán megkezdődött az első népmisszió, amelyet még sok követett. Ahová csak vizitációra ment, először missziót tartott. Az eredmények hasonlóak voltak, mint Katalóniában. De sok ellenfele is támadt. Titkos szövetségek és pártok keletkeztek, amelyek azon dolgoztak, hogy az anyaországtól elszakadjanak. De főként azokkal a százezrekkel volt baja, akik ágyasokat tartottak. Nem akarták őket feleségül venni, de elbocsátani sem voltak hajlandók. Élete ellen számtalan merénylet történt. Egy férfi, akitől megszökött az ágyasa, a püspökön akart bosszút állni. Borotvával olyan szerencsétlenül sújtott az arcába, hogy a nyálmirigycsatornát teljesen keresztülvágta. Az orvosok azonnal kínos műtétet végeztek, de nem segített, a nyál folyt tovább. Várakoztak, mi lesz a következő napon. „Nem tudom elmondani, mekkora belső öröm és boldogság volt a lelkemben. Elnyertem, amit anyyira kívántam: Jézusért és Máriáért véretem ontani, és az evangélium igazságát véremmel pecsételni meg. A legszentebb Szűznek ajánlottam magam. Teljesen ráhagyatkoztam Isten akaratára, – és íme, hirtelen teljesen meggyógyultam. Érthető, hogy másnap az orvosok ugyancsak tanácstalanul néztek rám.”

De ez a gyilkossági kísérlet csak nyitánya volt egy hatalmas rágalomhadjáratnak. Claretet dühöngő zendülés vette körül, és mikor az őrjöngő szenvedély csúcspontját érte el, levelet kapott II. Izabella királynőtől: utazzék azonnal Madridba. Az ellene folyó intrikák miatt joggal várhatta érsekségéből való elmozdítását. „Ha megszabadítanak a mitrától, éigig ugrom örömben” – mondta. De megdöbbenésére arra kérte a huszonhét éves királynő, aki keserű csalódások után mély vallási válságot élt át, venné kezébe magának és kisleányának lelki vezetését. Megmondhatja neki a legnagyobb nyíltsággal az igazságot, mert eltökélte magát, hogy Isten akaratát követi, és megmenti lelkét, bármibe kerüljön is. – Antal azzal a feltétellel fogadta el a megbízást, hogy politikával ne kelljen törődnie, ha feladatát a palotában teljesítette, szabad idejét saját ügyeire fordíthatja, és nem hagyják feleslegesen várakozni. Hogy az udvarnál lakjék, azt elutasította. Hamarosan a legkényesebb és legnehezebb feladat állt előtte. Rá kellett vennie a királynőt, hogy szerelmesét bocsássa el, és vegye föl férjével újra a házastársi kapcsolatot. A királynő súlyos vívódás után lelkigyakorlatot végzett nála, és új életet kezdett.

Ezzel a lépésével az udvar élete is megváltozott. Az érsek jelenléte pontosan azért volt olyan hatásos, mert minden politikától távol tartotta magát. Mindenekelőtt azon dolgozott ebben a tíz évben, hogy a püspöki székekbe csak olyan papok kerüljenek, akik erényben, buzgóságban és tudásban kitűnnek. Ahová a királyi pár csak

utazott, ő prédikált, missziókat és lelkipraktikumokat tartott. A legközönségesebb és legalacsonyabb rágalakkal halmozta el, újságokban, folyóiratokban, könyvekben és színházakban, sőt még levelezőlapokon és gyufaskatulyák címkéjén is karikatúrák voltak róla.

Az érsek felfogása szerint „Isten akarata, hogy a lelkek megmentéséből a világban élő embereknek is alaposan ki kell venni a részüket ezekben az időkben!” Ezért előszeretettel foglalkozott a saját rendje mellett (ma kb. 2500 claretinus van) olyan intézményekkel és társulatokkal, ahol a tagok ugyan fogadalmat tesznek, a szüzeségre is, de a világban élnek, és különösen tanítással és szeretetművekkel segítenek.

Claret számtalan prédikációján és írásain keresztül népének szellemi vezére lett. Hirdette a lelki élet szükségességét minden állásban, minden hivatásban, és fáradszórólapon apostolkodott. Gondja volt a világiak apostoli munkájára és lelki életére. Főműve, *Az egyes út*, kb. két millió példányban forog közkézben. Tanítása annyira gyakorlati, evangéliumi és apostoli, annyira szem előtt tartja a hivatás és állás kötelességeinek megszentelését, hogy mindenki számára nagyon hasznos.

Mikor 1868-ban Spanyolországban kitört a forradalom, a királyi családdal együtt Franciaországba ment. Fontfroide ciszterci apát-ságába vonult vissza, mert a spanyol forradalmárok gyűlölete még a száműzetésbe is követte, és hosszú szenvedés után itt is halt meg 1870. okt. 24-én.

A halálos betegnek az egyik orvos szemrehányást tett, hogy fáradozásukat nem segíti elő élni akarásával: ez bűn. Erre fölegyenesedett, és olyan hangon, amitől mindenki megremegett, így kiáltott fel: „Kívánok feloszlani és Krisztussal lenni!”

1950-ben XII. Pius pápa szentté avatta Antonio Maria Claretet.

W. Schamoni

A legszükségesebb erény a szeretet. Igen, ezt mondom, és ezerszer is ismétlem. Ez az erény, amelyre az apostol legjobban rászorul, a szeretet. Szeretnie kell Istent, Krisztust, az Istenanyát és minden embert. Ha nincs meg benne ez a szeretet, akkor a legnagyobb képességek sem használnak semmit. De ha nagy szeretet él benne, akkor közönséges képességekkel is elér mindent. Aki az ígét hirdeti, annál a szeretet hatása olyan, mint a tűzé a fegyverben. Ha valaki kézzel akarja elhajítani egy puskagolyót, nem sokra menne. Ha ugyanezt a golyót puskaporba ágyazva, tűzzel löjük ki, akkor öl. Így van ez Isten ígéjével is. Ha csak természetes beállítottsággal mondjuk el, alig fog valamit elérni. De ha egy szeretet tűzében égő apostol mondja, Isten és emberek iránti szeretetből, akkor ostorként hat az erkölcstelenségre, megszünteti a bűnöket, megtéríti a bűnösöket és csodákat tesz. Mit használ az apostolnak, ha minden tanul-

mányát elvégezte, sőt teológiai és jogi doktor lett, hogyha nincs meg benne a szeretet tüze? A szeretet nagy bizonyítékai: munka és szenvedés.

CAMPOROSSO FERENC MARIA
(FRANCE SCO MARIA)
(szeptember 16)

* 1804. dec. 27. Camporosso,
Ventimiglia m.
† 1866. szept. 17. Genova

Ferenc testvért családi nevén Giovanni Croesének hívták. 1804-ben született a Ventimiglia melletti Camporosso faluban. Iskolába nem járhatott, mert már korán apjának és fivérének kellett segítenie a mezőn.

Húsz éves korában belépett a kapucinus rendbe, és ott a Franciscus Maria nevet kapta. Ezt a szegény, egyszerű pásztorra választotta ki Isten, hogy megvigye az örömhírt a szegényeknek. Először konyhás és betegápoló volt. Azután mint gyűjtögető testvér naphosszat járta Genova nagyvárosának utcáit, utait, hogy koldulással összeszedje a testvérek és a sok szegény létfenntartásához szükséges napi adományokat. Hamarosan kiderült, hogy alapjában véve a szegény koldus a gazdag ajándékosztogató. Alig tudott hová lenni a sok tanácsot és segítséget kérő elől. Alig tette ki a lábát reggel a kolostor portájáról, máris körülvették. Mikor délben hazatért, már egy csomó másik várta. Magas és alacsony társadalmi állásúak, szegények és gazdagok egyaránt fölkeresték. Sok pap és prelátnak is az együgyű testvér hatalmas imájába ajánlotta magát, többek közt a későbbi genovai bíboros, Alimonde és Gentile, Novara püspöke. „Tizenégy hosszú éven át láttam hazajönni – tanúskodik egy rendtestvére –, gyakran izzadságban fűródve, átázva, télen hidegtől reszketve; mégis kimeríthetetlen türelemmel hallgatott meg minden ügyet.” Emellett a rengeteg levél megválaszolásának terhe is ránehezedett. Hamarosan mind több rendkívüli kegyelmi adomány mutatkozott benne: jóslatai beváltak, szemé az emberek mélyére hatolt, közbenjáró imája gyógyított. Nemsokára mindenki róla beszélt. Szent élete miatt csak úgy hívták: „Padre Santo.”

A szegények között végzett apostoli munkájában az egyszerű testvér példaképe és ösztökéje az Úr volt. Hiszen őt azért küldte Isten, hogy a szegényeknek az örömhírt megvigye (Lk 4,18), és a megváltás művét a keresztalál önküresedésében teljesítette be. Franciscus igyekezett megfeszített Mestere nyomdokaiba lépni. Ételül elég volt egy tányér leves egy kis kenyérmaradékkal. A húst, gyümölcsöt, édességet fényűzésnek tartotta. Az Emberfiának nem volt hová fejét lehajtania: az ő cellája is a legszegényesebben volt berendezve. Kicsi volt és kopár, csak egy nagy kereszt függött a falon.

Ágyán nem volt matrac, sem szalmazsák: durva gyapjútakaróval volt leterítve, párnául egy fahasáb szolgált.

Szenvedett amiatt, hogy napközben olyan kevés ideje marad az imára. Otthon csak egy óra az éjjéli szolozmán és 3–4 óra a misék és szentáldozás alkalmával. Pedig se szeri, se száma az ügyeknek, amelyekért imádkoznia kellett. Ezért gyűjtőútjain imádkozott, és egyre megszakította az utat, hogy valamelyik közeli templom tabernáculuma előtt imádásban töltsön egy órát. Ilyenkor térdepelt minden támasz nélkül s jóformán mozdulatlanul, keze összekulcsolva, szeme rebbenés nélkül a szentségi Üdvözítőn. Ha az imájába ajánlott ügyek szaporodtak, az éjszakát is a közbenjáró imára kellett szánnia. Rejtély, hogyan virraszthatott át teljes éjjeleket imában, hiszen lábai, térdei tele voltak fájdalmas daganatokkal.

Halálos rémület kerítette hatalmába Genovát, amikor 1866 augusztusának elején kitört a pestis. A kórházak csakhamar zsúfolásig megteltek, és a fekete halál bőségesen aratott. A „Padre Santo”-ra súlyosan nehezedett a város népének baja és rettegése. Hiszen huszonnyolc éven át összenőtt vele mint gyűjtögető testvér. Mikor testvérei átvettek egy nagy járványkórházat, jelentkezett betegszolgálatra. Előljárási elutasították kívánságát megtámadott egészsége miatt; azt azonban megengedték neki, hogy a városban fölkeresse a betegeket. Ferenc testvér buzgalma sem kíméletet, sem félelmet nem ismert. Házról házra, betegágytól betegágyhoz sietett, és éppen a legelhagyatottabbakról gondoskodott különösen. Nagyon is jól ismerte Genova bűnös életét, azt is tudta, hogy kora állandó lázongásainak tűzhelye. Szilárd meggyőződése volt, hogy a pestis Isten büntető ítélete. Ezért elhatározta, hogy ezekért a szegény emberekért engesztelésül ajánlja föl életét Istennek. És Isten szaván fogta a szentet. Néhány nap múlva súlyos betegen vitték a betegcellába. „Isten hív – mondta környezetének –, hagyjatok hozzá menni! Kész vagyok, ezerszer boldog vagyok, ha elfogadja áldozatomat.” Három nap múlva Franciscus testvér hazament Istenhez, – s ő volt a pestis utolsó áldozata.

Röviddel halála után Genova polgársága a híres dísztemetőben emlékművet emelt „Padre Santo”-jának. Hogy mindenki kivehesse belőle a maga részét, még a legszegényebbek is, személyenként négy fillérben szabták meg a hozzájárulást. A talapzat felírása így hangzik: „Krisztus kicsi szegénye – szívesebben adott, mint kapott. – Mindenki fájdalmára és szükségére volt – kenyere, tanácsa, vigasza. – A szigorú és szent szerzetesi életet – az engesztelő halál odaadásával koronázta meg – az 1866-os járvány elején.”

XXIII. János pápa avatta szentté a szegényeknek ezt az apostolát 1962. dec. 9-én, a második vatikáni zsinat első ülészakájának végén, a világ csaknem valamennyi püspökének jelenlétében.

E. Mossmaier

DON BOSCO
(GIOVANNI BOSCO)
(január 31)

* 1815. aug. 16. *Becchi, Torino m.*
† 1888. jan. 31. *Torino*

XI. Pius mondta Bosco Jánosról: „A természetfölötti majdnem természetes, a rendkívüli majdnem megszokott lett életében.” Tagadhatatlan bizonyítékok tanúskodnak csodái tömegéről és bámulatos jövőbe látásáról. Úgy olvasott sokszor a gondjaira bízottak lelkében, mint a könyvben. Hihetetlen derű sugárzott egész lényéből, úgyhogy az utagyerekek ezrei nemcsak parancsait, hanem kívánságait is örömmel teljesítették. Műve a 20. század legnagyobb egyházi alkotása. Az általa alapított Szaléziak Kongregációja, amelynek feladata a nevelés és missziós tevékenység, 1888-ban, halálakor kb. 250 házat számlált a régi és az új világban. Ezekben a házakban 130 000 fiú és fiatalember nevelkedett. Kb. 18 000 kiképzett tanonc hagyta el évenként az intézeteket. 6000 közülük még Don Bosco életében a papi hivatást választotta, és 1200 kérte a társulatába való felvételét.

Don Bosco szegény földműves szülők gyermekeként született egy kis faluban. Kétéves korában elvesztette édesapját. Édesanyja, Margit mama, csodálatraméltó asszony volt. Az ő bölcs nevelői példája nélkül nem képzelhető el fiának nevelői lángelméje. Kiskorától kezdve tanítgatta fiát, hogy állandóan Isten jelenlétében éljen. „Isten lát téged, ismeri legtitkosabb gondolataidat, jelen van mindenütt.” Szokott mondása volt: „Aki alszik, nem fog halat!” „Nézd, életünk nagyon rövid, olyan kevés időnk van jót tenni. Minden fölöslegesen átaludt óra elveszett idő az ég számára. Minden perc, amit elvonunk a túl hosszú éjszakai pihenésből, életünk meghosszabbítását jelenti.” Don Bosco fáradhatatlanul tevékenykedett, és mindig keveset aludt. Szobájában tábla függött ezzel a mondással: „Minden pillanatot kincs!” – Édesanyja később művének fő támasza lett. Anyai szívének jóságát és bölcsességét Don Bosco minden fiára kiterjesztette.

Kb. kilenc éves korában látta Jancsi az első prófétai álmot, amely jövőre hivatására készítette elő. Nagy udvaron látta magát. „Tele volt nevetgélő, szaladgáló fiúval. Igen vígan voltak, de közben közülük játék közben átkozódtak. Amikor ezt meghallottam, rögtön rájuk rontottam. Szidással és ütlegekkel akartam őket elhallgattatni. Ekkor megjelent egy méltóságteljes férfi . . . Arca úgy ragyogott, hogy nem tudtam ránézni. Barátságosan a nevemen szólított, és ezt az utasítást adta: „Állj élére ezeknek a fiúknak! Szelidséggel, jósággal és szeretettel, ne ütlegekkel tedd őket barátaiddá. Kezdd el rögtön tanítani őket, hogy milyen utálatos a bűn és milyen szép az erény!” Zavartan és megrémülve feleltem, hogy én szegény, tudatlan gyerek vagyok . . . Ezt válaszolta: „Adok neked egy mesternőt, ő majd megtanít mindenre, amit tudnod kell. Nélküle minden

tudomány balgaság . . . ' Ebben a pillanatban méltóságos külsejű hölgyet láttam mellette . . . Szeretettel megfogta kezemet, és azt mondta: „Nézd csak!” Fölpillantottam. A fiúk eltűntek. Helyükön mindenféle állatot, kecskegidát, kutyát, macskát, medvét láttam. A hölgy tovább beszélt: „Látod, ez a te munkatered, itt kell dolgoznod. Légy alázatos, erős és bátor. Mert ami ezekkel az állatokkal történik, azt kell tenned gyermekeimmal.” Erre körülnéztem, és a vadállatok helyén megannyi szelíd báránnyt láttam. Játékosan ugrándoztak, vidáman bégettek, mintha csak a férfit és a hölgyet akarnák kedvesen köszönteni. Álomban sírni kezdtem, mert nem tudtam, mit jelent mindez. Erre a hölgy barátságosan fejemre tette kezét, és azt mondta: „Kellő időben mindent megértesz!”

Lemoyné B. János, Don Bosco tanítványa, munkatársa és életírója elbeszéli, hogyan vált valóra a kis János álma „az általa alapított két új társaság, Szalézi Szent Ferenc és Mária, a Keresztények Segítője Lányainak Társasága működésében: Az ifjúság védelmére oratóriumokat (napközi otthonok), internátusokat nyitottak, műhelyeket, tanonc- és nevelőotthonokat, mezőgazdasági iskolákat létesítettek. Ápolták a papi hivatásokat, az elhagyatott, szegény városrészekben új templomokat építettek. Katolikus iskoláik egész sora elensúlyozta a hitetlenek tanításait. Számos nyomdájuk terjesztette a jó sajtót; milliószámba adtak ki vallásos, történelmi és népszerű műveket a katolikus igazság védelmére. Folyóiratuk, a havonta több százszáz példányszámban és különböző nyelveken megjelenő 'Szalézi Hírek' hathatós eszköznek bizonyult a senyvedő katolikus öntudat felrázására, Isten és a Szűzanya csodálatos működésének ismertetésére. A kis János küldetése még egy másik, nagyon elterjedt alapítást is felölelt: a Szalézi Munkatársak Egyesületét. Az egyesület tagjai adománnyal, imával, erkölcsi támogatással segítik a szalézit minden vállalkozását. Egyben összekötő kapcsolatot alkotnak a püspökök és az egyházmegye, a plébános és a hívek között az irgalmasság minden testi és lelki cselekedetében. Küldetéséhez tartozott végül missziós területek átvétele, valamennyi világrészben: Amerikában, Ázsiában, Afrikában, valamint a pápaság védelmezése minden adandó alkalommal.”

Abban a felejthetetlen álomban az Úr azt mondta neki: „Fogj hozzá rögtön” az ifjúságot tanítani. János ezt a falujabeli gyerekekre értette. El is kezdte őket mindjárt tanítani a katekizmusra, elvitte istentiszteletre, velük imádkozta a szentolvasót, sőt a hallott szentbeszédeket is szórol szóra elismételte nekik. Hogy jobban magához édesesse őket, édesanyjától hallott történeteket mesélt, és mindenféle bűvészmutatványokkal szórakoztatta társait, amelyeket a vásári mutatványosoktól lesett el. Mint bűvész és akrobata is igazi mesiterré képezte ki magát.

Leghőbb vágya volt, hogy pap lehessen, de ehhez sok akadályt kellett legyőznie. Mostohabátyja hallani sem akart az iskoláról. Szerinte a tanulás csak időfecsérlés volt. Jánosnak szolgálatba kellett állnia. Mikor több évi késéssel mégis felsőbb iskolába mehetett, saját magának kellett munkájával gondoskodnia lakásról és ellátásról. Dolgozott kávéházban, ahol sütni-főzni tanult, szabónál, aki szívesen magánál tartotta volna, volt kovács-, lakatos- és asztalossegéd. Ezek a lemondásokkal teli évek értékes tapasztalatokkal gazdagították. Segítségükkel később tanoncok ezreinek rendezte be a műhelyeket. Sokat olvasott éjszakánként, és amit egyszer figyelemmel átolvasott, azt szinte szóról szóra megjegyezte. Mellékesen zenét is tanult. A zene és ének fontos szerepet töltött be később növendékei szórakoztatásában és nevelésében. Amikor tizenhat éves korában Chieri szemináriumában ingyenes helyet kapott, annyira szegény volt, hogy tetőtől talpig mások öltöztették föl. Egyiktől ezt kapott, a másiktól amazit. Ez jellemző egész életére. A szegénység állandó kísérője maradt. Akkor is, amikor 40 centesimóval (fillérrel) a zsebében a Segítő Szűz bazilikáját kezdte el építeni, amely kerek egymillió lírába került; akkor is, amikor valamelyik más nagy művének alapjait készült lerakni. Joggal elmondhatta: „Mindig megvolt mindenem, ami kellett.”

1841-ben szentelték pappá. Ezután Torinóba ment lelkivezetőjének, Cafasso Józsefnek teológiai konviktusába, hogy tovább képezze magát. Itt lelke mélyéig megrázta azoknak a fiataloknak a sorsa, akik a környező falvakból a nagy városba özőnlöttek munkát keresni; néha találtak, többször nem, és nem ritkán szülők, otthon nélkül csavarogva testileg-lelkileg lezüllöttek. 1841. december 8-án éppen az oltárhoz indult, amikor benyitott a sekrestyébe egy kíváncsi fiú. A templomszolga ütlegekkel akarta elzavarni, de Don Bosco visszahívta. Ez a 16 éves árvagyerek vallásilag teljesen tudatlan volt. Szentmise után Don Bosco megtanította a keresztrevesztésre, „Istennek, Teremtőnknek és életünk céljának megismerésére.” Ez az oktatás volt Don Bosco nagy művének születésgapja. Következő vasárnap ez a fiú öt más társát hozta magával. Febr. 2-án huszan, 1842. márc. 25-én harmincan, 1846. márc. 25-én már négyszázan voltak, „akik Don Boscóhoz jártak”. Az első időkben csak vasárnap gyűjtötte össze őket Torino vagy környéke valamelyik templomában, hogy együtt ünnepeljék a szentmisét, katekizmust és egyházi éneket tanuljanak. Aztán az ő felügyelete alatt egész nap a szabadban hancúroztak. Nehézséget főleg a téli időszak okozott. Hova vigye a sok gyereket? Mindenhonnan elküldték. Mikor 1846-ban utoljára tiltották el a játszóhelyről, növendékei sírni látták. Nagy szomorúan tovább ment, – és íme, egy réten fénysugárra lett figyelmes. Nagy templomot látott ott, kupolája körül fény, benne arany felírás: „Hic domus mea; inde gloria mea.” (Itt az én házam, innen sugárzik ki majd dicsősé-

gem.) A következő éjjel mélyreható álma volt Társaságának alapításáról és jövőjéről. Ezt a rétet, rajta egy nagy pajtával, először csak kibérelte, később megvásárolhatta. Itt rendezett be esti iskolát az elemi ismeretek tanítására. A legtehetségesebb tanulókat maga képezte ki a többiek oktatására. Tanoncműhelyeket alapított. Műve egyre hatalmasabbá nőtt. Munkáját egyesek nagyon megnehezítették, őt magát pedig megalomániásnak tartották, és az örültek házába akarták csukatni. De elég humora volt ahhoz, hogy maga helyett azt a két lelkészt fuvaroztassa a bolondok házába, akik őt akarták odavinni. Egyszerűen betessékelté őket maga előtt a kocsi-
ba, és rájuk csapta az ajtót.

Don Bosco hatalmát a szívek fölött – helyesebben az Istenét Don Bosco által – a következő példa szemlélteti: 1855 húsvétján az általa javítóintézet 300 lakójának lelkigyakorlatot tartott. Egy kivételével valamennyit sikerült rábírnia, hogy a szentségekhez járuljanak. Jó magaviseletüket egész napos kirándulással akarta megjutalmazni. Csak nagy erőfeszítések árán kapta meg a miniszteri engedélyt, hogy a kirándulást örök nélkül rendezze. A 300 rab közül egy sem tett szökési kísérletet.

Don Bosco működése idején Olaszországban élesen egyházellenes szellem uralkodott. Az egységre törekvő olasz állam a torinói államférfiak vezetésével harcban állott a pápasággal. Piemontéban több kolostort feloszlattak. Érthető, hogy a hatóságok Don Bosco munkáját is nagyon megnehezítették. Ezek a molesztálások arra kényszerítették, hogy bemutatkozó látogatást tegyen a kormánynál. Megnyerő lénye, egyenessége, félelmet nem ismerő magatartása meghódította, szinte barátaivá tette a minisztereket. A kormányzat tal való jó viszonya készítette IX. Piust és XIII. Leót, hogy nehéz küldetéseket bizzanak rá.

„A jótettekhez szükséges egy kis bátorság – szokta mondani – és készség minden megaláztatás elviselésére; de mi soha meg ne alázzunk mást, hanem kezeljünk mindenkit szeretettel.” Nevelési rendszerében a vallás „olyan szerepet tölt be, mint a tüzes paripánál a zabla: fékez és irányít; az értelem a gyepelő, amely a zablát rángatja. Az igazi és őszinte vallásosságnak kell az értelemmel egyetemben a fiúk cselekedeteit irányítania; ez a kettő teszi minden cselekedetük helyes mércéjévé szent vallásunk parancsait.” Megelőző módszere abban áll, hogy a növendékek állandóan magukon érzik az igazgató vagy a nevelő figyelő szemét, aki mint szerető apa társalog velük, mindenben irányítja őket, tanácsot ad vagy gyengéden helyreigazít, és így szinte lehetetlen, hogy nagyobb hibát kövessenek el. Ez a módszer teljesen az értelemre, a vallásra és a szeretetre épül. Ezért zár ki minden testi fenyítést, és még a kisebb büntetéseket is lehetőleg kerüli.

Eletének utolsó éveiben valóságos vértanúvá tették szenvedései. Szembetegség, fej- és hátfájás, álmatlanság kínozza. Testi erejének utolsó cseppjeit az Isten és az ifjúság felülmúlhatatlan szeretetéből fakadó fáradhatatlan munka emésztette föl. Meghalt 1888. január 31-én. W. Schamoni

Fiainknak tekintsük azokat, akik irányításunk alatt vannak. Álljunk szolgálatukra, mint Jézus, aki engedelmessé jött, nem parancsolni. Az uralkodásnak még a látszatától is óvakodjunk, és csak annak érdekében érvényesítsük tekintélyünket, hogy még jobban szoi gáihassunk nekik.

Igy bánt Jézus az apostolokkal. Elviselte tudatlanságukat, farragatlanságukat, sőt hűtlenségüket. A bűnösök iránt pedig olyan jószágot és meghitt barátságot tanúsított, hogy volt, aki csodálkozott, volt, aki botránkozott rajta, de olyanok is akadtak, akiket elfogott a remény, hogy Isten megbocsát nekik. Azért hagyta meg nekünk is, hogy szelídek és alázatos szívűek legyünk.

Fiaink ők. Amikor tehát hibáikat korholjuk, csillapítsunk le magunkban minden haragot, vagy annyira mérsékeljük, hogy szinte egészen kioltjuk.

Ne legyen izgatottság lelkünkben, megvetés szemünkben, szidalom a szánkban, hanem tanúsítsunk irgalmat a jelenben és legyünk jó reménnyel a jövőre. Így illik az igazi apához, aki igazán gyermeke javulását és haladását akarja.

Igen súlyos esetben többet ér, ha alázattal Istenhez esedezünk, mint ha szavak özönét zúdíjtuk a vétkesre. Ezek csak megsebzik a lelket, és semmi hasznára nincsenek. (Egy leveléből.)

CAFASSO JÓZSEF (GIUSEPPE) * 1811. jan. 15. Castelnovo d'Asti,
(június 23) Torino mellett
† 1860. jún. 23. Torino

A szent – jó módú földművesek gyermeke – magasabb iskoláit Chieriben végezte. Kezdetben sokat szenvedett kis termete és púpja miatt tanuló társaitól. De hamarosan már a tenyerükön hordták változatlan jósa ga és kedvessége miatt. Szeminarista korában kitörölhetetlen nyomot hagyott a 12 éves Bosco János lelkében következő mondásával: „Aki pap lesz, az eladja magát az Úrnak, azért nem vonzza semmi a világon, csak Isten nagyobb dicsősége és a lelkek üdvössége.” Így érthető jelszava is: szentté lenni, hogy az égbe jusunk, és lehetőleg sok lelket magunkkal vigyünk.

1833-ban szentelték pappá. Papi kiképzését Torinóban tökéletesítette. De a püspöki szeminárium és az egyetem szelleme nem lelkesítette. A janzenizmus, rigorizmus és az államegyház voltak itt az uralkodó eszmék. Szellemi és lelki otthonra az Assisi Szent Ferenc

templom papi konviktusában talált, amelyet Bruno Lanteri és Luigi Guala teológiai tanár alapított. Az intézetben különböző egyházmegyékből származó mintegy 60 pap tanult. Itt nem a janzenizmus félelme és szűkkeblősége uralkodott, hanem Szalézi Sz. Ferenc szelleme. A mindenütt halálos bünt szimatoló erkölcsi rigorizmus helyett Liguori Szent Alfonzot követték. Az állami abszolutizmussal szemben pedig, amely az egyházat gúzsba kötötte, beavatkozva működésébe, a szabadság alapelveit képviselték.

Giuseppe Cafasso a kitűnően befejezett tanulmányok után az erkölcs tanára lett itt, Guala halála után pedig, 1848-tól az intézet rektora. A papság legveszélyesebb ellenségének az evangélium szellemével átlósan ellenkező világiasságot gondolta. Nem volt könnyű dolga: a forradalom éve volt ez, és a korszak általában csupa politikai magasfeszültség. Papjai teljesen különböző politikai meggyőződést vallottak. De mivel mindig csak Istent és a lelkeket kereste, sikerült őket egy szívvé-lélekké forrasztania. Ehhez nagyban hozzásegítette, hogy a legnehezebb helyzetekben is megőrizte Istenben gyökerező nyugalmát. Egész lénye csupa jószág és szeretet volt, barátságos jóakaratot és örömet sugárzott.

Cafasso áldásos tanítói és nevelői tevékenysége a tehetséges papok egész nemzedékét ajándékozta a piemonti egyházmegyéknek. Legfontosabb küldetése mégis talán a lelkipvezetés volt. Hosszú órákat töltött naponta a gyóntatószékben. A boldoggá avatási aktában ez olvasható: „Kortársai közül senki sem közelítette meg Don Cafassót a tanácsadás nehéz feladatában (az arsi plébánostól nyilván eltekintve). Először azért, mert annyi és annyiféle ember fordult hozzá tanácsért; azután mert a legkülönbözőbb ügyekben keresték fel; végül a mód miatt, ahogyan ezt a szeretetszolgálatot gyakorolta.” Az utóbbi szavak gyors és világos felfogására, csodálatos éleslátására, rövid, pontos feleleteire vonatkoznak. Nagy jószággal közölt tanácsai nehéz ügyekben felsőbb megvilágításra engednek következtetni. – Húsz évig volt Don Bosco lelkipvezetője. Ez sokszor ismételte: „Mindent neki köszönhetek! Atyám, tanácsadóm, vezetőm és segítóm volt!” És a szaléziei első püspöke, Cagliari bíboros kijelentette: „Don Bosco érényei és bölcsessége Don Cafasso dicsősége!”

Különös együttérzést tanúsított a rabok iránt. Sokszor látogatta őket, és küldte papjait látogatásukra. Az elítéltek szeretete miatt sokszor „akasztófapap”-nak nevezték. 68 halálraitétet kísért utolsó útjára. Olyan jól elkészítette őket a halálra, hogy egytől egyig nyugodtan, Isten akaratával teljesen megbékülve haltak meg. Sokszor hallották ismételtetni a vesztőhelyről visszatérve: „Hála Istennek megint egy lélekkel több van az égben, aki értünk imádkozik.” Ha valaki ezen csodálkozott, ezt válaszolta: „Igaz, sokat vétkeztek, de a vezeklés, a bűnbánó lelkület, amellyel tetteik kiengeszteléséül a halált elfogadták, mindennek nem lenne nagy értéke Isten előtt?”

Meg vagyok győződve, hogy az ilyen emberek részére nem szükséges a tisztítótűz." Szívesen nevezte őket „akasztott szentjei”-nek, és közbenjárásért fohászzkodott hozzájuk.

Tőle származik a csodálatos ima: „Istenem, már most teljes megadással és készséggel elfogadom a halál bármely nemét kezedből, úgy, ahogy azt neked szántad, minden félelmével, kínjával és gyötrelmével együtt.” Érthető, hogy ott, ahol ez a készség csakugyan tökéletes, mint sok „akasztott szentjénél”, ott nem lehet tisztítótűz.

Tüdőgyulladás ragadta el 1860. jún. 23-án Torinóban. Don Bosco, első életrajzírója kijelenti: „Azt hiszem, a szentek között is nehéz valakit találni, akiben bölcsesség, emberi tapasztalat, nagylelkűség, erősség, mértéktartás, Isten dicsőségéért és a lelkekért égő buzgalom úgy egyesült volna, ahogy Don Cafasso lényéből kisugárzott.”

Az Egyház 1925-ben boldoggá, 1947-ben szentté avatta.

W. Schamoni

PARZHAMI KONRÁD * 1818. dec. 22. Parzham (Alsó-Bajorország)
(április 21) † 1894. ápr. 21. Altötting

„Nem hagy el az Úristen engem, valahol tartogat nekem egy helyet!” Így vigasztalgatta magát Johannes Birndorfer, a fiatal parasztleány, a későbbi Konrád testvér, egy-egy sikertelen kísérlet után, mert a kolostorok nem nyitottak neki kaput. A húsz éves fiú rövid ideig azzal a gondolattal is foglalkozott, hogy talán még lehetne belőle pap. Helyében mindenki más kész lett volna engedni testvérei biztatásának, és kézbe venni a szülőktől örökölt gazdaságot. Rottalban ez a 125 hold föld a gazdag állatállománnyal és a hat szolgával az egyik legtekintélyesebb birtoknak számított. De János számára meggyőzőbb volt mindennél az a belső hang, amely egyedül Isten szolgálatára szólította. Az a hely, amit az isteni Gondviselés „tartogatott neki”, az altöttingi Szent Anna-kolostor forgalmas portásfülkéje volt. János, aki akkor már a harminc felé közeledett, csupán lelkivezetője közbenjárásának köszönhetette, hogy a kapucinusok végül is felvették.

Gyermekkorától kezdve vonzódott Isten felé. Akkor érezte a legjobban magát, ha imádkozhatott. Iskolába menet nemcsak maga mondogatta a szentolvasót, de pajtásait is ügyesen megnyerte az együttimádkozásra. Az imádság szeretete az évekkel csak növekedett benne. A fiatal férfi gondolata jövés-menés közben állandóan Isten jelenlétére irányult, akit szíve egész szeretetével kívánt. Esténként, ha becsukta maga mögött kamrácskája ajtaját, abban a pillanatban eltűnt a fáradtsága. Istennel kettesben lenni, vele beszélgetni megszüntette számára az idő fogalmát. Gyakran jött el úgy a hajnal, hogy egy szemhunyasnyit sem aludt, le sem feküdt.

A fiatal parasztleány vasárnapja egészen Istené volt. Hogy egy második szentmisére is eljusson, már hajnalok hajnalán útban volt Griesbach felé a korai misére. A wengi plébánián vett részt a nagymisén, és utána még gyakran elment Birnbachba, hogy vesperást imádkozzék, és vagy két órahosszat még ott maradjon szentségimádásra a tabernákulum előtt. Hogy ez négy-öt órás gyalogutat jelentett, azzal nem sokat törődött.

22 éves korában egyszer elzarándokolt az öt órára lévő Aigenbe. Itt találkozott Dullinger atyával, aki ott javadalmas volt, és ettől kezdve lelkiezetője lett. Most már minden nyolc vagy 14 napban fölkereste. Nála gyónt, részt vett az istentiszteleten, áldozott és tanácsát kérte. Ezeken a napokon éjjel egykor már úton volt. Sem szakadó eső, sem mély hó vagy jeges út nem tartotta vissza. Ha a tíz órás gyaloglás után – közben állandóan imádkozott – késő délután hazazért, még étlen-szomjan volt. Valami kis erősítőt vett magához, aztán kamrájába vonult vissza imádkozni, vagy egy lelki könyvet vett a kezébe. Aigeni útjaihoz hű maradt kilenc éven át, amíg csak kolostorba nem lépett.

Télen, ha a munka a gazdaságban engedte, gyakran hétköznap is elment Wengbe vagy St. Wolfgangba misére. Mikor a hóolvadás vagy esőzés elárasztotta az utat, egyszerűen átgázolt a vizen, ha térdig kellett is benne járnia. Már hajnali fél négykor ott térdelt imádságba merülve a templom ajtaja előtt, várva, hogy kinyissák.

Martin von Cochem könyvéből tanulta meg a szentmise ilyen fokú megbecsülését. Sokat olvasgatta ezt, ebből elméledett, és a tartalma lassan saját lelki kincse lett. Ez az egyébként magába mélyedt férfi lelkes ékesszólóvá lett, ha az ember az Oltáriszentségről beszélt vele. Hite szerint a szentmiseáldozat idején a Golgotán járt, és az Úr halálos kínja élő valóság volt a szeme előtt. Megfeszített Urának követésére innen merített erőt az előtte álló napra.

Igy lett lelkiéletének forrása és középpontja az Eucharisztia titka. Hét éves volt, mikor először áldozhatott. Föltette magában, hogy minden vasárnap megteszi, és ehhez hű maradt kolostorba lépéséig. Abban az időben ez nagy ritkaság volt. Joseph Anton azt mondja Konrádról írt életrajzában: „az Oltáriszentség mágnesként vonzotta, az volt lelki napja. Mint a lángoló napkorong felé a napraforgó, úgy fordult szüntelen feléje a lelke.” A kor szokása szerint a szerzetesek a kolostorban hetenként három-négyszer áldoztak. De őt ez nem elégítette ki. Szív tisztasága és mélységes vágyakozása előljáróit kivételre hangolta. Hogy semmi feltűnés ne legyen, ilyen napokon hajnali fél ötkor áldoztatták meg, még mielőtt a közösség fölkelne volna. Hálából ezért a kegyelemért, amiben 39 éven át részesült, Konrád – ezt kapta mint rendi nevet – már hajnali háromkor a tabernákulum előtt térdelt.

Az altöttingi Szent Anna-kolostorban negyvenegy évig volt kapus Konrád testvér. Nemcsak az imádságban való buzgalma volt fáradhatatlan, hanem önmagát felemésztő szeretete is a zarándokok, vándorok és szegények iránt. De ha közben egy-egy szabad pillanata akadt, bement az Alexius-cellába. Ez a lépcső alatt egy szűk és sötét lyuk volt, ahonnan rá lehetett látni a tabernákulumra. Ha aztán este a porta csendes lett, órákat töltött itt, néha késő éjszakáig. Rendi életének első harminc esztendejében beérte napi 2-3 óra alvással. Imádási óráiról egyszer azt vallotta: „Szeretemben és szenvedésben sietett tova az idő, ámulattal imádvá és csodálva Istenének mérhetetlen szeretetét irántunk, szegény teremtményei iránt. Ennek a szeretetnek nem éri végét.”

Kolostorkapusi szolgálatáról mondta Pacelli bíboros: „Isten szolgálója nem kisebb szeretettel szolgált az embereket, testvéreit és a népet. Így lett az altöttingi portás, aki nem volt pap, teológus vagy szónok, a szeretet apostola. Megdicsőüléshez vezető útja göröngyös és kemény volt, a bűnbánatnak, a mezítelen kereszt szegénységének az útja. Konrádban, a hitnek, a hűséges kötelességteljesítésnek és a keresztény felebaráti szeretetnek ebben a hőisében, hiába keresitek a szenteknél megszokott nagyszerű tetteket, olyan cselekedeteket, amelyekre a nagyvilág is ámulva figyel fel. De a szent remeték jámborsága mellett az erény olyan hősiességét látjátok benne, hogy semmivel sem marad mögötte az Egyház tevékeny nagy szentjeinek.”

1894. ápr. 21-én halt meg Altöttingben. Pacelli bíboros, a későbbi XII. Pius pápa sürgetésére, aki akkoriban hosszú ideig Németország nunciusa volt, XI. Pius pápa 1934-ben a szentek közé vette fel.

E. Mossmaier

X. PIUS
(augusztus 21)

* 1835. jún. 2. Treviso mellett
† 1914. aug. 20. Róma

Könnyes szemmel rimánkodott Sarto bíboros a bíborosi kollégiumnak, mikor mint velencei pátriárka 1903 nyarán bevonult a konklávéba: tekintsenek el az ő megválasztásától. „Alkalmatlan vagyok és méltatlan. Ne gondoljatok rám!” Az ember, aki így beszélt és a legfőbb egyházi tisztség ellen ilyen elszántan tiltakozott, így is gondolkozott, teljes őszinteséggel. Nem hamis szerénység készítette, hogy elhárítsa magától a méltóságot. De nagyon is világos tudatában volt, milyen óriási ennek a felelősségnek a terhe. Mikor 50 szavazattal a 62 közül mégis megválasztották, Isten akaratát látta benne: a választást elfogadta, de azonnal kérte a bíborosok együttműködését: „Segítsetek; kérlek titeket, segítsetek!”

Giuseppe Sarto 1835-ben született Riese falujában. Édesapja ott-hon szegény kisparaszt volt, és mellette a község levélhordója. A kis

Beppo – legtöbbször így szólították – öröme volt szüleinek. De a plébánosnak is, akinek gyakran és örömmel szolgált a szentmisénél. Tizenegy éves korában napi hét kilométert gyalagolt Castelfrancóba. Ott járt a latin iskolába. Végül a padovai papi szemináriumban ingyenes helyet kapott; ott bevégezhetette a gimnáziumot, majd bölcseletet és teológiát tanulhatott. 1858-ban szentelték pappá Castelfrancóban. Következtek a nagyon buzgó és ügyes lelképásztori munka esztendei. Előbb káplán volt Tombolóban, majd plébános Salzanóban. Végül Trevisóba hívták: kanonok, általános helynök és szemináriumi professzor lett. Ötven éves volt, mikor XIII. Leó mantovai püspökké nevezte ki. 1893-ban bíboros lett és velencei pátriárka. Mikor a padovai püspök, Msgr. Callegari a Szentszék megbízásából megkérdezte, hajlandó-e Velencébe menni pátriárkának, válaszul ezt a táviratot kapta: „Még csak ez hiányzott. Sarto.” Tíz évvel később, 1903. aug. 4-én Sarto bíborost az egyetemes Egyház fejévé választották. „Bizva a szentéletű pápák közbenjárásában, akik a Pius (kegyes, jóságos) névnek tiszteletet szereztek erényes életükkel, és akik az Egyházat erős kézzel, de amellet szelíden védelmezték”, a Pius nevet választotta.

XIII. Leó (1878 – 1903) fő érdeklődési területe az Egyház külső élete volt, főleg az a törekvés, hogy a modern világ és a keresztény hagyomány között a helyes egyensúlyt eltalálja. Utódja viszont teljes erőfeszítésével a belső megújulás felé fordult. Pápaságát már első körlevelében, 1903-ban a szentpáli jeligével fémjelezte: *Instaurare omnia in Christo* (Ef 1,10). „Pápai működésünk vezércsillaga ez: Mindent megújítani Krisztusban, hogy Krisztus legyen mindenben minden.”

X. Pius olyan ember volt, akit a mélységes bensőség jellemez, de ugyanakkor előmozdította az intézményeket és szervezeteket is. Ezeket csak azért, hogy így a belső élet mind gazdagabban kifejlődhessék. Mert az volt az ő egyetlen szívügye. Ilyen értelemben az egyházi jog kodifikálását kell sokirányú reformtörekvésében legjelentősebb művének tekintenünk. Ezt már megválasztása után az első napon elhatározta, bár csak utóda, XV. Benedek idejében fejezték be. Nemcsak arról volt itt szó, hogy az annyi helyen szétszórt rendelkezéseket összefoglalják és egyszerűsítsék, hanem méginkább alkalmazni és tökéletesíteni kellett őket, hiszen sok törvény már nem felelt meg az idők követelményeinek. Különösen nagy volt a zűrzavar a házasságjog területén. Ezért a pápa mindenekelőtt ezeket a törvényeket vizsgálta felül, és azután érvénybe léptette. 1908-ban alapították az *Acta Apostolicae Sedis* c. folyóiratot. Ez lett a pápaság hivatalos lapja, ahol a törvényeket, rendelkezéseket közölték.

A gyakorlati reform bevezetése érdekében X. Pius átszervezte a római kúriát. Az eljárásmodot modernizálták, elavult régi szokásokat megszüntettek, sok feladatkört újra körülhatároltak, és főleg az egyszerűsítésre törekedtek. A római egyházmegye, amelynek maga a

pápa a püspöke, példaképe legyen a többi püspökségnek. Gyakori lett és igen alapos az egyházmegyei látogatás. Sürgették a visszaélések megszüntetését, új módszereken és az idők követelményeinek megfelelő segédeszközökön gondolkodtak, hogy a lelkipásztorkodás eredményes legyen. Szívügye volt a pápának a papok szent élete. „Ha Krisztust másokban ki akarják alakítani, előbb önmagukban kell kialakulnia.” A belső megújulás szelleme mind szélesebb körben érvényesült. Olaszország minden püspökségében megtörtént a hivatalos apostoli vizitáció (felülvizsgálat). Újjászervezték a papnevelő intézeteket. Itt a papjelöltek tudományos és aszketikus kiképzésére nagy súlyt fektettek.

Nemcsak az egyházjog területén volt sok bizonytalanság. A liturgia területén egyenesen méltatlan állapotok uralkodtak. X. Piusnak már velencei pátriárka korában gondja volt arra, hogy az egyházi zenét megfelelően és méltóan műveljék. „Minden egyházi zene főfeladata – mondotta –, hogy áhítatra hangolja a híveket, és megkönnyítse számukra az imádságot.” Saját maga különösen a gregorián korálist becsülte nagyra. Rómában létrejött a pápai egyházzenei főiskola. Újra kiadatta a római breviáriumot és a római misekönyvet. A jobb és tartalmasabb istentiszteletet akarta ezzel is szolgálni.

X. Pius nem a magas tudomány embere volt, bár kiemelkedő szellemi képességekkel rendelkezett. Érdeklődését és támogatását csak annyiban terjesztette ki a tudomány és a kutatás területére, amennyiben úgy látszott, hogy hasznára van a vallásos életnek, előmozdítja azt. Hogy a szentírástudományt újra fellendítse, megalapította Rómában a Biblikus Intézetet. A bencés rend azt a megbízást kapta tőle: készítsék elő a Vulgáta kritikai kiadását. Ez a munka még ma sincs teljesen készen.

Sarto mindig az igazság szenvedélyes harcosának bizonyult. Az ún. modernizmus szellemi áramlataiban a pápa – akinek finom érzéke volt minden iránt, ami heretikus és egyházellenes – minden tévedés gyűjtőmedencéjét látta, és éppen azért halálos veszélyt az Egyházra nézve. Az Egyház tanítása érdekében hajthatatlan tudott lenni. De emellett ott volt mindig az atyai jóság és szeretet a tévedők iránt, akiket iparkodott rábírní, hogy megtérjenek. Persze szerencsétlenül választották a nevet, mikor az egész új szellemi mozgalmat, amely utat tört a katolikus teológiában és mind szélesebb körben terjeszkedett, modernizmusnak mondták. Az emberek arra gondolhattak: az van mögötte, hogy az Egyház minden esetben és minden körülmények között szemben áll azzal, ami kulturális és szellemi téren új; mindig csak reakciós és nem akar haladni, nem hajlandó alkalmazkodni. A pápa kemény szavakkal emlegette a „rebelliseket”, akik alattomban borzalmas tévedéseket képviselnek, mint például annak a lehetőségét, hogy a dogma fejlődik. Pedig az ún. reformkatolicizmus képviselői, elenyésző csekély kivételtől eltekintve, távol álltak

attól, hogy a vallásnak és a katolikus tanításnak akár csak egyetlen igazságát is megtámadják. Kétségtelenül akadtak más szellemű emberek is, mint pl. a francia Loisy, Angliában Tyrell és az olasz Minocchi: ezek a „helyesen értelmezett haladás” köpenye alatt az alapvető keresztény elveket támadták, az isteni kinyilatkoztatás fölött ítélbírónak tették meg az emberi elmét. A „Lamentabili” kezdetű dekretumban (1907) 65 hamis tételt ítél el a pápa. Ezek az isteni kinyilatkoztatásra, a dogmára, a hitre, a szentségekre és az Egyházra vonatkoztak. Pár hónap múlva jött a „Pascendi” kezdetű körlevél, a modernizmus gyökeres elvetése. Az ítélet sommás volt; kihatótt az egész egyházi és teológiai életre. Következményeképpen mindinkább eluralkodott a nem kevésbé veszedelmes integralizmus. Ez a modernizmussal ellentétes felfogás szembefordult minden olyan törekvéssel, hogy az Egyház alkalmazkodjék a modern élethez a művészet és a kultúra területén. Még a tisztán világi területeken is irányítani akart. Az egyházon belül éles harc kezdődött, ami még a jóindulatú katolikusokat is bizonytalanná tette, és zavart okozott körükben. Ennek a szomorú belső harcnak egyik sajnálatos következménye lett, hogy eredménytelen maradt minden törekvés, amely a vallás, az Egyház és a világ közötti kiegyenlítést akarta megtalálni. Ez értékes évekkel visszavetette az Egyház sürgetően szükséges alkalmazkodását. Hiányzott akkor még ez a belátás, amit a legújabb idő hozott meg, de még ma sem tud nehézségek nélkül érvényre jutni: különbség van a keresztény tanítás változatlan lényege és annak sokféle dogmatikai megfogalmazása között. Utóbbiak mind érvényesek és igazak, de nem mindig átfogó értelműek, és nem merítik ki az igazság teljes tartalmát.

A pápa, akinek gondolatait mindig a vallás területe foglalkoztatta, a politikát úgy nézte, mint kormányzásához tartozó szükséges rosszat. Lehetőleg távol akarta tartani az Egyházat az állammal való minden kapcsolattól. Sőt az állam és az Egyház hatáskörének szigorú különválasztására törekedett. Megválasztása után hamarosan jött a rendelkezés: egyetlen világi hatalom sem avatkozhatik bele a pápaválasztásba, és nem alkalmazhatja a kizáró vétő jogát. Az alkalmul szolgáló eset éppen azon a konklávéban történt, amelyből ő került ki pápaként: Ferenc József osztrák császár a krakkói bíborosérsek, Puzyna által bejelentette tiltakozását a kizáró vétő formájában a legesélyesebb bíboros, Rampolla ellen.

XIII. Leóval ellentétben X. Pius megválasztásától kezdve ellenezte, hogy az egyháziak, sőt egyáltalán a katolikusok túl élénken részt vegyenek a politikai életben. Igen sok párt, egyesület keletkezett akkoriban, és így a helyzet kezdetben meglehetősen homályos volt.

X. Pius nem volt tudós, annál kevésbé politikus. Viszont teljes szívvel fáradhatatlan és minden iránt érdeklődő lelkipásztor volt, káplánsága első napjától pápasága utolsó percéig. Ahol csak mód

nyílt rá, kereste, hogy a néphez közel lehessen. Mesterien tudott az egyszerű emberek nyelvén szólni. Amit mondott, amit prédikált, az világos volt és áttekinthető. És mert a szívéből jött, könnyen betalált hallgatói szívébe is. Lelkipásztori működésének példaképeül az arsi plébánost, Vianney Jánost választotta. Annak a képét állította íróasztalára, és ő avatta boldoggá 1905-ben. Eudes Sz. János mellett még a nagy hatású bécsi lelkipásztort, Hofbauer Kelemt is oltárra emelte. Még mantovai püspök korában sok plébánialátogatása egyikére így jelentkezett be az illetékes plébánosnál: „Szombaton este, csakúgy mint vasárnap és hétfőn, rendelkezésére állok, hogy győntassak. Ha jónak látja, fél 11-kor a böjti szónok helyett tarthatnék egy kis beszédet a népnek.” Mit csodáljunk jobban ezekben a szavakban: a lelkipásztor buzgalmát vagy a mélységes alázatot? Pápa korában minden vasárnap a vatikáni kertekben vagy a palota valamelyik udvarán sok római hívő és a világ minden tájáról érkezett nagyszámú zarándok részére egyszerű hitmagyarázatot tartott, vagy az éppen soros vasárnapi evangéliumról beszélt.

Mint lelkipásztor elsősorban az Oltáriszentségért buzgólkodott és a lelki életet akarta mélyíteni. A mai liturgikus reform kulcsfogalma az „*actuosa participatio*”, a hívek cselekvő részvétele. Ez órá nyúlik vissza. Mindig az eleven cselekvés volt a gondja, a liturgiában is, ott a leginkább. Az volt a törekvése, hogy „a hívek ne imádkozzanak a mise alatt, hanem a misét imádkozzák”. Ő buzdított a gyakoribb áldozásra is, ő szólított fel rá. „Ne tartsunk senkit távol a szent asztaltól, ha egyszer a kegyelem állapotában van, és helyes lelkülettel közeledik.” Mindenekelőtt pedig azt akarta, hogy a gyerekek ne tizenéves korukban jöjjenek első áldozásra, mint addig szokásban volt.

A pápa nemes jelleme megnyilatkozott magától értetődő szerénységében és alázatában, kimeríthetetlen szeretetében és jóságában, határt nem ismerő adakozó készségében és nem utolsó sorban pompás humorában. A szertartások merevségét ezzel jótékonyan feloldotta. De ha az úgy úgy kívánta, tudott energikusan és hajthatatlanul is fellépni.

Mind világosabban előre megsejtette a bekövetkezendő világháború óriási csapását. „Jön a háború” – volt gyakran visszatérő kijelentése. Élete végén látta, hogy sejtése beigazolódott. „Ez az utolsó csapás, amellyel az Úr meglátogat. Szívesen adnám életemet, hogy szegény gyermekeimet megmentsem ettől a rettenetes ostortól.”

Néhány héttel a háború kitörése után halt meg, 1914. aug. 20-án. Kifejezett kívánsága volt, hogy ne balzsamozzák be holttestét. Mikor a boldoggá avatási pör folyamán felvették a testét, teljesen romlatlan volt. 1951-ben avatták boldoggá. Három évvel később, 1954. máj. 29-én Pius az egyház szentjei sorába iktatta.

Mikor Sarto pátriárka Velencéből Rómába indult a pápaválasztásra, arra kérték hűséges velencei hívei, jöjjön vissza hozzájuk. A búcsúzó pápa akkor megígérte: „Élve vagy halva, de visszajövök.” Vissza is jött. XXIII. János pápa 1959-ben megengedte, hogy holttestét néhány napra felvigyék a lagunák városába. A hívek olyan lelkes fogadtatásban részesítették, mintha a szeretett pátriárka elevenen jönne vissza az ő olyan forrón szeretett városába. Ma a szent pápa, X. Pius holtteste sértetlenül ott nyugszik a Szent Péter-templom egyik mellékoltára alatt.

G. Denzler

Jól gondoljuk meg: az ember semmi egyéb, mint eszköz, amit Isten felhasznál a lelkek üdvösségére. Szükséges tehát, hogy alkalmas legyen Isten használatára . . . Egy valami fűzi össze az embert Istennel, egy teszi irgalmasságának kedves, nem pedig méltatlan szolgálójává: az életszentség. Ha a papból hiányzik Jézus Krisztusnak ez a mindent meghaladó tudománya, mindene hiányzik. Lehet nagy és kiváló tudása (amit különben Mi is igyekszünk a klérusban előmozdítani), lehet ügyes és buzgó a tevékenységben, és ezzel hasznára is válhat az Egyháznak vagy egyeseknek, – ha mindezt nem kíséri életszentség, nem ritkán a romlás siralmas okozójává válik. Hogy pedig az igazán és mélyen szentéletű pap a legegyszerűbb helyen is mi minden nagyot és csodálatosat vállalhat és vihet végbe Isten népe üdvösségére, arra bőséges bizonyágunk van minden korból. (Körlevél a papsághoz)

Szegényen születtem, szegényen éltem, szegényen akarok meghalni.

GHEBRE MIHÁLY
(szeptember 1)

* 1788 Mertule Mariam (Abesszínia)
† 1855. aug. 28.

Mikor az utolsó 17. századi próbálkozások a misszióban kudarcot vallottak, Abesszínia kerek kétszáz évig magára maradt. 1843-ban a francia felfedező, Abbadie leírta az ottani reménytelen helyzetet. Elmondotta, hogy akadtak szülők, akik át akarták neki adni a fiaikat: vigye el őket olyan országba, ahol még vannak papok, ahol még megünneplik a húsvétot. Beszélt olyan családokról, akik már nemzedékek óta, pap nélkül, hűségesek maradtak vallási gyakorlataikhoz, és – sokszor erős mohamedán nyomás ellenére – megőrizték hitüket.

Ghebre Mihály (= Szent Mihály arkangyal szolgálója) 1788-ban született Mertule Mariamban (Mária Sátorában). Ifjúkorában apja nyáját őrizte. Tíz éves korától a kolostori iskolát látogatta, ahol szorgalmas tanulmányai során kiérdemelte a „tanult ember” (Debtera) címet. 1807-ben mint jelölt belépett ebbe a kolostorba, és hittudományi tanulmányait ott fejezte be, doktori fokozattal.

De mennél többet tanult, annál inkább gyötörte a benső nyugtalanság és a vágy a teljes igazság után. Hittudományi tanulmányai messzemenőleg Krisztus személye körüli vitatkozásokban merültek ki. A rendi élet külső vallásgyakorlatokká és értelmetlen formaságokká merevedett. De az idősebb szerzetesek emlékezetében még ott élt egy könyv. „A szerzetesek kézikönyve” volt ez a mű. Drága kincsnek kellett lennie, de sehol sem volt már található. Ghebre nem kímélt semmi fáradságot, hogy erre a kincstre rátaláljon. Kolostorról kolostorra vándorolt 1815 és 1825 között, míg végre a fővárosban, Gondarban rábukkant a könyvre. Tizenegy évig itt maradt ebben a tudományos központban. Annyi idő után a végén még csalódottabb volt, mint annakelőtte. Elhatározta: elzarándokol Jeruzsálembe. Remélte, hogy ott majd közelebb jut az igazsághoz Krisztust illetőleg.

Meghallotta, hogy Tigreből követség indul Kairóba, hogy a pátriárkától új abunát (főpapot) kérjenek. Csatlakozott a csoporthoz. Vezetőjük az olasz lazarista misszionárius, Justinus de Jacobis volt. Azt remélték ugyanis, hogy európai ember vezetése alatt útközben kevesebb nehézségnek lesznek kitéve.

De Kairóban nem értek el eredményt. A pátriárka egy 22 éves fiatal szerzetest erőszakolt Abesszíniára mint abunát. Nemcsak tudatlan, de erkölcstelen is volt az illető. Ghebre az egész követség jelenlétében rákérdezett, mit tart Krisztus felől. A válasz siralmas volt. Ghebre ekkor így ítélte: „Lelki vakságban szenvedsz. Nyilvánvaló lett előttünk, hogy tudatlan vagy.” A jelöltet mégis püspökké szentelték, és Abuna Szalama lett a neve.

Kairóból De Jacobis Rómába vezette csapatját. Úgy gondolta, ez lesz a legalkalmasabb eszköz, hogy az abesszinek sok Róma-ellenes előítéletét legyőzze. Az örök város megpillantása tényleg lenyűgöző gyakorolt a látogatókra. Főleg XVI. Gergely pápa egyénisége ütött el nagyon előnyösen a pátriárkától és az abesszin egyház abunájától. A pápa kétszer fogadta őket kihallgatáson. Hazafelé vivő útjuk Palesztinán át vezetett. Azután Ghebre és Justinus útjai egy időre ismét elszakadtak egymástól.

Majdnem úgy tűnt, mintha Ghebre szembe akart volna szállni a megismert igazsággal. Mintha kész lett volna rá, hogy katolikus elemeket átvegyen, de a katolikus egyházat ki akarta volna kerülni. Nem akarta elárulni saját abesszin egyházát. Úgy érezte, arra hivatott, hogy az igaz hitet Krisztus felől, amit Rómában és Jeruzsálemben megtalált, minden abesszin közös hitvallásává tegye. A kairói pátriárka támogatta, és ilyen értelmű írást adott neki Abuna Szalama részére.

Ujjongó örömmel tért vissza a zarándok hazájába. De Abuna Szalama nem felejtette el neki a kairói megaláztatást. A pátriárka írását nyilvánosan elkobozta, és így rivallt átadójára: „Takarodj, te átkozott, te kiközösített!” Ghebre így tromfolt vissza: „Te elutasítot-

tad a pátriárka írását. Ettől a perctől nincs joghatóságod. Te, a lázadó, még te akarsz engem kiközösíteni?”

A nagy terv, hogy az egész abesszin egyházat az igaz Krisztus-hitre vezesse, hajótörést szenvedett. Csalódottságában Ghebre felkereste De Jacobis atyát. Ez hat hónapon át naponta időt szentelt arra, hogy vallási és teológiai beszélgetésekben segítsen ennek a kereső léleknek a nehézségeket megoldani. Végül is 1844-ben oktatója előtt letette a katolikus hitvallást.

Jacobis kitűnő munkatársat talált a megtért emberben. Egy ideig az újonnan alapított szemináriumban tevékenykedett, hogy fiatal honfitársait előkészítse a papságra. Utána irodalmi téren kezdett dolgozni: írt egy nyelvtant, egy szótárt és egy katekizmust az abesszin liturgikus nyelven, a ge'ez nyelven. Majd végigvándorolt a falvakon, városokon és kolostorokon, hogy minden körben kifejtse a katolikus hit igazvoltát. Rendkívüli tanultsága, tüzes beszédkészsége és mély jámborsága erős vándorlást indított el a katolikus egyház felé.

Abuna Szalama elrettenve látta, hogyan fogyatkozik befolyása. Sikerült neki ellenfelét láncra veretni. De két hónap múlva Ubie herceg rendelkezésére szabadon bocsátották. Hitsorsosai kezét és lábát csókolgatták, amelyek méltók voltak Krisztusért bilincseket hordani. Justinust közben püspökké szentelték. 1851. jan. 1-én pappá szentelte Ghebrét, és a lazarista rendbe is felvette.

Közben a helyzet újra megváltozott, és pedig Abuna Szalama javára. A kalandor Kassza magához ragadta a hatalmat. Nagyratörő terveiben megtalálta az óhajtott segítőt Abuna Szalamában. Most közösen harcot indítottak a katolikus hit ellen. Közzétettek egy vallási rendeletet, téves tanítással Krisztust illetőleg. Ezt minden abesszinnek halálbüntetés terhe alatt államvallásként el kellett fogadnia. A rendelet kihirdetése 1854. júl. 15-én egy hatalmas gyűlés keretében történt. Az abesszin klérus kijelentette: elfogadják. A katolikusok, püspökük és az öt bennszülött pap köré tömörülve, elutasították. A bátor hitvallókat még aznap este börtönbe vetették. Justinus de Jacobist öt hónap után szabadon bocsátották, és katonai fedezettel a határra vitték. A bennszülött papokat a legválogatottabb kínzásoknak vetették alá. Hétszámra kalodába szorították a lábukat. (Ghend a neve ennek a faalkotmánynak.) Így maradtak, kitéve a perzselő nap és a hideg éjszakák gyötrelmének. Napokon át enni sem kaptak. Ismételten majdnem halálra korbácsolták őket.

Közben Kasszát II. Theodorosz néven ünnepélyesen négussá koronázta Abuna Szalama. „Minden királyok királya” lett. Most hatalma tetőpontján állt. Egész Abesszinia meghajolt előtte. Csak egy csoport mert dacolni vele: Ghebre Mihály és négy társa. A császár elrendelte, hozzák a „lázádok” fejét katonai táborába. Mikor minden fenyegetés kárba veszett, két teljes órán át korbácsoltatta.

A csaknem halálra gyötört embernek még két hónapig nehéz láncokban a sereggel kellett menetelnie. Majd újból bírói tárgyalás következett. A négus felállt és felkiáltott: „Ti mindannyian, abuna, hercegek és az egyház szolgálói, ide hallgassatok! Tanúkul és bírákul hívlak benneteket. Az egész népet alávettem hatalmamnak és hitemnek. Csak ez az ember vonakodik itt, hogy nekem szót fogadjon.” – „Hitem fölött semmi más bírót nem ismerek, csak Krisztust és az ő földi helytartóját, a római pápát!” – „Hát én? én nem vagyok-e a bírád?” – „Igaz, hatalmad van a testem fölött. De nincs hatalmad a lelkem fölött. Minden jog ellen van az, ha egy földi hatalom kijelenti: El kell fogadnod a hitemet, vagy meghalsz. Te, te vagy Abesszínia zsarnoka, és az abuna a te rossz szellemed!”

Csak ez kellett még! Theodorosz dühtől fuldokolva kiáltotta: „Katonák, vigyétek a veszthelyre és löjétek agyon!” De a jelenlevő angol követ, Plowden közbenjárására a halálbüntetést átváltoztatták életfogytiglani fogságra. Így hurcolták végig az országon a hitvallót még további három hónapon át a sereggel: néma prédikáció volt ez mindenki számára, aki látta bilincseit és csonttá-bőrré soványodott testét. Mikor a hadseregben kitért a kolera, Ghebre az elsők között volt, akit elragadott. 1855. aug. 28-án halt meg.

XI. Pius avatta boldoggá 1926. okt. 3-án,

W. Bühlmann

JUSTINUS (GIUSTINO) DE JACOBIS
(július 31)

* 1800. okt. 9. San Fele
(Olaszország)
† 1860. júl. 31. Aligadé
(Abesszínia)

Antoine d'Abbadie francia felfedező az olasz lazarista páterrel, Giuseppe Sapetóval – a keleti nyelvek tanára volt a milánói egyetemen – beutazta Abesszíniát. Tapasztalatairól beszámolt XVI. Gergely pápának. A pápa arra kérte az olasz lazaristákat, küldjenek két papot P. Sapeto segítségére, aki Aduában visszamaradt. A két kiválasztott egyike, Giustino (Justinus) de Jacobis, megkapta az apostoli prefektus teljhatalmát.

Giustino 1800. okt. 9-én született a délolaszországi San Felében. Tizennyolc éves korában belépett a lazaristákhoz. Páli Szent Vince alapította a rendet, és a „missziós papok kongregációja” néven is emlegették. A fiatal pap kimeríthetetlen türelmével és fáradhatatlan segítő készségével tűnt ki különösen.

Nápolyban egy nagyobb rendház előjárója volt. Állását feladta, és 1839-ben Abesszíniába ment, óriás kiterjedésű missziós földjére. Mit talált itt? Egy tévstanokba esett kereszténységet, amely sokat vesztett életerejéből. És mellette hatalmas pogány tömeget, ahol az izlám szemmel látható eredményeket ért el. Az apostoli prefektus Aduában maradt, és két társát dél felé küldte, Amhara környékére.

Szükségből is, de meggyőződésből is, teljesen a nép életmódjához alkalmazkodott. Úgy öltözködött, mint ők, olyan kunyhóban lakott, mint ők. Azt ette és úgy, ahogy ott szokásban volt. Az abesszin nyelvet elképesztő gyorsan megtanulta. Már 1840. jan. 24-én megtarthatta első beszédét. Ez elárulja, mennyire behatolt már a nép gondolkodás- és kifejezőmódjába. Nyilvánvaló, hogy a megfogalmazásban egy okos tanácsadó állt mellette. Mesterműve az afrikai stílusú prédikációnak és a keresztény missziós magatartásnak. Megérdemli, hogy néhány részt közöljünk belőle:

A szív ajtaja a száj. A szív kapujának kulcsa a szó. Mikor a számat felnyitom, kitérom nektek a szívemet is. Amikor hozzátok szólok, kezetekbe adom a kulcsot, amely szívemet nyitja. Jertek tehát és nézzétek azt a nagy szeretetet, amit a Szentlélek szívembe adott. Hazámban úgy hallottam, hogy Abesszínia keresztény ország. Akkor így szóltam édesapámhoz és édesanyámhoz: „Édesapám, édesanyám, adjátok rám áldásokat, mert elutazom.” Ők azt kérdezték: „De kedves fiunk, hova akarsz te menni?” Azt feleltem: „Látni akarom az én szeretett testvéreimet Abessziniában. Áldj meg hát, édesapám, áldj meg, édesanyám.” – „Kedves fiunk, hát magunkra akarsz bennünket hagyni?” – „Igen, édesapám, itthagylak. Igen, édesanyám, többé nem látjuk már viszont egymást. Az út hosszú, sivatagokon át vezet. Oroszlánok vannak ott és mérges kígyók. Átkelek a tengeren, nem lesz többé viszontlátás, mert ott akarok majd meghalni is.” Édesapám sóhajtott, édesanyám könnyezett. Azután megáldottak, és azt mondták: „Édes fiunk, menj, menj, ahova a jó Isten hív. Menj, hadd lássad meg a keresztényeket Abessziniában. Mondd nekik, hogy mi is szeretjük őket. Hogy is küldenénk másképp hozzájuk a mi drága gyermekünket!” Útközben így beszéltem Istenhez: „Ne engedd, hogy addig meghaljak, míg legalább a szavuk csengését meg nem hallom . . .”

Testvéreim, ha a véretem akarjátok, a tietek az. De ha nem akarjátok, hogy meghaljak, akkor az egész életemet áldozom értetek. Én már ide tartozom. Ha szükséget szenvedtek, én majd vigasztallak benneteket Krisztus nevében. Ha szegénységben vagytok, segítségtekre sietek. Ha meztelenek vagytok, felruházlak. Mikor éheztek, odaadom nektek a kenyeremet. Ha megbetegedtek, ápollak és virrasztok az ágyatok mellett. Ti vagytok az én apám, ti vagytok édesanyám. A testvéreim vagytok. Tudjátok, mi van a szívemben? Hogy örülnék, ha megmutathatnám! Elsőül Isten van ott, azután pedig ti. Igen, az én szívem egészen az abesszíniai Egyházzé. Ha azt kérdik tőletek: „Miféle ember ez az idegen?” – mondjátok: „Egy keresztény Rómából, akinek az abesszin keresztények drágábbak, mint a barátai, mint apja és édesanyja, aki mindent elhagyott, hogy idejöhessen Abessziniába, hogy megmondhassa nekünk, mennyire szeret bennünket.” – Ha tehát szükségetek van rám, hívjatok. Jövök sietve. Minden órám,

minden pillanatomban a tettek, csak a tettek. Uram, akinek a jelenlétében itt állok, te tudod, hogy nem hazudom."

Könnyen megérthetjük, hogy ezzel a lelki magatartással Jacobis gyorsan megnyerte az emberek bizalmát. Még a tigrisi „rasz” (fejedelem), Ubie bizalmát is. Ez rábízta egy Kairóba menő követség vezetését. Giustino azt kérte, hadd vezesse azután a delegációt Rómába és a Szentföldre is. A fejedelem ebbe is beleegyezett. Tizennégy hosszú hónapig viselte a misszionárius az út viszontagságait, a fáradtságot, az útitársakkal járó bosszúságokat.

Mikor visszatértek, tovább folytatta megszokott életmódját. Túrta a nap hőségét, az éjszaka hidegét; maga szedegette össze tűzrevalóját, pedig ez rabszolgák és asszonyok munkája volt. Megtartotta a római és az abesszin egyház böjti napjait, fáradozott a betegéért. Nem riadt vissza veszélyes utaktól sem. Egész éjszakákat átímádkozott. A szentmiseáldozat volt a nagy öröme, az tartotta benne a lelket. Nem keresett semmi mást: áldozat akart lenni, mint ahogy Krisztus feláldozta magát.

1844-ig száz keresztényt gyűjtött maga köré. A szám növekedett. Más helyeken is katolikus egyházközségek létesültek. 1845-ben kiszemináriumot nyitott bennszülött papok nevelésére. De már ugyanabban az évben kitört a katolikusok üldözése. Ezt a kopt Abuna Szalama szította. Sokakat bebörtönöztek vagy számkivetésbe küldtek, sokan megtagadták hitüket. 1853-ban mégis már 5000 katolikus volt ott.

Közben püspökké nevezték ki. A kapucinusrendi püspök és későbbi bíboros, Massaia, akire 1846 óta Délabessziniában a gallák missziója rá volt bízva, felkereste missziós társát, hogy püspökké szentelje. Giustino eleinte vonakodott. Nem az első, nem is az utolsó eset volt az Egyház történetében, hogy bátor emberek visszaretentek ekkora teher elől. Massaia minden rábeszélő művészetére szükség volt, hogy világossá tegye számára: tartozik az Egyháznak azal, hogy elvállalja a tisztséget. Ezekben a veszélyes időkben kell az országban püspöknek lennie, hogy bennszülött papokat szentelhesen. Végül is beleegyezett. 1849. jan. 7-én püspökké szentelték, és pedig éjjel, mert akkor már érvényben volt a törvény, hogy római püspök nem léphet az ország területére.

Az egyes fejedelmek széleskörű türelme véget ért, amikor 1854-ben a felkapaszkodott Kasszát Abuna Szalama császárrá koronázta. Az egész országban üldözni kezdték a „római keresztényeket”. De Jacobis püspököt elfogták, majd szabadon engedték. Azután újra bebörtönözték, és végül kiutasították az országból. Útban a tengerpart felé, a sivatagban halt meg, végkimerülésben. Massaia bíboros ezt írta róla: „Így halt meg az abesszin misszió alapítója, Kelet-Afrika fáradhatatlan apostola, a misszionáriusok tanító mestere. Példaképe volt a bátorságnak és az önmehtagadás szellemének. Ezek nélkül a

szent szolgálatban ilyen népek körében nem érhetünk el sikert.” XII. Pius pápa 1939. jún. 15-én boldognak nyilvánította, VI. Pál pedig az 1975-ös szentév folyamán, okt. 26-án szentté avatta. W. Bühlmann

CHANEL PÉTER
(PIERRE-LOUIS-MARIA CHANEL)
(április 28)

* 1803. júl. 12. Potière
† 1841. ápr. 28. Futuna
(Óceánia)

Amikor 1789. júl. 14-én a Bastille ostromával kitört a francia forradalom, majd hamarosan más arszágokra is átcsapott, nemcsak királyi trónok dőltek romba. A szabadság mámorában az emberek minden kötöttségtől szabadulni akartak. Istent is le akarták taszítani trónjáról. A rémuralom végét nemcsak romok jelezték. A forradalom következményei legpusztítóbban az embereket érték el: eltávolodtak az istenhittől és Jézus Krisztus Egyházától. Az emberért érzett gond arra készítetett néhány buzgó papot, akik a forradalom nyaktilóját elkerülték, hogy társakat gyűjtsenek maguk köré, akik segítségükre lehetnek újból megmutatni az embereknek az utat – vissza Istenhez.

Ilyen pap volt Jean-Claude Colin. 1816-ban egy nővérközösséget hívott életbe. Pár évre rá, 1824-ben, egy papi kongregáció alapját vetette meg. Szerzetescsaládját maristáknak hívta, Szűz Máriáról. Franciaország lelki nyomorát szerették volna megszüntetni.

Ezeknek az éveknek vallási megújulása arra is emlékeztette az Egyházat, hogy más apostoli feladatai is vannak: a távoli missziós vidékeken is be kell töltenie hivatását. XVI. Gergely pápa bíboros korában a Hitterjesztés Kongregációjának állott az élén. Most azon fáradt, hogy erre a munkára mindig új munkásokat találjon. Mikor Colin kérte, adja meg papi közösségének a hivatalos egyházi elismerést, a pápa mindjárt óriási munkaterületet jelölt ki nekik, a földnek azon a részén, amely a 19. század elejéig hithirdetők nélkül maradt: a Csendes-Óceán déli részén elterülő szigetvilágot bízta rájuk, Új-Zéland és Dél-Amerika között.

Pompallier püspök a szentestén indult el az első marista missziós csoporttal Nyugat-Óceánia új apostoli vikariátusába. 1836-ot írtak. A missziósok között ott volt az akkor 33 éves Chanel páter is.

A maristák Le Havre-ból indultak. Megkerülték Afrikát, és a Gambier-szigeteken át végül is Tahitibe értek. De itt már évek óta működtek evangélikus missziósok. Ezek szembehelyezkedtek a jövőbenekkel, és kényszerítették őket, hogy szűzföldön kezdjék el missziós munkájukat. A maristák próbálkoztak Tonga szigetén is – eredménytelenül. Végre Tahititől 3000 kilométerre nyugatra, Wallis és Futuna szigetén találták meg munkaterületüket.

Most hosszan tartó tárgyalás kezdődött a szigetlakókkal. Végül is egyik törzsfőnök, Niuliki, elvállalta Chanelt egy segítőtestvérrel

együtt. A többi missziós a szomszédos Wallis szigetén telepedett le. A püspök tovább ment Új-Zéland felé.

Nehéz napok jöttek most Chanelra. A nép nyelvét nem tudta – és Jézus jóhíréét kellett nekik meghirdetnie; nem ismerte erkölcsi fel-fogásukat és szokásaikat sem. Semmi segédeszköze nem volt, telje-sen magára volt hagyatva. Az idegen csengésű hangokat és szava-kat jelek, kérdő taglejtések segítségével kellett megtanulnia. Munkája szegényes eredményéről így írt egyik levelében, 1839-ben: „Húsz ke-resztség – négy felnőtt, a többi gyerek – és mind halálveszélyben – ez az egész termés, amit 18 hónapi munkával begyűjtöttem.” Még-sem esett kétségbe. Jámbor életének példája, önzetlen szolgálata a betegek javára, lebíráhatatlan türelme lassanként sok szigetlakó von-zalmát megnyerte. Csak így hívták: „a jószívű ember”, és kezdtek közeledni hozzá.

De már ez a csekély eredmény is ellenségeket szerzett. A vének tanácsa, amely a főnök mellett működött, saját tekintélyét féltette a nép előtt. Most az ősi szokások és az atyáiktól örökölt vallás védő-jének adták ki magukat. A misszionárius követőit mellőzték, szidal-mazták, kínozták, üldözték. Szegényes kunyhóik a lángok martaléka lettek. A misszióstól megvonták az ellátást. Niuliki mindinkább meg-közelfihetetlennek és elutasítónak mutatkozott. Amikor végül is rá-jött, hogy egyetlen fia, Meitale átszökött az idegenhez és megtért, el-lenséggé lett. Most már nemcsak hogy hallgatott gonosz tanácsadó-ira, meg is erősítette őket gyűlölködő szándékukban. Igen világosan értésükre adta, hogy a misszionárius halálát kívánja.

A hithirdető ellenségei a törzsfő kívánságát parancsnak vették. Már a következő napon, 1841. ápr. 28-ának reggelén, az „első minisz-ter”, Musumusu két emberrel a misszionárius kunyhójához ment. Az egyik előlépett és orvosságot kért. Amikor Chanel lehajolt, hogy megkeresse, leütötte. A misszionárius a legkisebb ellenállást sem ta-núsította, amikor a másik kettő is rárohant és rásújtott. Folyton csak ezt ismételte: „Jó ez nekem . . .” Még élt, amikor Musumusu két kí-sérője már a hithirdető szegényes hagyatékára vetette magát. Musu-musu dühöngött, hogy az áldozatot nem végezték ki. Végül is fel-kapta a misszionárius kapuját, és azzal széthasította a koponyáját.

Amikor a francia haditengerészeti támaszpont parancsnoka Tahiti-ben a gyilkosságról értesült, büntető expedícióra készült. De Pompal-lier püspök szembeszállt a tervvel. Csak azt követelte meg, hogy a vértanú testét és holmiját adják ki. Nagylelkűsége megtörte Futuna lakóinak ellenállását. Új papot kértek, hogy a „szent vizet” rájuk öntsé. Kívánságuk egy év múlva teljesülhetett. A püspök maga hoz-ta a két új marista atyát a szigetre, és már ez alkalommal 714 embert keresztelt meg. Pár és múlva Wallis és Futuna egész lakossága ke-resztény lett.

Ma a két sziget nevét viselő apostoli helytartóságban van legtöbb papi és szerzetesi hivatás. Futuna királya, Niuliki utóda Krisztus Királynak szentelte szigetországát. Chanel vértanúhalála bő termést hozott.

1889-ben XIII. Leó boldoggá, 1954. jún. 12-én XII. Pius szentté avatta Chanelt, és az óceániai szigetek védőszentjévé tette. J. Glazik

CHAPDELAINÉ ÁGOSTON (AUGUSTE) * 1814. jan. 6. La Rochelle
ÉS TÁRSAI † 1856. febr. 27. Szi-linkien
(február 27) (Kína)

A szerencsétlen ópiumháborúnak Anglia és Kína között 1842-ben a nankingi egyezmény vetett véget. Abban kényszerítették Kínát, nyisson meg öt kikötőt az angol kereskedelemnek. További európai nagyhatalmak is elérték ugyanezeket az előjogokat. Franciaország már 1844-ben (whampoai megegyezés) biztosítani tudta mind az öt kikötőben a szabad vallásgyakorlatot. A kínai tárgyalófél aránylag gyorsan és könnyen belement a francia kívánságok teljesítésébe. Nem mintha a keresztény vallást nagyra becsülték volna, hiszen nem is ismerték. Inkább azt hitték, hogy Franciaországban szövetségest találunk az angolokkal szemben. Ahogy ebben a reménykedésükben csalódtak, kínai oldalról kezdték a vallásszabadságot nem túl komolyan venni. A megrázkódtatásokat, amelyeket ezek az események a Középső Birodalomban kiváltottak, csak növelte az ún. taipingi lázadás (1850–1864). Ez Kantonból indult ki, és tetőpontját akkor érte el, amikor 1853-ban elfoglalták Nankingot. Ezek a rajongó lelkek szinkretisták voltak: a konfuciánus világnézetbe keresztény elemeket is beépítettek. Így a keresztények az ország déli részén abba a zűrzavaros állapotba került bele a fiatal francia misszionárius, Chapdelaine Ágoston, amikor 1852-ben Hongkongban partra szállt.

Szíve mélyéig keresztény családból származott, La Rochelle közeléből. Szívóssága és rendíthetetlen bátorsága családi, elsősorban apai örökség lehetett. A forradalom utáni nehéz években apja volt az oltalmazója az egyházhoz hű katolikusoknak és a papoknak, akik gyakran egyik bűvőhelyről a másikra kényszerültek menekülni. Ezek az események – amelyek fiatal éveiben még bizonyára a család eleven emlékeként éltek – feltétlenül nagy hatást gyakoroltak a kis Ágostonra; hiszen már igen korán jelentkezett benne a vágy, hogy pap legyen. Mégis húsz éves koráig kellett várnia, kemény mezei munkában, mire elkezdhetette tanulmányait. Coutances-ba került a szemináriumba. Ott is szentelték pappá 1843. jún. 10-én. Ott érlelődött meg benne az elhatározás: misszióssá lesz. De türelmének ismét kemény próbát kellett kiállnia. Az egyházmegye püspöki helynöke kijelentet-

te: semmi kétsége, hogy misszionárius hivatása van. Bizonyos okok miatt azonban – és ezeket az okokat nem mondták meg neki – egy ideig várnia kell kívánsága teljesülésére. A fiatal pap szó nélkül engedelmeskedett. Káplán lett Boucay-ban. Plébánosa arról a hétről, amíg hűségesen szolgálta, azt mondhatta: missziós hivatása állandóan ott lebegett a szeme előtt. Az idő szellemének megfelelő vezelekkel készült rá: hetenként háromszor böjtölt, és gyakran ostromozta magát.

Végül 1851. febr.16-án beléphetett a külföldi missziós szemináriumba Párizsban. Egy év múlva, 1852 áprilisában, a volt boucay-i káplán máris Kwangszu és Kwangszu kínai tartományokba jelölték ki misszionáriusnak. Április 29-én indult útnak.

Kína két déli tartományát 1848-ban a Párizsi Missziós Szemináriumnak adták át, mint missziós területet. Zéphyrin Guillemain atyát 1853-ban a körzet apostoli prefektusává nevezték ki. Ő vele egykorú honfitársát most Kwangszu tartományába küldte. Ott előlről kellett kezdeni a missziós munkát, hiszen másfél század óta ebbe a nagy kiterjedésű tartományba egyetlen misszionárius sem tehetett be a lábát. Mikor először kísérletet tett, hogy behatoljon missziója földjére, bizony nem messzire jutott. Rablók kezébe került; kirabolták és vissza kellett térnie Kantonba. Második útja alkalmával legalább a szomszéd tartományig juthatott. Itt, Kweitsuban, egy kimagasló misszionárius egyéniség, a későbbi apostoli vikárius és püspök, Lions mellett kapta meg a gyakorlati bevezetést a missziós életbe és a kínai nyelvbe.

Közben Kwangszu tartományban egy buzgó laikus apostol munkásságának eredményeként kialakult egy új keresztény közösség magja. Megtudták, hogy Kweitsuban tartózkodik egy misszionárius, akit az ő tartományukba szántak. Követek jöttek, és magukkal vitték. Öt napos menetelés után végre elérkezett missziós körzetébe, a körzet fővárosa, Szi-lin-him közelébe. De már tíz nap múlva elfogták négy katolikusával együtt. Kihallgatásra a körzeti székhelyre vitték. A jóindulatú mandarinnak azonban meg kellett állapítania, hogy az elfogottak se nem taipingi lázadók, se nem mohamedánok, ahol éppen akkor felkelés volt. De hogy bizonyos legyen a dologban, a kihallgatás jegyzőkönyvét a tartományi kormányzóhoz küldte, és megvárta az ő döntését. Így a misszionáriusnak és hitjelöltjeinek a karácsonyi ünnepeket fogságban kellett tölteniök. De a küldöttek az igazi lázadók kezébe kerültek. Azok kifosztották őket, és nem engedték, hogy tovább utazzanak. Mikor visszaértek, a keresztényeket szabadon engedték. Chapdelaine most végre elkezdhetette igazi munkáját.

Párizsi előjárójának nagy örömmel írja egyik levelében, 1855. júl. 10-én, hogy oktatást kezdett kb. 170–180 hitjelölt keresztségi előkészítésére. Szent József ünnepén – ő a kínai missziók pártfogója – szolgáltatotta ki a keresztség szentségét első híveinek. Elsőnek azt a

laikus apostolát keresztelte meg, akinek buzgóságából a hitjelöltek szép száma összejött. A József nevet kapta a keresztségben. Az év folyamán valószínűleg még további jelöltek is felvették a keresztség szentségét.

De nem sokáig örvendhetett a misszionárius nehéz és mégis boldogító apostoli munkásságán. Már 1856 februárjában újból kitört az üldözés a fiatal egyházközség ellen. Chapdelaine először a körzet székhelyén, egyik művelt keresztény embernél keresett menedéket. Ahelyett, hogy a még nyugalmas szomszéd tartományban, Kveitsuban biztonságba helyezte volna magát, inkább nyájával akart maradni. De már a következő nap elfogták, és a körzet mandarinja elé vitték. A vád az volt, hogy felkelésre bujtogat, a követelmény, hogy adja fel vallását, mert az „rossz”. Ránk maradt Chapdelaine válasza: „Mint-hogy az én vallásom az igaz vallás, nem mondhatok le róla. Egyéb-ként semmiféle rossz szándék nem vezet. Arra intem az embereket, tegyenek jót, és így érdemeljék ki a mennyei boldogságot.” Erre a fogoly háromszáz ütést kapott a talpára, másik háromszázat bambuszbottal a testére. Vérbe borultan, súlyosan megsebesülve, szó nélkül szenvedte el mindezt. Nehéz éjszaka következett, bilincsekben, mozdulni se tudott tőlük. A következő reggelen halálra ítélték. Utána való éjjel, febr. 26 és 27 között, belehalt szenvedésébe. Csak akkor vették fejét. Holttestét az állatok elé vetették.

Kicsiny és jelentéktelen volt Chapdelaine alakuló egyházközsége, mégis két tagjának meg kellett osztania a vértanúk dicsőségét papjukkal. Egy még igen fiatal újkeresztény, Pei-mu Lőrinc és egy fiatal özvegy, Tsau-Kong Ágnes a két vértanútárs. A fiatal Lőrinc már ott volt Chapdelaine-nál a körzeti fővárosban, amikor annak menedékhelyén megjelent hívei közül néhány asszony apró gyermekeikkel együtt. A férjüket már fogságba vetették. Segítségért, tanácsért hit-hirdetőjükhöz fordultak. Abban egyeztek meg, hogy az asszonyok a kis gyerekekkel a mandarin lába elé borulnak, és úgy könyörögnek a hitvestársak, az édesapák életéért. De az asszonyoknak hiányzott a bátorságuk, hogy ilyen, a kínai viszonyok között hallatlan lépést tegyenek. Lőrinc vállalta, hogy vezetőjük lesz. Valóban magára is vonta a mandarin minden dühét. Az asszonyokat is kegyetlenül megbotoztatta ugyan és börtönbe dobatta, Lőrincet azonban kegyetlen vallatásra fogta. A végén azt követelte tőle, tagadja meg hitét. Bátor magatartása annyira felbőszítette a mandarint, hogy még a misszionárius elfogatása előtt kivégeztette.

Tsau-Kong Ágnes a szomszéd Kveitsu tartományban született, keresztény családból, 1833-ban. Fiatalon ment férjhez egy keresztényhez. Mikor az meghalt, özvegy maradt. Járt a missziós iskolába, s magát és tehetségét az Egyház szolgálatába állította. Mikor Chapdelaine missziós társától, Lionstól megfelelő hitoktatónt kért, aki majd a leendő egyházközségben az asszonyokat és leányokat oktas-

sa, Ágnes vállalkozott a feladatra. Úgy látszik, önfeláldozó és eredményes munkálkodásával magára irányította az üldözők figyelmét. Még a férfiak első csoportjával elfogták, és börtönbe vetették. Az ítékezés napján, amikor Chapdelaine sorsa is eldőlt, Ágnes igen bátornak bizonyult. Sem ígéretekkel, sem fenyegetésekkel nem tudták rávenni, hogy hitét megtagadja. Az a pár szó, ami kihallgatásából ránk maradt, az öskeresztény kihallgatásokra emlékeztet. Ugyanarra a halálnemre ítélték, mint a misszionáriust. Négy nappal később halt meg, mint az.

A távol Kantonban csak július elején értesült – küldöttek és levél útján – a missziós főnök, Guillemin, mi történt Kvangszii tartományban. Akkor írta meg első jelentését a Hitterjesztés Művének központjába, Lyonba. Ez az életrajz is annak alapján íródott. Írása végén a püspök azt a vágyát fejezte ki: bár lenne a vértanúk vére a kvangszii egyház javára. Ez a kívánsága meglepő módon valóra vált. 1945-ben, amikor a kínai hierarchiát felállították, már három püspökség volt a tartományban. Chapdelaine-t és két társát, Lőrincet és Ágneszt, 1900. május 27-én nyilvánították boldognak. J. Beckmann

VÉNARD TEOFAN
(JEAN THÉOPHANE)
(február 2)

* 1829. nov. 21. St.-Loup-sur-Thouet
† 1861. febr. 2. Hanoi

Talán Kis Teréz találta el legjobban, ki is volt P. Vénard. Már azoktól a napoktól kezdve, amikor ő maga is azzal a gondolattal foglalkozott, hogy Kokinkínába megy, kedves szentje volt. Szinte társának tartotta a „kis úton”, a lelki gyermekség útján. Szeptember első napjaiban, halála előtt három héttel, 1897-ben azt mondta róla nővértársainak: „Vénard, 'kis szent'. Élete egészen mindennapi. Nagyon szerette a Szeplőtelen Szűzanyát, nagyon szerette hozzátartozóit. Én is nagyon szeretem hozzátartozóimat. Búcsúzóul kiírtam számotokra néhány mondatot az utolsó leveléből. Lelkem hasonló az övéhez.”

Hogy ez mennyire igaz, azt legjobban bizonyítják Vénardnak fogóságában írt „kalitkaleveleiből” az itt következő sorok. Mintha csak Teréz írta volna őket:

Mégis csak nagyon igaz: az Úr a kicsinyeket választja, hogy megsegényítse a világ nagyjait. Én nem hagyatkozom saját erőimre. Annak az erejében bízom, aki a kereszten meggyőzte a pokol hatalmát. A tavasz virága vagyok, amelyet a kert gazdája saját örömeire szakít le. Mindannyian virágok vagyunk: idepalántáltak bennünket a földre, és Isten lép minden virágot a maga idejében: egyiket egy kicsit előbb, a másikat egy kicsit később. Én, kérészéletű kis tiszavirág, elsőnek megyek el innen. Egy napon majd újra találkozunk a mennyországban; ott élvezzük majd az igazi boldogságot.

Az Egyház missziós történetében Hátsó-India részei (Tonking, Anam és Kokinkína névvel) már a 16. század közepe óta nem kis szerepet játszottak. Ellentétben a legtöbb ázsiai országgal, itt a lakosság széles rétegét sikerült megnyerni a katolikus kereszténység részére. Különösen az a tény nagyjelentőségű, hogy igen sokan kapták meg és követték a papi és szerzetesi hivatást. Csak így maradhatott meg a keresztény hit a számos üldözés idején is, amely újra meg újra fellángolt ellene. Mert az annami királyságot, amelyben a három részt a 19. század folyamán egyesítették, a földkerekség egyik legtürelmetlenebb országának kell mondanunk. Az uralkodók és a hatalom hordozói a százados kínai elnyomás idején átvették a kínai kultúrát és a konfuciánus államvallást, de velük együtt az idegenek gyűlöletét is. A császár úgy tekintette az idegen hithirdetőket, mint a honi életmód megvetőit és ellenségeit. Akiket pedig megtérítettek, azok árulók és leprások voltak a szemében.

Az európai nagyhatalmak tengeren túli gyarmatosító törekvése még inkább megadta a jogcímet, hogy a misszionáriusokban a külföldi hatalmak képviselőit lássák. Hátsó-India iránt főleg Franciaország érdeklődött. Így a francia hithirdetők még nagyobb gyanúba keveredtek és még nagyobb bizalmatlanságba ütköztek. 1824-ben az ország tiltott föld lett számukra. 1833-ban és 1836-ban a császár halálbüntetést szabott ki mindenkire, aki missziós munkát végez; a kereszténység tiltott vallás lett. Ezekben az üldözésekben hét francia misszionárius tett halálával bizonyoságot Krisztus mellett.

1839-ben egy kilenc éves fiúnak kezébe került az egyik missziós pap vértanúságáról írt beszámoló. Úgy szíven találta, hogy felkiáltott: „Én is Tonkingba akarok menni! Én is vértanú akarok lenni!” A fiúcska Théophile Vénard volt. 1829-ben született egy Isten háta mögötti francia vidéki helységben.

Amikor 12 éves korában annak a vágyának adott kifejezést: tanulni akar, hogy pappá lehessen, semmi akadályba nem ütközött kívánsága. Apja beleegyezett, és fiát kollégiumba küldte. Vágya, hogy misszionárius legyen, hamarosan szilárd elhatározássá érlelődött. 1851-ben belépett a párizsi világi papok külföldi missziós társulatába, és egy évvel később már útban volt a Távol-Kelet felé. Első célja Hong Kong volt. Ott akarta a kínai nyelvet megtanulni. A tanulás nehezen ment. 23 évének minden tüzes lángolásával a könyvektől az emberek közé vágyott. Hiszen értük hagyta el hazáját. Vágyálmai mindig Tonkingba vitték. Ott 1848 óta új keresztényüldözés dühöngött. A császár, Tu-Duc, főleg a külföldi misszionáriusoknak üzent hadat. „Legbűnösebbek ennek a vallásnak Európából jött tanítómesterei. A tengerbe kell őket dobni, kövel a nyakukban.” De a tonkingi papokat és a 400 000 főnyi hívősereget is elérte az üldözés teljes dühe. Amikor a császár testvére 1851-ben fellázadt Tu-Duc ellen, azzal vádolták a keresztényeket, hogy a pártjára álltak. Mihelyt

a császár ismét a helyzet ura lett, elhatározta: gyökerestül kiirtja a keresztény hitet, és a legkegyetlenebb és legborzalmasabb büntetéseket szabta ki mindenkire. A külföldi papok fejére magas vérdíjat tűztek ki. A bennszülött papokat és mindazokat, akik nekik menedéket adtak, kétféle fűrészelték és így vetették a folyóba. Az áldozatok száma hamarosan 90 000 lett. Köztük több, mint száz pap.

Ebben a végveszélyben ütött Vénard órája. Megkapta a beosztását, Tonkingba. Megkísérelte, hogy Macaun át jusson be az országba. De ez éppenséggel nem volt könnyű. Mert a határokat szigorúan őrizték, és minden idegen előtt lezárták. Vénard arra kényszerült, hogy kínai csempészekre bizza magát. Így hozták be az országba egy dzsunka mélyén, mint „tiltott árut”. Alutakon, mindig veszélyben, hogy Tu-Duc fogdomegjei rábukkannak, végre partot ért egy kis bárkán Vinh-Trinél. 1854. júl. 13-a volt, hajnali három óra. 1650 óta itt volt Nyugat-Tonking apostoli helynökének a székhelye.

Itt töltötte Vénard első misszionárius éveit. Az ország nyelvét bámulatosan rövid idő alatt tanulta meg: néhány hónap múlva már prédikálhatott és gyóntathatott. Buzgalma és derült lelkülete miatt a keresztények hamarosan megszerették. Rendtestvérei és elöljárói nagyrabecsülték és bíztak benne. Így nem csoda, hogy püspöke igen hamar felelősségteljes feladattal bízta meg. Még három éve sem volt az országban, amikor rábízták a „Sárga Forrás” nevű kerület lelkipásztori ellátását.

Vénard közösségében 30 000 nem keresztény közepezt 12 000 katolikus hívő volt. Területe messze kiterjedt, részben hegyes, részben mocsaras vidék volt; az utak őserdei csapások vagy nádassal benőtt folyóágak. Hét bennszülött pap állt oldalán mint munkatárs. Az üldözés igen megnehezítette a lelkipásztori munkát és a missziós tevékenységet. Hívei gyakran borzasztó nélkülözésben éltek. Az ő segítő készsége szinte határtalan volt, mégsem tudott rajtuk segíteni. Sőt hamarosan maga is alaposan rászorult szegény hívei segítségére. Mert a Sárga Forrás vidékére betörték az üldözők. Vénard csak ügyel-bajjal tudta elkerülni, hogy fogságba vessék. Elmenekült, és most már a hegyekben élt, áthatolhatatlan bozótban vagy földvermekben rejtőzködve. Mégis mindig újra kimerészkedett, ha hívei rászorultak segítségére. Végül is a bennszülött nővérek egyik félreeső kolostorában talált menedékre. Kényszerpihenőjében lefordította az Újszövetséget, hogy keresztényei Isten Igéjéből erőt és vigaszt meríthessenek szorongatott helyzetükben.

Tevékenysége nem maradt titokban az üldözők előtt. Mindent megtettek, hogy hatalmukba kerítsék. Kénytelen volt újra és újra változtatni tartózkodási helyét. Alig volt alkalmá, hogy rendtársai közül eggyel is találkozzék. Mint ő, azok is szanaszét szóródtak az országban. Elhagyatottsága nőttön nőtt. Már azok a keresztények sem merték neki szállást adni, akiket hűségnek tartott. 1860. nov. 30-án

katekétájával, Peter Khanggal együtt egy szegény özvegyasszony házában elfogták, és Hanoiba hurcolták.

Ott hallgatták ki őket, ott is ítélték el. De a halálos ítéletet csak akkor lehetett végrehajtani, ha a császár megerősítette. Így Vénardnak még maradt egy kis ideje, ami egészen 1861. febr. 2-ig kihúzódott. Ezt az időt egy fakalitkában töltötte, láncra verve, katonai őrizet alatt. Ilyen állapotban írt családjának és barátainak tizenegy levelet, amelyek „levelek a kalitkából” néven lettek közismertek. A hitvalló keresztény bátorság legszebb tanúságai közé számíthatjuk ezeket az írásokat.

Kivégzéséről szóló értesülésünk szokatlanul pontos. Théophane nyugodtan nézett a halál elé. Kivégzésének napja ünnep volt számára. A kivégzés előtt kapott „siralomházi vacsoráját” és még megmaradt apróságait elajándékozta. Szeretett volna még egyszer megáldozni kivégzése előtt. De nem sikerült a kísérlet, hogy az őrség egy nőtagja konszokrált ostyát adhasson át neki. Nem félt a haláltól. Amikor felnyílt a kalitka ajtaja, emelt fővel, tétovázás nélkül ment a vesztőhelyre. Útközben még búcsút vett a kísérő néptől, végül erős hangon belefogott a Magnificat éneklésébe. Így ért el a Vörös Folyó partjára. Ott egy bambuszcölöpöt vertek a homokba, és kiterítettek egy gyékényszőnyeget. Vénard letérdelt, odakötötték a cölöphöz, és fejét vették. Holttestét a tethelyen ásták el; fejét három napig közszemlére tették ki a bambuszcölöpre, majd az éj sötétjében a folyóba vetették. Tizennégy nap múlva meglátta az egyik keresztény, amint a hullámok ide-oda dobálták, három órányi járásra a város alatt. Csónakjába vette, és elvitte a legközelebbi misszióhoz. A drága ereklyét ma a párizsi missziós szeminárium vértanúkápolnijában tisztelik.

Théophane Vénard-t X. Pius avatta boldoggá 1909. április 11-én.

J. Glazik

AZ UGANDAI VÉRTANÚK
(június 3)

* 1885. nov. 17. és 1887. jan. 27.
között

A „fehér atyák” rendjébe tartozó első misszionáriusok 1879-ben jöttek Ugandába. Kedvező fogadtatásra találtak, de 1882-ben mégis el kellett hagyniuk az országot. Az arab kereskedők jól tudták, hogy kell a királyt, Mtesát a fehérek ellenében saját pártjukra vonni. 1884-ben a fiatal király, Mwangi ismét visszahívta őket. Barátsága azonban nem volt tartós. Királyi udvarában akkor már több keresztény volt, némelyik magas állásban. Ezek közé tartozott az udvarmester, Mkasa József és a testőrség parancsnoka, Kagwa András: igazi jó barátja a királynak. Ők ketten rájöttek egy uruk elleni összeesküvésére. Az összeesküvés élén a legfőbb hivatalnok, a katikiro állt. A bű-

nős elkerülte a megérdemelt halálbüntetést, sőt még hivatalát is megtartotta. Csakhamar bosszút forralt két árulója ellen. Mkasa József, akit még 1882-ben megkereszteltek és megbérmáltak, példaadó keresztény életet élt. Hetente egy vagy több rabszolgát kiváltott a rabszolgaságból saját pénzén, és mellé még oktatást is adott a hitben.

A katikiro a királyt mindinkább saját pártjára vonta. Az ő mesterkedése okozta, hogy Hannington anglikán püspököt egy sereg kereszténnyel együtt 1885. okt. 31-én mint „kémekeket” meggyilkolták. Ugyanazzal vádolta most meg Mkasa Józsefet is. A király végül is hitt neki, és szabad kezet engedett a katikirónak. Ez azonnal neki is látott a munkának, nehogy Mwanga megváltoztassa elhatározását. Mkasa Józsefet éjjel elfogatta – az éppen megáldozott azon a napon –, és 1885. nov. 17-én, még napkelte előtt fejét vették és elégették. Amikor a hóhérok meg akarták bilincselni, kijelentette: „Mire jó az? A hitemért halok meg, és elfussak? Egy keresztény, aki Istenért adja oda életét, semmit sem fél a haláltól.”

Subuggwao Dénes apród volt, 17 éves. Meglátták, hogy a többieknek hitoktatást tart. Be is vallotta nagy bátran. A király azonnal átszúrta lándzsájával az apród torkát. Egész éjjel ott feküdt vérében, míg csak a következő reggel, 1886. május 25-én le nem fejezték. Aznap este a király kijelentette: úgy határozott, hogy mindenkit megölet, aki „imádkozik”. Tulajdonképpen: aki „olvas”, mert a keresztények könyvből tanulták meg imáikat. Aki tehát olvasva imádkozik, az keresztény. Az apródok feje, Lwanga Károly mindjárt látta, milyen komoly a helyzet. Összegyűjtötte hű társait egy imában töltött éjszakai virrasztásra, hogy előkészítse őket a vértanúságra. Azt a négyet, aki még csak hitjelölt volt, levizsgáztatták és utána megkeresztelték. Reggel a király nagy ítélkező gyűlést hívott egybe. Az apródoknak glédába kellett állniok, és a király kijelentette: „Azok, akik nem imádkoznak, álljanak ide mellém. Akik imádkoznak, álljanak amoda.” Elsőül Lwanga Károly állt a nádfal mellé. Tizenöten követték. A király gyűlölettel kiáltott rájuk: „Szóval ti csakugyan imádkoztok?” – „Igen, uram, úgy igaz. Imádkozunk.” – „Továbbra is imádkozni akartok?” – „Igen. Mindig. Mindhalálig.” – Erre a király kimondta az ítéletet: „Úgy hát öljétek meg őket.” Erre a hóhérok megkötözték és elvezették az ifjakat. Addig a börtönben kellett várakozniok, míg a 60 km-re fekvő vesztőhelyre nem vitték őket. Másnap a katikiro a király elé járult, és bevádolta Kagwa Andrást, a király személyes barátját: az áruló keresztényeknek ő a vezérük. „Kész voltál arra, hogy saját gyermekeinket feláldozd, és most ezt a hitvány embert meg akarod kímélni? Hagyod, hogy tovább is becsapja népünket, és lázadókat formáljon belőlük? Bízd csak rám ezt a Kagwát, majd én elintézem.” A király feláldozta barátját az árulónak. Andrást azonnal elítélték, május 26-án lefejezték és elégették.

Másnap egy másik befolyásos emberre került a sor, Murumba Mátyásra. Apja azt mondta neki, mielőtt meghalt: „Fiam, olyan dolgokat fogsz megérni, amelyeket én sose láttam. Messzi idegenből fehér emberek jönnek majd ide, és új vallást hirdetnek. Mikor meglátod őket, csatlakozz hozzájuk és hallgass a szavukra.” Pár év múlva mohamedánok jöttek az országba. Murumba azt gondolta, ezek azok a fehér emberek, és átvette hitüket. Majd protestáns misszionáriusok jelentek meg. Felkereste őket. A tanításuk tetszett neki. Már-már azon volt, hogy megkeresztelkedik, amikor megjöttek a katolikus misszionáriusok. Ez a kereső lélek később beismerte: „Amikor első ízben közéről láttalak benneteket, úgy éreztem, egészen különös módon megragadott valami. Úgy éreztem, bennetek igazán megbízhatók. Minden lépésteget megfigyeltem. Láttam, hogyan imádkoztok, hogy bántok az emberekkel, hogy ápoljátok a betegeket. Valami ellenállhatatlan erővel vonzott: jöjjetek hozzátok hitoktatásra. El is jöttem. És Isten megadta a kegyelmet, hogy belássam: ti az igazságot hirdetitek. Ti vagytok igazán azok az emberek, akikről édesapám beszélt.” Megkeresztelkedése után maga is oktatta a hitjelölteket. Nem nézett magas méltóságára, elvégzett mindenfajta munkát. Azoknak, akik csodálkoztak ezen, azt mondta: „Hát nem vagyok én szolga? Jézus Krisztus rabszolgája?” Most eljött a próbatétel pillanata. És Murumba Mátyás állhatatos maradt. Őt is halálra ítélték, és kegyetlen módon végeztek vele. A vértanúakták úgy magasztalják, mint „az ugandai mártírkoszorú legszebb virágát.”

Közben az apródokat a vesztőhelyre vitték. Két napi gyalogút volt az. Egyeseket már útközben megölték. A vesztőhelyen újra hat nap telt el, mire mindent előkészítettek. A főhóhérnak az jó alkalom volt, hogy többször is próbálja megmenteni a fiát, aki szintén az elítéltek között volt. „Csak annyit mondj: ‚Nem imádkozom többet‘, és meg vagy mentve.” – „Nem, apám. Ezt én nem mondhatom, mert én imádkozom és mindig is imádkozni akarok.” – „Akkor hát surranj ki oldalt, és bújj el a házamban.” – „Nem, nem. Nem akarok elfutni. Barátaimmal együtt akarok meghalni.” – Mégis, minden ellenkezése dacára leszédtek róla a bilincset és elvezették. Társai már attól tartottak, hogy a fiúcska gyengének bizonyult, és imádkoztak érte. De egy kis idő múlva visszajött, és újra elfoglalta a helyét.

Június 3-án reggel végre kivették a foglyokat a kunyhókból, és megkötözve sorba állították őket. Elsőül vezetőjüket, Lwanga Károlyt égették el. Még mindig abban bíztak: ez majd eléríti a többit. Amint az szokásban volt, háromnak kegyelmet adtak. Csak úgy vak-tában választották ki őket. Akiket kijelöltek a kegyelemre, elszomoroztak. De az lett az ő feladatuk, hogy később barátaik vértanúságáról tanúskodjanak. Most a többieket nagy szalmanyalábokba kötötték, és ráfektették az előkészített máglyára. A főhóhér még mindig vonakodott, hogy a végső parancsot kiadja. Hirtelen lehozat-

ta fiát a máglyáról és feloldatta köfelékeit. Tuzinde Mbagá, a fiú azonban így esdekelt: „A király azt parancsolta neked, ölj meg. Nos hát ölj meg. Meg akarok halni Jézus Krisztusért.” Az apa erre megparancsolta egy másik hóhérnak, ölje meg a fiút, és tegye vissza a máglyára. Azt most meggyújtották.

Jamari János Mária hamarosan követte őket a vértanúságban. Méltóságteljes magatartása miatt „az Öreg” néven emlegették. Mindenszentek napján keresztelték meg 1885-ben. Idejét és pénzét mások szolgálatára fordította. Fogságba vetették, és 1887. január 27-én beleölték egy tóba.

A huszonkét ugandai vértanút XV. Benedek avatta boldoggá 1920-ban. Lwanga Károlyt 1934-ben az afrikai Katolikus Akció és Afrika ifjúsága védőszentjének nyilvánították. A II. Vatikáni Zsinat harmadik ülésszakának idején, 1964. okt. 18-án szentekké nyilvánították őket. „A világegyház püspökeinek jelenléte különös jelentőséget adott ennek az ünnepségnek. Nemcsak az afrikai kereszténység elismerését fejezte ez ki. Nyomatékkal bebizonyította azt is: egy egyház szentvédése és dicsősége az egész Egyháznak dicsősége.” W. Bühlmann

A GYERMEK JÉZUSRÓL NEVEZETT TERÉZ * 1873. jan. 2. Alençon
(október 1) (Normandia)
† 1897. szept. 30. Lisieux

Teréz 1873. jan. 2-án született Alençonban, mint a Martin Lajos József és Guérin Mária Azélie házaspár kilencedik gyermeke. Két nap múlva megkeresztelték Mária Franciska Terézia névre. Már 1877. aug. 28-án elvesztette édesanyját, ami súlyosan nehezedett érzékeny kedélyére. Atyjával és négy nővérével – fiútestvérei már kiskorukban meghaltak – 1877. nov. 16-án Lisieux-be költözött, ahol nagybátyja, Guérin Izidor patikus élt családjával. Tíz évig, míg Teréz a kármelita rendbe nem lépett, itt élt a Martin-család a „Cserjés”-ben („Les Buissonnets”: így hívták a bokros, fás helyen álló családi házat). 1881. okt. 3-a óta Teréz a benedekrendi apácák növendéke. 1883. márc. 25-én súlyosan megbetegszik. Pünkösd napján az Istenanya egy mosolyával meggyógyítja. Első áldozásakor, 1884. máj. 8-án arra kéri az Urat, „vegye el szabadságát, mert szabadsága félelemmel tölti el, oly gyengének, oly törékenynek érezte magát, hogy mindörökké egyedülni akart az isteni Erővel!” „Jézus és a szegény kis Teréz már régóta nézték és értették egymást . . . Ezen a napon pedig nem volt tekintet, csak egygyólvadás, nem ketten voltak már, Teréz eltűnt, mint ahogy a vízcsepp elvész az óceánban. Jézus maradt meg egyedül, az úr, a Király” – írja emlékezéseiben. Bár a Szent Jakab-plébániához tartozott, mégis a székesegyház Mária-kápolnájába megy szentmisére minden reggel édesatyjával. Első áldozásának évforduló-

ján, egy lelki gyakorlatos napon „az aggályoskodás szörnyű betegségé” kezd gyötörni, amelytől csak 1886 októberében szabadul meg. Ebben az időben jelentősen elmélyül szerzetesi hivatása, amelynek előjelei már két éves korában mutatkoztak. Két idősebb nővére, Mária és Paula nyomán a Kármel felé vonzódott. 1886-ban éri a „karácsonyi kegyelem”, ennek tulajdonítja „teljes megtérését”. Megérti, hogy Isten a teljes felebaráti szeretet útjára hívja, és egyben megszabadul a még benne élő kislányos, romantikus gyengeségtől. A következő évben újabb elmélyülést nyújt neki a Megfeszített hívása: „Egy vasárnapon egy olyan fényképet nézegetve, mely a kereszten függő Jézust ábrázolja, szíven ütött, hogyan folyik a vér az egyik kezéből, nagyon fájtnak gondolom, hogy ez a vér a földre hull, anélkül, hogy bárki is fölfogni iparkodnék, és én elhatároztam, hogy lélekben ott fogok állni a Kereszt lábánál, hogy összegyűjtssem az onnan aláhulló isteni harmatot, megértve, hogy ezután a lelkekre kell széthintennem azt . . . Szünet nélkül visszhangzott a szívemben a kereszten függő Jézus kiáltása is: Szomjúhozom! . . . s éreztem, hogy engemet magamat is elepeszt a lelkek utáni szomjúság.” Ezóta többször kijelenti lelki vezetőjének, Pater Pichonnak: „Mennysorságom az legyen, hogy a földön jót teszek.” Májusban gyóntatója megengedi neki, hogy hetenként mégyszer áldozzék; júniusban már ötször is szabad az Úr asztalához járulnia, ha ünnepnap esik a hétre. Kempis könyvét, a Krisztus követését már könyv nélkül tudja. Májusban mély benyomást tesz rá Arminjon atya előadásainak olvasása (A jelen világ vége és az eljövendő élet misztériuma. Párizs 1882). A „reconnaissance de Dieu” gondolata (Isten elismerően fordul felénk és magáénak ismer bennünket) megerősíti hitét és reményét az örök jutalomban. 1887-ben, pünkösd ünnepén, vecsernye után édesapja beleegyezik, hogy 15 éves korában a Kármelbe lépjen. A következő napon, majd jún. 4-én és 5-én újabb idézeteket gyűjt össze Arminjontól: „. . . hív a mindent viszonzó Isten: most Rajtam a sor, hogy – megismerve engem, mint ahogy én ismerem őket – maguk is istenekké váljanak.” Júliusban a halálra ítélt gyilkos ének erkölcsrontó Pranziniért imádkozik: adja valami jelét megtérésének kivégzése előtt. Imája meghallgatást nyer, és „minden nappal csak nőtt a vágyam, hogy lelkeket mentsek”. Valósággal megszállva a „lelkek utáni szomjúságtól”, megteszi a szükséges lépéseket, hogy haladéktalanul a Kármelbe léphessen. Keresztapja, Guérin nagybácsi is – pedig előbb ellenezte a tervet – végre megadja beleegyezését a karácsonyra kitűzött belépéshez. Okt. 23-án megkéri P. Pichont, legyen lelkivezetője. Közvetlenül ezután azonban a Kármel egyházi előljárója, Delatroette püspök, a leghatározottabban megtiltja a felvételt. Hugonin bayeux-i püspökkel való eredménytelen tárgyalás után Teréz elkíséri édesapját és Céline nővérét egy római zarándoklatra. A zarándokcsoport kihallgatásán XIII. Leó pápához fordul ügyében, bár megtiltották, hogy szóljon a Szentatyához. Az az egyházi hatóságokhoz utasítja

öt, s végül magához Istenhez: „Akkor fogsz belépni, ha a jó Isten is úgy akarja!” Karácsony ünnepe újabb kegyelmet hoz neki: megérti, hogy ez a megpróbáltatás jel, amellyel hitéről tanúságot tehet. „Egy idő óta felajánlottam magam a Gyermekek Jézus kis játékszerének, azt mondtam neki, hogy ne úgy bánjék velem, mint valami drága játékkal, melynek a nézésével is beérik a gyerekek, hozzányúlni pedig nem mernek, hanem úgy, mint egy teljesen értéktelen kis labdával, melyet ledobhat a földre, a lábával rúghat, felhasíthat, otthagyhathat egy sarokban vagy a szívére szoríthat, ha ebben örömét találja: egyszóval, szórakoztatni akartam a kicsi Jézust, kiszolgáltatni magam gyermeki szeszélyeinek . . . Meghallgatta imádságomat.” December 28-án, Aprószentek ünnepén aztán megtudja, hogy Hugonin püspök megadja a szükséges beleegyezést. A főnöknő azonban a belépéssel meg akarja várni a Kármelben igen szigorúan tartott nagybőjt végét. 1888. máj. 9-én végre belép Teréz a lisieux-i kármelita zárdába. „Illúzióim egyáltalán nem voltak, olyannak találtam a szerzetesi életet, mint amilyennek elképzeltem, semmiféle áldozaton nem csodálkoztam. Azért jöttem, hogy megmentsem a lelkeket s főként azért, hogy a papokért imádkozzam.” Este a főnöknőnek felmondja a Krisztus követése második könyvének 7. fejezetét: „Jézus Krisztust mindenekfelett szeretnünk kell!” Az angyalokról nevezett Mária nővérrel a fehérműs kamrába küldik dolgozni. Ezenkívül még egy lépcsőt és a hálótermet kell söpörnie.

Napirendje ezután: hat és fél óra kórusima és elmélkedés, öt óra munka, két óra közös szórakozás és ugyanannyi idő magánfoglalkozásra, harminc perc újoncoktatás, egy és háromnegyed óra étkezési idő, 6–7 óra alvás. Az első öt év alatt nagyon szenved a magányosságtól. Lelkivezetője hiába biztosítja, hogy egész életében nem követett el halálos bűnt, mégis át kell szenvednie a lelki szárazság és magány keserves sivatagát, és nem tudja magát senkivel sem megértetni. De tiszta természetfeletti örömmel vállal minden szenvedést! Hiszen „Jézus megértette velem, hogy a kereszt által akar lelkeket adni nekem”. Így történhetik meg, hogy „a szenvedés iránti vonzalmam a szenvedéssel egyenes arányban nőtt”. 1889. jan. 10-én szerzetesi nevéhez hozzáfűzi „a szent Arcról” jelzöt, – a szenvedő Jézus arcáról van szó, amelynek „nincsen sem színe, sem ékessége”. Előtte édesapja jelenlétében felveszi a szerzetesi ruhát. Atyjuk ezután súlyos agyérelmeszesedése miatt gyógyintézetbe kerül. A szerzetgyónatójának közbelépése folytán mind beöltöztetését, mind fogadalomtételét elhalasztják fiatal kora miatt. De ez az ellenállás csak arra jó, hogy életének misztikus irányát elmélyítse. Ünnepléses fogadalomtételének előestéjén heves kísértés támadja meg, hogy elhatarozása talán csak pusztá képzelődésen alapszik. Sajátkezűleg írt fogadalmában 1890. szept. 8-án a lélek és a test vértanúságát kéri Jézustól; tanítsa meg, „mit jelent Krisztus jegyesének lenni”. A követ-

kező év meghozza P. Alexis Prou közbelépését – ami lelkiileg felszabadítja –, Szent Terézről nevezett Genovéva anya halálát, majd borzalmas influenzajárvány tör ki, elragad jónéhány nővért, és alkalmat nyújt a kis Teréznek arra, hogy bátor önfeláldozását bebizonyítsa. Végre megengedik neki, hogy mindennap áldozhasson. Az 1892-es évben különösen fontosak a következő események: Teréz fogadja többszörösen gutaütött, bénult édesapja utolsó látogatását; freskót fest az oratórium szentségháza köré; meginti Jézusról nevezett Márta nővért és lelkiolvasmányait majdnem kizárólag a Szentírásra, különösen az Evangéliumra összpontosítja. Az 1893. febr. 20-án főnöknővé választott Jézusról nevezett Ágnes anya (Pauline nővére) Terézt nevezi ki második újoncmesternőnek. E tevékenysége során fedezi fel, a lelki gyermekség alapvető magatartásából kiindulva, a természetfölötti eredményesség törvényét az életben, Februárban verseket kezd írni. Az év vége felé színdarabot ír „Jeanne d'Arc küldetése” címmel, ezt 1894 januárjában elő is adják. Az édesapa halála után, ugyanabban az évben, sok súlyos akadály legyőzése után szeretett nővére, Céline is belép a Kármelba, és a Szent Arcról nevezett Genovéva nevet veszi fel. 1895 januárjában főnöknő nővérenek parancsára elkezd feljegyezni gyermekkorának emlékeit. Okt. 17-én kijelölik Bellière szeminarista lelki testvérévé. Ez később a fehér atyák missziós társaságába lép. 1896. jan. 20-án átadja a főnöknőnek feljegyzéseinek kéziratát (az *Egy lélek története*-nek első 8 fejezete, ill. az „On-életrajzi kéziratok” „A” darabja). Nagypéntek éjjelén éri meg az első vérköpést. Kevéssel azután borzalmas kísértései támadnak a hit és a remény ellen, amelyek haláláig kínozzák. Május 30-án egy második lelki testvért kap a külföldi missziós társulattól P. Roulland személyében. Csodálatos leveleket ír nekik. A lelkigyakorlat alatt, szeptember elején fölfedezi igazi hivatását: „Az én Édesanyámnak, az Egyháznak a szívében én leszek a szeretet . . . így minden leszek.” 1897. ápr. 6-ától Ágnes anya gyűjteni kezd Teréz szavait. Ezek 1926-ban megjelentek *Novissima Verba* címen. Jún. 2-án Ágnes anya eléri, hogy az új főnöknő, Gonzaga Mária anya megparancsolja Teréznek: folytassa emlékeinek leírását. Ez az „Egy lélek története” 9–10. fejezete, a „C” kézirat. Közben Mária nővérenek kérésére leírta a szeretetről kapott megvilágosítását („B” kézirat). Július 8-án a betegszobába kerül, itt a hónap végén fölveszi a betegek kenetét. Aug. 19-én megkapja a szent útravalót és 1897. szept. 30-án tüdővészben meghal e szavakkal: „Istenem, szeretlek!”

1923-ban boldoggá, 1925-ben szentté avatták. 1925. dec. 14-én a missziók főpártfogójává, 1944-ben pedig Franciaország második pártfogójává emelte az Egyház.

Életszentségének és a lelki életről szóló tanításának teológiai értelmezése még mindig egy nagy bajban szenved: le akarják egyszerűsíteni minden törekvését a „lelki gyermekség” fogalmára. Pedig ez

nem felel meg a sokkal bonyolultabb valóságnak, és mindenekelőtt nem magától Teréztől ered. A szent sohasem idézi Urunk ismert mondatát (Mt 18,3), amelyet pedig tanítása forrásának akartak minősíteni. Ha életét és szándékát torzítás nélkül akarjuk bemutatni, akkor a következő ismertetőjelek kínálkoznak:

Az első lényeges vonás: mindenekelőtti szeretet Jézus iránt. Olyan fokban, hogy jobban akarja szeretni, „mint valaha is szeretette valaki”, hogy „csak őt akarja megtalálni”, soha semmit meg nem tagad tőle, és inkább meghalna, mint hogy a legkisebb tudatos hibát is elkövesse. Ez a menyasszonyi szeretet, ez a teljes, szenvedélyes odaadás, egészen a vértanúság vágyáig és a lelkek szomjazásáig, ez irányítja és magyarázza minden tettét, egész életét. Beleértve a megpróbáltatásokat is, amelyek révén – a végtelen felé fordulva – szünet nélkül átszellemül.

A második lényeges vonás az életszentség problémájának misztikus megoldása. Szerető vágya a legnagyobb tökéletesség felé űzi. Nemcsak saját tehetetlenségét ismeri fel, hanem felfedezi, és pedig az ótestamentumból, Istennek anyai gondoskodását. „Jézus karjaiban” a lehetetlenre is képes, mert az Ő isteni ereje mint valami „felvonó” pótolja gyöngeségét. Így viszi fel a végtelen irgalmasság magaslataira, amelyek még merész vágyait is felülmúlják, és teljesen beöltik lelkét.

És itt van a főoka annak – e motívum horderejét még nem ismerjük fel eléggé –, miért is kell kármelitarendi hivatását mélyrehatóan átalakítania. Teréz nem az isteni igazságosságnak áldozza fel magát, mint nővérei: ő az irgalmas Szeretetnek adja át magát, hogy ezzel szabad áramlást biztosítson a lelkek világában Isten végtelen gyöngédségének. Kétségtelen, hogy ez a beállítottság nem zárja ki az igazságosságot, de egészen „a szeretet köntösébe öltöztetve látja”.

Így jut el Teréz, mint Isten irgalmas szeretetének égő áldozata, hivatásának teljes felismeréséhez, és fölfedezi, mi az ő megbízatása az Egyházban.

És itt egy újabb lényeges vonást találunk misztikus életében. Miközben a „tökéletes szeretet életét” igyekszik élni, elérkezik oda, hogy fölismeri az Úr szeretetparancsának központi és mindent magába foglaló jelentőségét. Tudatára ébred, hogy a testvéri szeretet minden a földön, és hogy Istent csak abban a mértékben szeretjük, amilyen mértékben ezt a szeretetet gyakoroljuk. Elhatározza, hogy ezután minden embertestvért úgy szeret, mint Jézus szereti őket. Apró, rejtett szeretetszolgálatokkal („szerettem összehajtogatni a nővérek otffelejtt köpenyét”) próbálja megvalósítani ezt. Ezzel az elszánással fogadja el a hitellenes kísértést is. Mert így ő is „helyet foglalhat a bűnösök asztalánál”.

Ebből belső logikával következik egy hatodik jellegzetesség: Teréz meg van győződve, hogy a gyöngesség és kicsinység nem akadály a teljes életszentségnek, – feltéve, hogy a lélek „tökéletes bizalommal adja át magát Jézus végtelen irgalmának”. Ezért kéri az Urat: „sok-sok kicsi lélekre bocsásd le isteni tekintetedet” és „egy egész seregbe való kicsi áldozatot válassz ki közülük, olyanokat, akik méltók a te szeretetedre!”

Mindez azonban nem áll Teréznél villámszerű kinyilatkoztatások fényében, hanem a hit félhomályában. Sőt hitének a legsúlyosabb megpróbáltatásokon kell keresztülmennie. Mert „a léleknek sokszor egyebe sincs, mint a láthatatlan fénynek szilárd pontja, amely hitét sem világítja meg”. Az Úr, lelki haladásunk forrása, az ilyen erőnket felülmúló válságok idején a hit ízetlen biztonságát nyújtja nekünk. Teréz misztikájában a teológiai erények: a hit, remény, szeretet tiszta természetfelettsége diadalmaskodik a Szentlélek sugalmazására. Amit tökéletes, szerető önátadása életre hív benne, az alapjában véve a remény, a pusztá hitből élő szeretet szülötte. Ezt érti Teréz „a lelki gyermekség kis útján”. Ez az út az Anyaszentegyház tanításának lényege és magának az Evangéliumnak a magva.

A. Combes

(Utolsó mondásaiból:) Milyen boldogtalan lennék az Égben, ha nem tudnék kis szívességeket tenni a földön azoknak, akiket szeretek!

Szívem tele van a jó Isten akaratával. Így még ha valamit rá is öntenek, nem hatol belsejébe; csak semmiség, ami könnyedén lesiklik, mint ahogy az olaj sem keveredik a vízzel. Lelkem mélyén mindig mélységes békében maradok, amit semmi sem tud megzavarni.

A nagy szentek a jó Isten dicsőségéért dolgoztak. De én, aki csak egy egészen kis lélek vagyok, egyedül az Ő tetszéséért dolgozom, és boldogan elviselném a legnagyobb szenvedéseket is, ha ezzel csak egyszer is mosolyra deríthetem Őt.

(Halála napján:) Igen, úgy tűnik, hogy mindig csak az igazságot kerestem.

Megjegyzés. Az Ünéletrajz idézeteit Kis Monika fordításából vettük. (Lisieux-i Szent Teréz Ünéletrajza. Ecclesia kiadó, Budapest 1974.) A befejező idézeteiket a Novissima Verba magyar kiadásából: Szent Teréz utolsó beszélgetései. Anonymus, Róma 1974.

CONTARDO FERRINI
(október 17)

* 1859. ápr. 4. Milánó
† 1902. okt. 17. Suna (Lago Maggiore)

„Hite és keresztény élete az ő állásában manapság csodaszámba megy” – mondta Msgr. Ratti, az Ambrosiana könyvtár akkori prefektusa, a későbbi XI. Pius pápa a boldoggá avatási per folyamán.

Abban az időben – az első évtizedekben Itália egyesítése után – erősen egyházellenes szellem uralkodott a sajtóban, politikában, irodalomban, iskolákban, különösen a főiskolákon. Contardo apja a milánói műegyetem professzora volt. Legidősebb fia végig kitűnő tanuló. Mint gyerek, ő sem volt jobb a többinél. Pálfordulását – a tökéletes Istenhez fordulást az első szentáldozás hozta 12 éves korában. Kilenc évvel később ezt írja Antonia húgának első áldozására: „Ez a nap egy örök, kimondhatatlan szövetség napja. Ettől kezdve nem akarhatunk mást, csak a jót, minden jót és mindig jót. Az örök, elmúlhatatlan szeretet ígérete ez, egy szegény teremtett szív felajánlása, amely Teremtőjének szeretetét semmi más módon viszonzni nem tudja.”

Gimnazistaként héberül tanul a Szentírás kedvéért. Sikerült az Ambrosiana prefektusától órákat kapnia. Szíriul is megtanult tőle, valamennyire koptul és szanszkritul is. Kiváló nyelvtelenséggel megáldott ember volt, később az összes fontosabb modern nyelveken olvasott, és könnyedén írt németül, latinul, görögül.

A papi pálya terhétől és felelősségétől félt. Pályaválasztását valószínűleg ez is befolyásolta. De a döntő Isten akarata volt, aki tudósként akarta őt a világban látni. Papi hivatást nem érzett. Egy anyai nagybátyja a római jog professzora. Ez a terület Contardót is nagyon érdekelte. 17 éves korában kezdi meg jogi tanulmányait Páviában. A Collegio Borromeóban lakik. Iskolatársai körében sikamlós beszédstílus uralkodott. Az éber lelkiismeretű Contardo kirírt közülük. Hittelen, erkölcstelen, szellemileg jóval alatta álló társai vetélkedve tették gúnyolódásuk céltáblájává. Erre még erősebben mélyedt el valóságos életébe, és minden szabad percet a tanulásnak szentelt. Megragadja az a gondolat is, hogy környezetének apostola legyen, de még nem érvényesül igazán. 1880-ban nyújtja be doktori értekezését. A címe: „Milyen előnyt merít a jogtudós Homérosz és Hésziodosz műveiből a büntetőjog történetének ismeretéhez?” Görögül dolgozza ki, majd professzorai kívánságára latinra is lefordítja. A munkát az egyetem költségén nyomtatják ki, és elnyer vele egy ösztöndíjat a berlini egyetemre. Két évig tanul ott. Római jog és jogtörténet terén Berlin ebben az időben a szaktekintély. Berlini professzorai felszólítják, hogy adja ki kritikai kiadásban Theophilosz régi bizánci jogtudósnak Jusztinianosz görög császár törvényeihez írt magyarázatait, latin fordítással együtt. Később római és bizánci jogi forrásokat is kiadott. Éppen a bizánci jog nem ritkán csak szír fordításban maradt fenn. A régi kézírásos lapokat már levakarták, és újból teleíródtak. Elképzelhető, milyen fáradtságos munka volt az olvashatatlanná vált írást egy kvarclámpa segítségével újra kibetűzni. XI. Pius mondja, aki Mercatival, a Vatikáni Könyvtár későbbi prefektusával együtt Contardónak ebben a munkájában segédkezett: „Fáradtságos munka volt. Méltányolni csak az tudja, aki tapasztalatból ismeri. Olyan mun-

ka, ami egy igazi és állandó vezeklővhöz hasonló . . . Ő első látásra olvasott ismeretlen, nehéz szövegeket, múlt évszázadok olvashatatlanak tűnő régi írásait: latint, görögöt, szírt, azonnal megértette, és egyből írta a latin vagy olasz fordítást.”

1882-től húsz éven át volt a római jog és jogtörténet professzora Páviában, Messinában, Modenában és 1894-től ismét Páviában. Ezekben az években több mint 200 tudományos munkát tett közzé.

Előadásain nagy nevelői okossággal alkalmazkodott hallgatóihoz, óráit szívesen látogatták. Mindig kész volt a segítségre, előmozdította a hallgatók munkáját. Professzori működése igazi apostolság és hitvédelem volt, anélkül, hogy ezt a látszatot igyekezett volna kelteni. Nyíltan megvallotta hitét. A jog története, fejlődése és a törvényhozás számára csak az Istenben és Istentől adott erkölcsi törvények alkalmazása volt. Bár szenvedélyes kutató – a tudományt szívesen nevezte menyasszonynak –, fő szenvedélye, ha szabad így mondani: Isten, minden jog forrása, minden jó ősalapja. Napi szokása volt a szentmise előtt negyedórát imádkozni, munka közben szívét gyakran emelte Istenhez. Ha ideje volt, órákig el tudott imádkozni az Oltáriszentség előtt. Néha éjszakákat is átímádkozott. XI. Pius mondta: gyakran térdelt Ferrini mellett a padban, és igaznak találta, amit gyakran hallott, hogy úgy imádkozik, mint egy angyal. A tabernákulum előtti imája néha extázishoz volt hasonló. Egyszer vasárnap keverte valaki. A portás így válaszolt: „A professzor urat bajos vasárnap megtalálni. Akkor a templomba megy, mindig annyi dolga van ott.”

Már 1881-ben szüzességi fogadalmat tesz lelkivezetője engedélyével. 1886-tól tagja Szent Ferenc harmadrendjének.

A Ferrini-családnak volt egy kis családi nyaralója a Lago Maggiorénál. Apa és fia íróasztala szemben állt egymással. Apja volt a legjobb barátja. Szívesen járt vele úszni a közeli tóba. Ezen kívül egyetlen üdülése a hegymászás volt. Nagyon szerette a hegyeket. Egy ilyen hegyi túra alkalmával olyan patakából ivott, amiről nem tudta, hogy frissen trágyázott réten folyt át. Tífuszt kapott. Lázálmában ajkai öntudatlanul imát mormoltak. Egy hajó kongatott a hidnál. „Misére harangoznak” – suttozta. Sokat kérdezgette: „Megtettem a kötelességem?” Békén, nyugodtan halt meg Sunában, a Lago Maggiore partján, ahol 30 éve majdnem minden szabadságát töltötte. Fiatalkori gúnyneve „Szent Alajos” volt. A gúnyolódás később megszűnt, de a név rajta maradt. És amikor a lakosság általános részvételével eltemették, csak legközelebbi hozzátartozói tudták, hogy nem Alajos, hanem Contardo volt a neve. W. Schamoni

„Szeretet!” Ez a szó foglalja össze az Egyház céljait, mint ahogy a „gyűlölet” fogalma magába zárja mindazt az egyházelleneset, amely az emberi szívben elhatalmasodik. És ha meggondoljuk, hogy

a szeretet semmi más, mint a lélek vonzódása szeretetének tárgya felé, csodálkozhat-e azon, hogy mi is alá vagyunk vetve törvényeknek? Éppen úgy, mint ahogy a bolygók keringenek pályájukon a nap körül, a nap ismét a maga középpontja körül, és így tovább, addig az ismeretlen középpontig, amelyet az örök Kéz a teremtés legbelső összetartójául jelölt ki. Ez a gondolat talán merésznek tűnik előtted. De már az Ószövetségben megtalálod, hogyan állapítja meg a teremtetlen Bölcsesség – Isten dicsőségének fénye és világosságának ragyogása –, az Atya kifejezhetetlen Igéje az igaz élet és a szentség szabályait, ugyanakkor pedig megerősítette a világ fundamentumait, teleszórtá csillagokkal az eget és határt szabott a véghetetlen óceánnak. Egy és ugyanazon forrásból származnak a természet és az erkölcs törvényei; azért a természet iránti érzék hatalmas eszköze az erkölcsi nevelésnek.

Kérjük a szeretet Istenét, aki azért jött, hogy tüzet hozzon a földre, gyújtsa meg ezt a tüzet szívünkben; kérjük a Vigasztaló Lelket, az Atya és a Fiú lényegi szeretetét, lehelje belénk azt a szeretetet, amely soha nem mondja: Elég! (Levél Vittorio Mapelli barátjának 1880 novemberében)

GORETTI MÁRIA
(július 6)

* 1890. okt. 16. Corinaldo (Ancona tartomány)
† 1902. júl. 6. Nettuno

Szüleinek kis parasztgazdaságuk volt Corinaldóban, ami a növekvő család igényeit nem sokáig tudta ellátni. Ezért egy özvegyemberrel, Serenellivel és annak fiával közösen földet béreltek Ferriere di Conca-ban, 11 km-re Nettunótól (Nápoly és Róma között), és átköltöztek. Ez a terület a pontinói mocsarak környéke; már egy év múlva elvesztik édesapjukat, belehal a maláriába. Anyjuk hat gyermekkel marad egyedül, és nincs más megoldás, mint a megkezdett munkát egyedül folytatni. Mária, a legidősebb lány a támasza: segít a háztartásban, gondját viseli a kicsinyeknek, míg az anya a nagyobbakkal a földet műveli. Főz a társbérlő Serenellinek és fiának is.

Serenelli iszákos, fia, Alessandro az egyedül levő kislánnyal próbál szórakozni. Mikor látja, hogy beszéddel nem jut eredményre, kétszer is erőszakhoz folyamodik. A kislány csak végső erejével tud megszabadulni tőle. Ettől kezdve folytonos rettegésben él. Kéri anyját, ne hagyja egyedül otthon. Az nem érti, miért, kibúvónak, mesének képzeli, és összeszidja. Mária nem tudja, hogyan adja tudtára a történeteket, mert Sándor megesküdött, hogy megöli, ha bármit is elmond. És a gyerek tudja, hogy a feszült kapcsolat a Serenelliékkel ugyanis elég gondot okoz anyjának, nem akarja még jobban nehezí-

teni a szívét. Hallgat tehát. Annál többet imádkozik égi Anyjához. Elég felnőtt volt ahhoz, hogy tudja, miről van szó.

Igy jött el 1902. júl. 5-e, szombati nap. Dél volt, és Mária ismét egyedül. A fiú a szobájába akarta csalogatni, de ez nem sikerült. Erre megragadta, befogta a száját, és becipelte magához. A kislány küzdött és kiabált: „Ne, ne, Alessandro – ez bűn – a pokolba kerülsz!” Az látva, hogy nem boldogul, végül megragadott egy éles, hegyes kést, és vadul összeszurkálta. 14 mély és 4 kisebb sebet ejtett a gyereken. Végre felfigyeltek a lármára a szomszédok, és odasiettek.

Ez a vég fiatal életének csak beteljesülése, megkoronázása volt. Nem a pillanat műve az a hősiesség, amely azt mondatta vele: inkább meghal, mint súlyos bünt kövessen el. Nem sokkal előbb mondta anyjának: „Szívesebben megölelném magam, mint hogy ilyen csúnya beszédet folytassak” – ti. mint a kútnál egy szomszéd lánytól hallotta. Halála előtt éppen öt héttel volt elsődldozó. A végzetes nap reggelén pedig ezt mondta Teréz nevű barátnőjének: „Holnap Campomortóba megyünk. Alig várom a szentáldozás óráját.” Micsoda gyerek lehetett, ha anyja elmondhatta róla: „Mindig engedelmes volt! Soha nem okozott szándékosan szomorúságot nekem. Ha néha egy-egy mulasztásért megszidtam – aminek talán nem is ő volt az oka –, nem hozakodott elő magyarázatokkal, nem nehezelt. Nyugodt maradt és mindig tisztelettudó, egy arcizma sem rándult.” Gyilkosa később ilyen szépen nyilatkozott: „Mindig csak jónak ismertem, engedelmesnek szülei iránt; istenfélő volt, komoly, nem könnyelmű és szeszélyes, mint más lányok. Az utcán szerényen viselkedett, és csak azzal törődött, hogy elintézzze, amit rábíztak. Minden darab ruhával elégedett volt, akár anyja varrta, akár más asszonytól kapta. Szülei példájára félte az Istent, parancsait szem előtt tartotta. Nem mondhatom, hogy rajtakaptam volna Isten bármelyik parancsának áthágásán. Hazudni sohasem hallottam. Anyja utasítására került minden veszedelmes társaságot.”

Alessandro Serenelli beszélt el azt is, hogy munka közti pihenőben vagy esős napokon mindig olvasóval a kezében látta. Teréz barátnője szerint: látszott rajta, hogy ez a lány különösen vonzódik az isteni Udvozítóhoz.

A szentáldozás és az utolsó hetek kimondhatatlan gyötrelmei megérelték kegyelmi életét. Virága és gyümölcse a vértanúság lett. Hogy milyen mélyen érzett és gondolkodott, arról tanúskodik életének utolsó 24 órája. Sietve kórházba szállították Nettunóba. Két óra hosszat operálták; teljesen öntudatnál volt, állandóan Máriát és Jézust szólongatta. Megkérdzték tőle, megbocsát-e gyilkosának. „Természetesen megbocsátok” – válaszolta azonnal. „Az égből imádkozni fogok megtéréséért. Jézus kedvéért, aki a bűnbánó latornak megbocsátott, én is magam mellett akarom őt tudni a Paradicsomban.” Seblázában újból és újból átélte a küzdelmet Alessandroval.

És lázálmai a tudatalatti mélyéig megmutatták, milyen lelkületű. Egyre ezt kiáltozta: „Ne tedd, Alessandro, vétkezel, a pokolba jutsz!” Szombaton történt a gonosztett, vasárnap, 1902. július 6-án meghalt Goretti Mária.

Alessandro Serenellit 30 év kényszermunkára ítélték. Makacs közönyösségben töltötte le az első éveket. Ekkor egy éjjel álmában vagy látomásban megjelent neki Goretti Mária; a kislány virágot szedett, és a csokrot átnyújtotta neki. Ettől fogva megváltozott, és példás magaviseletű lett. 1928 karácsonyán szabadon engedték, négy évvel a büntetés lejárta előtt. Első útja Mária anyjához vezetett, bocsánatot kérni. Karácsonyeste kopogtatott a corinaldói plébánia aijtaján, ahol az asszony házvezetőnő lett. Az anya így válaszolt: „Isten megbocsátott neked, hogyne bocsátanék meg én is?” Együtt járultak az éjfélt misén az Úr asztalához, aki mindenkinek mindent megbocsát.

1950. jún. 24-én szentté avatták Goretti Máriát. Az ünnepségen több mint fél millió ember vett részt, és a Szent Péter-téren kellett megtartani, először a szentté avatások történetében. Az is először történt meg, hogy egy szent édesanyja részt vehetett gyermeke szentté avatásán.

W. Schamoni

MUTATÓK

SZERZŐK JEGYZÉKE

(A név után szereplő szám azt jelzi, ha több életrajz való tőle)

- | | |
|---------------------------|-----------------------------|
| Assfalg, Julius (2) | Hofmann, Konrad (3) |
| Bacht, Heinrich (3) | Kilian, Bernhard |
| Beckmann, Johannes | Kirchgässner, Alfons |
| Bendiscioli, Mario | Kötting, Bernhard |
| Boos, Thomas (2) | Krajcar, Johannes (2) |
| Brandmüller, Walter | März, Otto K. |
| Brede, Maria Laetitia (3) | Meerssemann, G. G. |
| Büche, Kurtdietrich | Meijer, Albericus de |
| Bühlmann, Walbert (3) | Mirgeler, Albert |
| Clasen, Sophronius (2) | Mitnacht, Alphons Maria |
| Cognet, Louis (6) | Mossmaier, Eberhard (3) |
| Combes, André | Mund, Ottokar |
| Culkin, Gerard | Pézeril, Daniel |
| Dahl, Thoma von | Piesch, Herma (2) |
| Denzler, Georg | Pohlmann, Constantin |
| Dussel, Enrique (3) | Rába Lukács |
| Feldhohn, Sophronia (3) | Rauch, Winthir (2) |
| Firtel, Hilde (7) | Rozumek, Angela |
| Fritzen, Hedwig (3) | Ruano, Lucinio (3) |
| Gessel, Wilhelm (2) | Schamoni, Wilhelm (7) |
| Gieraths, Gundolf (2) | Schneider, Burkhart (4) |
| Glazik, Josef (4) | Schneider, Theophora (2) |
| Grill, Leopold (2) | Senger, Basilius (4) |
| Gülden, Josef | Thurston, H. – Attwater, D. |
| Hagemeyer, Oda (9) | Tölgyes Lajos |
| Hamman, Adalbert (10) | Uhlenbrock, Werner |
| Hardick, Lothar | Vecsey Lajos (2) |
| Hengsbach, Friedhelm | Walz, Angelus |
| Hennig, John (2) | Weiss, Otto |

A SZENTEK ÜNNEPE NAPTÁR SZERINT

A felsorolásban a legújabb római kalendáriumot vettük figyelembe. KE jelzés a név után a keleti szertartású egyházat jelenti. Ha ezután még egy dátum következik, akkor a keleti egyház az ünnepet a rómainál eltérő napon üli.

Január	2	Nagy Vazul (KE jan. 1 és jan. 30) Nazianzi Gergely (KE jan. 30)
	10	Nisszai Gergely (KE)
	13	Hilarius
	17	Remete Antal (KE is)
	18	Árpádházi Margit
	22	Pallotti Vince
	24	Szalézi Ferenc
	26	Molesme-i Róbert
	27	Merici Angéla
	28	Aquinói Tamás
	31	Bosco János
Február	2	Vénard Teofán
	6	Japán vértanúk
	14	Cirill és Metód (KE máj. 11)
	22	Cortonai Margit
	23	Polikárp (KE is)
	27	Chapdelaine Ágoston
Március	3	Kunigunda
	7	Perpetua és Felicitas
	8	Istenes János
	15	Hofbauer Kelemen
	17	Patrik
	18	Jeruzsálemi Cirill (KE is)
	21	Nursiai Benedek (a bencéseknel) Flüei Miklós
Április	7	De la Salle János
	14	Justinus (KE jún. 1) Lidvina
	16	Labre József Benedek
	18	Megtest. nev. Mária
	21	Parzhami Konrád
	23	Adalbert
	27	Canisius Péter (német nyelvter.)
	28	Chanel Péter
	29	Cottolengo József Sienai Katalin

Május	2	Alexandriai Atanáz (KE)
	3	Theodosius (KE)
	6	Marianus és Jacobus
	7	Gizella
	11	Láconi Ignác
	13	Hallgató János (KE márc. 30)
	14	Pachomiosz (KE máj. 15)
	15	Izidor
	20	Sienai Bernardino
	22	Joachima de Vedruna
	25	VII. Gergely
	26	Beda Venerabilis Néri Fülöp
	30	Jeanne d'Arc
Június	3	Ugandai vértanúk
	5	Bonifác
	7	Sz. Bertalanról nev. Anna
	8	Csehországi Ágnes
	9	Efrém (KE jan. 28)
	13	Padovai Antal
	21	Gonzaga Alajos
	22	Nolai Paulinus Fisher János
	23	Cafasso József
	27	László király
28	Iréneusz (KE aug. 23)	
Július	2/3	Konon (KE márc. 5)
	5	Atanáz, Athoszi (KE)
	6	Morus Tamás Goretti Mária
	10	Kievi Antal (KE)
	11	Nursiai Benedek (KE márc. 14)
	14	Lellisi Kamill
	15	Bonaventúra
	19	Makrina (KE is)
	21	Hermann
	31	Loyolai Ignác Justinus de Jacobis (Szentháromság vas. u. 4. csüt.: Mastoc)
Augusztus	1	Liguori Alfonz
	4	Vianney János
	8	Domonkos
	11	Klára
	12	Euplus (KE aug. 11)

	13	Hitvalló Maximosz (KE jan. 21) Radegunde
	16	István király (a világegyházban)
	20	Clairvaux-i Bernát István király (Magyarországon)
	21	X. Pius (KE szept. 3*)
	23	Limai Róza
	25	Kalazanci József
	27	Poimen (KE is) Monika
	28	Ágoston (KE is)
	31	Ancina Juvenális János
Szeptember	1	Ghebre Mihály
	3	Nagy Gergely (KE márc. 12)
	9	Kláver Péter
	13	Aranyszájú János (KE nov. 13)
	16	Ciprián (KE aug. 31)
	17	Bingeni Hildegard Camporosso Ferenc M.
	18	Copertinói József
	25	Flüei Miklós (német nyelvter.)
	27	Páli Vince
	28	Lioba
	30	Jeromos (KE jún. 15)
Október	1	Kis Teréz
	4	Assisi Ferenc
	15	Avilai Teréz
	16	Gallus Hedvig Alacoque M. Margit
	17	Antióchiai Ignác (KE dec. 20) Contardo Ferrini
	23	Kapisztrán János
	24	Claret Antal
November	4	Borromei Károly
	5	Imre Porres Márton
	10	I. Leó (KE febr. 18)
	11	Tours-i Márton
	12	Polocki Jozafát (egyesült KE is) Homobonus
	13	Kosztka Szaniszló
	15	Nagy Albert

* Csak a magyarországi gk. egyházban mint az egyházmegye alapítója

	17	Árpádházi Erzsébet
	26	Portomauriziói Leonardo
December	1	Campion Ödön
	3	Xavéri Ferenc
	4	Damaszkuszi János (KE is)
	7	Milánói Ambrus
	12	Chantal Franciska
	14	Keresztes János
	21	Canisius Péter
	29	Becket Tamás

MAGYAR SZENTEK ÉS BOLDGOK JEGYZÉKE

Jelmagyarázat:

- Hazánkban működő, de nem magyar származású szentek ill. boldogok
- Egyes rendekben, egyházmegyékben tisztelik boldogként, vagy boldoggá avatási eljárásukat bevezették a Szentszéknél.

- Adalbert püspök, vértanú † 997 ápr. 23
- Asztrik kalocsai érsek, ő hozta a szent koronát, † 1034 nov. 12
- András és Benedek, lengyel szárm. remeték a 11. sz.-ban. Zoborhegyen éltek, sírjuk Nyitrán van, a pannonthalmi apátság „gyilokfolyosóján” oltárképük máj. 1
júl. 17
- István király † 1038 aug. 20
- Imre herceg † 1031 nov. 5
- Gizella királyné † 1059 máj. 7
- Gellért csanádi püspök, vértanú, Imre nevelője, † 1046 szept. 24
- Bód, Beszteréd, Beneta egri, nyitrai ill. veszprémi püspök, Gellért vértanúútársai nov. 16
- Mór pannonthalmi szerzetes, apát, majd 1036-tól pécsi püspök
- Skóciai Margit, István unokája, skót királyné, † 1093 nov. 16
- László király † 1095 jún. 27
- Lukács esztergomi érsek, † 1181
- Saul kalocsai érsek, † 1202 nov. 17
- Árpádházi Erzsébet, II. Endre lánya, † 1231 aug. 13
- Gertrud, Erzsébet leánya, az eldenburgi kolostor előjárója, † 1302

- Szalome, II. Endre menyee, † 1268 nov. 17
Margit, IV. Béla lánya, † 1271 jan. 18
Jolánta, IV. Béla lánya, lengyel hercegnő, majd apáca, † 1298 jan. 15
Kinga, IV. Béla lánya, lengyel királynő, † 1292 júl. 24
Csehországi Ágnes, III. Béla unokája, † 1282 jún. 8
Őzséb kanonok, a pálos rend alapítója, † 1270 jan. 20
- Ilona, domonkos szerzetesnő, Margit nevelője, † 1270 nov. 9
Portugáliai Erzsébet Izabella királyné, II. Endre déd-unokája, † 1336 júl. 4
Erzsébet, III. Endre lánya, domonkos apáca, „az Árpádház utolsó aranyágaskája”, † 1337 máj. 6
Lajos toulouse-i püspök, II. Anjou Károlynak és V. István lányának, Máriának fia, † 1297 aug. 19
- Pál, a magyar domonkos rendtartomány megalapítója („dux verbi”), a kunok térítése közben lett vértanú 90 társával 1240-ben
- □ Szádok (vlsz. lengyel), Magyar Pál kísérője, Sandomierzben alapított kolostort és lett vértanú 48 társával
- Bánffy Buzád bán, majd domonkos tartományfőnök, a tatárok ölték meg 1241-ben 190 társával. A schwyzi domonkos nővérek 1275-ös alapítású zárdájában van egy festmény róla, tehát Svájcban is tisztelték
- □ János (Wildhauseni) domonkos tart. főnök, majd boszniai püspök és ált. rendfőnök. Magyarul prédikált. † 1252 nov. 4
- János, a magyar ferences rendtartomány első provinciális
- Csáky Mór domonkos, feleségével együtt szerzetbe lépett, † 1336 márc. 20
- Eskandéli Máté, Budáról Kínába került remete és vértanú a 14. sz. első felében
- Magyarországi Márk ferences † 1372 máj. 2
- Lukács pálos perjel, Nagy Lajos gyóntatója, † 1422 dec. 5
- Kapisztrán János † 1456 okt. 23
Antal ferences harmadrendi, betegápoló Folignóban (Olaszország), 1608-ban megnyitott sírjában épen találták, † 1398 máj. 13
Hedvig, Nagy Lajos lánya, lengyel királyné, † 1399 febr. 28
- Dominici János domonkos, firenzei származású pápai legátus, † 1419 Budán
Báthory László pálos remete, az első magyar bibliafordító, † 1484 febr. 27

- Zákoly János csanádi püspök, majd diósgyőri pálos perjel, † 1494 febr. 3
 - Kálmán pálos remete, † 1500 jún. 28
 - Thar-Ispán Albert, budai várkapitány, a kunok grófja, később pálos, † 1500 körül
 - Szombathelyi Tamás pálos generális, író, † 1503 márc. 7
 - Temesvári Pelbárt ferences, író és hithirdető, † 1504 máj. 27
 - Kőrösi Márk esztergomi kanonok, Pongrácz István SJ, Grodecz Menyhért SJ: 1619-ben Kassán Bocskai katonái halálra kínozták őket szept. 7
 - Csepellényi György pálos, kassai hitszónok, a vallási harcok idején halálra kínozták 1674-ben. Sírja a sátoraljaújhelyi kápolnában. máj. 24
 - Szörényi Ágoston, Bessenyei Márk, Sütő Lőrinc, Pethő István pálosok, † 1679 pestisbetegek ápolása közben
 - Kelemen Didák minorita, népmissionárius, † 1744
 - Hám János szatmári püspök, kinevezett prímás, † 1857
 - IV. Károly király † 1922
 - Batthyány Strattmann László, szemorvos, „a szegények orvosa”, † 1931
 - Bogner Mária Margit vizitációs apáca, † 1933
 - Kaszap István jezsuita novicius, † 1935
 - Tóth Tihamér veszprémi püspök, hitszónok, író, † 1939
- (Az utolsó öt szerepel a boldoggá avatási eljárások 1975-ös listáján)

Megjegyzés. A fenti összeállítás kísérletszámba megy. A rendelkezésre álló listák nevek, megjelölések, adatok és megbízhatóság tekintetében igen változatosak. A kérdés bonyolult voltának megvilágításáért hadd idézzük a kitűnő magyar hagiografus, *Balanyi György* egyik cikkének néhány részletét (Egyházi Lapok 1944: Magyar szentekről, akik nincsenek, de lehetnének):

Miért van az, hogy nekünk, magyaroknak, más nemzetekhez viszonyítva, olyan kevés az egyházilag elismert és hivatalosan kinyilvánított szentünk? Hiszen akik vannak, azoknak nagy része is csak a népi kegyelet és az emberemlékezetet meghaladó kultusz címén került be a nemzeti szentek tiszteletreméltó galériájába.

Azon kell kezdenünk, hogy a magyar középkor hitélet dolgában semmivel sem állott mögötte a nyugati nemzetek középkorának. Nálunk is nagyszámmal akadtak emberek, egyháziak és világiak, főrangúak és közrendűek, akik hősi fokon gyakorolták a keresztény erényeket; másszóval nálunk is éltek hősök és szentek, aszkéták és Istenbe temetkezett misztikusok. Pl. Gyöngyösi Gergely nagy középkori pálos krónikája tucatszámra sorjázza elénk a szentéletű pálos barátokat. De ugyanezt látjuk a magyar domonkosok és ferencesek történetének középkori forrásaiból is.

Szenteinkben tehát nem volt hiány nálunk. Csak az a baj, hogy ezek közül aránylag kevesen nyerték el a szentség hivatalos aureoláját. És ez túlnyomó részben a mi hibánkból történt, Mert ha el is ismerjük, hogy egy-egy megérdemelt szenttéavatás elmaradásába külső okok is közrehatottak, a legfőbb ok mégis a mi vétkes mulasztásunkban rejlik.

A külső okok legfőbbje, hogy úgy mondjuk, technikai természetű volt: földrajzi helyzetünknel fogva túlságosan messze estünk a katolikus világ középpontjától. A magyar szenteknek tehát hasonlíthatatlanul kevesebb esélyük volt, hogy már életükben magukra vonják a legmagasabb egyházi hatóság figyelmét, mint pl. az olaszoknak. Ebben a tekintetben csak olyan személyiségek voltak kivételek, mint Szent Margit.

Ezt a hiányt a környezetnek kellett volna pótolnia. Ez azonban csak egészen kivételes esetekben történt meg. A magyar életszentség ui. mindvégig megőrizte szigorúan individuális jellegét, és sohasem vált kollektív módon olyan értelemben, mint pl. az olasz. A magyar szentek, aszkéták és misztikusok szemérmes magyar természetűeknek megfelelően szobájuk, cellájuk vagy barlangjuk magányába temetkeztek, és kandi szemektől elzárkózva végezték imádságaikat, erénygyakorlataikat és önsanyargatásaikat.

Ezt annál könnyebben megtehették, mivel környezetük legtöbb esetben nem zavarta őket: hagyta, hogy tegyék, amit és ahogyan akarják. Az olasz nép a maga legbensőbb vágyainak kiteljesedését látja a szentben, tisztelettel és mélységes áhítattal tekint fel rája, s iparkodik minél közelebbi kapcsolatba kerülni vele. Az olasz környezet tehát valósággal keltegető és nevelő iskolája az életszentségnek. Jellemző példáját olvassuk ennek Assisi Szent Ferenc életében. Mikor a szent stigmatizációja előtt útban volt Alverna felé, a szamarát vezető paraszt egyszer csak ezzel a kérdéssel fordult hozzája: „Mondd meg nekem, te vagy-e az Assisi-beli Ferenc testvér?” És amikor Szent Ferenc igenlően válaszolt, így folytatta: „Hát akkor csak igyekezzél, hogy olyan jó légy, mint aminőnek tartanak az emberek, mivelhogy sokan igen bíznak benned, és ezért figyelmeztetek, hogy ne legyen benned egyéb, mint amit az emberek óhajtanak.”

És hogy a környezet cselekvésre készítő és felfelé sodró ereje, illetve annak hiánya nemcsak elméletben, hanem a valóságban is döntő kihatással lehet egyéni életsorsok alakulására, arra ismét a ferences történetből idézhetünk jellemző példát. Az alvernai kolostor ebédelőjének falán többek közt egy képet láthatunk, mely egy alamizsnát osztó frátert ábrázol. A kép alatt ezt a felírást olvassuk: „Magyarországi Boldog Bernát, ennek a szent hegynek kapusa.” És ha a rendi krónikákban utánanézőnk, megtudjuk belőlük, hogy az egyszerű magyar laikus testvér kiválóan jámbor életű, extatikus lélek volt. Attól az időtől kezdve azonban, hogy előljárói kívánságára visszarendelték Magyarországra, egyszerre nyoma veszett a történelemben. A rendi krónikás mindössze annyit tud róla feljegyezni, hogy a szentek halálával múlt ki.

Már most egészen bizonyos, hogy Bernát testvérből, ha mindvégig olasz környezetben maradt volna, a legendák aranyzálaival dúsan

körülfont népszerű szent lett volna: csodáiról és elragadtatásairól talán nemzedékek beszéltek volna. Míg így, a hidegebb és józanabb magyar környezetbe visszasüllyedve egyszerű jámbor barátta szürkült, és a többi barátok módjára senkitől észre nem véve, nem ünnepeztetve, csak befelé élte gazdag kegyelmi életét. Életszentsége a honi környezetben egy csapásra elvesztette kollektív jellegét, individuálissá lett, s az utókor szempontjából semmibe foszlott; halála után senki sem beszélt többé róla. Beteljesedett rajta a magyar pusztasors: a homok még nyomát is betemette.

De a magyar környezet nemcsak negative, a cselekvésre készítő ösztönzések elmaradásával, hanem akárhányszor pozitíve is gátolta a magyar életszentségnek kollektív jelenséggé váló kibontakozását. Főleg jámbor szerzeteseink ugyanis alázatosságukban egyenesen elviselhetetlennek találták a gondolatot, hogy akár holtuk után is szentként tisztelje őket a világ. Ezért pl. a pálosok elvből nem tették lépéseket jámboréletű testvéreik boldoggá, ill. szentté avatása érdekében. Székely László márianosztrai vikáriusról pedig egyenesen azt olvassuk, hogy saját lábával taposta el a szentéletű Ferenc testvér sírjából kinőtt két pálmaágot, nehogy a világ tudomást szerezzen életszentségéről.

Sokkal nagyobb baj volt ennél, hogy a magyar társadalom egésze sem viseltetett elegendő méltánylással az életszentség kiemelkedő példái iránt, legalább abban az értelemben nem, hogy azokat az utókor számára is lerögzíteni és átörökíteni iparkodott volna. A mi jó eleink legtöbb esetben megelégedtek azzal, hogy maguk kezdetől fogva szentekként tisztelték a soraikból kiemelkedett szent jámborokat, de azt már nem tartották szükségesnek, hogy az erre egyedül hivatott egyházi hatóságokkal is ilyeneként ismertessék el őket. Ezért van, hogy olyan kétségbeesítően kevés a hivatalosan kinyilvánított szentünk. A három szent királyon (Szent István, Szent Imre és Szent László) és Szent Gellérten kívül tulajdonképpen csak Szent Erzsébetet és Szent Margitot sorolhatjuk ide. A többieknél legfeljebb az emberemlékezetet meghaladó kultusz utólagos megerősítéséről lehet szó (Boldog Mór, Boldog Szalóme, Csehországi Boldog Ágnes, Boldog Kinga, Boldog Jolánta). A legtöbbnél azonban még ez is hiányzik. Pl. Boldog Gizella királyné kultuszának egyházi megerősítése még mindig várat magára; az Árpádház utolsó aranyágacskájának, Magyarországi ifjabb Erzsébetnek szenttéavatására mindezideig nem történt komoly lépés, pedig szép életével, mélységes keresztény alázatával, türelmével és hivatásszeretetével ugyancsak rászolgált; ugyanezt kell mondanunk Nagy Lajos példás életű leányára, Hedvig lengyel királynéra. Magyarországi Boldog Pálnak, a magyarországi domonkos rendtartomány vértanú megalapítójának és rendtársának, a főrangú családból származott Boldog Csáky Mórnak tisztelete szintén nélküli az egyházi jóváhagyást. Ugyanez az eset forog fenn a magyar ferences rendtartomány első provinciálisánál, Boldog Jánosnál, akinek hozzá még személyi viszonyait sem ismerjük, továbbá Nagy Lajos kortársánál, a színmagyar származású Folignói Boldog Antalnál. A rendalapító Őzséb kanonok és Mátyás király híres kortársa, a bibliafordító Báthory László szintén csak magyar viszonylatban szerepelnek a boldogok sorában; a hivatalos egyházi közegek

csak annyiban nyilatkoztak tiszteletük tárgyában, hogy nem emeltek ellene kifogást.

És ha hébe-hóba egyik-másik ún. szentünk érdekében meg is indult a hivatalos eljárás, a magyar társadalom érdeklődése időnap előtt kifűlt; legtöbbször hiányzott belőle az a szívósság és kitartás, mely a felvetett ügy diadalmas befejezéséhez szükséges lett volna. Már az Árpádok idejéből több megkezdett, de be nem fejezett szenttéavatási eljárásról van tudomásunk. Így pl. tudjuk, hogy Róbert esztergomi érsek és a tartományához tartozó püspökök 1231-ben az ötven évvel előbb elhalt Lukács esztergomi érseknek, kora legkiemelkedőbb főpapi egyéniségének szentté nyilvánítását kérelmezték IX. Gergely pápától. A pápa hajlott is kérésükre, s Bulcsu püspököt, a cikádori cisztercita apátot és az esztergomi ispotályos lovagok mesterét még abban az évben utasította a bevezető kihallgatások megajjtására. A kiküldött biztosok emberül megfelelték feladatuknak: alaposan megvizsgálták a nagy főpap egész életét s annak adatait a közbenjárására történt csodákkal egyetemben szabályszerű jegyzőkönyvbe foglalva, felterjesztették Rómába. Két évvel később Jakab prenestei bíboros, pápai követ újabb beható helyszíni vizsgálatot indított az ügyben. De tovább nem történt semmi. A pápaság és császárság harmadik harcának kitörése, majd a tatárjárás bekövetkezése más irányba terelte az emberek figyelmét, és nem akadt többé senki, akinek eszébe jutott volna újból napirendre tűzni a kérdést. Ugyanilyen méla akkorddal végződött Lukács ifjabb kortársának, Saul kalocsai érseknek megindított kanonizációja is. A tatárjárás azt is kiemosta a kortársak emlékezetéből.

Találunk példát arra is, hogy az anyagi eszközök szűkösségén szenved hajótörést egy-egy szenttéavatási ügy. Mint jellemző példát említjük Cseppellényi Györgynek, a Thököly-féle kuruc felkelés pálos vértanújának esetét. Az 1702 pünkösdjén a máriavölgyi kolostorban tartott nagykáptalanon a lengyel képviselő tartománya megbízásából felvilágosítást kért a vértanú szenttéavatási pörének állásáról. Kérésére azt a feleletet nyerte, hogy a szükséges iratokat felterjesztették ugyan a szentszékhez, de a pör lefolytatásához szükséges összeg nem áll a vezetőség rendelkezésére. És ezzel végleg elaludt az ügy.

Ez a néhány, találomra előhozott adat meggyőzően mutatja elmfuttatásunk címének igazát: lehetnének szentjeink, de nincsenek. És hogy nincsenek, azért elsősorban magunkra kell vetnünk. Nem az volt a baj, hogy nem tiszteltük eléggé a köztünk élő szenteket, hanem az, hogy nem úgy tiszteltük őket, ahogy kellett volna. Szerénységből, kényelemszeretetből, olykor talán fősvénységből is elmulasztottuk idejében megindítani a szenttéavatási eljárást, vagy ha megindítottuk, nem volt elég kitartásunk a végigvezetéséhez. Mint annyi más téren, itt is beértük félmunkával. Pedig egy-egy hivatalosan kinyilvánított szent megbecsülhetetlen erkölcsi értékgyarapodást jelent nemzetének életében.

Dolgozzunk és imádkozzunk, hogy a jövőben ne csak lehessenek, hanem legyenek is szentjeink. Mert bizony rászorulunk hathatós menyeyei közbenjárásukra.

BETÖRENDES NÉVMUTATÓ

(A szenteket keresztnévükön keressük!)

- Adalbert 163
 Ágnes, Csehországi 234
 Ágoston 99
 Ágoston, Chapdelaine 458
 Alajos, Gonzaga 365
 Albert, Nagy 247
 Alfonz, Liguori 406
 Ambrus, Milánói 87
 Angéla, Merici 293
 Anna, Szt. Bertalanról nev. 327
 Antal, Claret 431
 Antal, Kievi 188
 Antal, Padovai 240
 Antal, Remete 69
 Atanáz, Alexandriai 41
 Atanáz, Athoszi 158
 Béda Venerabilis 142
 Benedek, Labre József 417
 Benedek, Nursiai 117
 Bernardino, Sienai 279
 Bernát, Clairvaux-i 203
 Bonaventúra 243
 Bonifác 135
 Bosco, I. János
 Canisius, I. Péter
 Ciprián 25
 Cirill 155
 Cirill, Jeruzsálemi 50
 Contardo Ferrini 472
 Damaszkuszi János, I. János
 Démonkos 221
 Efrém 35
 Erzsébet, Árpádházi 258
 Euplus 33
 Felicitas 16
 Ferenc, Assisi 225
 Ferenc, Szalézi 347
 Ferenc, Xavéri 309
 Ferenc Mária, Camporosso 435
 Franciska, Chantal 352
 Fülöp, Néri 313
 Gallus 132
 Gergely, I. (Nagy) 121
 Gergely, VII. 192
 Gergely, Nazianzi 64
 Gergely, Nisszai 60
 Gizella 174
 Hedvig, Sziléziai 237
 Hermann 190
 Hilarius 45
 Hildegard, Bingeni 209
 Homobonus 218
 Ignác, Antióchiai 5
 Ignác, Láconi 410
 Ignác, Loyolai 304
 Imre 177
 Iréneusz 19
 István király 169
 Izidor 196
 Jacobus 30
 János, Aranyszájú 82
 János, Bosco 437
 János, Damaszkuszi 151
 János, de la Salle 401
 János, Fisher 288
 János, Hallgató 80
 János, Istenes 297
 János, Kapisztrán 282
 János, Keresztes 323
 János, Vianney 421
 Japán vértanúk 382
 Jeanne d'Arc 275
 Jeromos 91
 Joachima de Vedruna 419
 Jozafát 377
 József, Cafasso 441
 József, Cottolengo 425
 József, Copertinói 392
 József, Kalazanci 343
 József, Labre I. Benedek
 Justinus 12
 Justinus de Jacobis 453
 Juvenalis, Ancina János 341
 Kamill, Lellisi 301
 Károly, Borromei 335
 Katalin, Sienai 268
 Kelemen, Hofbauer 412
 Klára, Assisi 230
 Kláver, I. Péter
 Konon 23
 Konrád, Parzhami 443
 Kunigunda 167
 László király 182
 Leonardo, Portomauro-rizio 403
 Leó, I. (Nagy) 111
 Lidvina 273
 Lioba 140
 Makrina 53
 Margit, Alacoque 396
 Margit, Árpádházi 262
 Margit, Cortonai 265
 Mária, Goretti 475
 Mária, Megtestesülésről nev. 331
 Mária, Ward 388
 Marianus 30
 Márton, Porres 372
 Márton, Tours-i 108
 Maximosz 146
 Mastoc (Meszrop) 39
 Metód 155
 Mihály, Ghebre 450
 Miklós, Flúei 285
 Monika 96
 Ödön, Champion 358
 Őzséb 255
 Pachomiosz 73
 Patrik 128
 Paulinus, Nolai 104
 Perpetua 16
 Péter, Canisius 355
 Péter, Chanel 456
 Péter, Kláver 369
 Pius, X. 445
 Poimen 77
 Polikárp 8
 Radegunde 125
 Róbert, Molesme-i 198
 Róza, Limai 374
 Szaniszló, Kosztka 363
 Tamás, Aquinói 250
 Tamás, Becket 213
 Tamás, Morus 290
 Teofán, Vénard 461
 Teréz, Avilai 318
 Teréz Lisieux-i 467
 Theodosius 188
 Ugandai vértanúk 464
 Vazul, Nagy 56
 Vince, Páli 384
 Vince, Pallotti 427

